

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ვაჟა-ფშაველას კაბინეტი

**ვაჟა-ფშაველას
მცირე დრამატული**

შეადგინა ალექსი კინკარაულმა

თბილისი 1969

ლექსიკონი მოიცავს სალიტერატურო ქართულისაგან შინაარსით ანდა ნიუანსით განსხვავებულ იმ სიტყვებს, რომლებსაც ვაჟა-ფშაველას ნაწერებში ვხვდებით. აქ ეს სიტყვები განმარტებულია ვაჟას ტექსტზე დაყრდნობით და სათანადოდაც არის ილუსტრირებული. ამასთანავე, ლექსიკონში ჩართულია იმ საგანთა სურათები, რომელნიც ადგილობრივ საყოფაცხოვრებო რეალიებს წარმოადგენენ.

შთავარი რედაქტორი
არნოლდ ჩიქობავა

სარედაქციო კოლეგია:
ივანე გიგინეიშვილი

მიხეილ ზანდუკელი

ვარლამ თოფურია

გრიგოლ კვიციანი
მათე მირიანაშვილი

ვაჟას ლექსიკონისათვის

დღეს სადაოდ აღარ ითვლება, რომ ახალი ქართული სალიტერატურო ენის ბურჯს ქმნის ილიას, აკაკისა და ვაჟას შემოქმედება.

ორი მასაზრდოებელი წყარო აქვს ამ შემოქმედებას: ერთია ცოცხალი ხალხური მეტყველება და მეორე — სალიტერატურო ქართულის მრავალსაუკუნოვანი განვითარების პროცესში მიღწეული სიმდიდრე და დახვეწილობა ქართული ენისა.

რაც უნდა მდიდარი და დახვეწილი იყოს სალიტერატურო ენა, მისი შემდგომი განვითარება ცოცხალ მეტყველებასთან კავშირის გარეშე წარმოუდგენელია, — ვგულისხმობთ ბუნებრივ განვითარებას: — „ოქროს ლათინური“ იულიუს კეისრის დროისა დახვეწილი სალიტერატურო ენის ნიმუშს წარმოადგენდა, მაგრამ ეს ენა წიგნის მკვდარ ენად იქცა, როდესაც ცოცხალ ხალხურ მეტყველებასთან კავშირი გაუწყდა და მით სასიცოცხლო მასაზრდოებელი წყარო დაეწრიტა და დაუშრა.

ენა ცოცხალია, სანამ მას ხმარობენ, და ცოცხალია იმდენად, რამდენადაც მას ხმარობენ აზროვნების იარაღად (აზრის ობიექტივაციისათვის) და ურთიერთობის საშუალებად. ენას ემატება სასიცოცხლო ძალა, როცა მისი გამოყენების სარბიელი ფართოვდება და, პირიქით, აკლდება ეს ძალა, თუ მისი გამოყენების არე დავიწროვდება, რომელზედაც არავენ ლაპარაკობს, განწირულია.

ამიტომაც, რომ ხალხურ ცოცხალ მეტყველებასთან კავშირი სალიტერატურო ენისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა. საკითხავი აქ ისღაა, როგორ გამოიყენებს მწერალი — შემოქმედი ამ კავშირს, როგორ შეუხამებს ერთმანეთს ისტორიული ტრადიციით ნაანდერძევს და ცოცხალი ხალხური მეტყველების უშრეტი წყაროდან მომდინარეს.

ეს ეხება ენის ყველა მხარეს. და მაინც ლექსიკა და ფრაზეოლოგია ამ მხრივ გამოირჩევა, ლექსიკასა

და ფრაზეოლოგიას მწერლის ენაში განსაკუთრებულად ადგილი უჭირავს: აქ გამოჩნდება, რა სათქმელიც ჰქონდა მწერალს და როგორ შეიძლო მისი თქმა. მხატვრული სტილი შემოქმედის ინდივიდუალობას განსაზღვრავს, ხოლო სტილის რაობა-რაგვარობაში ლექსიკა-ფრაზეოლოგიას გადამწყვეტი სიტყვა ეკუთვნის.

მწერლის ენის შესწავლა, უწინარეს ყოვლისა, ლექსიკა-ფრაზეოლოგიის შესწავლას გულისხმობს. ლექსიკა-ფრაზეოლოგიის შესწავლის დროს უპირატესად იმას ექცევა ყურადღება, რაც თავისებურია და განმარტებას საჭიროებს. ეს ბუნებრივიც არის, როგორც პირველი საფეხური შესწავლისა, როგორც აუცილებელი სამუშაო. მაგრამ მწერლის ენის შესწავლა ლექსიკა-ფრაზეოლოგიის სფეროში ამით არ ამოიწურება: საჭიროა სრულად აღინუსხოს მთელი ლექსიკა და ფრაზეოლოგია, გაირკვეს, რამდენი ლექსიკური ერთეული („რამდენი სიტყვა“) აქვს მწერალს, რა-და-რა ტიპისა და რამდენი ფრაზეოლოგიაში დასტურდება მის შემოქმედებაში. ლექსიკურ ერთეულთაგან („სიტყვათაგან“) ზოგს დასჭირდება განმარტება, ბევრს—არ დასჭირდება, მაგრამ სრულად უნდა იყოს ნაჩვენები, რა-და-რა გამოთქმაში და რამდენჯერ გვხვდება ესა თუ ის სიტყვა, სხვადასხვა ფორმაც (ნაწარმოების დასახელებითა და ადგილის ზედმიწევნითად ჩვენებით). ასევე — გამონათქვამები, იდიომატური თქმები და ფრაზეოლოგიაში.

არც ილიას, არც აკაკის, არც ვაჟას ლექსიკა-ფრაზეოლოგიაში ამჟამად შესწავლილი არა გვაქვს! შესწავლა კი აუცილებელია¹. სხვა არა იყოს რა, ხომ უნდა გვეთქმოდეს—ამდენი სიტყვა მოეპოვება ილიას, ამდენი — აკაკის, ამდენი — ვაჟასათ. „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის“ შედგენისას ცდა არ დაგვიკლია, პირველ ყოვლისა, ამ სამი ავტორის ლექსიკა გამოგვევლინა და მათი დოკუმენტაცია შეგვეტანა სიტყვის განმარტებისას, მაგრამ სისრულის პრეტენზიას რვატომიანი „განმარტებითი ლექსიკონი“ ვერ დაიჩემებს (თუნდაც იმიტომ, რომ ასე თუ ისე სრული გამოცემა მხოლოდ ილიას თხზულებათა მოგვეპოვებოდა განმარტე-

¹ ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ლექსიკოლოგიის განყოფილებამ სცადა აღენუსხა სრულად ძველი-ქართული ზოგი ძეგლის (როგორცაა: „სახისა სიტყუაჲ“, „ცხოვრება გრიგოლ ხანძთელისაჲ“, „წარტყუენვაჲ იერუსალმისაჲ...“), აგრეთვე დავით გურამიშვილისა და ნიკო ლომოურის ლექსიკა, რაც ერთგვარ შესაზღვებელ სამუშაოდ შეიძლება მივიჩნიოთ, მაგრამ სათანადო შრომები გამოქვეყნებული არაა.

ბით ლექსიკონზე მუშაობის დაწყებისას 1945 წ., მასთან პუბლიცისტურ ნაწარმოებთა შედგენილობა დაზუსტებას მოითხოვდა).

ახალი ქართული სალიტერატურო ენის სრული ლექსიკონის შედგენას უნდა უსწრებდეს ცალკეულ ავტორთა ლექსიკონის მონოგრაფიული შესწავლა. ბუნებრივია, რომ ეს შესწავლა ილიას, აკაკისა და ვაჟას ლექსიკით იწყებოდეს.

ვაჟას ლექსიკონის შესწავლა უკვე დაწყებულია უნივერსიტეტში ვაჟას კაბინეტის ინიციატივითა და ხელმძღვანელობით: ბარათებზეა ამოწერილი „მთელი ვაჟა“ (რვაას ათასზე მეტი ბარათი!). ამით გადადგმულია პირველი ნაბიჯი, შესრულებულია დიდი მოცულობის სამუშაო, — სამუშაო, რომელსაც თავისი ძალებით მთელი სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი ვერ ასწევდა წლების მანძილზე. სასიამოვნოა აღინიშნოს, რომ ვაჟა-ფშაველას კაბინეტს ამ შრომატევადი სამუშაოს შესრულებაში გვერდში ამოუდგნენ ქართული ენის კათედრები თბილისის, ქუთაისის, გორის, თელავის პედაგოგიური ინსტიტუტებისა, ენათმეცნიერების ინსტიტუტი...

იმუშავეს უსასყიდლოდ და გატაცებით, როგორც ეს საზოგადოებრივ საქმეს შეჰფერის და როგორც ამას საპატიო ამოცანა მოითხოვდა.

ვაჟას სრული ლექსიკონის შედგენა დაიწყო და კარგადაც დაიწყო. ვაჟას ცხოვრება არც თუ უღიმოდა. სრული ლექსიკონის საქმეში ვაჟას შემოქმედება დაწინაურდა. ალალიც არის!

ვაჟას კაბინეტს წინ ამ მხრივაც დიდი სამუშაო უდევს: ახალი ქართული ლიტერატურის კლასიკოსის სრული ლექსიკონის შედგენა, პირველი ასეთი ლექსიკონის შედგენაა. მუშაობა, რაც უკვე წარმოებს კაბინეტში, საქმის წარმატებით დამთავრების საწინდარია.

• • •

წინამდებარე ლექსიკონი, როგორც ეს მისი ავტორის, ალ. ჭინჭარაულის, წინასიტყვაობაშია ნათქვამი, ვაჟას ტექსტის ადეკვატურ გაგებას ემსახურება, და ამისდა კვალად განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს სიტყვის განმარტებას რეალიებთან (საყოფაცხოვრებო მოვლენებთან) კავშირში, აგრეთვე ისეთ სიტყვათა ახსნას, რომლებიც სალიტერატურო ქართულში ცნობილია, მაგრამ მნიშვნელობა თავისებური აქვს (დაინტერესებულ მკითხველს საამისო მაგალითები შეუძლია იპოვოს ლექსიკონის ავტორის, ალ. ჭინჭარაულის, წინასიტყვაობაში, აქვე, გვ. 9—25, მით უფრო თვით ლექსიკონში, მაგალ.: ზვერავეს (ხმალს), დაჩეჩა (თოფმა), დავლათიანი (კაცი).

ფშავ-ხევსურეთის ყოფა-ცხოვრებასა და ადათ-წესებს, ხალხურ შემოქმედებასა და ცოცხალ მეტყველებას ალექსი ჭინჭარაული, ხევსურეთში გაზრდილი ხევსური, ზედმიწევნით იცნობს. ალ. ჭინჭარაული ავტორია ვრცელი საყურადღებო მონოგრაფიული გამოკვლევისა („ხევსურულის თავისებურებანი“, 1960, 486 გვ.) და არა ერთი ფილოლოგიური ნარკვევისა, რაიც მის საენათმეცნიერო მომზადებასა და მკვლევრის ნიქს ამჟღავნებს.

ამიტომ შეიძლო ალ. ჭინჭარაულმა შეედგინა წინამდებარე ლექსიკონი, რომელიც ვაჟას ლექსიკის შესწავლაში მნიშვნელოვან მიღწევას წარმოადგენს.

ამასთან დაკავშირებით ზედმეტი არ იქნება მოვიფიქროთ, რომ ალ. ჭინჭარაულმა ვაჟას თხზულებათა გამოცემაში არა ერთი შეცდომა შენიშნა და გაასწორა (იხ. ავტორის წინასიტყვაობა, გვ. 12—13).

და თუ მაინც დარჩა ცალკეული სიტყვა (resp. გამოთქმა), რომელიც სასურველი ზედმიწევნილობით და სისრულით განმარტებულად არ მიაჩნია არც რედაქტორს და, რაც უფრო არსებითია, არც თვით ავტორს, ამაში ბრალი აქვს სალექსიკონო საქმის თავისებურებას. ყოველი სიტყვის ყოველი შესაძლო ხმარება უნდა ვიცოდეთ, რომ განმარტება უნაკლო იყოს. ამ პირობის დაკმაყოფილება ცოცხალი ენის ლექსიკონში ფაქტობრივ შეუძლებელია. ამიტომ: „სრული ძნელია“ (საბა).

ცნობილია, რომ ლექსიკონის ყოველი ნაკლი ავ თვალს ახარებს. მაგრამ ლექსიკონში კეთილი თვალიც ჩაიხედავს ხოლმე და თავის შენიშვნებით ნაკლის გამოსწორებას, ხარვეზის ამოვსებას ხელს შეუწყობს.

წი ნ ა ს ი ტ უ ვ ა ო ბ ა

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ვაჟა-ფშაველას კაბინეტმა დაარსებიდანვე (1963 წ.) დაიწყო მზადება ვაჟა-ფშაველას სრული ლექსიკონის შესადგენად. ამოწერილია ვაჟას მიერ ნახმარი ყველა სიტყვა, მისი ხმარების ყველა შემთხვევა. კარტოთეკა რვაას ათასზე მეტი ბარათისაგან შედგება.

ეს კარტოთეკა ამჟამად ინტენსიურად მუშავდება (მასალა გაწყობილია ანბანის რიგზე, ყველა სიტყვა გადატანილია დავთრებში და სხვ.), მაგრამ, სანამ ვაჟას სიმფონია სასტამბოდ მომზადდებოდეს, კაბინეტმა მიზანშეწონილად მიიჩნია შეედგინა ისეთი მოკლე ლექსიკონი, რომელიც მკითხველთა ფართო წრეებს დაეხმარებოდა ვაჟას ნაწერების სათანადოდ გაგებაში.

წინამდებარე ლექსიკონი სწორედ ამის ცდას წარმოადგენს და ამჟამად მისი გამოცემა ვაჟას კაბინეტის დაარსებითაა შეპირობებული, რადგან ლექსიკონი ამ კაბინეტში შექმნილ კარტოთეკას ეყრდნობა.

ვაჟა-ფშაველას ლექსიკონის შესწავლაში თავის დროზე წინააღმდეგული ნაბიჯი იყო აკად. ა. შანიძის „ვაჟას ლექსიკონი“, რომელიც მან დაურთო ვაჟა-ფშაველას პოეზიის ოთხტომს. ულექსიკონოდ იყო დარჩენილი ვაჟას პროზა, ეთნოგრაფიული და პუბლიცისტური წერილები, სადაც გაცილებით მეტი სიტყვები მოითხოვენ ახსნას.

ბევრი ლექსიკური ერთეული შევიდა ვაჟას თხზულებებიდან „ქართული ენის განმარტებითს ლექსიკონში“, მაგრამ ვაჟას ლექსიკონს ამით ამოწურულა. ჩვენ ვსარგებლობთ ორივე შემოხსენებული ლექსიკონით.

წინამდებარე ლექსიკონში 6615 სალექსიკონო ერთეული შევიდა. მასალა დალაგებულია ანბანის რიგზე.

ზმნა მოყვანილია აწმყო დროის მხოლოდობითი რიცხვის ფუძის სახით (მასდარისა ანუ საწყისის გამოტანა სალექსიკონო ერთეულად ხშირად ძნელდება იმიტაც, რომ ბევრ ზმნას მასდარი არ ეწარმოება. ასეთ შემთხვევაში მ ა რ ტ ი ვ ფ უ ძ ე ს იღებენ სალექსი-

კონო ერთეულად; ამრიგად, პრინციპი განსხვავებული გამოდის. მაგ., მასდარი სულ არა აქვს ამ რიგის ზმნებს: ადგია, ჰკილია||ჰკიდავ, ჰბავ...; აბედენებს, აბუუნტალებს... ზმნათა მასდარი ვერ იქნება „ბედენება“, „ბუუნტალი“ ან „ბუუნტალება“ და ა. შ.).

რაკი აწმყოს ფუძეს ვიღებთ, პირის ნიშანი (თავკიდურიც და ზმნისწინის შიგნით მოქცეულიც) გამოყოფილია და ანბანის რიგითაც არ არის გათვალისწინებული. მაგ.: და-ჰ-ბრუნავ-ს, მო-ჰ-ბი-როი-ს...

ზოგ ზმნას მარტო მრავლობითის ფორმა აქვს. ეს ზმნები მრავლობითის ფორმით მოგვყავს, პირისა და რიცხვის ნიშანიც გამოყოფილია.

რიგი ზმნა ვაჟასთან გვხვდება არა ზემოხსენებული სალექსიკონო ერთეულის სახით. ასეთი ზმნის გადაყვანა სალექსიკონო ერთეულზე მას დამახასიათებელ ელფერს დაუკარგავდა (მაგ., გავრცელებული მიმართვა: „მიტირე“, „დამიტირე“...).

რამდენიმე შემთხვევაში (ლექსიკონით სარგებლობის გასაადვილებლად) ზმნა მოყვანილია კონტექსტში არსებული სახით და იქვეა მითითებული მის სალექსიკონო ფორმაზე. მაგ.: ლექსიკონში შეტანილია „დაუტყლენია“; იგი გაგზავნილია „დასტყლემს“-თან („დაუტყლენია — იხ. დასტყლემს“) და იქა გვაქვს მოცემული ახსნაც და დოკუმენტაციაც.

სახელი მხოლოდობითი რიცხვის საბელოდობითი ბრუნვის ფუძის სახით არის შეტანილი. ოდენ მრავლობითის მქონე სახელი — მრავლობითის ფუძის სახით (ამიტომ ბრუნვისა და რიცხვის ნიშანი არ არის გათვალისწინებული მასალის ანბანის რიგზე დალაგებისას. მაგ.: ხარ-მანეშ-ნ-ი, ლილბევრ-ნ-ი, ბუჟიერ-ნ-ი და სხვ.).

-იან და -ობა სუფიქსიანი სიტყვები განუმარტავად (მაგრამ დოკუმენტაციის დართვით) შეგვაქვს ამოსავალ სიტყვასთან. მაგ., „წურვილ-ი — ერბო“ (ვაჟა). „წურვილს ორფხას მიართმენ, იმისი ვალი ჰკილია“ („პროვინციის ქებათა-ქება“). წურვილიან-ი: უნდა მშვიერი გააძლოს წურვილიანმა ქაღამა („მამიდის დანაბარები“).

სალიტერატურო ენის დიალექტური სინონიმებიდან მხოლოდ გაუგებარი სიტყვა შეგვაქვს. მაგ.: „დაჩერ-ს — უბიძგებს, შეანჯღრევს. ბერო „დაჩერა“ თოფმა („აფხუშობა“).“ თუ სადმე ტექსტში „დაჩერს“-ზმნა მატყლის დაჩერის მნიშვნელობითაც არის ნახმარი, ის აღარ შემოგვაქვს ლექსიკონში.

იდიომატურ გამონათქვამში სიტყვათა რიგი ნებისმიერია; ხშირად ძნელი ასარჩევია საყრდენი სიტყვა, რომელზედაც უნდა შევიტანოთ იდიომატური გამონათქვამი ლექსიკონში.

ზმნიანი (ან ნაზმნარსახელიანი — მასდარი, მიმღეობა) იდიომი ჩვენ ზმნასთან (მასდართან, მიმღეობასთან) შეგვაქვს. მაგ., გვაქვს გამოთქმა „თავი ეწონება“. ჩვენ ასე ვიქცევით: „ეწონება-ა: თავი ეწონება — თავი მოსწონს, ამაყობს. ყმა მოდიოდა გორი-გორ, არ ეწონება თავია („ალუდა...“, II)“. „ბეზღება: სიზმრის ბეზღება — სიზმრის მოყოლა, გამქლავება. (გიგოლამ) სიზმარი არც არავის უამბო, რადგან დარწმუნებულია, — სიზმრის ბეზღება, სხვისთვის შეტყობინება კარგი არ არისო („დათვი“ — ყველამ)“...

ოდენ სახელებისაგან შედგენილი იდიომატური გამონათქვამი სიტყვათა ბუნებრივი რიგის მიხედვით არის შეტანილი, — ჯერ წინამავალ სიტყვას ვწერთ, შემდეგ კი იდიომატურ გამონათქვამს, მაგ.: „ეშმაკ-ი; ეშმაკთ ცხენა — ფეხებმაღალი ბუზია, წყალზე ტრიალებს ხოლმე. ჩაუძველ, ეშმაკთ ცხენაო, კანჭმაღალო და ფრთიანო („ჩანაწერები“)“.

ლექსიკონი დოკუმენტირებულია: სიტყვის განმარტებას ერთვის ერთი (ზოგჯერ ორი და მეტიც) წინადადება, სადაც ეს სიტყვა აქვს ვაჟას ნახმარი.

იმის გამო, რომ მოგვეპოვება ვაჟა-ფშაველას თხზულებათა რამდენიმე გამოცემა, მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ, გვერდზე და სტრიქონზე კი არ მიგვეთითებინა, არამედ დაგვესახელებინა ნაწარმოების სათაური (აგრეთვე თავი, მოქმედება, გამოსვლა).

თუ რამდენიმე ნაწარმოებს ერთი და იგივე სათაური აქვს, სათაურზე მითითების შემდეგ ნაწარმოების პირველ სიტყვასაც ვწერთ. მაგ.: („ფშავლები“, — ძველს), („ფშავლები“, — შენამც) და („ფშავლები“, — გზად).

კომპოზიტების დაწერილობას თანამედროვე ნორმების მიხედვით ვაერთფეროვანებთ.

თუ კომპოზიტის მეორე შემადგენელი ნაწილი უცნობია, იგი ცალკე შეგვაქვს. მაგ.: „-დაჭრეხილ-ი იხ. დაგრეხილ-დაჭრეხილი“.

სადოკუმენტაციო მასალის პუნქტუაციაც თანამედროვე ნორმებსაა დაქვემდებარებული.

საკირო შემთხვევაში ზოგ საოჯახო ნივთთან თუ სამეურნეო იარაღთან განმარტების გარდა მოცემულია ამ ნივთის (იარაღის) სურათი (ჩანახაზი).

სიტყვის განმარტებისას გათვალისწინებულია მხოლოდ ის მნიშვნელობა, რაც მას ვაჟასთან მოცემულ კონტექსტში აქვს. განმარტებასთან ყველგან მივუთითებთ, როცა გამოყენებული გვაქვს ვაჟასეული განმარტებები („ვაჟა“), აკად. ა. შანიძისეული განმარტებები (შემოკლება: „ა. შან.“) და „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი“ (შემოკლება: „გლ“).

სიტყვას ვაჟა ხან იქვე, ტექსტში განმარტავს, ხან-კი განმარტება სქოლიოში ჩააქვს. ჩვენ ტექსტიდანაც და სქოლიოდანაც განმარტება პირდაპირ გადმოგვაქვს. მაგ., ტექსტში წერია: ხმაღს ჰზვერავს (სინჯავს, ათვალიერებს) გაფრინდაული (თუში ზეზვა), თათრები ვხოცე ამითა („კრიტიკა... ვართავასი“). ჩვენ ასე ვიქცევით: „ზვერავ-ს — „სინჯავს, ათვალიერებს“ (ვაჟა). ხმაღს ჰზვერავს გაფრინდაული: „თათრები ვხოცე ამითა“ („კრიტიკა... ვართავასი“, III).

ვაჟასეულ განმარტებას ბრჭყალებში ვსვამთ, როცა იგი სიტყვა-სიტყვით მოგვაქვს, და ფრჩხილებში ვუწერთ: „ვაჟა“. მაგ.: „წურვილ-ი—ერბო“ (ვაჟა). ბრჭყალებს აღარ ვუწერთ, თუ განმარტება სიტყვა-სიტყვით არ არის განმეორებული, ოღონდ ფრჩხილებში ისევ მივუთითებთ ვაჟაზე. მაგ., ტექსტში იკითხება: „(ბერო) გიამბობდა, სად, როგორ დაჰკრა ხარირემს თოფი და „დაამუხლისკვერავე“; სად ჯიხვს „დასწყობა“ და „დააბჯინა“ რქებზე“ („აფხუშორობა“). ვაჟა სქოლიოში შენიშნავს: „დ ა ს წ კ ი პ ა —ესროლა თოფი“. ჩვენ ასე ვიქცევით: „და-ს-წყებ-ს — (თოფს) ესვრის (ვაჟა).

მცენარეთა და ცხოველთა სახელების განმარტებისას მათი ლათინური სახელწოდებებიც მოგვყავს (ა ლ. მ ა ყ ა შ ვ ი ლ ი ს „ბოტანიკურ ლექსიკონზე“ და „ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონზე“ დაყრდნობით).

განმარტებისას „იხ“, „შდრ“ და „იგივეა, რაც“ მაშინ გვაქვს, როცა ეს შესადაარებელი სიტყვა ჩვენსავე ლექსიკონში დასტურდება.

მთის დიალექტებში (ფშაურში, ხევსურულში...) არსებობს ე. წ. „ჯვართ ენა“ (ხატის ენა): ჩვეულებრივსა და საყოველთაოდ ცნობილ საგნებსა თუ მოვლენებს საწესჩვეულებო ტექსტებში (ხუცობა, ჟადაგობა, შელოცვა...) სხვა სახელები ეწოდება. მაგ., ხატის ენაზე ხარს „ბულაური“ ჰქვია, უღელ ხარს — „ხარ-მანეშნი“, სალუდე ქვაბებს — „ლიღბევრნი“, დროშას — „ბორაყი“ და ა. შ. ასეთი სიტყვების განმარტებისას ფრჩხილებში შევნიშნავთ: „ხატის ენაზე“-ო.

ვაჟა-ფშაველას თხზულებათა ტექსტი ჯერ კიდევ საბოლოოდ არ არის დადგენილი. გვხვდება დამახინჯებული სიტყვები თუ ფრაზები. შეცდომები უპირატესად პირველნაბეჭდებიდან მოდის (ხელნაწერის მცდარად ამოკითხვა, ასოების არევა, კორექტურულ-მექანიკური შეცდომები).

ვაჟა-ფშაველას თხზულებათა გამოცემისა და ტექსტის დადგენისათვის დიდი მუშაობა ჩაატარა პოეტმა ალ. აბაშელმა.

1961 წელს გამოიცა ვაჟა-ფშაველას თხზულებათა სრული კრე-

ბული ხუთ ტომად (მთავარი რედაქტორი—გ. ლეონიძე). 1964 წელს კი ეს გამოცემა განმეორდა (ათ ტომად). ცალკეული ტომებისათვის ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს, ვარიანტები და შენიშვნები დაურთეს: ზურაბ ჭუმბურიძემ, ცირა კალაძემ, ეთერ შარაშენიძემ და ლეილა სანაძემ.

ამ გამოცემებში (განსაკუთრებით უკანასკნელში) ბევრი შეცდომა გასწორდა, მაგრამ გასასწორებელიც ბევრი დარჩა. ზოგი შეცდომა ისეთ სიტყვაშია გაპარული, რომელიც განმარტებას მოითხოვს (გაუგებარი რომ იყო სიტყვა, სწორედ ეს იქცა შეცდომის მიზეზად); ზოგი ასეთი სიტყვა ამ ლექსიკონის საილუსტრაციო მასალაში მოხვდა. ასეთ შემთხვევაში ნაჩვენები გვაქვს ეს დამახინჯებული ფორმები და მართებულზე მივუთითებთ. მაგ.: „დავიფაფხვები“ („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“) — ბექდვის შეცდომაა, იხ. დაიფარხება“.

ლექსიკონში აღრიცხული და გასწორებულია ოთხსამდე ასეთი შეცდომა¹.

დამახინჯებული სიტყვა (ან გამოთქმა) მოყვანილია ტექსტში დადასტურებული ფორმით პირისა, ბრუნვისა და რიცხვის ნიშნის გამოუყოფლად. აქ ორგვარი შემთხვევა გვაქვს:

ა) თუ სიტყვა განმარტებას მოითხოვს, დამახინჯებულ ფორმასთან მართო სათაურს აღვნიშნავთ და მართებულ ფორმასთან ვგზავნით, სადაც სიტყვის განმარტება გვაქვს მოცემული. მაგ.: „მიტარი ხდება“ („სურათი ფშავლის ცხოვრებიდამ“) — ბექდვის შეცდომაა, იხ. „უტარიხდება“. „უტარიხდება“ კი ასეა განმარტებული: „უტარიხდება — უბღვერის. „როგორ მიტარიხდება, გიდი და გიდი ძალს!“ („სურათი ფშავლის ცხოვრებიდამ“).

ბ) თუ დამახინჯებული ფორმის გამართვის შემდეგ სიტყვა განმარტებას აღარ მოითხოვს, მოგვყავს ეს მცდარი ფორმა, მოკლე ილუსტრაცია და (აქვე) სიტყვის მართებული ფორმა. მაგ.: „ეხსტად: მდ. აფხუშურა მოდის ეხსტად, ლამაზად, წმინდაწყლიანი („აფხუშობა“) — ბექდვის შეცდომაა, უნდა: კოხტად“.

ლექსიკონში განუმარტავად და ტექსტში დადასტურებული ფორმით შევიტანეთ სიტყვები, რომლებიც ლიტერატურულისაგან მხოლოდ ბევრითად (და არა მნიშვნელობით) განსხვავდება. ეს არის, უპირატესად, ლიტერატურული ფორმების დიალექტური (ფონეტიკური და მორფოლოგიური) ვარიანტები, ანდა ისინი ძველი ქართულის ნორმის შეგნებულად გამოყენების შედეგს წარმოადგენენ. მათი სა-

¹ ბოლო გამოცემაში (1964 წლისა) ზოგი შეცდომა გასწორებულია, მაგრამ, რაკი მკითხველები სხვა გამოცემებითაც სარგებლობენ, ლექსიკონში ასეთი სიტყვები წინა გამოცემებიდანაც შევიტანეთ.

ლექსიკონო ერთეულებად შეტანა გაუმართლებელი იყო, ახსნა კი მაინც სჭირდებოდა. ამიტომ ისინი დავაჭფფეთ და თითოეული ჯგუფი ცალკე პარაგრაფად გამოვყავით წინასიტყვაობაში. ასე, მაგალითად:

§ 1. სიტყვას ბოლო აქვს მოკვეცილი: შაჰყა (შეყავი), მი (მინდა), გი (გინდა); დავიქე (დავიქეცი), მოიქე (მოიქეცი), გაქე (გაექეცი), გარდვიქე (გარდავიქეცი), შექე (შეექეცი), შავკვე (მოკვეცი), იქე (იქექი); ვერსა (ვერსად), ვერცაით (←ვერ სადით, ვერსაიდან), ვერსით („ვერ სითგან“, ვერსაიდან), აღარცა (←აღარ სად), ველარცაით (ველარსაიდან); კა (კარგი), კაად (კარგად), კაისაია („კარგისაა“, კარგია); გან (განა)...

„-ვე“ და „-მე“ ნაწილაკებს ბოლოკიდური ხმოვანი (ე) მოკვეცილი აქვს: მალევ (მალევე), მალედავ (მალედვე), წინავ (წინათვე), ცუდივ (ცუდივე), იმანავ (იმანვე), ვინამ („ვინამე“, ვილაცამ), ვისამ („ვისამე“, ვილაცას)...

„და“ კავშირსაც ზოგჯერ მოკვეცილი აქვს ა: დამე-დ' (დამე და), მე-დ' (მე და), ბატარქალი-დ' (ბატარქალა და)...

§ 2. ზოგ სიტყვას ჩვეულებრივად ხმარებულისაგან განსხვავებით თავიკიდური მ აკლია: დორეზე (მდორეზე), ხოლოდ (მხოლოდ), ხდალი (ჭაკი, მხდალი).

არის სიტყვაში ამა თუ იმ ბგერის განვითარების შემთხვევებიც: მ: მძლივ (ძლივს); ნ: ენგრე (ეგრე), ემანგრე (მაგრე)...

§ 3. ზოგი ფუძე, რომელიც ამჟამად რ-ს ჩართვით იხმარება, ვაჟასთან ძველი, ისტორიულად სწორი სახითაა დაცული. მაგ., „ტრუსავს“-ფუძის ნაცვლად ვაჟასთან დასტურდება „ტუს“-გადატუსავს, უტუსავს, სტუსავს, მატუსენ (მოტრუსე ისინი), დატუსული, დატუსვილი, გატუსვილს, გატუსულ...

ასევე, ფუძე „სრუტ“- ვაჟას ნაწერებში წარმოდგენილია პირვანდელი „სუტ“-ფუძის სახით: სუტავდა, უსუტოს, შესუტა, შეისუტავს, შეესუტოს, სუტავდენ, მსუტავი, გამომსუტავი...

ზოგ ფუძეში ვაჟასთან თანხმოვანთ კომპლექსი გამარტივებულია.

აკლია ლიტერატურულთან შედარებით:

რ: ფთიანი (←ფრთიანი), გააფთიანა (←გააფრთიანა); შემოფთხენენ (←შემოფრთხენენ), გაფთხენენ; ფთხილობს (←ფრთხილობს), დაგიფთხოს, გადამთხვალიყვენენ (←გადამფრთხალიყვენენ), დამთხვარი (←დამფრთხალი), დამთხ(ვ)ალი (←დამფრთხალი), დამთხვარან (←დამფრთხალან); ბთხიალი (←ფრთხიალი); ბჯღალი (←ბრჯღალი), ჩაბჯღალავს; ზღუბლზედა (←ზღურბლზედა)...

ზ: სარდოს (←საზრდოს)...

ხ: არჩობს (←ახრჩობს), დამრჩვალს, დაირჩოს, დაურჩავ (დაუხრჩვია), დაგირჩობ, დავარჩვე, დაარჩობს, დასარჩობი, მიერჩო, მარჩობლად, ჩავარჩოთ...

ლ: ძალთ (←ძალთ), ძალთი (←ძალთი), სახ-კარ (←სახლ-კარ), სახჩი (←სახლჩი, სახლში); მუხს (←მუხლს); დაწითდენ (←დაწითლდენ), აწითებს, გადააწითა (თუ ამ ბოლო სამ მაგალითში ისტორიულად უპირატესი ფორმა არაა შემონახული).

§ 4. დასტურდება ლ||ნ-რ-ს გადასმა „ძლიერ“-ფუძეში: ძლიერი→ძრიელი: ძრიელი, ძრივლად, გაძრიალებული, გაძრიელებული, გაძრიელება, ძრიან, ძრიანი, ძრიანაც...

§ 5. „წურთნა“ და „ნაუღელ“ ფუძეებში უმარცვლო უ-ს ადგილი სრულ უ-ს უქირავს: წურთნა (←წვრთნა), ნაწურთნი, გასწურთნით, სწურთნიდე, საწურთნელადა, გასაწურთნავად; ენაუღლება; შდრ. ძვ. ქართ. ნავღელ-:...და მათ აღავსეს ღრუბელი ერთი ძმრითა და ნავღლითა (ი. 19, 29); მისცეს მას ძმარი ნავღლითა შეზავებული (მ. 27, 34).

§ 6. ვაჟას ტექსტში „ღლის“ (ი-ფუძიანი) ზმნა -ავ სუფიქსითაა ნახმარი (ფუძის შეუკვეცლად): ვღლაავდი (შდრ. თვლის და თვაღავს), იღლაავ (იღლი), დაღალულები, ჩამოღალული...

§ 7. ვაჟას ზოგჯერ ხმოვნის რედუქცია-ამოღებით მიღებული ვარიანტებიც მოეპოვება: ჩნან (←ჩანან), ჩნდა (←ჩანდა), სცრცვიდა (←სცარცვიდა), იცრცვება (←იცარცვება), გაცრცვილმა, მცრცველსაო... ა-ს ამოღებით და ვინის ჩართვით: ტივლები (←ტიალები)... ო-ს რედუქციით და გადასმით: ამღვნის (←ამოდნის), ემაგვდენი (←„ემაგოდენი“, მაგდენი)... უ-ს რედუქციით: ჰკვა (←ჰკუა), ჰკვათხელო...

§ 8. მეტათეზისისა და ერთერთი თანხმოვნის ნაწილობრივი ასიმილაციის შედეგად ვიღებთ: ბღარტ←ბარტყ, ბღერტ←ბერტყ; ბღარტუნით, დასაბღერტადა...

§ 9. თანხმოვანთა მონაცვლეობის მაგალითებია:

ყ/ღ: ამიჯანღდენ (ამიჯანყდენ)...

ქ/ხ: სჭეხდა (ჭექდა), დასჭეხნებს (დაიჭექებს), ჰეხასა, დაიჭეხო, მჭეხარი, მჭეხარე...

ხ/ღ: ლეტება (ხეტება), მუღღეტები (მოეხეტები), დაეღეტება, მიეღეტები, გაეღეტებოდენ; საღსარსა...

ღ/ძ: გვიძე (გვიღვეს), მიძე, გაძეთ (გაღვეთ), გძე, გაძე, სძე (ღვეს, აღვეს), სძევს (ღვეს), გიძეო (ვიღვესო)...

ძ/ზ: ზღვენი (ძღვენი), ზუვის (ძუსი)...

ნ/ლ: ჰიაკოკოლა...

დღ/ტყ: ბორტყავს, ბრტყვინავს, გაბრტყვნა...

ქყ/ჯღ: ბრჯღალი...

ჩვრეტ/ქვრეთ: ქრეთ/ქრეტ: გაქვრიტა (გაჩვრიტა), უქვრეთს, საქვრეთლით; გაქვრეტის, საქრეტელი...

§ 10. ხმოვანთკომპლექსები ცვლილია:

ეა—ია: შეიძინია (← შეიძინე + პროსოდული ხმოვანი ა), გიძია (გიღევს), უძია (უღევს), გამიცინია, ღობია, ღონია, სახია, ვნახია, შამინახია, მაგრია, მწვანია, მთვარია, ვიჯღია, მაიტანია...

ოა—უა: მუა (← მოა—მოვა), მუალის (მოვა), წამუა, მუალთ...

ოე—უე: ხბუებმა, ჩამუედ (← ჩამოედ—ჩამოვედ), მუედ, ამუედ, მუედ, მუედლი (მოველი), გამთხუები (გამთხოვები), ვაძუვნოდი (ვაძოვი—ვაძოვი—ვაძუი—ვაძუვნოდი)...

§ 11. ხმოვანთმონაცვლეობის შემთხვევები ფუძეების მიხედვით:

ე/ი (აწმყოში ე, წყვეტილში—ი): გამოეჩია (გამოეჩეა); დაღირებულს (მოღერებულს), წამამიღირა (მომიღერა), ღირება (ღერება), შემოგვიღირებს (მოგვიღერებს), მაღიროს (მომიღეროს)...

§ 12. ზოგჯერ ამა თუ იმ ძირს შენარჩუნებული აქვს ერთგვარად ძველი სახე: ხანჯარი, უხანჯროდ; აასქდა (აასკდა), დაასქდა (დაასკდა), ასქდება, მომსქდარა, მოასქდა, გასქდა, გადმოჰსქდათ, ჩამოსქდა, დაუსქდათ; ნაწლევი...

§ 13. ხმოვნის წინ (უბირატესად ო-ს შემდეგ) იკარგება ვ:

ოვა—ოა: მოარდა (მოვარდა), ჩამოალ (ჩამოვალ), მუა (← მოა—
← მოვა), წამოა, მუალის, მუალთ...

ოვი—ოი: მოიცალეთ (მოვიცალეთ), ჩამოილიდი (ჩამოვივლიდი), გადმოიტანო (გადმოვიტანო)...

ოვე—ოე: მუედ (მოედ—მოვედ), ჩამუედ, წამუედ, ამუედ, მუედლი (მოველი, ველოდები)...

§ 14. ვა (უმარცვლო უ + ა) და ვე კომპლექსი წარმოდგენილია ო-ს სახით: შესწოვდა (შეწვაედა), უწოვლით (ვეწვაედი), დავწოვ; იცოშ (იცვამს); აყოვდებიან (აყვაედებიან), ყოოდენ (ყვაოდენ), ავიყოვდება, აყოვებული, ყოილი; სოვნი (სვაენი), სათქომი (სათქვამი), ნათქომი (ნათქვამი). ზოვი (ზვაევი); ყოვი (ყვაევი), ყოვეყორნებს; ჩამოვსოვთ (ჩამოვსვამთ, დავსვამთ); ქობია (ქვაბია); გოლვითა (გვალვისაგან), ხოწი (ხვეწი)...

პერსონაჟთა მეტყველებაში გვხვდება მეშველი ზმნის ხევსურული ვარიანტები: ვორ (ვარ), ვორთა (ვართ), ვორეევ (ვარო)... აქ პირველი სუბიექტური პირის ნიშან ვ-ს და ფუძისეულ ა-ს ჯერ ო მოუ-

ცია (ვარ—ორ), შემდეგ კი განმეორებით დართვია პირის ნიშანი (ორ—ვორ).

§ 15. ძველი, ისტორიულად უპირატესი ვარიანტები დაცულია ვა კომპლექსის სახით სიტყვებში: უყვა (ვყუო), უყვათ, უყვას; გაყვა (გაყო); ჩააწვალა (ჩააწოლა, აწყოში: ჩ ა ა წ ვ დ ი ს), დავეწვალე (აწყოში: დ ა ვ ე წ ვ დ ე ბ ი), გადამაწვალე (აწყოში: გ ა დ მ ა მ ა წ ვ დ ი), მიაწვალა (აწყოში: მ ი ა წ ვ დ ი ს), გავიწვალე (აწყოში: გ ა ვ ი წ ვ დ ი). ეწვლება, გადაეწვალა, გამოეწვალა, ამაიწვალა, ასწვალა, გადავეწვალე, მამაწვალე...

§ 16. ნაცვალსახელთან ან ზმნიზედასთან (მის თავკიდურთან) მითითებითი აი ნაწილაკის შერწყმით ვიღებთ ფორმებს: აი (ა—აი—აი, იმ), აიმ, აიმისთანა, აიმასაც, აის, აისითა(ი) (ისეთი), აისივ (ისევ ის), აისრ (ისე), აიქ(ა) (იქ); ეემ (აი, ამ), ექა (აქა), ექნობამდე (ამ დრომდე)...

§ 17. აწყოში ი- სუფიქსიანი ფუძეები აქვს ზმნებს (დაუცავს უპირატესად მესამე პირში): ჰყავის (ჰყავს), აქვის, მოვალის, ჩავალის, მივალის, ჰგავისა, ჰგონის, სჩრავისო, დაილადრის (=დაილადრავს)...

§ 18. ბ გვაქვს თავკიდურად სიტყვებში: ბრთა (ფრთა, იხ. აგრეთვე ფთა); ბრთხილი (ფრთხილი), საბთხილო; ბრჩხილი (ფრჩხილი)... დისიმილაციით: ბატარა (პატარა), ბატარია, შდრ. მეკობარი (მეკობარი, მეკობრე)...

§ 19. თავისებურ სახეს იღებს ზოგი ნაცვალსახელი და ზმნიზედა: ისით (ისეთი), ისითა (ისეთი); ვერა(ი) (ვერაფერი), ვერა-რა, არან (არ-რანი), არაში (არ-რაში), არც(ა)რა (არც რაიმე), აღარა (აღარა-რა), ვერც რას (ვერც რასმე), არრის (არა რისიმე), არროს (არ-როლისმე), არცროდის (არასოდეს), არაითა (არ-რითიმე), ვერცროს (ვერასოდეს), ვერსაით (ვერსაიდან), არც(ა)ვინ (არც ვინმე), ვერცვინა (ვერც ვინმე), აღარცვისთან (აღარც ვისთანმე)... ემ (ამ), ემა (ემავ), ემაგის, ემაგისთანა, ემაგით, ემავ (ამავ); ესრე (ასე), ისრ, ისრე (ისე), იმგვარ (იმგვარად); ემანდ, ემანდე (მანდ), ემაჩი (აქ), მაგაჩი, ემაგაჩი (მანდ)... ისი (ის), ისეები, ეგეები...

§ 20. ბოლოკიდური ა: ა) კნინობითობის სუფიქსია სიტყვებში: წყალასა, მძინარა (მძინარე), ძერია (ძერა), ქმარა, პურა, მთიელა, მოლექსია, ველა, ვაჟა, ქსელა, ვაცუნა, დევა (დევი), ბებერა, სომეხა, ხმელა-ნ-ი, ტყავა-ნ-ი, არაყა-ნ-ი...

ბ) კითხვითი ნაწილაკია (როგორც ძველ ქართულში): ლეკიაა (ლეკია?), თქვაა (თქვა?), გიდგაა (გიდგას?), გწამა (გწამს?), მოხვედა (მოხვედი?)...

გ) მეშველი ზმნის ნარჩენია: ვინც-ა (ვინც არის), ვინ-ა (ვინ არის),

ხანუგეშოც-ა (სანუგეშოც არის), ისი-ა (ის არის), შენთან-ა (შენთან არის), არ-ა¹ (არ არის)..

§ 21. -ლა ნაწილაკის თავისებური ხმარება გვაქვს მაგალითებში: ვასო-ლა, ვანო-ლა: „მაშ ჩვენებიანთ ვასო-ლა, საით, ვინ გააჩინაო?...“ „ჰო, მაშ ვანო-ლა, დედილო, ის სადლა არის ნაპოვნი?“ („დედა და შვილები“), სასძლო-ლა, ისა-ლა, თავებს-ლა...

§ 22. -მც(ა)-ნაწილაკიანი წინადადება ნატვრას გამოხატავს: ნუმც: „ნუმც მოგეშლება სახელი, მანამ ხმალი გრტყავ წელზედა!“ („გველის-მჭამელი“, VIII); ნურასამც (დეე, ნურაფერს): „ნურასამც ვაწყენ ამით ღმერთს, რაც ახლა დავიყბედი!“ („გველის-მჭამელი“, VIII); მუდამამც (დეე, მუდამ): „მუდამამც ხელი მოგემართება, მუდამამც გაგემარჯვება!“ („შობის წინა-ღამე ტყეში“); ისიმც, ნუ-რაიმც....

§ 23. -ოთ ნაწილაკს „ალბათ“-ის, „ეგება“-ს მნიშვნელობა აქვს: ძროხებშიაოთ (ალბათ, ძროხებში), ფშავშიოთ (ალბათ, ფშავში), პურიოთ (ალბათ, პური), კიდეოთ, ვეღაროთ, ვეროთ, აროთ, მარ-თალსაოთ...

§ 24. მიცემითი ასრულებს ვითარებითი ბრუნვის ფუნქციას ისეთ შემთხვევებში, როგორცაა: მწკრივასა (მწკრივად): ცხენ-დ-ა-ცხენ-დ-მოს დევს ჰაბუჯი, ისრებს მოისვრის მწკრივასა („ეთერი“, III); ღვარასა (ღვარად): წყალს არვინ გამამახდინა, ცრემლი ჩამომდის ღვარასა („ფშავლები“, — ძველს...); ცოტას(ა) (ცოტად): „მოიცა, ქალო, და-ძმობას, ცოტას იარე წყნარადა“ („ბახტრიონი“, IX); ძალიანას (ძლიერად): „ძალიანას გამიწყრა“ („ავტობიოგრ. ური-ადნ.“).

მიცემითი ბრუნვის მრავლობითი გვაქვს მაგალითებში: დათაო (დებსო); რად გვიწყრებოდი ძოღანა, რად გვაწბილებდი დათაო („ფშაველი და...“, IX); საფლავთ (საფლავებში); ტანზე ამასხა ეკალი საფლავთ წინაპართ კვენესამა („მოდი, მოხშირდი, ჰაღარავ“).

მოქმედებითია: საზრდოთ (საზრდოთი): ცამ და გვინამა და მიწამ საზრდოთ გაუვსო ძირია („ჩეჯილი“).

§ 25. დროისა და ადგილის ზმნისართი გადმოცემულია ნათესაობითი ბრუნვით: შუბლისა (შუბლზე): (ივანე) გაუდგამდევე-რად მარტოკა, ოფლის დიოდა შუბლისა („ივ. კოტორ. ამბავი“, IV); მთებისა (მთებზე): „ჯერ ვეროთ გადაავ-ლიეს, კიდევ მაასწრობ მთებისა“ („გეგლია“, I); პირისა (პირიდან): ხარი მამიკვდა კვირისა, ცეცხლი წავყარე პირისა („ფშავლ. ცხოვრებიდამ“); გულჩაიმ-

ჯიღა, ჩაფიქრდა, ალი აჰვარდა პირისა („გიგი“);
ერთხელისა (ერთხელ): „ერთხელისა დიდი ნაორღვენი
მოიღა“ („დარეჯანი“, I); ზამთრის (ზამთარში): ზამთრის
ზვავეების ქუხილი, გაზაფხულს წვიმის ღვარია
„სიმღერა“—არცრა); მაშინის (მაშინ): როცა მოგშივდება
და შაგცივდება, მაშინის კი აქავ მეეხირები“
„საშობაო მოთხრ.“, — სტუმრები).

ნანათესაობითარი მიცემითია: ცისასა (ცაზე, ცის გზით): დავლიე
წუთისოფელი, მივემგზავრები ცისასა („დამუწე-
ბულსა ენითა“); მთისასა (მთის გზით, მთიდან): მეტი იმათ
ხელთ რა არი, რამზე მოუვათ მთისასა?! („ბნელე-
თი“); იქისას (იმაზე გავლით), სახთანისას (სახლთან გავლით),
მარცხნისას (მარცხენა მხარეზე)...

§ 28. ვითარებითი ბრუნვის ფორმა: ა) ცვლის -ზე, -ში-თანდე-
ბულიან ფორმებს და მიუთითებს ადგილზე: კარადა (კარზე): „სახ-
ლი აქ, ჯარეგას მიდგა, ქავე და ციხე კარადა“
„სტ-მასპ.“, I); მუჭადა (მუჭაში): ბარი კი ამ დროს
სარჩოსა მაგრა ინახავს მუჭადა („მთაში“); ზენა-
და (ზევით): ...ჩემთა მოძმეთა ცად აეწია, ზენადა
„სიყრმე სიბერედ ვაქციე...“); წელადა (წელზე): ხარ-ზაქებს
ჰგვანან მხედარნი, ხმლები არტყიათ წელადა
„ბუნების გლოვა“); ხელადა (ხელში)...

ბ) მიზანს გადმოგვეცემს: ჰამადა (საქმელად): მარტოკანი არ
დასხდეთ ამ თაფლისა ჰამადა („თ. რაზიკაშვილისადმი“); მაგადა
(მაგისათვის): „გლეხნი ვართ, ძმაო ნავროზავ, გლეხნი, მაგადა
ვართ გაჩენილნი“ (ვარ.) („პაპასი და...“).

გ) ნანათესაობითარი ვითარებითი ხშირად -თვის-თანდებუ-
ლიანი ბრუნვის ბაღლად იხმარება: გმირთადა (გმირებისთვის): გან-
მარტავდიან მათ ამბავს, შანდობა თქვიან გმირთადა („გველის-მჭა-
მელი“, I); გულისადა: „თავის ადგილის გულისად მოკვდით და დაი-
საყენით!“ („ხევსური ბერდია“); მამულისადა: „წესია: მამულისადა
მოკვდით და დაიხარჯენით!“ (იქვე); ხსნისადა, საქმლისადა, წისქვი-
ლისადა, ძმისადა, ცოცხალთად, ჩემდ, ჩემად, საქმისად, რისადა, ნა-
მუსისადა, მთებისად, მაგისად, მკვდართადაც, მისად, იმისად, ზოგე-
ბისად, ვისად, ღღეისად, ღვეთადა, ბეჩაობისად, საწყულობისად, მტრი-
სადა...

ერთ შემთხვევაში ვითარებითის ფორმა მოქმედებითს ცვლის და
როგორობას აღნიშნავს: ცრემლადა (ცრემლით, ცრემლის ღვრით):
რამდენიც ფშავით ჩავიდა, (ერეკლე) ყველას შესჩივის ცრემლადა
„ხატმა გვიბრძანა“).

§ 27. უთანდებულო მოქმედებითი ბრუნვა იხმარება -გან თანდებულის ნაცვლად — გამოსვლითის ფუნქციით: ზევითა (ზემოდან), ხევითა (ხევიდან), ლაშართათო (ლაშარიდანო), შორითა (შორიდან), ჩვენითა (ჩვენგან), ციხითა (ციხიდან), ქვემოით (ქვემოდან), ჩრდილოით (ჩრდილოეთიდან), ცით (ციდან), წინაით (წინიდან), ბნელით (ბნელიდან), ბარით (ბარიდან), გულით (გულიდან), დაბლაით (დაბლიდან), ვერსით (ვერსაიდან), ზემოით (ზემოდან), ზენაით (ზემოდან), მუცლით (მუცლიდან), მიწით (მიწიდან), მალაით (მალლიდან), სით (საიდან), ტანით (ტანიდან), ტყვეობით (ტყვეობიდან), ქარქაშით (ქარქაშიდან)...

§ 28. თანდებულებიდან: ა) -გან თანდებული ზმნიზედად გამოყენებულ ზოგ სახელთან -კან სახით გვხვდება (პირველად „ზოგან“ ფორმაში, ორი გ-ს ნაცვლად უნდა მიგვედო „ზოკან“ და შემდეგ ყველა ამ რიგის სახელზე გავრცელებულიყო): ბევრკან, ერთკან, ერთკნით (←ერთკან-ით), სხვაკან, სხვაკნით (←სხვაკან-ით)...

ბ) -ებურ(ა), -ებრ: ქვებურა (ქვესავით, ქვისებურად), მთებურა (მთასავით, მთისებურად), ქალებურადა (ქალსავით), ხარებულადა (ხარსავით), წყლებურა (წყალსავით), ცხვრებულა (ცხვარსავით), დებური (დური, დისებური), ჩვეულებრ (ჩვეულებრივად)...

გ) -კენ თანდებული გვხვდება -კე, -კა, -კ სახით: ზენასკე (ზემოთკენ), იქისკე (იქითკენ), ზღვისაკა (ზღვისაკენ), მეუფისაკა (მეუფისაკენ), ტირილისაკა (ტირილისაკენ), ცისაკ (ცისაკენ), მიწისაკ, საბძლისაკ, შინათკე (შინისკენ), იქითკე (იქითკენ)...

დ) აქა-იქ (პერსონაჟთა მეტყველებაში) -ში თანდებულის ნაცვლად -ჩი გვაქვს: თოფჩი (თოფებში): თოფჩი თოფი სკობ ხირიმი („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ. II); თუშჩი (თუშებში), სახჩი (სახლში), ახლუაჩი („ახლოში“, ახლოს)...

§ 29. ა) ზმნისართი გამოსვლითის ით-ს დაირთავს: გარეთაით („გარეთიდან“, გარედან), ზეითაით („ზევითიდან“, ზემოდან).

ბ) გამოსვლითის -ით ერთვის -ში/ -ჩი-თანდებულის ფორმებს: ცაშიით (ციდან), ომშიით (ომიდან), იმაჩითაჲ (იქიდანვე), საფლაჲებშიით (საფლაჲებიდან), ხურჯინშიითა (ხურჯინიდან), რომენშიითლა (რომლიდანლა), ძირშიით (ძირიდან), სამარეშიით, (სამარიდან), ყურეშიითა (ყურედან, კუთხიდან), აიმაჩით (იქიდან), აიმაჩითაჲ (იქიდანვე)...

გ) ასევე: გამოსვლითის -ით ერთვის -ზე-თანდებულის ფორმებს: ცხენზეით (ცხენზე იყო და იქიდან), ცხოვრებაზეით (ცხოვრებიდან), წელზეით (წელიდან), ზურგზეითა (ზურგიდან), ხმელეთზეით (ხმელეთიდან), ქანდარაზეით (ქანდარიდან)...

§ 30. თავისებურად არის ნაწარმოები ზოგი მიმღობა: საკმლო (საქმელი), უსაქმო; მკრეფე (მკრეფელი), მომუქარე (დამმუქრებელი), ნამუშაველი (ნამუშევარი), ნაღრძენი (ნაღრძობი), მამხსენე (მომხსენებელი), მკერესა (დამკერებელს), მკერია (დამკერებელია), განაცხადებსა (განცხადებულს), გასახარონი (გასახარებელნი), გამაწილადა (გამაწილებლად), უცოდვი (უცოდველი), მცოდინარე (მცოდნე), საწუხი (შესაწუხებელი), გაღუებული (გაღვივებული), გადაღესულსა (გადაღესილსა), გატურნული (გატურენილი), დაჭაბულ (დაჭაბნილ), მექონე (მქონე), მწვავი (მწველი), უცოდრობით (უცოდინარობით)...

§ 31. თავისებურია ზოგი ზმნისწინის გამოყენება: მოიწყო (აქეთკენ დაიწყო), ჩამოიწყებს (ზემოდან ქვემოთკენ დაიწყებს), ჩამოუწყო (ზემოდან ქვემოთკენ დაუწყო)... მიჯორა (გაჯორა), გაუგვიანო (დაუგვიანო), დაუჩენს (გამოუჩენს), დავახლო (შევახო), დამეხათრები (მომეხათრები), მამეწიენით (აქეთკენ წამოსულს დამეწიეთ), მაიწევს (აქეთკენ გამოიწევს), გავლო (წავლო), გადმომეწევა (ჩემსკენ გადმოიწევს)... გავაცხე (წავაცხე), მიცხოზილს (წაცხებულს), გახურვილი (დახურული), გაბრუნვა (მიბრუნება), გაეჩვენა (მოეჩვენა, მოელანდა), ჩავადლა (დაავადლა ბევრი), მავიმაღენით (დავიმაღეთ ბევრი), მაჰკარგოთ (დაკარგოთ ბევრი)...

ზოგჯერ ზმნისწინიანის ნაცვლად უზმნისწინო ფორმა დასტურდება: წევნაში (შეწვენაში, დახმარებაში), ვუძახო (დაეუძახო), ებარა (დაებარებინა)...

რამდენიმე ზმნისწინიან ფორმაში დაკარგულია ხმოვანი: გაახურა (გაახურა, დაახურა), მიჰბიჯავს (მიაბიჯებს), შეჰყვარდი (შეუყვარდი); შდრ. კიდევ: სჰერს (უჰერს), ჰბავ (აბია), სცვავ (აცვია)...

§ 32. -ავ სუფიქსიანია რიგი სტატიკური ზმნა: უწყვავ (უწყვია), არტყავ (არტყია), გვჩრავ (გვჩრია), აბარავ (აბარია), ჰბავ (აბია), აბაო (აბიაო), გვიგავ (გვიგია, დაგებული, გაშლილი გვაქვს), მხურავ (მახურავს), სცვავ (აცვია), აცვავ (აცვია), მაჩნავ (მიმაჩნია), გვსხავ (გვასხია), მსხავ (მასხია)...

§ 33. -ია სუფიქსით იწარმოება სტატიკური ზმნა „დასცქერის“: დასცქერია (დასჩერებია), გადმოსცქერია (გადმოსჩერებია), შესცქერია (შესჩერებია)....

§ 34. დაცულია ხოლმეობითის და თურმეობითის თავისებური წარმოება: ხოლმეობითი: წავწოდი (წავწვებოდი ხოლმე), წავიძინოდი (წავიძინებდი ხოლმე), წავიხურნოდი (წავიხურავდი ხოლმე), ვაძუვნოდი (ვაძოვებდი ხოლმე), სძრევდოდი (ძრავდი ხოლმე), ვიყოდი (ვიყავი ხოლმე)...

ზოგჯერ ამ ხოლმეობითს თხოვნით-წაქეზებითი შინაარსის გადმოცემა აკისრია: მამიგონოდით (მომიგონეთ ხოლმე), მაუმართოდ (მოუმართე ხოლმე), უთხროდი (უთხარი ხოლმე), მითხროდენ (მითხრან), გამითხაროდი, მნახოდი, ვქნოდეთ (ვექნათ), წამომილოდა, მომაყაროდი, ჩამაყოლოდით, იყოდი, ვიყნოდეთ (ვიყოთ ხოლმე), დაიწეროდი...

აქა-იქ -იღ-სუფიქსიანი (ხევსურულ-თუშური) ხოლმეობითიც შეინიშნება: ამაშიხვიდი (ამოდი ხოლმე ჩემთან), ჩავიდი (ჩავიდოდი ხოლმე), მაილიდიან (მოიტანდნენ ხოლმე)...

თურმეობითი (I) -ავ-სუფიქსიანია: დაუძახებავ (დაუძახებია), ჩაგიგდავთ (ჩაგიგდაათ), უტყუვნავ (ტყუილი უთქვამს), უმცვრევავ (დაუმცვრევია), მაუჭრავ (მოუჭრია), მაუგრუებავ (მოუგროვებია), უცდავ (უცდია), უჭრდავის (უჭრდია), მამიყვანავის (მომიყვანია)...

თურმეობითი (II) „იყო“ ზმნით იწარმოება: სწყენიყვ (სწყენიყო, სწყენოდა), სდგომიყო (სდგომოდა)...

§ 35. -ევ (-ივ) ან მარტო -ენ (-ინ)-სუფიქსიანი კაუზატივები ზმნათა (ათქმევს—ათქმია, აქნევს—აქნია, არგენს—არგინა): მაქნიე (მაქმნევინიე), მათქმიე (მათქმევინიე), მამკევ (მამკევინიე), აქნივა (აქმნევინა, ჩააღენინა), მარგინე (მარგუნე), განანიასთ (განანოთ)...

§ 36. ე-იანი ვნებითი აქვს ზმნას: ექირება (სქირდება), გვექირების (გვექირდება)...

§ 37. ზოგი ზმნა მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის მოკვეციტ იხმარება: მიღვა, აღვა, მადვა, გიდვა; მოსწონ, მამწონ; მაგწონ; ჰქონ (ჰქონან), გვქონ, გქონ, მიგქონ...

ზოგჯერ -ან სუფიქსი ერთვის (ძველი ქართულისებურად სუბიექტის მრავლობითის აღსანიშნავად), მაგრამ ფორმა მაინც თავისებურია: მინდან (მინდა ისინი), გვინდიანო (გვინდა ისინიო), მქონან, მწყურან (შდრ. ძმები მყვანან)...

§ 38. ხევსურ პერსონაჟთა მეტყველებაში (ზოგჯერ უადგილოდაც) გვხვდება 3 პირის ნიშნის ლ ვარიანტი: ღნახე (ჰნახე), ვღნახენავ (ენახე ისინიო), ღნახას, ღნახავს, ღგავის (ჰგავს), ღბძანდები, ღკაწრავ, ღქვიან, ვღლიე (ელიე), ღგევხარ (ჰგევხარ)...

§ 39. „უნდა“-ზმნას „არის“-მეშველი ზმნა ემატება: მინდარის (მინდა), გინდარისთ (გინდათ), უნდარის (უნდა)...

§ 40. სხვათა სიტყვის ვ (←ო) დართული ხევსურული ზმნის ფორმებია: ხარევ (ხარო), ვარევ (ვარო), სტყუისავ (ტყუისო)...

§ 41. „ქმარ“-ფუძე წარმოდგენილია „ქმავ“-ის (შდრ. სა-ქმავ[ვ]-ო) სახით: მქმავის (მყოფნის, საქმარისია ჩემთვის), ჰქმავია (ჰყოფნის), გვავქმავს (გვავქმაროს)...

„წუველა“-ზმნის ძველი ვარიანტი „წყევა“ იხმარება: ვწყევ,

ვწყვი, ღაწყვიეთ, წყვეითა, გვაწყვიინებენ, მწყვევარი, საწყვევრად, ღასაწყვევარსა. „ძებნა“ ზმნას ზოგჯერ „ძევა“ ცვლის: იძევს (ეძებს), ძევაში (ძებნაში), ძეულობს (ეძიებს), გამამძიელი (გამომძიებელი)...

არქაული ფორმები დაუცავს „ყოფნა“ და „ცემა“ ზმნათა წარმოებას: ვყვივარ (ყვაეარ), გყვივარ (გყაეარ)... ვიეც (ვიეცემე, შღრ. ღ. გურამიშვილი: თავს ვიეც ქვა-ზე და შემოვსძახე...), იეც (იეცემე, შღრ. ილია: „თავში ქვა იეც და ისა ქენი!“), ვცა (ვეემო), გცა (გვეემო), სცას (სეემოს), სცან (სეემონ), მცესო (მეემესო), გვეცია (გვეემე), მაიეც (იქონიე, შენს თავს მიეცი)...

თავისებურად იწარმოება „გაღაჰხდება“ - ზმნა: გაღამხედია (გაღამხდომია), გაღაჰხედია (გაღამხდომია), გაღაგვხედია, გაღაჰხედოღა (გაღამხდომოღა)...

„აქვს“, „ჰყავს“ ზმნათა კაუზატივია: ვიყოლებდი (ვიყოლიებდი), ვიქონო (ვიქონიო), იქონო (იქონიო)...

„ძღლო“ ძირის ნაცვლად ზოგჯერ „მძღვარ“- || „მძღვან“- დასტურდება: გაუმძღვარა (გაუმძღოლა), მაიმძღვარეს (მოიმძღოლეს), გაიმძღვანეს, გაუმძღვარებია, მიიმძღვანებდა...

„ტირ“- ფუძე -ნ სუფიქსით გვაქვს: ეტირნება, უტირნავ (უტირია)...

„ვალ“, „ველ“ ზმნიდან გვაქვს: მოვლით (მოვლივართ), მივღმოვლით (მიმოვლივართ), მიხვალ (მიდიხარ)...

§ 42. არქაიზმებია: შთაიცვ (ჩაიცვი), სიკვდილმღე (სიკვდილამღე), აღსდგინ (ღეე, აღდგეს), განიბნენინ (ღეე, განიბნიენენ), მარქვეს (მითხრეს), შთენილი (ღარჩენილი), მინაო (მინღაო), სცვიღესა (იცავღეს), სცვიღია (ღაიცავი), უღარვიანო (უღარავენო)...

§ 43. უსუფიქსო წარმოებისაა: ვარგღა (ვარგოღა), წონს (წონის), სწონღა (წონიღა), წონენ...

§ 44. თავისებურია: გეჯღომიღება (გეჯღომება), ვუჯავრობ (ვეუჯავრებდი), წინამღევი (წინალმღევი), შიგა-შიგ (შიგაღაშიგ), ჰღარღი (ჰღარღა), ჰღარღათა, ჰღარღშესული, ჰღარღშერთული (გაჰღარღავებული)...

§ 45. ხანს ჰაე ენაცვლება (ქიზიყელი პერსონაჟის მეტყველებაში): ღორიჰ (ღორის), გოგოჰ, ვერანაჰ, ღვინოჰთან (ღვინოსთან)...

§ 46. წერილში „ხევსურული ქორწილი“ ვაჟას მოყვანილი აქვს ხევსური ხევსბრის მიერ თქმული „ღიდება“-ს ანუ „კურთხევანი“-ს ტექსტი. ტექსტი ზუსტად არის ჩაწერილი, მაგრამ მისი აზრის გაგება მაინც შეუძლებელია, რადგანაც ეს არის რომელიღაც სასულიერო ტექსტის (თუ ტექსტების ნარევის) დამახინჯებული ვარიანტი.

თვითონ ვაჟა ხევსურული „ღიდება“-ს შესახებ წერღა: „ხევსური

ხევისბერის „დიდება“ (ლოცვა) ...არის შედგენილი... თვით ხევისბერებისა და ხალხისაგან ჩამატებით ოდესმე საყდარში გაგონილი სამლო სიტყვებისა.

ხევისბერი თავის „დიდება“-ში ნაცვლად იმისა, რომ თქვას: „კანას გალილიასა წყალი ღვინოდ გარდაჰქმენო“, ამბობს: „სკანისკანარეო, წყალს იორდანეო, წყალი ღვინოდ შესცვალეო“ („ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).

„დიდებათა“ წარმომავლობა სპეციალურ კვლევას მოითხოვს. ჩვენ აქ მხოლოდ ამ ტექსტის გაუგებარ სიტყვებს მოვიყვანთ: ალამ, ანისტითა, ბაღდა, მანანნი (←მონანი? „სამნი მანანნი ყმანნი ისხედეს“), მასკარისანი, მაღალთაშინას, მაღრანსა (←მაღნარსა?), მახილა, მეურქველისა, მიარობილისა, სერებილნია (სერაფიმი? შდრ. ქერებილნია), სკანისკანარე, სტილონი, ურლუელთია, უსტმუნოებთია (ურწმუნოებთია?), უხითა, ქერებილნია (ქერუბიმი? შდრ. სერებილნია), შაერგინებოდეს, შატყუილისითა, შახარწმუნდებოდა, ჩექარნი, ცხრომალე, წაუტივნა, წარიახნა (←წარახენა), ზიაგი...

ვიმეორებთ: ამ შესავალ წერილში ჩამოთვლილი თავისებური მოვლენები ლექსიკონში შეტანილია არა როგორც ლექსიკური ერთეული, არამედ იმისათვის, რომ მკითხველს ანიშნოს, სად (რა პარაგრაფში) შეუძლია მას ცნობები იპოვოს.

ლექსიკონს ერთვის ვაჟას თხზულებებში დადასტურებული ადამიანთა სახელ-გვარების, შინაური ცხოველების სახელებისა და გეოგრაფიული სახელების საძიებელი. გეოგრაფიულ სახელებთან საჭირო შემთხვევაში მითითებულია პუნქტის ადგილ-მდებარეობა.

საძიებელში მოგაქციეთ აღმოსავლეთ საქართველოს მთაში დადასტურებული და საზოგადოდ ნაკლებგავრცელებული სახელ-გვარები (კაცები—ცალკე, ქალები—ცალკე), უპირატესად ფშავში ცნობილი საკუთარი სახელები შინაური ცხოველებისა და ის ტოპონიმები, რომელნიც მკითხველთა ფართო წრეებისათვის ახსნას საჭიროებენ. სახელთან მითითებულია იმ ნაწარმოების სათაური, სადაც ეს სახელი დასტურდება.

მითოლოგიური ტოპონომასტიკა (ხატ-ღმერთებისა და ავი სულების სახელები) ძირითად ტექსტშია დატოვებული იმ მოსაზრებით, რომ მათთან დაკავშირებულია მთიელთა ყოფითი რეალიები, რომელთაც ზოგჯერ ვრცელი ახსნა-განმარტება სჭირდება. ამას გარდა, ერთი და იგივე სახელი ზოგჯერ გეოგრაფიული პუნქტიც არის და ღვთაების სახელიც (პირქუში, კოპალა, თამარი, სხანადა...).

რამდენიმე სიტყვისა და გამოთქმის მნიშვნელობა ვერ დადგინდა (ბედიომეტა, ბუნდა, დიაკონა, ახალფერი, ბადალი, ბალამ-ბალამ,

გოგრის პირის მზე, ლაფანჯი, ლარი), მაგრამ სისრულისათვის ეს სიტყვები მაინც შევიტანეთ ლექსიკონში.

ლექსიკონზე მუშაობისას საყურადღებო შენიშვნები მოგვაწოდა ვაჟა-ფშაველას კაბინეტის მიერ რეცენზენტად მოწვეულმა ჩარგლის რვაწლიანი სკოლის მასწავლებელმა თამარ ხელაშვილმა. ლექსიკონზე მუშაობას თვალ-ყურს ადევნებდნენ და საჭირო რჩევას გვაძლევდნენ ლექსიკონის მთავარი რედაქტორი, საქართველოს მეცნ. აკადემიის ნამდვილი წევრი, პროფ. არნ. ჩიქობავა, ენათმეცნიერების ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი ბ. ფოჩხუა და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ვაჟა-ფშაველას კაბინეტის გამგე პროფ. გრ. კვიციანი. კორექტურა წაიკითხა და საყურადღებო შენიშვნები მოგვაწოდა რედკოლეგიის წევრმა ივ. გიგინეიშვილმა. სალექსიკონო მასალის ამოწერასა, დოკუმენტაციის შემოწმებასა და ამ ლექსიკონის სასტამბოდ მომზადებაში უშუალოდ მონაწილეობდნენ ვაჟას კაბინეტის თანამშრომლები ლ. მამულაიშვილი და ლ. მდინარაძე. ყველა ამ პირს დიდ მადლობას მოვასხენებ.

წინამდებარე ნაშრომი მწერლის ენის ამ სახის ლექსიკონის შედგენის პირველი ცდაა ქართულ ენაზე და, ცხადია, იგი ნაკლისაგან დაზღვეული ვერ იქნება. ყველა საქმიან შენიშვნას ავტორი მადლობით მიიღებს.

ა ლ .   კ ი ნ   კ ა რ ა უ ლ ი

შემოკლებათა განმარტება

არაბ. (არაბული)

ბაცბ. (ბაცბური)

ბერძნ. (ბერძნული)

ბრძან. (ბრძანებითი)

გადატ. (გადატანით, გადატანითი)

გლ. („ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი“)

დამცირ. (დამცირებითი)

დაცინ. (დაცინებითი)

ევფემ. (ევფემიზმი)

ვარ. (ვარიანტები)

ველგ. (ველგარული)

თარგმ. (თარგმანი)

თურქ. (თურქული)

ირონ. (ირონიული)

იყენ. (იყენებს)

იხ. (იხილეთ)

კნინ. (კნინობითი)

ლათ. (ლათინური)

ლიტ. (ლიტერატურული)

მეშვ. (მეშვეობით)

მნიშვ. (მნიშვნელობა)

მრ. (მრავლობითი)

მხ. (მხოლოდობითი)

ნაცვ. სახ. (ნაცვალსახელი)

ნაწილ. (ნაწილად)

პოეტ. (პოეტური)

რაქ. (რაქული)

რუს. (რუსული)

საპირისპ. (საპირისპირო)

საუბრ. (საუბრული)

საუბრ.-ხუმრ. (საუბრულ-ხუმრობითი)

სინონ. (სინონიმი)

სპარ. (სპარსული)

უპატივეც. (უპატივეცემლობისა)

ფიგურ. (ფიგურალური)

ქისტ. (ქისტური)

შდრ. (შეადარე)

შორისდებ. (შორისდებული)

ძვ. (ძველი)

წიგნ. (წიგნური)

ხევს. (ხევსურული)

ხმაბაძვ. (ხმაბაძვითი)

აბბირამ-ს სურვილს აღუძრავს, მონდოვებს. „ვეუღლით მოუთმენლად სადმე გორაკზე, კლდესთან, ქვასთან ატუზულნი—გაევიგონოთ შენი ხმა, მაგრამ ამოდ; აგვაბირებ საწყლებს ტყუილ-უბრალოდ“ („ბუნების მგოსნები“, II).

აბბოპირამ-ს აშლის, არევ-დარევს, ახმაურებს. ააბოეირა ჩიტები ამ გაზაფხულის დილაშა („პირველი გაზაფხული“).

აბბღმბ-ს: ქაღაგაღ ააგღებს ქაღაგობას დააწყებინებს. დროა... ბოლო... მოელოს მითქმა-მოთქმასაო, რადგან მნემოსინა ჩვენის ქვეყნისა არ დაგადუმებსთ, ბერს აგაგდებსთ ქაღაგად („უკუაე-უკორნ. ილიას აჩრდ. გარშემო“).

აბღმნ-ს: ტყარაშთ აადენს სთხლემს, გაატყამს. „ააღდენ იტყარაშთ“, —ხო იცი!“ („ხევსურები“).

აბღლღმ-ს: უნდა აადულოს კორკობი („ხალარკობა და რიკები“), ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ადუღოს.

აბზმინაღმ-ს აშპარტავანს გახდის, ააღლევებს. „ისევ თავს უთხრა: „დამშვიდდი, გულო, რამ აგაზვიადა?!“ („მთაშსრულიად...“).

აბბბმბ-ს: აზარს აათავებს ას წმინდა ნადირს მოკლავს (ყოველი აზარის ათავების შემდეგ მონადირემ თოფი მიწაში უნდა დაფლას სამი დღით). (იხ. აზარი, ათავებული). „რამდენ აზარს „აათავებს“, შეასრულებს მონადირე, თოფი იმდენჯერ უნდა დამარბოს მიწაში სამს დღეს“ („აფხუშობა“, — სქოლიო).

აბლახლახმ-ს უშნოდ, დუნედ ააშოძრავებს (ფრთებს). (წერო) აფრინდა ერთი, შეპყვირა, აალახლახა მხრები (არაწივი და ყვაივი“).

აბლიანს („ხეეს. ქორწ.“) ბებდვის შეცდომაა, იხ. ალიანს.

აბმბშბმბ-ს აიკლებს, ააწიოკებს, ააოხრებს. აუმტუტებავ ქვეყანა, — ციხე-კოშკები რაც არი („ნანგრევთა შორის“).

აბრთმმ-ს: ალლოს (მხარს) აართვამს წინასწარ გაუგებს, მიუხედება. „ამლამ ეგ გოგიასთან წაუსვლელო არ დაღება, ალლო ავართვი“ („სცენები“, —ფსავლ. ცხოვრ., I); „ნამღვილია, ეგრეა, უნდა ალლო, მხარი აართვა სიზმარს, სიზმარი უმხრო არ არი“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ. II).

აბრიღმ-ს მოაცილებს, მოაშორებს. ღმერთო, გვიკუროთხე ჭეჭილი, ნუ არიდებ პირსაო („ჭეჭილი“).

აბსინამბ-ს სინათლეს გამოაცემინებს, აანთებს. (ბიძაჩემმა) კრაქი აანთო, ბუხარში ცეცხლი აასინათა („მოგონება“).

აბსმღ ღა ღანსმღ იხ. § 12.

აბბბნ-ს: ძილს აატანს გაიღვრებს (ნაშყოში: ძილს აატანა). მეც ზმორვით აედქვი, ძლიესძლიეობით ავტანე ძილს, პირი დავიბანე („მოგონება“).

აბმომბ-ს აახმაურებს. (ხევსური) მთელს არაგვის ქალას ააქოთებს და ააზრიალებს („ხევსურები“).

აბაბნმბ-ს: ზარალს ფეხზე ააყენებს აინაზღაურებს. დღეს ვიცინი, რადგან თავის მოკვლით ფეხზე ვერ ავაყენებდი ზარალს (ვარ.) („დღეს სულ ვიცინი“).

აბჩღმბ-ბ გამოაჩნდება, შეეყრება (ავადმყოფობა, სენი). ჩვენემც ცოღვა

გაქვ, მამლო, წიწაკიმე ავანდებო“ („ფშაველი და...“, XI); მოტვლეპილი აქვს კინკრიხო, ზედ ასხენია ქეცია („ქე-ბათა-ქება“ — ჭანღმა).

ბაჩჩაბაბა-ს აახმანებს, ხმას გამოადე-ბინებს. ლომი საომრად მზადდება, კბილს ააჩქამებს კბილზედა („ხატრიონი“, V).

ბაბრახაბა-ს ალაპარაკებს, საუბრის ხაშულაებას მისცემს; გაართობს. „ამაძ-რახებს, ან აეს მეტყვის, ან კარგსაო, ვი-ფიქრე“ („გასამართლ. ჩიბუხი“, II). „ღმერთმა გიშველოს, რო მოხვედ და ამაძრახე“ („პაპასი და...“).

ბაწმარაბა-ს წერებად (იხ. წერა?) დაღვამს ძნას. (გამახარე) ქერებს გა-ღარჩა, „ააწერავა“..., რომ გამოშვრალი-ყო („ფშაველი და...“, III).

ბაწმინდი (ააწუნტე+პროსოდიული ხმოვანი ა) — ააოხრე, ააპრადე. (ელი-აე), განა შეგშვენის, რომ სეტყვით ქვე-ყანა ააწუნტა? („უიღბლო იღბლიანი“, XII).

ბაბ 1. (უარე. შორისდ.) არა! გავი-გონია? შენც არ მომეკვდე! „ნწი აბა! არა ამოა, წავიდა, მორჩა“ („ცრუ-პენტ. აღმზრდ.“ ნაწ. I, თ. IV). 2. კიდევ, სწორედ, აი. ვინც იმას ვას-ტებს, ის არის, აბა, ის არის ვაჟია („სა-დიღმარხეოდ“) | 3. მამ (კითხვა). „აბა რა ვარ?“ (თარგმ.) („ბედნიერი დღე“, მოქმ. I, გამოსვ. V). 4. არიქა (მოწოდება). „აბა, მღევარი, აბა, მღევარიო!“ — ყვი-რიანი... („მელია-კულიგქელია“, IV).

ბაბ-ბა-ბაბ იფიქვა, რაც აბაბაბა(ი). „აბა-ბა-ბაა, რა კირნახულებია, იტყვის კაცი, საცაა გაქანდებო“ („ფშაველ-ები“ — გაოცება).

ბაბაბაბა(ი) გამოხატავს გაკვირვებას. „აბაბაბა, რამდენ წყალ-ადგილ გაუ-ჩენავ, გიგო, იმ დალოცვილს ღმერთს“ („სცენები“, II, სცენა ბარში); „აბაბაბაი, საკვირველ საქმეს შვრების (იპონია)“ („ვინ არის მართალი?“).

ბაბ-ღა-ბაი გამოხატავს მოწოდებას. „გაუბედე, წრუწუნავ, გაუბედე! აბა და ბაი ემანგრე, ემანგრე“ („ჩხიკეთა ქორ-წილი“).

ბაბ(ი) აბა (მნიშვნ. 4) ბევრისთვის მიმართვისას. „აბათ, აბათ, ბალღებო!“ („საშობაო მოთხრ.“ — ხატობა).

ბაბი გაკვირვების შორისდებული. „აბაი, მოიცა, სულაამზუთავი ხომ არა ხარ, კაცო!“ („დღედ. საჩუქარი“).

ბაბ(ი) (იხ. ხეცს.) აბა, აი, აბა ერთი... „აბალე, მამასწვერო, აბალე, მეელი!“ („სცენა მთაში“); „კა ფრანგული, აბა-ლეი, ნახე, ისეთ სკრის ძვალს, როგორც ი საპოსს“ („ხმა მთიდა“ — სურათი).

ბაბ(ი) (აბავო) იხ. § 82.

ბაბარაბ იხ. § 82.

ბაბარაბ-ს დაბარებს. „ესევე ვაბარე ქარსა, ფრინველთა, მაგრამ... მე შენ გუ-ლი ვერ მოგიღბე“ („მეყვარებ.“, IV).

ბაბსტაღ უცბად, უეცრად. აბასტაღ ბალღების ხრომა კარისყ დიგრილა („დამშუელი“); მშრალზედა მეოფი აბას-ტაღ შემბოქა ტალღამ მძიმემა („სიზმარი ამირანისა“).

-ბაბარ-ი „ეს სიტყვა დამოუკიდებ-ლად არ იხმარება, არამედ აბჯართან ერ-თად: აბჯარ-აბჯარი ან აბჯარ-აბ-ჯარი“ (ა. შან.). თავს რომ დაატყო — კვლდებო, ჭალათ ანიშნა ხელითა, რომ გაეყვანათ კარზედა აბჯარ-აბჯარით მთელითა („სიკვდილი გმირისა“).

ბაბარ-აბჯარ-ი იხ. აბჯარ-აბჯარი. დამღუნებია მთელი სხეული, ამაო არი აბჯარ-აბჯარი („ამგლიჯა გული“...).

ბაბ(ი) აბაბა-ს არჩევს, ასხვავებს (ა. შან.). (მგელო), დღე-ღამეს არ აბეღენებ, თუ-კი თვალს მოჰკრავ ცხვარსაო („ქებათა-ქება“ — მელი...).

აბჯანს: თ ვ ა ლ ე ბ ს ა ბ ზ ე ნ ს თვალღებს აციმციმებს. (ვარსკვლავები) ღამ-ღამ აბჯანს თვალღებსა, პატარაღებო-ვით ჩნდებიან („მზე და ვარსკვლავები“); ყვავილნი მურთიანით ნაზად აბჯანს თვა-ღებსა („სისხლის ძიება“, VI).

ბაბ-ა: გ უ ლ ზ ე ა ბ ი ა უყვარს, გუ-ლით ატარებს. ვინ იცის, რა მაგონდება ქეაე მენატრება მშობელი, თორემ ცოც-ხალი არსება გულზე მაბია ყოველი („მთიელი ბავშვი ქალაქში“). კუ დაღ აბი ა მოხდევს, მასთან ერთად არის. „ამ საქმეს ერთი სხვა საქმე აბია კიდევ

კულად“ („მოკვეთ.“ მოქმ. IV, გამოსვ. VII).

აბირღებ-ბ „მოუნდება, სურვილი აღ-
დგვის“ (ვაჟა). „ძუძუთ ვათირებთ ბალ-
ღებსა, რძისთვის რო აბირღებთან“ („ბან-
ტრიონი“, III).

აბირამბულ-ი სურვილადრული, მონ-
დომებული. კეთილს თანა სდევს მოსისხ-
ლელ ბოროტი აბირებული („მთიულის
სიმღერა“): გზას ეწალდაე ნარ-ეკლიანსა
საშრომლად აბირებული („მართო გამ-
ზარდა დედამა“).

აბლაპატშერი-ი (საუბ.) აბლაკატის
დამახასიათებელი, გაიძვერული. ხშირად
ჰხდება სასამართლოში, რომ ტყილამ გა-
მოეარდნილი ფშაველი სტყუის და აბლა-
კატურს ხრიკებსა ხმარობს („წერილი
ფშავის-ხევიდამ“).

აბლბტი-ი ჩურჩუტი, ყუყუჩი, შტერი.
სახლში მამლის საუბედუროდ ინდაურე-
ბი გაიჩინეს, — გაიჩინეს ეს აბლბტი,
ჩერჩეტი, კიკვივა ფრინველები („ჩვენ
მამალი“, II).

აბოშირღებ-ი-ან აირევიან, აიშლები-
ან, ახმაურღებთან. (ხმები) კვლავ აბო-
ჟირღენ, კვლავ ამბირებს და მომიბატეს
წყლულები წყლულში (“* * * ვიწვებან...“).

აბოშირღებ-ს ერთმანეთში რევს,
შლის, აწიოკებს. „ვინ ხარ? რას დახვალ
დამ-ლუმთა, რას აბოჟირებ სოფელსა?“
(„მამიდის დანაბარები“).

აბოშირღებბ არევ-დარევა, აშლა, და-
წიოკება. „ვინ ხარ? რას დახვალ დამ-
ლუმთა, რას აბოჟირებ სოფელსა?“ „აბო-
ჟირება თუ არი, — შვილი ეწვიოს მშო-
ბელსა?“ („მამიდის დანაბარები“).

აბორბოშვებ-ს აბორგებს, აღლევებს,
აშფოთებს. კარგ ყმად ვინა ვსთქვათ, ვა-
ჟებო, ნათქვამის არა გვრცხენოდეს,
მსმენლის გულს. აბორგოვებდეს, არავის
არა სწყენოდეს? („კაი ყმა“).

აბორიბლბ-ს ატრიბლებს. პირდა-
პირ ქარი მბერავს, წვიმასთან ერთად
მინდერის შტვერს მყარის თელ-წარბში
და მამბორიბლებს („ოცნება“); მოაქვს და
ნამქერს ატრეებს, პაერში აბორიბლებს
(„მამას ელიან ბალღები“); აბორიბლებს

ვაეკაცსა გრძნობა და ფიქრი ორფერი
(„შემოდგომა მთაში“).

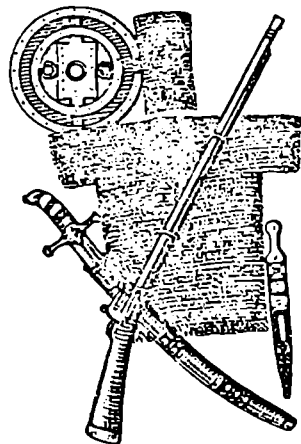
აბოშინქაბ-ს: ფხვებს აბოწი-
წკებს ფეხებს ვანზე აბჯენს, ფეხებს
უყრის და ცდილობს, არ წავიდეს. „ჰაა,
ფეხებს ნუ აბოწიწკებ, წამო ჩქარა!“
(„მეტელა“, VI).

აბაშნბალებ-ს: თვალებს აბ-
ეუენტალებს თვალებს ძლივს ახელს.
(დაქრილი) თვალებს სუსტად-ლა აბეუნ-
ტალებდა და გულსა ჰკლავდა კენესითა
მწარით („ყარისის ბოლოს“).

აბრუ სახელი, პატივი. სახელი ჩემი
და აბრუ აღმადღეთ ქვეყნის თვალში
ქებითა და დიდებითა („დათვი“, II); აბ-
რუს არ იტებს არ იმჩნევს, არ
ტყვება. გოგრას არაყი ემწარა, მაგ-
რამ აბრუს არ იტებს („გოგრა“, V);
აბრუ აქვს გატეხილი სახე-
ლი აქვს გატეხილი, ნდობა აქვს დაკარ-
გული. „ჰი ვიდი, მართალნო, — სთქვა
მელმა ღიმილით, — მე აბრუ მაქვს გა-
ტეხილი, ჩემი ცოდვა ცოდვადა სჩანს და
თქენი ცოდვა კი მადლად“ („ტრე-
ლები“).

აბუშტი-ი მიუხვედრელი, ჩერჩეტი.
„ეი, შე აბუეტო, შე ჩურჩუტო, გამოტ-
ვინებულო, სადა ხარ?“ („ყორანი“).

აბჯბრი-ი საომარი იარაღი (შეტევისაც
და თავდაცვისაც). (ივანემ) ტყვეებს

დაუხსნა ხელები, მისცა ლეკების აბჯარი (ივ. კოტორ. ამბავი“).

აბჯარ-აბჯარი იხ. აბჯარი. შეატყობინა იმათაც საქმის გარემოება, რის გამოც ისინი შეიარაღდნენ აბჯარ-აბჯრით („სოფლის სურათები“, 7). აბჯარ-აბჯარი სხდებიან იხ. სხდებიან.

აბამამო ხარის გასამხვევებელი გასარკვი შეძახილი. „ჰამო, ავამამო, აბა და ჰა! ჰაჰაჰა!.. და! აბა გაიარეთ... აბა გააბიჯეთ!“ (ფშავის-ხევი“).

აბამუჩი თხის გასარკვი შეძახილი. „ნტრე, ნტრე, ნტრევე! ამუჩი, ავამუჩი, შე მულრეო, რას ეხეტებ-ეხეტები?“ („სცენები“ — ფშავლ. ცხოვრ.).

აბღმ-ს: ღუნთს არ ავღმებს კინდს არ ძრავს, ხმას არ იღებს. (ლეინა) ღუნთს კი არ ავღმებს, მარტოკა აცმატუნებდის წვერასა (ივ. კოტორ. ამბავი“, VI).

აბმ-ს: ენას ავებს ხმას იღებს, ლაპარაკობს. მინდა, ეძახო „მრშველეთ“, ვეღარ ვაგებდი ენასა“ („გველის-მკამელი“, X); შედიცინის ლოქტორობის მქებელი... ქართულად ქირთი ავებს ენას („სოფთიანეთი“ — იენისის 14).

აბმბ ეგების, იქნებ. „ერთი ოჯახი მეორის დაბუნდებდას ნატრობს, რომ ავება იმისი მამულეები მე დამრჩესო“ („დარეჯანი“, IV).

აბმბი ეგებ. ეძებდა, ავები გამოირიყული, დამრჩეალი კაცი ვიპოვოო („გოჩი“).

აბმმბ-ს 1. აელვარებს, ავაშავებს. ეულს ნუ ვაიტებს, მგოსანო, ხმალი აველ ფხიანი („მგოსანს); მრავალმა ხმალი აველა, მრავალმა — კეუა-გონება („მრავალმა ხმალი აველა“). 2. სწრაფად არბენს, დააქროლებს (ცხენს). „ჩვენ უშიშაიც მარჯვეს ჰეავ, როგორ აველებს ლურჯასა“ („გველის-მკამელი“, X).

აბმმბთ („საშობაო მოთხრ.“—სტუმრები) ბექღვის შეცდომაა, იხ. ავემაი.

აბმმბი აი, აბა. „აკი სტყუო, ჩემო ძაო, რო მეუბნებოდით, — ავემაი, თუ ვსტყუი“ („საშობაო მოთხრ.“, — სტუმრები).

აბმრბ, აბმრბი აი, ავერ, ნახე, შეხედე; ინდე. „ავგრა ჩვენებ ვაეები, დელა ენაცულოსტ მხრებშია“ („გველის-მკამელი“, IX); „ავგრაი, ცეცხლს ვებდავთ.“—ეუპასუხებთ ჩვენ („საშობაო მოთხრება“ — სტუმრები); „სუ თავი გადიკლა, გინდადრობით არ იქნება და არ იქნება, უნდა შევირთოვო. შაირთო და ავერაი, ეხლა ნახოს გემო წეკოსი“ („სცენები“ — ფშ. ცხოვრებიდამ). „ავეუო, ე, დავითერეზი, მამუკაისავი ავერაი, გოგოას აკლაუ“ („სცენები“ — ფშავლების ცხოვრებიდამ).

აბიუოვლება იხ. § 14.

აბორნიგლები-ან აღელდებიან, აიშლებიან. „ნუ აბორნიგლებით, ნუ ასჩქარდებით, გულისთქმას სადავე დაუქირეთ“ („მოკვეთ.“, მოქმ. IV, გამოსვ. VII).

აბრეე კარგი ჰოი დიასი „ავრეე, ავრეე, ძალღებისად ხო არ გიქმევაგ, ბიქო?!“ („სცენები“ — ფშავლ. ცხოვრ.).

აბრეო: „დაიმეხე, ავრეო“ — თან გააყოლა („დარეჯანი“, II) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: ავრეაო.

აბრიბა (—ავრება) 1. ავრე არის. „მართალსა ბრძანებთ, ნათქვამი შეც მომწონს, სწორედ ავრია“ („მთათა ერთობა“). 2. ავრემც იქნება, აჰანდე. „ჩამოგიდნი, ავრია, შე დამწვარო“ („დარეჯანი“, V); „ჩამოგიდნი, ავრია, ვეავე, ობოლავე, ტიტველ-შიშველო“ („დარეჯანი“, I); „ანაწერიმც ხარ, ავრია, ზევეე თორღვის თოფისა“ („მონადირე“, II).

აბრიბა იხ. ავრია (მნიშვ. 2). „მიწამც ჩამოწმლის, ავრიაა შე შავის მიწის ჩამოსაშელო“ („ფშავლები“ — წყევლა დიაცისა).

აბრიბა იხ. ავრია (მნიშვ. 2). „დავმეხოს მწარემ სიკედილმა, ავრიადა!“ („ფხუშობა“).

აბრიბა იხ. ავრია (მნიშვ. 2). „დავლაბტოს გმირმა კოპალამა, ავრიადა!“ („კოპალა და იასსარი...“).

აბრბა-აბრბა-ს ნესტან-დარეჯანად დასახვს, შეაქნებს (შდრ. ატარეილებს). (რაქველი) დიაცთა ადარეჯანებს თავის ჯამანა-სტირითა („მთაში“, V).

აღბა იხ. 537.

აღბება-ა: ქარად აღგება იხ. დადგება. „აღარ შწაიან, გაიგეთ, აღარ, გარევა ჭარშია. შე ხომ ხმალს ველარ მოვიქნე, ქარად მადგება მკლავშია“ („ძალღლიკა ხიმიკაური“, IV). ფეხზე აღგება (სიზმარი) გაცხადდება, ახდება. „დიდება შენთვის, ღმერთო, ცხადად აღგა ფეხზე (სიზმარი)“ („მოკვეთილი“, მოქმ. I, გამოსვ. II).

აღბინა: ლოდების გროვას სიციხის ბული ადგია თავსა („კლდე სალი“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ადგა.

აღბილ-ი: ადგილის დედა ამათუ იმ ადგილის მფარველი წმინდა სული (თუშ-ფშავ-ხევსურთა ძველი რწმენით). მონადირეს ჩვეულებად აქვს, უცხო ადგილას როცა მიდის სანადიროდ, სანთელს წაიღებს, „ადგილის დედას“ დაუნთოს, რომ იმან ხელი მოუმართოს („მონადირე“); ადგილის დედის სამხევეროდ სანთელი მეღვა უბეში („მონადირე“).

აღბილზე: ჩხიკვი ერთ ადგილზე დაუქდა მხედარს („ოჰ, კა კარგი ხარ...“, II) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: აღლზე.

აღვებება-ა ძალზე აღიღდება (მღინარე). არაგვი უნდა გავიდე, ბობოქრობს, მოაქვს ლოდები! ადევებულა და რა ექნა, ხამი მიზია მოზერები („მეურმის სიმღერა“).

აღვებულ-ი აღიღებული, აზვირთებული (მღინარე). სიზმარი ენახე: წაიღო ადევებულმა მღინარემ („სიზმარი სასოწარკვეთილისა“); „რამდენჯერ ადევებული გაქვზანეთ აქით ხევები“ („მთათა ერთობა“).

ა-ს-ღვ-ჩა-ს-ღვ-ს-ს: სოფელს ასღე-ჩასღე-ს გარემოების შესაბამისად იქცევა. აედევ-ჩავდედი სოფელსა, ებაძადი, რასაც შერებოდა („ერთი და მეორე“).

აღენ-ს ატარებს (ბევრს). „ნუ გეწყინება, ჩემო მასწავლებლო, ვეღარ ვადენ (ბავშვებს სკოლაში)“ („ხევსურეთი“). ბურტყელს (და მტყარს) აღენს დაბლდენის; ბუმბულს (ბეწვს) გააცლის. ბერს თავესა და ჩიტს ვადინე ზურგზე ბურტყელი და მტვერიო

(„მეჭლისი ლომისა“, IV).

აღი-დაღი-ან აღიან და ჩამოდან, დაიან. „კუშველოთ!“ ყველა იძახის, რაც მწერნი აღი-დაღიან“ („ობოლი“).

აღიღება-ს 1. აქებხ. პატრონი უაღერსებდა — და ურშაე ხელზე ლოკავდა — თან აღიღებდა თავის ძალს, იმის მშობელსა ლოკავდა („ძალი“). 2. სადიდებულოს, ხატის სადიდებულ ლოცვას იტყვის. აღიღეს ლაშარის ჭვარი თამარის ნაჩუქარია („ბახტრიონი“, VI); პაპაჩემი ქუდმობილი ტრიალებდა ხატის იქითა მხარეს, სასანთლის წინ ...ხელში თასი ეჭირა და ილოცებოდა, „აღიღებდა“ („სააღღგომო მოთხრობა“ — ხატობა).

აღლ-ი სიგარძის საწომი, მანძილი ნიდაყვიდან თითების წვერებამდე, — წურთა. გირეანქა შეგიძლიან ათ გირეანქიანად ამუშავო, გოჭი — ადლად („ცოტა რამ...“); „მხარ-ბევი ორი აღლო ექნებოდა (კაცს)“ („ცრუპენტ. აღმზრდ.-ნაწ. I, თ. III) || საწომი ხაერთოდ. მადლსა ჰსურს ცოდვა დაჩაგროს, ცოდვა კეთილის აღლია („ქებათა-ქება“, — იუდასაიეთ).

აღწება-ა ძალიან უხდება, შეენის. შემოკვალთულნი ჩოხებში მტერს უცდის ქართველებიო და გველის-პირულს ფრანგულს აღწება ქარქაშებშიო („მოხუცის ნათქვამი“, VII).

აღწობ-ს: ხელმხარს ვეღარას აღნობს ვეღარაფერს აკეთებს, ვერ მუშაობს. „აბა ჩითა, შენ გენაცვალოს პაპა, — წაიბურტყუნა მოხუცებულმა, — დარჩომილი კაცი გახლავარ, ხელ-მხარს ვეღარას ვადნობ“ („შობაბეჭდილებანი“). თვალებს აღნობს ღთისებით, სიყვარულით, სურვილით უცქერის. მეუ მინდა წყალი მივართო, ეუქერ, ზედ ვადნობ თვალებსა („სიზმარი“); შენს ყოფნას ვადნობ თვალებსა, ვსდარაჯობ გამგელებული („ქებათა-ქება“ — მოქუჩდენ).

აღწება-ს მოხარშავს. სასტუმროს იყვნენ ხევსურნი, ლუდი ედულა წიქასა („გველის-შპამელო“, I); (ყეკელამ) ფაფა აღულა, რადგანაც რჯულია მამა-პაპური („ჩიტთა ფაფობა“, III).

აღღებინება-ს: კვერცხებს აღღებინებს კვერცხებს უწყობს ბუდეში, რომ მან გაათბოს, შეასქელოს („შედღობოს“) და ბარტყები გამოიკოს. თავის კვერცხებს აღღებინებს და ბარტყებსაც აჩეინებსო („გუგული“).

ამბლბტბ-ბ ხელების მოშველიებით ასვლას დაიწყებს, აფორთხდება. ამოძვერ, ამოვიპარე, ბეჭობზე ავებლბტბია („ხის ბეჭი“); სხვა კაკალზე ან პანტაზე ავებლბტბოდა და იქიდან გვამცნეველა თვის ვინაობას („ძაღლმა ციკანი მოიგო“ II).

ამბლბტბბრდბ („ძაღლმა ციკანი მოიგო“, II) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ავებლბტბა.

ამთირ (ვულგ.) აეთრიი „მაშ, მე ვინ მეტყვის: აბძანდი, მეტყვიან — აეთერია“ („ეთერი“, III).

ამთირბ-ბ: კულდალ აეთრევა აღარ მოეშვება, აეიღება. „სხვა გზა მოსძებნე, სხვა მხარეს, ნუ ამეთრიე კულდალ!“ („კულდელ და მინიარე“, I).

ამრ-ბაღბბარბ-ბ: ეამკარი აერგადაერევა იგივეა, რაც უამკარი გადაერევა (იხ. გადაერევა). რაკი მაცხოვარმა დასწყევლა აერ-გადაერით უამკარი („ჩემი მოგზაურობა...“, I).

ამსმ-ბ შეუჩნდება, გადაეიღება. „რას ამესივე? მომშორდი, მინდა სიცოცხლით ვტბებოდე“ („წიფელი და კონალი“); ნეტავ თოფს არ ავსევიყავ, მონადირობა მეწყევლა („მონადირე“, III); რაღუ სმა მას აქეთ ამესია და მომძახის: „უსამართლოვ, უსეინდისოვ!“ (* * * „შენც“).

ამსმ-ბაღბბამსმ-ბ იგივეა, რაც ახევა, გადახევა. „არ ვიცი, საით ამესივე გადამესივე!“ („მოკვეთ“, მოქმ. V, გამოსვ. II).

ამბირბ-ბ 1. შესტირებს. ვინაც გაზარდა ობოლი, იმასვე აეტირება („ფიჭრბი“, — ბერნემ). 2. აუტირდება. „ღდევა ესლა აეტირება იმას, აი!“ (ვარ.) („ჩემი მოგზაურობა...“).

ამვმ-ბ: (ვინმეს) სიტყვას გვერდი ირ აექცევა მართალს ამბობს, მის ნათქვამში იტვს ვერ შეიტან,

ვერ უგულბებლყოფ. „სწორედ ამბობს ვერხვი. გვერდი არ აექცევა მაგის სიტყვას“, — ამბობდენ ხეები („უსურვანის დასჯა“).

ამშლბ-ბ: ბალანი აეშლბბა გაბრაზდება. ჩემს მეზობელს, შევბტყე, ბალანი აეშალა და უსათუოდ შუღლის გულს დადგა, მაგრამ მე შევბყუნე („რამერუმე მთისა“). ეინი აეშლბბა ეინი მოუვლის, სურვილი აღძვერება. მთაზე ჰყეფს ბერი არწივი, ეინი აშლია ომისა (ვარ.) („ღღესნამდე დაბლა ჰყევაოლა“).

ამხჩჩ-ბ ახლიჩება, ასძვრება. კლდეთ აეხჩათ სიბები, დაბლა მოგორვენ ჩხრიალით („ნახევარ-წიწილა“, VI).

ბ-ბი: ავი და შავი ავი, კაპასი, აყუა. პაპას უფროსი რძალი... უნდა შექამათბოდა ავსა და შავს ჭავარას (ვარ.) („პაპასი და...“).

ბბბბბბ-ბ „ავგლახ მე“-ო, ათქმევიინებს, დაადრბიანებს, შეაწუხებს. „უნდა დამალონო და დამამჩარო, მატროო და მავალახო“ („ოპ, რა კარგი ხარ...“, I).

ბბ-ბბბბ დავა, ავალმავალი. „ცოტა გულჩივილი გახლავარ, გულგრილი ავალავაზე“ („ეთერი“, X).

ბბბბბბ იხ. ავადობა. ნეტავ ლოგინად ჩავეარდე, ვიყო სიკვდილდე ავალა, რომ ავადებას ვაბრალო გულის სიჩლუნგე, გონისა („ჩონგურს სიმები და მიწყეა“).

ბბბბბბ ავადმყოფობა. (მეითხაევი) სხვადასხვა ხატის მიზნებს მიაწერდენ კარახელის ავადობას („ფშაველი და...“). ავადობას ავადმყოფობასავით. იგი ავად არ გამხდარა თავის სიცოცხლეში, ღღეს კი ავადობასაებ რაღაც იგრძნო („გოჩი“).

ბბბბბბ-ბ რჩევა-დარიგებას ჰკითხავს, ამსჩელებს. „შენ ჩემსას ვინ ვავაზირებს, შე ავო, ავის ენისა!“ („გორი გმირი“, II).

ბბბბბბ-ბ: სისხლი ავალა მოსისხლიდ გაიხადა, ვისიმე სისხლი დაედო ვალად. რა ქნას? მის სახელს იც-

ნობენ, ქისტებს ბევრს სისხლი ავალა (ნსტ.-მანს., II).

ბ-პ-პარდემ-ბ: ალი აჰვარდება პირისა სახე ბრანისაგან აენთება. „გულ ჩაიმილა, ჩაფიქრდა, ალი აჰვარდა პირისა“ („გოგი“).

ბპპარმ-ს აუიღვინებს. „იგი მუშაობს ერთგულად..., სთლის ნიჩბებს, სიორკნის კეხებსა, სოფელ და სოფელ ატარებს, ჰყიდის, ავაკრებს გლეხებსა“ („უიღბლო იღბლიანი“).

ბპპნამობა ენატანიობა; ჭაშუშობა, მამზღრობა. „რა აევნაობითა და სისუნავით შეგვაწუხებს, დაო, რომ არ გაგვიამხანაგოთ, — უთხრა დედა მტრედმა (მწყერს) („ტრედები“).

ბპპნმ ავი ზნის მქონე. თინამ დასძლია ფუნისა, დაიდვა ბიღებანი, მიბნიდა, მიამთელმკედარა ავზნე, აეთვისებიაინი („ორი გმირი“, II).

ბპპლმ შემოვლებული აქვს, — არტყია. ნორჩის ყვაილის გარშემო არშია ავლაჲ ძვირია („ჩეჩილი“).

ბპპმ-ს ატარებს; გავანის. „ეველით არაყისადა ვაჲ, ცოლი თუ ქალი“ („აქა ამბიე...“); მოდიან საჩინეღლადა: „ბრიყვად ნუ ავლევე ციცასა“ („ფშაველი და...“, IX); ნუ მავლევე ქვეყანაზედა გაცივებულის ლეშითა („ჩემი ვედრება“).

ბპპმინმბ-ს აძულებს, რომ მიხედოს, მოუაროს. (ციხელი) თხა-ცხვრე-მისთვის ჩვენ გვაველინებდა (ვარ.) („სტრუ-ციხელა“).

ბპპმმპმპმპ („მონადირე“, III) ბექდვის შეცდომაჲ, უნდა: ავსევიყავ (იხ. აესევა).

ბპპრ-ი „აზარს შეადგენს ახი წმინდა, ჩლიქგაპობილი ნადირი. კურდღელი, მელი, მგელი და დათვი არ ითვლებიან“ (ვჲა). აზარს ათათვეებს იხ. ათათვეებს.

ბპპარობა მცონარობა; უყურადღებობა(?) ცოლს ჭავარას, რომელიც... სილარიბეს უგმობს, სიზარმაცეს და აზაქრობას აბრალენს, პასუხად ჩაღბო ერთსა და იმასვე ეუბნება (ვარ) („ჩაღბო“, II).

ბპპპპპ-ი აშვებული, ახსნილი. „მიყვარს დაბეული ძალღები, აზვებუ-ლი მელია“ („მელისა სიმღერა“); „ერთი სიტყვით, ლომები ვიყენით, აზვებულო ლომები, უკან დახევა წესი არ იყო“ („სტრუენტ. აღმზრდა“, III).

ბპპპპპ-ი: აზარი აქვს ათავებულო ახი „წმინდა“ (ჩლიქგაპობილი) ნადირი ზყავს მოკლული (რის შემდეგაც თოფს სამი დღით მიწაში ფლავდნენ). ბეროს სამეგრ აქვს აზარი ათავებულო და თოფიც სამეგრ აქვს დამარბული მიწაში („აფხურობა“).

ბპპპპპინ-ი ათასღერი, ათასიერი. გულით მაშორებ ვარანსა, ვარამსა ათასღერიანსა („ლურჯას“).

ბპპპპპნ, ბპპპპპნობა ერთ-ერთი დღესასწაულია მთაში; მოდის ივლისის მეორე ნახევარში (15—25 რიცხვებში). ბევრი მლოცავი უფრო ხახმატობას (ათენგენა), სოფ. ხახმატში მიდის („ხეცურები“); „ათენგენობის სწორზე კი ჩაშალათ სვის წამასატანად, გიგო“ („სკენები“, I, სტენა ხეცურეთში).

ბპპპპ-ი ათი ძნა ერთად დაწულობილი. ჰკონავს ძნებს ათეულებად, მუხლებს არ იხრის მშრომელი („უიღბლო იღბლიანი“); აელო მთელი მთა-ბარი ქალთაშის მოთქმა-კენასა. დაიპრა თმები გიშრისა, ათეულის ჰგავ კრებასა („სიკვდილი გმირისა“).

ბპპპპ-ს „ასუსუებს, აჩუმებს, აწოშინებს“ (ვჲა). თუ აგვიტირდა ბალები, ვათირებთ პანტის ჩირითა („მთაში“, V); „ქუქუთ ვათირებთ ბალებსა, რძისთვის რო აბირდებიან“ („ბახტიონი“, III).

ბპპპპპპპ-ბ იგივეა, რაც შეთოთქორდება. ხალხი, მთელი ქვეყანა, სოფელი და ქალაქები შეინძრა, ათოთქორდა („ერთი უყურეთ ტყესა-და“).

ბპპპპ-ი ათმაგი, ათქვადი. მეზობლის ქათმებისაგან მოლოცვა მოდის ათპირი („ქორი“).

ბი იხ. § 16.

ბიპა აი, შეხედვი ნახე „ღლიდაე, აია!“—დაიყვირა იმან და თან მწყერი და-ანახვა დარეჯანს („დარეჯანი“, V).

ბიპაზმ „სახსურებელი წყალი ეკლე-

ხიანი“ (ა. შან.). წყლულს ესალბუნე ნექტარად, სულს აიხზა ასხურე („რუს-იმერელს“).

აიარა: ფ ა ლ ი ა მ (ს ა ფ ა ლ ი ა მ)
ა ი ა რ ა იხ. აივლის.

აიპლავ-ს იაღს, წმინდას, უცოდველს ხდის (სულს). „თქვენამც მოგივათ, ჩვენო მკედარნო, დადგმული ტაბლა, ანთებული სანთელი: თქვენსამც სულს უნათობს, თქვენსამც სულს აიაღებს“ („ფშავლები“, — ძველს...).

აიპუშ-ს მასხარად აივლებს, დაიბრიყვებს. როცა ერთს ვისმე მრავალნი აწვალებენ, მასხარად ივლებენ, დასტინიან: „აიბუეს საწყალი კაციო“ (ვარ.) („როგორ გაჩნდენ ბუები“...).

აიპვლ-ს: წე რ ა ა ი ვ დ ე ბ ს თ ა ვის თავის ხაუბედუროდ ატვდება, ბედისწერა აიტანს. „ვაცო, დათვო, თავი დამანებე. წერას ნუ აუვდისხარ; წაღი, შე რჯულძაღლო, დაიღუპე“ („მოგონება“).

აიპვლი-ს: ფ ა ლ ი ა (ს ა ფ ა ლ ი ა)
ა ი ე ლ ის თოფის უფრე დაყრილი წამალი აეთება. ფალიამ აიარა, მაგრამ თოფი კიდევ არ გავარდა („დათვი“, IV); აიარა საფალიამ, მაგრამ არ გავარდა თოფი („მოგონება“).

აიწიღებ-ბ აიწევს. ზოგი ყანისკენ მიიწევს, სხვა მთისკე აიხიდება („ნახევარჩიწილა“, VIII).

აიტირებ-ბ (ვულგ.) აეთრევა, აღგება. თუ მალე აითრება „თარუა“, ხო პატიოსანი, თუ არა და გასდგებიან კიდევ „ტყარამი“ არცისკანათი („ხევსურეთი“).

აი, თხა, ცხვარანდის („ფშავის ხევივამ“, — საღაც) უნდა: აი თხა-ცხვარანიცა.

აიპანაშურებ-ს მუხლში მოხრილ ფეხს მალა ასწევს; კოვლობით, ცალი ფეხით ივლის. მე ფეხი ავიკანუურე, სოლო ტკივილს ჰგრძნობს მკლავშია („ერთი სიყვარულის ამბავი“).

აიპვალთბ-ს (ჩოხის) კალთებს აიწევს და ქამარში ჩაიმაგრებს. ...ამიტომ უველა თქვენგანმა ჩოხები აიკვალთსა („მძინარა კატა“).

აიპ იხ. § 10.

აიპასას იხ. § 10.

აი მასას („წერილი ხევსურეთი-დამ“) იხ. აიპასაც (=მასაც).

აიპაჩიით იხ. § 20.

აიპაჩიითამ იხ. § 20.

აიპისთანა იხ. § 10.

აი მისთანა („ბანტრონი“ XVI) უნდა: აიპისთანა (=მისთანა).

აინ-ოინ-ი ოინი. „რა თქენი საკადრისია ერთობის აინ-ოინი?“ („მთათა ერთობა“); ლექსოს აინ-ოინები აღარ ახსოვდათ („ლექსოს სამწყემსო“). 2. აინუნი. აინ-ოინ ში არ მოუვა აინუნი არ მოუვა, არაფრად ჩაავლებს, ყურადღებას არ მიაქცევს. ბოქაულის მოსვლა იმას აინ-ოინში არ მოსლოდა („ღროშა“, I).

აირბოლ-ს აირბენს. „აბალე, უნცრუავ, აირბოლე, უთხარი დასტურთ“ („სტენები“, I, სტენა ხევსურეთში).

აირ-გადაირ-ს 1. დაიბნევა, თავგზა დაებნევა. „ყველანი აირ-გადაირენენ და მეც თავს ვუშველე“ („მოკვეთ.“, მოქმ. II, გამოსვ. I). 2. შეიშლება, გაგიჟდება. ისეთი საშინელი სიზმარი ნახა, რომ კინაღამ აირ-გადაირია („მამაცი“, III).

აირთბ-ს შეიერთებს და აიყოლიებს, აიტაცებს. (ღიაცს) აირთვენ მთისა ნიანნი, სულიმც ეშმაკებს დაპრჩება; ხახბოს წევრზე მგელ-ტურა იმის ლეშითამც გაძლება („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა...“).

აის იხ. § 10.

აისაფრებ-ს საფრად გაიხდის, ამოეფარება რასმე. ქიტესამ და თევდორამ ერთი ძირიანად ამობრუნებული წიფელი აისაფრეს („დათვი“, — ყველამ).

აისივ იხ. § 10.

აისითამ(ი) იხ. § 10.

აისრ იხ. § 10.

აიტან-ს (ხევის) აიღებს. „ითოთ გალ ავიტანათავ, გამაფრებხენეთავ ეგენივ!“ („წერილი ხევსურეთიდან“); მკითხავი თავის სამკითხავოს „აიტანს“ („ერთი კვირა ხევსურეთში“).

აიფურშაპ-ს აიბჟეკს. (მელამ) ულ-

ვაშები, თან ტუჩი აფშურუკა („დათვი“ — ყველამ).

ბიძ იქ, ემანდ. „კაცო, აიქ დათვის არ დაგვაბეგინო, შენ შენი ღმერთი, თავი დაგვანებო“ (ვარ.) („დათვი“ — ლეთისაგან).

ბიძ(ა) იხ. § 18.

ბიღვზ-ს: დაბახს აიღებს დაბახს (იხ.) ტყვიას მოახვედრებს. რამდენიც ტყვია ესროლება დაბახს, რამდენიც მტერი თოფი დაიქუხებს და გვიან მოახვედება, გვიან ვინმე „აიღებს“, იმდენი კარგია („ფშაველი და...“, II). გული აიღებს გული ატავებს, აღელდება. „მთარახები რო დატყვრება, ჩხუბად რო გახდება, გული ამიღებს... კანკალს მომკიდებს“ („უძმოს-ძმა“, II). ვილა ცახვხელს აიღებს საცოლეს მიატოვებს. „დიდი მადლი ჰქენით, რომ ხელი არ აიღეთ“ (ვარ.) („პაპასი და...“).

ბიშურა-ს თავს შეაძულებს, შურსა და მტრობას გაუღვივებს. აგვიშურნა, აღარავის თვალით დანახვა აღარ გვინდოდა („რამე-რუმე მთისა“).

ბიჩინ-ს აღმოაჩენს, გამოხაზავს, იხოვის (შღრ. აუჩინს). ჰა, თქვენი შობა, აღდგომა, თქვენი ახალი წელია. სხვა ყველა გამოიცვალა, ესენი შეგვრჩა ძველია, იმათაც იქნებ შეეპამდით, რომ გვიწვდებოდეს ხელია, ან გაუყიდიდით, ვაქარი ჭერ ვერსად აგვიჩენია („სადღესასწაულო სიმღერა“); (სახოვადობამ ჩემი) დასაქრბლავი ალაგი. ოცი წელია მას შემდეგ. რაც აიჩინა, დანიშნა და შემოფარგლა (იხ. ლობჯანიძისადმი“).

ბიციღვზ-ს: ცხვირს ზეით არ აიცილებს არ დაიწუნებს (სასმელს ან საქმელს). (გოჩი) მჭოვრს, მწერს, ხელიკს, გველს და სხვ. ცხვირს ზეით არ აიცილებდა („გოჩი“).

ბიციღვზ-ს გამოიცნობს, ახსნის. აიცილობს იმის სახელსა ამ წუთისოფლის მცნობა („კაფიები“).

ბიძახხმ-ს აიძულებს, რომ გამოეღაპარავოს. მეც დამრცხვენდა, ქალსაც შეპრცხვა, არ იქმნა, ვერ ავიძრახე („გაუბედავი სიყვარული“).

ბიძახხმ-ს აიტანს ბევრს. ზაფხულის

ყინვის ლოგინი ვის აუხმთან მთაზედა? („ჩანაწერები“).

ბაპანწურბ-ს აკანტურებს. ფშატაძე თავს აკანწურებს და თვალბსაც თან აყოლებს („სოფლის სურათები“, I).

ბაპვღვზ-ს: ზედ აკვდება ძალიან უხდება. (ერეკლეს) ზედ აკვდებოდა საცმელი, წმიდად ნალესი ხმალია („მოხუცის ნათქვამი“).

ბაპვწმზ-ს: პირით ცეცხლს აკვესებს გაბრაზებულია, პირიდან ცეცხლს ყრის. აყუფებულან ხევები, ცეცხლს აკვესებენ პირითა („გაზაფხული“). ენას აკვესებს ენამახვილობს. (ქისტრი) ხალბათობს, ამბობს ამბებსა, ენას აკვესებს კვესითა („სტ. მასპ.“ IV).

ბაპვწმზ-ს სხვასთან თავისას აქებს. აღარ ვაკვეხებ არავის თავის თავგადასავალსა („ათასნაირი ნაღველი“); შერე რამდენს გვაკვეხებდა (ხეთისო) ბროლიას: აქ მგელი დაარჩო, იქ ამდენი და ამდენი მგლა და კურდღელი დაიჭირაო („საშობაო მოთხრობა“ — ნაღირობა“).

ბაპინწლულ-ი აკუნწლული, ახსმული. აშურმა (ვერცხლის ბალთები ერთმანეთზედ აკინწლული) („ფშავლები“ — ძველს...).

ბაპლზ-ს: თვალები აკლებენ მხედველობა უფარესდება, თვალებს სინათლე აკლდება. ვაპ. დედას თქვენსა, ჯიბებო, დაჯებრდი, მაკლეს თვალთაო („ნაღირთა პატრონი“).

ბაპლია: „ძალიან დაბერდა, თვალთ ძალიან აკლია!“ („ფშავლები“ — შენამც) ბეჭდვის სეცდომაა, უნდა აკლოა.

ბაპწინწმზს ცოცოტაობით აგროვებს. თავს უყრის. „ბუმრობა საქმეა? საით სადა ვზიდე, სულ თითო თხილობით ვაგროვე. ვაკოწიწე“ („ტუის კომედია“, მოქმ. I).

ბაპწმწმზ-ს აჩაქაქებს. „მაშინათვე ვატყობდი, ი რო ცხენს აკუნწრუხებდა, იმნარაო ანგელოზი მოჰყვით თან ორივეს“, — ამბობდა მოხუცი სოსიკა („სოფლის სურათები“, IV).

ბაპლ-ბაპლზ-ს უპატრონობა, ტაციობა. „მოიცა, ადამიანო, სულსწრაფი ნუ

ხარ, დამალონ, მოიპარონ, განა ალა-ალა-ობაა?!" („ბიურო ფშავში“).

ალაზნანი: სისხლის ალაზანი ძალიან ბევრი სისხლი. აფხუშურაზე გამოჩნდა სისხლასა ალაზანი („აფხუშობა“).

ალაზნანი-ი ალაზნისოდენი, ძალიან ბევრი. (ღრუბლებს) გული ვერ მოუფხანიათ, ცრემლი სდისთ ალაზნანის („ბატარ.“ I).

ალატიანი-ი „რომელსაც ათი ალი აუღის“ (ა. შან.). შერი და სიყვარული ჰქვამს. ცეცხლი სწევას ალათიანი („ეთერი.“ IV).

ალაპლაპებ-ს: ენას ალაკლაკებებს ლაქლაქებს, ბევრს ლაპარაკობს. კლდე იმით არის კლდე, რომ ენას არ ალაკლაკებს წალბა-უკუღმა („კლდემ მხოლოდ...“).

ალაპალი (შორისდებულია) რა თქმა უნდა! მაი-მაი! „რა ექნავე, მასწავლეო, მე, ალალი, რა მინდარის სწავლი, მკარა რა დედ-მამან არ მიტევენავე სკოლაში?!“ („ერთი კვირა ხევესურეთში“).

ალაპი იხ. 546.

ალაფ-ი „დავლა, იმში ნაშოვარი ქონება“ (ა. შან.). საძვეარი აქეთ ხევესურთა ძვირი განძი და ალაფი („ისტ.-მასპ.“, XI).

ალაფ-ი „მარცვლეულისა და ფქვილის ვაპარი“ (გლ). იმის უცნობი არ იყო ბაზაზი, ალარც ალაფი („ერთი სიყვარულის ამბავი“, I).

ალაღებ-ს ახარებს, სიხარულს ჰგვრის. აღაღებს იგი ოჯახსა მუდამ აღერსით ტბილითა („სული ობლისა“).

ალაღმეწულ-ი ღალი, გათამამებული, გაამყვებული. გულს ბევრი უნდა ტიალსა — ხარია ალაღებული (* * * „ერთი რამ მიწნა სათქმელად“).

ალაჩოღ-ი ხის ტოტებისაგან სახელდახელოდ გაკეთებული ქოხი. მე, გასპარამ და იმის დახლიდარმა ალაჩოღი გავმართეთ საყდრის გვერდზე, დიდის იფნის ძირში („ხოლერამ მიშველა“, II).

ალახნი, ალაზანი-ი (არაბ. აღლამ) მუსლიმანების ღმერთი. უნდა იმ გზაზედ იარო, რასაც გიჩვენებს ალაზანი

(„ქებათა-ქება“, — მელო...); თავს მინც ნუგეში ვეცი, კვალად ვახსენე ალაზნი („ერთი სიყვარულის ამბავი“, III).

ალაზლაზლაზანი ღუნე, უშნო მოძრაობით აფრინდება. ყორანი აფრინდა და მასთან ერთად ალაზლაზლა სევეიც და გასწიეს ერთად („სევეი“).

ალაპა აღვის ხე. არც ალვა მინდა, წალკოტის მეფე, იმას მიჩნევის კლდეებზე ღვია („მესტირის ანდერძი“).

ალაპა აღის მოღება; ძლიერი სიყვარული. ქალი სხვა ვაჟს მიჰყვება, სხვა ქალის წაწალს და ამგვარად იბადება „შორით დაგვა, შორით ალვა“ — ჩნდება დარღი, ვარაში, — პირობები პოეზიისათვის („ფშავლები“ — გზად).

ალაპა მალვა. დავაცხობინე ნაბუქები, გავკეთებინე გოზინაყი, ალვა („სახალწლო სიზმარი“).

ალიანი-ი ერთგვარი წითელი (ფართალი). სანეფოს მამა და ძმა მიართმევენ სადედოფლოს სამ-ოთხს არმინს „ალიანს“ ანუ წითელს შილას („ხევეს. ქორწ.“).

ალიანი-ჩალიანი-ი ავ-კარგი, რამე-რუმე. წინ მიტანილი პურის ჰამაც უზარებათ და, თუ არ დაგიშლია, ყმების ალიანი-ჩალიანი გამოუდგებოდენ? („სოფლის სურათები“, 2).

ალივი-დალალი ხალხური სიმღერის მისამღერი. მეტი რა უბედურება იქნება ხალხისათვის, რომ შიმშილით და სიცივიით იხოცებოდეს ისიც ვინა? მუშა ხალხი, რომლის ოფლითაც ჩვენ „ალივი-დალალოს“ და „ვიარხალალოს“ დავსძახით („ფშავის ხევიდამ“).

ალიპაპი-ი „ხის აღვირი“ (საბა). ალიკაპი დაუღვიათ, ეტყობა, საშიშ ძაღლად სთვლიან (თარგმ.) („მზითვის ლანგარი“).

ალი-მუსინა (ალი და მუსა, მამადიანთა სახელებიდან) ვადაშთილი, უცხო. ჰმეგობრობ ალი-მუსიას, ნაწყურალევედ ხარ ძმასთანა („თმა-გრძელა...“).

ალლი ღმერთო! „მიწყალე ღმერთო“, არა სთქვა, უნდა იყვირო: „ალლო!“ („ათორობა“).

ალმანი(ა) „ფშავლების ძველის ხამართლის ძალით, ვისი იარაღითაც კაც

მოკვდებოდა, სისხლი იარაღის პატრონს უნდა ევლო, თუნდ იარაღი სხვას ეხმარა“ (ვჟაჲ); ამ საზღაურს ალმანი(ა) ერქვა. ალმანიში არ მიიციეოდა სახე-ლოვანი იარაღი, რომელიც ომში, ლაშქრობაში გაიმარჯვებდა („ფშაველების ძეგლი სამართალი...“).

ალმანს-ი ბასრი, ძალიან მკრელო. (ქალი) თუ შურთხი არი ლამაზი, მსტენიანვი მაღალ მთაზედა?... ან თუ ალმასი ფრანგული დაღირებული მკლაუზედა? („სისხლის ძიება“, IV).

ალმანიან-ი (ფიგურ.) მზინავი. თენდება. ნამი დაჰყრია მიწასა ალმასიანი („კოპალა“, IV).

ალმ „ხენის დროს გუთნეულში მოწინაღობა სარგოს ერთეული“ (გლ.). ილოს მიჰხედაეს იხ. მიხედავს.

ალღმ: ალღოში ჩამდგარი იხ. ჩამდგარი. ალღო (აქვეს) აღებული იხ. აღებული.

ამაბაბა-ს იხ. ამოაგებს.

ამაბარიღმა-ს იხ. ამოარიღებს.

ამაბჩინ-ს ამოყოფს (შდრ. დაჩენს). (ირემბა) მერმე სრულ ამაჩინა რქა ნათლიანი, ტუისფერი („მონადირე“, III).

ამაზრუნენ-ი აღმაფროვანებელი, „ურულის მომგვრელი“ (გლ). სხვა დასტებეს, სხვამ იქეიფოს განწყობით ამაზრუნეთა („ჩონგურს სიმები დამიწყდა“).

ამაზრუნენით: ერთს დაჰყრანტალებს ხმით ამაზრუნეთ არე-მარესი და კაცის გულის („სულა და კურღლეა“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ამაზრუნენი.

ამაიწვამაბ იხ. § 16.

ამაზმიღამ-ი ამოშვევი. „ერთი ვერა მჭობ ლაშქარსა ბასრის ხმლის ამაზმიღავი“ („ძვ. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).

ამამიხვიღი იხ. § 84.

ამბბირამ (პრავლ.: ამბბირენ-ი) ამბბირებელი, ვინც ვინმეს აატირებს. „ნუ დაინანებთ (აღუდას), ექმნენით ცოლ-შვილის ამბბირენი“ („აღუდა...“, III).

ამაღლმბა-ხალარჯობა ამაღლება და ხალარჯობა (იხ.). ხოშია ნელ-ნელა შეუდგა „რიგების“ თაყდარიგს,

რადგან „ამაღლმბა-ხალარჯობა“ ახლო-დებოდა („ფშაველი და...“, V).

ამაში აი, აქ, ამ ადგილზე (შდრ. მაგჩი). „რას უწყევარ ამაში?“ („დარე-ქანი“); „ამაში მტკივა, ამაში, სხვა არა მტკივა რა“ („ფშაველი და...“, I).

ამბზნარ-ი ავზნებული, ანთებული. ...და სიყვარულსა თვალბში ამბზნარს ამკობდა გრძნობა სიბრალელისა (თარგმ.) („ქაჩი“, ნაწ. I).

ამღბარ-ი: დედათ ქარზეით ამღბარი ვინც მანდილოსნების („დედათ“) ჭარს, ჭგუფს გამოეყო. „შან-შეს ქალი ვარ ბარლითა, მენაც თქვენს კვალზე შამდგარი; ავად თუ კარგად, ღმერთმ იცის, დედათ ქარზეით ამღბარი“ („ბაბტრ“, VIII).

ამღბვალ-ამღბვალამ-ს არე-დარევეს, მიანგრ-მოანგრევეს. (ფრინველებმა) ამღვალ-ამღვალეს იქაურობა („რე-დაქციაში“).

ამღვინს იხ. § 7.

ამღროთა ამ ხნისა, ამ ახაკისა, აქ: ხნეირი. „სირცხვილი არ არია, ამღროთას კაცს ზედ მაქდებითო!“ („შთაბეჭდილებანი“, I).

ამ ღროთას („შთაბეჭდილებანი“, I) იხ. ამღროთა.

ამერიბა (***) „შენც“ ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა ამესია (იხ. აესევა).

ამინ-ი ამინი ჩამოივლის იხ. ჩამოივლის.

ამირას: ნამძინარევეს ჰვავს ამირას („ბუნების სურათი“) ბეჭდვის შეცდო-მაა, უნდა: ამირანს.

ამიბირამ: ამიბირდა და ამოთქვა („ფშაველები“ — ძველს) ბეჭდვის შეც-დომაა, უნდა: ამოტირდა.

ამიცანან ამოცანა. ეს ამიცანა ამიც-ნოს, კაცი ვერ გპოვე ჰქეიანი (ერთი სი-ყვარულის ამბავი“, II).

ამიჰანღლენ იხ. § 8.

ამამბამბ-ს მომავლადეს თვალბს უხუჯავს და ხელბს გულზე უკრფნ-მამა ამკაცრებს როსტია, გული წაასვლია დედასა, ეურჩა შვილი მოხუცსა, მამას არ აძლევს ნებასა: ვერ იტანს ეუკაცის

ფიქრი გულზე ხელების კრეფასა („სიკვ-
დლი გმირისა“).

ამლათი-ი „წაში“ (ვათ). შეიღთავ
მარჯვენა აპკრა ერთის ამლათის ხანზედა
(„გმირის იდეალი...“). ამლათა, იმ-
ლათად უცბად, სწრაფად. კაცისა
საპირისპიროდ ქვას ღვევხარ მგო-
რიალესა; ამლათა გასაგერშავად მგელს
ღვევხარ მარიალესა („სცენა მთაში“,
ხეც. ცხოვრ.); ამლათად ამოიბინეს
არდოტის თავი კლდიანი („განგაში“).

✓**ამლათინან-ი** დაფიქრებული. როცა
რას შევსომ, მაშინა კაცი ვარ დავლათი-
ანი, — უმისოდ ბეჩავს თვალები მიხდე-
ბა ამლათიანი! („ფშაველი ლოთის სიმ-
ღერა“).

ამომგდებ-ს: კ დ ე ს ა მ ო ა გ დ ე ბ ს
(კ დ ი ს ა მ ო გ დ ე ბ ა) რისამე და-
სამტკიცებლად ხეზე ჭდეს გააკეთებს,
დაიფიცავს. თეთონ დამნაშავე, მოკვე-
თილი „კდეს ამოგდებდა“ ხალხისა და
ხევისბრის თანდასწრებით და იტყუდა:
„ესე ამოარდეს ჩემობა, ჩემი თესლი და
ჯიში, თუ ამას იქით კიდევ რამ დავაშა-
ვო“ (ვარ.) („ფშავლ. ძე. სამართ...“);
დამნაშავე ამოსთლიდა დანით ხეზე ნა-
ფოტს; ამას ჰქვიან „კდეს ამოგდება“
(ვარ.) (იქვე).

ამომგებ-ს (ამბაგებ-ს): **კ ი რ ი თ**
ამ ო ა გ ე ბ ს (ა მ ა ა გ ე ბ ს) გააუბედუ-
რებს, სიცოცხლეს გაუშწარებს. ეთერ-
საც შემოეთვალა: „რად ამომავებ კირი-
თა?“ („ეთერი“, XII); ხმელს გორზედ
მედგა ბერძუხა, მორთული ოქროს შიბი-
თა; სულაღლმა ერისთვისშვილმა გადმა-
მბრუნა ძირითა. სანამდე იმის ძე არი,
ის ამავებს კირითა („ლაშარობა“).

ამომგდენ-ს გასაგონს, მოსასმენს ვაზ-
დის. გზირი... ხან აქ დაჩენს ქუდის
წვერს, ხან იქ ამოადენს ძაღლების ყე-
ფას, დედაკაცებისა და ქათმების წიოქს,
ქვილ-ხივილს („ჩენენ სოფელი“).

ამომამდრინებ-ს გაზარად ხმას გა-
მოაცემინებს; აუღერებს (სტვირს). ლხინ-
ში, ქორწილში, მებატიყებით ფულის
გულისთვის ამოაღრინებს (მესტიერე
სტვირს) („დაჩაგრ. მესტიერე“).

ამომარტვამ-ს ამოუღებს (და მის-

ცემს). „ხალი (ქუმელი) რაიმ მედგა გუ-
ლაში, აის ამოვართვი“ („სურათი ფშავე-
ლის ცხოვრებლად“).

ამომარინებ-ს, ამბარინებ-ს ამოც-
ლის, ამოუღებს. „მამკვდარა ქისტი მუ-
ცალი, თვალ უნდა ესკამენ ყმისაო,
გულ-ღვიძლი ამოვარილო, კალთა დავხუ-
რო მხრისაო“ („აულდა...“, II); კარგს
ყმას გულს ამპარიდებთ, ჩამპირიგებთ
ჭარზედა („აფხუშობა“).

ამომახდენ-ს ამოიყვანს (რაშიმე ჩას-
მულს ან ქვემოთ მყოფს). „აღმართს რო
აულგებით, შეილო, მაშინ ამოგახდენ და
სუ ფეხით იარე!“ („საოცნებო“).

ამომბუზუნებ-ს ხარსავით ბუზუნით,
ყვირილით ამოივლის. (გიგლია) ცუდს
ნიშანს არას დაგიდევს, ამომბუზუნდა ხა-
რია („გიგლია“, II).

ამომგდებ-ს: კ დ ი ს ა მ ო გ დ ე ბ ა
იხ. ამოგდებს.

ამომ-გამომ წუნარი, ღინჯი, ტკბილი.
ვაქაყი ამომ-გემო სჯობ, რო ვაკირდე-
ბა, — მქეხარი („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გა-
მოსვლა I).

ამომგმინებ-ს ამოიგმინებს, ამოიხვ-
ნეშებს. (ირემი) ამომგმინება ტრალი
სურვილით საესეს გულითა („მონადი-
რე“, III).

ამომგსუტომ იხ. წ მ.

ამომღი-ს: ბუქნაში ამოდის
ცეკვავს. თავად სიმშილა იქეთ ბუქნაში
ამოდოდა, რომ ქუდი ცაში და ტანისა-
მოსი ცეცხლში გადადიოდა („ტყის კო-
მედია“, მოქმ. I).

ამომ-სღი-ს პირში ბალახი
ამოდის დი სუიღურეს მდგომარეობა-
შია, ძალიან უჭირს. ისაა სირცხვილი,...
ვერ ვაპბედო, სქევა სიმართლე, თუნდაც
ამ თქმამ კაცი იქამდის მიიყვანოს, რომ
პირში ბალახი ამოსდიოდეს („ფიქრები
„ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“, I).

ამომიწვებ-ს ამოვსა (ხმალი ქარქა-
შიდან). ხმალი თავისთავად ამოწვდილა
ქარქაშიდან („ბათურის ხმალი“, II).

ამომხრახაპ-ს: ყელი ამოეხ-
რაკება ან ყელი გაუხმება (შიშოილ-
წყურვილისაგან), ხმა ჩაეხლიჩება. ბე-
რიკებს ჰბაქავს ბებერი: „ქარგად მოით-

ბეს ხელია, კეციდან სამიწებმა ქადა გამ-
ტაცეს ცხელია. ეგების ჩემის ცოდვითა
ამოხერაკით ყელია!" („ჩიტთა ფაფო-
ბა“, II).

ამომხრანება- ყელი ამოეხ-
რაწება იგივეა, რაც ყელი ამოხრა-
ება. „მაშ, რა ექნათ, კაცებო, სხვა არა
იყოს-რა, ყელები ამოგეხრაწა“ („ჩემი
მოგზაურობა...“, I).

ამოიტოლება- ამოიღებს, ამოიფა-
რებს. ფიტარიეებიც რა ამოვიტოლოთ
ილიაში, საფერავებიც რა წამოვიღათ
 („რამე-რუმე მთისა“).

ამომცემი- სულს ამოიქცევს
ამოსუნთქავს, სულს მოითქვამს; გულის
დარდს ვადაიურის. „იმის სულმა ზღოს...
მე კი მას აქეთ ძლივს ამოვიქციე სული,
ძლივს დავსდექ კაცის გონზე“ („მოკ-
ვეთ“, მოქმ. V, გამოსვ. I).

ამომრამხ- ამოიღებს (ფქვილს,
წყალს). „(წყალი) ამოკრიფე ქურქელში
და მიიტანე შინ“ (ვარ.) („პაპასი და...“);
წყალს ამოკრეფდა და მერე კოკას გა-
დიკიდებდა მოხდენით მხარზე (თარგმ.)
 („ქაჩი“).

ამომრამხ ამოღება (წყლისა, ფქვი-
ლისა...). ამით უნდა აენთოთ ჩრაქვი წის-
ქელიში ფქვილის ამოკრეფის ან „ზო-
მის დაგების“ დროს („სამობათ მოთხ-
რობა“, — სტუმრები).

ამომწვდელი- ამომწვდელი
სულისა სულის ამომხდელი. ქართ-
ველებ-საქართველოზე ისინი ვერა ბრა-
ზობენ იმდენს, რამდენსა ეს ნავსობს, ეს
ჩემი ვარდი გულისა, დღეს კი შხამი და
ნაღვლი და ამომწვდელი სულისა („ცო-
ლი ანუ...“, XI).

ამოსადაბავი- წყევლა: დასაწავი-
„ქვეყანას რაღაზე აწუხებთ, თქვე ამოსა-
დაგავებო?“ („ტყის კომედია“, მოქმ. II,
გამოსვ. I).

ამოსხარბულ- ტანწერწეტა, კობტა-
გზას არ უთმობენ ხევსურთა ბიჭები ამო-
სხარბული („სტ.-პას.“, XII).

ამოუპ- პირში ბალახი ამო-
უვა უკიდურეს გავირცელებაში ჩაყარდ-
ება. არ შემეძლო მე თაისი დამდაბლება
და არც ეხლა შამიძლიან, თუნდა რომ

პირში ბალახი ამოვივიდეს („პ. უმიკა-
შვილისადმი“, 1894—1898 წ. წ.).

ამოუზინება- დიაცის ქუ-
ქულეში ამოუზინებელი ვისაც
ქალებისა არაფერი გაეგება. „ქალან-გაუ-
პოხელო, მექალბლო, დიაცის ქუქულეში
ამოუზინებელი“ („სცენა მთაში“).

ამოულრუბნი („ხელი წიფელი“)
ბექდვის შეცდომა, იხ. გამოლრუბნი.

ამოუშორავ- (უპატივც.) ამოუ-
ვსებს (კუქს), ძალიან გააძღებს. „ეხლა
დავრწმუნდი, რომ შენა მარტოა ისა
გნდომია, რომ სხვამ გასეას და გაქამოს,
ამოვიყაროს გომია“ („ნადირთა პატ-
რონი“).

ამოუჩნდება- ამოუვა, ამოეზრდ-
ება, დასანახი გახდება. (წიწილას) ორი
თუ სამი ბუსუსი ამოსჩენია თავზედა
 („ნახევიარ-წიწილა“).

ამოუხდება- ამოუვა. დილის
მზე ამოუხდება ხასიხარულს საქ-
მე მოუვა, ბედნიერებას ეწევა. შემოიარა
რუსეთი. ყოველი კუთხე იმისა. დღეს სამ-
შობლოში დაბრუნდა, მზე ამოვიხდა დი-
ლისა („პროვინციის ქებათა-ქება“). მზე
შეადა ამოუხდება მზე დაუზ-
ნელდება, დაილუება. „იქვე მწვერების
ლუქადა, მზე ამოვიხდეს შავადა“ (ეერ-
თი სიყვარულის ამბავი-).

ამოუჯდება- მიუჯდება (საქმელს).
ამოუჯდება გოგრა ლობიოან ჭამს („გოგ-
რა“- I). დიკეანი... ჭამში ჩაბუებუე-
ბულს ბოზბაშს რას არ ამოუჯდება
გვერდში! („სადიდმარხვილი“).

ამოლერებულ- ამოსული, ამოჩენი-
ლი. (ნიაშმა) ფრთა გაკარის წვერსა ხმლი-
სასა, ამოლერებულს ენითა („გველის-
მკამელი“, II).

ამოლრუბნულ- (ტრელები) ბექ-
დვის შეცდომა, იხ. ამოლრუბნული.

ამოლრუბნული- ამოთხრილი, ამო-
ჩიქნილი. (მტრედი) ღორისაგან ამოლ-
რუბნულს ადგილას ჩაიმალა („ტრე-
ლები“).

ამოძრი- ტლინკურს ამოყ-
რის (საუბ.) ძალიან სწრაფად გაიქცე-
ვა, მოკურცხლავს. ბებერმ ჭოხი მამიქნია,

ამოყარე ტლინკურია („ფშავლები“ — გზად, III).

ამო-ს-ჩინი-ს იხ. ამოუჩნდება.

ამოწმად ამოძრობა, ამოღება. ჩაეფლობა შიგ ურეში და ასი კაცი მუდღებამის ამოწმდას („ფიქრიანი“).

ამო-ს-წმდი-ს ამოძრობს, ამოუღებს. „ბევრს ყმას ამოწმდი გულ-ღვიძლსა, ნისკარტი სისხლში წრთებაო“ („გიგლია“, XI).

ამოწმამბ-ს ამოწრეტს, ამოაშრობს. ლეინო სულ არ ამოსწკლიტო ქვევრიდან („თ. რაზიკაშვილისადმი“).

ამოწრუბამბ-ს ამოწრუბავს, ამოსრუტავს. ახლა ლეინოსაც მიაგნო, ისიც სულ ამოწრუტა („საახალწლო სიხმარა“).

ამოწრუბამბ-ს: ფ რ ა ნ გ უ ლ ს ა მ ო წ უ რ ა ე ს (ფიგურ.) ფრანგულს ამოიღებს ქარქაშიდან. „ღიღია ჩვენი ბატონი, მადლით ცას სწვდება მთებურა; თან გვატანს თავის ლოცვასა, ფრანგული ამოეწურა“ („ბაბტიონი“, VI).

ამოხდამბ-ა ამოვა. ხელი გაიკრა ფრანგულსა, შუქი ამოხდა მზისაო („ალუდა...“, V); მთვარე ამოხდა ფერმკრთალი, ატირდა, ისმის ძახილი („მთა და მთვარე“).

ამპარტიონი-ი ამპარტავანი. „კაცთა რა ეამ მასწევია ცხრომალე, მდინარე ამპარტიონთა, მაშინ გაეხვნენ ძალნი ცათანი“ („ხეეს. ქორწ.“).

ამრამ-ი: ე ა მ კ ა რ ი ს ა მ რ ე ე ი ვინც ვისმე ხაქმეებს აუწეწს, აურევს. „ჩვენი ეამკარის ამრევსა ეგები ღმერთმა ჰკითხოსა!“ („პაოს და ქართლოს“, IV).

ამჟულ იხ. § 10.

ამჟრჰვამბულ-ი ამღერეული. ამჟრღვებული, აყროლებული წყალი ჰელეტს თევზებს („თიან. ფელეტ.“ — უკაცრავად).

ამჟრიო თხის გასარეკი შემახილი. „ნტრიე, ნტრიე, ნტრიევე! ამჟრი, აგამჟრი, შგ მუღრეგო“ („სცენები“ — ფშ. ცხობი, I).

ამიანება-ს აცენებს, ზრდის. „სანამ იტოცხლე, გოგოთურ, სანამ ცასა სდის ნამია... სანამ ტყეს ესხმის ფოთოლი,

მიწა ამეცნებს მწვანისა!“ („გოგოთურ და აფშინა“, III).

ამცრამბ-ს ცვარს დააყრის, აპყურებს. წვიმის ნამს ინახავენ ტოტებით, ფოთლებით და მერე ნელა-ნელა მამცრევენ პირზე თითო-ოროლა ნაშობით, პირსა მბანენ („ია“); ნამი უმცვრევე მწვანებელ ნისლებს ნასტუმრალთ, მრავალთა („მთათ ძილი“).

ამცნამბ-ს ამჩნევს. „მე იმას ეამცნე, რაცა სკირს წყლული თავში თუ პირშია“ (ვარ.) („მანდილი“).

ამწყალმბნამბ-ს ხატის სახელით ლოცავს, ვინმესთვის ხატს წყალობას გამოსთხოვს. „ეის ამწყალობნე, ალუდაე, ამა კურატიო შევითა?“ („ალუდა...“, V).

ამხანამბამბი: თან მაქუვა ამხანაგები („ჩანაწერები“) უნდა: ამხანიგები.

ამ ხორკველანი: „ან კირი საქონს დამილეეს, ამ ხორკველაი ცოლ-შვილსა“ („ფშაველი და...“, IX) ბექღვის შეცდომა, უნდა: ან ხორკველაი.

ანა-ღ იხ. § 1.

ანანთალ-ი: (ე ი ნ მ ე ს) ც ა ლ ი და ა ნ ა თ ა ლ ი სულ იმის მსგავსი, მთლად იმნაირი (გლ.). „იმისმა მზემ, სვავი და ყორონი იმის ცალი და ანათალი არიან, იმასავით მარტო ეღურტულებენ“ („სვავი“).

ანალიკამბ-ი გაღვივებული. მინდერად მღუმარებს ბალახი და ყანა ანალიკები („უიღბლო იღბლიანი“, X).

ანამბამბ-ი ახმინებული. წყელიადში საზარლად ისმის წყალთ ანამბამბი საყვირი („სტ.-მასპ.“, VII).

ანანწარ-ი ვისიმე წერისა, ვისიმე ზვიდრი, არჩივი, მსხვერპლი. „ანანწარმცხარ, აგრია, ზეგვე თორღვაის თოფისა“ („მონადირე“, II).

ანანწარ-ი რაც აიჭირებს, აიშვირებს, — ანაშვირი, აშვირილი. ცას უპირობდენ დალაშქერას გრძელი შუბები წვერითა... და ზურგზე ისრის ქოჯრის კილოთ ცას ანაწვერითა („ეთერი“, XI).

ანგელოზ-ი: ს ა ხ ლ ი ს ა ნ გ ე ლ ო ზ ი მთიელთა რწმენით ყველა სახლს თავისი ანგელოზი მფარველობს. ამ ანგელოზს

სახლის ანგელოზი ჰქვია. იმ სხვა პატრონს სახლის ანგელოზი ეწოდება („ფშავლები“, — გზად).

ანდამზ-ი აქ: ჭგუფი, გროვა. ბარს შეთვალა მთებისთვის უცხო რამ ერთი ქართული, მაშინ, როს მთების ანდაფი ღრმა ფიქრში იყო ვართული („მთათა ერთობა“).

ანდამ აღლო, ვარაუდი. ანდით მოვიდვიარ ტყე-და-ტყე და ვეგანები ბინასა („ნანგრევთა შორის“, I); (ბეწინა) როცა კი დარწმუნდებოდა, რომ მართლა ორავგულია, ვარაუდით, „ანდით“ — როგორც თავად ამბობდა, გადაწოდებდა ჩანჯალს („ორავ. ცხოვრ.“, II); რა კარგია კარგი კაცი კარგს ანდებუ აგებული (ვარ.) („პაპისი და...“).

ანდამრძ-ი ვადმოცემა, განავონი. „ხალხი იმაზე ჰლელავს, ბახამ ისეთი საქმე ჩაიდინა, ანდერძადაც არ გავონილო, ავადროს არა ქნილაო“ („მოკვეთ.“, მოქმ. III, გამოსვ. I).

ანდრამზ-ი იხ. ანდერძი. თორღვას... „ძველების“ „ანდრებები“ და სიტყვა-პასუხი დიაკნის „მამაო-ჩვენოსავით“ აქვს გაზეპირებული („რამე-რუმე მთისა“).

ანისტიმთა იხ. § 40.

ანტრიპ „გათხელებული ცომი წყალში მოხარშული“ (ვაჟა), — ატრია. სამარხო საქმელს შეადგენს ან ნიგვზის ხინჯალი, ანტრია, ღოლო, შეინდის ან ცერცვის სკვამანდი, კომბოსტოს წნილი („ფშავლები“, — ძველს...).

ანჩალმვ-ს ღვრის, ადენს. ვანჩქლიოთ, ერთად ვანჩქლიოთ ცრემლის წყარონი მწარენი („ხევეზდ მოდიან ნისლები“).

ანოდმ-ს „მარცვლის დასრულებამდე ყანას (პურეულის ნათეხებს) დააქნობს, აწვავს და აამშვეს (ცხელი ქარი, სიცხე)“ (გლ.). ყანას თუ ნიავი არ მოჰვლდება, ნამეტნავად პურის ადების (მარცვლის გამაგრების) დროს, მარცვალს ვერ გაიკეთებს, აოდავს („ქართვ. ახალშენი შირაქში“).

აპაპმე გაკვირვების შორისდებულო, — აბიომე! „აპაპმე! რა დიდი ცნობა

უნდა, შე დალოცვილო“ („ჩემი შავარდენი“).

ბარ: ჭრკლე ატირდ, ვაჟებო: „აღარავინ არ ჩემიო“ („თიან. ფელეტ.“—უკაცრავად); „აღარ არ მთელი სუმბატაიე!“ („წერილი ხევსურეთილამ“); „მაგათვან აღარ არ გასაძლისი“ (იქვე); „სირცხვილი არ, ხოყანა ღნახავს“ („სცენა მთაში“) ბექღვის შეცდომაა, იხ. ას.

ბარ-ბი იხ. § 20.

ბარა: (—არ-რა) არაფერი, რაიმე არ. არას დაგიღვეს ძრახვასა, მოქმელებს თავის ნებითა („სახალწლო სიმღერა“). არას უბრალოზე პატარა საქმეზე, ტუთილ-უბრალოდ. „არად გინდა, რო შეჩვენდეთ ერთხრთს არას უბრალოზე?“ („ფშავლები“ — საყვედური).

ბარბიპ არა გინდა რა ნუ სწუხლები „არავია, ვიტყვიო“, სთქვა (ჩალხიამ) და დიწყო კიდეც ფანდურზე მღერა („თიან. ფელეტ.“ — უკაცრავად...).

ბარ-ღი (არა და) თუ არადა. ამბობს: „ომის დროს ვიომოთ, არა-ღი—ვიქნითო ცელია“ („მოგოთურ და აფშინა“, I).

ბარღ არაფრად. შენ არად მოგწონს ბარისა დიდი სიმდიდრე ხილითა („მთავ. და ბარი“).

ბარღ: ეხლაც თუ არად შამწყვდოეს, იქვე სასაფლაოზედაც წამუა („ერთგ. მეგობ.“, II) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: არხად.

ბარმ: დიდ ბრალი არავ, დიდ ღმერთის წყენი („ხევსურები“) ბექღვის შეცდომაა, იხ. ას, ასავ.

ბარ მვამომ: თუ თქვენი ჭავრი არავკამო... ცოცხალი აღარ ვიყოვო („ტრედები“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: ...ჭავრი ვკამო...

ბარბი(ბ) იხ. § 19.

ბარბმ ეგების, ვაი თუ. „(ხინჯალი) არამც ცომა იყოს“ („სცენები“, — ფშ. ცხ., I). არამც თუ არა მხოლოდ. თილისძეს არამც თუ ცხვარი, ხარი მოკყავს „სამხევეროდ“ ხატთან („ლაშარობა“).

ბრან იხ. § 19.

ბრ არის კი არ ითქმის, რომ; არც უმისოა. „არ არის კი, დედაც, რო შენი ბრალიც არ იყოს“ („მოკვეთ.“, მოქმ. III, გამოსვ. II).

ბრახანი იხ. § 20.

ბრახი იხ. § 19.

ბრახსაზრდელ-ი საწყევარი სიტყვაა: სასიკვდილე. „არგასაზრდელი გაუზრდინებარ დედის ძუძუს“ („უსურვანის დასჯა“).

ბრახსაჩინ-ი საწყევარი სიტყვაა: სასიკვდილე. „იმ უკეთურმა, იმ შანყენებულმა, იმ არგასაჩინმა მთელს ფშავის-ბეს ჩირქი მოსცხო“ („მოკვეთ.“, მოქმ. IV, გამოსვ. VII).

ბრამბ-ს არგუნებს, შეახვედრებს. „წილი სიკვდილის არგებს კაცსაო, — დავიძახე“ („საშობაო მოთხრ.“, — სტუმრები).

ბრამნ-ს არგუნებს, შეახვედრებს. დაბადებიდან წილადა მარგინე კენესა, კირია („სიმღერა სასოწარკვეთილისა“). ბრამნ (—არგვა) არგე, სარგებლობა მოუტანე. სულ თავისაყენ რად ითლი, ცოტაც ქვეყანას არგია („საახალწლოდ“, — თქვენი).

ბრ ბინდა: „შენ არ გინდა, ძალუასავ, იმ ძაღლის ჭაერს მე ამოვიყრი“ („დარეჯანი“, II) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: არა გინდა.

ბრბონიტი მოულოდნელად, ისე, რომ არ ეგონათ, შეცდომით. არგონით მიზუს ჩავიდენ, შიგა ალაჯას ქალიო („ხევსურები“).

ბ-ღ-რამ-ღ-ღ-რამ-ღ-ღ (ხევის.) არევ-დარეცხ, ავლის, აწეწავს. „უფროსების დაწყობილ საქმეი შენ გი აღრიევ-დაღ-რია, განა?“ („სცენები“, I, სცენა ხევსურეთში).

ბრზან-ი დიდი თოვლი. მხოლოდ თოვლის არზანით ჩამოლესილი... მთები მოჩანდნენ („ხევსურეთი“).

ბრთომ-ს ართმევს. ერთ-ორ შაურს შოულობდა, არავის რას ართომდა ძალით, არავის რასა სტაცებდა („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

ბრ თუ აღბათ არ. არ თუ გიც-

ღია, ქერონავ, ობლობა გულის ტყვილით („ანანა-ბულბული“).

ბრნ-ს: იმ ადგილას ვერ არის სასურველი მდგომარეობა არა აქვს. გიგზავნი ევეს მანეთს. მეტი უნდა გამომგზავნა, მაგრამ ვერა ვარ იმ ადგილას, შენც უნდა მომიტეო („ალ. რაზი-კაშვილისადმი“, 1892 წ.). ხელგახსნით არი ხელგამომავალია, საქმე კარგად მიუღის, ხელი ეწყობა. „გამანარე ძალიან მონადირე გამოგვადდა, საგავი გაავლო ნადირს, ხელგახსნითა არი“ („ფშაველი და...“, IV). მაგარი ის არის საქმე ის არის. მაგარი ის არის, რომ ყველა მწერალს, როგორც ყველა მკითხველს, ერთნაირად ვერ დასთენთავს ზაფხული („საზაფხულოდ“). არი და თანაც, ამას გარდა. რანთ ეგ არ მაცემვიენებს და ფეხთა, პირს ეგ არ დაიბანს, არი და მსუნავია („ბერღისა“, III).

ბრნა! (არი+კითხვითი ნაწილაკი -ა) არის? „გამიხარდი შინ არია, თუ ცხვარ-ში წაიღებ?“ („ფშაველები“, — შენამც...).

ბრნა? (არი+პროსოდიული ხმოვანი -ა) არის. „ჩაჩქანი, რკინის პერანგი შენზედ არამი არია“ („გოგოთურ და აფშინა“, III).

ბრნა? („არევს“ ზმნის ნ. სრული) არივდარია. არ გაუელია დიდხანსა, თოფის ხმამ მთანი არია („მოხუცის ნათქვამი“, III). ჭკვიდან არია გადა-რია, გააგოთა. ჭკვიდან არია სტუმარი იმის ნისლივით თამაო („ხის ბეჭი“).

ბრნაბაბ-ი არაქათი, ხაძრაობა, ღონე. აღარ მაქვს არიქათი, ხომ ხედავ, როგორ ვსტირია? („თავები და კატა“).

ბრნაბა-ს აყეთებს, აწესრიგებს. „ალარცა რას შინ არიგებ, ალარც გარეთ“ („მოკვეთ.“, მოქმ. III, გამოსვ. I).

ბრნაბა-ს აცილებს, აშორებს. ჩემი ოცნება გამშვევებს, გარიღებს ყველა აესაო („ქებათა-ქება“ — იუდასავით); თვალს ვერ ვარიღებ ერთს წუთას, ისე მიყვარს („ქუჩი“).

ბრნაბა-ს მინარევებისაგან ასუფთავებს (ხორბალს). ვარჩევ და ვარკვევ

ცალ-ცალკე, ვით პურს მრკვეველი პურისა („გაუხედაე...“).

არ ძნ აკი, ხომ. არ კი გითხარა, ზურაბო: „ფშავლების ხელი სენია“ („ჩანაწერები“).

არ მგზღისა? არ გესმის? როდესაც „არ მგდისა“ იძახის ფშაველი, ეს იმის ნიშანია, რომ ცოლს ეძახის („ფშაველები“, — ძველს...).

არმზნით არანაირად, არაფრით. ვერ სძღები სიყვარულითა, გულო, არ იქნა არობით („ერთი რამ მინდა“...).

არმთ იხ. § 23.

არ-რადმე რატომღაც არ. „არ-რადმე მექაშნიკება სიტყვა კოქლი და ლუგუში“ („ბახტრიონი“, XIII).

არრის იხ. § 19.

არროდის იხ. § 19.

არროს იხ. § 10.

არსანიტა: წასასვლელ არსათა აქეთ („კოპალა“, III) ბეკღვის შეედომა, უნდა: არცათლა (= არსაიდანლა).

არსამუროფო საღანძღავი და საწუე-ვარი სიტყვა: სასიკვდილი, უფარგინი. არ გაუშეებს ცოცხალს, შამააკედება ის არსამყოფო ბახა“ („მოკვეთ“, მოქმ. II, გამოსვ. I).

არტჰჰჰ იხ. § 22.

არძიელ-ი, არძიერი-ი მღვდელმთავარი. მამა ილარიონს შეიძლება მოსკოვიდან და პეტროგრადიდანაც მოუვიდეს რუსის ეპისკოპოსების და არქიელების ბრძანება („თამარის საფლავის გამო“); ისინი აყურთხოს არქიერმა მღვდლებად („ილიდ-მარხვა“).

არჰ-ი (Betula) არყის ხე. იზრდება მაღალმთიან ადგილებში. ორგვარია: თეთრ-არყა (თეთრი ქერქი აქვს) და შავ-არყა (შავი ქერქი აქვს). შეიბურება ფოთლითა არყი, ვერხვი და თელები („შემოდგომა“).

არშიჰ-ი „შუეყარებული“ (ა. შან.). (მთვარე), ბევრი გინახავ მხედარი ნაწვი-ში სისხლის წვიმითა, არშიყთა ხვევენაც მრავალი. რო გაიყარნენ დილითა („მთვარეო...“).

არჩობ-ს იხ. § 8.

არჩოლმაზ-ს შეაბრძოლებს. ზოგი შორიდან იძახდა: მოვდივარ, ძალი არ მარჩოლოო! („ძაღლმა ციკანი მოივო“).

არცაბინ იხ. § 19.

არც(ა)რბ იხ. § 10.

არც ბინ იხ. § 10.

არცისპანა მაშა, საყვე. თუ მალე აითრება „თარუა“, ხო პატიოსანი, თუ არა და გასდგებიან კიდეც „ტურაშნი“

არცისკანათი, რკინის ცეცხლის საჩხრეკლით, რომელიც იმის პატონს ქმარს იქვე გვერდით უძევს („ხევსურეთი“).

არცროდის იხ. § 18.

არცროს(ა) არც როდისმე. არცროს უსაქმო არა ვარ, მულამ ვკოწიწობ, ვჩუჩუნებ („სიმღერა“, — ვუძღვნი...): „ჩვენ მანც უარს ვერ ვიტყვით, როგორც არ გვითქვამ არცროსა“ („მთათა ერთობა“).

არწიზ-ი: მხარკვერიანი არწივი ზოგ არწივს ფრთებზე თეთრი ნიშანი აქვს. მას „მხარკვერიანს“ ეძახიან. აქედან „მხარკვერიანი“ კარგი ვაჟაკის ეპითეტად იხმარება. „ეის მოგილოთოთ სახელი, ვინა ხართ სახელიანი?“ „პირველი — თბოლ კვირია, სახე აქვს ნათელიანი... მეოთხე ხოშარეული, არწივი მხარკვერიანი“ („ბახტრიონი“, XVII).

-არჯალ-ი იხ. გულარჯალი.

არჯულმაზ-ს რჯულად, წესად, ადათად დადებს. „გაურჯულებელს არჯულებ, შენ ეგ არ შგვიხდებისა“ („ალუდა...“, III).

ას (—არს) არის. ერეკლე ატირდ. ვაჟებო, „ალარავინ ას ჩემიო“ („თან. ფე-ლერ“. — უკაცრავად); „მავათგან აღარ ას გასაძლისი“ („წერილი ხევსურეთი-დამ“).

ასბ (არს—ას+კითხვ. ნაწილაკი -ა) (ხევს.) არის? „სირცხვილ არ ასა ჩენდ

მაგისტანის საქმის ჩადენაი? („სცენები“, I, სცენა ხევსურეთში).

ასპგმებამ (ნადირის) ბუნაგიდან გამოსატყუებლად, დასაფრთხობად. ორი ბიჭი დათვის ასაგდებად გაგზავნეს („დათვი“, V).

ასპბრიწმებს ჩრდილში თავს აფარებინებს (საქონელს). ერთი საუღარი ძეგლის-ძველი აქვე სოფლის განაპირადაც არის. გოგო-ბიჭები შიგ ასაგრილებენ ხბორებს, ოხებს („ჩემი მოგზაურობა...“ I).

ასპმ (არს—ას + პროსოდიული -ა + სხვათა სიტყვის ვ) (ხევს.) არისო. „სწაელულ კაცი ასავ“ („თიან. ფელეტ.“ —უკაცრავად...).

ასპმალმებელ-ი (ძვ.) ლოცვის ბოლო, ხმამალა წარმოთქმული. მღვდელი მოძახილს იძახის და დიაკვანი ბანითა ამშვენებს ასამალმებელს, თან ჩვენა გვსინჯავს თვალითა („ცოლი ანუ...“, VII).

ასპპპარმბ-ს იყრობს, ატყუებებს. მოკყავთ ტყუეები ლეკოსმალისა, ქართველთა ჭარმა ვინც ასაყარა (იერეკლეს სიზმარი“).

ასპცნობ-ი გამოსაცნობი, მისახვედრი. „ეგ ჩვენ ვიციითო,—იმათ სთქვეს,—რა დიდი ასაცნობია“ („ქებათა-ქება“, —ოუდასავით).

ასპწონამ ბაღლად, შესადარებლად, შესატოლებლად. „სხვა არეინა ჰყავს ჩერქუზეთს ქიჩირთან ასაწონად“ („სისხლის ძიება“, IV).

ასპხლმ-ი ასახველი. (საბრალოს აქვს) ჰაობი საფლაშუნოდა, კლდეები ასახლმობადა („უიღბლო იღბლიანი“, VII).

ასპხმლებულ-ი ხატისათვის (ღმერთისათვის...) შესაწირავდ დაპირებული, აღთქმული. ჩობანს მოუყვანა ხატში მთავარანგელოზისათვის ასახმლებული ქელია („უძმოს-ძმა“, I).

ასპპბმ ხახმატის ჭვარის (ხევსურეთშია, სოფ. ხახმატში) სახელია. მოესროლეს იმათ (კუდიანებმა) „ციცყების“, ძაღლების და სხვა „უსურმაგის“

ნაჭერ-ნაყუნები, მაგრამ გმირმა ბერბა-აღურმა — გუდანის ჭვარმა დალამფარი უფარა, ვაჟმა ასაისძემ — ხახმატის ჭვარმა—კახის კალთები და ტანზედ არც ერთი არ მიუყარებიათ („რამე-რუმე მითსა“).

ასპარბწმბ-ს ნისკარტს სცემს. (ფიგურ.) აკაყუნებს. ახლა ცულს წამოვაყელე ხელი... შუალამე გასული იყო და მე კი პიროფლიანი შეშაზე ვასკარტუნებდი („მოჩვენება“).

ასკმლიან-ი ჭურჭელი, რომელიც ას კოლს იტევს. ასკოლიანში ქერ მიძე, ორასიანში დიკაო („ფშაელ. ცხოვრებ-დაძ“).

ასლ-ი¹ მაგარკილიანი ხორბალი. ცრემლები ასლის ფხასავით ყელში მერხირებოდა (ვარ.) („დღეს სულ ვიციანი“).

ასლ-ი² ნაღდი, ნამღვილი, ზედგამოჭრილი. „ასლი სასამარეთ ვარ, სამიწე, სხვად აღარარადა ვარგვივარ... თუ არ მიწად ან ქვად“ („ცრუქენტი. აღმზრდ.“, I, თავი IV).

ასმმმ-ს გულს ბაღლამს ასმევეს (ფიგურ.) ნაღლობს, ძალიან დარდობს. დღემდის გულს ვასმევეთ ბაღლამსა და აღარც ვამბობთ არასა („ხატმა გვიბრძანა“).

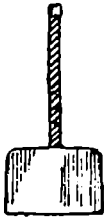
ასპბბ-ი პიტალო, სალი, მიუყარებელი, — ასპიდი. (კლდეს) სალსა, ასპიტსა, დიდრონსა ფერფლიც კი არა სციოლა („კლდე და მდინარე“).

ასრიმე („მოგონება“) ბეჭდვის ზეცლომაა, იხ. ასრიყე.

ასრიმე აქეთ, აქეთკენ. „(შვლებმა) გამასწვრეს ოხრებმა, ასრიყე, წერილთ-გორისაკენ, წამამივიდენ“ („მოგონება“).

ასტამ-ი 1. „რკინის პატარა ნიჩაბი, ვარცლში ცომის ასაფხეკად სახმარებელი“ (ვაჟა). სახლში არ უჩანს არც ქვაბი, არც საფხეკელი, ასტამი („საშობაო ამბავი“). 2. „დიდი ნიჩაფი რკინისა, ცეც-ში) პურზე ნაცრის დასაყრელი“ (ვაჟა). „რა პირი დაგილია, მოიტა ასტამი, მო-მაწოდე“ ნენემ (დედას), — ასტამს რკი-

ნისას ვინ მოგვაშეებდა, — ხის ნიჩაბი
მაიწოდა („ახალი წელი ფშავეში“).

ასტამინთა („ხეესურეთი“) ბექვდის
შეცდომაა, იხ. არცისკანა.

ასულუმბულ-ი რასაც სუნი უღის, აყ-
როლებული. „დაედვა გულსა თბოლსა
შეცდარის სიცოცხლის ბეგარა და სუ-
ლიც ასულებული სსულეს ამამეჩარა“
(„ეთერი“, IX).

ასუსუმბ-ს აწყენარებს, აჩუმებს, „სუ,
სუ“-ო, ეუბნება. (მთები იალბუზს) ასუ-
სუებენ: „ქვეყანას არ გააგონო უროთა,
მშობელო, წყრომის ქართული“ („იალ-
ბუზის სიმღერა“).

ასუსუმ-ანუგეშებ-ს ასუსუებს და
ანუგეშებს. (ეულს) ვასუსუე-ვანუგე-
შებდი, არ მისმენს, არა სცხრებოდა („გუ-
ლი გავგზავნე ქვეყნადა“).

ასუსულ-ი ასუსუებული, რითიმე შე-
ტად გამაძლარი. (ერეკლე) გამაძლარია იმ
დღეს მტრის ელვით, ასუსული აქვს
სული და გული („ერეკლეს სიზმარი“).

ასქდება იხ. § 12.

ასჩენიბ იხ. ააჩნდება.

ასვვად იხ. § 15.

ატარებ-ს ცეცხლის ჯანგარა-
ში ატარებს მკაცრად ეპყრობა.
ხოშია... დღე და ღამეს ასწორებდა, შვი-
ლებსაც, რომ იტყვიან, ცეცხლის ჯანგარა-
ში ატარებდა („ფშაველი და...“, II).

ატარიელმ-ს ტარიელად სახავს
(შდრ. ადარეჩანებს). (მესტიერი) ბეჩავს
კაცს ატარიელებს და პირის მბანელს
ქირითა („მთაში“).

ატლაპუნებ-ს ყურებს ატლა-
კუნებს ყურებს აპანტურებს. „მერა-
ნიც... ყურებს, თითქოს დაპმტურევიო,
უხეიროდ ატლაკუნებდა („სათაგური“, I).
ატოლო-ბ მოფარებულა. იმ ქვა-
ლორლებში ეტოლოს იგი, სად ნანგრევე-
ბის რიგს მისდევს რიგი („დედა-შვი-
ლები“).

ატოტაპდებ-ბ ტოტებზე, (უჯანა) ფე-
ხებზე შედგება. (ჯაერიამ) დამიწყო ხე-
ლების ლოკვა, ატოტავდა, ორივე ფეხი
გულზე მომაბჯინა („ძალღმა ციკანი
მოიგო“).

ატრანბ („ეტრატა“) ქაღალდი, წიგნი.
იმან (ხეესურმა) ხომ წიგნის სახელიც არ
იცის სწორედ და ყველა დაწერილს ქა-
ღალდს „ატრატას“ ეძახის („ვინ არის
მართალი?“).

ატრინლმბდ: თვალებს უფრო მამა-
ცად ატრინლმბდა („სვავი“) ბექვდის
შეცდომაა, უნდა: იტრინლმბდა.

ატუმბინა ძალღის მოსახმობი შეძახი-
ლი. „აა, აბდულავ, ა, ლურბულავ, ა, სა-
მურავ, — აქა, აქა, აქა, ატუგია, კამეთი“
(„სცენები“ — ფშაველ. ცხოვრ., I).

ატუპანბ-ი დამახინჩებული „აღვო-
კატი“. სწავლა მინდა, მაგრამ ეგეთი კი
არა, ჩვენმა „ატუკანტმა“ ნიკორამ რომ
იცის („სოფლის სურათები“, 2).

ა-ს-ტუდებ-ბ 1. წამოიწყებს, დაიწყ-
ებს. ასტყდა ქადაგი, ჩვეულებრ, ხატსა
ჰკითხავდა რჩევასა („ხატმა გეიბძანა“).
2. დაიწყება (ძლიერად). ასტყდა ელვა
და ქუხილი, წვიმამ დატემა გორვები („კო-
პალა“, V).

აუი გავიყრების შორისდებულაა.
„აუ, ეს რაღა მოეხილე, თქვენი ქირი-
მეთ“ („დარეჩანი“, II).

აუბირდებ-ბ შეპნატრებს, რისამე
სურვილს, ნდომას გაუმღავნებს. მშვიერ-
ტიტველნი, ბეჩავნი ნიდაღ აგიბირდებით
(„ობლების სიმღერა“).

აუბნებ-ს ალაპარაკებს. „რალას აუბ-
ნებ ქვეყანას, სრულ ბიკობაზე სჩხავია“
(„ძალღია ხიმიკაური“, IV).

აუბოტირდებ-ბ აერ-დაერევა, აეშ-

ლება, აუხმარდება, დაუწიოდება. „ბაღლები ავციბოიერდა, ხელ-ფეხ და-ვეიზრა ძნელა“ („ალუდა“..., VI).

აუღება-ს დაუღება, მოუბაჟს (ტვირთს).
„რა არი, კაცო, რამოდენა ხე ავიღვია ხარებისათვის?“ („დიდებული საჩუქარი“).

აუთქვამს-ს აღუთქვამს, შეპირდება.
„თუ, რაც ავითქვი, გადავთქვა, წყუელი ვიყო ღვთისგანა“ („მამიდის დანაბარები“).

აუპიღება-ს: შ არ ს აუ კ ი ღ ე ბ ს უმარებს, გამოეღვება. ეს ბ. ავი აუ-კიღებს შარებს, „ძალის“ წარმომადგენელი კიღევ უსუამენ შალაშინს იმისაგან გაეკვინილ საქმეებს („პირელი ამბები“).

აუღეპე! იგივეა, რაც აუ. „აუღე-ეჲ!.. ცოტან სამ კი არიან ისენი?“ („კინ არის მართალი?“).

აუნუსხველ-ი ბევრი, აურაცხელი, აუარებელი. დადის ზედ აუნუსხველი ცხვარი და ძროხა მთაზედა („მთათ მითხრეს“).

აურავს-ს: ე ა მ კ ა რ ს ა უ რ ე ვ ს თავ-გზას აუბნებს, საქმეს აუშლის, აუწე-წავს. რევიოლუციამ ბევლ სკოლებს აუ-რია ეამკარი („მთის ვითარება“).

აუსახმდება-ს რომელიმე საკლავის შეწირვას დაპირდება, აღუთქვამს (ხატს, ღმერთს). „ყვეარი ხარი კიღევ მყავ, სამი თუ ოთხი ფურები, იმათაც აუსა-ბელებ, ოლომც მამირჩეს წყულები“ („ველის-მკ-შელი“, VIII).

აუსულდება-ს აუფროლდება, სუნი აუვა. ნეტავი იმას, ვისაცა წადილი აპ-სრულებია, გულის ნაგრძნობი ისევე გულში არ აპსულებია! („მგოსანს“).

აუბამს-ს (ხევს.) აუშვებს. „აუტიენენ და აღიანა, ღმერთს ეხვეწებიანა“ („ხევის ჭორწ.“).

აუბიწვანს იხ. აუტევს.

აუბუღება-ს: მღვეარი აუტყუ-დება მღვეარი დაეღვენება. მიაბობს, თუ იმის „წინა-კაცთ“... მღვეარი როგორ აპტახია (ასტეხია) და მოწინაა გაუბედავ („რამე-რუმე მთისა“).

აუქნავს-ს: კ უ ღ ს ა უ ქ ნ ე ვ ს

ზურგს შეაქცევს; უარს ეტყვის. (ფუ-ლი) „ჩეჩილიმა“ გამოიგზავნა და „ივე-რიამ“ კული ამიქნია, ე. ი. ძუა ვაიქირა („თ. რაზიკაშვილისადმი“. 1892 წ.).

აუუამირდება-ს ყამირად, აბალახე-ბულ მიწად გადაქცევა. „ცოლი წაგვია მამისახლში, ობლები ავტირდებოან, მა-მულები ავიყამირდება“ („ფშველები“ — ძველს).

აუუანება-ს აუნაზღაურებს. „აპა, ნა-ხე, რაკი არ ავიუენებს მაგისი ტყავი, რაც ცხვრები დაგიკამა“ („მოკვეთი“, მოქმ. I, გამოსვ. II).

აუუშვებს-ს: ჭ ა გ ა რ ს (ბ ე წ ე ს) აუშვებს ქათვს გაბრაზდება. (ტახები) პი-რიდან ქათვს ისროდენ, ბრაზობდენ, ჭა-გარი აუშვებს („დათვი“, — გამარჯვებუ-ლი): ბაყაუთ აისხნეს აბჯარი, მავნელ აუშ-ვეს ბეწვია („ბაყაუთა აჯანყება“).

აუჩინს-ს უშოვის, გამოუნახავს (შდრ. აიჩნეს). (სწავლას) აუჩინოთ ისეთი საქ-მე, პურსაც იძლეოდეს, ფულსაც („ცოტა რამ...“).

აუჩნდება-ს 1. გამოჩნდება, დასანახა-ვი გაუხდება. (არწივს) თვალწინ აუჩნდა დიდი, თვალუწუღენელი მინდორი („არ-წივი“, — დაფიქრებული). **2.** გამოუტყუ-რება, უცნებ გადაყურება. თუ ინსექტ-ტორი ტარიელოვი... ავიჩნდებოდა ქა-რიშხლად, ცუდად იყო ჩვენი საქმე („ჩემი წუთისათელი“). **3.** გამოუჩნდება, იშოვის, იპოვის. ძვირად გაგყავი, სიყ-მეო, თუ ამიჩნდება ეპჯარი („გმირის იდეალი...“).

აუცნობს-ს გამოუცნობს. აუხსნის. ეს ამიცანა ამიცნოს. კაცი ვერ ვპოვე კვიანი („ერთი სიყვარულის ამბავი“, II).

აუხდება-ს აუვა, მიუხდება. ეს არ იკ-მარა, თხოვნითა ახლა ღმერთს ცაში აუხ-და („ჩიტთა ფაფობა“).

აუხმინა იხ. აიხვამს.

აუფამარება-ს აფარფატებს. „წავი-დეთ... ჩემო ღურბელავ“, ჩაუბნებო-და (პატრონი) ძაღლს და თან ბანჯღე-ლიანს ქუღს აფამფარებდა („ძაღლმა ცი-კანი მოიგო“, III).

აუფიწი-ს „დაფეული“, დაცობილი

აქვს „(მუცალს) გულზედ ემჩნევა ნი-
შანი მე-დ' იმის ბრძოლის წამისა, ეფივა
ნატყვიარშია ლევა საფევი ბრძამისა“
(„აულდა...“ III).

აშენებ-ს: თ ვ ა ლ ე ბ ს ა ფ ე თ ე ბ ს
უბღვირის, თვალებს უტრიალებს. (შეაბრ-
დენი) ყალბზე შედგა, ნისკარტი დალო,
მიქმენდა, თვალებს მათეთებდა („ჩემი
შეარდენი“, I).

აშარებ-ს ამსგავსებს, უტოლებს.
„თავს ნუ აფერებ ღულელ აბიკას“
(„სცენა მთავი“).

აფორთქლებულ-ი დაღლილი, აქ-
შინებულო. ერთს საღამოს შალვა შემინე-
ბული, აფორთქლებული დაბრუნდა ქოხ-
ში („შალვას ნანახი ხატი“, III).

აფრამუნებ-ს ფრთებს უშნოდ, ღუ-
ნედ არხებს. ზოგი იქეკებს, ჩაეტანება,
სხვა დარბაისლად მხრებს აფრამუნებს
(„ყარისის ბოლოს“).

აფსარულ-ი „აფხაზური“ (ვაჟა).
ლაშა აფსარული სიტყვააო და ჰნიშნავს
მანათობელსაო („გაზვიად. საკითხავი“).

აფუშვამებ-ს ფუილს დააწყებინებს
საფუარით. „თუ უნდა... ცხარე არაყი
გამოუვიდეს..., წყალი დაასხას და აფუ-
შვოს“ („სტრუქტურ. აღმზრდ.“, ნწ. II,
თავი III).

აფუშვამებ აპრებს, აბზევა (შდრ. აიფ-
ურუკავს). (ძალღებმა ჯავრიას) დაუწყეს
ღრენა; ხოლო ღრენა მალე სუნვად გა-
დაიქცა, კუდების აფშლევა — კუდებთან
გადაჯვარდინებდა („ძალღმა ციკანი მო-
ივო“, III).

აფშრუპულ-ი ცოტა სითხით მშრ-
ლად აწელილი. (მაკრინე) აფშრუკულს
ნაცარსა სვამდა და ბედნიერი იქნებოდა
(ვარ.) („სოფლის სურათები“).

აჰატი აქეთ, აქეთკენ. „ბიჭო ელიზ-
ბარო აჰა, ბიჭო, მიიბრუნე აქათ თავი!“
(„საშობაო მოთხრობა“, — სტუმრები).
მას აქათ მას შემდეგ. ადრეე წა-
მოვედ სხლოვითა, მას აქათ ხუთი წე-
ლია („მონადირე“, III).

აჰატი-იჰითა აქეთ-იქიდან. გაისმის
აქათ-იქითა: „ეჰაჰე, რა გვეშველებო“
(„გოგლია“, VIII).

აჰამვლა: მუცელა... სმა-ჰამის სარის-
ტას აქვედა ყველას (ვარ.) („მუცელა“)
ბექდღის შეტდომია, უნდა: აძლევდა.

აჰამ-ს: შველა აქვე (ს) იტყვიან-
დამუქრების დროს. „ჩემი დაყენებული
ხარ, თუ ჰკვიანად არ იქნები, შველა
მაქვს, მალე გადაგაყენო“ („ჩვენი სო-
ფელი“). კაი ქარი აქვს შეფ-
ლება, გასავალი აქვს. ამ ფელს ჯიბეში
კაი ქარი აქვს. დიად, ჩაილო ფული ჯიბე-
ში და გაქრა სადღაც („სოფლის სურა-
თები“, 6). კაი პირი აქვე ადვილად
კლავს, ადვილად ინარჩუნებს ნადირს
(თოფი). „უთუოდ კაი გამამდგა, ივანე,
ეს თოფი, კაი პირი აქვე, ძალიან მზამი-
ანი“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ. II).
ცოტა ნაფქვავეი აქვე მოთმინება
აქლია, ადვილად ბრავდება. „ბეერს ნე-
დარ მაყებდებ, მოიტა ჩქარა ი ოხერი
ყალიონი, თორო ხო იცი, მე ცოტა ნაფ-
ქვავეი მაქვ. კიდეც გავჯერდები“ („გაა-
მართლ. ჩიბუხი“, I). მეტი იოლი
არა აქვს მეტი საშუალება, სახარო
არა აქვს. რით გაიხსნილოს ოჯახმა, მე-
ტი არა აქვს იოლი, ხსნილ და მარხვა-
ში — ლობიო და ზედ სასმელად იორი
(„მამას ელიან ბაღლები“, II). გულში
ღარღლი (ღარღლაღ) აქვს გულ-
ნაკლულად არის. „გულა როგორღაც
მეთანადრება, ღარღლი მაქვს გულში“
(„მოკვეთ.“, მოქმ. IV, გამოსვ. II). ამას
ლუღიღად არა, ცოტად მაინც ღარღ-
ლვა აქვს გულში, რომ ჩვენი მარის
პრისტივეი თ. ჯ-ი ხანდახან შემოგვიტეეს
ხოლვე („რამე-რუმე მთისა“).

აჰამითებ-ს ქვითავს, ათანაბრებს.
ერთი მეორეს აქვითებს, თავს იჰიტომ
ეგრძნობ ლაღადა („გავხედავ გამოვლილს
გზასა“).

აჰამის იხ. § 17.

აჰამ არაკი; სახუმარო ამბავი. სწო-
რედ შესაფერი აქია უთქვამთ ქართვე-
ლებს ლობიოზე („ჩვენი სოფელი“).

აჰითი(ა) იხ. § 27.

აქნივა იხ. § 85.

აქომთებ-ბ ახმაურდება. დაქრეს ნალარსა, საყვირსა, აქოთდა გიჟი ბუქე-ბი („მოხუცის ნათქვამი“, IV).

აქომთებ-ს 1. ახმაურებს, ამოხოქრებს. „გიცნობ, ლეთისაგან წყულო, მარტო არ ჰქმარობ მიწასა და ზღვის ტალღებსაც აქოთებ, სხხრეკ ექ ლამს, იქვე ქვიშასა („უიღბლო იღბლიანი“, XI) 2. ურევს, აფორიაქებს. მსუნავი კატები რაც იყენენ, ისინი თაროებს აქოთებულ („დათვი“, — ყველამ).

აქულა: აქულის ბრინჯი კარგი ხარისხის ბრინჯი. „ესეც ბრინჯი, აქულისა!“ („სათავური“).

აქამვ-ს: სიყმეს სიბერედ აქცევს დაბერდება, მოხუცდება (იხუვიან, როცა რაიმე სურვილს ვერ აისრულებენ). სიყმე სიბერედ ვაქციე, ვერი კი ვერა ვრადა („სიყმე სიბერედ ვაქციე“); (ჩაღბოს) ძალიან უნდოდა შექმინა ერთი საარაყე ქვაბი, მაგრამ სიყმე სიბერედ აქცია და, არ იქნა, ვერ მოახერხა ქვაბის ყიდვა („უძმოს-ძმა“, IV).

აქლ 1. პატრონი. „ერთიყ ალა მელქუას ნახე და პირდაპირ პეტერბურღში ეცემოდა“ („თიანური ფელეტონი“—ვინც). 2. ცხვრის პატრონი, რომელსაც დაჭირავებული მწყემსები ჰყავდა. ღმერთს ორივე მადლობას უძღვნის ალა და მისი მწყემსისა („უიღბლო იღბლიანი“).

აქლარ იხ. § 10.

აქლარსაქლ: „სხვად აღარსადა ვარგოვარ“ („ერუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თავი IV) ბექლვის შეცდომა, უნდა: აღარარადა-აქლარსა იხ. § 1.

აქლარსვისთან იხ. § 10.

აქლლო („ერუბენტ. აღმზრდ.“) ბექლვის შეცდომა, იხ. სახელებში აღალო. აქლსამვ-ს გააღებს, გახსნის. „ალახენით ბქენი თქენნი, მთავარნო, აღახენით ბქენი საუკუნენი და შევიდეს მეუფე დიდებისა“ („სააღვგომორ“).

აქლპრი: „სოტა ალაჟი გავიარე“ („ერუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. I) ბექლვის შეცდომა, უნდა: ალაჯი.

აქლბა: პურის ალება მარცვლის გამაგრება, სიმწიფეში შესვლა.

ყანას თუ ნიავი არ მოხვდება, ნამეტნავალ პურის ალებს დროს, მარცვალს ვერ გაიყებებს, აოდავს („ქართვ. ახალშენი შირაქში“, II).

აქლბა: დიდმარხვის წინა კვირა, ყველიერი. „ხო იცი, ალება დიდმარხვის წინა კვირა კი არა, ეხლაა ნამდვილი გლეხის ალება“ („ფშაველი და“..., I).

აქლბულ-ი: ალლო (აქეს) ალებული მიხედრილია, გარკვეულია. ილაქურა წინავე მეფის კარისკაცადა ყოფილა და კარგა ჰქონია თათრების ალლო ალებული“ („აფხუშოობა“).

აქლმარბულ-ი აღიდებული. გუშინა ვნახე მდინარე: აღვარებული ქოთობდა („ბალი ვიხილე გუშინა“).

აქლმირჩაპრილ-ი საღავემიშვებული. მთის ბილიქს მოსდევს მხედარი აღვირჩაყირლის ცხენითა („სისხლის ძეგბა“, II).

აქლმში-ან: ბაგენი აღიხმშიან ბაგეები გაეღება. მაშინ აღიხმშიან ბაგენი და წარმოსდინდებიან სიტყვანი („თიან. ფელეტ“ — ვინც).

აქლმარ-ღლმარბ აღმა და ღაღმა. როდის იქნება, შევიკრიბოთ, ძმანო, ერთადა... თავისუფლადა ვთამაშობდეთ აღმარ-ღაღმარაჟი! („როდის იქნება“).

აქლმონილღებ-ბ გაჭირვებით, ძლივს-ძლიობით აღგება. „ძალო!“ — წარმოსთქვა ფაელომ გამხმარი ტუჩებით და როგორც იყო აღონილდა ფეხზე (თარგმ.) („მითთვის ლანგარი“).

აქლმბინ იხ. § 42.

აქმნებ-ს აჩრებს, აჩუმებს. ქერონა მღერის: „ღაწვიმე!“ აღარ აყენებს ვნასა („პირველი გაზაფხ. სურათები...“).

აქმირბულ-ი ძალიან გავრდილო (ბალახი). მამგონედ საფლავს გიჩრდილავს შამხნარი აყვირებული („მთიულის სიმღერა“).

აქმვლმ-ს: წისქვილს აყივლებს წისქვილს საფქვავს შემოაკლებს და ცარიელს აბრუნებს (ამ დროს წისქვილი სხვაჯვარ ხმას გამოსცემს და მან „ყვირის“ ეძახიან). „ვისა აქე ი მოძუ-

ლებული წისკვილი, რო საშენოდ გახადოს? უნდა ან ნელლი საფუძველი დააყარო, ან დაუკეთებელი, ან უნდა აყივლო“ („ფშავლები“, — შენამე).
აუთვეაული იხ. § 14.

აუორებულ-ი ყორესავით აღმართული. (კლდე) ირჩევა ღამის წყვილიადში საზარლად აყორებული („ხის ბეჭი“, I).

ბ-ჰ-ჰრი-ს: მიწის ზურგს კანს აკყრის (ფიგურა) ძალიან ბევრს ივლის. „ამ ოთხს წელს, საით მოვთვალო, სად მთა-მინდორში ვ-ტარე ცხვარი, ტყეში და ღრეშია, მიწის ზურგს კანი აყვარე“ („უიღბლო იღბლიანი“, VI).

აუშვებ-ს: ნიჩაბს აყუდებს თავს უყადრებს, იტოლებს(?). არა თავილობს საბრლო ასეთს ხელობას გლახურსა. სხვას არ შეეძლო ეს საქმე, ისეთ სიმდიდრე-ნახელსა, ესლა აყუდებს ნიჩაბსა წინანდელს თავის მსახურსა. თან ეტყვის: „მებო, ნუ გიკვირსო, ღვთისისა ჩვენი ქონება...“ („უიღბლო იღბლიანი“, III).

-აუშჩებ-ს იხ. გულ-აყუჩებით.

აუშავებ-ბ: აშავდი აეთრიე! ადე, ამირან, აშავდი, ცხენს დაუყარე ღანძილი („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა“).

აუშავს ხახმატის ჭვარის (წმინდა გიორგის) ერთ-ერთი დობილთაგანი. ეს დები ხახმატის ჭვარისა უნდა იყვენენ მოლოზნები. მათი სახელებია: სამძიმარი, თამარქალი, ხოშაქა, მუქქალა და აშექა („ფშაველ. ამოდ-მორწმ.“).

აუშველიმ-ს მიახმარებს. „როცა საბძელ-გომურის მასალას მოიტან და კეთებას დაუწყებ, ერთს შაბათს ღდეს ბალსაც გაშველიებ“ („გასამართლ. ჩიუბუხი“, III).

აუშინებ-ს აწუხებს, ადარდებს. წისკვილი მაშინებდა, იქნებ წყალმა წალო („ოჯახისადმი“).

აუშლი-ს აყრის, აბნევს; აკურებს, ასხამს. (თოვლი) მანანასავით თავს დაგდის, აშლის დერეფნის ფიცრებსა („მთაში“, VIII); გუშინწინ ვნახე, გუშინ-

ნაც, გველი სწამლავდა იასი, აშლიდა შხამსა და გველსა, ვერ კი აძლევდა ზინასა („კიდევაც ვნახე გაზაფხულს“).

აუშრამ-ბ შეიძლება, მტრად გადაეციდება. „არ არი კარგი, აგშრამება ქვეყანა, შეილო... იყავ ქვეყანადა, მოუიარე თავის სახლ-კარსა!“ (ვარ.) („ჩაღ-ხო“).

აუშრამ „ვერცხლის ბალთები ერთმანეთზედ აკონწული“ (ვუა); „ერთმანეთზედ ასხმული ვერცხლის ბალთები და გულზედ ასახმელი ძეწვევები“ (ვუა). ფშავლის მამაკაცის ტანსაცმელს შეადგენს: მოკლე, შვი შალის ჩოხა, შალისავე განიერი შალვარი, წითელი დარაიის ახალუხი; ამასთან მკერდზე ასხმული აშურმა („ფშავლები“, — ძველს...); ჭერაცა აქვსთ ფშაველებს ზოგს ძველი კაცური სამკაული „აშურმები“ („ლაშა-რობა“).

აუშრამ-მამრანინ-ი აშურმებიანი და მათრახის მქონე. მომაგონდება ხატობა, წითელპერანგა ქალები, აშურმა-მათრახიანი ი სვილისფერა ფშაველები („მწყემსის სიმღერა“).

აუშრინებულ-ი აქშინებული. „საკლავებია, საკლავებია დასახოცი“, — ეუბნებოდა (ხვეისბერს) თითქმის ჩურჩულით უცნობი, ხოლო აშქრინებული, აღეკვებოდა, თითქოს კაცის მოსაკლავად... ეზადებოდა („ღროშა“, III).

აუშბულ-ი გროვად დადგმული. ლოდი ლოდზე იყო აყორებული, არახტული და ცივი წყაროები ჩუხჩუხით უერთდებოდენ არაგვს („ორაგულის ცხოვრება“, III).

აუშმებულ-ი ამოჩნებული. გახვალ-გამოხვალ მდინარეს აჩემებული ფონითა („ქებათა-ქება“, — ქრთამი).

აუშნილ-ი ნაშოვნი, ნაშოვნი. „ბოლოს, იციო, რა გამოვიდა? თურმე სასძლო აჩენილი არა გვეოლოდა და მხოლოდ სამივე მძას სიზმარში მოგეჩვენებოდა“ („ერემ-სერემ-სურემიანი“).

აუიო აუიო ვირის გახარევი შეძახილი. ამკილებ, რასაც ისურვებ, მომძახი: აიო, აიიო („სიმღერა სასოწარკვეთილისა“).

აინჩხალმ-ს ჩინჩახლს, ნაპერწყ-
ლებს აურვივნებს. მუგუზლებს აინჩხა-
ლებენ, ღროს ატარებენ მღერაში („ახა-
ლი წელი ფშეში“).

აინობა „აჩი-ს“ (ვირის გახარევი შე-
ძახილია) თქმა. „ვირი რო ბატონდა
გყვანდეს, აჩიობას ნუ ჰქადრებო“ („პა-
პას მსოფლიო ფიქრები“).

აინ-ს შიანია. სისხლის დაღვრასთან
სწორად გვანჩს ქალაღს ნათითხნი მე-
ლანი („1795 წლის სახსოვრად“).

აინ-განჩღებ-ბ გამოჩნდება, გამოტყე-
რება. „რაზე დამღებუ? რა მიჯავ? საით
რას ასჩნდი-გასჩნდია?“ („ხის ბეკი“, VII).

აინღებ-ბ გამოჩნდება. ყარაულებს
აყენებენ განაპირებით, რომ, თუ მტე-
რის აინღება, გუნდს შეატყობინონ („მე-
ლია-სერეფენია“, III).

აინჩინი-ი აქერცილილი, აკაწრული.
...და დაუკონე იმათ მკლავები, სახე შუ-
ბის წერით და ხმლით აჩრჩინილი („ნუ-
გეში მგოსნისა“).

აჩამღებ-ბ ჩქამს, ხმას გამოცემს.
აჩამღა ბურაზედა ანკარა წვიმის ცვა-
რები („გველის-შქამელი“, VII).

აჩამღენინ: „აჩამღენინ, იუკადრისეს
ლიპის წამოყენაო“ („ბახტრ.“ IX)
ბექღვის შეცდომა, უნდა: აჩარღენ.

აჩამღებ-ს ჩქამს, ხმას გამოაცემინებს,
ახაურებს. არაგვის პირპირ აჩამღებს
გიგლიას ცხენი ნალეხს („გიგლია“, II).

აჩარღებ-ბ ახმაურდება. ხეე-
სურთ შეილები აჩქროლდენ, დგას ლი-
ქოკს ძახილ-ძხილი („ძაღლიკა ხიმიკაუ-
რი“, II).

აჩხარბ-ს აჩხრიალებს, ჩხერის ხმას
გამოაცემინებს. აღარ აჩხერებს ქვეშა-
თა კლდით კლდებზე მხტომი გავაზი
 („არაგვს“).

აძბ (მრ. აცათ) მოიცადე, დამადადე;
მოვითმინოთ, ვნახოთ, ვცადოთ, ვსინჯოთ.
გოგოთურ ფიქრობს: „ვეჩვენო, აცა, აფ-
შინას საწყალა“ („გოგოთურ და აფში-
ნა“. III); „აცათ, მაცალეთ, ძაღლებო,
გეყოთ აძღენი თარეში“ („გიგლია“, V).

აძღი-ს: ხე რ ხს (ხ რ ი კ ს) ა ც დ ი ს
ეცდება, რომ თავისას მიადწიოს. ან რა
ეწნა საწყალობელმა, ათასი ხერხი გაცა-

დეთ, მიინც თქვენ ყვინები ხართ, მე
მანჩაღად გახმადეთ („მიკვლევა“); ვერ
მომატეუა მაცღურმა, თუმც ბევრი ხრი-
კი მაცადა („ჩემი ახალი მეკვლე“, III).

აძეობა იგივეა, რაც აჩიობა. ვირს
მაშ რა უნდა ჰქადროს კაცმა, თუ არ
„აეცობა“ და „აჩიობა“? („პაპას მსოფ-
ლიო ფიქრები“).

აძვავ იხ. § 82.

აძეობ-ს ჰურღავს. აციებს ეს კაცი
სოფელს („სოფლის სურათები“, 5).

აძეობ-ს ცოდვაში შეტყავს, ცოდ-
ვის მოზიარედ ხდის. „ღიაცო, რაებესა
პბოდაე, რისთვის მაცოდებ ძმასაო?“
 („პაოს და ქართლოს“, IV).

აძეობილ-ს წვალებით, გაჭირვე-
ბით ამოძრავებს. „ღმერთო, მიბედნიერე
ძმისწულიცა და რძალიცა“, — ამბობდა
ქუღმობილი რაიბული და, ვითომ ვთა-
მაშობო, ფეხებს აცოდვილებდა („ფშე-
ველი და...“, X).

აძეობილ-ს აცურებს, ატარებს. მწვა-
ნე ფოთლებზე აცურებს ნაზი ფრინველი
ფრთებესა („ანანა-ბულბული“, II).

ა-ს-მოცდება-ბ: პ ი რ ზ ე ლ მ ი ნ ი
ა ს ც ო ც დ ე ბ ა ნ ე ლ - ნ ე ლ ა გ ა ე ლ ი ბ ე ბ ა,
ღიშილი ვადაურბენს სახეზე. გამოძღა
ჩვენი ქეთარი, პირზედ ასცოცდა ღმინია
 („დამშეული“).

აძხარბ-ს აცხცახებს, აკანკალებს.
„(შევიწინარს) აცხრებდა, შამბი რამ კი
ეყარა კალთაში, ნაცრის ფერი ეღვა“
 („სურათი ფშევის ცხოვრებიდამ“).

აძხარბ-ს ასწევს, აჭიჭავს. ვაშა დას-
ძახეს ერთხმად, მალა აძახეს ყელები
 („მთათა ერთობა“).

აძხარბ აწვეა, აჭიჭავა. მამალი კი მუ-
ღამ თავისუფლებას იყო ჩვეული: თაეი-
სუფლად მხრების გაქნევის, ბოლთას და
კისრის აძახვით თავისებურ მღერას
 („ღიდებელი საჩუქ“).

აძვლენ-ს: თ ვ ა ლ ე ბ ს ა ძ გ ე-
ლ ე ნ ს ქ ე მ - ქ ე მ შ ა დ ი უ რ ე ბ ა, თ ვ ა ლ ე ბ ს
ა ც ე ტ ე ბ ს. ფიცხელა აღარ ინძრეოდა:
გაფთობებულ ი დაბლიდან აძვლენდა
საბარლოდ თვალებს („სთაგური“, IV).

აძვრენ-ს: თ ვ ა ლ ე ბ ს ა ძ ვ რ ე ნ ს
ი გ ი ე ვ ა, რ ა ც თ ვ ა ლ ე ბ ს ა ძ ვ ლ ე ნ ს, ი ხ . ა ძ ვ -

ლენს. ხეტე... მხოლოდ თვალებს აგელებდა, აქვრენდა იქით-აქეთ („ბათურის ხმალი“. I).

აძლევის-მხარის აძლევის მხარე უღვანს, ესმარება. „ეგენი ცოლ-ქმარნია, იქაც ერთმანერთი უყვარდათ, ლხინში და ქირში მხარის აძლეედენ ერთმანერთსა და აქაც, ხო ჰხედავ, როგორ ბატრიკას ფიცარზე ეტევიანო“ („შთაბეჭდ.“, II). სუ ს ს ს აძლევის აზინებს. დარეჯანი ჩარჩებსაც სუსს აძლედა („დარეჯანი“, II). ზიანს აძლევის ზიანს აყენებს. აშლიდა ზიანსა და გესლსა, ვერ კი აძლედა ზიანსა („იოდევა ვნახე გაზაფხულს“).

აძმობდენ (ვარ.) („მუცელა“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: აძმობდენ.

ა-ს-ძრახვებ-ბ დაელაპარაკება. (ვოგოთური) არაეის ასსოვს ფშეშეა, ხმამალა ასძრახვობოდეს („ვოგოთურ და აფშინა“. II).

აძრახვებ-ბ ახმინდება; ალაპარაკდება. გასცა ბრძანება... აძრახდა ბუკი, ლაშქრის აყრასა მოსთქვამს ნალრა („ერეულეს სიზმარი“); „პაპას გუბული აძრახდაო, — იტყოდა სოსიკა, — აძრახდა გუბული, ჩემი წუთისოფელიო“ („მელია-კუდიგძელია“, I); ქალას აძრახდის ხოხობი, ზარივით დაიზრიალის („ეთერი“, I).

აძრახვებ-ს ახმინებს. ბუკს დაჰკრეს, დაფი აძრახეს, სიმღერა გაახშირეს („სიზმარი სასოწარკვეთილია“).

ა-ს-წმლი-ს აართვამს, ამოაძრობს (მიხას). (ივანემ ლეს) ასწვდა ხმალი და დადგა სალის კლდის მინაგვარია („იეკოტორ. ამბავი“, VIII).

აწმნის-ს აგემებს, გამოაცდევინებს (გაპირებებს). „მოიცა, ამ კაეებს ვაიყრევენებ, თუ ვერ ვაწვნიო“ („ტყის კომედია“, — მოქმ. I); ვაეა-ფშეველამ მაწვნია, მეც მოვექეცი ახზედა („ფშეური მუხანაზი“).

აწითებს იხ. § 8.

აწი-ოწი-წი წივილ-კივილი. მუცელა ჩამოუხტებოდა, დაერეოდა კეტით და აწი-ოწის აძახებდა („მუცელა“, II).

აწლბაწმნებ-ს აწკლაუენებს. (ლომმა)

თან კბილი გაჰკრის ირმის ხორცს, აწლბაწმნებდა თან პირსა („მეჭლისი ლომისა“. II).

აწმინდებს-ს წმინდანობას, ხატისათვის მოკრძალებას ავალბებს. (დიაცი) აზბობდა: ხატი „მაწმინდებსო“, ვითომც ხატი მეცხადება და მიშლის ფიზიოლოგიურს ჩხირკედლაობას, კაცთან წოლასო („ფშეველების ძველი სამართალი...“).

აწურწურებულ-ი წოწლოკინა, აწოწილი, წერილად აზრდილი. იმათ წინ იდგა სამი თუ ოთხი შეკეუმული და აწურწურებულნი არყი („ველის ნუკრის ნაამბობი“).

აწუბლებ-ს (რასმე) თვალებს აწყალბებს (რასმე) დაუინებთ უცქერის, აშტერდება. წყლულის წამლისა მძებნელი წყალს ჩაჰსდევს ჩამდინარესა, ქარსაც კი შველას ენუკვის, თვალებს აწყალბებს მთვარესა („ნახევარ-წიწილა“, VII).

აწყენ-აწყავრებ-ს აწუხებს, ადარდებს. „გიშველოს ღმერთმა, ჩემო ჩალხიავ, თითონ როგორ რასმე ხარ, ხო არა გაწყენ-გაჯავრებს?“ („თიან. ფელეტ“, — უკაცრავად).

აპნის-ს თაე-პირს აპნამს თაე-პირში სცემს, კბენს. ყვავსა და ყორანს გახლდოდათ არწივის საბუღარზედა: ერთმანეთს თაე-პირს აპნადენ ნადავლარ-ნაქურდალზედა („ამაო ომი“).

აპნარბებს-ს აჯობებს. მაგარამ ვინ იტყვის იმასა — მტერი გვაპარბებს რიცხვითა („მოხუცის ნათქვამი“, VII).

აპნარ-ს კისერში მახათს აქერს მღვგომარეობას უმძიმებს, ტანჯავს. რაეი ბ. ხიმშიაშვილმა გაიგო, რომ გლეჯაცობა თავის ინტერესს იცეს, ჩივისო, უფრო და უფრო აქერს კისერში მახათს („ქრელი ამბები“). წიხლებს აქერს წიხლავს; თრგუნავს, ტანჯავს. ვარდი კი მდიდრებს ალაღებს, ვინც საწყალთ აქერს წიხლებსა (ვარ.) („პასუხი არყისა“).

აპნარ-ს უნამუსობას აპნევს შეარცხვენს, გალანძღავს. „ადე, დაიბივი, თორო ერთს უნამუსობას გაქმევ, ჩემის

გამახარეს დღეგრძელობაში“ („დარეჯანი“, I).

აპკლამუნებ-ს აწკლამუნებს. აქკლამუნებდა (ვარ.) („მეჭლისი ლომისა“).

აპკლამუნებ-ს აქიკუნებს. გარეთ ქალები გარმონს... აქკუნებდენ („ფშაველი და...“, VI).

აბს მწუხარების გამომხატველი შორისდებული. „რათა მკლავთ, რათა? ახა, ვაგლახ მე!“ („ნონევენბა“).

აბსლ ჭროვნად, სამართლიანად, შესაფერისად. „იმას ახად ექნა, როცა მუცლიდან ასტკოდებოდათ (ხინკლის ქამით), მამინ იტყოდინ — გვეყოფათ!“ („ფშაველი და...“, VIII).

აბსლ-ი ახალგაზრდა (საპირისპ. ბერი). „ჰმ! თუ წინ ბერი არ მოკვდა, ახლის სიკვდილი ძნელია!“ („ბერიკაული“); „ახლებო, სისხლი გიფუხისთ, სკრითა და ჰკერავთ გულითა“ („ალუდა...“, IV).

აბსლპირშლ-ი ახალი. ღვინიან ტიკებ იქ დამრჩა, ერთ ახალპირულ ხანჯარი („მეელი და ახალი ფშაველ პოეზია“); თასს თასი მოჰყუა... ეგემრიელია (ნოეს) ღვინო მუშხუნა, ახალპირული („ნოე და ღვინო“).

აბსლშხა ახალუხის ამარა. პეტრე ახალუხა, გაიფიქვებულო..., იჭდა ერთს ლოდზე და მკერმეტყველებდა („აფხუშრობა“); დემეტრე ახალუხა ლოგინში წამოჭდა, გაიჩმუნ-გამოიჩმუნა („ლექსოს სამწყემსო“).

აბსლშხა გაჰიჰიჰიჰიჰიჰი („აფხუშრობა“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ახალუხა, გაიფიქვებულო (იხ. ახალუხა).

აბსლ-შხლ-მბ-ი ახალგაზრდები, ახალგაზრდობა. „რას უცდით, ახალუხლებო. ცხენებს არ ჰკახმავთ რად არა?“ („ხეესური ბერდია“). ხეესურთა ახალუხლები გადაიქციან ტყემლდა („ალუდა...“, II).

აბსლშმბ-ი? მოიტანეს საქონელი და იცოთ მერე რა საქონელი? ძაღა, კვევი, ახალფერი, ლილა, ღილი, მძივი და სხვადასხვა („ოიან. ფელტ“ — ვინც...).

აბსლშრილ-ნ-ი ნფეე-დელოფაო. (რაიბულმა) აღდგერძელა ანუკა და გამახარეც (ერთად შაყრილნი, ახალყოილ-

ნი), რაც გაიმეორა ყველამ („ფშაველი და...“, VIII).

აბსლმბ-ს აჩქარებს, სწრაფად აკეთებს. (ლურჯავ) ბარით რო მთაში წამოვალ, შენ დროს ახანებ გვიანსა („ლურჯას“); (წისქვილი) კოკლს თხაზე მეტს არც გზას ახანებდა და იმის კიკინზე მეტი ხმა არც სარეკელასა ჰქონდა („სამობაო მოთხრა, — ნადირობა“).

აბსლმბ-ა აფა. „სად წამივა, სადა, ცაში ახდება, თან აყუყუბი, მიწაში ჩაძვრება, მეც თან ჩაყუყუბი“ („ფშაველები“, — შენამც).

აბსლმ-ს გონს ახდის გააგიჟებს, დაარეტიანებს. მაგათ ადგეკატს უთხარით, სიტყუა დახარჯოს ძრიელი, თორო, იცოდეს, გონს ავხდის, რო თიკანბატკანს იელი („ძვ. და ახალი ფშაველების პოეზია“). წყენას აჰხდის საწყუნს, სამგლოფიარო საქმეს არ შეახვედრებს, ააშორებს. „ღმერთმა წყენა ახადოს თქვენს თავსა — ვიცი თქვენის გულის ამბავი“ („ფშაველები“, — შენამც).

აბსლმმ-ს ახვლა. „ხეებზე აღდომა მიყუარს“ („ცოლი ანუ...“, VIII).

აბსლმ-ს ასობს, შეახვევს. ოხერას და ნალველს ვსუნთქავდი, გული ეკალსა ვახვი („ნეტავი რისთვის ვიცოცხლე“).

აბსლმბ-ს აჩვენებს, ანახვენს. „ნურა კარგი გახილოს ჩემის მამის სალოცავმა“ („ფშაველები“, — შენამც).

აბსლმბინებ-ს აჩვენებს, ანახვენს. „ღმერთიმეც ნუ მახილებინებს მაგ ამბავს თავის დღეში“ („გველის-მქამელი“, X).

აბსლმ-ს ახლად წვერდაწამე ბე ბე ლ-ი ახალგაზრდა, რომელსაც წვერ-ულვაში პირველად ამოსდის. ყმაწვილად ვიყავ ჭერ ისევ, ახლად წვერდაწამებული („ცოლი ანუ...“, II). ახლად ულვაშამწვერდაწამებული („მობის წინა-ღამე ტყეში“). ახლად წვერულვაშამწვერდაწამებული ლ-ი იგივეა, რაც ახლად წვერდაწამებული. „მონავსულები ვართ, ხელი შაგვეკრა, ბიძავ, — სთქვა ერთმა ახალგაზრდამ, ახლად ულვაშამწვერდაწამებულმა („მობის წინა-ღამე ტყეში“). ახლად წვერულვაშამწვერდაწამებული ლ-ი იგივეა, რაც ახლად წვერდაწამებული. „კიდევ მადლობა ღმერთს, რომ (ჩიხვი) კლდეზე არ გადავარდა“... ამბობ-

და ახლად წვერულვაშაბზინებული ახალ-გაზრდა (ვარ.) („შეყვარებული“). ახლად წვერ შემომდინარი იგივეა, რაც ახლად წვერდაწამებული. ყმაწვილად ვიყავ მაშინა, ახლად წვერშემომდინარი („მოხუცის ნათქვამი“, II).

ახლ-მზ-ი იხ. ახალი.

ახლუბანი იხ. § 28.

ახრანბაშა-ს ხრინწიან ხმას გამოსცემს. სეაი... ახრანტალებს ყელში და ბოლოს, როგორც იყო, გამოავნო სიტყვები („ბუნების მგოსნები“, II).

ახტუნებ-ს: ცერზე ახტუნებს თავის ჰკუაზე იყოლება, როგორც უნდა, ისე ათამაშებს. გნება — მატირებ ცრემლად, გნება — მახტუნებ ცერზედა („მხოლოდ ძალა გაქვს დღეს ხელთ“).

ახში ბოლოს, ბოლოს და ბოლოს. ზანდუკლის ბაქი-ბუქებმა მეც დამკვებია ახშია („ცოლი ანუ..“, IV).

აქოჯღმბ-ბ აბობდღება, ზედ დაბობღავს, დახობავს. აქოჯღმბიან ერთერთსა მისის ყოტბივითა (ვარ.) („ორი გმირი“).

აჯა „თხოვნა“ (ა. შან.), ხეწნა, მუდარა. ვინ შესძლებს, ვინ შეასრულებს

ჩემს თხოვნასა და აქასა? („მტრისამ გულია ასეთი“).

აჯამრამბ-ს ანაღვლებს, აწუხებს, აფიქრებს. იოთამი... გაფაციცებით ლეძებდა შვილებს, იმას საქონელი აღარ აჯავრებდა („როგორ გაჩნდენ ბუები...“, III); „მე ისე ჩემი თავი არ მაჯავრებდა, როგორც ეს ბალი“ („მოგონება“).

აჯამრამბ-ს ბევრს აშრომებს, აწვალებს. „ნუ გეშინიან, მე შენ არ შეგკმაზავ და არ გაჯაფებ“ („უძღური ვირი“, III).

აჯინლაშამბ-ს აელვარებს, აღაშლავებს. წითელს ფარს აცილაეებს მანინცაური ვერანი („ბახტრიონი“, IV).

აპადში ნიშნის მოგების შორისდებულობა, — აპანდე. „გაგინმესთ ეშეები, დაეცვივდეთ, აპადე!“ („დათვი“ III); „შენ კი გაქრი, აპადე!“ (ვარ.) („ბუნების წილზე“).

აპატი ინებეთი აპა (ბევრისთვის მიმართვისას). „აპათ, წაიღეთ, საწყლებო, დაძებთ“ („წისქვილი“).

აპსულმბიბ იხ. აუსულდება.

აპბინიბ იხ. აუტყდება.

ბ

ბაბაბი ცხვრის ხმინობა. დედა-ცხვარი დარბოდა ტყეში და ბლარდა: ბააა, ბეეე!! („გაველდა ცხვარი!“, II).

ბაბან-ი 1 ცახცახი, თახახი, კანკალი. „...მამ ამაზედაც თუ შამაჩინდების ხეესურეთის გამამცხვირავ „ბარახოტი“ ბაბანი-დ' (ბაბანი-დ) ოდიგრობითა?“ („ხეესურეთი“).

ბაბანი 2: და ხალხს გროვ-გროვად მოაქვს ბაბანი (თარგმ.) („ორლ. ქალი“, მოკმ. IV. გამოსე. II) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ბიბინი.

ბაბაშულ-ი საშინელი, შემზარავი (ხმა). ...მოსახდენ შერეს მორბინალს დენი ხმით ბაბაშულთა („ეთერი“, X).

ბაბრი „მამალი დათვი, დიდი ტანისა“ (ვარ.). ამნირს დათვს ბაბრი ჰქვიან:

ჩვეულებრივს დათვზე მეტია ბარე სამჯერი და ოთხჯერი („დათვი“, II); ნადირთა გროვიდან მხოლოდ ერთი დიდი დათვი (ბაბრი) გამოერჩია და გამოსწია ჩემსკენ ბურტყუნით („კურდღელი“, II); დიდია, კამეჩის ტოლა, ბაბრი ყელთეთრა, ქედანა („ტყის სურათები“).

ბაბუბ აპა. გენაცვლოს შენ ბაბუა, რომ გრძელი გაქვს წვერიო („სახალწლოება“).

ბაბა ფიცრით ან წნელით შეღობილი ადგილი გომარში, სადაც საქონელს საჭმელს უყრან; თვითონ ის ფიცარი ან ლასტი, რითაც შეღობილია. „ჩვენ ისევ შრომა გვირჩევნავ, ოღონდ კი ვებნეთ ბაგასა“ („ბრძენი ვირი“, IV).

ბაბაბ-ი ცახცახი, კანკალი, ბაბანი. ზედაც დიდი წვიმა დაუშვა; დასველდა,

გაილუსკა, გაიყინა და დააწყებინა ბაგბა-
გი მამალსა („ჩვენი მამალი“, II).

**ბაგბაგბაგ-ის ცახცახებზე, კანკალეებს, ბა-
ბანებს.** შეშა აღარ არის, ცეცხლი ჩაქრა,
ბაღლები ბაგბაგებენ („მთიელის უბედუ-
რება“).

**ბაგმ კიდე, ნაბირი, ქიმი (გემისა, ნა-
ვისა).** გასწიე, გემო, იტურვე, წინ გაი-
წიე ბაგითა („ქებათა-ქება“, — უცნაუ-
რია).

ბაგმითა¹ ბაგიდან, პირიდან. „ეშმაკს
ნუ მისდევ, ეგ სიტყვა როგორ ამოგცდა
ბაგითა?“ („აღუდა...“, V).

ბაგმითა² იხ. ბაგე.

ბაღალ-ი? იყო ჩემი წამალი ბაღალი
ბაღახი... („ფშავლების ამოდ-მორწმ.“).

ბაგშ-ი ბავშვი. ნეტავი ბევრად მა-
მყოფა, — (შეცვალა წესი ტიალი) (***
„ჩემ სიყმაწვილეს...“).

ბაზალა ერთგვარი თოფია. იარა-
ღის სახელები: თოფი: ხირიმი (საუკეთე-
ლო თოფი), შაშხანა, სიათა, ქოფაჩი, ერე-
ჭიბი, ბაზალა, ხარა... („ფშავლები“ —
იარაღის სახელები); || ხაწჯალი. (გოგას)
ხმალი ჰქონდა ხორანისა, ხაწჯალი —
ბაზალა... („ოკ, რა კარგი ხარ...“).

ბაზარბან-ი იგივეა, რაც ბეზირგანი.
„...მამითხარე თესლ-ჭილაგი, გამახვედ
უსირცხვილო ბაზერგანივ!“ („ხევის
ქორწ.“).

ბაზილ-ი იხ. ბაძილი. შურმა დაღუ-
ბა ქვეყანა, ბაზილმა (ბაძილმა) ააშენაო
 („ფშაველი და...“, IX).

ბაზმა ზეთის ლამპარი, სანათური.
(ფიგურ.) მუშაობს მკლავი და ტანზე თა-
ვი, — მოკეთის ბაზმა („ლილინი“).

ბაიგუ(რ)ბაღ: ბაი ბუ (რ) ად არ
გააჩნია იხ. გაჩნია; ბაი ბუ (რ) ად
არ ივლებს იხ. ივლებს; ბაი ბუ-
რად არ მისდის იხ. მისდის.

ბაიტაღმან-ი საწყევარი სიტყვაა:
უპატრონო, ოხერ-ტიალი, სატიაღე. „ო,
ღეო, შე ბაითაღმანი“ („ფშავლები“ —
საქონლის წყევლა); „რად მტანჯავ, ბაი-
თაღმანი, ტყვიამ გეცემა მწარია“
 („მონადირე“, II); „ოხრამე დაპრჩეპი

შენს პატრონს. შე ბაითაღმანი“ („სცე-
ნები“, — ფშავლ. ცხოვრ. II).

ბაიმი გაკვირების შორისდებულება.
„ღიო ძალღებო ამის ტოტნი! კულა!
ბაიმე!“ („სურ. ფშავლ. ცხოვრ.“).

ბაპლა ცერცვის შეკამანდი. დიდმარ-
ხვაში, თევდორობის სწორზე, შაბათს,
მკედრის პატრონი ადულებს „დოხანს“
(ბაკლა), გამოაცხოვს პურს... („ხალარ-
ჯობა და რიგები“).

ბალ-ი: ბალს დაუკრავს იხ.
დაუკრავს.

ბალამ-ბალამ? ეს უკანასკნელი (ვა-
კრები) ხომ სულ „ბალამ-ბალამს“ იძა-
ხიან და რუსულ ენაში ვარჯიშობენ („სო-
ფელი თიანეთი“).

ბანდ-ი (გადატ.) დოვლათი, ბარაქა.
„ცხვარს დიდი მადლი აქვ, ბევრი ბანდი
სცივავ; წელში ერთი ორადა ხდება,
ორჯელ იპარსება, ახლა ყველი ვიანგარი-
შოთ, ხაქო“ („ფშაველი და...“, VII).

ბანდ-ი-ის იხ. ბანდავს.

ბანდავს-ის ძირს უბლანდავს, უწინავს
(ჭლანს). ბეწინამ, ნანაისძემა ჩარდახში
ბანდავს ჯლანით („ხევისურები“).

ბანდულ-ი იგივეა, რაც ჭლანი. (ახალ-
გაზრდები) თან იბანდავენ ბანდულებს,—
აქ არ ივლება წულითა („შემოდგომა
მთაში“).

ბანჯღვლიან-ი ბანჯღვლიანი. (მელამ)
ბოლოს თვალები მიპაყრო იმ ორასის
წლის დათუნას, თავი რომ დაჰსივებია
ბანჯღვლიანს, ლაშებქუცლაპუნას („მეჭლი-
სი ლომისა“, IV); იმის (მეცხვარის) გვერ-
დზე წამოყუნტებულყო ბანჯღვლიანი,
საზარელი შესახედავი ძალი („შვლის
ნუკრის ნაამბობი“, V).

ბარ-ი 1. ფშავ-ხევისურეთს ქვემოთ
მცხოვრებთა ადგილი (ქართლი, კახეთი...)
აფსუსს, რომ თარუას ადგილას არა
ბრძანდებოთ ჩვენო „ბარის“ კაბოსანო...
(„ხევისურეთი“). ბარის ყვითელა
(დაცინ.) ფერმკრთალი, ავადმოყოფრი
შესახედაობისა. აბა, მაშ, ჩვენს სამტყუი-
ლოდ, სოსიკა ჩაფარი რო გდია, „ბარის
ყვითელა“—იმასა ჰკითხეთ, რას იტყვის

(„რამე-რუმე მთისა“). 2. დაბალი, შლი-
ნარის პირის ადგილები მთაში. ბარის
მოსაელისაც კმაყოფილი იყო (გამახარე);
ხუთ კოღამდე ღიკა ჰქონდა დათესილი,
ხუთმეტრი კოღის იმედი ჰქონდა („ფშავე-
ლი და...“, III).

ბარაღ(ა) ბარში, ქვემოთ; ბარისკენ,
ქვემოთკენ. „მთიდანაც უნდა გაგაგდოთ.
ბინა აღარ გაქვს ბარაღა“ („ქებათა-ქე-
ბა“, — მოქუჩდენ...); ანკარა წყარო
მთიდანა ეშურებოდა ბარაღა (*** „ან-
კარა...“); „სუ გასწყვეტს ურჯულოებსა.
მათ სისხლს დაჰმართებს ბარაღა“ („გიგ-
ლია“, IV).

ბარღანი-ი „ხეზე დადებული თოვლი“
(ჯუა). მწყემსი ცოტა განზე გადგა, მი-
ნამ ბარღანი ჩამოიკრიფებოდა („ვერხ-
ვი“, IV); თოვლი ლხვებოდა პირმზით-
ში, ბარღანი ჩამოდიოდა („დაქრილი
ვეფხვი“).

ბარღ-ბურღ-ი ბარღები, ჭაგები.
„ბარღ-ბურღში მარცვალს ეპოულობთ
და ჩაევიგორებთ ყელშია“ („ჩიტთა ფა-
ფობა“).

ბარღლიანი-ი ბაღნიანი, ბანჯველი-
ანი. „... (ბერღისა) თავდაც ბარღლიანი,
გუდაც ბარღლიანი, ქუდიც ბარღლიანი.
ბანჯველიანი, ტანზე ჭიხვის ტყავი
მეკარტიანი...“ („ბერღისა“, III).

ბარე ბარემ. თითო შემოდგომით ბა-
რე სამოცი დღიურის სიმინდს შეჰყვალავ
(*** „... გაცინო ისე ძალიან...“).

ბარემპალ ბარემ. „ბარეველ ე ხელნ
დამჰკენ, ერეკლე!“ — უბასუხა ძალი-
კამ („ხინოკაურის ხმალი“); „ბარეველ
სუფრა მოიტანე, რძალო, ჩვენც შვენაყრ-
დებით და წავალთ...“ („ფშაველი და...“
VIII).

ბარემპალც იგივეა, რაც ბარე. „ბა-
რემდაც ჩვენც გვინდა გაეგდოთ, მაგრამ
რო ვერ ვადგებთ, მამაო!“ („ერთგული
მეგობარი“, II); ბარემდაც დიდურაანი
ცულად მექცევიან, მაგრამ იმათს ცულზე
ცულს როგორ ვეტყვოდი დედას („პატა-
რა მწყემსის ფიქრები“).

ბარეო (— ბარეოვო) ბარემო. „მოდის,
ერთს გეტყვი, მისმინე, ცოლად გამოწყეგ

ბარეო!“ („ეთერი“, III); რაკი ტანს ეუ-
ქებთ თინასა, ცხვირიც შეეუქოთ ბარეო
(„ორი გმირი“).

ბარეო იხ. § 27.

ბარისა ბარში მცხოვრები, არამთი-
ელი (ქართლელი, კახელი...). (ფშაველი
ქალი) ბაგეს „ბარისსავით“ (ბარის ღე-
დაკაცი) ჩიქილის ტოტში არ გაიხვევს და
თაჩაჩინდრული არ გაგცდება („ფშავე-
ლები“ — გზად).

ბარბუღანი-ი იგივეა, რაც ბარღლი-
ანი. (ბეკიმ) სიხმარში ნახა უხარმახარი
ღვეი, ბანჯველიანი, ბარტყლიანი, საში-
ნელი, სახარელი... („დროშა“, III).

ბარულ-ი: ბარული დღიური
მამული, მიწა, რომელსაც ბარში ერთ
დღეს ხნავენ (მთაში დღიური გა-
ცილებით პატარაა). (ლაშარის ჭვარი)
„მე ტრედისფერად მეჩვენა, სხივი მის-
დევდა მზიური; შორს გაანათა ელვასებრ
ასი ბარული დღიური“ („ბაბტრიონი“, X).

ბარჯ-ი „ორთით ხეზე გაკეთებული
გაღისილი რკინა ისე, რომ ზევიდან და-
უშვას კაცმა, ორგულს მხოლოდ ნახვე-
რამდის გასკრის, ისე კი საკმარისია, რომ
მოკვდეს. მონადირესაც ეს უნდა მხო-
ლოდ: შუაზე რომ გააპოს, მაშინ შეიძ-
ლება ნახევარი წყალმა მოიტაცოს“ (ჯა-
უა). თუ (ორგულს) მოასურებდა ნა-
თხარში, მაშინ იღბალი ბეწინასი: დას-
ცემდა ბარჯსა ზევიდან და მოჰკლავდა
(„ორაგ. ცხოვრ.“, II).

ბატარა იხ. § 18.

ბატარისა იხ. § 18.

ბატარიშვილია: საღ არი მაშინ ბეჩა-
ვი ლეგა ბატარიშვილია („მწყემსის სიმ-
ღერა“—ისევე) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა:
ბატარაშვილია.

ბატარპალაი-ღ' იხ. § 1.

ბატობა ბატები. მოღის იხეობა, ბა-
ტობა, ჭიგარულთ კარსა მხვდებიან („ქე-
ბათა-ქება“, — მოღის...).

ბატონ-ი „ხატი“ (ჯუა), ლვთაება
(შდრ. უმა). ეამი მოვიდა საუფლო, ხალ-
ხი ხატობას დიოდა; უნდა აცნობონ ბა-
ტონსა, ვისაც კი რამა სტიკოდა („ალუ-

ლა... V). ბატონის კარზედ ხატობს, ხალოცავის ეზო-მიდამოში. თავმოხლთ სღვანან მხედარნი თავის ბატონის კარზედ („ბახტრ.“, V).

ბაშა ბავში, მცირეწლოვანი. „...გამოუცდელი ბაუა ხარ ჩერ კიდევ“ („მელია-სერეფენია“, III).

ბ-ბაბაშ-ს ლაშქავს, წყევლის. ბერიკებს კბაქავს ბებერი: „კარგა მოითბეს ხელოა, კეტიდან სამიწებმა ჭადა გამტაცეს ცხელია“ („ჩიტთა ფაფობა“, II).

ბაღანა ბავში, ბაღლი. „რა ლამაზი ღილია, როგორ გაუხარდებათ, ჩემს ბაღანებს რომ მივეუტანო!“ („ოპ, რა კარგი ხარ...“, II).

ბაღდა იხ. § 48.

ბაღდაღ-ი: ბაღდაღი ადგილი (კუთხე) კარგი, ლამაზი (ადგილი). ...არმებმა ეს ბაღდაღი კუთხე უშველებლის ტყისა მიუჩინეს იმას (ვირს) საცხოვრებლად („უძლური ვირი“, II).

ბაშობ-ი იგივეა, რაც უოტი. შამამეყარნეს ტყის მხენი, ბაყოტი, შამამაშალნეს სიკვდილის წარბნი, შამამაზეთეს... („ფშავლ. ამოდ-მორწმ.“).

ბატალიგო: ბატალიგოს ჯეარი ერთერთი მთავარი ხატია პირაქეთ ხევსურეთში, სოფ. ბატალიგოში. ვენაცვალეთ ჩვენს ხანმატის ჯეარს — ასკაისძეს... ბატალიგოს ჯეარს — ცეცხლის ანგლოზს („რამე-რუმე მთისა“).

ბატაქინტურაღ პაწაქინტელა. მამავაეს მწვადად შესწოვდა, ღედა — ბატარას ჭალასა, ბატარას, ბატქინტურელას, უძეძურობით მთვარალასა („ნეტავე შენა, შავ-ნისლო“).

ბაქილ-ი მიმბაქველომა, წაბაქვა. „შურმა დღეუბა ქვეყანა, ბაქილმა ააშენაო!“ (*** „...ულოცნია...“).

ბაწარაულ-ი, ბაწარაულ-ი ხმლის ეპითეტია ხევსურეთში (პირველად წვრილი ხმლის ეპითეტად უხმარიათ). აფშინას ბაწარაულის შუქი შორს გაითენება („გოგოთურს და აფშინა“, III); (ხიმიკაური) ხმალს დახმაროდა ბაწარაულსა, ვადას ხელს სკიდებს, თან ამოსწევდა („ერეკლეს სიზმარი“).

ბახი-ბუხ-ი „ფახი-ფუხი, ტრაბახი, კვენხა“ (გლ.). ძლიეს გამოქვეყნებარლიდან და გამოვედით კარშია. გოცკულეთ ბახი-ბუხეხი „ვაი-ღედლოს“ თქმაშია („ცოლი ანუ ჩემი თავგადასავალი“).

ბახტაპ-ი „სევანის ტბის კალმახი, — გელაქური“ (გლ.). „ეს ბახტაპი იპ, იპ, რა არის, რომ იცოდე, ეფემაიე?! ნახე, რა არის-და!“ — სთქვა ესტატემ და ორი წყვილი გელაქური დააწყო ტაბაქზედ („სათაგური“, II).

ბამარ-ს: გული ბგერს გული ძგერს. გული ბგერს აჩქარებთა, ვითომც კვებს სცემდენ გრდემლზედა („სისხლის ძიება“, V).

ბამარა: გულის ბგერა გულის ძგერა, გულის ცემა. ...გულმა მძლავრად ბგერა დაიწყო („მოჩვენება“); მომწყინდა გულის ჯახირი, დამალა მისმა ბგერამა („მოდი, მოხშირდი...“).

ბამარა (ქინი) მოხუცი. ბებერამ რამანმე მნახა ბოსლის კარზე მისულია („ჩანაწერები“).

ბამარა² ობობა. (ვარ.) („ქაჯი“).

ბამარას იხ. § 20.

ბაღ-ბოლო ბედ-იღბალი. „ღიღება იმის სახელს, ვინც ჩვენ, ვირები, ასე დაგვარას და ასეთი ბედ-ბოლო დაგვიწერა!“ („უძლური ვირი“, I).

ბაღენას სჩადის, იქამს (შე)იცვლება (გაუმჯობესდება ან გაუარესდება). „სნეული კი არა ბეღენას სჩადის: არი ერთს წრეზედა“ („ფშავლები“, — შენამც...). ბეღენად: განსხვავებით, გამოარჩევით. მე ამას ვამბობ, სხვა რა ვთქვა: ესლა კი დამიჯერია, რომ ცხოველებშიც ბეღენად მხალთან გულადიც რევია („ამალაყინწა“).

ბაღენაღ-ბ იცვლება, სხვაგვარი ხდება. არც ბეღენდება მიწის ბუნება, არც როსა სტირის და არც იციინის („მიწამ რა იცის?“).

ბაღი (თოფისთვის) ცეცხლი უნდა დაგედვა ყურზე, რო გავარდნილიყო, ან ბედი დაგედვა („ტრუპენტელა აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. III) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: აბედი.

ბედლომება? შიგა (კარტაში) ზის ვილაც ბედლომება, „მუქთი მკამელი“ შუბლს აწერია („ღაჩაგრული მესტიერე“).

ბედისკვერ-ი, ბედისკვერბ 1. ოჯახის ყველა წევრისათვის ახალწელს გამოცხობილი ხშიადი. ახალწლის ღამეს

დღედაცი აცხობს „ბედისკვერებს“ ყველა სახლში მყოფის კაც-დედაკაცისათვის („ფშველები“, — ძველს...); ვინ გამომიცხობს ბედისკვერს, მიბზძანეს: „ცხვარსა სცილია!“ („პატარა მწყემსის სიმღერა“); ხშიადის ბედისკვერებაა ის გამოუცხობს ყველას („ახალი წელი ფშავეში“). 2. დანიშნული სარძლოსათვის ქმრის ოჯახისაგან ახალწელს მისართმევი ხშიადი. მუდამ ახალ წელიწადს სანეფოს მამა ან ძმა მოვალეა „მოიკითხოს“ სასძლო, ე. ი. მისართვას ძღვენი — ერთი ტიკორა არაყი და ერთი „ბედისკვერა“... ბედისკვერა სულ თითონ საპატარძლომ უნდა შეკამოს, რადგან ბედისკვერა მის ბედს შეიცავს თავის ვინობაში... („ხევს. ქორწილი“).

ბედმწარბ ბედშავი, ბედუკულმართი, უბედური. „რა დროს ძილია, ბედმწარევი, შე უდავლათოს გვარისა?!“ („გოგოთურ და აფშინა“, IV).

ბედნიერ-ი (ევფემ.) „საქონლის ყვავილი“ (ვაჟა), ციმბირის წყლული. ბედნიერის ლოცვა („ფშველ. ამოღ-მორწმ.“).

ბედნიერის იხ. ბედნიერი.

ბედობა „ბედ-იღბალი“ (ა. შან.), შთამომავლობა. ვათადა ჩალხოს ბედობა, იმისი სარჩო-საყოლი, აღარვინ დაპრჩა ვაჟეკას იმისი ამყოლ-დამყოლი („ქორისუფალი“).

ბეპრბან იხ. § 28.

ბეპრს ძალიან. (ფაელო) ბეპრს არც თავს იტყეებდა სინამდვილის გასაგებად (თარგმ.) („მზითვ. ლანგარი“).

ბეზარ-ი: ბეზარს მოსულ იხ. მოსული.

ბეზირბან-ი საღანძღავი სიტყვაა: „ცული ყოფაქცევის ქალი“ (ა. შან.). „ერთს ბეზირბანსა დიაცსა, — იმის სახელიმც კრულია, — არ გაპყოლია ცოლად, ვაჟეკი დაუწუნია“ („ჩაგრული“).

ბეზღება: სიზმრის ბეზღება სიზმრის მოყოლა, გამუდვანება. (გიგოლ-ძე) სიზმარი არც არავის უამბო, რადგან დაწმენებულია, — სიზმრის ბეზღება, სხვისთვის შეტყობინება კარგი არ არისო („ღათვი“, — ყველ-ძე).

ბენბმარ „ჩერჩეტი, ყუყუჩი, შტერი, გამოთაყვანებული“ (გლ.). „ქუჩო, ბენტერავ, მაგასა ჰქვიან სიკედლილო!“ — წამომჩურჩულა ლოღმა („ქუჩი“).

ბმარ! (ცნინ.) ბებერი, მოხუცი. „რა ჰნახე, ჩემო კვირიავ, აგრემც მიტირებ ბერასა“ („ბანტრონი“, VII).

ბმარ: ბერა თითო „ცერი“ (ა. შან.). (გოგოთური) თანდურსაც შაჯლარუნებს, თითს ააჩქამებს ბერასა („გოგოთურ და აფშინა“, I).

ბმრბბაღმურ-ი გუღანის ჭვარის (ხევსურეთშია, სოფ. გუღანში, ხევსურების მთავარი სალოცავია) სახელია. მოესროლეს იმათ (კუდიანებმა) „ციცეების“, ძალებების და სხვა „უსურმაგის“ ნაჭერ-ნაყუნები, მაგრამ ვიმრმა ბერბაღმურმა — გუღანის ჭვარმა დაღამფარი უფარა („რამერაშე მთისა“).

ბმ-ი ჩამონგრეული, ჩამომზღვეული ფერღობის სათავე, მკვეთრი დამრეცის ზედა ნაწილი. ბეჭის ფხა ბეჭის პირი. ცოტა ხანს შემდეგ აფხუშოს ბეჭის ფხაზე გაეკრნენ მეთოფოსნენი („ფხუშობა“). ბეჭითა ბეჭიდან. ...და ჩამოგორდა ხევისკე ხარი ირემი ბეჭითა („ლაქრ. ვეფხვი“); „შენ და შენს სტუმარს ორივეს ერთად ვადგისვრით ბეჭითა“ („სტ. მასპ.“, V).

ბმ-ბმ-ი „ბეჭები“ (ა. შან.). ბეჭბუქში თოვლი დამდნარა, მიწა გამხდარა წენიანი („გოგოთურ და აფშინა“, III).

ბეჭურ-ი პატარა ბეჭი (იხ). (გოგრამ) გულა მოიხსნა. ერთს ბეჭურში მიჭდა („გოგრა“, V); ია ბეჭურში გეციცინაა ეუ-ეუნა წეიძით ნაბანი („გაზაფხული“).

ბელალ-ი შენობა ხატში, სადაც ხატის პური, ლუღი და მისთ. ინახება. სამნი წავიდენ საჭარეს, შაალეს ბელლის კარია; გამაბბანეს ღროში, წმინდის გიორგის ქვარია („გალაშქრება...“).

ბელალ ღვივის სახელია. „სად მიბრბი, ნეტავ, ბელღავ, სასჯელს სად გავშორებ?“ („კოპალა“, V).

ბელღატბელღალ ღვივის სახელია. „წამველ ჩემთან, ჩემო მამასწერავ... ბელღატბელღალი ვარევე!“ („სცენა მთაში“).

ბეჩაპი მოწონებისა და წაქეზების გამოხატველი შორისდებულთა: აფერუმი უოჩაღ! „ბეჩავ, ღედაკაცო, ცოდვა არ არია, შენ კაც არა ხარ“ („ღარეჯანი“, I); „ბეჩავ, ვაჟავ, კიი ყმა კი არი, ღვთის მადმა, ვაკირების ღროს!“ („მოკვეთ.“ მოქმ. 1, გამოსვლა I).

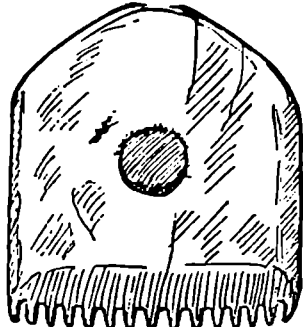
ბეჩაპ-ი (—ბელ-შავი) საწყალი, უბედურა, საცოდავი. „შენს სიციოცხლეში სუ უკლო როგორ უნდა იყო, შე ბეჩაპო?“ („უძმოს-ძმა“, III). ბეჩაპი მაგის უამია აბა, ეგ არის, თუ ვინმე არის, შესაბრალებელი, საწყალი. „საწყალი ხუშარა, ბეჩაპი მაგის უამია!“ — წაიდუღუნა ხალხმა („ერთგული მეგობ.“, I).

ბეჩაპობა 1. სიბეჩავე, სისაწყლე, საცოდაობა, სიღარიბე. „ობლობის, ბეჩაპობისა დღესაც ზედ მაქე ობია“ („ბახტრ.“, III). 2. (გადატ.) ღარიბული ოჯახი, ღატაკი ოჯახი, საწყლური ცხოვრება. „სადა ხართ, ხალხნო, რატომ არ ჩამოხვალთ სოფელში? რატომ არ გადაავლებთ თვალს თქვენს ბეჩაპობასო?“ („ხოლერამ მიშველა“).

ბეჩაპობისაღ იხ. § 26.

ბეჭ-ი 1. „მთის ხალხს სწამს, რომ წმინდა ცხოველის, შინაურის, თუნდ გარეულის ბეჭში, ვისაც იგი ეკუთვნის, ან მოუკლავს,—სწერია იმ კაცის ავი და კარგი თავგადასავალი“ (ვაჟა); ამ მიზნით

გამოხრულ, გასუფთავებულ ბეჭზე მკითხაობენ ხოლმე. (ნადირთა მწყემსმა) მიძახა: „რა ჰქენ, თორღვაო, რაად მამიკალ ზეერია? კარგი, — ჰნახოდი, ბეჭშია შენი ცოლ-შვილი სწერია!“ („მონადირე“, II). 2. ბეჭის ფორმის იარაღი ქსლისა, რომლის ჩარტყმითაც ზედას ამავრებენ ქსელში. სანდო საკუთარ საქმეს შეუღდა, „ქსელი დაქსო“ საბძელში და პირველ გარიერთაჟიდამეუე მოისმოდა ბეჭის ხმა („ფშაველი და...“, V).

ბეჭ-სახეხამ-ი ბეჭი (მნიშვნ. 2) და სახეხავი. მისცენით ბეჭ-სახეხავნი, გააწყრილოს ტარიო („ფშაველები“,—ძველს...).

ბეჭითაღ (ხეც.) ნამდვილად, ნაღდად, აშკარად. „ბეჭითაღ გამოცხვირეას უბირებენ ხეცსურეთს“ („თიან. ფელეტ.“ — უკაცრავად...).

ბეჭითობა-ს ბეჭითად, სიყვარულით განაგრძობს. ჩვენ ეს ყვირილი კარგად ვეცხბოდა, მაგრამ ყურწაგდებით ვიყავით და ჩვენს საყვარელს მასლაათს ვბეჭითობდით („ერემ-სერემ-სურემიანი“).

ბთე ფრთა. განჯას რო განჯის ციხეღდა, შიგ სამნი ბთენი ყრიანო („ჩანაწერები“).

ბთინან-ი ფრთიანი. (ავთანდილმა) ნახტომსა შველსა მკერდსა ჰკრა ისარი ორბის ბთიანი („ჩანაწერები“).

ბთხილ იხ. § 8.

ბთხილ-ი (—ბრთხილი) აქ: მსუბუქი. (ქალს) თუმც დაღლილს დასძინებია,

მითც სუნთქვა ნესმის ბთხილიო („მწყემ-სი ქალი“).

ბიზინ-ი მოძრაობით გამოწვეული ზმადური, გრიალი. შერევე, ეს რა ამბავია, ეს რის ხმაა და ბიზინი? („ეთერი“, XIII); მთას აქეთ ისმის ცელქობა, ტაშის ხმა, როკვა, ბიზინი („მამიდის დანაბარები“).

ბიზღება: სიზმრის ბიზღება იხ. ბეზღება. „სიზმრის ბიზღება არ ვარგაო, გამიგონია“ („შობის წინა-ღამე ტყეში“).

ბიზან-ი მიამიტი, გამოუცდელი, გულუბრყვილო. „ბილანი ხალხი უოფა-ლა და მინდობილის გულისა, — აქა უოფილა კიდევაც სწორედ ხაზინა ფული-სა...“ („პაოს და ქართლოს“ IV).

ბინადრობა ბინა, სახლ-კარი. იქვე ახლოს ჰქონდა იმ დევს ბინადრობა („კობალა და იანსარი...“).

ბირღვნიალ-ი გრიალი, გუგუნე. „შუღამე იქნებოდა. დვანდგარი, ბირღვნიალი დაღვა ისეთი, მეგონა, მთა-ბარი თუ იქცევაო“ („ჩემი წუთისოფ“).

ბირხლა: „კარგს ვაუჯაც ფშაველი ეძახის „ხარს“ — ეს ერთი ებიტეტა-ვანა, როგორც „ბირხლა“, „ზეზვა“, „მონ-ვერის“, „ბუტაყი“ და სხვ.“ (ვუა) („აფხუშობა“) (სქოლიო).

ბისბირალა (—არაბ. ბისმილაჰ „ღვთის სახელით“) ღმერთო ღმერთო ჩემო „ალა, ბისბირალაო! — დაიყვირა (დევმა) — რასა სჩადით, თქვე გი-ურებო!“ („ერემ-სერემ-სურემიანი“).

ბისტ-ი (სპარს. ბისტ) „სპილენძის ფული, წვრილი შავი ფული (უდრიდა 2 კაპიკს)“ (გლ.). „სიბერე ერთ ბისტად არა ღირს“ („ზოგი რამ ფიქრებიდან“); ამიერიდან არ მივსცეთ არავის ერთი ბისტი ამ შემოსავლისა („ფშავ-ხევისურეთის დეკლარაცია“).

ბიტირ-ი უხვეი მატყლისა და ბალნის ქვეშ ამოსული ნაზი ბეწვი, — ღინღლი. ნარალთა მიდამოები მალე აივსა ძვლებით, ბუმბულით, ნადირთა ბალნით და ბიტირით („ნაპარლნი“).

ბიღმბინ-ი ღიღულვაშიანი, ბიღმბის მქონე. თინამ დასძლია ფუნჩასა, დაიდვა

ბიღმბინი („ორი გმირი“). || (გადატ.) მე-ლიის ეპითეტია. ამ მეწისქვილის ხაფანგ-სა ეს გმირი დაუქერია, გაუჟღა ბიღმბინი, კუდილა გაუქერია (მელია-კუდი-გქელია“, IV).

ბიძა: ბიძის კაცო მოფერე-ბით, აღერსით ასე მიმართავს უფროსი უმცროსს. „ეგ (კრილობები) მაშინდლე-ბი მქირს, ზიძის კაცო, როცა შენდრო-თა ვიყავ“ (ვარ.) („ჩალხო“).

ბიძად უოჩალად, ვაუჯატურად; ჩან-სალად. ნუ გეშის, არ მოჰკედებო, ისევე იქნები ბიჟადა („სნეული ვიყავ“); მანამა სცოცხლობ ჩემთანა, შენც უნდა იყო ბიჟადა! („გულს“).

ბიძამ: „იქნებ შენ არც კი გაგიგავ ჭერა, ბიჟა?“ („ღარეჩანი“, IV) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ბიჟო.

ბიშ-კაშპრ-ი საწყევარი სიტყვაა, რომელიც აგრეთვე მოფერებისასაც იხმარება (შღრ. ქალ-კუპრი). „გოგო, სა-და ხარ? ბიშ-კუპრნი! რად არ გამობ-ვალთ კარხედა?“ („პაპას ცოლ-შვილის გლოვა“).

ბიშოთ „ბიჭო“-ს მრავლობითი, — ბიჭებო. „ეე, ბიჭოთ, — ეუბნება პაპა შეი-ლებს, — გზაში რო კაცი შეგეყაროსო, ეცადენით, „გამარჯობა“ თქვენ დაასწ-როთ“ („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

ბლანტემა-ბ ბლანტი ხდება, ღუნდე-ბა, მოეშვება. სატრფოს ივიწყება, ბლანტდება ხარი ირემი რქიანი („რუს-იმერელს“).

ბლოვნად ბლომად, ბევრი. „ერთ-ხელ მოსულა თათრის ჯარი, აუკლავ აქა-ურობა ტყეებიც ბლოვნად წაუსხამ“ („აფხუშობა“).

ბაღუშაპ-ს თქველფავს, სვლებით სვამს. (დათვი) წაეა სალაფავზე, დაპლევს წყალს, „ბაღუშაქს“ (ვარ.) („დათვი“, — ყველაში).

ბნღმა-ბ გული მისდის, გრძობას კარგავს. დედა მკედარს შეილზე ბნღ-ბოდა („ცრემლები“. I); ...და ამ სურათის მნახველი ერთი ღიაცი ბნღბოდა... („ისტ.-მასპ.“ VII).

ბნელა-ღრმატი ღრმად, ნაღვლიანად(?) (მონამ) ამოიხრა გულში ბნელა-ღრმათ, რალა ეცხოველო წაიდუღუნა („ღა-ჩაგრ. პესტვირი“).

ბნელეთი-ი საიქიო (სინონ. შავეთი). გულს და გონებას წაგართმევს ხელი ბნელეთის მტაცისა („ბნელეთი“).

ბნელეთელ-ნ-ი მიცვალებულები, მიცვალებულთა ხულები. „ნეტავინ, ღვთისა მადლითა, მაინც გვრჩენიყვნეს ძენია, ეგებ სანთელი აენტოთ — მკვდართ საი-ალო ძღვენია, ანამც სახელი შედგეთ, ბნელეთელთ მოსალხენია“ („ბნელეთი“).

ბნელით იხ. § 27.

ბოღიშ-ი ხალხის დაბრუნება, საღამ-ზე პასუხის თქმა. („არჯალას) თუ ვინმე მიესალმებოდა, ძვირად თუ ბოღიშს გადაიხდიდა, თუმც კი სხვაგვარად პატიოსანი, დარბაისელი კაცი იყო“ („საშობაო მოთხრ.“, — სტუმრები); „კაცი ვარ, საღამს გაძღვე, რატომ ბოღიშს არ იხლნი?“ („კვლემ მხოლოდ...“).

ბოინ-ი გროვა. მიხედა, რასაცა ნიშნა და მიმდგარი ნისლის ბოინი („იალბუზი“); მთელი ფრინველის ბოინი შინ შამომეკრა სხარტადა („ჩემი ახალი მეკვლე“); გადამხმარ სერთა ბოინიც დიდ მათა რიგში დგებისა („იალბუზი“, II); „აეაზაქია, ეგ არის!“ — აყვირდა ხალხის ბოინი („ახუნდი“).

ბოკა-ი (Acer velutinum) „ზე (ნეკერჩხლისებრთა ოქახისა): იზრდება დუდი; ნაყოფი ფრთიანი აქვს. გავრცელებულია კახეთში, ფშავში“ (გლ.). „ერთი ღამე ქალაში ვათიე ერთ უზარმაზარ ბოკებზე“ („სვავი“, II); სვავს-კი უმსგავსელი ჩამოეშვა ჩინჩახები, მოეკუშა ნისკარტი, გაეფართხა მხრები და თეთრ ტომარასავით იღვა ბოკვის ტოტზე („სვავი“, III).

ბოლი: „რარიგს ბოლი გამაქუდებს“ („სცენა მთაში“) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: ბოლთ.

ბოლოცეხლა (Phoenicurus) „მგალობელი პატარა ჩიტი, რომელსაც წითელი ბოლო აქვს, — ბოლოწითელა“

(გლ.). ...ამას იძახდენ სტუმრად მოწვეულნი: ჩხიკენი, ქერონები... ღობემძვრლები, ბოლოცეხლები... („ჩხიკეთა ქორწილი“).

ბოლქვი-ი გროვა, ჭაფუფი. ბოლქვი უღებების და არჩეების ირმებს კვალ-და-კვალ ჰყვებოდა („ნახევარ-წიწილა“, VIII). ბოლქვად „ჩაგუფად“ (ვაჟა). ჩვენ ერთ მუხის ქვეშ მივსხედით, მივიკუნქვინით ბოლქვადა („ტყის სურათები“).

ბომონ-ი სალოცავი, კერპი. ხალხის ბომონს წინ არ ვიხრი ქედსა („მესტვირის ანდერძი“); ნეტავი იმას, საქვეყნოდ ვინც ყოფნა გაიმწარაო, — ხალხის ბომონის წინაშე ქედი არ მოიხარაო; ხორციით ეწამა და სულით აჰყვავდა, გაიხარაო („სათი გეძებო, არ ვიცი“).

ბონცვირ-ი ახალნერგი დიდგანიანი ხისა (წიფლისა, მუხისა). დათვი... უსვამდა ტოტებს წიფლისა და მუხის ბონცვრებს, ამსხვრევდა, ჰლეწდა... („დათვი“, — გამარჯვებულ...); (მელიებმა) ერთს უსურვაზით შემოსილის მუხის ბონცვირზე მამალი ხობობი შეიგულეს („მელიასერეფენია“, IV).

ბოშირ-ი „დაწიოკება“ (ვაჟა); არევდარევა, აშლა. „აყათ, მაყათ, ძალღებო, გეყო ამდენი თარეში, დიაც-ყმაწვილის ბოჟირი არავგუხედ, ფშავის მხარეში“ („გიგლია“, V). „(თავთაუბები) გამაგიეებენ ბოჟირით, გადავირევი ბრალითა“ („გველის-შეაქელი“, III).

ბოშირობ-ი ღელავს, უნიანობს, ხშიანობს. სამღერლად გული ბოჟირობს, რამდენი ცოდვა-ბრალია! („წაილილი“).

ბორა მტაცებელი ფრინველია (სვავის ოდენა, რუხი ფერისა). (მთაო) როს ამწვანდები საამოდ, გულ-მკერდს შეგიმკობს მყოვანი, (კაცები) თავს დაგეხსნიან მაშინა, როგორაც მძორსა ბორანი („მთაში“); (ძალდებმა) არ დაიძინონ, იფხიზლონ, არ გაახარონ ყორანი, მასთან მოსულნი მხლებლად სვავნი, ორბნი და ბორანი („შემოდგომა მთაში“).

ბორა-ნ-ი იხ. ბორა.

ბორბონია-ი ერთს ადვილზე ტრი-

აღებს. „ამალამ ეგ გოვიასთან წაუსვლე-
ლი არ დადგება, ალლო ავართვი, ვაღ-
მაით, ივანეს ბინების წინ ბორბოწიაობდა
რასამ, ერთს გამჩვენებობაში იყო...“
(„სკენები“, — ფშავლ. ცხოვრებიდან, I).

ბორბაპს: ღრიალებს, ბორგავს (მშის
წყარობს) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: ბორ-
გობს.

ბორბო „ჩრდილოეთის ქარი“
(ა. შან.). დაკლმურს თავსე ბორბო, აგლუქს
თმა-წვერს და ეჩორბსა („ჭიხვის ვედ-
რება“).

ბორბობ-ი ბოლმა, ბრაზი, ქავრი.
(ფუნჩი) აღელდა ბორბობსაგან, ამოუ-
დულდა გულია („ორი გმირი“, III).

ბორბობ-ი (რუს. ცборщик) გადასახა-
დის ამკრფო. ვერ ვაპბელავენ „ბორ-
ჩიკ“-გზირები, შევაკლავ თავსა, კარ-
ვად იციან („მწყუემის სიმღერა“).

ბორბმენა „მცენარეა ერთფოთლია-
ნი“ (ვაჟა), — ბურა. ჟერ ხომ ბორბვე-
ნა ამოჩნდა, მერე ლუსუმა, ღოლოცა
(„დელა და შვილი“).

ბორბზა ირმის ებითებია. ტყე კი ტი-
როდა და ამბობდა: „ეპამე, ჩემო სახე-
ლოვანი შვილო, ბორჩავ, როდისღა აღე-
ზარდა შენისთანა შვილი?“ („ტყე ტი-
როდა“).

ბორბზ-ი დატოტვილი, მრავალტო-
ტა, „შირ-კაპებანი“ (ა. შან.). „ღამა-
ცათ, მე გავუწიო მაგიერობა დედისა!
სთქვა (ირემმა). ობოლს ტახტად მიუძღე-
ნა ბორჩლი ტოტები რქებისა და გაიტაცა
მთისაკენ მოქლებული ძმებისა („ობო-
ლი“).

ბორბზლინ-ი დატოტვალი (შდრ.
ბორჩლი). ბევრჯელ ხარირემს ჩამოუტანია
აქ თავისი ბორჩლიანი რქები („გველი“).

ბოსხელ-ი: ბოსხელში ყოფნა
იხ. ყოფნა.

ბოსლოზა დედათუნის (თვიურის)
დრო. ამიტომ იგი (ფშაველი ქალი) მუ-
თუქურობისა (ბოსლობა) და მშობიარო-
ბის დროს ორმოც დღეს სტოვებს ოჯახს
(„ფშაველები“, — გზად...).

ბობ-ი „მამალი თხა, ვაცი“ (ვაჟა).

ცოლ-ქმარნი ომში არიან მკათათვის ბო-
ტბებითა (ვარ.) („ორი გმირი“).

ბომბინი: (ბავშვებს) უღვათ ხელე-
ბის ბოტინი („ახალი წელი ფშავეში“) ბეჭ-
დვის შეცდომა, უნდა: პოტინი.

ბომლა „ეპიტები“ „ბოლა“ დიდებუ-
ლი ადამიანების საშაულად ჰქონდა მამა-
ჩემს შენახული“ (ვაჟა) („ჩემი წუთისო-
ფელი“, I). „აი, ბიჭებო, წინანდელი
ფშაველები როგორი ბორბებები ყოფი-
ლან“ („ფშაველი და...“ X).

ბომბინ-ი: ბობინი სიტყვა
პკვიანური, მტკიცე სიტყვა. თითო-ორო-
ლი წამოთქვას სიტყვები ბობინები („პი-
რისიფალი“).

ბომბ-ი ბოზი, ხორხისმეფი (ხმა).
ალარ კაღრულობს წიწიქსა (წიწილა),
ბოზვად ყიყიქებს ყელშია („ნახევარ-წი-
წილა“, II).

ბომ-მამბარ-ი ოღნავ ბოზი. „მზად
იყავით ხვალისთვის ყველანი“, — სთქვა
არწივმა ზავთიანი და ბომ-მავგარის ხმით
(„ქუდოვანი“).

ბომჯღ-ი იგვიეა, რაც ბორჩლი;
„შტოინი“ (ვაჟა). ისეთი ბორჩლი რქე-
ბი ჰქონდა ირემს, გეგონებოდათ, ბებერა
მუნა სდგას იმის თავზეო („უძლური ვი-
რი“, I); ...ველში გამოჩნდა ხარირემი
თავის ბორჩლის რქებით („ბუნების წი-
აღზე“).

ბრალად(ბ) საბრალოდ, საცოდავად,
ხუსტად. ბრალადა ბეუტავს სანთელი.
ტრემლი წინ უღვა გუბელა („ბაბტრი-
ონი“, II); იქავე, სოფლის პირადა ბრა-
ლად ღრბინებს გუთანი („პირველი გა-
ზაფხულის სურათები ბარად“); (ბარი)
რა ვერ აღგება აწევით, ამოთქვენსებს
ბრალდა („ხარისთვის უდიერი“).

ბრალი ცოდვა, დახანაფა. ბრალია
გვიის სიკვდილი, ფშაველნი ნიქ გაცო-
ნებენ („გვიცა“); „გვავაყო ნიქ საყვლი-
ლი, ვამე. რა დილა ბრალია“ („გვავ-
ლია“. V).

ბრალისა საბრალე შენახვალისი.
(მარჯვენს) ბარი არ აღო ქოლმა
მორთოს ღმერთი ბრალია („აღლ-
და...“ IV).

ბრაჲ-ი (Spiraea) „უცვეთელა მცენარეა“ (ვაჟა), — გრაკლა. იგივე სალი მკერდა დაყაშებული და შიგა-შიგ დახავსებული, ალაგ-ალაგ გადმოკიდებული ძუსავით ბრაჲი („ნაპარლი“); „...ალის სახსოვრად მხოლოდ იმის ლოგინილა მაქვს: დეკისა და ბრაჲისა, მოწნული იმისევე ხელით“ („ცრუბენტ. აღმზრდ.“, II).

ბრღვნილი („ჩემი წუთისოფ.“) ბექდვის შეცდომაა, იხ. ბირღვნილი.

ბრამა „ბღვერა, მრისხანე გამომეტყველება“ (ა. შან.). საქმელს და სასმელს კითხვობს კიდევ თვალეზის ბრემითა („ქართ. ქორწ.“, I); თავზე წაადგა ბრიყულად, როგორც ვეშაპი, ბრემითა („ლილა და კვირისა“, II).

ბრთა იხ. § 18.

ბრთა-ბოლო ფრთა და ბოლო (ბოლო-ფრთები) ფრინველისა. ყორნის ბრთა-ბოლოდ ქცეულა თეთრი ნარევი თმაშია (ვარ.) („პასუხად“).

ბრთხილად იხ. § 18.

ბრთა-ქსნივი ცხვრის გასარევი შემახილი. შოლტების ტულაშა-ტულუში „ბრიე-ქსნიე“-ს ძახილში ისე ექსოვებოდა, როგორც ქეჟა-ქუხილში ელვის ტრკიალი („ძაღლმა ციკანი მოიგო“, I).

ბრუნა-ს: (ვიწმე) გულში ალი ბრუნავს (ვიწმე) გულში ცეცხლი ტრიალებს, (ვიღაცას) ბოღმა ახრჩობს. ვერ ჰხედავს, წყალობას გულში როგორი ბრუნავს ალიო („აქა ამბავი...“).

ბრუნაბსაშულ-ი ბრუნაბეული, და რეტიანებული. რა უთხრას ტანდაბევილმა ბრეტრასეულის თავითა? („უიღბლო იღბლიანი“, XI).

ბრტჰინაბს იხ. § 9.

ბრჩხილი იხ. § 18.

ბრძამ-ი (Calamagrostis arundinacea) „მთის მცენარეა ურო-ბალახავით“ (ვაჟა). „ბალახია, რომელიც ზამთარშიაც მწვანეა“ (ა. შან.). „(მუცელს) ეფინა ნატყვიარშია ლევა საფევი (=საეობი) ბრძამისა“ („აღუდა...“, III).

ბრძამინა-ი სადაც ბრძამი (იხ.) ღვას, ბრძამით დაფარული ადგილი. სთეელია.

ბრძამინაში ხარი-ირემი ყვიროდა („ხის ბეჟი“, VI).

ბრძამ-ლელ-ი ბრძამი და ლელი. (ნადირთა პატრონი) ბრძამ-ლელის წინდებსა ქსოვდა, თითებს აქანებს წყლებურა („მონადირე“, II).

ბრჯღალი იხ. § 9.

ბუნდა შტერი, ლენჩი. „ხომ ჰხედავ, რა დროებაა ჩქარა მიჰყვ თან... ნუ ხარ ბუნადე!“ („ბიურო ფშავში“, მოკმ. I, გამოსვ. I).

ბუშუნ-ი ბულრაობის დროს ყვირილი (ხარისა). შეცვივდა ხარები ნასისხარზე, დიწყეს ბუბუნი, ღრიალი, მიწის თხრა (ვარ.) („პატარა მწყემსი“). (ფიგურ) ისმოდა გარმონის კყურტუნი და სტერიის ბუბუნი („ფშაველი და...“, IX).

ბუშუნებ-ს ბულრაობისას ყვირის (ხარი). კვირისა დაღის, ბუბუნებს, რკით და ფეხით თხრის მიწასა („ლილა და კვირისა“, I); ხარს ვგავარ ნაილაღარს, რკით მიწას ვჩხვევ, ვბუბუნებ („სიმღერა“, — ეუძღვინ).

ბუშ-პარკაშ-ი ისრების ჩასაწყობი, კაპარკი. ძეღს მემომარს ჰქონდა ისრებით სავსე ბუდე-ქარკაში, ქოჭონი („ძველებური ომი“...).

ბუღნა ? აფსუს, რომ თარუას ადგილას არა ბრძანდებოდა, ჩვენო „ბარის“ კაბოსანრო, რადგანაც მაშინ უფრო კარგა დაფასებდით თქვენს მიერ გაკაწოწეულს—თქვენსა ბუნდის ქმრებსა, თქვენს ყურმოკრილ ყმებსა („ხევსურეთი“).

ბუზარა (Pelatasia) „ბორხვენა, მცენარეა ერთფოთლიანი“ (ვაჟა). რუს ნაპირზე ერთმანეთში არეული ბუზრა, დიყი და შუჰყა არის ამოსული („შთაბეკდილებანი“); „გორის პირს, მაყელოვანშია, ქალი გადმოდგა მზებურა, ია, პირიშუგ ტანთ ეცვა, თავზე ბუერა ეხურა („მონადირე“, II).

ბუზარინა-ი სადაც ბუერა ღვას, ბუერიო დაფარული ადგილი. შეეუღლეჟიო შამბინს, ბუერინას გვერდობს („შელის ნუკის ნაამბობი“).

ბუზიობა: საცა ბუზიკა აჩქამდის, წინწინ მე გადავფრინდოკი („ლაშარობა“) ბექდვის შეცდომაა, იხ. ბუზიკანტი.

ბუზიკანტ-ი, ბუზიკანტა გარმონი. ერთმანეთს გამაჰყვებოლით ბუზიკანტის ჩქამზელა („ჩანაწერები“). საცა ბუზიკანტ აჩქამდის, წინ-წინ მე გადაფერინდოლი („ლაშარობა“).

ბუზურა ერთგვარი კელაა, ქვაზე, ხეში ან მიწაში იკეთებს პატარა ფიჭას და თაფლს აგროვებს. ბუზურა ბევრი ბზუისო, ფუტკართან ყველა სტყუისო („ფშაველი და...“, XI); ბუზურები ბზუოდენ მრავალსა, განა ცოტასა („ნახევარ-წიწილა“, V).

ბუთქმ-ი ხშირბაღნიანი და გაწეწილი. (ძალი) წინ მიძნძნელებდა, თან ბუთქეს კულს იქნედა აქეთ-იქით... (თარგმ.) („მზითვ. ლანგ.“).

ბულულა „წითელი გვირილა“ (მავ.). ბულულა გარინდებულა ერთად პირნათლის ძმებითა („მთათ ძილი“); ყველასგან დაეწყებულო, ბულულაჲ, შენცა მნახია („წადილი“).

ბულ-ი ბურღი, ხრახნი. მესამე (მონადირე) ლაჩა-ყბებზე კანაფს ახვევდა, ჩახმახს და ტალს ისე ამგვრებდა, რადგან ბული დეკარგნა („დათვი“ — ყველაჲ, II).

ბუმბერაზა(ბ) ამაყად, თავმომწონედ. ცად გადმოსულა არწივი, ბუმბერაზადა ტრიალებს („ხის ბეჰი“, IV).

ბუმბერაზ(ო)ბ-ს ძალმომრეობს, უტიფრად იქცევა. შვილმა ტრედმა სიზმარი ნახა. მთელი ქვეყანა არწივებით ავსილიყო, ყველგან ისინი მოჩანდენ, ყველგან ისინი ბუმბერაზობდენ, გასაეალი აღარ. სად იყო („ტრედები“).

ბუმბერაზ(ო)ბა თავაშვებულობა, ძალმომრეობა, უტიფრად ქცევა. ხშირად კი დათესავ ამოშხამდება ხოლმე ბუმბერაზობა („დათვი“ — ყველაჲ).

ბუმბერაზ(ო)ბით („ბახტრ.“, X) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. მუმბარეზობა.

ბუმბულა ქარაფშუტა, უქაყო. უკლო არც როდის არ ვარგა. ბუმბულა, გოგრაბზიანი („პაოს და ქართლოს“, III).

ბუნ-ი ბუნიკი, სათიხარი. ქვეით გაისმა ლოდებზე მგზავრის ხმლის ბუნის ჩხარაო („ბახტრიონი“, III); აფშინამ

ხანჯრის ბუნისა ვერცხლი არაუკი ჩათლა („გოგოთურ და აფშინა“, III).

ბუნამ-ი 1. გარეული ნადირის ხადგომი. (იოთამი) მიადგა ბუნავში ნაწოლს დათვს (ვარ.) („როგორ გაჩნდენ ბუები...“). 2. პურტკელი, სათავისი. „თხილი იყოს, თორემ ბუნავზე არ დავლონდები“ („ტყის კომედია“, მოქმ. II, გამოსვ. I).

ბუნდრად ყრულ, გაურკვეველად. ხან ცხადად ისმის, ხან ბუნდრად. საყდარში ზარი წკრიალებს („ამამს ელიან ბაღლები“); ერთხელ ყრულ, ბუნდრად მუცელსა შემოესმა რადაც ხმა („მუცელა“, IX); (ტრედმა) ბუნდრად და გაურჩეველად კლდეთა კალთაზე ხვიოდა („კობალა“, I).

ბუშინარ-ი „ცხვარი“ (ვაჟა) (ხატის ენაზე) (შდრ. ხარ-მანეში). „ალარ უდგებო ყურსა ჩემს ბუეიერთა“ („ფშაველ. ამოღმორწმ.“).

ბურასბ („ზამთარი მთაში“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ღურა.

ბურღლიანი-ი ბუმბულიანი, გინგულიანი. „რა უნდა ვქნა საცოდავმა, რომ სუსტი, ბურღლიანი კლანჭების მგტი და საცოდავი ხმის მგტი არაფერი მაქვს?“ (*** „შენც რა ხარ...“).

ბურკამ მუშტის ტოლა გუნდა, მუკით ან პეშვით დაგუნდავებული რამ. შვილს ორი ბურკვა ხალისა დედამ უსაგძლა ძალადა („სისხლის ჰიება“, VI).

ბურტალ-ი: ბ უ რ ტ ყ ლ ს ა დ ე ნ ს იხ. ადენს.

ბურჩინ-ის ძუძუმწოვარი ცხოველის ნაშიერი წოვისას ღრუნჩხს აარტყამს ცურს. მე (დედას) თავს ვუქნეველი და ვხტოლი, ხან ძუძუებში ვბურჩინილი („შელის ნუკრის ნაამბობი“).

ბურჯღლემ-ი ერთად გაყრილი ბევრი ნაბერწყლები. წაიდა ის ღრო, თვალთვან ცეცხლს რომ ბურჯღლემად ისროდა („ძალი“).

ბუბბა-ი „ქარგს ვაჟაკს ფშაველი ეძახის „ხარს“ — ეს ერთი ეპიტეტთაგანია, როგორც „ბირხლა“, „ზევავა“, „მოზ-

ვერი“, „ბუტაყი“ და სხვ.“ (ვაჟ) („აფ-ხეშობა“).

ბუბუღა-ს (ივ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ბუ-ჭულა.

ბუბუშ-ი აქ: ბოს ხმაზე ვეფა-ქეც-მენისაგან გამოხრული ძალღებუი კი აღვლავდენ; მორთეს ხრინწიანი ხმით „ბუყბუყი“ („სურათები“).

ბუჩ-ი ჩალა-ბულა, ბურღო, ბუჩო. როცა კი მომაგონდება ჩემი სოფელი ერეთი, ჩალა და ბუჩი მგონია იმასთან მთელი ხმელეთი („უიღბლო იღბლი-ანი“, X).

ბუჩაშა რქენა, რჩოლა. ... (ციკანს) პატარა რქების ძირებზე ვფხანდი, ესია-მოენებოდა, თავს მიშვერდა, ბუჩაშაუც ვასწავლე („ძალღმა ციკანი მოიგო“).

ბუჩუღ-მბ-ი წვრილი, ხურღა ფული. თქვენზე რაც დარჩა, ბუჩუღების გარ-და... გამოგზავნეთ („მომამის რედაქ-ციას“).

ბუჭუჭ-მბ-ი მეჩხერად მოსული თმე-ბი, თმის ბეწვები. „ვაჰმე... საღ არი კა-ცი პატრონი, დასტაცე იმას ი ბუჭუჭები და დაბეჭეო“ („დარეჯანი“, III).

ბუჭულა: ბუჭულა წისქვილი პატარა წისქვილი. სოფლის განაპირას ბუჭულა წისქვილი ღირღიტობს (ვარ.) („სოფლის სურათები“); ჩვენ კი ბუჭუ-ლა წისქვილს მიემართეთ, საიღამაც ბო-ლი გამოდიოდა („საშობაო მოთხრობა“).

ბუჭუა მწერი; ხოჭო. ბუჭუა კი რწყილების დედა, დამკიდებია ყელზედა, ბაყაყი ფეხებზე მაზის, გველი მეხვევა წელზედა („სიხმარა“); ფერფლიდან გა-ჩნდნენ უმსგავსნი შავნი ბუჭუანი-ღ' კია-ნი („კობალა“ V).

ბუხბუხ-ს ბოს ხმაზე ხმიანობს (შღრ. ბუყბუყი). (მგელი) ბებერია ეგ ტილი, როგორ ბუხბუხებს და რუხრუ-ხებსო, — ვამბობდით ჩვენ („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმრები).

ბუჯახირა ზოონით საქმის მკეთებე-ლი, ზანტი, მოუხერხებელი (საქმიანობა-ში). კაცი ვარ ბუჯახირაი, შეშა-თივა-თა მზიდავი (ივ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“, II).

ბუჯუღ-მბ-ი ბუჩუღები, ხურღა ფუ-ლი, წვრილი ფული. ან შეიძლება ანგა-რიშების დროს ბუჯუღები რამ გადაუყვა ჯიბეში („მამაცი“, I).

ბღაპილი: დათვის ბღავილი და კენე-სა ისევ ისე მოისმოდა („დათვი“ — ყვე-ლამ, V) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ბღუ-ილი (იხ.).

ბღარბუნი იხ. § 8.

ბღობინი ცეცებით. „წინ, ნუ გე-შინიანთ, არ შეგკამთ ეგ ყინული, და-ადგით ფეხი ზედ მტკიცედ, მაგრად“. ჩვენც გავიგონეთ და ბღობინით დაეს-დგით ფეხი (“*“ წინ, ნუ გეშინიანთ...“).

ბღუილ-ი ღმუილი, ბრღღვინვა (და-თისა). გიგოლამ... სიტყვის დასრულება ვერ მოასწრო, რამ ფიჩხიანიღამ ბღუი-ლი შემოესმათ („დათვი“, — ყველამ).

ბძანებელი: „ღმერთო... კარგა მი-მყოფე ყველა აქა ბძანებელი“ („სცენე-ბი“ — ფშ. ცხ., სცენა III) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ბძანებული.

ბძობა: „ზოგი ბძობა შემოღგომანე დაიკეხეთ“ („ორაგ. ცხოვრ.“, I) ბეჭდ-ვის შეცდომაა, უნდა: ბიჭობა.

ბჯღღაზი იხ. § 8.

ბ

ბაბაღღაზი-ს გაარჩევს, განსხვავებს. სით, როგორ გაუბედუნო ერთი-მეორის ცალები? („მთაჲა ერთობა“); დათუნამ არავინ გააბედუნა, ყველა ერთმანერთს მიაყოლა („დათვი“ — გამარჯვებული).

ბაბაღღაზი-ს აბეჩხრად ქცეული,

ნაოხარი, გაპარტახებული (ბაღი, ხეხი-ლი...). (გული) გადაქეულა ნაოხარ, გა-ბეჩხრებულ ბაღადა („ქებათა-ქება“, — ხელშ...).

ბაბაღ-მან: წალიკს გააბმენ და მწკრივდებიან. წეროვბსაც გაუბამთ

წალიკი და ჩრდილოეთით სამხრეთისაკენ მიეშურებიან („კაკალი“, I).

ბაბაშუმბ-ს გაწეწავს, დააწიოკებს. (ძალღებმა არუთინა) გააბუქს, გაჰპენტეს ბამბის ქულასაებ და გადააგდეს პატარა ბექურზე („დარეჩანი“, II).

ბაბაგღეპინება-ს: ღმერთს გააუღებინებს მეთს უზამს. „რაი შენ არ ღაპლევ, დავლევ კი არა, ღმერთსაც გავაგდებინებ“ („მოკვეთა“, მოქმ. II, გამოსვ. II).

ბაბაგვინება-ს: ხსნილს გააგებინებს გაახსნილებინებს, სახსნილო საკმელს აქმევს. „ჰოდა, რალს იცინით? თუ ხსნილს გავაგვებინებს, ისეე ღაღოლა, თორემ ჩვენ ვერათერს გავსდებით“ („შობის წინაღამე ტყეში“).

ბაბაგვლმა-ს სწრაფად გაარბენინებს, გააქენებს. (ქართლოსმა) შემოჰკრა ქუსლი საფერხეს, ბილიკზე გააგელაო („ჰოს და ქართლოს“, II).

ბაბაღენ-ს: წითელს გააღენს სისხლს გამოაღენს. „(ტყეია) ვერას მოვიკიდე, წითელი ვერ გავაღინე ერთსაცა“ („ხის ბექი“, V).

ბაბაგვლმა-ს: (ვინმეს) წინ ღობეს გააღლებს შეზღუდავს, შეავიწროვებს. მოღით, წინ გადამიდგეო, მტკიცე გაავლეთ ღობია („გოდება თანამედრ. წინასწ.“). საგავს გააღლებს ბევრს დახოცავს (ნადირს), გაუღებს. „გამახარე ძალიან მონადირე გამოგვადგა, საგაეი გაავლო ნადირს“ („ფშაველი და...“, IV).

ბაბაგვლმა-ს გაატარებს. შიშს რა გააუღებს ჩემს გულში, ღღეც ტყეში ვცხოვრობ, ღმეცა („ნანგრევეთა შორის“, I). პირს ჩალას გააღლებს პირში ჩალას გამოავლდებს, — მოატყუებს. საომრად გამოავლდებულთა პირს გავაგვლევ და ჩალასა („ხატმა გვიბძანა“).

ბაბაგვლ იხ. § 81.

ბაბაზაპრეზულ-ი გათამამებული, გაზულუქებული, გაზარმაცებული. მერტი არ შეიძლება, ისე გააზაქრებული, გარყენილი და განაზებული ჰყავს (ქორი პაპას) („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

ბაბაგვინაღმა-ს: თავს გააზვიადებს და გააპარტავნდება, თავს ღღეც ვინმე წარმოადგენს. „ეჰ, შენ და მეც მოჩვენებანი ვართ, ძალიან ნუ გავაზვიადებთ თავს“ („... ულოცინია“).

ბაბაბავთაგვლმა-ს გააუღლებს, გათიშავს, გაუფხვს. „ამ მდინარის ბრალა, ჩვენ ამან გავათავთავადა, გავაუღლებს და სხვისაც გვიპირობს რაღაცას“ („ნაბარლი“).

ბაბაბავთაგვლმა-ს „გაამდიდრებს, შეძლებულს გახდის“ (გლ.). (ძმებს) კიდევ უხაროდო, რომ მუცელამ ოქანის გათარონა და სხვა აუარებელი სიმდიდრე შეძლენა („მუცელა“, III).

ბაბაბავთაგვლმა-ს: ყალიონს გააუღლებს ყალიონში თამაქოს ჩაყრის, ყალიონს გააწუბოს. „ბარემ ერთს ყალიონს გაუკეთებ, მანამდე ყანაც შეიბერტყება, შესრება“ („გასამართლებული ჩიბუხი“).

ბაბაპრინება-ს გაახრიოკებს, მოტიტვლებულ ადგილად აქცევს. „რას მამეც, მზის ჩასვლამდისა ავილო, გავაკრიახო ეს ყანიანი მინდორი?“ („უიღბლო იღბლიანი“ VI).

ბაბაგვლმა-ს ღღებს გახდის, — გაახარებს. „...აჩქარდით, ევენო, აჩქარდით, ნუ გავალაღებთ ლეებსა“ („განგაში“).

ბაბაგვლმა-ს ღღებს გახდის, გაარუხებს, გაანაცრისფერებს. „... (ირქები) ფერით წითლები იყვენ და რამ გააღლებს? („ზაფხ. სიზმ“, II).

ბაბაგვლმა-ს მალედ, სწრაფად წაიყვანს, გააქანებს. (მგელო) შენ გადაუბტი, სტაცე პირი ცხვარს, გაიკარ გვერდზე, კუდი მოხვეთ და გააღლებ ხევისაკენ („სურათები“).

ბაბაგვლმა-ს გააშფარებს, მოთმინებიდან გამოიყვანს. არუთინ, ცუდს ნიშნებს ეხებად, ფრთხილად, ნუ გავაგვწევთ! („ერთგული მეგობარი“, III).

ბაბაბავთაგვლმა-ს დამტვრევს, დატეხს. კლდე ოთხად გავანათოს, ღღებს გამოვსთხარე თვალიო („კოპალა და იახსარი...“).

ბაბაბავთაგვლმა-ს ნაძობებად, ნაგლეჯებად აქცევს; აქ: დამტვრევს, დამსხვერვებს. (რაცე) სახსისს გამოიტეხს, საკვე-

თელს, გაანძობებს ღვილებსა („გუთნის-
დელის სიმღერა“).

ბაბარჩაშ-ს შოარიგებს, სადაო საკი-
თხებს გადაუწყვეტს. „თუ რა ვის გასა-
ყოფი და სადაო გაქვსთ, ველარ დაიკა-
დეთ ცოტა ხანი კიდევ, რომ გავგვიჩიე-
ნით?“ („მოკვეთ.“, მოქმ. IV, გამოსვ.
VII).

ბაბარჯულაშ-ს დაწესებს, წესს შე-
მოიღებს; გააჩენს. საცა მგელია, იქ ძალ-
ლი მღერტმა რად გაარჯულაო? („სოფ-
ლის სურათები“).

ბაბატან-ს ბოლოს გაატანს
ბოლომდე მიიყვანს, დაასრულებს. უე-
ტესს მერმისს მოველით... თუ... ბლალ-
ჩინმა, როგორც უკვე საიმედოდ დაიწ-
ყო საქმე, ბოლო ისე გაატანა („ერთი
კვირა ხვესურეთში“).

ბაბაშტინან იხ. § 8.

ბაბაშხაშხაშ-ს ფხას დაუყენებს, გა-
ლესავს. (ალუღამ) აისხა იარაღები, გა-
აფხავილის ხმალიო („ალუღა...“, I).

ბაბაშვ: თამთამი გააქვ ირ-
ყვეა, ირხვეა. ...და ქოხს, გადახრილს
გვირღებდა, ხელს ახლებ, გააქვ თამთა-
ნი („საშობაო ამბავი“, I); გუთანი
გააქვ ხვნას იწყებს. ერთს დროს-კი
ამაზე აღრე არვის გაქონდა გუთანი („ხა-
რისთვის უღიერა“).

ბაბაშვლინაშ-ს: პირის ქარს
გააშლეინებს მიცვალებულთა სუ-
ლების ვითომ ნათქვამსა და სურვილებს
გადასცემს მათს ჳირისუფლებს, — იწი-
ნასწარმეტყველებს. სულების გამოწვევის
უფლება სულის მკითხავს ეკუთვნის მხო-
ლოდ, უფლისაგან აქვს მინიჭებული ძა-
ლი, გამოიწვიოს სულები და „პირის ქარი
გააშვლინოს“, ე. ი. ალაპარაკოს („ფშა-
ველი და...“, III).

ბაბაშხაშ-ს შობაგზერებს. (ცოლი) ისეთ
საბეზღრებს აწვდიდა, მთავრობა გაა-
ჩემო („ცოლი ანუ...“, XI).

ბაბაჩხრიჩაშ-ს გაჩარხავს, გამართავს,
მოაწყობს. ამ ორ-სამ დღეში ქორწილი
უნდა გავაჩხრიხოთო („ერემ-სერემ-სუ-
რემიანი“).

ბაბაჩხაშ, ბაბაჩხი-მ შიანია, შიიჩნევს,
თვლის. „თქვენი საყდრები და სალოცა-

ვები ჳერ თქვენს მღვდელ-მონოზნებს
აღარა ჰსწამს, არამც თუ თქვენ რაღმე
გაგაჩნდესთ“ („რამე-რუმე მთისა“); „მა-
გას ხო სუღია-ნაჩალიკებ არაად გააჩ-
ნავი“ („სცენები“, — I სცენა ხვესურეთ-
ში). ბეწვად არ გააჩნია არა-
ფრად არ თვლის, ანგარიშს არ უწევს.
არ გააჩნიათ ბეწვად მათი ხვეწნა და
წყულულები („საშობაო ზღაპარი“). უქ-
მი და საქმი არ გააჩნია საქ-
მის დღესაც უქმესავით იყენებს, უსაქმუ-
რია, დროს ანგარიშს არ უწევს. „მეტის-
მეტი ლოთობაა; უქმი და საქმი არ გააჩ-
ნიათ“ („სათავური“, II). ბაიბუ(ა) და
არ გააჩნია არაფრად მიაჩნია, ანგა-
რიშს არ უწევს. ის ფიქრები, რომ დედა-
სა და მამას, ნათესაებებს ენახუ-მეთქი,
მამხნევებდა და ბაიბუად არ გამაჩნდა
(სიცივე) („მოგონება“).

ბაბაშვან-ს ააცდენს, ააცილებს, ვერ
შობაგვადრებს. „აბა, რას გამააცილებს, წინ-
დაწინ მე რომ გამოვიტხოვო (დუელ-
შიო“ („მამაი“, I).

ბაბაშვანაშ-ს თითქოს ცეცხლს
ნავით დაახლო, გააცხარებს, გაბარაზებს.
ძალიან კი შამოიკეთა იმ ბაიბუშ „ბარო-
სას“ სიტყვებმა; თორღვაეც ხომ სულ გაა-
ციცხლნავთა, მაგრამ ისევე მე დაუშალე
(„რამე-რუმე მთისა“).

ბაბაშვან-ს გაჭურდავს. სოფელი ექვ-
შია და ამბობს: „მაგან დაღუპა სოფელი,
მაგან გააცია“ („სოფლის სურათები“, 5).

ბაბაშვან-ს: გულს გააციინებს
ნიშნს მოუგებს (ვჟა). „ჩიხეო, ვერ მოგ-
კალ, ტიალო, სისხლი ვერ გაგადინეო...
ვერ დავიკვებე სწორეში, გული ვერ გა-
აციინეო“ („ცრუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II,
თ. I).

ბაბაშვანაშ-ს გააჭივიინებს. ვი იმ
შეგირდ-ჭალათის ბრალი, რომელიც
გულჩვილობას გამოიჩინდა და ვერ და-
კრავდა გამეტებით, ახლა იმას გააჭავკრი-
ნებდა იატაკზე („მოგონება“).

ბაბაშვან-ს სულებს გააწვევენ
სულებს შეინარჩუნებენ, სული არ ამოხ-
დებათ. „სულებს კი გააწვევენ, სხვა კი
არა ხეირი აყრავ“ („ფშაველები“, — შე-
ნამც).

ბაბწმდენ-ს 1. ერთი მხრიდან მეორე მხრამდე მიაწვდენს. „ხარს, რაც უნდა გრძელი ხანჯარი იყოს, ხომ იცი, კისერზე ვერ გააწვდენ, რომ დასცე“ („ნადირთა პატრონი“). 2. აკმარებს, ამყოფინებს. „ველარ გააწვდენ მარცვლებსა შემკრთალის მკლავით გაკრლსა“ („მანდილი“, VII).

ბაბწმრძინებ-ს დაატოვებინებს. მე გამომაგლო კარშია, გამაწირვინა სახლკარი („თავის სიძღვრა“).

ბაბწმობ-ს მოსპობს, გაუღებს. ამბობდა ყველა: ეს რა ამბავია, რამ გააწყო ჩიტები, რომ ერთის ხმაც აღარსაიდან ისმის („ჩხიკთა ქორწილი“).

ბაბწმრძინებ-ს გააწვიაღებს. ბერუამ გააპირღა ჩენი მგზავრობა („მოგონება“).

ბაბწმრძინებ-ს დაასახიჩრებს (ვაჟა). დიაცი თუ აშკარად დაიწუნებდა ქმარს... მაშინ ქმარი ამისთანა ცოლს... გაახიბრებდა — მოსკრიდა ცხვირს ან ხელს („ფშავლების ძე. სამართალი...“).

ბაბწმრძინებ-ს სწრაფად გააკეთებს. მზევინარი ...მკიდა ყანას..., მაგრამ ვერ ახანებდა. ან რას გაახანებდა მარტოკა, სამოცი წლის ადამიანი? („უძმოს-ძმა“, II).

ბაბწმრძინებ-ს გააცილებს, (ხიფათს) გადარჩენს. „გოირავი ნღვრის პირისა... შენ სწყალობდე ამ სამსახურის პატრონს... მისდევდეს, მისწვილი, მისდევდენ, გაახეწვილი“ („სოფ. ხანმატი“, — აგვისტო).

ბაბწმრძინებ-ს გაახალგაზრდავება. „ჩემი ალი რო მომსლოდა, იქნებ ის რასმე მიწამლებდა, ის შაიძლებდა ჩემს გაახლებას“ („ცრუპენტ. აღმზრდელი“, ნაწ. I, თ. IV).

ბაბწმრძინებ-ს დაასახიჩრებს, დაამახინჯებს. (ძალღები) ჯავრს ცხვირგახეულ მწვეარზე იყრიდენ, დასცინოდენ: „ერთმა წუწქმა მელამ ეგრე როგორ გაგაწულურა“ („მელია-სერფენია“, I).

ბა-ბ-ბაბდმ-ს ვაჟაჟანებს. „მოე და, ხო იცი, აღარ გაგბადებს ცოცხალსა“ („საშობაო მოთხრობა“, — სტუმრები).

ბა-ბ-ბაბდმ-ს მოაჭრის, მოჰყვითხ.

ათას სულ ცხვარს ერთს ღამეში თავებს გაებალთავ („მგელი“).

ბა-ბ-ბაბდმ-ს დაბლანდავს, ძირს გამოუწნავს (ფხსაცემელს). (მებატონეს) დაღუგოილი ჩუსტები ჰქონდა, იმას რომ დააკერებს, გაქანდავს, აქ ვიახლებათო („ჩემი მოგზ. ერემ-სერემ...“).

ბაბაწმრძინებ-ს ანქუღიანი. (ქულიეტას) აღარა სჯეროდა, თუ შემდეგში კიდე რასმე გახდებოდა მისი ქმარი იმ ბაბაწმრძინებთან ბიჭებთან („სოფლის სურათები“, VI).

ბაბასრულ-ი: სისხლით გაბასრული სისხლით შეღებული. ბეროს გულზედ, მკლავებზედ ზოგან ნატყვიარი ეტუობოდა, სხვან ნახმლევი და ნახანჯლარი. სისხლით იყო გაბასრული... („მოთილის უბედურება“). ცრემლით გაბასრული ცრემლით დასველებული. (ფიგურა)... „ღმერთო...“, ზეცას გიგზავნი ჩემს ტანჯულ სულსა ცრემლით გაბასრულს (თარგმ.) („ორლ. ქალი“, მოქმ. V, გამოსვ. XI).

ბაბაწმრძინებ-ს დაახიჩრებს. „ჯერ გაბრუნვა გაებდე, შემდეგ დაეფიქრი“ („დარეჯანი“, I); „მაშენონა, შამიყვარდა, გაბეჩაება გაებდე“ („მოკვეთა“, მოქმ. III, გამოსვ. IV).

ბაბაწმრძინებ-ს გამწარებულს; დაუინებულს, გაუინებულს; გამალებულს. გოჩს ხორცი არ სტკიოდა, არამედ სული რადიკას ითხოვდა გაბეზრებულს („გოჩი“); მეწისქვილ თევზადაგლევილი ტრიანებს. გაბეზრებულს წისქვილს გადაუბნევი იმისთვის თავ-პირზე ფქვილი („წისქვილი“); ჩაწვეით თუ არა, გულმა გორზე ერთი მგელი ასტყდა, დაიწყო ყუილი ბოხის ხმით, ტყე და მთა უსმობდა იმის გაბეზრებულს ხმას („საშობაო მოთხრობა“ — სტუმრები): გამაიმტკრევა არაგვი გაუფხულობით შავია. მუქარით ანგრევეს მიდამოს გაბეზრებულს. ავია („გულთ, რას დაქლონებულხარ“).

ბაბაწმრძინებ-ს გაოგნებულს, გაშტერებულს. (ივანე) წავიდა, იაღნოს ძირზე ტყე-ტყე მგელივით დიოდა გაბენტრებული ჯავრისაგან, წყლული ჰქალავს,

გული სტეიოდა („ივ. კოტორ. ამბავი“. III).

ბაბინაშვიბა დასნეულება, დაავად-
მყოფება. „მამეწონა, შამიყვარდა, გაბე-
ჩაუება გავებდე“ („მოკვეთ.“, მოქმ. II.
გამოსვ. IV).

ბაბნცუბულ-ი გამოშტერებული. „შენ
მარტოკა იმას ვერ იპოვი, საწყალო, ვე-
რა, გამოიბლერტე ეგ გაბეცებული გოვ-
რა...“ (*** „შენც“...).

ბაბზინდებ-ა კვირტს გამოიღებს
(ტყუე), ამწვანდება (ბალახი). არაგვის ნა-
პირებზე მურყნები „გაბზინებულან“
(„დარეჯანი“, V). გაზაფხულდა. ჭეჭილები
გაბზინდა („ტრედები“).

ბაბზინდებულ-ი ახლად ამწვანებული,
ახლად კვირტგამოდებული (ტყუე). გა-
ბზინებულს ტყეს უხარია, რომ ზაფხუ-
ლი მოდის („სად არის პოეზია?“).

ბაბლანდა, ბაბლანდვა: (ბანდუ-
ლები) გაბლანდა, სადაც გაბლანდვა აკლ-
და („მოგონება“) ბექედვის შეცდომაა,
უნდა: გაბანდა, გაბანდვა.

ბაბლანდებ-ა მოდუნდება; (გადატ.)
მიყუჩდება, მიჩუმიდება. გაბლანტებულა
სოფელი, მკედართ ბინას დაჰფერებოდა
(„კობალა“, I).

ბაბლანდებულ-ი მოდუნებული, მო-
შვებული. ელიზბარმა თოფს ფალაია გა-
მოუცვლა. თვალებს ძლივს ახელს, გა-
ბლანტებულა („ნადირთა პატრონი“).

ბაბრტჰჰნა იხ. § 9.

ბაბრუნვა იხ. § 31.

ბაბტჰჰვინილსა იხ. § 9.

ბაბუღებულ-ი: გა ბ უ ღ ე ბ უ ლ ი
წ ვ ე რ ი ხშირი და აბურძგნული, მოუვ-
ლელი, აწეწილი წვერი. სინათლის შუქ-
ზე წამოდგა დატანჯულისა ფერითა, მხარ-
ზე თოფგადაგდებული, გაბუღებულის
წვერითა („ბახტრიონი“, II).

ბაბუშვულ-ი გაწეწილი, გაშლილი.
თემც ხშირად შემერვილი ვარ ნისლებ-
ჯანღების მურითა, ტანმოძვრო, გაბუღებუ-
ლი, მხოლოდ ძლიერი სულითა („ბასუხი
არყისა“).

ბა-ჰ-ბურღენი-ს (გადატ.) გაამტვი-
რებს, გაბღვნის. სულ გადასთელავს ყა-

ნასა, გაბურღენის, გაატიალებს („გვე-
ლის-შეპელი“, III).

ბაბღმპირილ-ი, ბაბღმორილ-ი გაფხო-
რილი, გაბღენძილი. ამოუჭდებოდა ხოლ-
მე გვერდით ბაგრატ ზახარაიჩი... ინდო-
ურივით გაბღვერილი („ბაგრატ ზახარა-
ჩის სიკვილი“); დათვი გაბღორილი,
თავმოწონებული დაუხვდა მგლებს („და-
თვი“, — გამარჯვებული).

ბაბმრშაპ-ს დაგეშავს, გაწვრთნის.
„ჩვენი გონება ცოდნითა არავეს გაუ-
გერიშა“ („მთათა ერთობა“).

ბაბმრშინა იხ. გაიგერშება.

ბაბპათაპათაპა ღა („ნაპარლნი“)

ბექედვის შეცდომა, იხ. გაათავთავადებს.
ბა-ჰ-მპირღმპ-ს გვერდებს ჩაათლის,
გააკომიტებს. (ფიგურ.) ამგვარი ფიქრი
მრავალი გაუთლავ, გაუგვერდაა („მამა
და შვილი“).

ბაბპიბრუღმბ: „ფოთოლსაც კი არა-
ვის გაგვიბრულებს“ („ბუნების წიაღზე“)
ბექედვის შეცდომაა, უნდა: გაგვიმრუ-
ლებს.

ბაბპიხე (— გაგვიხელ) გაგვიხდი, გახ-
დი. გარყენილს ბალივით გაგვიხე, ძუ-
ძუს დაუწყე ზილილი („ფშაველი
და...“ XI).

ბაბლექ-ბაბპარსმლა იხ. გახარსვლა.

ბაბლილ-ი დაღეწილი, დამსხვრეუ-
ლი, დანაყილი; გათელილი. ფეტვი — ნა-
წილი იმისა, გაგლილი, დაკარგულია
(„უიღბლო იღბლიანი“, IV); (კლდე) ნა-
კაწრი, ნალადრი, დელგმა-ღვარისგან გაგ-
ლილი და ჩამოდარული („კლდე მტი-
რალი“).

ბაბორღმბ-ა: ზ ე ღ ქ უ ღ ი გა-
გ ო რ ღ ე ბ ა იტყვიან თანაბრად და ხში-
რად გაწრდილ, კარგ ყანაზე. „სამოცი
დღის ყანა მდგა ისეთი, ავის თვალით არ
ინახებოდა, ქუდი გაგორდებოდა ზედა,
ცხენიანი კაცი არ დაჩნდებოდა“ (ვარ.)
(„ღღეს სულ ვიციანი“).

ბაბრილღმბ-ა (ხევს.) ცივი გახდება,
მოკვდება. „შენ მტერ იყვას, რო ისა
ას, ვიგო, თითია. გაგრილ“ („სცენები“,
II, სცენა ბარში).

ბაღაპალმპ-ს გადაატარებს, გადაი-
ყვანს. ქისტებს წაუსხამ ცხენები, ალუ-

ლაისიკ ფთიანი, გუმან აქვ, გადაავლიონ არხოტის თავი მთიანი („ალუდა...“, I).

ბალაბაბნარაშ-ს (ფიგურა.) წააქცევს, გაქელავს. ძალმა გამოიგო სურვილი, მეცა და ვადაამატებრა („შემთხვევა“).

ბალაბანარჩოშ-ს ვადაარჩენს. „ჰაი, თუ ღმერთმა ვადაბანარჩომა ამ ვაებას, მე თქვენ გაჩვენებთ სეირს“ (ეარ.) („მუცელა“, VII).

ბალაბანარაშ-ს სისხლით გადა-

ბას რავეს სისხლით შეღებავს. „ახალი ლუკებს აუკლავ, იქით წაუსხამ ტყვეები... სუ სისხლით ვადაუბასრავე უკენ-ნა-ფშავის კლდეები“ („გიგლია“, I).

ბალაბაზარაშ-ს ვადაჩხრეკს, ვადააქოთებს. „მთელი ღელამიწა..., ვადავზარე .. და ვერ ვიპოვე შეიღები...“ („როგორ გაჩნდენ ბუები..., IV).

ბალაბაზარაშ-ს იხ. § 41.

ბალაბაბუნას-ს იხ. § 3.

ბალაბ-პ.ღი-ს: მზის უინჯელი ვადაქდის სახეაწითლებული, სახეგადავლავებულია, სახე წითლად უბრწყინავს (შდრ. თინელა). ბერუა ჩაწითლებულია, უინჯელი ვადაქდის მზისაო („ქართ. ქორწ.“ I).

ბალაბათხეშ-ს ვადაეკარგება, ვაუქრება. (ქალმა) ვატეხა გულის საფარი, ვაუტეხელი რვალიო, მეგრე-კი ვადამეხთია, ვერ ვაუქვლიე კვალიო („ფშავლის სიყვარული“).

ბალაბანარაშ-ს ვადაეშება, ვადავარღება. ღეზი ეკრა ჩემსა ლურჯასა, ვადაეკროო ზღვაშია („ქიფი“). ეამქარი ვადაეკრევა. თავგზა ავზნევა, საქმეები აეწყნება. რაკი მაცხოვარმა დასწყევლა, იმათაც ეამქარი ვადაეკრიათ (ეარ.) („ჩემი მოგზაურობა“).

ბალაბანარაშ-ს იგივეა, რაც ანებვა. წყლულად ჩამექრა ეს ფიქრი. ჰირივიო ვადამესია („ქებათა-ქება“, — მანენ).

ბალაბანარაშ-ს ვადაუტეხება, მიუვარდება, შეუტეხვს. ჩვენს ახლო ჩამოაგლო ორბმა ძვალი, ყურშია ვადაეკრანა და... დაასწრო აღება („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

ბალაბანარაშ-ს ვადაეხმაურება, ვა-

დასძახებს. ვაეკატ ვაიგეს აბზავი, ვა-სავონარი ჰირითა, ვერთანეთს ვადაეკრანენ (X). „ო“).

ბალაბანარაშ-ს ვადაევა და ვაეწევა ვადაღმა მყოფს. „აქით წასულმა, უშიშავ, კვალი შევაქერ მთისასა, მოკლელად ვადავეწივე (ქისტებს), ნავლ ვადაეკრევე ქვიშასა“ („ალუდა...“, II).

ბალაბანარაშ-ს იხ. § 15.

ბალ(ა)ვარაღება: გონით ვადა(ა)ვარღება ავლელდება, ვანსჯის უნარს ვადაეკარგავს, ვაგაფდება. „ისე როგორმე ვაგხდი, სუ გონით ვადაეკარდი, სუყველა ვადაევიწყლა“ („სცენები — ფშ. ცხოვრ.); „—გონით ვადაეკარდა ბეჩავი, ხელი იტაცა თმაზედა“ („გიგია“).

ბალაბაბუნას: ვერ ვადაეღვა ხრინჯულია („ჩანაწ.“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ვადაეღვა.

ბალაბანარაშ-ს იხ. § 15.

ბალაბაზარაშ-ს იხ. § 41.

ბალაბაბუნას იხ. ვადაეღება.

ბალაბათხეშ-ს ვადაეკარგული. „კვირიას ღალატ არ უნდა, სხვა რამ ფიქრი აქვს წყუელსა..., ევერ ქურდულად ვაპარულს, ვერთანად ვადათხეულსა“ („ბესტრ.“, XIII).

ბალაბათხეშ-ს იხ. ვადაითხება.

ბალაბანარაშ-ს: სისხლით ვადაღბასრება სრულ სისხლით ვადაბასრულან მწვანე ივერთა ევლანი („1795 წლის სახსოვერება“).

ბალაბანარაშ-ს ვადაეკარგება, ვაქრება. ვერთი კვირაა, ალული ვადაითხია საღამა („მაპილის დანაბარები“); ...და ვნახე, ღევი იქიდან ვადათხეულა წყუელი („საშობაო სიგ.“ III).

ბალაბანარაშ-ს ვადაეკარგება, ვადაიღუპება. „წაევიდა, არ ვადაიშლა და ბნელში კლდეზე ვადაილია“ („ერუბენტ-ალმზრდ.“, ნაწ. II, თ. I); შევინებული რუსები კლდეზედ ვადაეკარგულან — ვადაეკარგულან (ეარ.) („ხეცურები“).

ბალაბანარაშ-ს ვადაეკარგება, ვადაეკარგება. (დათვი) შევაბოტებს, ვადა-იმტრევეა სიმინდში, ვადაეკარგება ლეწვა-

მტრევეს ტარობს („დათვი“, — ყველაში).

ბაღნიპარაზ-ს ერთიანად (ყველაფერს) მოიპარავს. მათი სარჩო და საბადო კაცის ხელს ვადაეპარა („ქართ. ქორწ.“, IV).

ბაღნირემა-: უამ-კარი გადაიხრევა საქმე აირ-ღაირევა, აიწუნება. ეინ იცის; გიხარინათ, რომ მოგვორდათ ბეგარა?! მაგრამ, ერთხელ იქნება გესტუმრებათ კიდევ და მაშინა უამ-კარი თქვენი ვადაირევა („ძმარ სანდალავ“).

ბაღნიმულემა-ს ცოლად წაიყვანს. (ქალი) მოიდა, დაღა ჩემთანა, მწუნობელ იყო ქმარისა, მეხვეწა: „გადამიყოლე, ცხენი გყავ ნიავ-ქარისა“ („ჩანაწერები“).

ბაღნიძაჭემა- გადაიკარგება. ქაჯიც საღლაც მოუსაღლეთს ვადაქაჯულა („რამე-რუმე მთისა“).

ბაღნიძემა-: ტყემლად გადაიქცევა (ფიგურ.) აიძირებოდა, იწუნეს. ხეესურთა ახალ-უხლები ვადაიქციან ტყემლად („ალუდა...“, II).

ბაღნიჩხნემა- გადაიჩხნება და გაიხირება. „ალარ შამიძლავ, კაცო...“, ემა ხევში სამ ვადაიჩხნებოდა“ („სცენები“, — ფშ. ცხოვრ., სცენა III).

ბაღ(ა)ნიწურაზ-ს ვადაჭკრავს, სულმოუთქმელად დაღევს. „არაყისათვის ნუ გვზოგავ, ვადაიწურე, ასწია“ („ახალი წელი ფშავში“); ასწია კარახანასა, ვადაიწურა და დაცალა („გველის-მჭამელი“, I).

ბაღნიხლი-ს: ბოდიშს გადაიხდის საღამოზე საღმით უპასუხებს. „შეიძლება ზოგმა ბოდიშიც არ გადაიხადოს, სხვამ კიდევ ვაგლანძლოს“ („ბაბას მსოფლიო ფიქრები“); თუ ვინმე მიესალმებოდა, ძვირად, თუ ბოდიშს ვადაიხდიდა, თუმც კი სხვაგვარად არჯალა პატიოსანი, დარბაისელი კაცი იყო („სამოზაო მოთხრობა“ — სტუმრები).

ბაღნიხვლანჯემა- ვადაიხლართება. ხმელის წიფლის შორიხლოს რამდენიმე ძირი მაყვანი ვადახვლანჯულა შვლისა და ირმისგან ნაკენტი ფოთლებით (ვარ.) („ხმელი წიფელი“).

ბაღალახამ-ს I. ვადათელავს, ვადაივლის. ზოგი კლდის ეხში შავიძვრა, სხვათ ვადალახნეს მთანი („მაცნე“).

2. ვააგოებებს, ჭკუაზე შეშლის. „დასწიოს ლმერთმა, ღვე-ემმაკთ ვადაგვლახნეს, იმათ ქვე გვაქნიეს შუღლი“ („სცენა მთაში“).

ბაღალახლახლემ- უშნო მოძრაობით ვადავა. (ვეშაბი) ხანდახან კიდევ ვადალახლახლემოდა იმის (ალის) ბუნაგში („ნაბარლი“).

ბაღა-ღ-ღემა-ს: კლდეზე გადაიღვლევა კსკლევს ვადაჩხავს, დაღუპავს. „ხატ ვადაქრების, მეეზიზებების კაცს, ან დახხელთავს... ან კლდეზე საღ ვადაღლევს“ („სცენები“).

ბაღალესული იხ. § 10.

-ბაღამახული-ი იხ. პირ-ვადამახული.

ბაღამგდებელი-ი: ქკვიდან ვადამგდებელი ქკუის დამკარგვინებელი, ვადაგოებელი. (ლაშაზი ქალი) ვადაკაცის გულის ქირია, ვადამგდებელი ქკვიდან („სისხლის ძიება“, IV).

ბაღამთხვალემა-ს იხ. § 8.

ბაღამქინტლამ-ი ვადამრევი, შემშლელი, ვადაგოებელი. „ვადაიქვინტლოს თქვენი ვადამქინტლავი“ („ფშავლ. ამოღ-მორწმ.“).

ბაღამრემა-ი ვადამდები. მედალახანდელ — კოდალა, ვანთქმული არი ძველადა... კაკკვინი — ექიმბაშებად, ვადამრემა სენთა მცრელადა („ნახევარ-წილი“, X).

ბაღამცემა-ი: წარამარას ვადამცემი უთავბოლოდ მოლაპარაკე, ჭორიყანა. მე, ღეთისა წინაშე, მეწყინა, მაგრამ წარამარას ვადამცემი არ მომწონს, არც ავაყოლებ ქკვასა („რამე-რუმე მთისა“).

ბაღამცემარ-ი იგივეა, რაც წარამარას ვადამცემი (იხ. ვადამცემი). ნუ გეგონებთ ნათქვამი ვადამცემარის, ყბედისა („კოტე ყიფიანის საიუბილეოდ“).

ბაღამხელი იხ. § 41.

ბაღამხელი იხ. § 41.

ბაღამხილამ-ი იგივეა, რაც მხილავი. „ვადაიქვინტლოს თქვენი ვადამქვინტ-“

ლავი, თქვენი ვადამხიბლავი" („ფშავლე-ბის ამოდ-მორწმუნეობანი“).

ბაღანაპარი-ი გადატანილი, რაც თავს გადახდა. მთელი ქვეყანა ამიტყდა, შენს მტერს ჩემ ვადანაყარი (** „მთელი...“).

ბაღანახალი-ი გადატანილი. ჩემს ვადანახალს ვინ იხდის, ან ჩემს მაშინდელს ყოფსაჲ! („ნანგრევთა შორის“, I); ისმის სიმღერა რალაც მკვდარი და გრძნობით სავსე, საჩვენებელი ჭერ მათი ბუნებისა და მერმე მათი მამა-პაპის ვადანახალის ღროისა („წერილი ხევსურეთიდან“).

ბაღარაშვილი (ვარ.) („პატარა მწყემსის ფიქრები“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ვაღრეცილი.

ბაღანახამ-ს: ჭვარს ვადასახაეს პირ-ჭვარს დასწერს. მე მივედი, ხელზე ვემთხვიე (მამას). იმან ჭვარი ვადამსახა („მოგონება“).

ბაღანახალი-ი (ძვ. ვადასაქელი) ვადანახველი. ყორან-მთის ვადასახელში ხარამ დაიწყო ღრიალი („მონადირე“, III).

ბაღანამა ვადაკიდება, აყოლა. სად ვაგონილა... დედ-მამის დაუკითხავად კაცისად ვადასევაო („ივ. კოტორ. ამბავი“, I).

ბაღანაშულ-ი შეჩინილი, ვადაკიდებული, აკვიტებული. ოხ, მოგონება, ეს მოგონება, ჩემთვის მოცლილი, ვადასეული! („მწარეს ჩავვარდი სავონებელსა“).

ბაღანახამა-ბ სხვად იქცევა. ვეყო. შენ სულო, წადი, კარგია, ახლა კი ვიგრძნეთ, რომ ვადასხვევლით („ღაჩარ. მესტიერი“).

ბაღანახამა სხვად ქცევა. „შენ იქნება ან ავალა ხარ, ან მოხუცილი... და მიტომ მოინდომე ვადასხვევა?“ („მგელო“).

ბაღანახამა („სურათი ფშავლის ცხოვრებიდან“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ვადახარწეული.

ბაღანახამი-ი აქ: თავით ფეხებამდე შეიარაღებული. ვინ ვაუმკლავდებოდა იმ რკინა-ფოლადით ვადატყუბილს ხალხსა! (ვარ.) („მუცელა“, XIII).

ბაღანახამი-ს: ნაცარს ვადაუგრილებს კეცში ჩადებულსა და ნაღვერდალდაურილ პურს ნაღვერდლის ნაწილს ვადააქლის. „ე პურ არ დასწვა, ნაცარი ვადაუგრილ“ („გასამართლებული ჩიბუხი“, I).

ბაღანამა: გულიდან (გული-ღამ) ვადაუვა დაავიწყდება. „იხლავ, დედამთილო, ვაჰმე, მე სულაც ვადამთიდა გულიდან.“ („მოკეთ.“, მოქმ. II, გამოსვლა II): გულიდან ვადამსელოდა თხა-ცხვრები („სამოზაო მოთხრ.“ — სტუმრები).

ბაღანახამი: (ფრინველები) ბაღის სხვა ურეში ვადაუელიდენ ბინას („ერუჟენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. III). ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ვადაიცილიდენ.

ბაღანახამ-ს (ფიგურ.) ვადაუკრის, ვადაუკვოს, ვადაუვითინებს (სიტყვას). მოულოდნელად ვადაუესიხეთ შეაზე დაწყებული სიტყვა („ერუჟენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თავი III).

ბაღანახამი ვადაუფრინება, მიუვარდება. წინ-წინ ის ვადაუფრინდა ჩვენის ვადაუფრინის მოღამეთ („მაცნე“).

ბაღანახამი იხ. ვადაუხედნებს.

ბაღანახამი-ს ვადახედავს ვისმე. წუხელ კი უფრო ვადასევენებულს ჰვავდა, ორჯერ ვადაუხედენ ჩრაქვით („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

ბაღანახამი-ს ნაშქერით დაფარავს, ვადაღისავს. ვორ-გური ვადაუქარავს. მხოლოდ ალაგ-ალაგ მოჩანს შავად მიწა („სურათები“).

ბაღანახამი-ს ვადაატყავებს, ქერქს ვადააქლის. (ირემს) დგნალი და შიმე-ლაები ვადაუღვერია რქებითა („მონადირე“).

ბაღანახამი-ი ვადაუვლეთილი, ვადაატყავებული. (ვირს) ზურგი მთლად ვადაუვლეთილი ჰქონდა („უძლური ვიორი“, I).

ბაღანახამი-ი იხ. ვადა-ვადალი-ლული.

ბაღანახამი (უპატავც.) მოყვდება, ჩაძალდება. „შენ, ძალო, მინც ძალ-

ლად იცხოვრებ და ძალღად გადაპლძე-
ბი“ („მოკვეთ.“, მოქმ. II, გამოსვ. IV).

ბაღა-ჰ-ჰ-ჰ-ჰ-ჰ-ჰ გაჰყვება (ცოლად).
(ცოლს) არ შეეძლო სხვა ქმარი მოეძებ-
ნა. სხვას გადაჰყოლოდა („ფშავლების
ძე. სამართალი...“).

ბაღაჰრილ-ის გადაიტანს, გადახდება.
ვიცოდა ძალიან კარგად, ეს უნდა გადა-
მეყარა („გულო, არ გასტყდე“). **გზ-
ზე-ი-ო** გადაყრის გზიდან გა-
დააგდებს (ბევრს), **გზა-კვალს** აურევს.
„კაცნი იმიტომ დაუყენებხართ თავის
მსახურად ღმერთსა და ხატებსა, რომ
შეგვარიგოთ. გვიშუაყაცოთ,—განა თქვენ
უფრო გზზეით გადაგყაროთ?!“ („მო-
კვეთ.“, მოქმ. IV, გამოსვ. V).

ბაღაშლილ-ი გადახნეული, გადა-
ფანტული. ლოცვა, სულ ლოცვა უსახლდ-
რო ბზესავით გადაშლილია („აღამიანი“).

ბაღაჩანჩარბ-ის ჩანჩქერად გადა-
ღის. ლამაზად ეტყობოდა, როგორ გადა-
ჩანჩქარებდა წყარო ქვევით, კლდეზე
(„ტრედლები“).

ბაღა-ს-ცამ-ის ყბედობს, ჰორიკანობს.
ვინ იცის, რას ვადასცემენ, ვინ იცის.
რას სჩადიანო („ივ. კოტორ. ამბავი“, I).

ბაღაცვალეზა „შეცვლა“ (ა. შან.).
როდი მაშინებს. სიცოცხლის სიკვდილად
გადაცვალება („სისხლის ძიება“, XII).

ბაღაჰრილ-ი ვინც რასმე ამოიჩემებს,
დაიჟინებს. ბევრს უნდა ყვავილთ მო-
კრეფა, გადაჰრილნია მანება („უიღბლო
იღბლიანი“).

ბაღაჰჰჰჰჰ-ის გადაქეჰავს, გულდას-
მით მოძებნის, ვადასჩჰავს. „მთელი ღე-
დაშიწა გადაჰჰჰჰჰ... და ვერ ვიპოვე
შვილები“ („როგორ გაჩნდენ ბუები...“,
IV); ქავთარი ნამცეცებს ეძებს, სულ
გადაჰჰჰჰჰ ვარცლია („ღამშეული“).

ბაღახეზა (იქით მხარეს) გადავა.
გადავზე. ერთი ავეიტი, ღმერთო, შენ მა-
შე ძალიო, სამოციტარიანს რკინასა ქვეშ
გაუელოე ქარიო („კობალა და იახსა-
რი...“).

ბაღახრეშილ-ი გადახეხილი, (ცისე-
რი). ჩემს დილას რქები ამშვენებს,

უნათობს. როგორც ბროლია, და ქედი
გადახრეშილი — მძიმე უღელი სწოლია
(„ლილა და კვირისა“, I).

ბაღახრეწეულ-ი დასუსტებული. **ჩან-
დაცლილი**. „სიმშობისაგან გადახრეწე-
ული ხალხის დამარცხება მივულოცო
ცინგლიანს, მძორიქამია დათესა?!“ („და-
თვი“, — გამარჯვებული).

ბაღაჰხეღი იხ. § 41.

ბაღაჰხეღოღამ იხ. § 41.

ბა-ს-ღებანი-ანს: ტყარაშნ გას-
ღებებიან (მოხვდება და) ლაწანის
ხმას გამოიღებს. თუ მალე აითრება „თა-
რუა“, ხო პატიოსანი, თუ არა და გას-
ღებებიან კიდევ „ტყარაშნი“ „არცისკანა-
თი“ („ხეესურეთი“).

ბაღაჰჰარტი („ზე და ვარსკვლავე-
ბი“, II) ბეჰდვის შეცდომაა, იხ. უღგას.

ბაღი-ის: თოფები გაღის თო-
ფების ხმა ისმის, თოფებს ცლიან. მთას
იქით გაღის თოფები, კვამლი ეღება მი-
წასა („ძალღიკა ხიმიკაური“, VII).

ბაღიგღაჰინება-ს იგივეა, რაც მოიგ-
ღებინებს. გაღვიგღებინებთ მაშინა ყინუ-
ლის ლოდსა ქედითა („მთათ მითხრეს...“).

ბაღიღაჰულ-ი გათამამებული, გაამ-
პარტავებული. (ბებერი) მზრძანებლობს
გაღიდებული მთათა და კლდეთა შორისა
(ვარ.) („ეთერი“).

ბაღიჰჰინტლუზა გადაირევა, შეიშ-
ლება. „გაღიკინტლოს თქვენი გაღამ-
კინტლავი“ („ფშავლების ამოღ-
მორწმ.“).

ბაღიკლაზ-ის: თავს გაღიკლაღს
თავს გამოიღებს, დაიჟინებს. „მოწონე-
ბასაც მოწონება ჰქვიან, კაცო, სუ თავი
გაღიკლა, გინდაღრობით არ იქნება და არ
იქნება, უნდა შავირთოო“ („სცენები“ —
ფშავლების ცხოვრებღადამ).

ბაღიტან-ის: ვახშამს პირით
გაღიტანს ლუქმას ლოგინში ჩაიყო-
ლებს; ღორმუცელაა, მსუნავია. იმის
ცოლს ქამაში დაეძინება, „ვანშამს გაღი-
ტანს პირითა“, შუადღემდის სძინავ
(„ფშაველი ღელაკაცის მღგომარეობა...“).

გადიფშენებ-ს ფშენეთი გადაივლ-
გადისრეს. სანეთოს მამა სისხლს მუჟა-
ში ჩაიყენებს და ხელეზუნდ ზედ გადი-
ფშენეტს („ხევის ქორაჟ“).

გადიწურაბ-ს იხ. გადაიწურავს.

გადმარბულბ-ს გამმოაქოთებს, გად-
მოყრის. მარცხენას მხარეს მიჰმარათა,
გადმარბულა ხოყრები („დამშეული“).

გადმარბარბ-ბ გამოედევება, შარს
მოუღებს. (ჩიმშელი) ახლა ცოლს გადმ-
მეშარა, ქალსა გაზრდილსა სხვისასა
„ფშეელი და...“, VIII).

გადმარჩახტებ-ბ გამოიჩეხება და
გაიჩხირება. იეანე (აძლევს ყანწს ხელში
ძალად) „გადარჩახტები კი არა, გადმი-
ჩახტები“ („სცენები“, — სცენა III).

გადმარწვადე იხ. § 15.

გადმარუხედენ იხ. გადმარუხედებს.

გადმარუხედნ-ბ გადმოხედავს. გად-
მარუხედენ ფშეელთა, ყოოდენ, როგორც
იანი („ფშეელები“, — ძველს).

გადმარხებ-ბ იხ. გადმოხდება.

გადმარჩებ-ბ გადმოვარდება, ჩამო-
ვარდება, ძირს დაეცემა. ცხენზეით გად-
მეერია, სისხლით შეღება მწვანია
„მწყემის სიმღერა“).

გადმარჩებ-ს გადმოხევრის, გად-
მოტყორცნის. „(ყორანმა) კლანჭით გა-
უშვა ნადავლი, გადმეერია მიწასა“
„აოლუდა...“, V).

გადმარბებ-ბ გადმოუხტება, გამოე-
კიდება. ქაეთარი გადმეერია თავის დე-
დაკაცს ჭონითა („დამშეული“).

გადმარბვლებ-ს გადმოატარებს, გად-
მოიყვანს. გამოირეკეს ცხვარ-ძროხა, გად-
მოავლიეს მთანია („სტ.-მასპ.“ XII).

გადმარფლაფუნებ-ს ფრაფუნით
გადმოვა. „არწივის შემდეგ გადმოაფლა-
ფუნებს სეაი“ („ბუნების მგონები“).

გადმარ-ღი-ს ბევრი, თავზესაყრელი
აქვს. „რა ლეიბ-საზნები ჩვენ გადმოგ-
ღის!“ („ფშევის ხევიდამ“).

გადმარინებ-ბ გადმოეშვება, სწრა-
ფად გადმოხტება. (ყოღალა) გახარებუ-
ლი გადმოენთო მდლიდან დაბლა („დი-
დებული საჩუქარი“).

გადმარბანებ-ბ გადმოუხტება, მოუ-
ვარდება, შემოუტყვის. გადმოეტანა ვაჟ-

კაცი მოლხენით, აბჯრის ეღრითა („ხია
ბეჟი“, VI).

გადმარმსლით: „საფშეეო მიჯნას რომ
გადმოხსლით...“ („მოკვეთ.“, თ. I, გა-
მოსე. I) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: გად-
მოხსლით.

გადმარმზარბ-ს წამოითხრის
(თვალს). (გამხარებ) იმ ლამესე საბძელ-
ში ჩალაში დასაძინებლად წასულმა თვა-
ლი გადმოიზარა („ნადირთა პატრონი“).
გადმარმბან იხ. § 18.

გადმარმბაბ-ბ ძაფივით გადმოეი-
ღება, გადმოიჭიმება, ჩამოეშვება. ისინი
გადმოძაბულან და გადმოსცქერიან დაბ-
ლა მდინარეს („სმელი წიფელი“).

გადმარმეაბ-ბ იხ. § 31.

გადმარმარ-ი (საუბ.) მომყვანი, ჩა-
მოშთესლებელი. „დასწყევლოს ღმერთმა
ის სოფრონეც და იმისი გადმომარეკი.“
„(ოპ. რა კარგი ხარ...“).

გადმარნაპარ-ი: ბეერს არც
გადმონაყარი ბეერი რამ აქვს გა-
დატანილი, ბეერი რამ გადახდომია თავს.
ბეერს არი გადმონაყარი, ეხლაე გულ-
მაგრობს იმითა („იმედი რაზიკული“).

გადმარსან-ი ადგილი, სადაე აქეთ-
კენ მომავალი უნდა გადმოჩნდეს. „იქი-
თას პირში დაუგე (ხათანგი), პირველს
გადმოსაჩენში, და ლამაზადაც დაუგე“
„სცენები“, — სცენა I).

გადმარსამ-ს გადმოვლისას. კართან-ს
გადმოსესა მსახურთ ვიციდეს ხელია
„ჩანაწერები“).

გადმარსარულ-ი გადმოსროლილი.
გადმოტყორცნილი. ეეთაყვანები ვეჟაკ-
თა ციდან ძირს გადმოსრეულთა („მო-
წოდება“).

გადმარსაქარი იხ. § 83.

გადმარს-ს გადაიტანს, თავს გა-
დახდება. შენზე ნაკლები ვაება არც კი
მე გადმოვყარეო (ვარ.) („ორი გმირი“).

გადმარ-ჰ-ჰ-ჰ-ბ-ს გადმოაჩენს. სა-
დაეც არა მგონია, გადმოჰყუდებენ ჩიხე-
ბი ჩიხებს კლდის თავებზე („პატარა
მწყემის ფიჭობი“). ყუბებს გად-
მოჰყუდებს გადმოჩნდება, თავს წა-
მოყოფს. (მტრებს) დრო თუ დაუღაჟა,

კიდევაც გადმოკულებდენ ყურებსა („ნან-გრევეთ შორის“, 111).

ბაღმონჩნება-ბ გადაღმიდან გამოფა და ღასანახვი გახლება. როცა გადმონჩნდის ღრუბელი, წვიამ დაიწყის შრიალი („კობალა“, 1).

ბაღმობაბაშ-ის გადმოქიშავს, გადმოწევს. ჩხიკვი... მეღს დააკერდა, კისერი გადმოძაბა („მგელი“).

ბაღმობაბულ-ი გადმოქიშული, გრძლად გადმოკიდებული. შუა წელს ხავსი მოვიდა წიფელზე გადმოძაბული („წიფელი და კოდალა“).

ბაღმობხება-ბ აქეთ მხარეს ან გადაღმიდან გადმოღმა გადმოფა. გადმოხე კულუხის წინა, საპირისწამლუკრელაო („ფშაველი ღედაკაცის მღგომარეობა...“); მთაზე უენებლად გადმოხდენ პირიქითული მგზავრები („გველის-მკამელი“, VII); „ჩემთან რად არ გადმავხდები, შილნიანავ, ტიტველა?!“ („ფშაველი და...“, XI).

ბაღმონხი იხ. გადმოხდება.

ბაღმონჰაძაბ იხ. § 12.

ბაღრეცილი-ი აჭინული, აჭიმული. „უყურე იამ შამოკალათულს, უღარდელად გადრეცილს მთებს... იქ როდესაც ვარ, უნდა მაშინა მნახო“ („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

ბაღუშარაშ იხ. გადაქარავს.

ბაღუჩნება-ბ „გადავა და ერვენება“ (გლ.). (მელა) გაღუჩნდა მგლებსა შუბლ-შეკვრით და შეუქციელა მამაცად („მეკლისი ღომისა“, V).

ბაბაზარაბ იხ. გაიბაწარებს.

ბაბაბრძვი-ის ეშურება, დაფინებით ხაქმანრობს. სხვა ოჯახის წევრები სამკალს, სათიბ-სახვეტს გაებრძოდენ („ფშაველი და“..., VIII).

ბაბაგლანძულაშვება-ბ ხუმრობით ჭილაობას, ბლაძუნს დაუწყებს. „მოღა, მეკიდე, თუ ბიკი ხარი“ — გაებღანძულაეება (ზურაბი თომას), და თან მარილიანად იციანს („სოფლის სურათები“).

ბაბაღლიბი-ბნ ერთმანეთს მიყოლე-ბით გაგლენ. „გაუღლინეთ საკაროდა, უკვენ მე და წინ შენაო“ („ფშაველი და“... XI).

ბაბაგონება-ბ (ხაუბ.) მოხედება, გადა-ეკირება. „ან კი რას ვაბობ? ლეშითა განა გაძლება სვავია! და, თუ გაძლება, ღარჩება, ღღე დაადგება შავია: გაეზომება კისერზე მეცხვარის შვინდის კავია“ („ერთგ. მეგობ.“, 111).

ბაბათარ-წაბათარი გაერთიე და წაერთიე. „მაშ, მე ვინ მეტყვის: აბძანდი, მეტყვიან—აეთერია, ათასფრად, ათას კილოზე: გაეთერ-წაეთერია“ („ეთერია“, II).

ბაბაბიღება-ბ გაუყვება, გაუღგება. (ბერიძე) ბოლო ღროს, ვიღრე მრისხანედ დაუღლებულს ფერდას გაეკიდებოდა, ღრმა ხევის მოეთარა („ბერიძე გაუტეხელი“).

ბაბაბირება-ბ გაეკრივება, მუშტი-კრივი ში შეეჭირება. თავ-მოწონებით უამბობდა სოსო ხეთისოს და თან მუშტი ეკირა მოკუქული, აბა, თუნდა გამეკრიეო (ვარ.) („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

ბაბაბაღება-ბ მალე, სწრაფად წავა, გაიჩქარებს. თან უფრო ნაბიჯს უმატა, ფეხმარდად გაემალო („ხის ბეკი“, II).

ბაბანათლაბი-ის ხელ-მხარი გაენათლები ს ცოდვების მოსანანიებლად, განსაწმენდად საკლავს შესწირავს ხატს და ხევისბერი ამ საკლავის სისხლს წასცხებს (შუბლზე, ხელბზე...). მესამე ცხვრით პატარძლის მამას „ხელმხარი გაენათლების“ („ხევის. ქორწ.“).

ბაბართოს: იმათი დახასიათება არ გაერთოს („ფიქრები კეფხისტყაოსნის“ შესახებ“, IV) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: გაერთოს.

ბაბართხმი-ის გაეფინება. არ დაიშალა ესროლა, ბოლი გაერთხა თოვლზედა („დაქრილი ვეფხვი“); ბოლი სასიამოვნოდ გაერთხა და გაიძაბა ხეობაზე („აფხუშობა“). // გაიშხლართება. სიტყვა გაუშრა პირზედა, დაბლა გაერთხა მიწასა („აღლდა...“, I); დაბლა, მიწაზე ვხვდებოდა თავპირდაჩეხილ წერთა; ზოგი გზა-გზისპირს ეყარა, ზოგიც ვართხმულა მღელოთა („არწივის ღარი“).

ბაბატაბაბინება-ბ მოეტაცებინება, თავს მოატაცებინებს. „ამათ ღელა გამიხარდის

გაყოლია, გასტაცებინებია“ („დარეკანი“, III).

ბაშარბაზ-ბ გაივლის, გავა და თვალს მიფარება. „მე რაღა მინდა, განა კი მოვედები, ქალო?“ — სიქვა სალიამ და გაეფარა კარში ზურგზე თულუხით („საშობაო მოთხრ.“, — სტუმრები).

ბაშარნას: გაეფარნეს წიფლიანსა (ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: შეეფარნეს.

ბაშაშ იხ. § 1.

ბაშაბაბოშინ იხ. § 8.

ბაშაშორაბა-ბ გაეცლება, გაშორდება, თავს დააღწევს. „სად მიპრბი, ნეტავ, ბელელავ, სასჯელს სად გაეშორებნი?“ („კოპალა“, V).

ბაშაჩხვანა იხ. § 31.

ბაშაწმვბ მოიხელთებს, ხელში ჩაიგდება. (გოჩი) ქამის დროსაც არჩევანში არ შადიოდა. ღორივით, რასაც გაეწეოდა, შასკამდა („გოჩი“). (დათვი) ჰყლაპავს და „სდღვლეფს“, რასაც კი გაეწევა (ვარ.) („დათვი“ — ლეთისაგან).

ბაშხვანაბა გაუსხლტება, გაეცლება, გადარჩება. (ქორს) ტრედი მიინც გაეხვეწა, მაგრამ გასცდა ამ თავის სამშობლოს და ენახებში შეფარინდა („ტრედები“). „შინით სად გაგვეხვეწები, აქით თუ გაგვეშორია?“ („სტ.-მასპ.“, VII).

ბაშხვინ-ს (ძვ.) გაიღება, გაიხსნება ბეჭრი. მაშინ გაეხვენენ ძალნი ცათანი („ხეხს. ქორწ.“).

ბაშხბრიშაბა გასცვივდება, შემოაცვდება. (არწივს) მთელს ტანზე ბუმბულიც კი გაქხრეშოდა („მშეყარებულნი“, IV).

ბაშპაზ-ი „მტაცებელი ფრინველია შავარდნების ოჯახისა“ (გლ.). არ მიბობლნა დაბლა ქვემპრომად, მალა დაეფრინავ, როგორც გაუაზი („ნუგეში მგონისა“).

ბაშპანათო: მომცენ სანთელნი, გზა გავანათო („ფშაველი ღედაკაცის მღვთმარება...“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: გავინათო.

ბა-პ-პარაბა-ბ: (ს ა ქ მ ე ს) ში გ გაქვარდება სწრაფად იმუშავენს, ბეჭითად მოეცილება და გააკითებს. „ბეჭ-

რის სტუმარო, ცოტას მასპინძლო მატყლი მინდა, მატყლიო, შენმა მზემა, შიგ გაქვარდები“ („ფშაველები“, — შენამკ.). **ბაშპაზ იხ. § 31.**

ბაშპაინენეო იხ. გაეღინებია.

ბაშპაღება-ბ შინაური პირუტყვი გაგარეულდება, ველური გახდება, — განადირდება. „გაველა ცხვარი“, განადირდა („გაველა ცხვარი“, II).

ბაშპთხიფოშიო იხ. გათხეფს.

ბაშპიბ: „კარგი დრო გავიდა, კარგი ბიჭებო!“ („ამოდის, ნათლება“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ლაგვიდგა.

ბაშპიწაღა იხ. § 15.

ბაშ-ი ბრკვალი, კლანკი. არწივი გაქვარდა, დაქრა გაზი (ყორანს) („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

ბაშა კანკი, წვივი. „(ხაფანგს) ერთი მაგისად კარგა მალა დაეატაცებინებ ი უნამუსო გაზასა...“ („სცენები“, — სცენა I).

ბაშინაბ-ს ჭახირით, წვალებით აკეთებს, ცოდვილობს. „წუხელის, ძმისავ, კარგი სიზმარი რამა ენახე, ტყავს რასამ გაეზიდავი, ლეშს რასამ ვკიდეზლი კირჩხაზე“ („ფშაველები“ — ძველს...).

ბაშინაბ ჭახირით, წვალებით კეთება. „ჩაღბოს, მართლაც, ძალიან უხლებოდა წისქვილის მართვა და სულ იმის გაზიდვაში იყო“ („უძმოს-ძმა“, III).

ბაშინაბა ორომტრიალი, გაწაშაწია. „(ბულბულს) ეხვეოდნენ, ჰკონინდენ, ისე შეაწუხეს საბრალო. რომ კინალამ ამ გაზიდულობაში არ შემოაბღვდნენ, ტანზე რაც ბუმბული ქკონდა“ („ბუნ. მგონს“).

ბაშინაბაბა-ი ზრიალის გამოცემა. „ქარი სტეენდა, გაზრიალებული ერთი ტყის ბოლოდამ მეორეში გავარდებოდა“ („სურ. ფშ. ცხოვრ.“).

ბაშინაბაბა-ბ თარხანი (თავისუფალი) გახდება. აქ: გამდიდრდება. გათარხნდა კაცი, აუარებელს სიმდიდრეს აუარებელი სხვა მიემატა (ვარ.) („მუცევალი“, IV).

ბაშინაბა-ი გათავებული; მომცვლარი. „ცოცხალი ამას ვერ ენახავ, თქვენი დღეც გათაულია“ („გველის-შკაშელი“, VI);

„სჯობდა კი ასე გახდომას, გავთაულებოდა მეხითა“ (იქვე).

ბატახსნირბაშ-ი გაფუქებული, გაუშნოებული. „ის (მამლი ორაგული) არც გამხდარია და არც ბოლო აქვს გათახსირებული“ („ორავ. ცხოვრ.“, 11).

ბათოშილ-ი ლეშით გათოშილი ლეშით ძალზე გამძლარი. ყვაუ-ყორნები, დამძლრები, ლეშით გათოშილები, იქვე ახლო-მახლო კლდეებზედ სხდები-დენ („სეაი“).

ბათხაშ-ს: ლაფით გათხეფს ტალახით გასვრის, მოთხუანის. გვიყვარ-და, შეეხებროდით, უწოდით ტყავსა კალთაზე. ან გავთხიფოდით ლაფითა, მაგრამ არ გაწყრის ამაზე („იე. კოტორ. აშაი“), 11). (გადატ.) სირცხვილს აქმევს, შეარცხვენს. „წიწოლამ ლაფით გავგვთხი-ფა, გაგვექვა სირბილიანი!“ („ბახტრ.“, XVI).

ბათხაშილ-ი გასვრილი, გათხუნი-ლი. (ჩაღბოს) თავ-პირი და საგულე სისხ-ლით ჰქონდა გათხეფილი (ვარ.) („ჩაღ-ბოს“, 11).

ბათხოვლაშ-ბ (ფიგურ.) სწრაფად წავა. „ერთი კი დაქივლა თათრულად და როგორც ვარსკვლავი ისე გათხოვდა“ („აფხუშობა“).

ბაიპაშ-ს გაიღიზიანებს (პრილობას). ბევრს შემთხვევაში დაქეპნილი ცდი-ლობს, წყლული „გაიავოს“ (გაძინელოს) („ხევსურის თავი“).

ბაინარ გაიარე გასწი „გაიარ, გაიარ, მეკანტალო!“ („სცენები“, I, სცენა ხეი-სურეთში).

ბაიბასრბაშ-ბ გაისვრება (სისხლით). „სად იყავ, ხარო-ირემო, სად გაიბასრე სისხლითა?“ („ჩანაწერები). ცრემ-ლად გაიბასრება ბევრ ცრემლს დაღვრის. გამეღვიძება, — იქვე ვარ, გა-ვიბასრები ცრემლად („მთიელი ბავშვი ქალაქში“).

ბაიბასრბაშ-ს: ცრემლს გაიბა-წარებს (ფიგურ.) განუწყვეტლად იღვს ცრემლს. „მთას ვეფხვი ვნახე მტი-რალი, — ლეკვი წინ ედვა ნაიარა, მკედარ-ი... დმუროდა მწარედა, თვალთ ცრემლი გაებწარა“ („კითხვა-პასუხი“).

ბაიბაშ-ბ (გადატ.) გაიბეგვება, ცე-მა-ტყუება მოხვდება. (ხერო) ვაი, თუ ფუ-ლების გამო ბოლოს უამს გაიბეკოსა! („სახალწლოდ“).

ბაიბოტირ-ბ („ცრუბენტ. აღმზრდ.“ I) ბეჭდვის შეცდომა, იხ. გაიბოტირებს.

ბაიბოტირბაშ-ს გამოტებით, ფეხ-ბის განზე გაწვივით დაღვება. გამოვარდა ტყიდან ხარი-ირემი ოფლში გაწურული და გაიბოტირნა შუა შარაზე („ცრუბენ-ტელა აღმზრდელი“, I).

ბაიბარუნაშ-ს: თავს არ გაიბ-არუნებს არ გაიხედავს. მუცელა ში-ნიდან გარეთ თავს არც კი გაიბარუნებდა („მუცელა“, 11).

ბაიბაშ-ბ: რა გაიგება რას გაი-გებ, ვინ იცის? „რა გაიგება, ჩვენ მაინც ვერ დაეაბრუნებთ სიზმრითა“ („გეგ-ლია“, I).

ბაიბარუნაშ-ბ დაიგეგება, დაიჩევევა, გაიწაფება; გათამამდება. (გოგოთური იფშინას) ჩაეუბნება ქეკიანად: „შენ გა-გერშილხარ სხვაზედა, გინდოდა, გოგო-თურსაცა წამასაქდომოყავ თაზედა?“ („გოგოთურ და აფშინა“, 111). „პოდა. გაგერშილა. აქაოდა არას მეუბნებინაო, ხა-ლიზი უქამავ“ (ვარ.) („პაპასი და...“).

ბაიბონ („მწყემსის სიმღერა“) ბეჭ-დვის შეცდომა, იხ. გაიბებს.

ბაიბონაშ-ს: ნუ მც გამიგო-ნა ექი ნეტავ არ გამეგონა ეს რა გაიგო-ნეს ჩემმა ყურებმა! „ვაპ შენ, ჩემო თა-ვო, ნუ მც გამიგონავ!“ („მოკვეთ.“ მოქმ. II, გამოსვ. 111).

ბაიბონაშ-ს აქ: გაიგდებს, გაიყრის (ქა-მარში...). (სალირი) ქლუთათ გორასთან დამღგარა, ცულ გაედვა გაეაზება („ჩანა-წერები“).

ბაიბონაშ-ბ გაიჭიმება, გაიჭვივება. გაიყარნოდი დონიჩი, წელშიაც გაი-დრიცოდი („ლაშარობა“).

ბაიბაშ-ბ ვაკეე გავა. (მდინა-რე) წვილად, გაივაკეე, ჰრწყავს და უმ-ღერის ველებსა („კლდე და მდინარე“).

ბაიბაშ-ს: ახლოს (არ) გაიე-ლევის არ გაიყარებს, ახლოს არ გაი-

ტარებს. „ვინღა გაიღუეეს ახლოსა? ჩაჟ-
ვაეებენ დედანი“ („ზახტრ.“, XVI).

**ბანიტჰმი-ს სახელი გაუვარდება, ცნო-
ბილი ვახდება.** გაითქვა, ღვაწლით შემო-
სილი... სახელოვანი იყო ეს ჩიბუხი („გა-
სამართლ. ჩიბუხი“).

ბანიპასპასნმ-ს გაიკისკისებს. კიდეც
გაიკისკისებს, გდმამეხევეა და მკოცებს
(„იი“); „კაკაბმა ჩემს ძახილზე ბალღით
დაცინეის კილოთი გაიკისკისა“ („ცრუ-
პენტ. აღმზრდელი“, ნაწ. I, თ. III).

**ბანიპმნმპ-ს ენწის, წილის ყრით
გაინაწილებენ, გაიყოფენ.** საზოგადოებამ
გამოუხედა მარჩის უფროსს, რომ ჩვენ
გაეიკენქავთ პაპას კუთენილს მახტასო
(„შთაბეჭდილებანი“).

ბანიპიშხმ-ს ხატს გაიკითხავს
ქადაგი (მკითხავი) ხატს რჩევა-დარი-
გებას ჰკითხავს, „ხატის აზრს“ გაიგებს.
ხატს გაიკითხავს მკითხავი, ქადაგობა,
იცემს თავშია („გალაშქრება...“).

ბანიპისპასნმ-ს იხ. გაიკისკისებს. „ხა!
ხა! ხა! — გაიკისკისა: — რასცა ჰხედავ,
სწორია“ („ჩემი ახალი მეკლე“).

**ბანილმამბ-ს უფოზოდ გაძლება და
მოითენთება, მოღუნდება.** „(ყორნებო),
გაიღეპებით სისხლითა, ვადახვალთ ილ-
ტოს წყალზედა!“ („აფხუშოობა“).

**ბანილმამბ-ს ლემით, ხორციით უფო-
ზოდ გაძლება.** (მგელი) ენაწამოგდებული
მოძუნძულებდა, ვალეშილიყო, თავ-პირი
სისხლიანი ჰქონდა („როგორ გაჩნდენ
ბუები...“).

ბანილმამბ-ს გაილუმბება. (კაცს)
უტონია წყალში ტყავითურ და გა-
ლუსკვილა („საუბარი ბავშვებელ“); ღი-
დი წვიმა დაუშვა. დასველდა, გაილუსკა,
გაიყინა და დააწყებინა ბავბავი მამალსა
(„ჩიყინი მამალი“, II).

ბანიმალმბ-ს მალა ასწევს. (ბაბა
მორბის, გაიწვდის ხმალს და გაიშალდება)
(„მოკვეთ.“ მოქმ. IV, გამოსვ. VI).

**ბანიმინდვრამბ-ს მინდორზე, ვაკეზე
ჩავა.** (მდინარეები) როცა კი გაიმინდრე-
ბენ, ხეებსა ჰგლეჯენ ფესვითა („გაზაფხ.
სურ.“).

ბანიმტრამბ-ს ხმაურით, გრუხუნით

გაივლის. აქა-იქ გაიმტრევიან პირგამა-
ული ღვარები („არავკეს“).

ბანიმმლმანს იხ. § 41.

**ბანიმწარმბ-ს გამწარდება, გაუბედურ-
დება.** შენ არავის რას უშავებ, სხვის-
გან გაიმწარები („ქებათა-ქება“, —მელო).

**ბანიმთლმბ-ს ხელ-მხრით გ-
ინათლება ცოდვების მოსანანიებ-
ლად, განსაწმენდად საკლავს შესწირავს
ხატს და ხევისბერი ამ საკლავის სისხლს
მოიციებს (შუბლზე, ხელზე...).** ხევის-
ბერმა უნდა ხელ-მხარი „გაინათლოს“
სისხლთხედა („ლამარის ჭვარის დღე-
ობა...“).

ბანიმწამბ-ს დაიფინებს, ამოიჩემება.
ბოქაულმაც აღარ გაინიფა, თავი ისე მო-
აჩენა, ვითომ დაიჭერა ბეკის სიტყვები
(„დროშა“).

**ბანიმონმბ-ს ცხიმი (ღუმა, ერბო...)
წავსმის, წაეცება (რომ არ დაიფანჯოს).**
შეიდასი წელი გამიხბა, არ გავპოხილვარ
ღუმითა („ჩივილი ხმლისა“).

**ბანიმწინმბ-ს ძალიან დასველდება,
გაიფლინთება; (გადატ.) ძალიან დათვრება,
გამოიბრუება.** (მამასხლისს) ზაქარაყ
გვერდზე მოუჭდა, გაყენთილიყო ისიცა.
ტიკის პირიდან თუ ჰსვამდა? კუპრიუ
ტუნს ეკრა, ფისიცა („ქართ. ქორწ.“, II).

**ბანიმმბშლ-ი გამაღებული, (ირემი-
ვით) სწრაფად მორბენალი.** (ცხენს) უხ-
დება გაირმებულსა რახტის, უზანგის
ძვრიალი („გიგლია“, III).

ბანიმსინმბ-ს დაინახავს. სავათებ-
მა... როგორც ეტყობოდა, ვაისაჩინეს
სამშოდ მისული ვითომდა თანამეამუ-
ლე (ვარ.) („მელია-სერეფენიას სკოლა“).

**ბანიმთველმმმმ-ს მშრალი სთვე-
ლი (შემოდგომა) იქნება, ზამთარი გვიან
დადგება, გვიან დათოვს.** დარი შემოდგო-
მა დაღვა, როგორც ფშაველები ამბობენ,
— „გაისთველმმელა“ („ფშაველი და...“,
III).

**ბანიმსინამბ-ს მიწას გაეყვრის და გაი-
ნაბება.** დედაჩემმა ერთი კი ამოიკენესა
და წაიქცა ვაიმე! მე იქვე ვავისხიპე
(„შელის ნუქრის ნაამბობი“).

ბანიტაცმბ-ს მოიტაცებს (ქალს).
„ჩვარდაწერილი არ იყო, მაგრამ ხელ-

დადებული იყო ბახისა და ჩონთამ კი გაიტაცა“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ. I).

ბანიტპანურმა-ს: პირს გაიტკბანურებს პირს ჩაიტკბარუნებს. (ფიცებლა) მიუახლოვდა ლებანს და ოდნავ მოავლო კბილი, პირი გაიტკბანურა („სათაგური“, III).

ბანიტპალაპაზა-ბ მიწას გაეკვრის. იმის მაგიერად, რომ წამოხტეს და თავს უშველოს, სანამ მონადირე მიუვა, ის ინაბებება „გაიტყლაპება“ დედამიწაზე („კურდღელი“, — საწყალი).

ბანიტპალაპაზა-ბ გაფართოხლდება, გაიწევის, გაქცევას ეცდება. „დაეტაცე ხელი (კურდღელს), დაიხავლა, გაიფხლავნა“ („ცრუებენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თავი I).

ბანიტპალაპაზა-ბ მამოძვინძვრის კსელივით გაეზმება, — ერთმანეთში აირევა. ჩიტების ურთიპული გაქსულ-გამოქსულიყო კსელივით („კურდღელი“, — ის).

ბანიტპარმა-ს გაიფეტებს. „ეს საქმელი თქვენთი გაგვიქშერებაგ“ („ფშავლები“, — შენაპი).

ბანიტპარმა-ს: ნაცარ-მტკერად გაიღებს განადგურებს, დაფლეთს, დაგლეჯს. (ჩიორას) ჩამოუქროლა ლეგონმა, უნდოდა ხელად წაეღო, ეწიწენა თავისებურად, სულ ნაცარ-მტკერად გაეღო („ქორა“). გზას გაიღებს გზას გაიგნებს, გაივლის, გავლას შექმლებს. ვინღა დაეძებს ნადავლსა, ნეტავ გაიღონ ხანია! („მწყემსის სიმღერა“ — ისევ...). ნაგაბრად გაიღებს განადგურებს, გააცამტვერებს. აქ: ძალიან გაღანძვლავს. (თორღვამ) თუნდა სრულ „ნაგაბრად“ გაიღოს ჩემი მკვლარი და ცოცხალი, მე აღერისიანად „ბალი-ალას“ ვეუბნები („რამე-რუმე მთისა“).

ბანიტპინმა-ს გაიღიმებს. (ივანეს) ზურგით რო ვხსნიდით მეუობარს, მაშინ კი გაიღმინაო („ივ. კოტორ. ამბავი“, VI).

ბანიტპინმა: გაიყვანა პირი აზრთა სხვადასხვაობა წარმოიშვა, უთანხმოება ჩამოვარდა. ამასობაში გამოვიდა რამდენიმე ხმა: „...ჩვენი სკოლა გუთანია, ცე-

ლი და ნამგალი, ბარი და თოხი. ეს ვისწავლოთ, ის არა სჯობია?!“ — გაიყვანა პირი („სოფლის სურათები“, 5).

ბანიტპინმა-ს: შეიღებს გაიყვანს საკლავის შეწირვით ხატს შეავიდრებს შევიღებს. ფშაველი მოვალეა, გამოისყიდოს შევიღები თამარ დედოფლის ხატისაგან, ანუ, როგორც თვითონ იტყვიან „გაიყვანოს“ („ფშავლები“ — ძველს).

ბანიტპინმა-ს გავარდებიან, გაცვივდებიან. ავაპმე, ჩემო ქარასხავ, აღარ მამიხვალ ხელად, რომ შევიყარნეთ ამობილნი და გავიყარნეთ ველადა?! („მესტიერის ჩივილი“).

ბანიტპინმა-ს შეიშუმუნება, გაინძრევა. (მთიბავები) შეაკქერდენ ერთი მეორეს, გაიჩმუნენ მხრებში („სცენა მთაში“) გაიჩმუნენ-გამოიჩმუნენ: დემეტრე, ახალუხა, ლოგინში წამოქდა, გაიჩმუნენ-გამოიჩმუნენა („ლექსოს სამწყემსო“).

ბანიტპინმა-ს: თვალის არ გაიჩხვერება ძალიან ბნელა, თვალთან თითს ვერ მიიტან. „დაეკვიამდა, დაუკუნეთდა, თვალი არ გაიჩხვერებოდა“ (ვარ.) („პაპასი და...“).

ბანიტპინმა-ს: ქულს გაიცივრებს ქულს გვერდზე დაიხურავს; გაიპრანჭება. წელში გაიყრის ხელებსა, ქულს გაიცივრებს თავზედა („ჩანაწერები“).

ბანიტპინმა-ს: ფრანგული გაიცივნებს (ფიგურ.) ფრანგული გაიეღვებს. „(ბაკური) მტერს მიეგება ციხის კარს, მეც იმას მიეყვებ კვალზედა. გაუხტა ხმალმოღერებით, ფრანგულმა გაიცივნაო“ („ბაკური“).

ბანიტპინმა-ს გაივიშება. (ფიგურ.) „მოალის შავ ღერბელი, კუბრივით შავი; გაიძაბების, გაიძაბების, გაიძაბების, ხალხ არ ჩინს“ („ვინ არის მართალი?“).

ბანიტპინმა-ს განიწრაზავს, დააპირებს. ნაცნობობით მისალმება, ახლოს მისვლა გავიძრახე („გაუბედური სიყვარული“); მიშველოთ შენ და შოთაშა, გგონობა გამიძრახაო („დავით გურამიშვილის ხსოვნას“).

ბაიჭინაწილებს-ს ცოტას გაინაწილებს, გაყოფს. მაშა...პაპათა კერაზე დარჩა ნა-ხეყარ-წიწილა, მის სამემკვიდრო რაღ იყო, ქვეყანამ გაიწინაწილა („ნახეყარ-წიწილა“, I).

ბაიშვარს-ს გაიშვარს. გაფუქდა ბილ-ბიანი, კუდილა გაუქვრია („მელია-კუდი-გძელია“); „იქ რას გაჰხედავ? სხვაცნის-კე თავი რას გაგიქვრია?“ („ეთერი“, III). ძუ ას გაიქვრის იგივეა, რაც, კულს აუქნევს (იხ. აუქნევს). ივერიამ კი კუდი ამიქნია, ე. ი. ძუა გაიქვრია („თ. რა-ზიკუდილოისადმი“).

ბაიხარხარაშ-ს გადაიხარხარებს. ერ-თი მურალად, ბოხის, დანჯღრეულის ხმით გაიხარხარა („საბალწლო სიზმარი“).

ბაიხვლიშ-ს დაიხვლეთებს, ხელში ჩაიგდება, წაასწრებს. ფრინველთა ზნე-ხასიათი მიმინომ იცის მთელია, იმიტომ ჩიტებს არ ზოგაეს, თუ სადმე გაიხელია („მიმინო და მერცხლები“).

ბაიხვამს-ს გაიხვამს. გზას გაივლის. იმედმა რაზიკაშვილმა, მგელმა გაიხვანა გზანად („ჩანაწერები“).

ბაიხვანს (ვარ.) („ბახტრ.“) ბუქვდის შუცდომაა, იხ. მაიხვანს.

ბაიხვანს-ს მთლად გასცივია (ფო-თოლი, ნაყოფი...), გაშეშვლდება. ხელე ზამთარი დადგება, გვიხოშები მთლია-ნად („სოფლის სურათები“, I).

ბაიხსნის-ს პირს გაიხსნის წაი-ხემსებს, ცოტას რასმე შექამს. საკვირ-ველი ის არის, რომ ზოგს ლუქმა პური არა აქვს, ჩიჩქი ხორცი არა აქვს. პირი გაიხსნას, და აქ ტაბლას მოარბენინებს („ხმა მთილამ“).

ბაიხსნილშ-ს სახსნილოს შექამს (მარხვის გასელის შემდეგ). „ვერ უყუ-რებ მაგ ვერანას, წინაღობითვე გაუხსნი-ლებია. ე!“ („სააღგომოდ“).

ბაიხშირამ-ს გაცვდება(?). გაიხშირა როზგები და შეიკონა ახალი („სოფლის სურათები“).

ბაიხრონეშულ-ი გამოხრული; (გა-დატ.) გასაწყლებული, გაბეჩავებული. ...მაშინ უფრო კარგა დააფასებდით თქვენს მიერ გააწოწებულს თქვენსა

ბუნას (sic) კმრებსა, თქვენს ყურმოკ-რილ ყუმბასა („ხვესურები“).

ბაიპანწილ-ი ნაკვენი; უსწორმან-წოროდ დაკორტინილ. ეს ბ. ა-ვი აუკი-ლებს (ხალს) შარბის. „ძალის“ წარმო-მადგენლნი კიდეც უსკაშენ შალაშინს იმისაგან გაეკენილ საქმეებს („ქრელი ამ-ბები“).

ბა-პაპირის-ს კვირობს, უყვირს, იოც-ებს. გაჰკვირდა მთელი ღუნია ჩემს აქეთ-იქით სირბილსა („თავის სიმღერა“).

ბაპპრა აწაყვანა, მოპარვა. ზარმაყებო არიან... გაყვარზე, გამოცინცლაზე უპი-რავთ თვალს („სოფლის სურათები“).

ბაპპრით სწრაფად, შეუჩერებლად ტრედები გაყვრით მიდიოდენ („ტრე-ლები“).

ბა-პაქიშ-ს ხელს გაჰკიდებს ხელს მოჰკიდებს. ხელი გამყიდეს ხელზე-და, ჩამაშველიეს ქარია (ვარ.) („ფშე-ლები“).

ბაპანშ-ს გაჰკოჭავს, გათოყავს. მო-აგუნდავეს სმა-ქამეთელები და გაჰკონეს, შეიპარეს ტყვედ („მუცელა“).

ბაპარულ-ი აქ: ამოფარებულად. მეც იქ დაგხედები. ფოცხვერა, გაკრული გორის პირადა („მწყემსის მუქარა“).

ბაღ-ი „კეტი“ (ვაჟა). „თითო გალ ავიტანათავ, გამაქვებენეთავ ეგენივ“ („წერილი ხვესურეთილამ“).

ბაღ-ი იხ. გალო. (ყვავი) წაადგა თე-სა, როს ბრძენი (სვავი) სწიწნიდა ძრო-ხის გალასა („მთათა ერთობა“).

ბაღაღაშულ-ი გათამაშებული, გათამა-ყებული. გალაღებული ირემი ფურს უბ-მობს, მთაზე ყვირისა („ბებერი ღომი“).

ბაღახვ-ს წააქცევს. აღვივი... შაშვუ, მაკრამ. დაილოცა ღმერთი, ვერ გამლ-ხა; იმედია. ვერც ამის შემდეგ გამლ-ხავს („აღროშა“, V).

ბაღახულ-ი: ხატის აგან გა-ლახული ვითომც ხატის მიწეწით დასნეულებული. შენი ქმარი ხატისაგან არის გალახული („ფშაველი და...“ IV).

ბაღაშ-ს გაცვეთს. ბასრის გორღის ცემითა კლდები გაულევია („გაზაფხუ-ლი“).

გალეშილი-ი ლეშით, ხორცი თუზო-
მოდ გამაძლარი. მგელი კლდის პირას
მიგდებულყო და გალეშილი, გათოშილი
ქასქა-ებდა („ყორანი“); მუცელა გალე-
შილი იყო და ისევე მამაეურად იბრუ-
ნებდა მორვევით სქელს კისერს (ვარ.)
(„მუცელა“).

ბალმ ტვინიანი გრძელი ძვალი (მელა-
ვისა, ბარკლისა, წვივისა...), „მეორე დი-
ლა გათენდა, გალო გამოვხარ წვნიანი“
(„ფშველი და...“, XI).

ბალმთიბუღ-ი მთვრალი, გალეში-
ლი. „გამძლარი, გალოთებული ციხე-გო-
რობით მოსვენ ნემთან მოიდა ისი“ („და-
რეჯანი“, IV).

ბალშაღებ-ბ ლუბი ვახდება, დამჭ-
ლევდება. რაკი ერთხელ, საქონელისა არ
იყვეს, ოჯახი ხორცი ჩავარდება, ადვი-
ლად აღარ გემკლევდება... არ გალუბდ-
ბა („მუცელა“, I).

ბალუღუჩებულ-ი გამოლენჩებული,
გამოთავანებული, გამოშტერებული. ათ-
ასში ერთი თუ ვაპბდავდა ფიქრს, თო-
რემ ცხრას ოთხმოცდაცხრამეტი დაემს-
გავსებოდა იმ ლოდებს, ჩემ პირდაპირ
ბექოდან რომ გამოიყურებთან გამტკნა-
რებულნი, გალუღუჩებულნი („ფიქ-
რები“).

ბალუსპულ-ი, **ბალუსპვილ-ი** გა-
ლუშული, გაწუწული. წვიმისაგან გა-
ლუსკული უხვირო შესახედავი იყო („ჩე-
მი შევარდენი“); ...მქაღანაურა... წვი-
მისაგან გალუსკულს ქათამს დაჰფერე-
ბია... („ჩვენი სოფელი“); ღრუბელთა
ცრვლით გალუსკვილი ფრინველნი
ძღვს-ლა ფრინავენ („კლდე სალი“).

ბამბარმამ-ს: ს ი წ ი თ ე ს გ ა მ ა -
ა რ თ ე ა მ ს დაჭრის, სისხლს ადენს.
„ღღეს ხუთი კაცი მასკდით და სიწითე
ვერას გამართვით“ („შობის წინა-ღამე
ტყეში“).

ბამბახდენ-ს იხ. გამაახდენს. წყალსაც
შენ გამამახდენე, შამისვი ცხენის გავასა
(„ფშველები“ — ძველს...).

ბამამტამ-ბ გამოკვიდება, შემოუ-
ტეხს. „ამაიწვადა ი ხანჯარა, მძლივ ამ-
აძვრა, ჩაქვანგებიყო, გამამტამა ყმა“
(„აფხუშობა“).

ბამანიარი („აფხუშობა“) ბექდვის
შეცდომა, იხ. გამეერე.

ბამამტამ-ბ ვრუხუნით, ხმაურით
გამოივლის. გამამტამტევა არავი გა-
ზაფხულობით შეივა („გულო, რას...“).

ბამამტამ-ბ გრძლად წამოვა, გა-
მოიშლება. (ფიგურ.) „გამამტამნეს ბოლ-
ნი და ხელისუფლის ღვიძლ-ფილტვის
ნაგლეჯები აქ სამ გამამბნია ტყვიამა“
(„აფხუშობა“).

ბამამტამ-ს გამოიშვერს. დაიზარდ-
ვით, ქალეობ, ძუძუებ გამამტამით
(„ფშველი და...“, XI).

ბამამტამ-ბ მალე, სწრაფად წავა,
მოსხლტება. ქუსლი ჰქრა, წითლა გამალ-
და, ნიაფ-ქარივით მავალი („ალუდა... II“).

ბამალულ-ი გამალებული. რა ვნახეთ
მტერი, მიეცევიდით ხმალ-მოწვდით, გა-
მალულები („მოხუცის ნათქვამი“, VII).

ბამამტამ-ბ (გადატ.) გამალატა-
კებელი, გამალარიბებელი. „მამ ამაზნედაც
თუ შამაჩინდებს ხევსურეთის გამამ-
ცხვირთ „ბარახოტი“ ბაბანიითა-ღ“ ოდი-
გრობითაჲ“ („ხეუსურეთი“).

ბამამტამ-ი იხ. § 41.

ბამანდგუბრ: („მონადირე“, III),
ბექდვის შეცდომა, იხ. მინანდგურებს.

ბამბ-ს-ტამ-ბ ხმას გამოიღებს
(გამოსროლილი თოფი). გამასტყვრა მუ-
ცალის თოფი, — კლდის პირი დიშლ-
ბოდა („ალუდა...“, I). გამოსტყვრა მუ-
ცალის თოფი, ტყვია ჩქამს იზამს მქისესა
(იქვე).

ბამაშტამ-ს იხ. გამოუტეხს. „გამაუ-
ტიე მკვლარვირინი, გამაუტიე, მამუ-
კის კირიმეჲ“ („სცენა მთაში“).

ბამაშტამ-ბ დაუმოხნებს. (თორ-
ღვას) გამაუქალა ჩონთამა ბოძალი
მქვარტლიანია („ძველებური ომი...“).

ბამბ-ჰ-შუღებ-ს: ბოლოთ გამამჰ-
ყუღებ ბოლს, კვამლს გამოისვრის.
„ტილო ღურღურაო, რარიგ ბოლოთ გა-
მამაყუღებს, ნისლ გეგონების“ („სცენა
მთაში“).

ბამამტამ-ბ გაწუწულად, თავისუფ-
ლად, დაუბრკოლებლად. მისი შვილი სყო-
ლიდგან ისეთი განსწავლული დაბრუნ-
დეს, იხიცი აღარ ესმოდეს ქართულისა

და უცხო ენაზედ კი გამაშირებით საუბრობდეს („ფიქრები“ — უნდა).

ბამაშირბაშულ-ი გაწაფული, დაწესებულებული; გაშუღმებული. ყვავი თავისთვის ჩხაოდა გამაშირებულს პანგზედა („მიმინო და მერცხლები“).

ბამაწაზილადა იხ. § 80.

ბამგონეა: „გამგონეა“ იმ მიცვლებულია („ფშაელების ამოღ-მორწმ.“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: „მამგონეა“.

ბამგონეა: „მამის გამგონედ დიდხანს გაყოცხლოს“ („ფშაველი და...“, II) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: მამგონედ.

ბამგულაგელ-ი აღმაფრთოვანებული, გამახარებული. საცა გავხედნებ, ყველგანა ზღვა მოვარდნილა მწვანისა, გულისა გამგულებელი, დამათრობელი თვალისა („გაზაფხული“).

ბამგელ-ი გამჭარდელი, მშობელი. იყურთხის თქვენი სიცოცხლე, იყურთხის თქვენი გამგელი“ („ქებათა-ქება“, — მელო...). გამღლადა: (მოლაშქრებში) დასცქერენ საქართველოსა, მიღებული ჰყავთ გამღლადა („საშობაო სიზმ.“, III).

ბამღისა (ვარ.) („ხევისბრის განცხადება“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: მამღისა (იხ. მასღის).

ბამღლოზა გამჭარდელის, მშობლის მოვალეობის გაწევა. „რომ შესძლონ ქვეყნის აღდგენა, განკურნენა იმის წყლულისა, ობლისა მოვლა, გამღლობა, მოხელვა დაკარგულისა“ („წმინდა ნინო“).

ბამეითარი (უბატოცვ.) გამოდი გამოეთრიე „გამეეთერ მანდლან ჩქარა!“ (ვარ.) („მელია-სერაფენია“).

ბამეირა! გამოიარე მოდი „მარი, გამეგრე, შე ყროლო, ნუ ჩასწოვ ტყუილად მე ტყვია-წამალსა“ („აფხუშობა“). „წამოდი, გამეგრე, შე ბეჩაო“ („შთაბეჭდ.“, I); „გამეგრე, ქალებს ლხინი უქაო“ („აფხუშობა“).

ბამეირამზ-ა შეუტევს, დაერევა. (ციცა) გამეირა თავებსა, დიდ დადგა ცოდვებრალი („ჩანაწ.“).

ბამეიუშუღები-ან: ბოლნ გამეიუშუღებიან ბოლი, კვამლი გამოვარდება (ზარბაზნის ლულოდან). „ნისლივით ბოლნ გამეიუშუღებიან-ად“ დაღების გუგუნი“ („სცენა მთაში“).

ბამთელაშულ-ი დაკერებული, დაკონილი. ხეესური გამოხვეულა ათასგან გამოთელებულ ტყაუქში („ხეესურეთი“).

ბამთხუაზი იხ. § 10.

ბამიგონოღით („მწყემსის ანდერძი“) ბექღვის შეცდომაა, იხ. მამიგონოღით.

ბამითხაროღი იხ. § 34.

ბამიციინა იხ. § 10.

ბამიწირიბ იხ. გაწირავს.

ბამიწულა: გამიწულა სახსენებელა, ძველ-ღების არემარეო („ფშაველი და...“, X I) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: გაიწულა.

ბამარამელობა მძარცველობა, შიმტაეობლობა, მოტყუებით წართმევა(?). „გამოლი გამოჩიით, აესულობაო, ეშმაკობაო... გამკრეკელობაო“ („სცენები“, I, სცენა ხეესურეთში).

ბამლაშ-ი თავის შენახვის უნარის მქონე, ყოჩაღი (პირატყვი, ფრინველი...). (წიწლა) თითონაც გამლაში იყო, — ამას არ უნდა მოწმობა. თვალი ყოველმხრივ ექირა სარდოს მძებნელი ფხიზლად... (ვარ.) („ნახევარ-წიწლა“).

ბამლაშაშულ-ი მარილმონატრებული; დამშუული, მდალძრული. ნაზამთრი საქონელი გამლაშებული გაუმძღრად ხოხნის ახლად შემწვანებულს დეღამიწას („ლარეჯანი“, V).

ბამლაშაშ-ს: სიტყვას გამოვავებს გარკვევით იტყვის. ენა მებმევა, სიტყვასა ვერ გამოავებს, ვეღარა („ეთერი“, IX).

ბამლაშაშ-ს იხ. გამოავებს. როგორც იყო გამოავნო (სიტყვა) („საჩივარი“).

ბამლაშაშ-ს გამოავლის, გამოუღებს. საითთაოდ ყველა თოფები გაშინჯა... ყველას ტალები გამოარადა („დათვი“ — ყველამ).

ბამლაშაშ-ს გამოიყვანს (გაღმიდა გამოღმა). წყალს არეინ გამოამხდინა, ცრემლი ჩამომდის ღვარასა („ფშაველი“, — ძველს).

გამომგზინებულ-ი იჯივია, რაც გა-
ბზინებული. ახლად გამოზინებულმა
წიფლის ფოთოლმა გაიშრიალა ხის ტო-
ტებზე (ვარ.) („ბუნების წიაღზე“).

გამომგზინებულმა (ვარ.) („ბუნების
წიაღზე“) ბექვდის შეცდომაა, იხ. გა-
მომგზინებული.

გამომგზინებულ-ი („ფშაველი და...“, XI)
ბექვდის შეცდომაა, იხ. გამოხედნება.

გამომგზინებულ-ი იხ. გამოუწყდება.

გამომ-ს-ღამის გამოდის და წყდება,
თავდება. მის ძირს მურყნისა ქალა გა-
მოსდგამს, იქ მთის წყაროთ ქურდულად
ძვრება („ღანაჯრ. შესტვირთ“).

გამომგზინებულ-ი: სიგრიგელაში გა-
მოდის ტრიალებს, კოტრიალებს. აქ:
გახურებული ცეკვავს. „დაიწყეს ქალ-
ვათ ერთად თამაშობა. ჩემი დედაკაციც
ერთს სიგრიგელაში გამოდიოდა“ („სცე-
ნებო“ — ფშ. ცხოვრ., სცენა I). ტოშ-
ში და ფაცხში გამოდის ცეკ-
ვავს, თამაშობს (ვარ.) („ორი გმირი“).

გამომგზინებულ-ი შიგ შეერევა, დაერევა,
(შეგელი ცხვარს...). გარეთ ცხვარ-ძროხას
იმ ჩემსა დათ-მგლები გამოქრევა („სა-
შობაო სიზმარი“).

გამომგზინებულ-ი: სწორში გამო-
ერჩევა ტოლებს მოშორდება, მოს-
ცილდება, დაილუბება. იმისი დამლონებე-
ლი გამოერჩიოს სწორშია („კითხვა-
პასუხი“).

გამომგზინებულ-ი შეურნდება, გადაეკიდება.
(ფიგურ.) (იალბუზი) აღარა სჩანდა მთელ
ერთ წელს, ღრუბლები გამოქსეოდა
(„იალბუზი“).

გამომგზინებულ-ი: ესერის. „(ნადირი)
ბევრგანა ვნახე, ბევრჯელა სითათ გამო-
ვესრეი“ („ხის ბეჭი“, V).

გამომგზინებულ-ი გამოვა, გამოვარდე-
ბა და თვალს მიეფარება. (შეკვლემ) ერთ-
ხელ გველურის თვალით ამხედ-ჩამხედა
ტანხედა და სწრაფად, ვით ნაპერწკალი,
გამოეთვარა კარხედა („ჩემი ახალი მე-
კვლე“).

გამომგზინებულ-ი გამოქანება, მთელი
ხისწრაფით წამოვა. „(დაქუარას) უნა-
ხავს ცეცხლის ალი, უთუოდ აფხუშუელთ

უქირსო, უთქომ და გამოშვებულა“
(„აფხუშორობა“).

გამომგზინებულ-ი § 11.

გამომგზინებულ-ი იხ. § 15.

გამომგზინებულ-ი გამოუსხლტება, გა-
დაურჩება, გამოეცლება. იმას ...მიბეგვა
ჩვენი თათარი, კინაღამ მიერჩო, ძლივს
ცოცხალი გამოშვეწებოდა („ერემ-სერემ-
სუტემიანი“).

გამომგზინებულ-ი: კარი გამოეჭ-
რება კარი დაეხურება, გამოეცდება;
(გადატ.) დაილუბება, ამოწყდება. ჩვენს
უბელო ბედს ბეჩავსა — კარი რად გამოე-
ყარა? („ქებათა-ქება“, — დაუკარ.) „ჩემს
ქმარ-შვილებთან ბევრს სხვასა გამოეყარა
კარია“ („ბახტრიონი“, III).

გამომგზინებულ-ი: თრევით გამოიტანს, გა-
მოათრევს. „ორივე უღვაშის ტოტზე თი-
თო ორაგული მომბშია და ორივე გამოე-
თარე“ („ცრუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I,
თ. III).

გამომგზინებულ-ი: გამოიბღერტე ეგ
გაბეცებული გოგრა (***) „შენც...“
ბექვდის შეცდომაა, უნდა: გამოიბღერტე.
გამომგზინებულ-ი: კანს, ნაუუტს (აქ:
ხორცს) შემოიცილოს, კანიდან გამოვარდე-
ბა (შდრ. ეილა). ლეშს ეღვა ზევით
თავთანა მხარი, — ეს ყველამ იხილა, ამ
მხრიდამ ბეჭი გადმოხტა, თხილივით გა-
მოიეილა („ხის ბეჭი“, VIII).

გამომგზინებულ-ი: კარგა ვერ გა-
მოეიტანე კარგად ვერ დავიხსომე
(სიზმარი). კარგა ვერ გამოეიტანე, ვიტ-
ყოლი სიმართლისასა („ფშაველი და...“,
XI).

გამომგზინებულ-ი: ბარაქას გამოი-
ღებს დიღხანს არ გამოიღევა, მალე
არ გათავდება. „ამ დალოცვილმა (თხილ-
მა) ძალიან ბარაქა გამოიღო“ („ტყის კო-
მეღია“, მოქმ. II, გამოსვ. I). ფერდს
გამოიღებს მოძღება, დანაყრდება.
ვიღრე მისი საფერხე ფერდს არ გამოი-
ღებს, მანამღე არც შადგება პაპა გზაზე
(„პაპას მსოფლიო თქვრები“).

გამომგზინებულ-ი: წინ წაივდება, დაირე-
კავს (ბეჭის). „(ცხრა კაცი) გამოეიყარე
წინ ინდოურებივით, მიგრეკე თავთავას
შინ“ (ვარ.) („ცრუბენტელა აღმზრდ.“).

ბამოიპვილი-ს: გულს გამოიპვილის გულიდან ამოირეცხავს, გულიდან ამოიგდებს, მოიძულებს. „მოკითხვა წესისა და საკიროც იყო მომეკითხე, რა ჩემზე გული არ გამოგეცვალა“ („ფშაველი და...“, IX).

ბამოქანაქლავ-ს (გადატ.) შეთხზავს, გამოჩარხავს, შოაწყობს. ხელად იქვე შიირიც გამოკანქლავს და ჩემად იმღეროდენ („ფშაველი და...“, IX).

ბამოქანაქლულ-ი გამოწყობილი, გამოჩარხებული. ღმერთია, ხატია, „ჩვეარია... თუ... კობეად ხმალდელამფრით გამოკანქლული არ არის, ის, ბატონებო, ჩვენი არ იქნება“ („რამე-რუმე მთისა“).

ბამოქ-პარავ-ს გამოისვრის, აქეთ გადაოაგდებს. (ზღვაჲ) კაცი გამოქრა მიწაზე ღრიალით მეტისმეტითა („უიღბლო იღბლიანი“).

ბამოქ-ლევ-ს: გონს გამოქლევს „გონებას გამოლევს“, გაატულტუებს, არაგონიერულ საქმეს ჩაადენინებს. თქვენ რაღა ღმერთი გაგირყრათ, რამ გამოვლიათ გონისა („სიმღერა“).

ბამოქპავლ-ი კარგი მომავლის მქონე, სიმღერო. „ყურადღება მიაკიე უფრო ბალებსა: გამოქავალი თუ არი, პატარობაშივე შეეტყობაო“ („ერუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. III);

ბამოქალღებ-ბ სწრაფად წაშოვა, გამოქანება. (ყვავი) ხან შორით გამოქალღებდა გამწარებული სწრაფად, იფიქრებ, გამზადებულა არწივის გასაკაფადა („არწივი და ყვავი“, V).

ბამოქსუტავ იხ. § 8.

ბამოქჯრავლ-ი: კარის გამოქცევა. (გადატ.) დამღუპველი, მოშპობი. სხვა რამ მაშინებს, ისა ვსთქვათ, დამშობი მზის და მთვარისა, სამშობლოს დამამხობელი და გამოქჯრავლი კარისა („დაგვიანებული პასუხი აკაკის“).

ბამორახევი-ს ცემა-ტყუპით გამოაგდებს. „თუ მართლა ცოცხალ ას სუშპატივ, თითო ვალ ავიტანათ, გამაქრებენეთაე ეგენიე, ჩაელორდენეთაე!“ („წერილი ხეესურეთილამ“).

ბამორჩეულ-ი: სწორეზი (სწორჩიით) გამოჩეული წყევლა: ტოლებს მოცილებული; დაღუპული. მაშ ნერც მე და შენ ვიქნებით სწორებში გამორჩეული („ოცნება...“); „ვის ეწადება ღალატი სწორჩიით გამორჩეულსა!“ („ბახტრიონი“, XIII).

ბამოსაპალ-ი რაც გამოუვა (წყულფი), შემოსავალი, ღალა. სახნავ-სათიბიც გვექავია, ვენახებიც მაქვს მრავალი, თუნდ მთელს ქვეყანას ეყოფა იმათი გამოსავალი („პაის და ქართლოს“, I).

ბამოსარჩევი-ი: სწორჩიით გამოჩეული წყევლა: ტოლებს (სწორჩეებს) მოხაცილებელი; დასაღუპავი. „შე სწორჩიით გამოსარჩევი, შენა!“ („ფშაველი“, — შენამე).

ბამოსატაძეპალ (ქალის) მოხატაცხლად. გასწია მზეთუნახავის გამოსატრეცხლად („მელია-კუდიგქელი“, III).

ბამოსალღებ-ბ გამოქანაღდება. ვენახით, თუ არ გამოსაღდეს ქლევით სნეული მწირია („აქა ამბავი...“).

ბამოსახავ-ს: ქამში გამოქეთებელს გამოსახავს ხაქშილან ქამხ ძალიან მოასუფთავებს. გოგრა გამოქლა, ქამში გამოქეთებელი გამოსახა, ისე მოლოკა („გოგრა“, II).

ბამოსაულ-ი იფიქვა, რაც გადასეული. ვის არ ჰქმნის გულდაკოდილსა დიაცი გამოსეული („ქებათა-ქება“, — იუღასავით).

ბამოსრეულ-ი გამოსროლილი. (ღრუბელს) სწადიან შთანქვას, გააქროს მზის სხივი გამოსრეული („შეპხედეთ ერთი ღრუბელსა“).

ბამოსხლამილ-ი ახლეთილი, სწრაფად გამოვარდნილი. ბალახით გამოსხლამილი ცეცხლი თუ მოჰხვდა მწველად („ეთერი“, III).

ბამოს-ტყვრამ-ბ იხ. გამასტყვრება.

ბამოუთმთრამ-ს ჭიქრ, პირუთვნელად ეტყვის(?). (თორღვას) მალა ბანინდამ ძირს, კარებზედ ნადგომს გამოუთეთრე: „უთუოდ საქებურად იქცევი მეთქი (პრისტავი)“ („რამე-რუმე მთისა“).

ბამოუარავ-ს: ნ ა ს ე რ ს გ ა მ ო უ რ ე ე ს ვ ა ა ჯ ა ლ ა რ ა ე ბ ს, თ მ ა შ ი თ ე რ ს ვ ა უ რ ე ნ ს. „ღმერთმა დასწყევლოს...„ დ ე - დ ა კ ა ე მ ა ა რ ვ ა მ ო შ ი რ ი ა ნ ა ს ე რ ი! ა ი ნ ა ხ ე - ვ ა რ ი თ მ ა მ ა გ ა ნ ვ ა მ ი თ ე თ რ ა...“ („ს ც ე ნ ე - ბ ი“, — ფ შ ა ე ლ. ც ხ ო ვ რ., I).

ბამოუშტმ-ს გამოუშვებს. „მაგ ძალთი ერთი ცოცხალიც გარეთ არ გამოუტოოთ“ („ბ ა ხ ტ რ.“, XIV).

ბამოუწყმ-ს: ს ა ქ მ ე ვ ა მ ო უ წ ყ ლ ე ბ ა ს ა ქ მ ე ვ ა მ ო უ ლ ე ვ ა, უ ბ რ ა - ლ ო ს ა ქ მ ე ვ ე მოცდება. „ნეტავი შენა! გამოგწყვეტია საქმე და ამბობ, რაც არ არი, იმას“ („პ ა პ ა ს მ ს ო ფ ლ ი ო ფ ი ქ რ ე ბ ი“).

ბამოუჯრ-ს: კ ა რ ს გ ა მ ო უ ჯ რ ი ს კ ა რ ს ვ ა მ ო უ ე ბ ა ვ ს. (გ ა ლ ა ტ.) დ ა - ლ უ ბ ა ვ ს, ა მ ო წ ვ ე ბ ს. ვ ი ნ მ ო ს კ რ ა ძ ე მ უ ლ ე დასა, დახშო სამოთხის კარია, კერაზე წყალი დავეისხა, გამოგვიჭარა კარია?! („ქ ე ბ ა თ ა - ქ ე ბ ა“, — ჭ ა ნ ლ შ ა).

ბამომარკვ-ს იგვეთა, რაც ქერქვა. „კაკლის ტოტების გახმობა ამ გამოქერქვისაგან უნდა იყოსო, ხოლო გამოქერქვა კოდალის ბრალია...“ — შ ო ა ხ ს ე ნ ე ს კ რ ე - ბ უ ლ ს („კ ა კ ა ლ ი“, IV).

ბამოღალღ-ს: გ ა მ ო ლ ა ლ ლ ო მ ი წ ა ვ ა მ წ ი რ ე ბ უ ლ ი, დ ა ლ ა დ ა კ ა რ გ უ ლ ი მ ი წ ა. უ ლ ო ნ ო, ვ ა მ ო ლ ა ლ უ ლ ი მ ი წ ა უ ხ ე - ი რ ო. მ ე ი რ ე მ ო ს ა ვ ა ლ ს ო ძ ლ ე ვ ა („ფ შ ა - ვ ე ის ხ ე ვ ი“).

ბამოღმითაზ გამოღმა მხარეზე. „იქით რო დაბრუნდება, რაკი თავის ეშმაკს ვაალაღებს, გამოღმითაზე ჩამაივლის“ („ს ც ე ნ ე ბ ი“, — ფ შ. ც ხ., ს ც ე ნ ა I).

ბამოღმითარ-ი გამოღმა მყოფი, გამოღმელი. მ ზ ე, შ ე ი დ ლ ე ბ ა, გ ო ლ მ ი თ უ რ ს უ ფ რ ო ა თ ბ ო ბ დ ა, ვ ი ღ რ ე ვ ა მ ო ლ მ ი თ უ რ ს („ნ ა პ ა რ ლ ი ნ“).

ბამოღრუბნი-ს ღრუს გააკეთებს ფუტუროში. (კოდალას) აგერ რამდენს აღგილას გამოუღრუბნია წიფელი გულამდის („ხ მ ე ლ ი წ ი ფ ე ლ ი“).

ბამოშეშხმ-ს გამოწლავს. (მონაღორგე) იმ ძეძუებზედ, რომლებსაც მე მოვლი. დაუტო ხანჭალი და გამოშეშხა („შ ე ლ ა ნ წ ე რ კ ის ნ ა მ ბ ო ბ ი“).

ბამო-ს-შვირ-ს გამოშვირილი აქვს. („ს“) ერთი წვეტი ცხვირილა გამოშვირის

ხაესით დაუფარავი („ფიქრები, მოგონება და ოცნება“).

ბამოჩხმ-ს უხეიროდ გააკეთებს. „ჩემისა სულის სანთლადა ჯაღოც მყის გამოვჩხმავო“ („ე თ ე რ ი“, IX).

ბამოცხმირამ-ს ხეს, მორს წნეღის ან თოკის გასაყრღლ ნახვრეტს გაუკეთებს. „განა არ იცი, ხეს რო გამოსცხვირვენ, შიგ წნეღს ჩაუღებენ, მაუშბენ ჭორებს და, საღაღ უნღ, იქ წაიტანენ“ („თ ი ა ნ. ფ ე ლ ტ.“ — უ კ ა ტ რ ა ვ ა დ).

ბამოცხმირამ ხისთვის წნეღის ან თოკის გასაყრღლ ნახვრეტის გაკეთება; (გ ა ლ ა ტ.) ვ ა პ ა რ ტ ს ხ ე ბ ა, ა ო ხ რ ე ბ ა (შ ღ რ. ვ ა მ ო ც ხ ვ ი რ ა ვ ს). „იმიო მაიგონეს ეგო, ხეესურეთის გამოცხვირვა სწაღიანთო“ („წ ე რ ი ლ ი ფ შ ა ვ ი ს ხ ე ვ ი თ გ ა ნ“).

ბამომბაბულ-ი გამოქვიშული, გამოშვერილი. ძალიან უხდებოღა მისი სტკენა ჩამავალი მშის მთის ფხიღან შუბისწვრღად გამოძაბულ სხივებს („ბ უ ნ ე ბ ი ა მ გ ო ს ნ ე ნ ბ ი“).

ბამოწვეღილ-ი გამოშვერილი, დაღერებული. (ს ო ს ი კ ა - ბ ი ქ ს) ვ ა მ ო წ ე ღ ი ლ ი, დ ა - მ ხ ა ლ ე ბ უ ლ ი თ ო ფ ი ე ქ ი რ ა ხ ე ლ შ ი („ღ ა თ - ვ ი“, — ყ ე ვ ე ლ ა მ, VI).

ბამოწლამ-ს გამოშიგნავს, წეღებს გამოუღებს. თავზე დაჰხარის ვაგო, ბიქია, გაბტყენიღსა წეროს, — ვ ა ღ ა ს ც ე ს ბ ე რ ო ს, ვ ა მ ო წ ლ ა მ ა ნ ა („ღ ლ ე დ ა - შ ე ი ლ ე ბ ი“).

ბამოწურამ-ს: ა რ ა ყ ს გ ა მ ო წ უ რ ა ვ ს ა რ ა ყ ს ვ ა მ ო ხ ღ ი ს. ქ ო რ წ ი ლ ი ქ ო რ - წ ი ლ ა დ ა რ ჩ ი ა თ ვ ლ ე ბ ა თ უ „მ ე ქ ო რ წ ი - ლ ე მ“ ა თ ის ც ხ ე ნ ი თ ღ ვ ი ნ ო ა რ მ ო ი ტ ა ნ ა კ ა ხ ე თ ი ღ ა ნ დ ა ე რ თ ი ო თ ხ ი - ხ უ თ ი ქ ე ბ ა ბ ა რ ა ყ ე ა რ ვ ა მ ო წ უ რ ა (ვ ა რ.) („ჩ ა ლ ხ ო“, I).

ბამოწყმ-ს გამოიღვეთა, გათავღება. ღეთის მადღით და წყაღობით სოფელში თითო-ოროღა კისერკანგინი, სეიღისფერი ბიჭი არ გამოწყდება („ღ ა თ ვ ი“, — ყ ე ვ ე ლ ა მ).

ბამოწღმ-ს გამოჭა (გაღმიღან გამოღმა). „ერთხელის, ახმეტის ზემო, სევეტელს რო გამოწღება კაცი, იმაში ერთი მთხოვარა შაგვეყარა“ („ფ ხ უ შ ო - ო ბ ა“).

ბამოწმენმ-ს გამოხეღავს. რა ექნა,

რო არ გამოგზედნო, თვალნი არ დაიშლიანო („ფშაველი და...“ XI).

გამოხმარ-ს წისქვილს გამოხმარ-ს წისქვილის ბორბალზე მიკრულ ყინულს მოაცილებს (ცულით, წაღლით...). „ქნობამდე სუ ევე (წისქვილი) ვხეჩე, მძლიე გამოვხეჩე, ბორბალს აღარა ქონდა საძრაობა, ისრე მოჰკიდებდით ყინული“ („საშობაო მოთხარ.“ — ნადირობა).

გამოხმობა ხმის დაბრუნება. გაღმა ფერობებიდან მსოლოდ კლდეები გამოხმობით, გამოძახილით უპასუხებდენ („როგორ გაანდენ ბუები...“).

გამოჯანჯილი-ი გამოჯანჯილი, დაკბენილი. ქიტესას გვერდი ქონდა გამოქანჯილი და ცალი ლოყა დაკწრული („დათვი“, — ყველამ, VII).

გამოჯივალაძემა-ს გამოივალაძემა, გამოხრწინდება, გამონათდება. „დაინახე ზეით, ჰალის თავში, თითქოს ცეცხლის ნაკვერჩხალს რაღაც ისერის, ხან ჩაქრება, ხან გამოჯივალდება“ („ცრუპერტ. აღმზრდ.“ ნაწ. I, თ. III).

გამოქაძევიხარ („აღლდა...“, II) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: გამოქცევიხარ.

გამსუბუშვება შერცხვება, სახელის გატება. „ერთმანეთის გამსუბუშვება არ არი კარგი“ („მოკვეთილი“, მოქმ. II, გამოსვ. II).

გამსუპირი-ი გამჟვირვალე. ხავსით შემკულის ტინიდან ძირს ცივი წყარო დიოდა, ანჯარა, ბროლი, გამსუპირი რაღაცას შემოგვიჩიოდა („ტყის სურათები“).

გამტანარღება-ს მტანარი (მნიშვ. I) გახდება, გაფითრდება, გაშრება, გაქვავდება. „გაშრა ეს დედაკაცი, ჩაუვარდა ხმა, გამტანარღა“ („სცენები“, — ფშ. ცხოვრ.).

გამტანარბულ-ი მტანარად (მნიშვ. I) ქცეული, გაფითრებული, გაქვავებული, გაოგნებული. სოფო გამტანარბული იმიგა და ყურს გვიგდებდა („ხოლერამ მიშველა“, IV); სოსიკა-ბიქს გული წაუვიდა და გამტანარბული გაიშვარათა დაბლა („დათვი“—ყველამ).

გამბლოშავ-ს, გამბლოშ(ნ)ი-ს გაბლოშნის, დალოშნის. ძმისწულს უყო-

ნის ხელებსა, სახეც სულ გაუმტლოშია („მამიდის დანაბარები“).

გამჟანჯრება-ს განქარდება, გაქრება. ისიც გაქრა და გამჟანჯრა, რაც ცოცხალს დაუკენესია („სული ობლისა“).

გამჯანჯიობა სხვის დასანახად კოწიაობა, თავმოწონება. „ქალი ერთს გამოჩვენებაში იყო, სწებდებოდა, ეშმაკას ცხენზე ჯდებოდა, ეტუბოდა“ („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ., სცენა I).

გამწვებებული-ი წაწვებებული, წამახული. (არჩივამ) გამწვებებულს ხეზე მოიკლა თავი („არჩივი“, — დაფიქრებული).

გამხმალ-ი გაღმობილი, გაღმობილი. გამხმალი თოვლი მოქანავს, ქუბილი მოქანავს ზევეებსა („პირველი გაზაფხ. სურ...“); (პაპა) ცეცხლის შორიანლო დანის წერხე აგებულს სანთელს ატრიალებდა და თან გამხმალს. შემდნარს ნაპირს ჩამოათლიდა („საშობაო მოთხარ.“ — სტუმრები).

გამხმინებული-ი ვისაც ბევრი ოჯახის წევრები (შვილები, ძმები...) ჰყავს, — კაცით მდიდარი. მცირერიცხოვანს ოჯახს უნდა ექროს მცირე მამული, ხოლო „გამხმინებულს“, როგორც ფშაველები იტყვიან, დიდი ნაწილი („სოტა რამ...“); სმა-კამეთის ქვეყანაში იყო ერთი ფრიალ მდიდარი. გამხმინებული ოჯახი — „წუცელანო“ („მუცელა“, I). დიდის სიჭლიდრის მფლობელი იყო ამ სახლის პატრონი, ცოლ-შვილით გამხმინებული, ყმა და მამულის პატრონი („სული ობლისა“, V).

გამხსნილღება-ს მარხვა გავა. მალე გამხსნილღება, მალე აღდგომა მოვა („ლიდ-მარხვა“).

მან იხ. § 1.

მანამ ხიტყვის მასალა. „წინ-წინ რა ჩამეძინ, განაე, ჯერ ერთხან მაველან ხეჩიით ძახილი“ („სცენა მთაში“); „მალე მიქენ სისხლ-ღუმის კეცეულნ და მამარტე, თორე, განაე, ავადენ „ტყარაშო“, ხო იცი...“ („ხესურეთი“).

მანაზრახმა-ს წინაწარ შეუთანხმდება, მოელაპარაკება, ვითარებას გააცნობს. „მღვდელი უკვე განაზრახეს, რამ საღ-

მოზე ჯვარს ვიწერთო“ („ფშაველი და...“, IX).

ბანატილპ-ს საკლავის სისხლს ახ-
ხურებს (განწმენდის მიზნით). ღმერთმა
ქადაგისავე პირით გამოუცხადა, ემოე-
ნათ ოთხრქა, ოთხეურა ცხვარი და იმის
სისხლით გაენათლათ ტბა („კობალა და
იახსარი...“).

ბანატილპ: ხ ე ლ-მ ხ ა რ ი ს გ ა-
ნ ა თ ლ ე ა „(ხევისხერმა) მუღამ წელი-
წადს ჯერ თითონ უნდა დაკლას საკუთარ
საკლავი ხატში და იმის სისხლი მო-
იცხოს ხელღებზე, შუბლზე. ამ ჩვეულებას
ეწოდება „ხელ-მხარის განათლვა“ (ვაჟა).
(„ლაშარის ჯვარის დღეობა...“).

ბანანიასთ იხ. § 35.

ბანაპოხ-ი რაც გაოხებს, რასაც ცხი-
მი წაუსვებს, წააცხებს, — გაოხილი. თან
მისცა გულანაზალი ქონ-ღუმით განაპო-
ხია („უიღბლო იღბლიანი“, V).

ბანარა იხ. § 46.

ბანასპარტ-ი ნისკარტნაცემი, გა-
კორტნილი. ჩალხოს თავი, მოკლედ რომ
ესთქვათ, კუნძსა ჰგავ, დაფურტურებულს,
კოდალასაგან განასკერტს (ვარ.) („ჩალ-
ხო“, II).

ბა-ჰ-ბანასპაჰ-ს: ც რ ე მ ლ ი ს ს ა ბ ე-
ლი გაჰნასკეავეს ზშირი და ცხარე
ცრემლით იტირებს. გაჰნასკეავეს ცრემ-
ლის საბელი ორშაბათიდან კვირასა („გუ-
ლისთქმავ...“).

ბანაფშუბარ-ი გაფუჭებული. სად დაი-
სვენოს გრძნობამ და ფიქრმა, არა ენა-
ხო რა განაფუჭარი? („ვიწყები...“).

ბანაღამც არათუ, ...კი არა. „(კაკალს)
ახლოც არ გავუეციდი, განაღამც დაუ-
წყებდი ჩიჩქნას“ — ამბობდა კოდალა
(„კაკალი“).

ბანაჟოღამც-ი: ქ ა რ ი ს გ ა ნ ა ყ ო-
ლ ე ბ ი ფუყე მარცვალი, რომელსაც და-
ნიავების ღროს ბზეს გააყოლებს ხოლმე
ქარი. „ქაჯან, ეგ თხოვნა არ განაღამც,
არც საჩუქარი კაცისა: ის მისთვის უმ-
ნიშვნელია, განაყოლები ქარისა“ („ჩიტ-
თა ფაფობა“).

ბანაძარმძმარღამც-ბ ნაცარმძვრად
იქცევა, — გაცამძვრდება. ჩვენ წაეალთ

ამ სოფლით, გაეჭრებოთ, გავნაცარმძვრ-
დებოთ („ოცნება“):

ბანაძარმძმარღამც-ს იხ. განაჯარაბებს. ფშა-
ტაქმე განაძარაბა ამხანაგნი თვისნი, რომ
ბრძოლა... „კულისებიდამ“ დაეწყეთ
(„სოფლის სურათები“).

ბანაბატი-ი მითქმა-მოთქმა, კორიკანო-
ბა; განაგაში. სოფლის დედაკაცებს ხომ
ერთი განვათი ეღვათ: „ჩვენი კნიაზის
ცოლი თვალთმაქცი იყო, კუდიანების
ქვეყნიდამაო“ („სოფლის სურათები“, 6).

ბანიზნიანი იხ. § 42.

ბანიმარ „ზორბა, მოსული“ (ვაჟა);
მეტსახელია, თიყუნია. დედას არ მპა-
კლავს სიმშლით ფოთოლათ განიერაო
(„ფშაველების ცხოვრებიდამ“).

ბანიშაბა დაუინება. (თამარი) სადაც
კი პატარა მწყემსებს შაჰხვდებოდა, დაი-
ქერდა და ჰკოცნიდა განიეებითა („შთა-
ბეჭდილებანი“, IV).

ბანიშაბაშულ-ი დაუინებული, გაუთა-
ვებელი. ბევრ ქალიც შამიწუხებავ გა-
ნიეებულის კოცნიდა („ჩანაწ.“).

ბანიშაღ-ს დაინახავს. (ელიზბარმა)
მთელი ღღე ტყუილად დააღამა, თვალით
ვერაფერი განიცადა („ნადირთა პატ-
რონი“).

ბანიშაშულ-ი გაანგარიშებული, დად-
გენილი. სახელმწიფო ვადასახადი ერთ-
ხელვე განიხრული იყო („ძველი და ახა-
ლი ფშავლ. პოეზია“).

ბანაღამც არათუ, ...კი არა. „ციკა-
ნიც არვის დაუკალ, განაღამც კურატი დი-
და“ („ალუღა...“).

ბანაღამცაშულ-ი გაოხრებული, გაჩა-
ნაგებული. გაონავრებულს მინდვრებზე
მგლის ჯოგი დაძრწის მშიერა („საახალ-
წლო სიმღერა“).

ბაპაწინიკაშულ-ი გამოპრანჭული,
მოკოხტავებული. რა არის იმათ თვალში
შინაური ძალღი ბალნიანის კუდიოთ, გა-
ნებვიერებული, გაპეწენიკებული? („გა-
ველდა ცხვარი“).

ბაპოხილ (კინი) გაოხილი, ცხიმ-
წაცხებული, გათხულები. „მოიდა ისი
და კიდევ სხვა რაიმე ტრანა, ყუწვივით
დაბალა... გაპოხილა, ძველა ქულის ჩაჩა
ეხურა“ („დარეჯანი“, IV).

ბაშვიპვიპაულ-ი ძალიან დასველე-
ბული, გაუღენთილი; (გადატ.) ძალიან
მოვრალი, გამობრუებული. პეტრე ახალუ-
ხა, გაუივივებელი... იქდა ერთს ლოდზე
და მკერძებზევლობდა („აფხუშოობა“).

ბაშვიპვიპაულ-ი („სურ. ფშაელის
ცხოვრებილამ“) ბეჭდვის შეცდომაა, **ახ.**
გაუივივებელი.

ბაშინთულ-ი ძალიან დასველებული,
გაუღენთილი (შღრ. გაუენთება). გაეინ-
თული ვარ ერთიან ცივის ნაწვიმის ცე-
რითა („მონადირე“, III). (ფიგურ.) სასმ-
ლისაგან გაეინთული ფშაელი ...ახანდა-
ხან თავის „დიდს ბატონსაჲ“ გაეხუმრე-
ბა ხოლმე („ლაშარობა“).

ბარ-ი 1. გარემო. მოსცმია გარსა, მი-
დამოს, ნისლი ყვავილთა სუნისა („ოკა-
ლა“, II). **2.** გარეგანი. არ მიჰხლებია ხე-
ლი კაცისა, გაელაშახოს მის სახე გარი
(„დაჩავრ. მესტვირ“).

ბარბ „რგვალი ხე, სიგრძით აღღნახე-
ვარი, რომელზედაც ქსოვის დროს წართს
ახვევენ. ერთი გარაა მოძრავი, მეორე —
უძრავი“ (ვაჟა). ავიღოთ მაგალითად
ქსლის იარაღი: გარა, ცხემლა, საყვანე-
ლა, ანუ კაქაჩუნა, სახეხავი და სხვა.
(„მცირე შენიშვნა“); აიხსენ გველის-პი-
რული. დიაცთ გაღუგღე ცხემლადა; ფა-
რი—ქსლის ჩასაბეჭავად, ხირიმ—გაუდ-
ვან გარადა („ალუდა...“, II). სურ. **ახ.**
ქსელთა.

ბარბარბაშვიპაულ-ი მოვლილი, გაწმენ-
დილი, გასწორებული. მე რომ ვამ-
ბობ ჩემს წერილში: კახეთში მიმავალი
გზა გარაკარბებულიაო, ეს მხოლოდ თა-
ნეთის გზებთან შედარებით ნათქვამი გა-
ხლავთ („საბაასო“).

ბარბ-საშაშაშაშა გარა (**ახ.**) და **სა-**
ყვანელა (**ახ.**). სანდოს ქსლის იარაღები-
სათვის, როგორც არის... ყდები, ცხემ-
ლა..., გარა-საყვანელა... — დიდი დალო-
ნება არა სჭირდებოდა („ფშაველი
და...“, V).

ბარბანი გარდა. „ვის მამაძალს ჩემს
თავად ჩემი ქედანა და კრელია არ ერ-
ჩივნოს, რაც ქვეყანაზე დედაკაცებია,

ჩემს დედაკაცს გარდაია“ („მოკვეთი-
ლი“, მოქმ. I, გამოსვ. I).

ბარბანი **ახ.** **გ 1.**

ბარბანაპილარი-ი აკიდებული. მეც
მიტომ მყვანდა ბლომდა ბიჭები გარდ-
ნაილარი, მომღერალ-მოქიფენი, მსმე-
ლობის გამომჩინარი („ერთი სიყვარულის
ამბავი“).

ბარბანნი-ს გარეგავს, მაგრად და-
სეტყვავს. (ყანა) მკრელმა არ გასკრას,
ან სეტყვამ გარეგენოს, გაატიალოს („ყა-
ნა“). (ფიგურ.) „რამდენის სხვისა ამკვი
გაპრეგენი, გაფუქია“ („უიღბლო იღბლი-
ანი“, XI).

ბა-ბარბ-ს: ქეიშას გაპრევეს
დაანარცხებს. რამდენამც თავი გამოჰყო,
სუყველა ქეიშას გაპრია („ივ. კოტორ.
ამბავი“, VIII).

ბარბათითა **ახ.** **გ 20, 20.**

ბარბით, ბარბითად გარდა. „ღმერ-
თი გამიწყრეს, ეთერო, ცოცხლად დამ-
მარხონ მიწასა, თუ შენს გარეით საყე-
ლოს მე მოვეხვიო სხვისასა!“ („ეთერი“,
III); ქალს ეძლევა მცირე მზითვი...
ყველა ის, რაც ქალს საკუთარის შრომით
მოუპოვებია, საოჯახო საქმის გარეითად
(„ფშ. ძველი სამართალი“...).

ბარბაშვიპ 1. შიდა გვერდის გარეთ
მოქცევით, გადაბრუნებულად (ტანსაცმ-
ლის ჩაცმა) (შღრ. ტყვა-გარექცევა). (ივა-
ნე) მუდამ იცეამდა თხის ტყავსა გარექ-
ცეე, ბეწვი ჩნდებოდა („ივ. კოტორ. ამ-
ბავი“, II); (იოთამს) ტანზე გარექცეე
ნაცვაში ჭიხვის ტყავის კალთებიდან
ორთქლმა დაუწყუო პირისახეზე ადენა
(„როგორ განდენ ბუები...“ I). **2.** (ფი-
გურ.) წინაუქმო, შებრუნებით, უკულმა
(აწრის გაგება). შეიძლება სოფლის „კან-
ცელიის“ მწერალმა დიდებულის პუბლი-
ცისტის აზრი გარექცეე გაიგოს („ფიქ-
რები“, — ბერნემ...).

ბარბაშვიპ გარემო, ირგვლივ. გალ-
ღებული კიეინებს, მტერი ეხვია გარბულა
(„კიითხვა-პასუხი“).

ბარბაშვიპ-ი: მკედრებში (სუ-
ლებში) გართული ვისაც მკედრე-
ბი, სულელები ეწმენებთან, ეხიზმრებთან.
გულს ურევეს, გონსაც უწამლავს გარ-

თული არი სულელებში (ვარ.) („სული ობ-
ლისა“); „სულ მკვდრებში ხარ გართუ-
ლი“ („მოკვეთ.“ მოქმ. V, გამოც. I).

ბართხმულ-ი გაფენილი, გაშლილი.
წიწამურს, კიღით-კიდემდე გართხმულს
ალაზნის ველადა, მე ვსახავ სულა-წმინ-
დადა, მოფენილს კახთა მცველადა („კა-
ხეთს“).

ბართხმულა იხ. გართხმის.

ბა-ლ-რიღებ-ს (ხევს.) გაეცლება, გა-
შორდება, სხვა ადგილზე გადაინაცვლებს.
„ტაპას აცნობებს, ის კიდეც ძაუგ ვა
რუსეთ; იქით კიდეც ხალხი გაღრიდებს“
(„რამე-რუმე მითისა“).

ბარმინანა-ი „უცხო, გარეშე, შო-
რეული, არადიქლი, გადაშითილი“ (გლ.).
„ვაპმე, ჩემო ძმაო, რა სუ გარმინანელსა
ჰგევიხარ, გარმინანელსავით წლიკვან (კან-
ქები) დაქონ“ („ფშაელები“, — ძველს).

ბარმითამაშვამა-ბ გადმოხტება და
იძვკვებს. გარმითამაშვი ერთხელა გარ-
დახატული მხარზედა („ჩანაწ.“).

ბარჯულამა-ბ დაწესდება, რჯულად,
აღათად იქცევა. „გარჯულა გაურჯულე-
ბელი“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოც. III).

ბასამბარშვამა სათარეშოდ, სამეგობ-
როდ, მტრისთვის ზიანის მისაყენებლად.
ამლათა გასაგერშავად მგელს ღმევეხარ
მართალესა („სცენა მთაში“).

ბასათბილო გასათბობლად. „მოკ-
ვეთ — გვეხუროს მიწისა ნაბადი გა-
სათბილოდა“ („მოხუცის ნათქვამი“, V).

ბასაპარშვამა ასაწანავად, მოსაპარა-
ვად. „თუ არა გასაკრავადა რა გესაქმება
ჩემთანა?“ („მთათა ერთობა“).

ბასამალა(ბ) მალი, სწრაფად წახა-
ხვლელად, განაჩქარებლად. ფეხს უცემს
ლურჯი მერანი, ესწრაფვის გასამალადა
(„სისხლის ძიება“, VI).

ბასანათლა-ი ხელ-მხრივთ გავ-
სანათლავი ვისაც მის მიერ შეწირუ-
ლი საკლავის სისხლი უნდა წასცხონ
ცოდვებისაგან განსაწმინდად (შუბლზე,
ხელზე...). ხევისბერი... მსგავსად ჭვრისა
გულზე, შუბლზე და მხრებზე წაუსომს
სისხლსა „ხელ-მხრით გასანათლავს“ კაც-
სა („ხევს. ქორწ.“).

ბასაპირალ ასანაწლაურებლად, (ზა-
რალის) დასაფარავად. უჩივლა თინას
ნათელმა სუღებთანა პირადა და ორი
ძროხა დაადეა ნაცემის გასაპირადა („ორი
გმირი“).

ბასანანა-ი საგმობი, გმობით წამა-
ქეზებელი (სიტყვა). მოდი და გულზე არ
შასვას ამ სიტყვამ გასასენავმა! შეილები
ამამიწყვიტა მის გესლიანმა ენამა („მამი-
ღის დანაბარები“).

ბასანანა-ლ: ესეც ვერაფერი იარალია
დავის დროს სხვის გასატანად („ძვ. და
ახალი ფშავლ. პოეზია“) ბეჭდვის შეც-
დომაა, უნდა: გასატყვად.

ბასანანა-ი გასაშვები; დასატოვებელი.
„ძალ ჰყოფილხარ შენ, ცოცხალ გასატევე
არ ხარ შენ!“ („სცენები“, II, სცენა
ბარში).

ბასანაქვამა-ი იგივეა, რაც სა-
ტიალი. „ვაგლახი გზაა გასატეველი“
(„მოგონება“).

ბასაშრეშვალ-ი გასაფხრეწი, დასახე-
ვი. არასდროს გასაფრეწელი იმას არ და-
უხვევია („ქებათა-ქება“, — დაუკარ).

ბასაშვამა-ბ გასაფუჭებლად; აქ: დე-
საღუშავად. ღმერთთა უშველოს ბარსა-
ცა! ნუ ვიტყვით გასაფუშვად! („მთაში“).

ბასაშმარა გასაშტერებელი, საოცა-
რი, საკვირველი. გადვიდენ ალაზნის თა-
ვსა, მთების წვერები ჩნდებოდენ. საცა
გაჰხედავ, ყოველგან გასაშტერონი დგე-
ბოდენ („ბახტრიონი“, XII).

ბასაწურთნა-ბ იხ. § 5.

ბასანა-ს ტკივილს გაუჩენს, დაასნე-
ულებს. გაუსენია ყველანი მქვალს და
ყიფანა ხეულანა („ღარიბის სიმღერა“);
სოფლის წყლულებმა გამსენეს, ამღლები-
ნეს სტიკირიო („მესტიკირის ჩივილი“).

ბასილაშა-ს სილას გააწნავს, შემოჭ-
კრავს. „შენ ძალიან თავსაც ნუ გამოი-
დებ, თორემ ხმალსაც შემოგხსნი, კარ-
გადაც გაგისლაქავ“ („მოკვეთ.“, მოქმ.
II, გამოც. V).

ბასულ-ბამოსულ-ი ბევრგან ნავალი,
გამოცდილი. ყმა გასულ-გამოსული სჯობ,
ქალი კერაჩი ნაქლომი („ფშაველი დე-
დაკაისი მდგომარეობა“...).

ბასა-ბ იხ. § 12.

ბასწურბინით იხ. § 6.

ბასწა-ს შუაზე გაჭრის, გაკეთს. „ნეტრე... ხმალს გავსხივ და ეს არ შევრძნო, რასაც დღესა ვგრძნობ“ („ერუბენტ. აღზრდ.“, ნაწ. II, თავი IV).

ბასწა გარჯა. მიეწდა, წამლად ვგუ-ობდი გულით მხნეობას, გასჯასა („მტრი-სამც გულია ისეთი“).

ბაბანჯულ-ი სასმლის გამოწვევებს შემდეგ უგუნებოდ მყოფი, — ნასმურევი. „მამ ეხლა უნდა ჩვენი წმინდის გი-ორგის საღიღებლო დავლით, შეციუ-ბული, გატანჯული იენები“ („დრო-შა“. III).

ბა-ს-ბატამ-ს მოსტაცებს (ცოლს). თუ კაცს გულიც არ შესწევს, ...ცოლსაც სხვა გასტაცებს, მამულსაც სხვა დანსა-კუთრებს („ძვ. და ახალი ფშველ. პოე-ზია“).

ბატამბა მოტაცება (ქალისა). მაშინ დარჩება კი დრო ქალის გატაცებისაო („მელია-კუდიგძელია“, III).

ბატამ-ს: ხ მ ა ს გ ა ტ ე ხ ს ხ მ ა ს ლ ა-ყ რ ი ს, ხ მ ა ს ლ ა რ ხ ე ვ ს. „ნამდელია, მწყემ-სებმა გატახეს ხმა“ („მოკვეთ.“ მოქმ. V, გამოსვლა II).

ბატამხ: ხ ა ტ ი ს გ ა ტ ე ხ ა ხ ა ტ ი ს გაჭურღვა. იმისი ცოლურების საგარე-ულოს ერთი აუგი აძევსთ კისრად — ხატის გატეხა („ძვ. და ახალი ფშველ. პოეზია“).

ბატამხილ-ი: უ ნ დ ა გ ა ტ ე ხ ი ლ ი გ ი თ ხ რ ა უ ნ დ ა გ ა მ ო გ ი ტ ე ჯ ე, უ ნ დ ა ხ ი-მ ა რ თ ლ ე გ ი თ ხ რ ა. უ ნ დ ა გ ა ტ ე ხ ი ლ ი გ ი-თ ხ რ ა, მ გ ე ლ ო („სურათები“).

ბატიბვლეზულ-გალიღვლეზულ-ი გამოშვლებული. სოფელი უსაქმური კაკლის ჩრდილში ჰგორავს გატიტვლე-ბულ-გალიღვლებული („საზაფხულოდ“).

ბატლუშაულ-ი (ხევის.) სიმსუქნისაგან მოღუნებული. „იპი, აბა ამას რა სიკვდილ მიუღდგება, რახელ გასუქებულ, ვაეებო, რახელ გატლუებულ“ („ხმა მთიდაძე“).

ბატუსვილს იხ. § 8.

ბატუსულ იხ. § 8.

ბატუღება: ხ მ ა გ ა ტ ე ჯ ე ბ ა ხ მ ა ლ ა ი რ ხ ე ვ ა, ხ მ ა გ ა ვ ა რ დ ე ბ ა. ხ მ ა გ ა ტ ე ჯ ა

მტრიანობისა. — აღეღდა მთელი სო-ფელი („განგაში“).

ბატუშარმა-ბ 1. ქუხილის, ჰეპის ხმა გავარდება. კიდევ გაისმა ხივილი... ცა გატყურა... ნიავ-ქარია („არჩივი და ყუა-ვი“). 2. უზომოდ გაძლება, გასკდება. „აა. გასკობი. გატყური!“ — ეუბნება მზე-ქალა (წიწმბატას) („ბერდინა“).

ბატაშარმა-ბ დასუსხავს. „დაუტყრა ე ამ დედაკაცებს ე სომეხი... გაუტიტვლე-ბა... გაუტყრეზე კინკრით“ („სურ-თი ფშველის ცხოვრებადამ“).

ბატაშარმა-ბ ძირს დაუწნავს. გაუ-ბლანდავს (ჭლანს). (ზვიადური ქისტე-ბა) უნდა თავის მკვდარს შესწირონ, რომ იქ უზილოს წყალია. მსახურად ჰყავდე. მორჩილად და გაუბანდოს ჭლანია („სტ-მასა“. V).

ბატუშარმა-ბ დაუპირებს. (ბოქალკა ჩალხოს) ჭერ-ხანად გომერში დამწყე-ღევა გაუბედა, მხოლოდ მოხუცებულო-ბის გამო აპატივა („უძმოს-ძმა“, V).

ბატუღება-ს: ქ ა რ ს ვ ა უ გ ღ ე ბ ს მიწას ააცილებს (ხიმშიმეს), ქვეშ ქარს გაუტარებს. (სანწორ-ჩარქვი) ჩამარიგეს ლეთიშვილთა, ვერაინ გაუგლო ქარით („კოპალა და იახსარი...“).

ბატუშარმა იხ. § 31.

ბატუშარმა-ბ დარი, კარგი ამინდი დაუღვება. (ფიგურა) სულ აედარია ჩემს თავზე, როდისღა გამიღარდება?! („ზღვა-ში შევეცურდი“).

ბატუღება-ბ უკან გაყვება, გაძლიე-ბა. გაუღვა ხალხი კუბოებს, გროვად. გროვები ხშირია („ეთერი“, XIV); რა-თ არ გაუღვ თოფითა. სრულ არ გასწყე-ტენ წუქუნლი? — (ნადირთა პატრონი).

ბატუშარმა-ბ გაუმყლავდება, შეედრება. ორნია. მაგრამ კარგია. მთელს სოფელს გაუღრიანო („* * * მე რო...“).

ბატუშარმა-ბ ვართფერს, უცე-ლეს გაუხდის. ის ვიცი, მითი ვნუგე-შობ, — გულიც მან გამიერთფერა („ღა-სეტყე, ცაო“).

ბატუღება-ს: წ ი ნ ლ ო ბ ე ს გ უ ე ლ ე ბ ს შეზღუდავს, შეაწიროვებს.. მაღლიც იმასა, ცოდვაცა. ვინც წინ გა-მივლე ლობია! („ღარიბის სიმღერა“).

ბაუპვლემ-ს: ქარს გაუვლევს ქვეშ ქარს გაუტარებს, (სიმძიმეს) მიწას ააცილებს. სამოციტრიანს რეინასა ქვეშ გაუვლიე ქარიო (ეკოპალა და იახსარო...“).

ბაუზეპაპვომბით გაუზეპავობით, გაუზერგანავობით, გაუტკენელობით (მიწის ბანს ტკენინან, „ზეპეპეან“, რომ წუალი არ გაატაროს). „ბანზედაც, გაუზეპეპავობით, ბალახი ამოსულიყო“ („ცრუპენტი-ალმზრდ.“, III).

ბაუზინდებინმ-ს გაუწევიენებს. „ალარ უდგებთ ყურს ჩემს ბუეიერთა (ცხეპარი)... ჩემს ხოდაბუქურთა (ხატის მამულეები), არ გამიზიდებინეთ ხარ-მანეთა ჩემს ხოდაბუქურჩიო“ („ფშავლების ამოლ-მორწმ.“).

ბაუშთახსინრმ-ს ფუჰად უქცევს. „მოლი, მამაშვილობას, დაუთმე... ნუ გაუთახსირებ ღეთის ვედრებას“ („მოკვეთ.“, მოკმ. IV, გამოსვ. V).

ბაუპვლემ-ს: კვალს გაუკვლევს კვალს მიაგნებს, მოძებნის მემრე კი-გადამეთხია, ვერ გაუკვლიე კვალიო, — ღმერთმა დასწეველოს დიაციო, მემრე — ლამაზი ქალიო („ფშავლის სიყვარული“).

ბაულაღმ-ს ღალი გაუხდება, გაუმხიარულდება. გაკეთებულის საქმითა მეც გამილაღდეს გულია („გუთნის-ღედის სიმღერა“).

ბაულაღმ-ს გაუხარებს, გაუთამაშებს. ვინც უღალატა მეფესა და გაკვირლდა მტერია, არ დივიწყებს იმათაც ტანჭული ქართლის ერია („დანაბარები“).

ბაუმართადი: „ამათ სახიით გასულს ხელ გაუმართადი“ („სცენები“, I, სცენა ხეესურეთში) ბეკდვის შვიდლომია, უნდა: მაუმართადი.

ბაუმსუბუქმ-ს დაუწუნებს, გაუცუდებს, უღირსად გაუღლის. „ზღვენსა ნუ გამიმსუბუქებ, მალო თუ გწყალობს ღეთისაო“ („ალუდა...“ V).

ბაუმბანარღმ-ს მტენარი (მნიშვნ.

1) გაუხდება, გაუფიორდება, გაუქვავდება, გაუოგნდება, გაუშრება. ქალი ვერა-

ფერს ამბობდა, გამბტენარებოლა სახეო („სტ.-მასპ.“, VIII).

ბაუმმღვარბ იხ. § 41.

ბაუმმღვარბნი იხ. § 41.

ბაუნათლამ-ი არაქრისტიანი, მოუნათლავი. „გაუნათლავის ლეშითა აღარ გამძღარა სეავიო“ („გალაშქრება...“).

ბაუნამტმამ-ს ნამოძებდა, ნაფლეთეზად, ნაფლეთეზად უქცევს, — დაუფლეთს, დაუფლეთს. „(მუცალს) მეკრღზე ნაკრავმა ტყვიამა გაუნამოძა გულია“ („ალუდა...“, II).

ბაუნაწარომღმ-ს: ღმერთი გაუნაწყრომღმება ღმერთი გაუნაწყრომღმება, გაურისხდება. „მამ, მოკედეს ჩემი ამბეობა, გამინაწყრომღმეს ღმერთიო, თუ ნაუბარში სიცრუევე მე გაუერო ერთიო“ („აქა ამბუი...“).

ბაუნაწარომღმ-ს: ღმერთს გაუნაწყრომღმებს 1. ღმერთს გაურისხებს. მაღლიანს კაცს ავი სული ემტერება. უნდა შეაციდინოს, ღმერთს გადუყენოს, ღმერთი გაუნაწყრომღმეს („ფშავლების აზრით რა როგორ გაჩნდა?“). 2. გამაწარებს, ავ დღეს დააწევს. „უნდა ძალიან ვაწელო, გაუნაწყრომო ღმერთია“ („ნახეეარ-წიწილა“, X).

ბაუნაღმ-ს: ძვალეებს გაუნეღლეებს გამოაცოცხლებს, მოაღონიერებს. დამქვევებული ჩემგანა ცხეპარი, ძროხა და ხარები ძლივს დაათრევენ ფეხებსა, დადიან, როგორც მთვრალეები; ეცადეთ შენ და ზაფხული, რომ გაუნეღლოთ ძვალეები („ზამთარი და გაზაფხული“).

ბაუნოღმ-ს გაუკვირდება. „მე ის უფრო გამოიცდა, იმ შეჩვენებულმა რომ უნაგირზე ფეხდგომელამ წისქვილის რუზე ცხენი გადმოახტუნა“ („სოფლის სურათები“).

ბაუნოღმ-ს ცხიზს (ერბოს, ღუმას...) წაუსვამს, წააცხებს (დარბილები მიზნით). დედამ საცვლები დამირეცხა, ნაბადი დამიყვარა, ტყავი გამიპოხა („პატარა მწყემრის ფიქრები“).

ბაუნაწარომღმ-ს გაუჭავრდება, გაეხშიანება, დაკვირდება (ცხეპარს). თაუდაც თაუვის წოწლოკინა ქუდით გაჰყვა თაუვის

სამწყსოს და გაურიალა: „ჩიეე, ნტრიეეე!“
(„ცრუებენ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თავი III).

ბაუზულებელ-ი რაჭულად, ადათად
დაუდებელი, უაღათო. „გაურაჭლებელს
არაჭულებ, შენ ეგ არ შავადღებისა“
(„აულდა...“, III); „გარაჭულდა გაურაჭუ-
ლებელი“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ.
III).

ბაურაჭულაბულს („აულდა...“, III)
ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. გაურაჭლებელი.
ბაუნასწორღება-ა გაუთანაბრღება;
მის გასწვრივ აღმორღება. გამოვლეს,
გამისასწორღენ, მოსაქარღენ კლდისა დი-
რესა („სინზმარი სასოწარკვეთილისა“).

ბაუნასღღება-ბ გაუქანასღღება. სენის-
გან ქეყენის მკურნალო, თვით როდის
გაგვისაღღები? („თმა-გრძელა—ქკუა-
თხელა“).

ბაუნსვამ-ს: ხელს გაუსვამს
ხელს მოუსვამს, მთლიანად წაიღებს ან
წაიყვანს. „წოგისად გაესეთა ხელი და
გაერეკათ“ („ერთგული მეგობარი“, I).

ბაუნსწორღება-ს: სიტყუას გაუს-
წორღებს გაუთამაზღება, თამაზად, თა-
ნატოლივით დაელაპარაკება. „სადაური
ხარ? ნუ მიწყენ, რომ სიტყუა გაგისწო-
რია“ („სისხლის ძიება“, VI).

ბაუნსხვამპალ-ი გაუპრელი, გაუკეთე-
ლი. გაუსხვეპელი ეყუაცო არ სჩანს,
აღარსად სჩხირია („ერთგული მეგობა-
რი“, III).

ბაუნსხლტება-ბ (გადატ.) გაუთავღება,
მოესპობა. გავისხლტა, მიწა აღარ გაქუა
შენ ტოტის დასაბიჭები („დათვი“).

ბაუბმვ-ს გაუშვებს; დატოვებს.
„ერთს არ გაგიტევთ ცოცხალს, შე ბერ-
ღისას მესაძიანო!“ („ბერღისა“).

ბაუბტარღება-ს გაუხეთქს, გაუპობს.
„აბა, გაბედღე და დაქარი, შე ძაღლო, მაგ
თავს შუაზე გაგიტყრობი“ („მოკვეთ.“
მოქმ. IV, გამოსვ. VI).

ბაუუპალღვღება-ბ უკლო (იხ.), უბე-
ღური, უიღბლო გაუხღება. „ეაქმე, მო-
მიკვდა პატრონი, აღარ მყავ ჩემი ბერ-
ღია, ბაღღების სათრეღლად გავხდი, გა-
მიუკლოვდა გვერღია“ (ვარ.) („ჩივილი
ბმლისა“).

ბაუუშარღება-ს: სხვისას არ გა-
გიფერებს სხვათათ კი არ მოგე-
ქცევა. „ნოვოე ობოზრენიე“ არ გაგიფე-
რებს სხვისას, ხომ იცი, გულარჯალია, ის
ჯერს არ შესვამს მტრისასა („საახალ-
წლოები“).

ბაუუშარღება-ს (ქეჩს წინ დაუყენებს და)
გაირეკავს (ცხვარს). (ციხელმა) გაუქეჩა
ცხვარს, წინ გაუშდღეარა ღიდრონი ვა-
ცი („ცრუებენ. აღმზრდ.“, ნაწ. I,
თ. III).

ბაუუშარღელ-ი ვინც არ გაიქშერებს,
არ გაიშეტებს რასმე, — ხარბი (შღრ.
უქშერეზელი). ცოღვა იქნება, რომ ამ
სიტყუას მიემართოს ფშავური: „ძვირი“,
„ხარბი“, „გაუქშერელი?“ („მცირე შე-
ნიშენა“ — პასუხად).

ბაუუუჩღება-ბ გაუტვირინღება, გა-
ჩუზღება. ღელაჩემი სწუხდა, თითქოს
სიკედილსა ჰგრძნობდა. მოკვენეტღა
ერთს ფოთოლს და გაუყუჩღებღდა
(„შვლის ნუკრის ნაამზობი“, IV); გაპ-
ყურეზება ნიავსა ჩიხვი, ყელ-ყურით ლა-
მაზი („არაგუს“).

ბაუუცვღები-ს არაფერი გამოუვა, ვერ
შიაღწევს. „ქვენ დარჩი, მამასწვერუავ.
გაგიცვღების ღულელ აბიკასთანამღი“
(„სიკენა მთაში“).

ბაუუძღვება-ბ აქ: ღირსეულ მეტოქეო-
ბას გაუწევს. (მინღი) თუ მარტო ლაშ-
ქარს გაგიძღვათ, შინავე გაუშვით მთე-
ლიო („ხეცსურები“).

ბაუწინღება-ბ: ცა გაუწითღე-
ბა ძალიან გაუხარღება. „(შანშემ) თქვე-
ნი პირის-ქნა გაიგო, ცა გაუწითღა სნე-
ულსა“ („ბახტრ.“, VIII).

ბაუწინრამ-ს დაუტოვებს (იხ. კიღვე:
გაწირავს). გულს გაუწირეს სახსოვრად
შავი ფიქრები ვერანი („შამენება“).

ბაუუხღება-ბ ჩხუბი მოუვა. ვიღაცეებ-
საც გაუხღათ, ისმის კეტების რახუნი
(„ცოლი ანუ...“); „მეზობლობაში ათას-
ჯერ გაუხღება ღელაკაცებს“ („ფშაველი
და...“, VI); ყუავსა და ყორანს გაპხლო-
ღათ არწივის საბუღარჯელა („ამაო
ომი“); „ამ ზაფხულ, ლაშარს რო მივ-
დიოდით, ზარის კალას გაპხდიყო ხეცსუ-
რებს“ („ბერღისა“, III).

ბაუხერსდებ-ბ ფრთხილად მოექცევა, გაუფრთხილდება. „ბოლოს შამიტყვეს ძალლობაი. გამიხერხდ ხალხი, აღარა მჭრიდე“ („ხევისურის თავი“).

ბაფართხაზ-ს გაფარჩხავს, გაშლის. სევს კი უმსგავსად ჩამოეშვა ჩინჩახვი..., გაეფართხა მხრები („სვავი“).

ბაფთხმენ იხ. § 8.

ბაფთხივალ-ი გაჯავრებული, გაბრაზებული, გააფრთხილი. უსომს ცელს გაფოთებული, გრგვინავს და კივის ვაჟია („დამშეული“).

ბაფურჩინ გაფურჩქნა, გაშლა. მთლად მე შეუთრინს ქვეყანა. მთაში — მთა, ბარად — ბარია..., დილით გაფურჩნა ვარდისა, მთელი იმისი გვარია („სიმღერა“ — ვუძღვნი...).

ბაფუფუნებულ-ი გაფუფუნებული, გათქვირული. სიცოცხლით გაფუფუნებულს არად ადგებენ სხეულთა („გველის-მკამელი“, II).

ბაფულაქილ-ი გაფულეილი, გაბზეკილი. „დავმეხე იმის თავ-ლაშინი..., გაფულეკილინ წვერნი“ („ბერდისა“, III).

ბაფხაზღებ-ბ გაილესება, კარგ ფხას დაიყენებს (იარადი). „გაფხავდი, გაფხავდი, დევის ფერცხალი, აისხი ეკალი!“ („სცენა მთაში“).

ბაფხაზღებულ-ი ფხაალესილი, ძალიან მჭრელი. (გადატ.) ჭერ არ გაუჭრავ ცოლს ქმრისთვის გაფხავებული კბილია („ორი გმირი“).

ბაფხაპულ-ი გაფხაპნილი, გააჭრული. ის პალოც უნდა ეიპოვნო, შუა გაუპო გულია, რომ ჩემი გულიც გამთელდეს გამწყრალი, გაფხაპულია („ცოლი ანუ...“, IX).

ბაფხროკებულ-ი იგივეა, რაც ფხროკი. გაფხროკებულს, გამხმარს ტყავში გამოხვეული ზარის რეკაზე სოსია მაშინვე საყდარში დაიბადებოდა („ერთგული მეგობარი“, I).

ბა-ჭ-ძარბაზ-ს: ტყეია გაჭქარავს ტყეია თავთან ახლოს გაუვლის და გრძნობას დაუყარავს. ყველაფერი ცხად იყო, შავარდნის ბარტყი ტყეიას გაქარა, დაებნიდა („ჩემი შავარდენი“).

ბაჭარბაზ-ს ჭერქს ვაცლის. საქე

თვითონ შალვამ გამოსკრა ტყეში, გაქერქა („შალვას ნანახი ხატი“, III).

ბაჭმისთა იხ. § 17.

ბაჭმნი-ს გათელავს, გასრავს. „(ირმებს) ძნა-თევა ჩემი ერთიან რქითა და ფეხით გაექნათ!“ („ნადირთა პატრონი“). ყელს და გულს გაჭნის ვერაფერს შეასმენს, ტყუილად იწვავლებს. ვერც-რა იმას ვასმინე, აღარც ბალები დამეყენა, ველარას ვავხდი, ტყუილად ყელი და გული გაქენა („ლილინი“).

ბაჭმისმანებულ-ი ქოსმენივით მსუქანი, ძალიან გასუქებული. „თქვენნი ქირიმით, რარიგ გაქოსმანებულაია“ („ხმა მთლად“); რას მაგონებს აგერ ის მსუქანი კაცი, გაქოსმანებული, ლაბაბაქიდებული, თვალბდასისხლიანებული, ღიბ-გამობერილი? (ვარ.) („ქვეყანაზედ რა მოელენა რას მაგონებს“).

ბაჭმსუღებ-ბ გაველურდება, გაგარეულდება. ჩემი „თვალამაზი“ ისე გაქსუებულიყო ამ ცოტა ხანში, თითქოს კაცის სახე არ ენახა („ჩემი შავარდენი“).

ბაჭმირაბულ-ი გაჩტებული, ვინმესთვის გამოჩნული. „თუ ვინ თბოლი, უბატრონი, გებირებოდესთ, დიწვიოდეთ, თქვენთვია გაქშერებული“ („ფშაველი და...“ II).

ბაღიღვლებულ-ი იხ. გატიტვობულ-გაღიღვლებული.

ბაღმბ: გაიგეს ჩარგალებებმა, გაღმა შაუქრეს მთანიო („ჩანაწ.“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: მაღმა.

ბაღმბით გაღმა მხარეს, წყალ-გაღმა. „გაღმათ, ივანეს ბინების პირდაპირ ბორბოწიაობდა რასამ“ („სცენები“, ფშ. ცხოვრ.).

ბაღმბითურ-ი გაღმა მხარეს მყოფი უბუნავ გაღმითურებსა, სახევეში აღარ ვავხდები („ძვ. და ახალი ფშველ. პოეზია“).

ბაღმონილადებ-ბ გაქირვებით, ძლივხმლიობით გააწვებს. „იმდენს ძლივს მოგნაწვადით, ისიც სამადლოდ, რომ წლით იწვამდე, როგორც იყო, გაღმონილ-ებულეიყავით“ („ხოლერამ მიშველა“, I).

ბაღმონებულ-ი გაბრაზებული, გააფ-

თრებულო. ხეში ბობოქრობს მდინარე მყვირალი. გალორებელი („ხის ბეკი“, I).
ბალუაბული იხ. § 30.

ბა-ვ-ლ-ი-ს ღვივის, ელვარებს. ხე-ები, ღელამიწა, წითლად, ყვითლად და მწვანედ დაფარული გაქლუოდა („ტრე-დები“).

ბაშვა იხ. § 15.

ბა-ჰ-მინამ-ს შესცივდება. შენ ქერ არ გაუყინიხარ, არ გაგითენებია ღამე თეთრად კარში (ვარ.) („პატარა მწვეპ-სი“).

ბაჰინულ-ი შეციებული. არ ზარობს, ცოლი მზად არის გაყინულის ქმრის შეე-ლაზე („ზამთარი მთაში“).

ბაჩუნდღებ-ა ოდნავ გაინძრევა, შე-იჩხევა. გეშინიან, რომ გაეინძრე, გაქუ-ჩუნდე, სულერთიანად დავიფუშებიო („ეკლემ მხოლოდ...“).

ბაძებღებ-ა გაფიქვება, ჰუას და-კარგავს. „გაყვებულა, გაღარეულა სა-ცოდლევი“ („ეკოდალა“).

-ბაძვივნილ-ი იხ. გულგაცვივნილი.

ბაძვრციღებ იხ. § 7.

ბაძვარღებ-ა ცქერად გადაიქცევა. გაქვრდა მონადირეცა, შებლს ხელი მიუფარია („არწივი და ყვავი“, III).

ბაძაბაზ-ს: ტყავს გაძაბავს ტყავს გაქიშავს. (გადატ.) მოყვდება. „ეს იმის ნიშანი იყო, რომ ტყავსაც გასძა-ბავდა“ („ეტრეპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. 1).

ბაძაბრულ-ი გათოკილი, გაოკილი. შეუქრეს ხელ-ფეხი ბოკილით და იხე გაძაგრული წამოიყვანეს („მელია-კელი-გქელია“).

ბაძაშულ-ი ძაფივით გაქიშული. (ფიგურ.) მთვარისაქენ მიპყრობილ მგლე-ბის თვალებიდან ზიზღის, სიძულვილის. სისხლის ძიების ისრები იყო გაძაფული („ამოდის, ნათდება“, I).

ბაძი იხ. § 9.

ბაძიმი იხ. § 9.

ბაძვარგოლბ: „ახლო-მახლო წამებე-ში გაძვრებოდა“ („შეყვარებული“, I) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: წაძვრებოდა.

ბაძაშაბულ-ი ძმად მიჩნეული, და-მეგობრებული. „ვინა გუავს ეგ გაძაშაუ-

ბული. უნდა ხელში მოგვეტ“ („დიღებ. საჩუქ.“).

ბაძაზხმენ: ხირჩლაე, გაძრახვენ ხეე-სურის („ხეესურის თავი“) ბეჭდვის შეც-დომაა, უნდა: გაძრახვენ.

ბაძრინალაბული იხ. § 4.

ბაძრინელაბა იხ. § 4.

ბაძრინელაბული იხ. § 4.

ბა-ს-წვამლო (აწმუო: გა-ს-წვდი-ს) გა-იწოლო, გაიშვირო. სამთხოვაროდ ვის-კენ-ღა უნდა გასწვადო ხელია? („ქება-თაქება“ — დროება). (ვინ მესთან) ფეხს გასწვდის ვინმეს გაუტოლ-დება, ტოლს არ დაუღებს. მტირალის სტეირის პატრონი ფეხს როგორ გასწვდი თქვენთანა?! („სიმღერა“, — მე).

ბაწირაზ-ს დატოვებს. გაწირეს მგზა-ერთა სამუდამოდ წყალი და მიწა თავისა („აღუდა...“, VI); „ოცს წელს სრულ სხვის შეილადა ვარ, სამშობლო გამიწი-რია“ („ბაბტრონი“, III); თავისთვის არ გაუწირავს დანაც კი, გან თუ ხანჯარი („იე. კოტრო. აშაპი“, V).

ბაწირაზ დატოვება, დაშობა. „თა-ვის მიწა-წყლის გაწირვა ძნელი ყოფილა მეტად“ („აღუდა...“, VI).

ბაწირულ-ი მიტოვებული, თავდანე-ბებული. მოსთქამლა ცხვარი... „ეაო, ჩემო შეილო. ჩემგან გაწირული ობლად. უპატრონოდ!“ („გაველდა ცხვარი“, III).

ბა-ს-წაღებ-ა: ბეწვი გასწყდე-ბა ისე ცოტა დააკლდება, რაც ბეწვს გაწვრებადღე აკლია. ბეწვი გასწყდა, კი-ნღამ ტიღუნას ახალი ჩოხა და წითელი პიჯები შემოახია (ყურამ) („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

ბაწუმი („სცენა მთაში“) ბეჭდვის შეც-დომაა, იხ. განაე.

ბაწუანენ: „ღმერთო. ნურას გაწყე-ნენ“ („ფეხვლები“, — შენამც). ბეჭდვის შეცდომაა. უნდა: გაწყენ.

ბაძვრინლ-ი გაშვირილი. ფარანონის ქულად ხე ხავსი მომეჭვენა... ფარანონის პალტოდ — ნახევრად აძვრალი და ვაწ-ზე გაქვრილი ხან ქერქი („ღად წი-ფელი“).

ბაძვრინილს იხ. § 9.

ბაზვირითა იხ. § 8.

ბაზუშანილ-ი გაუქუყიანებული. შავერდილ ...თიკეში გამოკრული გაუქუყინილი წერილი გადასცა ხოშისა („ფშაველი და...“, IV).

ბაზუშანილ-ი გაუქუყილი(?) გლეხმა, მშრომელმა კაცმა, რაქნას, იმისი სული გაუქუყილი რკინის ლახტის ქვეშ არის მოქცეული („ქრელი ამბები“).

ბაზუშანა-ს გაუქუყეტს, გასრესს. ჟერკიაც არ გაუქუყუნია მტერს, განალამც მოვლას ვინმე („სოფლის სურათები“).

ბახანაბ ღროზე გაკეთება; მომკვლევს მკის ღროს ასე ესალმებიან: „გახანება!“ ბარაქა, გახანება (მკის ღროს), ხარ-გუთანს გაუმარჯოს (ხენის ღროს) („ფშავლები“, — შენამც).

ბახარსვლა: გაგლეჯ-გახარსვლა წაგლეჯა, წართმევა, გაძარცვა. „გაგლეჯ-გახარსვლის შეილება“ (ვარ) (*** „ჩემს ნათლიდელებს...“)

ბახაბა-ა 1. გაღმა მხარეს გავა. გახდა გიგია ხომურას, სიყვინარ ეტყვის მხარია („გიგია“, II). 2. მოხდება, იქნება. ჩხუბად გახდება ჩხუბი მოხდება, ჩხუბი დაიწყება. ხმა გატყდა: ჩხუბად გახდა, შიძრა მთა და გორია („ორი გმირი“, II). ღონეს გახდება იშოვის, საშუალებას გამოჩახავს. „დახე, შავრცხვი იმ კაცთანა, ვერას ღონეს გავხდი, ვერ ვუშოვნე“ („ღარეჯანი“, II). ვერსად ვერ გახდით ღონესა (ვარ.) („აქა ამბავი...“). ქვეყნის გულისად გახდება (გახდის) ხალხის ყბაში ჩავარდება, (ჩააგდებს), ხალხს დაცინვის საბაბს მისცემს, მტერს გაახარებს. „ეპ, დედას მტრისასა, შენც გახდი ქვეყნის გულისადა და მეც გახვადე“ („ფშავლები“, — შენამც). საეშმაკოდ გახდება უსარგებლოდ დაიკარგება, უქმად ჩაივლის. იგულვენ მნას და თივასა, ფაციფუცობენ თემები. არ გახდეს საეშმაკოდა, საზოვედ, ნაჯაფევიც („მთაში“ II).

ბახლი-ს: ბიბროდ გახდის გააბაბრუებს, სასაცილოდ აიგდებს. გუშინ რომ ბიბროდ გახდა კაქკაქი, ის ძერაც აქ მოაფრატუნება მხრებას („ქუ-

ლოვანი“). საეშმაკოდ გახდის უადგილო ადგილას, უდროოდ დროს დაკარგავს. ნუ გამხდი საეშმაკოდა, საწუთროვ, შამიწყალეო! („რას შემომღმურე, მდინარევე“). თავს საეშმაკოდ გახდის თავს მოიკლავს (ცრურწმენით, ვინც თავს იკლავს, მისი ხული ეშმაკებს რჩებათ). „ღმერთი არ გაგიწყრეს, საეშმაკოდ არ გახდაო თავი“ („მოკვეთ.“ მოქმ. III, გამოსვ. I). ღონეს გახდის გაჭირვებიდან გამოიყვანს, უშველის. „სიმშობილა დადიოდა და დამთხოვარობდა კარლაკარ, ჩემთანაც მოვიდა: ღონეს გამხადე, ერთი ათიოდე თხილი მასესხეო“ („ტყის კომედია“, მოქმ. I).

ბა-ჰ-ხღ(ღ)ა-თ იხ. გაუხდება.

ბა-ჰ-ხღ(ღ)ი იხ. გაუხდება.

ბა-ჰ-ხღ(ღ)ა-ს გასცქერის, გაჰყურებს. „რა არი, რას გაჰხედავთ, ბიჭო...“ — გვითხრა სალიამა („სამოზაო მოთხრა“, — სტუმრები).

ბა-ჰ-ხღ(ღ)ა-ს გახედავს. „აბა გაჰხედენით შაშუბსა, აის მამულები, საქერეები ვისი გატეხილია?“ („ღარეჯანი“, I); საცა გახედავს, ყველგანა ზღვა მოვარდნილა მწვანისა („გაზაფხული“, — კიდევ).

ბახლეშუ-ი ატეხილი, ძალიან გაზრდილი (ბალახი). უკერს, რა იქნა ბალახი, სამყურა გახელებული („ზამთარი მთაში“).

ბახეჩილ-ი გააოხილი, გახლეჩილი, გაჩხილი. გახეჩილ კლდეში — ვეშაპის ბუდე, მოსჩანდა ლალი თვით დარიალი (თარგმ.) („ქაჯი“, 3). „ფეხი შუაზე იყო გახეჩილი“ (ვარ.) („ტრუ-ცინელა“).

ბახეჩილ-ბახრეშილ-ი ვაცეთილიძეული, გახეჩილ-გახრეშილი ფარაჯა მონხვი („შობის წინა-ღამე ტყეში“).

ბახეჩეშა გასხლტომა, გადარჩენა, გაცლა. ერთი იქერდა, მეორე გახეჩეშას სცილობდა („ტრელები“).

ბახვლავილ-ი გაბღღენილი, ბუმბულგაყრევიანებული. გახვლავილი კოსალა თუ გაქივლებდა ბედის მომდურავ კაცისებ, თორემ სხვას არავის შეეძლო

წაებლწა ამ ტყის სიქალწულე („ტრელი ამბები“).

ბახნიხნება განქიება, გაიცხვა; შერცხენა. „რა სასიამოვნოა, თუ ღმერთი გწამთ, კოლისთვის ქმრის გახიხება, ქმარზე ავის, აუგის საუბარი?“ („ცრუ-პენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. IV).

ბახრეშ-ს გაცვეთს, გახეხავს. მკითხველმა, ვგონებ, უნდა იცოდეს, რომ ფშაველის ქედი ბატონყმობის მძიმე უღელს არ გაუხრეშია („ცოტა რამ...“).

ბახრეშინი-ი გაცვეთილი, გახეხილი (იხ. კიდეე ქედ-ვახრეშილი). ტანზე მოკლე, ძველი ტყავი ეცვა, თავზე ვახრეშილი ტყავისავე ჩაჩი ეხურა („დიდი წიფელი“).

ბახურმლი იხ. § 81.

ბახშირღება-ა ღამე გახშირდება ძალიან დაღამდება, გვიანი ღამე იქნება. ღამეც ვახშირდა კარგადა („გველის-მჭამელი“, XII).

ბახშირმბულ-ი: გახშირებული ძილი ღრმა ძილი. გახშირებული ძილია, მთელი დარბაზი ხვრინავდა („ახალი წელი ფშავეში“).

ბაჭულურება დასახიჩრება, დამახინჩება. დათვის სხეულის გაჭულურებაც ღორებს დააბრალეს („დათვი“, — გამარჯვებული).

ბაჭულმა: ძალი... გაპუოდა შორს („ულოცნია“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: გაპუოდა.

ბაჭხედანი იხ. გაჭხედნებს.

ბა-ჭ-ხე (—გაჭხელო) გახლიო. „პა, გიდი, გოდრძათ ქალო, ლეკთა სატყვეოდ გაჭხეო“ („გიგლია“, I).

ბაჭხურა იხ. § 81.

ბელა: ელვა, ელვარება აიქამე გაგე-მარჯვება, საცა ხმალნ იქმენ გელასა („ფშაველები“, — შენამც...).

ბელაძნური-ი „გელაქუნის (=სევანის) ტბის კალმახი, — იშხანი“ (გლ.). ესტატემ... ორი წყვილი გელაქნური დააწყო ტაბაქხედ („სათაგური“, II).

ბემულმა-ს გემოს უხინჯავს, იგემებს. უმსგავსი ქვევის ნაყოფს წარბშეუხრელად, არც კი წითლდებიან, ისე გემულდებიან.. („ყორანი“).

ბერმბა მოგერიება. მაშინდელს ომებზე და მტრის გერებაზე დაფუძნებულს ცხოვრებაში, იმაზე მეტი დალოცვა, როგორც ქალი პლოცავს ბახტარშივლს, შეუძლებელია იყო („ფშაველი დედაკაცის მღგომარეობა...“).

ბერმბა რბილი ბუმბული, გინგლი. (მელიას) ლოგინად ქათმის ბუმბული და ბატის გერმა ეგო ქვეშა („მელია-კუდიგქელია“); „მე პირდაპირ თქმა მიყვარს, ისე შეგინახო, როგორც ჩემი ორივე თვალე-ბი, დაბრძანდე გერმის რბილს ლეიბზე, მოიკეცო მშვენიერად და მოგდიოდეს მზამზარეულად სასმელი და საქმელი“ („მელია-სერეფენია“, V).

ბერმბა გეშვა, წვრონა, წაფვა. „იმთავითვე კარგად ვერ დაგიწყიათ მისი გერშვა“ („ჩემი შავარდენი“, IV).

ბეშბენი იხ. ეუბნება.

ბეშ-ი: სისხლის გეში სისხლის კვალი, სისხლიანი ნიშანი. „ჩემს ჩანადენს საქმეს კი სისხლის გეში დასდევს თანა“ („ტრედები“).

ბეჭდომლება იხ. § 44.

ბვბპბპბ იხ. § 41.

ბვპპ-ი აქ: პირი, აღამიანი, პიროვნება. გოგოს სწადიან იბოვნოს პირველის მსგავსი გვაპია („მოგონება“).

ბვპპპპპ იხ. § 41. ჩარმას ებითეტად არის ნახმარი. „თოფ-ჩი თოფი სჯობ ხირიმი, მემრ ჩარმა გვარშარეულიო“ („მოკვეთილი“, მოქმ. I, გამოხვ. II).

ბვპპპპპპპ იხ. § 41.

ბველ-ი: გველის თვალის ცრურწმენით ვითომც ზოგ გველს აქვს ძვირფასი თვალი, რომელსაც იშვიათად გამოიტანს ხერელიდან და ათამაშებს. ვინც ამ თვალს წაართმევს გველს და შიონახავს, იგი დიდ ბედნიერებას და სიმდიდრეს ეწევა, — ნატვრისთვალი. სოფელს უხარიან, თამარის კუბო უპოვნიათო, უხარიან იპიტომ, ეს ამბავი მისთვის გველის თვისს პონესა ჰგავს („სოფლის სურათები“, 7).

ბველანა თევზია ერთგვარი. ეს ფიჩხული ვარო, ეს მურწა, ეს კალმახი..., ეს გველანაო („ცრუპენტ. აღმზრდელი“).

ნაწ. II, თ. I); ორაგულები და კანარი რომ ბაასში იყვნენ... სრიალით სცილდებოდნენ ფიჩხულები, კაპუტები, მურწყები, ნაფოტები და გველანგები („ორაგულის ცხოვრება“, I).

გველა-ქსინა ავ-ენა, ეშმაკი, კუღია-ნა. თინაის ამხანაგი ხარ, მართავ, შე გველა-ქსინაო („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“).

გველმი (უპატოვც.) კამეი ხეთქეი „ბალო, მანდ ლაშს ნუ იწრებ-იგრებ, ე პური გველე!“ („გაზვიადებული საციო-თხავი“).

გველისპირულ-ი, გველისპირისა ხმლის, ფრანგულის ეპითეტია. ...და გველისპირულს ფრანგულებს ადნება ქარქაშებო („მოხუცის ნათქვამი“, VII): „ხმალი რას შერება გიგისი, ფრანგული გველისპირისა?“ („გიგო“).

გვერდ-ი (ფიგურ.) ნათესავი, ახლო-ბელი. თქვენც გავიმარჯოსთ, კატუნო, და თქვენ, კილონო, ერთადა, ბიძაშვილებო ლომისა, ცნობილო იმის გვერდადა („მეჭლისი ლომისა“, IV).

გვერდ ბატარა ფერდობი. სახლის უკან ჩამოსდგამს გვერდა („შთაბუქლი-ლებანი“); აი, ჩემს გარშემო გვერდებზედ ფშავლები ხნავენ („ფშავის ხეუ-დამ“); „ამ ნისლს ჩამოჰყუებიან ხევ-ხევე, მეორენი იქნება ან გაღმითხე ან გამოლ-მა გვერდას მოჰყვენ“ („მოკვეთ.“, მოქმ. V, გამოსვ. III).

გვერდულ-ი დამრეცი, დაქანებული ადგილი. ადგილი გვერდალი იყო და აკუნის დადგმა არ შიძლებოდა („შთა-ბუქლ.“).

გვერდ(ის)-გვერდ(აღ) ერთმანეთის გვერდზე, გვერდით. ისინი ასაფლავიან გვერდ-გვერდ („შთაბუქლ.“); თვალშავა და ვირი გვერდისგვერდ იწვენ („უძლურა ვირი“); დემურს შინ შიაქვს მარჯვენა, ჰკიდებს აბჯართან ერთადა, სადაც ფარ-ხმალო. დამბაჩა ეკიდნენ გვერდის-გვერდადა („სისხლის ძიება“, IV).

გვეცინა იხ. § 11.

გვევირვანის იხ. § 35.

გვიგავ იხ. § 32.

გვინდინა იხ. § 37.

გვიქადლო იხ. უქადებს.

გვიქმ იხ. § 0.

გვირინაშ-ს (მთიბავი) მარტოკა, ცა-ლალ მღერის (როგორც წესი, გვირინავენ დატირების ტიქსტს). გვირინი ცხრამარცვ-ლიანი თეთრი ლექსია: ამ ტირილს მთიუ-ლები გვირინვენ („შთაბუქლ.“); არც ჯიხვ-ნი აიშლებიან, არც-როს მთიბლები გვირ-ინავენ („ბნელები“).

გვირინაშ მთიბლური სიმღერა. „მარ-ტოკა მუშის მღერა შკის ან თიბის დროს ფშავში“ (ვაუა). ჯერ მთიბლების „გვირინ-ვა“, სიმღერა არ გახშირებულა („სცენა მთაში“).

გვსუბაშვლან იხ. § 8.

გვსხაპ იხ. § 32.

გვამონ იხ. § 87.

გვიჩრავ იხ. § 32.

გზა: გზათ გაიხეამს იხ. გაი-ხეამს.

გზინა-ი გონივრული, გამოსადეგი, გა-რემოების შესაბამისი (სიტყვა, ფიქრო...). ალუდა ქეთელაური კაცია დაეკლათიანი, საფიხნოს თავში დაქდების, სიტყვა მა-ულის გზიანი („ალუდა...“, I). „გვითხარი რამე, ღვთის მადლსა, ერთი ქართული გზიანი“ („გველის-შქაელი“, I).

გი იხ. § 1.

გიღვა იხ. § 87.

გიღვაბა იხ. § 20.

გიღვაგებართ იხ. უღვახ.

გივი სუქმელჯი („ბანტრიონი“) ბეკ-ღვის შეედომა, იხ. სახელგზი: გივიმ სუქმელჯი.

გიზღას: ნადირ კლოვ გიზღას ასე მიმართავენ ნადირობიდან და-ბრუნებულს: ნადირი შემდეგაც მოგაკვ-ლევისოხ. „ნადირ კლოვ გიზღას, აბიკავ, მაჰკალ, ხელ მაგიმართას“ („ხევსუ-რები“).

გინდადროგბით დაჟინებით, დაბეჯი-თებით. ვფიქრობ, ნამეტნავე ესლა, რაკი გინდადრობით მოვიდრომე, თავისებურო-ბით გამოვსინდღე-მეთქი („ფიქრები“, — ბერნემ).

გინდარისთ იხ. § 35.

გიორგ-ი: გიორგი ნალერის პირისა იგივეა, რაც ხანმატის ქვარი.

„გიორგიე ნადვრის პირისაო, რჯულიან-
ურჯულოთ სალოცაო, შენ სწყალობდე
ან სამსახურის პატრონსა“ („სოფ. ხს-
მატი“—ავვისტო). წმინდა გიორგი
იხ. ლაშარის-ჭვარი. ვენაეცაულთ ჩვენს
ხსმატის ჭვარს ასკაისქეს... წმინდა გი-
ორგის — ლაშარელა — ლაშარის ჭვარს
(„რამე-რუმე მთისა“).

ბიძამო იხ. § 9.

ბიძია იხ. § 10.

გლარხვანა ღვლარქვა, კლაკნა (შდრ.
იგლარბეძა). გველს შეებრალო ლუხუმო,
მისკე წვაიდა ზღაზენითა, მიაშრიალეებს
ხმელს ფოთოლს დიდრონის ტანის გლარ-
ზენითა („ბახტრიონი“, XIX).

გლახხა: გლახხა გამცემარა
უყარათოდ, უაზროდ მიმცემი, გამწევი
(ღახმარებისა, მოწყალებისა). „გლახხა გამ-
ცემარა ქურდზე უარესიაო, არ იცი?“
(„უძმოს-ძმა“, III).

ჰ-გლი-ს ამსხვრევს, ნუყავს. „ჰოი,
მდინარეთ, მთების მოზარეთ, ხომ არ გი-
ნახავს ჩემი ნუგეში? შენი ზვირთები
ჰგლიან, იქნება, ჩემს მკვლელს“ („პოეტი
და მისი ნუგეში“). გული ჰგლის
ღარდი აწუხებს, გული უწუხს. „თოვლი
სთოვს, ჭიხვი ფეხს უცემს. გული გგლის,
მონადირეთ“ („ცრუპენტ. აღმზრდ.“,
ნაწ. II, თ. 1).

გმირ-ი: გმირის კოპალაის
ლახტნაკრავი წყევლაა. „ჩემი მი-
რეში და კუდბეჭედაი ვალში წაუსხამ
არუთინას, იმ გმირის კოპალაის ლახტ-
ნაკრავსა, იმ შავის მიწის შასაქმელსა!“
(„ღარუჯანი“, II).

გმირთადა იხ. § 26.

გნიხს-ი ყუყანი, ყვირილი. „ერთის
იზმღერით, გნაისით, ცხენ-ხეთქით მო-
ცკოვდენ ჩვენს კარზე“ („ღარუჯანი“, IV).

გობგობ იხ. § 45.

გობგობის პირის მზე გოგრის ყუვი-
ლი (?). „იყო პირველად ჩემი წაშალი
გოგრის პირის მზე შქარით შადღებუ-
ლი“ („ფშ. ამოოდ-მორწმ.“).

გოლვითა იხ. § 14.

გოლიბთ-ი „ბიბლიური გადმოცე-
მით — გიგანტური აგებულების ფილის-
ტიმელი, რომელიც მოკლა დავით მეფემ

შურდულით“ (გლ.) თითქოს ვახტანგ მე-
ფე და ოსი ბაყათარ შებმულან, ან დავი-
თი და გოლიათიო („ქართველი კაცი...“).

გომ-ი გვამი, მუცელი. გომს ამო-
უყორავს იხ. ამოუყორავს.

გომ-ი გომური, ბოსელი, თავლა.
„წელში ორჯერ თუ დაემბის ჩემი სა-
ფერზე გომშია“ („ბახტრიონი“, XIV);
(ცოლი) ოლონდაც ბიჭებში იყოს, კსურს,
რომ მოზილოს ცომია, იმათთან ლაზ-
ლანდრობაში არ ეზიზღება გომია („ცო-
ლი, ანუ...“, X).

გონ-ი გონება. გონითთ გად-
ვარღება იხ. გად(ა)ვარღება.

გონება-გონებათ დაფიქრებით. სულ
ბოლოს იგი უამბობს ქვიანად, გონება-
გონებით („ისისხლის ძიება“, XII).

გონებაულა: ჩემს გონებულა
„მე ვეგონე და...“ (ა. შან.). „ჩემს გონე-
ბულა სხვა მოკლეს, ვიცი, ეს ვისი
ბრალია“ („ისისხლის ძიება“, VI).

ჰ-გონი-ა: საცა არა მგონია
ყველგან. საზოგადოებამ ააშენა, საცა
არა მგონია, ხეესურეთში საყდრები და
ღანიშნა მღვდლები („მღვდლების ვინა-
ობა“).

გონობ-ს ფიქრობს, იგონებს. თქვენ
როცა გხედავთ, ტივლებო, მუხლს გიყ-
რით, გული ღონობსა, თქვენფერად სია-
მაყუსა გატაცებულო გონობსა („თქვენი
ქცობა, ჰოი, მთებო“). ...და გაუღიმა,
გაუგო, რადაც ივანე ღონობდა, ან თავის
გასამართლებლად რომ მარჯვე სიტყვას
გონობდა („ივ. კოტორ. ამბავი“, II).

გონჯ-ი, გონჯა შეუხედავი, უცხვირ-
პირი. „ვაჰმე, რა გონჯ რაიმ არი“
(„ვაზუიადებ. საკითხავი“); უნამუსობაში
დაძრახულსა და ლამაზს ქალს ისევე გონ-
ჯასა და ნამუსიანს ღელაჯაცს ამჯობა-
ნებს ფშაველი („ფშაველი ღელაჯაცის
მღგობარება...“).

გორ-ი: გორის ცხვირი წინ
წამოწული გორი, წამოშვერილი კონცხი
გორისა. „ნამღელია, მწყემსებმა გატყუეს
ხმა... იქ, გადასახედში, გორის ცხვირში
დაისვენესო“ („მოკვეთილი“, მოქმ. V,
გამოსვ. III).

გორის ფხა „გორის ზურგი“ (ა. შან.). ირმები ღიღს ფერდოს შეუდგენენ, ერთს გორის ფხას დაადგენენ და იმაზე მიდრიადენ („უძღ. ვირი“, 11). მზეც მიეფარა გორის ფხას, თან გაიყოლა სხივები („უიღბლო იღბლიანი“, X).

გორალს პატარა გორი, გორაკი. „წყაროს იქით ივლიანი გორალა“ („ღა-თვი“. — ყველამ, 11).

გორახი: აღარ გვინდა გორახი („ჩვე-ნი სოფელი“) ბექვდის შეცდომა, უნდა: გორახი.

გორ-ბური ბევრი (დიდი და პატარა) გორები. მინდარის გაგიყებითა, ეხილო ირმის კვალები, მოვედო კიდე გორ-გურსა, ვაცეცო ირგვლივ თვალეა („მო-ნადირე“, IV).

გორღა „მოკლე (უვადო) ხმალი“ (გლ.). ახლა ხმალს ვლესავ გორდასა, გა-ლესვა იმის ჭერია („ბერიკაული“).

გორველა „სარველა მცენარის მრგვა-ლი და მუქი ფერის მარცვლები, რომლე-ბიც ურვეია ხოლმე ხორბლის, ქერის და სხვათა მარცვლულში“ (გლ.). (გადატ.) — თქვენს შორის ღვარძლი, გორველა უფალს ნუმც დაუთესია!“ („ცოლი ანუ...“, VII).

გორი-გორ გორ-და-გორ, გორიდან გორზე. ამ პირობაზე დამდგარნი ორნი გორი-გორ ჩადიან („ბახტიონი“, IX).

გორითა 1. გორიდან, გორაკიდან. — მოგვეშველენით. კაცებო!“ ძახილი მო-დის გორითა („ნანგრევთა შორის“, 1). 2. ქალაქ გორიდან. ჰა ბეჩავ, სანდროს მოუვა გორით წერილი ძმისაო (*** „ჰა ბეჩავ...“).

გორშპარ პატარა ძაღლი, გოშია, ფი-ნია. გორშპარა მისდევს ყეფითა, მიკიეი-ნებენ ბაღლები („ქორი“).

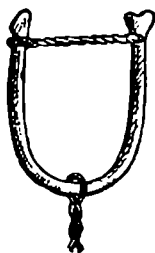
გორშობ გოკები ერთობლივ. მოდის გოკობა, ბატობა, ჭიგრაულთ კარსა ნიხედებიან („ქებათა-ქება“ — მოდის...).

გორხი რიყის ქვა. სინათლეს არსით აჩენენ დარბაზთ კედლების გონები („მი-მოდის დანაბარები“).

გრგენია გრგებია, შეგხვედრია. მო-ფრენა უდაბურს ტყეში ღამით რისაგან გრგენია („მწყემსი ქალი“).

ბრილ-ი ჩრდილი, გრილო. ბინდდება. აგერ გრილებიც ასცდენ მთებს, გაქრენ ცაშია („გიგლია“, IV). ხევებში ჩადგა გრილები, ისმის ყვირილი წყლებისა („გიგლია“, V).

ბრპალ-ი რკალი. დამალა შვემა ფიქრებმა. გრკალად მომხარა წელშია („ათასჭერ მოხვედ, იავო“).

ბროვით-ბროვავა ჭგუფ-ჭგუფად, გროვა-გროვად. დაიძრა მიწით ყვავილნი. ამოჩნდენ გროვით-გროვავაზე („მწყემსის სიმღერა“).

ბუბ-ი გუბე. იმათ ნაელეტის ხალხისა სისხლისა მოსჩანს გუბები! („ქებათა-ქე-ბა“ — ჩანდმა...).

ბუბა თვალის ჩინი. გუ გად აქ: ბაკმად, შუქრკალად. ეს სიცრუევა: მის ხუტუქ თმასა გარს არ ეხვია გუგაღ ნათელი (თარგმ.) („ქაჯი“).

ბუბულის-პაბა (Orchis amblyolo-ბა) „ტყეებში გავრცელებული ბალახო-ვანი მცენარე... აქვს წითელი, წინწყლე-ბიანი ფოთლები და ღამაზი მოწითალო ყვავილები“ (გლ.). (ჩიტი) ბუერიდამ მიესალმა გუგულის-კაბას, გუგულის-კაბიდამ მიგოგდა პატარა წყაროზე („წიფ-ლისჩიტა“).

ბუღა-ნაბაღ-ი: გუ ღა-ნაბაღს მოიყრეინებს იხ. მოიყრეინებს.

ბუღულა ორი ძაბრისებრი სათევზაო გოდორია ერთმანეთში ჩაწნული. პირველ გოდორს ვიწრო ძირი ღია აქვს, მეორეს — დაცობილი. როცა თევზი პირველ გოდორიდან მეორეში გადადის, ვერც იქი-დან გადის და ველარც უკან ბრუნდება (წყლის დაწნევის გამო). „მცხეთელებს... შემოუღიათ სხვანაირი, გუღულის მზგავ-

სი ბადეები, რომელსაც საორაველუ ბადეს ეძახიან... მეთევზეც მოაყოლებს ამ ბადეს ზვიდან თავქვე, რომ გულულაში თავი ჩაგვყოფინოს და შემდეგ მშრალზე ტყაპანი გაგვადინოს" („ორავ. ცხოვრ.“, I).

გულ-ი: გული დაუღებია იხ. დაუღებია. გულს დაუღებობს იხ. დაუღებობს. გული უღებია იხ. უღებია. გულის ქაეილი ბრაზი, ბოღმა. ძნელია შურით აღძრული ბოღმა და გულის ქაეილი („არწივი და ყვაი“, IV). გულით თხელი მშიშარა. განცდა ამგვარის წამისა, განა არ უწყით, ინელია, ნამეტნავ იმისათვისა. ვინაც რომ გულით თხელია (ვარ.) („ქუ და ეურდღ.“). გული არ არი დონესა იხ. დონესა გულზე მოსაყვანი შემაგულიანებელი, წამქეზებელი. „გულზე მოსაყვანს ქართულსა ჩემს ვასაგონად ამბობდი“ („გველის-მკამ.“, VI).

3-გულაპ-(ს) ამირებს, გუნებაში, გულში აქვს. „ვისი ხარ, შვილო, რას დახვალ? მტრობა გგულაედეს იქნება?“ („ბახტარიონი“, VIII); ზოგს, ვისაც საკლავით მოხვლა ეგულა და არა ჰყვანდა, ან ვერ ემოვნა, მოჰქონდა ზურგიელი, ან მანათიანი კელაპტარი („ფშაველი და...“, V).

გულანჯახ-ი გულეკრაი, ბრაზიანი. ზოგი კაცი ავადმყოფობის გამო გულფიცხი, გულანჯახია („საუბარი ბეშებ-ზედ“).

გულანჯახობ-ს ბრაზობს, ცხარობს. ვგულანჯახობდი, ეკაპასობდი... (ვარ.) („ქალის მთა“).

გულარაჲში გულმღერიდ, ავი გულთით. აქ ხალხი იტყვის გულარეით წყევლას შენზედა (*** „ქრისტე აღდა!“...).

გულარჯალ-ი ავი გულისა, გულბოროტი. ხომ იცი, გულარჯალია, ის ქაერს არ შესუამს მტრისასა („საბაღალლოუნი“).

გულაუზჩაბით გულაჩუყებით. „ქეთილად ახდეს!“ — მიინც სთქვა გულაუზჩებით, რბილად („ბახტრ.“, VII).

გულბაღალეულ-ი ლოდინით მოზეზრებული, მოსურვებული, მოთმინებადაკარგული. შემოდგომას ხომ გულგაღალეული ელოდა („ნადირთა პატრონი“).

გულბაღალილულ-ი მკერდგაღალილი. გულგაღალილულს ნიაეისათვის მკერდი მიეპყრო პირღაპირ მთასა („თეთრო გიორგი...“, II).

გულბაშვარდნილ-ი დაუღრომელი ხასიათისა, ვინც დღეს ერთზე ფიქრობს, ხვალ — სხვაზე. ვერ ეენდე, რა გაიგება გულგაეარდნილის ქალისა? („ჩანაწერები“).

გულბაშვარდულ-ი გულდაყოლილი (სიყვარულით). დიდხანს მსურდა გულგაშვარდულს, რომ მესინჯა მისი სახე („გაუბედავი სიყვარელი“).

გულგაცვივნილ-ი: გულგაცვივნილი წისქვილი „წისქვილის გულნი“ ორი ღარისებრი ხელსაწყოა ქვედა წისქვილში, ღერძის გარშემო ჩაჭედილი. თუ ამ ღარისებრი სოლთაგან რომელიმე ჩაეარდა ძირს, მარცვალიც წყალში ჩაცვივა. „ბა რა უოხრო და უტრალო გულგაცვივნილს წისქვილს ეხლა?!“ („ფშაველები“, — საყვედური).

გულღამშეულ-ი მოთმინებადაკარგული. ფშაველები გულღამშეულები უცდიდნენ თოფის სროლის დაწყებას („ფშაველი-შობა“).

გულდიდაღ დიდგულად, ამაყად. ქყანტში ბაყაყი მღერიდა გულდიდაღ. რიხიანდა („ბაყაყის სიმღერა“). შატილს მოიდა ხოხობი, გულდიდაღ დაჭდა ქარზედა („ფშაველები“ — ძველს...).

გულდიდობ-ს დიდგულობს, ამაყობს. მთაო, რად აგრე ჰგულდიდობ, ცერად დასყურებ ბარსაო? („მთა და ბარა“).

გულმეურად გულდასმით, ვულიანად. (ილიანს) ასე გულეურად ისარი არასოდეს არ გაუსრილია („როგორ გაინდუნ...“, II!); (ძაღვები) ადამიანთაგან ნაზრავ-ნუხრავს ძვლებსა ამასობაში ჰხრადენ ისე გულეურად, როგორც სამი ღლის მშვიერი პურის ყუას („ფშაველი და...“, X).

გულზნაპაბდ ამაყად, თამამად, ზეიად. „მნახა, გულზნეად მომმართა, ეუნდოლი დასაკენეტადა“ („ბახტრიონი“, VII).

გულთაფლ-ი კარგი, კეთილი გულის მქონე. მაშინ მეფობდა ერეკლე, ჩვენი პატარა კახია: ქვა-კირით არის ნაგები, გულთაფლი. სახით მკეხია („მოსუცის ნათქვამი“, II).

გული-გულში გუნებაში, თავისთვის. ეცდები. ისეთი აზრი ვახსენო... ყველამ, თუ გული-გულში დამედურება, აშკარად მაინც ვერ გაბედოს ჩემი გალანძღვა („ლიდ-მარხეა“); ვირი კი გული-გულში იციროდა, ამბობდა: „ამ უტყუინოებს ჰკონით, უნაგირის ხაში ვიყო!...“ („უძღური ვირი“, V); მზე გული-გულში იციანის მხარაუძობებდა მწოლარე („მზე და ვარსკვ.“, II).

გულით იხ. § 27.

გულისად იხ. § 20.

გულის-პირ-ი „გულის გაპირება“, გლოვა; დარდი, ბოღმა. საღმის ნაცულად სამეცხარი შიგება: „გულის-პირი სიხარულზე შევიცვალოსთო“ („ფშაველი და...“, III).

გულის-პირება იგივეა, რაც გულის-პირი. ბერი რამა მქვს სათქმელი და ბერი გულის-პირება („ფქრები“ — ბერნემ).

გულპარ-ი ურყევი, მტკიცე; გულგორი, ამაყი, მრისხანე. თოფების ხმა-სა გულერკნი მთა-კლდანი შემოხვეიან (ვარ.) („სტ.-მასა“).

გულპვდარ-ი საწყვეარი სიტყვა: სასიკვდილე, დახალუავი. „სად მიგაქვს,

ქორო, შე გულკვდარო, ქათამი“ („სურათები“).

გულმრუდ-ი უსამართლო, დამნაშავე, რაიმე ცოდვის ჩამდენი. „ვინც გულმრუდია, ის უფრო ჩემზე კარგა ჰქნობოვრობს!“ („ფშაველები“ — ძველ...).

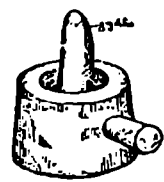
გულმ: „ვერ დაეიკვებე სწორებში, გულო ვერ გაგაცინეო“ („ცრუებნტ. აღმზრდ.“ ნაწ. II, თ. I); (ჩიხეო) ვერ გადაგადე კლდებედა, გულო ვერ გაგაცინეო („ნადირთა პატრონი“) ბეჭდვის შეცდომებია, უნდა: გული (იხ. გააცი-ნებს).

ჰ-გულმ-ს მიჩინევს, ეგულება. ფშაველი მიზეზად ხატსა ჰგულობს, ხოლო რომელ ხატისაგან დაემართა ზარალი, ეს მკითხავმა უნდა გაიგოს („ლაშა-რის ქვარის ღლეობა...“).

გუნებაშიმე ღინჯი, წყნარი, აულღე-ვებელი. რად არ იმღერი, ნეტარა, ბიძაე, გუნებაშიმეო? („სახალწლოები“),

(3)-გულმ-ს 1. ეგულება; შიანია, ფიქრობს, ვარაუდობს. იქ ეგუობ მხოლოდ წამალსა, ის მომხსნის თავით ჰი-რებსა („ქებათა-ქება“, — რედაქტორე-ბით...); ეგუობდი, კამაჰა წყარო სამშობ-ლოს ამიშენებასა („მე ჩონგურს...“); ეს პოემა საკუთარმა ინციდენტმა დამა-წერიანა, გოგოთურად ეგუობდი თავის თავს („ფიქრები ეფეხისტყაოსნის“ შე-სახება“, I). 2. ეგუება, იგუებს, ეთვისება. რატომ არ ჰგუობს, არ ვიცი, ამ ჰანგს ბუნება ბარისა? („დაგვიან. პასუხი აკა-კის“).

გურჩ-ი „ქვასანაყი, ფილთაქვა“ (ა. შან). ეხლა სჯობს სახში ვიმალო, თავზე დავირტყა გურჩია („გოგოთურ და აფშინა“, III). თეგდორობა-ღამეს მარო-ლის სანაყს ქვას (გურჩს) მიბამენ ფშა-ველები ბოძზე წნელით („ფშაველები“ — ძველს..., I).

გაუვიპარ იხ § 41.

გპონ იხ. § 37.

გსა იხ. § 41.

გქი იხ. § 9.

გულსუნადინოდ გულსაქულად, სურვილის შეუსრულებლად. ხევის პირზედა, ლოდებზედა, გიგლია კედება ხარია... კედება გულსუნადინოდა, მტრისა მოქუება ჭაერია („გიგლია“, V).

გულტბილი-ი იგივეა, რაც გულთაფლი. ერეკლეს მარჯვენა ხელი, თავის გვერდთ ვეღა ლევანი, მამახედ უფრო გულტბილი, თვალმარდი, როგორც ჭერანი („მოხუცის ნათქვამი“, V); (შთიელები) დინჯმოუბარნი, გულტბილნი, გაქირების დროს მარგნია („მოხუცის ნათქვამი“, III).

გულშამი-ი ბოროტი, სასტიკი, შეუბრალებელი. მამაჩემი გულშამი კაცი, სრულებით არ ვებრალები („პატარა მწეველის ფიქრები“, I).

გულშამბად გაშმაგებით, გააფთრებით. იბრძვის ღრუბელი გულშამაგად, თემც არსითა ჰჩანს წაშალი („შავი ღრუბელი“).

გულწუნარად მშვიდად. ესლა ცა წყნარობს... სოფელსაც გულწუნარად დაეძინება („ღამე მთაში“); (შაშვო) გი-

გლობია გულწუნარად, ფრთა გიცივია ფრთისადა („შაშვო, მასვე მქერა“).

გულპირინი-ი გლოვიარე (შდრ. გულის ქირი). გულპირიანს სტემრებს მკითხავი დედაკაცი ჭავარა გულჭავარანად დაუხედა და საღმის ნაცულად სამიძმარი მიავება: „გულის ქირი სისარულზე შეგიტყალოსო“ („ფშაველი და...“, IV).

გულხადარა დაღესტნის ზოგი ტომის ეპითეტია. „პრჩებოდა ჩენი ქვეციხე გულხადარას და დიდოსა“ („ბაკური“).

გუნდა სახიწყელ ცოშს დაასორსალე ბენ და დაქრან. ამ ნაქერს გუნდა ეწოდება. მარიამ გუნდასა სკრიდის, ჰვენდის თენების ცისკარსა („ფშაველი დედაკაცის მღვთმარება...“).

გქელი: გქელი ხის ხონჩაზე („ფშაველი და...“, IX) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: გქელს.

გწამა იხ. § 20.

გხდინა: ქამარს რო გხდინ, ჩოხას გხდინო („ფშაველი და...“, XI) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: რო გხსინან.

გხედარი: თამარს ცოცხალსა გხედარი („დიდი თამარი“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ვხედარი.

ღ

ღაბუნდოვანება მისობის, დაღუპავს, ამოაგდებს, „პოი, პრისტავო... მე ვარ წმინდა გიორგი კოპალისაო, დავსეტყე, დავაბუნდოვებ, შემოვაცილი მავ სამოსელსა“ („ღაროშა“, I); „... სიკვილიშა რო დაბუნდოვოს ამათი (=ბავშვების) დედა!“ — სთქვა დარეჯანმა („ღარეჯანი“, III).

ღაბღაბა-ა: ქარი დაადგება ტეხას დაუწყებს, ტკივილს იგრძნობს. წელიცა ამტკიედა, თავიცა, ქარი დამადგა მაქასა („მტრისამც გულია ისეთი“).

ღაბღაბა?: მკის დროს საათი უბეში არ დაადგება („ძე. და ახალი ფშავლ. პოეზია“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: დადგება.

ღაბღიღა-ს (ბევრ) შესაწირავს შესწირავს, ხათანადო ხადღისმსახურაო

ტექსტის იტყვის. საკლავის პატრონები თავთავიანთ ზეარას ატყაყებენ. ხევისბრის ვალია: „დააკურთხოს“, „დაადიდოს“, დაკლას, ხოლო პატრონისა — გაატყავოს („საშობაო მოთხრობა“, — ხატობა).

ღაბღღა-ს: თვალებს (თვალს და გულს) დაადნობს სიყვარულით, სურვილით, დაყენებით დაუწყებს უსრუბას. მინდა, რომ იმათ ეუცქირო და ზედ დავდნო თვალები („სიყარმიდან საიქიოსთან“), უნდა დავდნო შენს ბედსა თვალს და გული ფხიზელი („შენდამი“).

ღაბღღღაფუნებ-ს დღღაფუნის ხმას გამოაცემინებს. (ფიგურ.) (დათვი) კბილებს გააკრაქუნებს, ყბებს „დაადღღაფუნებს“ (ვარ.) („დათვი“—ღეთისაგან).

დაპვლმზ-ს: თეალს დაავლებს ნახავს, დაათვალიერებს, მიხედავს. ჩვენი პატრონი... წელში ორჯერ თუ სამჯერ დავეჯვებთ თვალს, დავგებდავს („გაველა ცხელი“, III).

დაპვლმზ-ს დაატარებს, შემოატარებს. „დროშას წაბძანებენ და დაველენ ყველგან, ვისაც კი ლაშარი-ჭვრის ბეგარი აქ“ („მოკვეთი“, მოქმ. IV, გამოსვ. III).

დაბათბირობა-ს დააწყნარებს, დაამშვიდებს; მოტყუებით დაიყოლიებს. დავითობიერ ტკბილ სიტყვით და სხვა-ღურის ფასითა („ერთი სიყვარულის ამბავი“, IV); (აფშინა) დედაკაცს დაათბობირებს: „უნდა მიმოველო ხმელიო“ („გოგოთურ და აფშინა“, II).

დაბათბირობა-ს დააწყნარებს, დაამშვიდებს, ანუგეშებს, დაუყვავებს, გაართობს. „ეხლავე დაგათირებ, ჩემის ძმის მზემა“ („მოკვეთი“, მოქმ. II, გამოსვ. V); (დედამ) რად ჩაიშწარა ძილის წამები, რად დამთირა იავ-ნანითა („ბედის მომლოდნე...“); ჩვილი შვილების დამკარგველმა დედებმა „ჩაატირეს“ თავიანთი შვილები და ემუდარებოდნენ გარდაცვალებულს კარახელს, რომ მას „შავეთში“ ანუ „სულეთში“ (საიქიო) ყური ეგდო იმართვის, მამობრივი მზრუნველობა გაეწია, დაეთირებინა და სხვა და სხვა („ფშაველი და...“, II).

დაბაბაშენა: დააკაუნა კოდალამ („მგელი“) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: დაიკანა.

დაბაპვით(ებ)-ს დაანატრებს, აღუკვეთს, საშუალებას არ მისცემს, რომ გამოიყენოს, არ აღირსებს. „(ხელმწიფე ჭარს) რაად ჰხოცს? სად ჰლუბავს? უნდა დააკვეთას მკედარს მამა-პაპის საფუჯე-სამარეი?!“ („კინ არის მართალი“?).

დაბაპვინება-ს აქ: მახვილგონივრულად იტყვის, აღნიშნავს. ...და ქრისტეს წინად რამდენს სხვას საცოდნი დაუკვეთისა („მთათა ერთობა“).

დაბაპვინება-ს 1. კეხნით, ბაქით ათქმევიანებს. ზანდულკის ბაქი-ბუქებმა მეც დამაკვეხა ახშია („ცოლი ანუ...“, IV).
2. სხვასთან თავისას შეაქებს. თავის გარ-

ჯასა და ოფლსა არაეის დააკვეხებსა („უიღბლო იბლიანი“).

დაბაპრამზ-ს მოუსვამს, მოკურცხლავს. „დააკრა იმ დასაქცეარამა (კაკებმა) სარაყდრის გორას და გასწია პირდაპირ აღმა. მირბის, მიგოგავს“ („ცრუებენ. აღმზრდ.“ ნაწ. I, თ. III). წალიკს დააკვრენ დამწკრივებულები წავლენ. (მგლებმა) წალიკი დააკვს გორის პირს, ჩამო(მ)წკრივდენ, იმედი უღვიოდათ გულში („ამოდის, ნათღება“).

დაბაპრამზ-ს მსხვირალის შეწირვისათვის სავარო ლოცვას იტყვის. ხევისბერის ვალია: „დააკურთხოს“, „დაადიდოს“, დაკლას (საკლაეი), ხოლო პატრონისა — გაატყავოს („სამობაო მოთხრ.“ — ხატობა).

დაბაღვინება-ს 1. მოახბობინებს, დააღუბვინებს. ქორი უბარებს: „—ჩამოეალ!“ „არ ჩამოგიშვებ!“ — არწივი, ერთურთს ნუ დავალვინებთ, თავ-თავად მივეცეთ ადგილი („ფშაველი და...“, XI).
2. წაახდენინებს, გააფუჭებინებს (ჭირნახულს). „დააფსებინე და გაძლევ, თუ დამბტიცებ, რომ მე დავალვინე“ („ფშაველი და...“, IX).

დაბაღვინება-ს დააღუბვინებს. „დაგვარჩე... სისხლი თავისი წუმბეში დააღუბვინე“ („ეთერი“, VII).

დაბაღვინება-ს ლუბს გახდის; გაახლუნებს, გაამკლევებს (ბევრს). რადა მკლევები, ზაფხულო, უდარდელთ დარდი მოკგვარე?! ნუ დააღუბებ... ბუნებას ცოტა ზალანი მოჰპარე! („ბუნების სურათი“).

დაბაპრამზ-ს (ფიგურ.) ჩადენილ დანაშაულს დაიმძიმებს. დიაცი თუ აშკარად დაიწუნებდა ქმარს და ამ დაწუნებას უნაშუსობით, მოღალატეობით დაამარტებდა, მაშინ ქმარი ამისთანა ცოლს დასახიჩრებდა („ფშაველების ძველი სამართალი...“).

დაბაპრამზ-ს მომაკვდავს თვალებს დაუხუჭავს და ხელებს გულზე დაუკრფს. გმირი ტალბოტიც, შენგან დაკრილი, მე დავამკაცრე, სულს ჰლევდა ოდეს (თარგმ.) („ორლ. ქალი“, მოქმ. III, გამოსვ. X).

დაბმავისა იხ. § 10.

დაბმუნათება-ს დააყვედრის; ნიშნს შოუგებს, აჯობებს. „რამდენსაც იმხიარულეობთ, იმდენად წუთისოფელს დაამუნათებთ“ („სურ. ფშვლ. ცხოვრ.“).

დაბმუნსლისპარამება-ს მუხლის კვერბზე (მუხლისთავებზე) დასცემს, დააჩოქებს. (ბერო) გიამბობდა, სად, როგორ დაჰკრა ხარ-ირემს თოფი და „დაამუნსლისკვერაჲ“ („აფხუშოობა“).

დაბმუნოვება-ს ამყოფებს, იყოლიებს. „სხვაგან ვერ დაგამყოფებთ, უფლისგან მაგრე გვაქვს ნაბძანები!“ („მუტელა“, VIII).

დაბმტრამება-ს შეამცირებს, დაკნინებს, ნაკლულევანს გახდის. მეცხრამეტე საუკუნის ტექნიკურმა საკვირველთმოქმედებამ დასცა, დაამტრეჲა ზესთაბუნების ძალთა საკვირველება („ძვ. და ახალი ფშვლ. პოეზია“).

დაბმწალობ(ნ)ება-ს ხატის სახელით დალოცავს, ვინმესთვის ხატს წყალობას გამოსთხოვს. ხელ-მხარის ნათელა იმაში მდგომარეობს, რომ სანეთო-სადედუფლოს, „ახალყოლით“, „დაამწყალობებუნ“ („ხევის. ქორწ.“); ხევისბერი საკლავს რომ დაჰკლავდა, ყანწით ან ჰიქით სასმელს აწუდიდენ, რომ სამხვეწროს პატრონი „დაემწყალობნა“ („დროშა“, III).

დაბმწუნობა-ს დაწყობს, მკვიდრად დადებს. ძელზე ძელს დასდებენ ან ფიცარს ფიცარზე დაამწყუნობენ („საუბარი ბავშებზე“).

დაბნამუნება-ს დააფანებს, პატივს სცემს. ქირისუფალი მუდამ იმასა ცდილობს, რომ მეტი ხარჯი გასწიოს, რითაც უფრო ვითომ დაანამუნებს მიტკალებულსა („ხალარქობა და რიგები“).

დაბნისპება-ს გაფანტავს. დაანიავებს შეათა ღრუბელთა, მომზიანდება, დაღმება დარი („პასუხად №-ს“).

დაბმჩინება-ს აქ: გააზარმაცებს, მოაღუნებს. „დაჰკარით, მაგრად დაჰკარით, ნუ დაოაჩნეთ ხარები!“ („ხარისთვის უდიერი“); „ჰხედავ, რა ამბავია შენს თავსა? რამ დაგაჩლუნგა, რამ დაგაოჩნა?“ („გვიკვირთ?“).

დაბშამკრება-ს მოუვლის, დააბინავებს (საქონელს). „შინა ვარ, ძმაო, შინა, მოღი, გენაცვალე მა გარჯილობაში, სუყველა დააეჰკარია?“ („სცენები“, — ფშვ. ცხოვრ. I).

დაბრისხება-ს ხატის სახელით შეაჩვენებს, დაწყველის. „ამამჩემის ცხონებაჲ, ხვალე თობლას ჩაუყონ ჩემ ხთიშობელს (ხატს), დაუკლავ და დაგარისხებო“ („აფხუშოობა“).

დაბსტობა-ს დაარკობს. იქვე დაესკოთ ღროშები, ზედ ძამა გადაეფარათ („ეთერი“, XIV).

დაბტომება-ს მიაკრავს, შიადებს. ქალი რასამ მეუბნება, იმან უფრო დამალონა, თავად გაიხსნა საყინძი, ძეძვე პირზე დამატოლა („ძვ. და ახალი ფშვლ. პოეზია“).

დაბფაბინება-ს ააჩქარებს, ფაციფუცს დაწყებინებს (ბევრს). ჩემთა მოძმეთა მოსვლაჲა სუყველა დაათაოცია („სიზმარი სასოწარკვეთილისა“).

დაბფომება-ს აჯობებს, ფასს დაუკარავს. „ბეროს თუ თქვენი ბერდენა არა აქვ. იმით ვერ დაგაფოლნათ. ბერდანივიანებო“ („აფხუშოობა“).

დაბფრინდება (ფიგურ.) დაახტება, მოახტება. „ცხენს დავაფრინდი, წამოვედ, ვცემე მთარახის ტარითა“ („სისხლის ძიება“, IV).

დაბღირება-ს შესახებად მიუახლოვებს, მაგრამ არ შეახებს. გზის ძირსამც დაგვაღირებენ, გზის თუესამც დაგვაღირებენ, ფოთოლსამც დაგვაღირებენ, მიწასამც დაგვაყრიანო („ჩანაწერები“).

დაბჰენება-ს 1. დონეზე დააყენებს დაწყნარებს, დაამშვიდებს, მოაწესრიგებს. არ იქნა ჩემი სიცოცხლე ვერ დაჰყენე დონეზე („მარტო გამზარდა ღელამ“). ერთზე დააყენებს დააჰყოფილებს, საბოლოო მასუბს ეტყვის. „შენი ჰირიძე, მითხარ ან პო ან არა. დააყენე ერთზე რაზედმე ეს ჩემი გული“ („მოკეთ“, მოქმ. V, გამოსვ. II). წესს დააყენებს სათანადო წესს, რიტუალს შეასრულებს. „წესი რომ არ დაეაყენოთ, ბათაყავ, რასა ჰკვირსა?“ („ხევისბრის განცხადება“). (ვისამე)

ფეხზე დააყენებს ვისამე მაგივრად მიიღებს, ერთს მეორით შეცვლის. „როგორღაც არ მაქვს, შენ რო მოლაშხსა ქალი გინდა მზევინარის ფეხზე დააყენა“ („მოკვეთი“, მოქმ. V, გამოსვ. 1). 2. დააგუბებს. ზღვა დააყენე დევთ სისხლის, მკვდრებისას სდგამდი ზვინასა („კლდე მტირალი“).

დაბაძრიან: წილს დააყრიან კენკს ყრიან. „წილი დააყარეთ, შვილო, წილი!“ — სთქვა ბერიძემ („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმრები).

დაბაშორებ-ს მოაშორებს, მოაცილებს. ცეცხლი ვერა სწვდება ამ ფიქრებს დასაწვევად. კარგი კი იყო, დაეწვა, დაეშორებინა ჩემთვის („კლდე სალი“).

დაბანენ-ს ამოაჩენს, ამოყოფს (შდრ. ამააჩენს). გზირი ხან აქ დააჩენს ქუდის წვერს. ხან იქ („ჩვენი სოფელი“).

დაბანდებოდ-ს: თოფის ნიშანი კიდევ დაახნდებოდა („გაველდა ცხვარი“, IV) ბექვდის შეცდომაა, უნდა: დაჩნდებოდა.

დაბაჩქლეთინება-ს გაახსრისინებს, გააქუყლეთინებს; დააგლეჯინებს, დაფლეთინებს. გვიდა ცოტა რამ ხანი, ახლასხვა ჩნდება მჩივანი... ისიც ცხენს დაჩქლეთინებს, ცხარე ცრემლების მცევიანი („ახუნდი“, IV).

დაბახსლამუნება-ს დაახსაყუნებს, სახსლეტს დააცემინებს და ჩხაკუნს გაადებინებს. (მონადირემ მელს) თოფი მიუღირა, დაახსლაკუნა და არ გაუვარდა-კი („ლათვი“ — ყველამ).

დაბაცდინება-ს: თავს დააცდენინებს უნარისა და ვაჟაკობის გამოჩენის საშუალებას მისცემს. აბჯარნ მისცენით მინდისა, დააცდენით თავიო („ხვესურები“).

დაბაცემით-ს ცვეთით შეაღვეს, გაიცვეთს. შენს სიბერეებს დავაცვეთ ჩემს დაწყლულბულს მკლავებსა („ფშავლის სიმღერა“).

დაბაწმება-ს: ყურებში დააწყყდე ბა ყურს მოჭკავს. „ცოტა რამ სუნი ავიღე საქმისა... ყურებში რაღაც დამაწყდა“ („ტყის კომედია“, მოქმ. 1).

დაბაჟმშმარბებ-ს დაადასტურებს. „ოლონდაც, ოლონდაც!“ — დააქმშმარბე დაიკონმა (ვარ.) („პაპასი და...“).

დაბაშელმშომღებ-ს გააღარბებს, ხელმოკლეს გახდის. ძნელი ხარ, სიღარიბეო, დამახელმოკლე, ტიალო („ძე. და ახალი ფშავლ. პოეზია“).

დაბახერებ-ს: თვალს დაახერებს თვალებს დააშტერებს, მიაჩერდება. „დაახერე თვალი და მართლა ვნახე, რო წბილასავით შავად ეტყობოდა“ („შთაბეჭდ.“ II).

დაბანა: სისხლით სისხლის დაბანა ხამაგიეროს მიზღვა, შურისძიება. „ეგრე რომ წესად გვაქვს, ისალა სისხლით დაბანა სისხლისა; მტრობისთვის მტრობა უზომო წესია ჩვენის მიწისა“ („სისხლის-ძიება“, XIV).

დაბანდული-ი უხეიროდ დაკერებული. ეფრემ დიაკვანი აღარ გახლავთ ის დავლუკილი ჩოხით და დაბანდული ჩუსტებით მოსიარულე, მეოთხეზედ მცხოვრებელი, არამედ კურთხებულა მღვდლად, ანაფორას აფრიალებს („საახალწლო სიზმარი“, II).

დაბარბანამღება-ა დაბარბაცდება, შეტორტმანდება. (ბალიას) ამ დროს მეორე მხრიდამა თოფისა ესმის გრიალი... უყურებს, დაბარბანავდა ხარი-ირემი ტიალი („ხის ბეჭი“, VI).

დაბაღურ-ი უგერგილო, უთაური, მოუხერხებელი. თუ სხვაში, ყველაფერში, დაბღური... დაუღვეარია, ამ შემთხვევაში უარეს ანგარიშთანობას იჩენს (პოეტი) („ნიკიერი მწერალი“).

დაბაღვინდება-ა გაიელვებს, ალაპლაპდება. ატაბეს, ციხის კარზედა ვისი დაბღვინდა ხმალიო? (ვარ.) („მანდილი“).

დაბლაბით იხ. § 27.

დაბაგული: ცხენებიც იქვე მარჯვეს ჰყავდათ თოკებით დაბაგული („ფშაველი და...“, IX) ბექვდის შეცდომაა, უნდა: დაბაგულები.

დაბანანძული-ი ძველი და დაგლეჯილი. (მახარებელმა) დაბანანძული ჩოხის კალთები გაისწორა (ვარ.) („სოფლის სურათები“).

და-3-ბრუნავ-ს დასტრიალებს, თავზე უტრიალებს. ...არწივთ მოზარდონ წიწილნი, დაპბრუნონ ჩემსა სამარეს, მალ-მალ მიიღონ ბიბინი („ისევ შენ, ისევ, ჭა-ლო“); დაპბრუნავს ფიქერი ბოროტი, თავზე დამძახის ავადა („ქებათა-ქება“, — დროება); დაპბრუნავს თავზედ ოცნება, როგორც ყოვანი მყეფარე („გაუხედავ გა-მოეღიოს გზასა“).

დაბრუნდები-ა: ცოდვა-ბრალცი დაბრუნდება ცოდვა-ბრალი დატრიალდება, უბედურება მოხდება. ფუნჩის ოჯახი აიკუსს, დაბრუნდა ცოდვა-ბრალი („ორი გმირი“). კვერი წაღმა დაბრუნდება ახალწელს მეკვლეს მიერ სახლში შეგორებული საგანგებო კვერი წაღმა მხარით ზემოთკენ დაიდება (რაც ოჯახის ბედნიერების მომანწავებელია). ღვთით, კვერი წაღმა დაბრუნდა, ვერ გაიხარებს მტერია („ახალი წელი ფშაეში“).

დაბრუნდები-ა: მზე დაბრუნდება მზე ჩავა. გავრეკავ შეილებს საკორტნზე, ველი რომ ამწვანდებო, მთვარე ამოვა ცაზედა და მზე კი დაბრუნდებო („კურდღლის სიმღერა“).

დაბუბუნებ-ს ბუბუნით დადის. იქ ძოვდეს ჯოგი ირმისა, დაბუბუნებდეს ხარია („ხორცი, დაქნელი...“).

დაბუზვილი-ი მობუზული. ტყეები დაბუზვილები წევანან წყლის პირას, ქალასა („იე. კოტორ. ამბავი“, V).

დაბუნდოვდები-ა ამოწყდება, მოისპობა. „დანელდით და დაბუნდოვდით, აგ-რია!“ (ვარ.) („პაპასი და...“).

დაბუნდები-ა მოსპობა, დაღუპვა, ამოვარდნა. „ერთი ოჯახი მეორის და-ბუნდებდასა ნატრობს“ („დარეჯანი“, IV).

დაბუნდები-ა საწვევარი სიტყვა: სასიკვდილე, მოსასპობი, არგასხარებელი. „გაჰმე, მომკლა ამ შავის სიკვდილის დაბუნდებულმა“... („სცენები“, — ფშ. ცხ., სცენა II); „მახლიც არა მყო-ლია შინა იმ დაბუნდებულსა“ („და-რეჯანი“, III).

დაბუხულ-ი სიცივისაგან გათოშილი, მოძრაობის უნარწარმეული (შდრ. სა-ფუხარი). (კურდღელი) წინაღ დაბუხულს

ჰკავდა და, ხალხი რომ დაინახა, ფიცხად გადახტა და მიიმალა ტყეში („დათვი“, — ყველა, IV).

დაბბუნდები-ს დაფლეთს, დაგლეხს, დაფხრეხს. „ჩემი ყურშია თავ-თავად დაგლეხს“ (ვარ.) („პატარა მწყემსი“).

დაბბუნდოვნი-ა („დროშა“, I) ბექ-ღვის შეცდომაა, იხ. დაბუნდოვებს.

დაბბუნდები-ს („ყვე-ყორნები ილიას აჩრდილის გარშემო“) ბექღვის შეცდო-მაა, იხ. აავდებს.

დაბბუბა: ზომის დაგება წის-ქვილის მომართვა სასურველი (წმინდა ან ხერიში) ფქვილის მისაღებად. ამით (მუ-გუბლით) უნდა აენთო ჩრაქვი წის-ქვილში ფქვილის ამოკრეფის ან „ზომის დაგების“ დროს („საშობაო მოთხრ.“, — სტუმრები).

დაბბუბლი-ა იხ. დაკვედვებს. **დაბბუბობ-ს** დაქარის, დაწავარდობს, დათარეშობს. დაგელობდეს სიკვდილი, სულარაებასა ქვერავდეს („კაი ყმა“).

დაბბუბობ-ს გაეღვარება, გაკაშკაშება (სწრაფი მოძრაობისა). „ხმლის ქნევით ვერ გაგაკვირვებთ, ხმალ-შუბის დაგე-ბითა“ („ბანტრონი“, VIII).

დაბბუბობ-ს („ერემ-სერემ-სურემი-ანი“) ბექღვის შეცდომაა, იხ. დაეხაფ-რება.

დაბბუბობ-ს გვაზე დამდგარი, გამგზავრებული. „ორწყალს ქვემოთ რო-ხილია და პატარა მინდორი, იმაში დათვე-ბი მოდიან დაგზიურებულნი“ („ტრუ-პენტ. აღმზრდ.“ ნაწ. II).

და ბიბუბობ-ს („ჩანაწერები“) იხ. დაუაზრებს.

დაბბირჩხობ იხ. წყ.

დაბბიფთხობს იხ. წყ.

დაბბიპირობს: „თქვენში რა მადლია, გინდა დაგიპირდესო კაცმა“ („ტრუპენტ. აღმზრდ.“ ნაწ. II, თ. II) ბექღვის შეც-დომაა, უნდა: დაგვიპირდეს.

დაბბუბობ-ს სახლში ან ზევისაგან უსაფრთხო ადგილზე მიტანა, დაბინავება (ძნისა, თივისა...). (გამახარებ) ერთ შაბათ დილისათვის მეზობელი მეცხვარე დაიბი-რა, ეშველა თივის დაგულება „ხელნაც-ვი“ („ფშაველი და...“, III).

დაბულბულ-ი სახლში ან ზევისა-
გან უსაფრთხო აღვიღე მითანილი, და-
ბინავებული (ძნა, თივა...). ორ დღეს
დაიგულეს თივა, დააყენეს უშიშარ დავი-
ლას. მაგრამ დაგულეული თივა მიანც
გამახარეს სახლზე 3-4 ვერსის მანძილ-
ზე იყო დაშორებული („ფშაველი და...“,
III).

დადაკვლავებული იხ. დადაკვლება.

დადგამ-ს: ფეხს უკან დად-
გამს თავს შეიკავებს, უკან დაიხევს.
მეორე ყოჩანმა მაშინ ფეხი უკან დადგა
(„პატარა მწყემსის ფიქრები“).

დადგომამ: სულზე დადგომა
სულის ცხონებისათვის ზრუნვა. შე ბერო
კაცო, წვერთეთრო, გინდა ალავერდს
შადგომა. კარგი სმა-ჭამა გინდარის, სულ-
ზედაც გინდა დადგომა („ჩანაწერები“).

და-ს-ღამ-ს: ბილიკს დასდებს
გზას გაიკაფავს. თვით უნდა დავსდო ბი-
ლიკი, ვიხეტალო ბნელაში („ქება-თა-ქე-
ბა“ — იუდასავით...).

დადღობილება დამეგობრება, დად
გაფიცვა. (თამრიკომ დედას) უამბო ყო-
ველიფერი გაგრილი და ნახული, დადო-
ბილების სურვილი იისგან გამოსახული.
„ძალიან კარგი იქნება, — დედამ დაუცა
დასტური. — დადობილება სჯობია, მოს-
წყეიტო, რაა საშური?“ („პირველი გა-
ზაფხული“).

დადრონას: მშვილდ-ისარი იქვე და-
დრონას დედამძზე დაკრულს ირმის
რქაზე ჩამოკიდა (ვარ.) („მუცელა“, VII)
ბექდვის შეცდომაა, უნდა: დიდრონს.

დადუელიანიც (***) „მთელი...“ ბექდ-
ვის შეცდომაა, იხ. სახელებში: დიდუელა.

დამბლანბ-ბ ხელების მოშველიებით
დაფორთხავს. დაეებლატები კლდეებზე,
ხან ჩაივრები ხევშია („მე ჩონგურს
აღარ ვაქვლებ“).

დამბბ-ბ (ძვ.) შეურიგდება. წარვედ
და დაეებ პირველად ძმას შენსა („ჩენი
სოფელი“).

დამბვლ-ბ მიესება, მიუვარდება,
შებტევა. ღმერთს ვფიცავ, შენს მტერს,
სოფელი, სარჩოლად დაეებვლები
(„სოფლ. სურ.“ V).

დამბვინანბ-ბ დაუგვიანდება. გა-
მოიხინდა რაღაც საქმეები და იმის გამო
დამეგვიანა („თ. რაზიკაშვილისადმი“,
1890 წ.).

დამღება: ტყუაპად, ქალმნის
ძირად დაედება მონა-მორჩილი
გაუხდება. არავის არ დაედები ტყუაპად
და ქალმნის ძირად („რა-გინდა ბედმა
მიმტყუერს“).

დამვლ-ბ-ბ დაახტება, გადაეფოფრე-
ბა. (თინამ) სტქვა და გადაუხტა ნათელსა,
დაეელო, როგორც ქორია („ორი გმი-
რი“, II).

დამვიღება-ბ მოსწევს. (კურდღელს)
ზოგი ყურებზე დაეზიდებოდა, სხვა —
ულვაშებზე („კურდღელი“, II).

დამთხმ-ბ-ბ დაეკარგება, გაუქრება.
„დღეს ეს ბაღი ეშმაკ-ჭაჭი დამე-
თხია“ („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმრები).

დამთხლანბ-ბ ტალახივით დაედება.
როცა დაეძინება, ძილს კიდევ მეორე ძი-
ლი დაერთვის. დაეთხლანება თვალყურ-
ში („ფიქრიანი“).

დამპვებ-ბ-ბ თან დაჰყვება, დაებე-
დება. სიყრმიდან საიქიოსთან დამეებე-
ბია კავშირი („სიყრმიდან საიქიოსთან“).

დამპვით-ბ-ბ არ ეღიბება; აეკრძა-
ლება. „ვაეკაცს დიაცის მიმყოლსა სა-
მარეც დაეკეთება“ („გმირის იდეალი“).

დამპიღება-ბ: ცას ენის წვე-
რით დაეკიდება ალაპარაკდება,
აბილიღდება, ვაცხარდება. „მე უფრო
ბევრს კარგს ვიტყვოდი, ისეთებს მოვახ-
ვედრებდი მა პრისტავს, ცას ენის წვე-
რით დაჰკიდებიყო, მაგრამ ამოსათქმე-
ლად დამზადებული სიტყვები ისევე ჩავთ-
ქვი“ („დროშა“, II).

დამლ-ბ-ბ გაუწყდება, დაეხოცება,
დაეღუბება. მერცხალს შარშან ჰირისა-
გან საქონელი დაეხოცა (დაელია) („ფშა-
ვლების ცხოვრებდამ“); ცოლ-შვილი
გაუწყდა ბეროს, ცხვარი და ძროხა დაე-
ლია („აფხუშობა“). ბარაქა და-
ეღევა სიუხვე დაეკარგება, გამოელე-
ვა, დოვლაით შეუმცირდება. ყველაფერს
დაელია ბარაქა, მაღლი აღარაფერსა აქე-
სო („ჩემი მოგზაურობა“...).

დაელნება გაელვება. ცხენები ცის დაელნებასა ჰკვანდა, ხოლო ჩენი ომი ქეპა-ქუხილსა („ცრუპენტ. აღმზრდ.“, 111).

დამამალება- თავი არ დაე-მადლებსა „არ დაეირება“ (ფაჰ), უარი არ ეთქმის. თავი არ დაემალება ლაშარის ჭვარის ყმასო (ვარ.) („ლაშარის ჭვარის დღეობა...“).

დამამაღრივლება- მადლიერი დაურჩება, მადლობას ეტყვის. ბევრ-ბევრა დამემადრივლა: „მოგზმარდეს მშვილობა-შოა“ („ფშველი და...“, XI).

დამენაბრება- დაეარდნობა, დაეჭინება. მას... უქირავს ცხენი და თითონაც თავდაკლებული დაქანბრებია ფაფარზე („ხალარობა და რაგები“).

დამენაბრება- სანატრელი გაუხდება, — მოენატრება. დაგენატრებათ. ფშაველს, გიგის ფრანგულის ტრიალი („გიგი“).

დამენახება- არ დაენახება არ მოსწონს, ეჭაერება, არ უნდა, რომ შეხედოს. „ძალიან დაითურებთ, არ დაენახება მთერალი კაცი“ („მოკვეთი“, მოქმ. II, გამოსვ. II).

დამენა(ვ)მება- სთხოვს, შეევედრება. ხმელეთზე ირემმა თავშესაფარი ვერსადა ჰპოვა, ვისაც დაენუკვა მზარველობას, ყველამ მოკვლა დაუპირა („ირემი“).

დამაირება- დაუპირებს. შავი ზღვის შავი ვეშაპი პირლია დაგვილირება, ჩვენ, მოსვენებით მძინარეთ. საქმელად დაგვეპირება („ლაშე მთაში“).

დამამალება- გაუფუჭდება, დაუბლაგვდება (მჭრელ იარაღს პირი). კაი ცული ბევრს საქმეს გააკეთებს, თუმც ხშირად მოხდება, რომ პირი მოსტყდეს და დაეცლას, მაგრამ სხვას — აღძრის ბევრსა პრკებს („ყოველდღიური ფიქრები“).

დამაწრება- დაესწრება, შეესწრება. რად გაგაჩინე. უფალო, თუ ამ დღეს მოვესწრობოდით, თუკი აღდგომას სხვა-საერთ ჩვენაც ვერ დავესწრობოდით! („ობლების სიმღერა“).

(და)მსხმინ- გულზე ეკალი დაეხმინს (ფიგურ.) გული დაეწვება,

გული ეტკინება. (არწივი) იგონებდა, ს-დაც რა ნადირი თუ ფრინველი ენადირა და გულზე ეკალი ესმობა („არწივი“ — დაფიქრებელი); (ფშაველს) გულზე ეკალი დაესხმის, მტერს ველარ დაიმონებენ („გიგი“).

დამბანება-1. თან ეყოლება, მასთან იქნება. ცოცხლი თან ჩამოყუყუები, საფლავში დაგეტანები („მოგონება“). 2. მივარდება, შეუტევს, მიესვება. ორბი ძვალს ათამაშებდა: ჩამოაგდებს დედამიწაზე და დაეტანება („პატარა მწყემსის ფიქრები“). მუშაჩი დავეტანენით მამითაღმე ვუშველეთ, მივებმარეთ. გავივთ კაის მკაქმელი. მუშაჩი დავეტანენით („სტენა მთაში“).

დამბმება-იხ. დაეტევა. „კაცამ ნუ ვიყო, ქედამ ნუ მბურებო, ვთქვი და დავეტიე (კაკას)“ („ცრუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. III).

დამბმება- შეუტევს. მიეტანება, მიუფარდება. „(თათრები) როგორც კი შამსხდაროყენენ ცხენებს, ბერიძეც მამინევე დასტევიბო“ („ერთგული მეგობარი“, I).

დამბირებინა- (ფშველი და...“, II) ბეჭდვის შეცდომა, იხ. დაათრება.

დამბოლება- იგივეა, რაც ჩაებოლება. (თოფი), კიდევ სად დაგეტოლები, გაგახმინებ მთებშია („მონადირე“, I).

დამფარება- დაემსგავსება. (წიფელი) სელთმობრძეის დაფერებია, წაქცევა-წაქცევაზეა მიმზადელი („ხმელი წიფელი“). ამ პატივითა მეთავე ტარიელს დაფერაო („მეჭლისი ლომისა“, IV).

დამფარული (ბრძან.) დაემსგავსე-ვა-ფშველა რომ დაგხედეს, დაფერო-ლი მელასა („ვაი, შვირცხვეს კაცობა“).

დამფანება- დაეფარება, რისაზე იმედით იქნება. მეთერთმეტე (მონადირე) დაფუძნებოყო წალღუნას, მაგრა მოეპირდა მარჩენა ხელი ტარზე და მარცხენით ფხას უსინყავდა („დათვი“, — ყველამ).

დამღმება-იხ. § 8.

დადღირება- დაეპირება, დაამირებს, დაუპირებს. გმირთა სამარეს, როგორც ხატს, სამთხვევლად დაეღირები („მახტ-

რონი“, II); შავი ზღვის შავი ვეშაბი პირლია დაგველირება („ლაშე მთაში“).

ღამეშლმა- დაეზრგავა, დაერღვევა. დაფაქრდებოდა მწყემსიცა, თითქოს სახლ-კარი დაშლია („ბუნების სურათი“).

ღამეშმა- წვეთი დაეცემა ხისხლი ჩაქცევა ტინში, დაშლა დაეცემა. ნინიკას წვეთი დასცემოდა და სოფლის განაპირად, ღობის გვერდზედ ეგლო გულალმა („ხოლორამ მიშველა“, I).

ღამეშმანმა- ასაღებად დაიხრება ფაცი-ფუციით. ჩემმა ამხანაგებმა ც... ნინიკაზე გადაყარეს და ქვებს დაეცოცმანენ („საშობაო მოთხრ.“ — ნაღირობა).

ღამეშმა- ცას დაეწევა ძალიან გაუხარდება. „მამიდასთან მივიყუენე. ცას დაეწია საწყალი“ („მოგონება“, — საშობაოდ).

ღამეშმარმა- მზე დაეწვერება მზე გადაიხრება. მზე გორის პირს „დაეწვერა“ („ღარეჯანი“, V).

ღამეშმი- თვალები დაეწვის ის ძალიან ეწყინება. ცოცხალს რომ პნახავს ტყე-ველსა, ზამთარს დაეწვის თვალები („ზამთარი და გაზაფხული“, I).

ღამეშმირმა- დაუჭერენ, არ მისცემენ. ვინც უნდა იყოს იგი, რაჯულიანი თუ ურჯული, სახლი და ცეცხლი არ დაეპირება (ვარ.) („ჩაღხო“, I).

ღამეშმარმა- დაეკარგება. „თავები ღიღრონი გაბიათ ტანზე და ტინი საღლა დაგებაფრათ“ („ერემ-სერემ-სურემ-მიანი“).

ღამეშმარმა- საეკვო იქნება, რომ შეხედეს, შემოხვას, დაემართოს; მოხალოღნელი იქნება. ცუდი ხომ არა შეემთხვა, ხომ არა დაეხედვა-რა?! (ვარ.) („ჩემი ახალი მეკვლე“); შამანდუხს, მოხეს დედაკას, გულიც შეაზომინეს, ცუდი არაფერი დაჰხედებოდა მხედარს (ვარ.) („ოჰ, რა კარგი ხარ...“).

ღამეშმარმა- დახელთავს.

ღამეშმარმა- მიეზიანება, მიაწვება. (ლილა) მეორეს ღამეს სიზმარში მოდის, რქით დაემხიარება („ლილა და კვირისა“, VI).

ღამეშმარმა- აქ: დაეხუთება, დაუსუსტდება. ვაჰ, დედას თქვენსა, ჩიხებო, დაბერდი, მაკლეს თვალთაო; ფეხდაფეხ ველარ მოგყვებით, მუხლები დამეხლართაო („ნადირთა პატრონი“).

ღამეშმარმა- ცა თავზე დაეხურება და ილი უბეღურება შემოხვევა, გაუბედურდება. „ე მაგას (გიგლიას) მტერი მოგვიკლავს, ცა თავზე დაგვეხურება“ („გიგლია“, I).

ღამეშმარმა- დადის, დაიარება. მარტუა დავა მოზვერი, არვის იკარებს ახლოსა („მონადირე“, I); „ღიღ ქორ რაიმ დავალის, ქრულა, დიდი“ („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმრები). „ქურსიკი“ ჰხედავს კიდევა, კაცის ცნობა აქვის, ჯოხით დავალის შინა-კართა“ („ფშაველები“, — შენამც...).

ღამეშმარმა- ამბად დაეკარდება ხმა დაიხრება. „იმ ხანად ამბად დავარდა: ააზატებენ ყმებსაო“ („მოგონება“).

ღამეშმარმა- იხ. § 8.

ღამეშმარმა- იხ. § 81.

ღამეშმარმა- დაეშინება, დაეშინება, დაეშინება, დაეშინება. „როცა მტერი კლავს, ზედ დაეშინება: „ჩემს ძმას უზიღე ცივი წყალი“ („მთიელის შფოთი“); „გასწყვლით, დამლევნო ქვეყნისა“, ზედ დაეშინება ბერია („კოპალა“, II); „არც ახლა გქირსა, რაჯული-ძალდო?!“ ზედაც დაეშინება იმასა („ალუღა...“, I); „ეგ გინდოდა და იშოვნე კიდე-მეთქი, დაეშინებ მე გალაღებულმა“ („მოგონება“).

ღამეშმარმა- იხ. § 15.

ღამეშმარმა- დაეშინება, დაეშინება (საუბრ.-ხუმრ.) დათვი. „წალი, ირბიბე, არა უშავს, ხვალ საღლა გამექცევი, დავითავ!“ („ნადირთა პატრონი“); გაიჩმუნა დავითობიძა, ატორტმანდა, ყალხზე შადგა („სადღისო სიმღერა“).

ღამეშმარმა- იხ. § 15. დაეშინება, დაეშინება. „რაკი მთები ჩამოშრა, ფშაველებს აეშლებათ სათარგუმოდ საღერღული, მაგრამ არ იციან, რომ მოკვეთილი აქ იმათთვის

ალამაზებს დაეითიბრულს“ („მოკვეთ.“, მოქმ. V, გამოსვ. I).

დავითფარულ-ი ხმალია ერთგვარი.
„არ მი ეგ, რად ზო (მინდა)?! მაგას დაეითფარულ (ხმალია) მირჩევ მე!“ („ფიქრები“, — უნდა...).

დავინანსნიბ (დავინანსე+პაროსოდიუ-ლი ა) დავინანსე. „მე ხელს გავანძრევე ელარა, სრულიად დავინანსია“ („საშობაო ზღაპარი“, III).

დავითფაშხაბი („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“) ბექვდის შეცდომაა, იხ. დაფარება.

დავითი იხ. § 1.

დავითმინდო იხ. დაეშობება.

დავითდე: ფარსმის თავს ეფხვი დაეკიდე (ვარ.) („გოგოთურ და აფშინა“) ბექვდის შეცდომაა, უნდა: დაეკოდე.

დავლათ-ი იღბალი, ბედო, სვე (ვა-უასთან „დავლათი“ ყოველთვის ამ მნიშვნელობით იხმარება, „დოვლათ“-ს კი ჩვეულებრივი მნიშვნელობა აქვს). დავლათი საშინლად სწამს ფშაველს („ფშაველები“ — ძველს... I); „(ყოყოლა) მარტოკა მტრის ქარს დაუხვდა, სწორედ დავლათით დაგვრია“ („სტ.მასპ.“, XII).

დავლათიან-ი დავლათის, იღბლის მქონე, სვებედნიერი (შდრ. დავლათი). აღუდა ქეთელაური კაცია დავლათიანი („აღუდა...“, I); აღუდე, გრძნობა აღუდე, ქვეა იქმნას დავლათიანი (მგონანს); რორცა რას შავსომ, მაშინა კაცი ვარ დავლათიანი (იფშაველი ლოთის სიმღერა“).

დავსილ-ი უბედური, საწყალი (იტყვიან შებრალებიხა და მოფერებისა). „დავსილო ხმალო, დავსილო დანწუხდო განა მამაჩემისაკე, ბეჩაეო, განა?!“ („ბათურის ხმალი“, II); „ერთი დეკეული კლდეზედ გადამივარდა, ნაწვიმი იყო, უფრო იმით დასხლტა ის დავსილი“ (ვარ.) („პატარა მწყემსი“).

დავწვი შევარცხვინე. ქორწილის გამხარებელი, დავწვი ეგ შენი ქალობა („ფშაველი და...“, XI).

დავწვი იხ. § 14.

დავწვიით იხ. § 14.

დაზარნიშულ-ი ზარნიშით მორთული. „მშენოდა, ძმობამ, ვაყაყსა დაზარნიშული ფარია“ („ბახტრიონი“, XVI).

დაზომავს: ქუდს დაზოგავს ხახელს არ გაიტეხს, პატეის არ აიყრის, თავს არ შეირცხვენს. „კარგი, რომ ყრმათავს არა ჰქაღრა, დავზოგა შენა და თვისი ქული“ („სიტყვა“, II).

დათამ იხ. § 24.

დათმ-ბინალა ტიალი, ოხერი დათვი. „ი დათე-ტიალამ რო გავგაჩანავა, მაშ, ხმა არ ამოვიღოთ? (დათვი“, — ყველამ, II).

დათირება „დაყვავება“ (ვაჟა). (იფშაველები“, — შენამ...).

და-ს-თომინი-ს დაათოვს, თოვლი დაეღება. (ფიგურ.) შენ არ გადარდებს ქაღრა, კაცო რო დაგეთოვნის თმაზედა („მშვეო, მასევე კმღერა“).

და-ს-თხევის-ს დაქარავს, გაქარობს. „ქალო! აქ კაცლები შეყარა და დაუთხევე რასამა“ („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმრები).

და-ს-თხევის-ს: მუქარას დასთხოვს დამუქრება. „(სატეარი) მავსეღე, დავიდე თავით, (ავსულს) მუქარა დავსთხოვე, ცეცხლან ავაგზენ“ („სცენა მთავი“).

დაბარავებს-ს გადათქვამს, არ დაადსტურებს, იუარებს. „ვერ ათქმევინებ სიტყუეს შენ არმინდაის ვაზილისა, ეთქე და არც დავიარავებ, მითქეამ და ვიტყვი ნამდვილისა“ („მანდილი“, II).

დაბარავებს-ს დაარსდება, განრდება. „სად დაიბადე, სად დაიარსე?“ (იფშაველი ამოდ-მორწმ.“).

დაბიბავებს-ს დაბიბერება. ვერას გაქხლები, ზამთრისგან ქვეყანა დაიბაჟაო („ზამთარი და ვაზფხელი“, II).

დაბიბუნუნებს-ს დაბიბუნუნებს, ბობხმას გამოსცემს; აჩამდება ისე, როგორც ფური ირემი გადაემარება ხარ-ირემს (ვაჟა). გავტეხე ერთი ნალეწი დაეიბუხუნე სამჭერა („მონადირე“, III).

დაბიბებს-ს ეკლის ლოცონს და იგებს სიცოცხლეს გაიჭარავს. სიცოცხლემ შხამი მასშია, მე კახურ ღვინოდ

შვირცხე: შავსუი და არც მოვერიდე, თუძე მის სიმწარე გვიკოდი. ვიცოდი, ეს იქნებოდა: ეკლის ლოგინიც დავიგე (-სიცოცხლემ შხამი მასშია“). მიწის ლოგინს დაიგებს სიცოცხლეს გამოვსალმება, მოკვდება. დაიგეს მიწის ლოგინი, დახუქეს მუღმიე თვალნია („მოხუციის ნათქვამი“, VII).

ღანიმამომბ-ს გემოს გაუხინჩავს. (კაცი) ამ წყლულების თვისებას მხოლოდ მაშინ მიხვდება, როდესაც დაღევს, თვითვეულ მეთვანს დაიგემოებს („საუბარი ბავშვებზე“).

ღანიმალმბ-ს სახლში ან ზვავისაგან უსაფრთხო ადგილას მიიტანს, დააბინავებს (ძნახ, თივას...). სამმა კაცმა ორ დღეს დაიგულეს თივა, დააყენეს უშიშარი ადგილას („ფშვეელი და...“, III).

ღანიღაპვლმბ-ს დაიფერფლება. ხევისბერის გული ხომ გულად აღარ ჩაითვლებოდა. ის დამწვარიყო. დანაცრებულ-დადაკვლებულიყო („ღრომა“, IV).

ღანიღმბ-ს ხელს ხმალზე დაიდებს საომრად მოემზადება. დანაგრელების საშეკლად ხელს ვინ დაიდებს ხმალზედა?! („იმედი რაზიკაული“). მგლის ფერს დაიდებს მრისხანე გამომეტყველებას მიიღებს, ბრანისგან გაფითრდება. გაჭარდა ქეთელაური, ფერი დაიდვა მგლისაო („აღლუდა...“, V). ზავთს დაიდებს ზავთიან, მრისხანე გამომეტყველებას მიიღებს. „(მანარემ) ავთი დაიდვა, როგორაც ღრუბელმ ცას გაღმამავალკა“ („გვიგი“).

ღანიმამბმბ-ს „ვავლახ მე“-ო იტყვის, — დაიჩივდება. „ახლა ჩემს წინა ქართულად დაევაღლახა ვინამა“ („ნანგრევთა შორის“, I).

ღანიზამბ-ს თბილად, გულისხმიერად მოეპყრობა. „მეც ობოლი ვარ, თქვენ მეტი არავინ დამიზაუებსა“ („ობოლი“).

ღანიმრმბ-ს თრევით ჩამოიტანება. იქურა „თივა“ ექვისი ან შვიდი ფუთი გამოვა. რომელიც უნდა დაითაროს თოვლზე მადლიდან დაბლა („ფშავისხევი“).

ღანიმხმბ-ს დაიკარგება, გაქრება. „ღაითხიე აქითაო!—ვუთხარ, — განაგრ-

ძო დარეჩანმა — თორო ემა თავბირს ჩამოგამტყვევ, შე უგერგილოო, შე ბეჩაიო“ („დარეჩანი“, IV); „მამუქას ჩვენს მთაში აღარ გაუტეტეთ. წავიდას, დაითხიას აქით“ („სცენები“ — I, სცენა ხეესურეთში).

ღანიპმპმ-ს დაიბევეებს. „ეს როგორღა იქნების, რო ფშველთან პირობაი გვაქვის მიცემული, მთა იმან დაიკვეთ“ („სცენები“, I, სცენა ხეესურეთში).

ღანიმომრმბ-ს აიბურცება, გაიბერება, დარგავლდება. „(ხინკლები) ძაან კი დაიკოჩინენ და! იგეთი გემრიელი იქნება (ილიმება), როგორც გოგომ წითელი ლოკები“ („სცენები“, — ფშველების ცხოვრებიდამ, სცენა III).

ღანიპრინლმბ-ს კრიალის, კაკუნის ხმას გამოსცემს (კოდალა). ახველდის შველი დამთხვარი, კოდალამ დაიკრიალის („ეთერი“, I).

ღანილმამ დაფიცვაა: ჩვენს დობას ვფიცავ. „კარგია, დაო, დაილამა“, — სთქვა ჭავარამ („დარეჩანი“, III).

ღანილმამ-ს მოისპობა, გაქრება, დაიღუბება. ლაჩარი—„უწილბედოდ“ დაილიოსო („ფშვეელი დედაკაცის მდგომარეობა“...): ერთურთი სწყურან ორთავე, ერთურთთან დაილევიან („მოგონება“).

ღანილმამმბ-ს უზომოდ გაძღებიან და მოითენთებიან, მოღუნდებიან. (ყორნებო) დაილექებით სისხლითა, იტრუბე ჩახვალთ წყალზედა („სამობაო მოთხარ...“ — ნადირიბა).

ღანიმხმბ-ს დაიმეხე! საწყევარი სიტყვაა: მუხი კი დაგაყარე მოკვდი მოისპე! გაქრო დარეჩანმა ერთხელ აპხედა კიდე (არუთინას) და „დაიმეხე, აგრეო!“ თან გააყოლა („დარეჩანი“, II).

ღანიმცხმრმბ-ს დაიმხხვრევა. დაიმცხვრა გოჩი: ფხეები ცალკე გადაცვივდა, თავი — ცალკე („გოჩი“).

ღანიმწყზარმბ-ს მწყაზრად იქცევის, გაისწორებს, მოილამაზებს, მოიკობტავებს. (ყორანი) ჩამოჭდა არხეინად კილობანხე, დაიმწყაზრა მხრები („ამირანის ხმალ“).

ღანიმწყვღმბ-ს დაიჭერს, ქვეშ მოიჭყევს, ზედ დაედება. „ყანას თოვლი დაიმ-

წყვეტის, რაღა გვეშელება“ („ფშაველი და...“, X).

ღანიტყიან-ს დაიუნებს, ამოიხმებს. ჩენ დაგინიეთა მხოლოდ მამა-პაპური გუთანი („თან. ფელტ.“—უკაცრეად).

ღანიტყიან-ს დედათ-წინის ან შობიარობის შემდეგ შინ დაბრუნდება. მშობიარე დედაცასვიდრე დანიშნული დრო არ გაეა და არ „დაირეცხება“, მექობე ჰქვია („ფშაველი“, — გზად).

ღანიტყიან-ს ბოხ ხმას გამოსცემს, დაიბუხუნებს. (დევმა) ერთი უმსგავსოდ დაირეცხება, თითქოს ცა სქექსო, ისე გაიციან („ერემ-სერემ-სურემიანი“).

ღანიტყიან იხ. წა.

ღანიტყიან-ს ღამის გასათვალ დაქდება, ადგილს გაიჩენს (ფრინველი). ერთის ქედრის ძირში, რომელსაც უსურვაში ახვევოდა წვერამდის და, სადაც ათასს ფრინველს დაესაბუღრა, წყაროა პირის, ხმირს, მაღალ ბალახებში, დედაციე იქნა („გოჩი“).

ღანიტყიან-ს საბლუჭში, სახელურში ხელს ჩააველებს ფარს და ბრძოლისათვის მოემზადება. (ხეესურებმა) დაისაბლუჭეს ფარები, თაეზე ჩაჩქნები ჰხდებაო (უხდებაო) („ძველებური ომი...“).

ღანიტყიან-ს: პირს ჭეარს და ისახავს პირჭეარს დაიწერს. მუხლოდრეკილი ჩამოსხდენ, პირს ჭეარს დაიხსნიან („ბახტრიონი“, V).

ღანიტყიან-ს დაბინავდება, დაიბუღებს. ვერ ჰხედავთ, ნდომამ მღერისა ჩემს გულში დაისახლკარა? („სახალწლო სიმღერა“ — შენი).

ღანიტყიან-ს: კაი ფასად და ისევამს კარგ ფანს აიღებს. იმათ კაი ფასად დაისევს მამულები („სოფ. თიანეთი“,—14 იენისს).

ღანიტყიან-ს („სცენები“, II) ბეჭდვის შედლომა, იხ. დაიტანებს.

ღანიტყიან-ს თან იყოლებს; იამხანავებს. დავსხედით ღვინის სმახედა. ზოგნ დენი დეიტანენით („სცენა მთაში“). ჰქვას დაიტანებს ჰკუთით იქნება. „ჰქვა დაიტანეთ, ხელნ ხო არ ხართ!“ („სცენები“, II, სცენა ბარში).

ღანიტყიან-ს: აგრემც დამიტირებ იგივე, რაც დამიტირე. იმ დამე ბევრი „შენი კირიმი“, „შენი კენესამე“, „კირი მოვარე“, „აგრემც დამიტირებ“, „აგრემც დამარხავ... ისმოდა („ფშაველი და...“, X)

ღანიტყიან-ს ჩამოგლეჯილ-ჩამოწეწილი დაღის (ვაჟა). ეემ სიტყვების მოთქოში საცოდავ დაეიფარებები („ძვ. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).

ღანიტყიან-ს დაიციობს, ჩაიტენის, ჩაიღებს (პრილობაში). (მეცალი) მოკვლეჯს, დაიფევეს წულღეშია მწეანეს ბალახსა მთისასა („კულღა...“, I).

ღანიტყიან-ს ქნევით მიიქვს და მოაქვს. „უმსგავსს კენერუხოს დაიქნევ ხუხუნათ საკომიეთა“ („ორი გმირი“).

ღანიტყიან იხ. წ 17.

ღანიტყიან-ს ბოხ ხმას გამოსცემს, ნაწყვებ-ნაწყვებად დაიბუხუნებს. (ვეფხვა) ერთი კი დაიღველუვა და გამართა ზეითა („დაქრილი ვეფხვი“).

ღანიტყიან-ს დაიბურტყუნებს. (დათვი) ათასში ერთხელ თუ დაიღმუთუნებს (ვ:რ.) („დათვი“ — ღვთისაგან).

ღანიტყიან-ს მოისპობა; აქ: გაქრება, დაიქარგება, თვალს მიეფარება. შავარდენი გაწყრა, წავიდა მაღლა-მაღლა კივრლით და ცაში დაიღუპა („ბატარა მწეუმისის ფიჭობი“); გადაიარა ზარნაშომ, დაიღუპა სიბნელეში და ვერ დაინახა ტრელები („ტრელები“).

ღანიტყიან-ს ძალიან მოწვიდება. -დაიქანცე. დაიღალე მშიერ-მწეურკალი. დაიყმიდე უსაზრობით“ („მუცელი“, VIII).

ღანიტყიან-ს წინ გაიგდებს (ბევრს), — გაირეცხავს. წინ დაიყრიან ტყეებსა, ყუითა სცემენ ხმლებსაო („გიგლია“, V). სუნს (სულს) დაიყრის სუნს აიღებს, სუნს იყნოსავს შორიდან. „დაიყრეს ძალეზმამე ყუურის სული“ („სცენები“, — ფშაველ. ცხოვრ., სცენა II); „ცულს ადგილს მოვედითო, — მითხარ დედაჩემმა, — ...ის ძალი დაიყრის ჩვენს სუნს და იქნება გამოგვეცილოსო“ („შელის ნუკრის ნამბობი“, IV); სვაეები... ამშლებიან და გასწევენ იქითყე. სა-

ითაც ლემის სუნს დაიყრიან (ვარ.) „ქვე-
ყანაზედ რა მოკლენა რას მავონებს“).

დაიწვამბ-ს: წინ დ მერ თ ს
და იყუ დებს ღმერთს დაამოწმებს,
ღმერთს დაიფიცავს. ნათქვამის დასამტ-
კიკებლად წინ ღმერთი დაიყუდაო „ცო-
ლი ანუ...“, IV).

დაიწვამბ-ს ყურს მიუჯდება, მოუს-
მენს. „წყალზედ რო ჩამუედ, დაეყურე
და მითამ ტირილივით გაევიგონე“ („ღარე-
ჯანი“, I).

დაიწვამბ-ს (ფიგურ.) ღირსდევვა.
„როცა ვნახე, სირცხვილით სუ ტან-
ოვში დავიშლები“ („ღარეჯანი“, II).

დაიწვამბ-ს: თუ არ დაგიშლია
სიტყვის მახალა: მე შენ გეტყვი და...
(ზატონებს) წინ მიტანილი პურის ჰამაც
ეზარებათ და, თუ არ დაგიშლია, ყმების
ალიან-ჩალიანს გამოუდგებოდენ? („სოფ-
სურ...“ 2).

დაიწვამბ-ს შეიმჩნევს, შესამჩნევს გახ-
დის. ბევრი სიყეთის მოქმედსა თავი არ
დაუჩენია („ივ. კოტორ. ამბავი“, IV).

დაიწვამბ-ს შეიკუმხნის, მოიღუ-
შავს. „რად აგრე დაქლონებულხარ, პირი
რად ღირსმახეო?“ („ძალდაცა ხიმიკაუ-
რი“, VI).

დაიწვამბ-ს წახდება, გაფუქდება,
უკუღმა წავა (საქმე). „ჩენი ყოფა და
ცხოვრება სულ შენგან დიციარაო!“
(„ზამთარი და გაზაფხული“, I); „სკოლა
რომ გაკეთდეს, ხომ გამრავლდა მოწიგნე
ხალხი და დიციარა ჩემი საქმეო“ („სოფ-
ლის სურათები“, V).

დაიწვამბ-ს ღამიფარებს, დააკვებს.
სად იქნება იმისთანა სულიერი, რომ დე-
დამიწა გაიმაგროს, დაიძგოსო?! („სოფ-
ლის სურათები“, 4); „(გოდერძიმ) სი-
ცოცხლე ვეღარ დაიძგო გამოლუღლის
ჯანითა“ („ეთერი“, XIII).

დაიწვამბ-ს მოუსვამს, მოკურცხლავს.
„ღაღატაც ხელი (ველის თვალს) და
დაეიძარ, ნიავქარივით გადავიქე, ისე
მოვრბოდი“ („ცრუპენტ. აღმზრდ.“ ნაწ.
I, თ. III).

დაიწვამბ-ს: ჯვარს დაიწერს
პირჯვარს დაიწერს. „ავის-გორს შამამი-
კიდეთ ჩემი პატარა ზარიო; დაკვრან, ხმა

ახანს მოვიდეს, იქ დაიწერონ ჯვარიო“
(„კობალა და იახსარი...“).

დაიწვამბ-ს იხ. 54.

დაიწვამბ-ს მწივანა ხმით დაი-
კვლებს. (ქალმა) ისეთი დაიწვიკინა,
თითქოს კლდიდამ გამოვარდნილი ალიაო
(„სოფლის სურათები“, 6).

დაიწვამბ-ს დაწინაურდება, სხვებს
გაანსრებს (სიარულში). „მე მაინც მო-
ვერიდე, დავიწინაურე“ („ბიურო ფაე-
ში“).

დაიწვამბ-ს: ხმას დაიწმენდს
კარგ ხმას გამოსცემს, ხმაში ხრინფი აღარ
ექნება. მამლობას ჰბედავს ჩიორა, ჰყი-
ვის, თან სძაბავს კისერსა; ჯერ ხმა არ
დაუწმენდია, ძალას ვერ იჩენს იმდენსა
(„ქორი“).

დაიწვამბ-ს დაიგვევა, დასუფთავ-
დება. რომ სამმართველოს ეზოში საბა-
ტიმრო, როცა მე ვნახე, ნაკვითა და სა-
ქონლის უბატიურით აღსავსე იყო (იქნე-
ბა დაიწმინდა), ესლაც კიდევ შეიძლება
აღამიანმა შეატყოს დაშთენილი ნიშანთა
მეოხებით („საბასო“).

დაიწვამბ-ს: ცრემლად (მღუ-
ღარედ) დაიწურება ბევრ ცრემლს
დაღვრის. დასოცილთ არცინა ჰგლოვობს,
არ დაწურულა ცრემლად („ბუნების
გლოვა“). || (გადატ.) კოკისპირულ წვი-
მას მოიყვანს. სულ სხვა ვარ, როცა ღრუ-
ბელი მღუღარედ დაიწურება („ზოგო
ღრო მოვა“).

დაიწვამბ-ს: მზე დაიწურე-
ბა იხ. დაეწვერება. მზე დაიწურა გო-
რის პირს... არსად სჩანს დისახლისი
(„ღამშუელი“).

დაიწვამბ-ს: ხუმრად დაიქერს
გაბიბარებებს, მახსარად აიგდება. „ღათ-
ვებმა სიცილი დაიწყეს, თავის ჰქვა-
ში ხუმრად დამიპირეს“ („ცრუპენტ.
აღმზრდ.“ ნაწ. II, თ. II).

დაიწვამბ-ს იხ. 50.

დაიწვამბ-ს შეიკუმხნება, დაიჭყა-
ნება. „რამდენჯერ ვაგრძობინე, ზომიერ-
ი იყავო, რამდენჯერ დაეკუმხილარ“
(ვარ.) („მეტყლა“, VII). ამკიდეს ნაკრის
(ნეკრის) კონათ, დამკვიმის, დავიკვიხო-
დი („ლაშარობა“).

დაინხარჯება (ფიგურა) დაიღვეა, დაიღუბება, თავს გაწირავს. „წესია: მამულისადა მოკვდილთა და დაინხარჯენით“ („ხევსური ბერია“).

დაინხმდნებ-ს დაიხედავს. ისე მოკველებები, რომ ერთხელ არ დაიხედნო ტანზედა („შაშო, მასვე კმდერ“).

დაინხმლთმებ-ს გაგიუღება, გადაირევა. შიშმა შამიპყრო მაშინ კი, ესთქვე: „დაიხელოთ იქნება“ („ნანგრეეთა შორის“, I).

დაინხმალნიმ-ს სახალიოდ გადაღებს, შეინახავს. (მგლებს) ქვაც რომ დაენახათ, ისიც ხორციელი არსება ეგონათ და ზედ ქვადებოდნენ შესაკმელად. ვიარს რას დაიხვალეებდენ!... („უძლური ვირი“, I).

დაინხარჯ-ს ჩაიხლენს (ხმას). „დაგსივებია ცხვირ-პირი, ხმაც მიტომ დაგისხიწია“ („მეჭლისი ლომისა“).

დაინხულუზნებ-ს ფრთებს შემოიკეცავს და მთელი სისწრაფით დაუშვება. არწივი... დაინახავს თუ არა კაკაბს, დაიხულუზნებს, დაეცემა საბრალოს („ქვეყანაზედ რა მოვლენა რას მომავლენებს“); დაიხულუზნა არწივმა. ქვეა გაისმა ცაშია („იუ და კერდღელი“).

დაიჯილბმებ-ს ჭილავეთ, აღვირით შეაკავებს, დაიმორჩილებს. ამოდ დაგერჩა მამებსა ფიქრი და: გულის ძვერანი, ეგებ თქვენ დაიჯილავეთ ბარათაშვილის მერანი („ანდერძი“).

და-მ-პასხასმებ-ს დაკისკისებს. (გადატ.) დასპიკიკებს. ტორუა დაამდერის და ქარისაგან გატაცებული დაქასკასებს სოფელს თავზე („სოფლის სურათები“, I).

დამამ-ს დაეპავს, დაუწავს. „მაგრა დაქარ, დაეფე; დასქერი, ნურავის დაზოგავი“ (თარგმ.) („ფეოდ. აღზრდა“, III).

დამამნა მსხუბუქად დაქრა (ბასრი იარაღით). დამქრელი უნდა მოელოდეს დაქრას, „დაკექნას“, თუ ექიმი არ დააყენა დაქრილს („ხევსურის თავი“).

და-მ-პამპნი-ს მსხუბუქად დაქრის (ბასრი იარაღით). (ხევსური), თუ სისხლის აღება უნდა, მოკლავს და, თუ შეურაცხ-

ყოფილია მცირედ მისგან, „დაკექნის“, დასქრის („ხევსურები“).

და-მ-პმლმ-ს დააკვირდება, შეხედავს, დასქერდება. (ქალმა) ჭერ კი პირდაპირ დასქელია, თვალს გამოყარა თვალით („ფშავლის სიყვარული“); ანგელოზს ჰკვანდა ივანე, რომ დაგვეკლია ფერზედა („ი. კოტორ. ამბავი“, IV).

დაპმლმ-ს დახედვა, დაკვირვება. ჩემს დაქვლევას (ვარ.) („ქაქი“).

და-მ-პმმ-ს დაქებეს. „დაქმიქვე, დაქმიქვე, პაპაის შვილი!“ (ვარ.) („პაპასი და...“).

დაპმლმ-ს ჩაწყვებთა, გაქრობა, დაქნინება. „აი დაქნელმა და დაქნელმა შენის ხმისა“ („მოკვეთა“ მოქმ. III, გამოსვ. II).

და-მ-პარმ-ს: თოფს დაქრავს ტყვიას მოარტყამს. „მინამ შენ თოფს ხელში აიღე, მე კიდევ დაგკრავ თოფს“ („ფშავლები“, — შინამც). თოფი დაქრადეს ტყვია მოარტყავს. „(გიგლია) უთხროდი, თოფი დაქროდეს იმ დალისტანელს წინასო“ („გიგლია“, I).

დაპმპრმი-ს საწყევარი სიტყვაა (დაწყველილი, სასიკვდილი), მაგრამ საალერსოდაც გამოიყენება (მღრ. ქალ-კუპარი, ქალ-ბნელი...). ამოჩენილან ყუაილნი, წითელ-ყუითელან ქალანი, უხდებათ დაქუპრვილებსა მანდილ-გრეხილნი, კაბანი („გაზაფხული“).

დალბანდ-ს დოლი. მემუსიკენი საყვირებს, დალბანდს უკერენ ტებილადა („ნახევარ-წიწილა“, VI).

დალმმმარ-ს იდი ფარი(?). მოესროლეს იმით (ყუდიანებმა) „სიციების“, ძაღლების და სხვა „უსურმაგის“ ნაჭერ-ნაყუწები, მაგრამ გმირმა ბერბადურმა— გუდანის ჭვარბა დალამფარი უფარა („რამე-რუმე მთისა“).

და-მ-ლამონ-ს დახარის. (ყორანი) დაპლალოდა წყუელი აქ მომდარ ხათაბლასა („ეთერი“, V).

დალანლანმ-ს დალანლანებს, დაწანწანებს. (მგლები) სიმშობისაგან შეწუხებულნი დალანლანებდენ მინდორზე („უძლ. ვირი“, I).

დალახბავ-ს სიარულით გათელავს, დაივლებს. „უერთოდ აღარ დავლახბავთ ბილყებს ჩვენი მთასას“ („ბახტრიონი“, VIII). (ვინმეს) სიტყვას დალახბავს (ვინმეს) ნათქვამს არ შეასრულებს. „მეუბნებოდი: ვინც შენ მოგვლა, წადი და შენც ის მოკალო, წაველ და მეც მოვკალო. შენი სიტყვა არ დავლახბე“ („მოკვეთი“, მოქმ. III, გამოსვ. II).

დალახბრავს-ს: თოვლს დალახბრავს თოვლს გააღნობს, გააღნობს. სწორედ მესამედ მოვიდა ეხლა წვიმა, აქა-იქ დარჩენილი პატარა-პატარა თოვლები დალახბრა („ფიფლისხიტა“).

დალახბრავს-ს უშნოდ მოძრაობს, დაღის; აქ: უშნო მოძრაობით დაფრინავს. სვავო. შე გაუმძაღრო. რას დაქალახბებ ცახედა? („ქებათა-ქება“, — მელო...).

დალახბრავს-ს: დაგლახბროს! წყველა: მოგსპოსი გაგანადგუროს! „დაგლახბროს გვირმა კობალამ: ავრიანე!“ („კობალა და იახსარა...“); „დაგლახბროს ცხრამ წმინდამ გიორგომა. შე სიკედლიოს დაბუნდებულო!“ („ფშველები“, — შენამც...).

დალევს-ს 1. მოსპობს, დაღუპავს, გაწყვეტს. „მაშ რა უნდა ვქნათ, ხომ ჰხედავ, ფშველები პტერმა დალია?“ („გიგლია“, I). დივად დაღვეს დღდაბუდიანად მოსპობს, თესლს გაუქრობს. „მოსვენებს არ მოგვეცემენ ეგენი, თუ ლივად არ დავლიეთო, უთქომ პტერსა“ („ფხუშობა“). 2. გააფუტებს, წახდენს (ვირანახულს). „სად ვინა ხართ, დალია ხბუებმა ყანა, მწერელ-ჩვილებო?“ („დარეჩანი“, I). 3. მოიტაცებს, წაიღებს (ზვავი, წყალი). ეგებ დაგლიოს იორმა, მე დამრჩეს შენი კუფხები („ფშვეელი და...“, XI); (არაგვი) ორწყალში ჩამასწევი, თათრის ქარ დაუღვეია („გაზაფხული“); (გამახარებ) სამოცამდე თივა აავო მთა-ში... „მავრამ ისიც „დასაგლო“, ისეთ ბინახე დასაყენებლო, რომ თოვლის ზევს არ „დაეღია“, არ „ჩამოეყარა“ ე. ი. არ წაძლიერო („ფშვეელი და...“, III).

დალევს დახოცა, გაწყვეტა. ამბავი თუშების დაღვეისა იმას (თილისძეს) წაუღია („ლაშარობა“).

დალიგნდებ-ს ძლივს შესამჩნევად, ჩრდილივით გამოჩნდება. დალიგნდა ვილაღ (ვარ.) („ქაჯი“).

დალიგნდებ-ს დაღვეავს, ფსკერზე ჩაიტანს. ქალი გაიქცა თავად კი იქა, საცა ვაქარი წყალმა დალიცა („ქალის მთა“); ზვირთებმა ზღვისამ უფსკრულს დალიცა („ღელა და შევილი“).

და-ქალიგლიგნდებ-ს რისხამე ზევით, მაღლა ლაღაღებს. (ქაჯი) დაქალიგლიგნდება ქალსა თავზედა ხელშეუქცევი, როგორცა ხმალი (თარგმ.). („ქაჯი“, II).

დამამლებულ-მბ-ი სწრაფად მოძრავნი, გაჩქარებულები. წინ როქო და უქან შევარდენი დამამლებულები მოდიოდნენ („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

დამამრავს-ს: დამარხე დარეჩანი (ქავარაი...) მოსაუბრეს მიმართავს ასე აღერსით: „დამარხე“-ო ეტყვიან და თავის სახელს დაყოლებენ. ნიშნავს: შემოგველი, გენაცვალე, შენი პირიმე. „სადლა არი, დამარხე დარეჩანი, წინანდელი ერთურთის სიყვარული და დანდობა?“ („დარეჩანი“, IV); „აღა, დამარხე ქავარაი, მანც რა არი?“ („დარეჩანი“, III).

დამამდებელ-ი გამჩენი (ღმრთის ეპითეტა). მიშველე. დამამდებელო, ჩამაცივი ჩემი რვალია („სიზმარი ამირანისა“).

დამამალ-ი: დამამალი ხაქო კვერბად შერული, ბოლში გამოყვანილი და შემდეგ ქვევრში ან ქასრში შენახული ხაქო მეკველე ტახტზე დავსვი, წინ სუფრა დავუდგი, თათლ-ერბოიანი ჭამი, მასთან ერთად ხმიადი და დამამალი ხაქო („ახალი წელი ფშვეში“).

დამამდარ-ი: ცდაზე დამდგარი ვისაც ვაფაცობის ჩადენა და სახელის მოხვეჭა აქვს გადაწყვეტილი. ხომ იცი, უყვარს დედასა შეილი, დამდგარი ცდაზედა (ა. მ. ყაზბეგის გასტუმრების გამო). იმაზე არის დამდგარი იმას ფიქრობს, იმას ცდილობს. „შენ კი მაგას არა ჰფიქრობ, სრულ იმაზე ხარ

დამდგარი, რითაც გამარისხებ და შამირ-
ვენებ“ („ფშაველები“, — შენამც).

ღამამთხიან იხ. დათხევა.

ღამამხამ-ს საწყევარი სიტყვაა: მებს
ღაცემს, მოსობს, მოკლავს. „რა მიყო
მა გმირის კოპალის ლახტნარკაემა, დაე-
მეგის მწარემ სიკვდილმა, აგრიდა!“
(„ფთხეშობა“).

ღამამილ-ი საწყევარი სიტყვაა: მებს-
ღაცემული. „ის დამეხილი, ის იქნება“
(„ბერღისა“); „შე დამეხილო, რაზე ჩაუგ-
ღე სხვათ ეს ბალი ხელში, რად აკვლე-
ვინებ ქვეყანასაო?!“ („პატარა მწყემსის
ფიქრები“).

ღამამხატრები იხ. § 31.

ღამთხვალთა იხ. § 8.

ღამთხვარან იხ. § 3.

ღამთხვარი იხ. § 3.

ღამიღის: ერთნატილი დამიღის
(„უთოს-შმა“, II) ბეჭდვის შეცდომაა,
უნდა: დამიღის.

ღამიღის იხ. § 13

ღამიბირა ეტყვიან მოფერებისას:
შემოგველე, გენაცვალე. „აბა დამიტირე,
გამომართვი ე ყანწი“ („სცენები“, —
ფშავლ. ცხოვრ. III); როდესაც ფშავე-
ლი გელაბარაემა, სიტყვის თავზე ატანს:
„გენაცვალე“, „შენი ჰირიმე“, „დამიტირე“,
„მოგიკვდე“ („ფშაველები“—ქველს).

ღამპვალემალ-ი გზის მაჩვენებელი.
„ვინ მოვა? დამკვალემალად თათრებს
ჰყოლიან ჩვენები“ („თათრობა“).

ღამპვლიან იხ. დაკველავს.

ღამპვრალ-ი დამრტყმელი. ერთის
დამკვრელს მეორე აღარ უნდა დამრტყ-
მევისის (ვარ.) („ენა“).

ღამლავ-ი წამხდენი, გამფუჭებელი.
დამლავი ჰირნახლისა რომ კაცთაგანი
არ იყო (ვარ.) („ნახევარ-წიწილა“)

ღამნაშუსხვალ-ი ნაშუსის შემნახა-
ვი, პატივის დამღები, ნაშუსიანად გამხ-
დელი. არ შეგშენის, გულო პატიოსანო,
ჩემო დამნაშუსებულო, ჩემო დამკაცბე-
ლო,.... შექურვა, შავნელობა („სახ-ფ-
ხლოდ“); (ირნა). **შემარცხვენელი.**
„უუუროს კაცმა მაგ ჩემს დამნაშუსე-
ბელს. წუხელ შუაღამისას მოსული კაცი

მუელი... და აბა თუ სად გამოჩნდეს“
(„სცენები“, — ფშ. ცხოვრ., II).

ღამრიგბაშალს: ხმელეთის დამრიგე-
ბელს („ფშაველები“ — ქველს) ბეჭდვის
შეცდომაა, უნდა: დამრიგებულო.

ღამრჩაშალს იხ. § 31.

ღამრჩომ-ი ვინც რჩება. „თუ შენ
არ გხედავ ცოცხალსა, არც მე ვარ ცოცხ-
ლად დამრჩომი“ („მოკონება“—წუ). და-
მ რ ჩ ო მ-ბ-ი ჰირისუფლები. „ღმერთმა
წულარა ავი და ურიგო მოგარგინოს, და-
მ რ ჩ ო ბ-ი გიცოცხლოს!“ („ერთგული მე-
გობარი“, I).

ღამრჩომები: დამრჩომები დიდხ-ნს
უცოცხლას („უძმოს-შმა“, IV) ბეჭდვის
შეცდომაა, იხ. დამრჩომი.

ღამსივარ: („დაჩავრული მესტიე-
რე“) იხ. დამსივარი.

ღამსივარ-ი დასიებული. სიხარული-
სა დროშა აღმართე, დამსივარ ტანში
ცეცხლი აიგზნე („დაჩავრ. მესტიერე“).

ღამსტარაშ-ი (გადატ.) ამრევ-დამრევი,
წამხდენი. ისინი არიან დამცარავენი სოფ-
ლის და სკოლის საქმეებისა („რედაქცი-
აში“).

ღამსტარ-ი: საიჭიოს დამც-
დარი ვინც სამოთხეში ვერ მოხვდა;
ვინც ვერ ცხონდა. იქ საიჭიოს დამცდარი
საჯაოსაც სცდებო („სახალწლო“, —
კიდევ).

ღამსტარაშ-ი შემცირდება, დაკნინ-
დება, ნაკლულევათი გახდება. (წყალი)
ღღეს თუ დამცრედა და დაწყლულდა,
ხელ ეხდებო: მოქუხს, მრისხანედ მოპ-
ყელს („სასაპარეზოდ...“).

ღამსტარის: ჩემს თავზე პირყვითელი
კლდე რომ დაუფლებულა და დამცქერის
(„მთის წყარო“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნ-
და: დამცქერია.

ღამშიმბაშალ-ი დაბერებული, ბებერი.
ეს ადგილი „დამშიმბაშალ“ ხართა სც-
ხოვრებლად იყო დანიშნული („უძღვრის
ვირი“, II).

ღამშიმრის იხ. § 31.

ღამ-მწარაშ-ი გაუმწარდება, ჩაუმ-
წარდება. დამმწარდა ტახტიც, გვირგვინ-
იც. ვიკირებოლი ძირითა („სიხმარი“, —
ვიქევი).

დამწმარ-ი 1. ძუნწი, წუწურაჲი. „წინათაჲ ეს ბერუა ვიყავი, რომ ვასპარას ნახევარშაურიანი არაჲი არ დაუღვეინებია ჩემთვის და ნიკვირად, დღეს რა მოვლანდა ამ დამწვარ კაცსა-მეთქ“ (ნობლურად მიწველაჲ, I). 2. უბედური, ხაწ-ქალი. „ღელა მოვიკვდათ, დამწერებო, თქვენი ნამდვილი გამზღელი“ (კპაპას ცოლ-შვილის გლოვაჲ).

დამწიფებულ-ი: (ნსული ობლისაჲ, I) ბექდვის შეცდომაჲ, იხ. დაუამებული.

დამწუხარულ-ი ლამაზი, კობტა, მოხდენილი. უსინჯვენ მხარ-ბექს ვეჲაცსა, სახეს დამწუხარულს წვერითა (ნამამიდის დანაბარებოჲ).

დამხედამ-ი ყურადღების მიმქცევი. ყველა ხატ-ჯვარნი ძალიან დამხედავებია ჩვენი („რამე-რუმე მთისაჲ“).

დამხილამებინა („რამე-რუმე მთისაჲ“) ბექდვის შეცდომაჲ, იხ. დამხედავი.

დამჯაროზ-ი „უფროსების ბრძანების ამსრულებელი, მორჩილი“ (ვაჲა). „ღედილმა, შენმა დღეგარძელობამა, თუ კი ბიჲი იწენები, დამჯერობი, ცხვრებს და ხბუნეს კარგა მაული, არ იტირებ, ყე-ლიანს წუღებსაც მოგიტან“ („ბერდიხა“, III).

დანა ზოგადად — ცივი იარაღი (ხმალი, ხანჯალი...), „(ციხეში) ჯერ შეესვლა არის საკირო, რო კაცმ იხმაროს დანაო“ („ბახტრიონი“, IX).

დანა-აფთარი-ი ძალიან გაღვსილი, ბასრი დანა. „(მეათეუალეს) საკმისას — მეხი, კარისას — ცეცხლი, გულში — დანა-აფთარი“ (ნუშაელ. ამოდ-მორწმ.).

დანაბალ-ი იხ. მინგრეულ-დანაგალო.

და-კანთოი-ის დანათის, ზემოდან ანათებს ხოლმე. მთერე კი ჯერ არსადა სჩანს, არ დავენათოის თაეზედა („ღამე მთაში“).

დანალევი-ი წანახდენი, გაფუჭებული (ვირნახული). „შავერდაანთ სანიკომ ვირების დანალევი ყანა მახლეინა“ (ვარ.) („სტრუციხე“, I); „მე რო მასხარად ამიგლო, არ მიზლო დანალევი“ („ნახევარ-წიწილა“, IV).

დანაბევებ-ი იგოვეა, რაც დაბევებული. ტყისთვისაც ძამა ჩაუცვამს სიბნელეს დანაბევებსა („ღამე მთაში“).

დანატყვი-ი „შეფერილი, ფერდადებული (თუ: მამსგავსებული, მიფერებული?“) (ა. შან.) ...და ზურგზე ისრის ქოჩონი კილოთ ცას ანაქვითა, რა კარგი სანახავია ლურჯის ცის დანაფერთა! („ეთერი“, XI).

დანაცრებულ-დადაკვლებული-ი იხ. დაიდაკვლება.

დანახედებ-ი ნანახი. ბალია ეხლა გონს მოდის, გულს უკლავს დანახედები („ხის ბექი“, VI).

დანახედებ-ი რაც გადახდა, რაც შეხვდა, ზვედრი. იმასაც (დათეს) დანახედები მელისა გადახდებო (ვარ.) („ნახევარ-წიწილა“).

დანელდებ-ა გაქრება, დაქცევა. ხორცო, დანელდი, დამქლევდი, სულო, იხარე, ჰლალოდღე (ნხორცო, დანელდი) || დაივსება (ოჯახი). „ახ, რა ოჯახი დანელდა, როგორ დაკარგეს ნიქია“ („უიღლო იღლიანი“).

დამონდებ-ა ოჩანი გახდება; მოღუნდება. მანამღე თვალთა ხედვა მაქვს, არ დავოჩნდები სმენითა („ქებათა-ქება“, — დროება).

დამონებულ-ი რაც ოჩანი გახდა, — მოღუნებული, გაზარმაცებული. (ფიგურ.) ვაფურთხებ, ვებრძვი უქნარსა ამ დამონებულს ყოფასა („ჩონგურს სიმები დამიწყდა“).

დაპირბაღულ-ი დაბურული, დაფარული. ...და, მწუხრის ბინდით დაპირბადული, შორიდამ მოსჩანს, ნელ-სხივობს ისა (თარგმ.) („ქაჯი“, 14).

დაპრიალეზ-ა დალაპლაპებს, ელვარებს. „არწივმა მხარნი დამალნეს, დაპრიალეზდეს ფრანგული“ („გიგლია“, I).

დაძამებულ-ი დამწიფებული. დაეამებული იარა, ნესტარით გამოსარწყევი („ნსული ობლისა“, I).

დარი-ი: სიწმინდის დარი მოწმენდილი ამინდი, უღრუბლო დღესოფელში ისე დასდგები, მზე რო სიწმინდის დარზედა („ჩანაწერები“).

ღარბამბე მთლად, სრულიად. მეშვიდე (მონადირეს) სულ დარამად, ყველაფრით მოშლილი თოფი ქონოდა („ღათვი“, — ყველამ, II).

ღარან-ი ნაგებობის (მაგ., ციხის) ქვედა საბოლოო, სარდაფი. აქ: გამოქვაბული. გირის ხმა ისმის მეღვარი, ზანზარებს კლდისა დარანი („მათა ერთობა“).

ღარბსძულ-ი რახტით, ვერცხლის სამკაულით მორთული. ცხენები დარახტულები მიმდგარან კლდეთა ყურესა („მანდილი“, I).

ღარღამ-ი ჩერჩეტი, ლენჩი, სულელი. მაგრამ იმ ხორბა-შესხმასა... უნდა დავსძინოთ, რომ კიი დარდაციე ყოფილა (ვარ.) („ვაკა-ფშეველას“).

ღარღმრფონებულ-ი დარღმესუბუქებული. ახლა ძლივს სუნთქავს ნებითა გულზე დარღმრფონებული („ისისხლისძიება“, XV).

ღა-ჰ-რამ-ს მოერევა, აქობებს, დამარცხებს. ასეა, უიარაღომ იღბლით ურჭულთ დარჩია („იე. კოტორ. ამბავი“, VIII). „(ყოყოლა) მარტოკა მტრის ჭარს დაუხვდა, სწორედ დელათით დაგვრია“ („სტ.-მასპ.“, XII). ხელს დაჰრევს იგივეა, რაც დაჰრევს. ერთობის ქექა-ქუხილმა კინაღამ ხელი დაგვრია („მათა ერთობა“).

ღარმცხვამ ბანარცხვა დელათწესის ან მშობიარობის დამთავრების შემდეგ. ამ დარცხვას ისე ამბობს დელაკაცი, თითქოს პირის ბანაზე იყოს ლაპარაკი („ფშეველები“, — გზად).

ღარმთულ-ი დასაწვავად დაღებული. დამატებული, შეკეთებული. კერაზე ცეცხლი მინთია, ზედ შეშა არის დარმთული („გლეხის სიმღერა“).

ღა-ჰ-რამცხვამ-ს დაუტატანებს, დატუქხავს, შერისხავს. ლაპარაკობს სადამე სამი კაცი, დარეჯანიც იმათში ჩაერევა და ერთერთსაც იქნება „ღარამცხვამ“, შეუტევს („დარეჯანი“, I).

ღარწარწარა (ხმაბძვ.) „ღლაბანდი“ (ვკა). „დასქვენებს დურდურად“ არ

იქმენ (ცხენები) ჩუჩუნს. იმას გააბრუნებენ, დუკერენ დარეურუასა“ („სცენა მთაში“).

ღარკოვას იხ. § 3.

ღარკოვამ დარჩენა; სიცოცხლე. დარკომა ანუ სიკვდილი, ეგ ხომ ღეთიური წესია („დაუსტ. კვენესა“).

ღასაამოდ დასაამებლად, დახაწვანარებლად. ვაჰ, ამისთანა ნუგემისცემას, ნამდენეესა ღეთისგან ჩემს დასაამოდ! („ამგლოჯა გული“...).

ღასაბღმარტაბ იხ. § 8.

ღასაბულაო, **ღასაბულაბ-ი** შინ ან ზევისსაგან უსაფრთხო ადგილზე მისატანი, დასაბინავებელი (ძნა, თივა...). (გამახარემ) სამოცამდე თივა ააგო მთაში (თივა—5—6 ფუთამდე); ნაგრ. ისიც „დასაგულო“, ისეთ ბინაზე დასაყენებელი, რომ თოვლის ზეავს არ „დაულია“; არ „ჩამოყვარა“ (ფშეველი და...“, III); სხვას დაჰრჩა დასაგულები თივა ზეავების მსხვერპლად („შემოდგომა მთაში“).

ღასაბულაბ-ი (თარგმ.) „ქაჯი“, 10 ბეჭდვის შედგომა. იხ. დახველეთხვე. **ღასაბულაბ-ი** იხ. § 28.

ღასათირებალ-ი დასაუყვავებელი, დასაშვილებელი, დასაწვანარებელი, ხანუგეშებელი (მაგ., ატირებული). წვიმა ნოდოდა და ალბობდა მდელოს. მზე ათობდა, ნიავი დასათირებელ სიმღერას უმღერდა („ბუნ. წილ.“); — მოგართმევ, რა გეჩქარება, ჭერ პურო ვსქამთ ხმელა“, — წიწილის დასათირებლად ბატონი ამის მოქმელა („ნახეარა-წიწილა“, VI); მათი (შაშვების) გაბედული სტეენა შორს გაისმოდა, იბნოდა ქაერში, როგორც „ნანინა“ დედისა, მასიაშვილებელი, დასათირებელი, მშვიდობიანის ძალის მომგერელი („უსურვანის დასქა“).

ღასაბაბულაბ-ი კვალდახადები, გასაკვლევი. „მამინ შენ შენი ეცადე, გზა პოვე დასაკვალები“ („ეთერი“, IX); საცა ქარიც ადგება, გზა გუნდა დასაკვალები („ქება-თა-ქება“. — მელი).

ღასაბაბულაბ-ი მოსასალომ, დახალუპავი. „კაცს ნუ მიკლავთ, თქვე დასალუენო!“ („ტყის კომედია“, მოქმ. II, გამოხვ. I).

დასანაბრებ-ი დასაყრდნობი. მხარ-
ში ავოსალები და ტანის დასანაბრები ყა-
ვარაქნი უმკოს-ქმს ძმობილმა როს-
ტამა გაუკეთა („უძმოს-ქმა“, II).

დასანსალეებს დალასლასებს. ფრინ-
ველი... თითო-ორი თუ სადმეა და-
სანსალედა. იაიყ ფერდღერდზე გა-
რულია შიშვილ-წყურვილით („ხაფხუ-
ლის სიზმრები“, II).

დასარჩობი იხ. § 3.

დასაშქამ-ი (გადატ.) სათქმელი,
სალაპარაკო. გულში ბევრია საფქავი,
არ მინდა დასაფქავადა („თუნდა ამო-
დი...“).

დასაყვირ-ი რა დასაყვირიც
რა სალაპარაკოა, რა გასაკვირია. სიუხ-
ვე მეფეებისა ან-კი რა დასაყვირია!
(„უთერი“, VII); ხელმოკლეობა ჩიტისა
ან-კი რა დასაყვირია! („მუხეცია“).

დასაქილადა საყილოდ; სათარე-
შოდ. (ყლდე) იქცეს მის (მდინარის)
ტყლადა, სათელად, მის ტალღთა დასა-
ყილადა („ყლდე და მდინარე“).

დასაბილი-ი დაცინვა. „შენ დასა-
ცილი არის გავენებს, ბიძისი კაცო, ნუ
იწყენ!“ („შობია წინა-ღამე ტყეში“).

დასაწვეპარსა იხ. § 41.

დასაწვირ-ის დასვირნობს. „თუ ძა-
ლიან მოვეწყინა, მე თვითონ წაგიყვან,
განა მართლა მე-კი არ დავევირობ ვე-
ნახებში“ („დიდებ. საჩუქ.“).

დასაგამ-ს: ცარიელზე დას-
ვამს ყველაფერს წაართმევს ან მოპა-
რავს. „დამსვა ცარიელზე იმ ლეთისაგან
წყულმა“ („ტყის კომედია“, მოქმ. I).

დასაბურ-ი ხატის მსახური (დღეობე-
ბის დროს ლუდის დამამზადებელი და
სხვა საქმეების შემსრულებელი. სოფლი-
დან დასტურებს ირჩეულდენ შორიგეო-
ბით). ხევისბერის თანაშემწე არის დას-
ტური, რომელიც მოვალეა, სასმელ-საქ-
მელი დარჩიგოს ხალხსა („ფშავლები“, —
ბეგლს...“). (მაბურაელს) წინ უზის ჩოქ-
ზე დასტური. შვს ლუდს უმატებს თას-
შია („წილის ყრა“).

დასაბურება ხატის მსახურად მუ-
შაობა. „ჩემს დასტურობაში... იმათ იმ-

დენი არ ეასმე, რამდენიც თავად პნე-
ბედათ“ (ვარ.) („ყრუ-ციხელა“).

დასუღრამ-ს: აგრემც დამსუ-
ღრა ან იტყვიან მოფერებისა; გინაცვა-
ლუ, შენი ჰირიმე. „მგელავ, პა, მგელავ-
ნურცა წაშიხელ, აქ ამიაირე, აგრემც
დამსუღრავ, აქ!“ („სურათი ფშავლის
ცხოვრებიდა“).

დასუნსულ-ის სუნსულით, ყნობვა-
ყნობვით დადის (ფიგურ.) (ლიაკვანი)
იღლიაში ჯობამორილი დასუნსულედა
სოფელში („სადიდმარხვოდ“).

დასაგოღი იხ. დასცემს.

დასაქმარი იხ. § 33.

დასაწვირ-ის ზემოდან ქვემოთენ სწო-
რად, პირდაპირ ქვემოთ. არწიის დასწე-
რივ ჯავშია შიშით კურდღელი დნებო-
და („უღ და კურდღელი“).

დასაქინება იხ. § 5.

დასაგამ-ის დადებს ბევრს, დაწყობს;
ბევრს დასვამს. ვირი მოგებაზე წაეიდა,
ყურებიც იქ დასხაო („ფშაველი და...“,
XI). კაცებს დასხაოს სადოა სა-
კითხის გადსაწყვეტად აღათ-წესების
მცოდნე პირებს შიიწყევს. როდესაც
ოჯახის წევრები დააპირებენ გაყრას, მა-
შინ ერთი მეორეს ეტყვის: „კაცები დავს-
ხათო“ („ფშავლ. ძვ. სამართ.“).

დასაგამ-ის რამესთან ერთად ქონა-
ლომის წესისა ალერსი, თან დატანება რი-
ხისა („მეჭლისი ლომისა“, II).

დასაგამ-ის რაც რასმე ახლავს,—
რაშიმე ჩართული. ჩამოდნეს მთებ-
ზე თოვლი, აბიბინდეს ყვავილები, ხშირ
ბალახებში დატანებულები (ვარ.) („პატა-
რა მწყემსი“).

დას-ბამ-ის 1. მოსტაცებს, წაართ-
მევს (ბევრს). ხელ-ყული გამაშვებინა,
ღვარმა დამტაცა ხარები (გუთონისღელის
ჩივილი“). 2. ჩაავლებს, წაავლებს, დაუ-
ჭერს. „ერთს წამს ხელ ეინამ დამტაცა,
ტარი ჩამიღვა ხანჯრისა“ („ალუ-
და...“, III).

დასაგამ-ის შეტევა, მივარდნა. (არ-
წიეს) ერთის დატევების მეტი კი არ
მოუნდებოდა, რომ მთლად ბურნულად

ეკცია ფრინველთა ბრბო („ჩხიკვათა ქორ-
წილი“).

ღაბავეპულ-ი ვინც შეუტია, ვინც
მიუყვარა. ნადირობაში შეებრა ვე-
ფხვსა მამაი ტოტა, ჭიხვისად დატე-
ვებულსა, იქ, სადაც ქვა და ლოდია
(„დაპირილი ვეფხვი“).

ღაბმუშაპ-ს ღარგევაფს. ასტყდა ელვა
და ქუხილი, წვიმამ დატეშა გორები
(„კობალა“, V).

ღა-ს-ბირი-ს: ხმით დასტირის
მოთქმით, ხმაშაღლა დასტირის. ხმით
დასტიროდა მამას გასათხოვარი ქალი
სანღო („ფშაველი და...“, II).

ღაბტრამლღაბ-ს ტრამლად იქცევა. აქ:
გაცუდდება, არარაობად იქცევა. დატ-
რამლდეს გულისთქმასთანა ეველა ბუ-
ნების ძალია („ქალბეს“).

ღაბტუსვილ იხ. § 3.

ღაბტუსული იხ. § 3.

ღაბტმპრამ-ა ტყაცუნის, სკლომის
ხმას გამოსცემს (ბევრი). „მათარხე-
ბი რო დატყერება, ჩხუბად რო
გახდება, გული ამიღებს, ტანში ერუან-
ტელი დამილის“ („უძმოს-ძმა“, II); ზე-
დი-ზედ დატყერა მეურები, სიათეების
ჩქამა („გალაშქრება...“).

ღაბტმპრამ-ბი-ან უზომოდ დაძვებთან,
დასკდება. „უნდა ჩემი ამაგით დაძლ-
ნენ, დატყერენ“ („ყორანი“, — მთებს).

ღა-ს-ბულმე-ს სთხლემს, მოარტყამს.
(თოფი) ერთს წითელწვერას დაესტყლი-
შე, დავაგლეჭინენ ყბანია („მწყემსის სიმ-
ღერა“).

ღაუაზრამ-ს დახედავს, დააკვირდება.
ლაშაზად დაგისწავლიდი, დაგიაზრებდი
ტანზედა („ჩანაწერები“).

ღაუბოზღაბ-ა ბოში გაუხდება, მოე-
შვება, მოუფომფლდება. ამ უნამუსო
კაცს კბილები დაეკრიბა, ტუჩები დაპბო-
შებოდა ისე, რომ კბილები უჩანდა („წის-
ქვილი“).

ღაუბუმბლამ-ი (ფიგურა) გამოუც-
დელი. ლამაზად შეილის აღმზრდელი დე-
და მიცვნია ღმერთადა... და ყრმათ, ჭერ
დაუბუმბლავთა, ერთგულნი ჰყვანდენ
დედასა („საახალწლოდ“).

ღაუბამ-ს: ეკლის ლოგინს
დაუგებს სიციცხლეს გაუმწარებს,
გაუბედურებს. (ცოლი) დაგიგებს ეკ-
ლის ლოგინსა, დაგებურავს ეკლის საბან-
სა, რომ არ გვეგონოს, ერთს წამში შექმ-
ნის საზღაბარ ამბავსა („ცოლი ანუ...“,
II). მიწა დაუგებს ლოგინს
მოკვდება. თუ ამაღამაც არ მოხვედ, მიწამ
დაგიგოს ლოგინი („ჩანაწერები“).

ღაუღამ-ა: ნიშანი (ლიშანი)
დაუღამება ენიშნება, მოსალოდნელი
ამბავი წინასწარ ცხადი ვახდება მისთ-
ვის. იქნება სიზმარი ნახა, ლიშან დაუღ-
გა ცუდია („იბედი რახიკაული“).

ღაუღამ-ს: საქონის დაუღამებს
პირუტყვს, საქონელს საყვებს დაუღამის.
„საქონისადაც არ დამიღავე ჭერა, იქ წის-
ქვილს მინდა კიდეც ჩავლა...“ „აბა, წა-
ვიდეთ, მაშ. ჭერ საქონს დაუღამეთ, საქ-
მელს ჩამოგიყრი...“ („საშობაო მოთხრა“,
— სტენერები).

ღაუღამწელიობა დაუღვერობა, გულ-
გრილობა. „როგორ ვიფიქროთ: ჩვენ ვე-
კუთვნით დაუღვერობას, თუ დაუღვე-
წელიობა ჩვენ გვეკუთვნის?“ („სოფ. თი-
ანეთი“—2; თბბ.თუეს).

ღაუღამღამ-ს ვისამე სახეწარზე ხა-
ტის სადიღებელს, ლოცვას იტყვის. სოფ-
ლისაგან მოკვეთილი ხატისაგანაც მო-
კვეთილი იყო: ხევისბერი საკლავს
არ დაუკლავდა, სახეწარს არ „და-
უდიღებდა“, იმისათვის წყალობას აღარ
გამოსთხოვდა ხატს („ფშავლების ძველი
საშარათალი...“).

ღაუაზამწელ-ი წრფელი, მართალი.
„სადაც უშიშრად არ ძალუძთ მტრობა,
არც სიყვარული დაუაზამწელი“ (თარგმ.)
(„ქაჩი“, 10).

ღაუაზამწამ იხ. დასთხევს.

ღაუაპანამ-ს (გადატ.) მოელაციცე-
ბა, მოფერება, აამებს. აჩუქებ საქართვე-
ლოსა, თუ ვინმემ დაგიკაცანა („თმა-
გძელა...“).

ღაუაპამიგელ-ი დაურკვეველი, ნა-
კაშიანი (საფქვავე). „ეისა აქე ი მოძუ-
ლებული წისქვილი, რო საშენოდ ვახა-
დოს? უნდა ან ნედლი საფქვავე დააყარო,

ან დაუკეთებელი" („ფშავლები“, — შენაძე...)

დაუპაპისებ-ს დაბეჭითებით და მახვილგონივრულად ეტყვის. რომ მოხდებოდა ეს ასე, რამდენჯერ დაგიკვესია („თმაგძელა...“). ცეცხლს დაუკვესებს ცეცხლს გაუჩენს; გამოუვალ, მძიმე მდგომარეობაში ჩააყენებს. სხვებს უთქვამთ, მტრისთვის ივანეს რაც ცეცხლი დაუკვესია („ფ. კოტორ. ამბავი“, III).

დაუპარპ-ს დაუკროდენ თავი დაუკრან ხოლმე თავი, მიესალმონ თავის დაკვრიოთ; დაემორჩილონ. სხვა მოძიონ პატრონად, სხვას დაუკროდენ თავიო („დანაბარები“). ბალს დაუკრავს დაეთანხმება, ნებას მისცემს. ყეინმა ბალი დაუკრა, გროვაც აღარა სტირისა („ახუნდი“, IV).

დაუღმამ-ბა: გული დაუღბება გული დაუღსტდება, დაეწურება, მოუღუნდება. გული დამიღბა, დავდექი, ძალდამდნარს ღონე მეღვივის („სიხმ. სისოწარკვეთილისა“).

დაუღმამ-ბა: გულს დაუღბობს გულს დაუღსტებს. დამკრა სიცივემ, გული დამიღბო და მიმიყინა ფრთებიცა ტანზე („ნიბლიას ანდერძი“).

დაუღმამ-ს 1. გაუფუჭებს. „ყურძენმარძენმა ყალივისს გემო ქვე დამილივა“ („ნაკვესები“, II). 2. დაუხოცავს, გაუწვევებ. ჯაბანას წინა წლებში საქონელი დაუღია პირმა („დარეჯანი“, II); ან პირი საქონს დამიღვებს, ან ხორეველი ცოლ-შვილსა („ფშაველი და...“, XI). კარში გამოსსავალს დაუღვეს ძალიან შეარცხვენს, სააუგო საქმეს დამართებს. „შე კაასო, შე უნამუსოვ, მომხადე ლეჩაქი? დამილივე კარში გამოსავალი“ — ამბობდა მარინე გაცხარებულნი („ხოლერამ მიშველა“, IV).

დაუღოლიმ-ბს დაუყვავებს, მოეფერება. (ბეშქს) დედა ხელით, აღერსით დაუღოლიებს, დაათირებს („საუბარი ბავშვზელ“).

დაუშადღმ-ბ: დმერთმ დაუშადლას ღმერთმა უშველოს, ღმერთი შეეწიოს. „ღმერთმ დაუშადლას ჩვენ ნა-

ხალიკ აფ-ს, კა კაცია“ („ხმა მთიდამ“ — სურათი).

დაუშარწვილმდებოდა იხ. § 46.
დაუშმდარად აუცდენლად. თოფს ვესკია დაუშმდარად ცბიერსა თეთრსა მელასა („არმ ვტირი“).

დაუშვმვმდებანი-ან წვეტიანნი, წამახულნი, წაშვერილნი გაუხდებიან. „მაგიუდის კერძს, შუბივით რო დაშვმვტებიან თავ-ლაშნი, ერთი მაგისად (ხაფანგს) კარგა მალა დაუტაცებინებ ი უნამუსო გაზასა“ („სცენები“, — ფშ. ცხ., I).

დაუშვშაღოზმმ-ს ხატის სახელით დაულოცავს, ვინმეს ხატს წყალობას გამოუთხოვს. „(მუცალი) კარგადაც დამიშწყალობნე, (ქურატი) გამიშეტებავ მისთვინა“ („ალუდა“... V).

დაუნაშაშარ-ი უდანაშაულო. რადა ქვლერთ, უღმერთობო, დაუნაშავარ ხალსაო? („საშობაო ზდაპარი“).

დაუნიაშაშ-ს ნაცარს დაუნიავებს ააზრებს, აიკლებს, ბღღვირს ადენს. უნდა ავიკლოთ ევაი, დაუნიათ ნაცარი (*** „მთელი...“).

დაუპირამ-ს: ტალს დაუპირავს (თოფს) მოცვეთილ კუს, ტალს ნაპირებს ჩამოამტვრევს, რომ ბევრი ნაპერწკლები დასცივდეს დაცემინების დროს. (ბიძაჩემმა) ჩახმახს ტალი გამორიდა, საშლით დაუპირა („მოგონება“, — საშობაოდ); ეს რომ ალუდამ გაიგო, თოფს დაუპირა ტალიო („ალუდ...“, I).

დაუშრამ-ს დახაწვავად დადებს, შეუკეთებს. ბებერ ხეს დაქა ცული და მოსქერი, დაურთე ცეცხლს და დაწვი („ზოგი რამ ფიქრებიდან“).

დაურჩმვპ იხ. § 8.

დაუსარამ-ს სართად მისცემს, დაუმატებს. „შენი სულიც უსათუოდ ზედ უნდა დაგვისართო“, — სთქვეს დევებმა („მუტელო“, XI).

დაუსასწორმ-ბ გაუსწორდება, დაუპირდამირდება. „სახლს რომ დაუესასწორდით, მაშინ შედგა (ბერღისა)“ („ბერღისა“).

დაუსაშადთ იხ. § 12.

დაუსვამს-ს დაურკობს. მთაზე დაუს-
კვეს დროში, აღდრიალებდა ქარია („გა-
ლაშქრება...“).

დაუსხამს-ს: ცეცხლზე წყალს
დაუსხამს ღიღ ზარალს მიაყენებს.
დაღუბავს, კერას გაუცოვებს. უღანოდ
ყელი გამომქრა, ცეცხლზე დამისხა
წყალია („თ. გოგლო ყარალაშვილს“).

დაუძმავს-ს შეუტევეს, შიუვარდება; და-
ემუქრება. რაღა ვერი? ვინ რას მომ-
ცემს დარღშია? დამიტყვენ? — დავემალ-
ვი ბარღშია („ჩიტის სიმღერა“).

დაუძმავებს-ს (ძვ.) დატოვებს; თავს გა-
ანებებს. (ღვინო) ესიაშენა მამათ-შთა-
ვარსა და დაუტევა იმიერ გლოვა („ნოე
და ღვინო“); „შვილო ჩვენო, რასათვის
დაგიტყვეს შენ?“ („გოდება დიაცნისა“).

დაუძმავებს-ს დაუტაცვებს. ეგრ-
თი დაუტუტუნებ. ღმერთმანი, რომ თავ-
ვის სორობებს ეძებდნენ ყველანი“ („სოფ-
ლის სურათები“, VIII).

დაუშვამს-ს დაუცობს, ჩაუტენის. რ-
ღესაც ბიძაჩემმა ჩამოსახა, რამდენიც
ტყვია უნდოდა, არწყო წამალი მასრებში
და თითოეულს ძონძში გამოხვეული
ტყვია დაუფივა („მოგონება“).

დაუფიცავს-ს: ვერ დაუფიცავს
ვისიმე ნაცვლად ვერ დაფიცავს, ვერ
ენღობა. „სხვა მხეცებისა რა მოგახსენო,
იმათ ვერ დაუფიცავ“ („როგორ გაჩნ-
დენ ბუები...“, III).

დაუფიქვლობა უფქვილობა. დაუფქ-
ველობა გვაწუხებს, ვერ ვიკალოვეთ, მი-
ტრმა („მთაში“).

დაუყენებს-ს: წესს დაუყენებს
როგორც წესია, ისე მოექცევა. „მანამ ჩე-
მის მამა-პაპის წესს არ დაუყენებ ამ
ძაღლს, მანამდე ვერ გაუშვებ“ („მოყ-
ვეთ“, მოქმ. II, გამოცვ. IV). რიგს
დაუყენებს რიგს, ხარკს გაღაუბლის
მიცვალებულს. ქალი მინც და მინც
სამი წელი „ქმრეულთას“, ქმრის ოჯახ-
ში უნდა დარჩეს, რომ ქმარს წირვა გა-
დაუხადოს, „რიგი დაუყენოს“ და შაუები
გაიხადოს („ფშაველების ძველი სამარ-
თალი...“). „სულის ცხენად“ და-
უყენებს მიცვალებულისათვის („სუ-
ლისათვის“) გამართულ დოღში ერთი

ცხენი მიცვალებულის სახელზე მონაწი-
ლეობს, სულსაც „დაუყენებენ ცხენს“.
სულის ცხენი სიკვდილამდე სასლში რჩე-
ბა. სამის წლის კვიცი რომ ეზრდებოდათ,
ქმარს წილ დაუყენა „სულის ცხენად“
(„ფშაველი და...“, III).

დაუშურმავს-ს დახედავს. „უღეგ, ავი-
ღე თავი, დავიდგი თეთრი კარავი, და-
ვუყურე სოფელთა, სოფელ-კარნი აყო-
დენ, როგორც იანი-ვარდნი“ („ფშაველ-
ბის ამოღ-მორწმ.“).

დაუშრომელ-ი დაუშრობელი. გაიე-
სო რძითა მთათ ძეძუ. დაუშრომელ-დ
რძიანი („ბიბტირონი“, I).

დაუჩინის იხ. დიჩენს.

დაუჩინის იხ. § 31.

დაუჩნდებ-ა 1. გამოუჩნდება, დასა-
ნახავი გახდება (ვინმესთვის). უკრი და-
გინდა, სხივი ჰკრთის („უკრი დაგინ-
და“). 2. დაინახავს. დაბლა ირმების ხრო
განდა, სწრაფად გადავლეს გორია, და-
უჩნდა მონადირესა მარტო ხარ-ფური
ორია („დაქრილი ვეფხვი“).

დაუჩხლბაქნავს-ს დაუჩხაქუნებს, ჩხა-
კუნით დააცემინებს (თოფის სახხლტებს).
მეორემ მიუშვირა თოფი... დაუჩხლბაქუნა-
და... იმასაც არ გაუვარდა („დათვი“—
ყველა“).

დაუცდინს-ს: თავს დაუცდინს
მდგომარეობას გაუღარებს, დაუძმი-
მებს. ყანავ. ქერი ხარ ჩართი, მზე მუა,
თავსა დაგიხრას, ქალავ თემამწონარაო,
ქმარ-ყოფა თავსა დაგიცდინს („ფშაველი
ღედაკაცის მდგომარეობა...“).

დაუცმავს-ს: ფეხს დაუცემს ფეხს
დაქრავს მიწას დაუქრებით. ხანდახან
დაიბუბუნებს, ქერი დაიწყებს ნძრევასა,
თან ფეხს დაუცემს ვაკეკი. მიდამო იწ-
ყებს ნთქრევასა („გოგოთერ და აფში-
ნა“, I). ა მ ი ნ ს დაუცემს ცრურწმე-
ნით არსებობს სახწაულთმოქმედი ძა-
ლა „ამინა“. თუ ვისმე რისამე ნატვრის
დარს „ამინა“, „ამინა“-ო უთხრა, „ამინ-
დაუცა“, ნანატრი ახრულდება. როცა
ვეფხვიამ და მზიამ ფრინველობა ინატ-
რის „ამინა“ ამინი დაუცა და გადაიქცენ
ბუებად („როგორ გაჩნდენ ბუები...“, II)-

დაუცხუნავს-ს მიუფიცებს. (გოგრა) დაუცხუნავს ცეცხლს კერცებს („გოგრა“. I.).

დაუძახებავს იხ. § 34.

დაუძვირდება-ს: სალაში დაუძვირდება პატივისცემული მოაკლდება. მძაც ვასდვოძიყო, შეილიცა, დასძვირებოც სალაში („მოტყუებული“).

დაუწერს წერას, ბედ-იღბალს იმთავითვე განუხაზღვრავს (ღმერთი). „ამან (ნადირმა) გმის მტერი არა იცის, ეს დაუწერია ამითვის ღმერთსა“ („მოკვეთი“, მოქ. I. გვ. 1.).

დაუწერს-ს: საყულოს დაუქერს ცულ ქცევაზე ხელს ააღებინებს, მოთოკავს. მოკვეთე თუმც ხარ თავისა, — მასთან თურთვე მტერია; მაგრამ ჭერ შენთვის საყულო არაღის დაუქერია („ქებათა-ქება“, — დროება.).

დაუხანძრავს სიცხე ან სიცივე გაუმიზღვიანებს (პრილობას). „ეს კარგია, წყლულს მალე ნორჩენს, აღარც დაგიხანძრავს“ (ვარ.) („ახლბო“, II).

დაუხანჯლავს-ს ხანჯლით დაუჩხვლავს. დეჟანი უნდა თავზედ დაეკეთოთ, ბოთლები დაუმტერიოთ, ტიკები დაეუხანჯლოთ („სოფლის სურათები“, V).

დაუხანჯლავს-ს უპოვნელნი. „(ირმებს) მანდ სადგომები აქეთ, ხვალ დაუხვლავნი არ მომჩრებიან“ („მოგონება“).

დაუხ დაფი. (ვოდლა) უკრავს დაფას და ზურნასა. ნისკარტიც ხეზე კრიალებს („წიფელი და კოდლა“).

და-ჰ-მამზალებს-ს დაჰფარფატებს. (ციხეს) დაჰფ. მთლებდა თავზედა გაუმადარი სველა („აღლდა...“, II).

დაფარბავს დაფარცხავს. „მოვხნავთ, დავთესავთ, დავფარავთ“ (ვარ.) („პაპასი და...“).

დაფაციცებულ-ს-ს აჩქარებულნი. ახლა სხვანი მოვიდნენ შეიარაღებულნი, დაფაციცებულნი („ჟოლი“).

დაფინილ-ს-ს განახლობად გაშლილი (საჟვავი). „რას ეღრბრულებთ, რას ეჩვევებთ? გინდათ ძილი მომგვაროთა, რომ დაფინულს პურის მარცვლებს ეცნეთ, ხელა მოჰყაროთა?“ („ჩიტთა ფაფობ.“).

დაფინილ-ს-ს დაქველებული, გამოფიტული (ზღრ. ფიტი). დახავსებულს ყორეებზედ დამტერული და დაფიტებული ირმის რქები მოჩანან („აფხუშოობა“).

დაფრან-ს დაფხრენს, დახვეს. დეიალქნები დაფრანოს ქარის უდიერად ქროლამა („ქებათა-ქება“, — უცნაურია).

დაფშულ-ს-ს ფქვილი. ლელას დაფქული არ ჰქონდა, წისკვილისათვის იარა („დამშეული“).

დაფხრილობა-ს დაფრთხილებს. „ნაინანიოთ ფრინველები დაფხრილებდნენ და გალობდნენ“ („ცრუბენტი. აღმზრდ.“, ნაწ. I. თოვი I).

დაქირალობა-ს ფიქს, თხელ თოვლს დადებს. პატარა ფიქვი მოსულა, ქედები დაუქირსლია („არწივი და ყვავი“).

დაქორჩავს-ს მაგრად უნისკარტებს, ბღვირს ადენს. ქორი დაქორჩა ქათამა, ომი შექნათ ცხარია („ქებათა-ქება“, — რედაქტორებით); (მაშალს) მთელი ტანი დაუწყულღეს, დაქორჩეს, ძალიან დაქორჩეს, გასწიდა და გამოსწიეს („ჩენი მაშალ“, II).

დაქსავს-ს: ქსელს დაქსავს ქსელს მოამზადებს მოსაქსოვად, ქსელს გამართავს. სანდო საკუთარ საქმეს შეუდგა, „ქსელი დაქსო“ საბძელში და პირველ გარიერაქიდაძვე მოისმოდა ბეჟის ხმა („ფშაველი და...“, V).

დაქსულ-ს-ს გადაქსოვილი, გადახლართული. „სსსუ! მოვისმინოთ... რას ამბობს ჩენი თანამოძვე“, — ამბობდნენ შეგუფულნი, ერთმანეთში არეღარულნი, დაქსულნი... წიფლები... მუხებია, რცხილები („უსურვანის დასჯა“).

დაღალულები იხ. § 6.
დაღარულად („არწივი და ყვავი“) ბეჟდვის შეცდომაა, იხ. ღარადელა.

დაღმარბავს-ს დახარბავს. მალა მთას თურმე იწვიმა, დაღმარა მთელი ქვეყანა („სიზმარი ამირანისა“).

დაღმარილ-ს-ს: თასია დაღმარილი ხევისბერი „დაარისხება“, ხატის სახელით დაწყებულია ამა თუ იმ საქმეში დამნაშავეს, ლუღიან თასს დაქცევდა, დაღმარილა და იტყოდა: ასე დაიღვაროს, ვინც ესა და ეს ჩაიღინა (ან ჩაიღინოსო).

უველა ვერიდებოდა იმ საქმის ჩადენას, რაზედაც „თასი იყო დაღვრილი“. ხევის-ბერისაგან „თასია დაღვრილი“ ნიშნულ იქნის შეჩვენებისა და წყველისა, ვინც ან ხმალს ან ვალში, ან აღმანიში წაართმევს ბათურის გვარეულობას („ბათურის ხმალი“).

დაღვრილს იხ. § 11.

დაღპარ იხ. § 46.

დაღრჩუ-ს მოსწევს, მოქაჩავს. ოსმა-მამ ლაგმის ტარიითა ცხენი დაღრჩია ყელშია („გიგლია“, V); მყისვე ჩახმახი დაღ-ღრჩიე, გულზედ დავადეე ლიშანი („მონადირე“, III).

დაძანთრებულ-ი გამოფიტული, დაფუტუროებული (ხე და მისთ.). „შეკიები მიყვარს, კიები, რომლებსაც მხოლოდ გამხმარი, დაყანთრებული, დაფუტურებული ხე მბადებს“ („ყოღალა“); მლოცავთა წრეებს... ქალები და ბალები ამშვენებდენ, ხოლო ხევისბრისა და დასტურის წრეს — დახავსებული ლოჯები, დიდი ყორეები და ყორეებზე ირმის დაყანთრებული რქები („დროშა“, III).

დაძანთრებულ-ი „დამსკადარი (კლდი, შთა)“ (გლ.). (კლდეები) რაც ერთი იყო, იგივე მეორე; იგივე სალი მეორედ დაყაშებული და შიგა-შიგ დახავსებული, ალაგ-ალაგ გადმოკიდებული ძეასავით ბრძენი და ობლად მომჩინარე დეკა („ნაპარალი“).

და-პ-პაშუაშუბ-ს ყაშუაშით ეხშიანება, დაქვივის (არწივი, ორბი...). ორევეს თაეზე სეაეები დაქთანთალებდენ და დაქყაშუაშუბდენ („ნაპარალი“).

დაძანებულ-ი: ვისამე ფეხზე დაყენებული ვინმეს შემცვლელი, ვინმეს მაგიერი. მიცვალებულის ადვილას ჩაყენებული ანუ... „ფეხზე დაყენებული“ არის „მოსახელი“ („ფშაელების ამიოდნორწმ“).

და-პ-პრინ-ს: ღონეს ვინმეზე დაქყარის ვისიშე იმედი ექნება. „ღონე შენზედა დავყარე. თუ შაგიძლიან შეკლაო?“ („პაოს და ქართლოს“, I).

და-პ-შუღებ-ს დააყენებს, გააჩერებს, დააყუდებს. დაგვეუდეს შუა საყდარში

ხელშემკობილნი სანთლითა („ერთი სიყვარულის ამბავი“, VIII).

დაშუღებულ-ი 1. დამდგარი (ფეხზე). დებს ტირილში ან უქარდებოდა რაიბულნი... ცხედრის გვერდით დაყუდებული მოსიქვამდა მძინა დაკარგვას („ფშაელები და...“, II). 2. მიყუდებული, დაყენებული. ფიცრებზე იყო დაყუდებული ხოკრები („ფშაელები და...“, III).

დაშუწითლებ-ი იხ. დაყუნტლება. (ბროლია) წაშლიყო, ჩვენს შორიახლოს დაყუნთებელიყო ერთს გორზე („სამობაო მოთბრ... — ნადირობა“).

დაშუწითებულ-ი იხ. დაყუნტებული. (ძალი) მთელს კვირას დაყუნთებული ზეაეზე საბრლოდ ყმეოდა („ძალი“).

დაშუწინებ-ი დაცუტდება. (ურდელი) პატარა ხანს გზაში შედგა, დაყუნტდა. ყურები აცქვიტა („დათვი“, — ყველ. 17).

დაშუწინებულ-ი დასკუბებული, დაცუტებული. ასე სტიროდა სერზედა დაყუნტებული მელია („მეჭლისი ლომისა“, V).

დაშუწინებ-ს მოსპობს, გაანადგურებს „პაი, ღმერთმა დასწყევლოს და დაშამთოს, ნულარ მოიყვანოს შინ ჩემმა ღეთისმშობელმა“ („მუცელა“, VI).

დაშუწინებ-ს გამოწალავს (ბევრს). (თევზები) კიდევაც იცოცლებდენ. რო გეუელს არ წავეძლიე და არ დამეშეშა („თაან. ფელტ“, — უკარავად).

დაშუწინებ-ს: საქმეს დაშერება საქმეს გააკეთებს. თუ ავს დაშერება საქმესა, ხატის მსჯერის შეხვედა ბრახითა, არავინ არ შიწყალავს, არც ტაბლით, არცა თასითა („მანდილი“, IX).

დაშინებულ-ი წერილი თასმით დაწნული. (ჩაღბოს) მხარ-ილიე თასმებზე დაკიდებულა ქქონდა სქელი, დაშინებული ტარიელის მათრახი („უძმოს-ძმა“, I).

დაშინაშურებულ-ი ვინც შინაურივით იქცევა, შეჩვეული. არუთინა ყველას იცნობს და ყველანი მას იცნობენ, დაშინაურებული კაცია („დარეჩანი“, II).

დაშლი-ს: მხრებს დაშლის მხრებს გაშლის, მკლავს გამართავს.

(ფიგურა.) „არწივმა მხარნი დაშალნეს, დაპრაილედეს ფრანგული“ („გიგლია“, I).

დაშორდება-მ მოშორდება, მოსცილება. „დავეშორდით. თქვეთვის იყავით“ („ბაყაყთა აჯანყება“).

დაშორებით გაცილებით, უფრო მეტად. დაშორებით სასარგებლოა გლეხკაცობისათვის, რომ სადავო მამულები ხაზინას დარჩეს („ხმა მთილამ“ — პროვინც. ფულტ.).

დაშორბ-ხ „დააშრობს“ (ა. შან.). „ან იმ ცრემლის ტბას დიადსა, ერისგან დანადინარსა, ვინ დაშრეტს, ვინ ამოიყვანს იმ უსუსურსა, მტირალასა?“ („ილია ქაქუცავაძის სახსოვრად“).

დახჩ-ს უბიძგებს, შეაჩქარებს. ბერო „დაჩეჩა“ თოფმა; იმას ორი წყე ჩაეყარა ცოფში, რომ უფრო ძალა მიატემოდა („აფხუშობა“).

დაჩნდება-მ გამოჩნდება. სრულ აიკრბა თოვლები, ბილიკებ დაჩნდა მთებინსა („დალაშქრება...“).

დაძარბა (გადატ.) (საქმის) გაფუჭება, წახდენა, უკულმა წასვლა. აბა რა „მიზეზია“ ჩემის სნეულის ავადობისა და ჩემის საქმეების დაცარვისათა („სოფლის სურათები“, V).

დაძარბულ-ი (გადატ.) წამხდარი, გაფუჭებული, უკულმა წასული (საქმე). ამისგან მისი ცხოვრება ძალიან დაცარულია („გველის-შქამელი“, II).

და-ს-ცდნი-ს: კეთილად დასცდის და დავირებობისა და გამოცდილების შემდეგ დასცენის, რომ ესა თუ ის საქმე (ან მოვლენა) კეთილად დაბოლოვდება. კიდევაც მეკვლედ მოვდივარ, თუკი კეთილად დასცადეთ („მიცვლენა“). კარგად დასცდის კარგად დააკვირდება, დარწმუნდება. „აი, კარგა დაესცადეთ ჩვენა, რომ სყოლიდამ გამოსული შეილები ჩვენ აღარ გვადგებიან“ („ფშავის ხევილამ“, — თებერვლის).

და-ს-ცამ-ს: თოფს (ხანჯარს) დასცემს თოფს (ხანჯალს) დაარტყმას. მოქიშვე არ გაუშვია, რომ არ დაეცეს ხანჯარი („გაზაფხული“, — მიწა); ერთხელ ხარისათვის უნდა დაეცა თოფი, მთელის თავის ტანით ედგა წინ

ელიზბარს („ნადირთა პატრონი“). კვილს დასცემს დაპიჯვლებს. „მეცხვარემ დაგვეცა კვილი“ („შვლის ნუკარის ნაამბობი“). გულს ქვაზე დასცემს გულბოლომანი, გამწარებული ველარ მოიხეენებს, მკერდით ქვას დაეყრდნობა. (ხობობო), ბოროტის გამწარებულმა გული დასცოდი ქვაზედა („ფშავლები“, — ძველს).

დაცამულ-ი ვაკე, დაბალი (ადგილი). დიღს, დაცემულს ტყიანს ქალაში, კახეთში, რამდენიმე წელი ქობი იდგა („შობის წინა-ღამე ტყეში“).

დაცუცუნება-ს დაცუნცულებს. ერთხელ თავის სოროს შორიახლოს დაცუცუნებდა სერეფენია-ქალი („მელია-სერეფენია“, I).

დაცხაულ-ი დაცხაებული, მრავალგან დახვრეტილი. (ხეთისუნელს) ახალახის წინა კალთები, ჩოხა, შალვარი ცეცხლისაგან ქვონდა დაცხაული ჩიბუხის წევის დროს („გასამართლ. ჩიბუხი“, I).

დაძმბრულ-ი დავიშული. „ოთობის... ლავის პირს უქამს ულაჯი. დამკარულია მკლავშია“ („გველის-შქამელი“, X).

და-ძმობა(ბ) დაფიცვა: და-ძმობის მაღლმა, ჩვენს და-ძმობას ვფიცავ. „და-ძმობამ, ეგრე სჯობია“ („მოკვეთ...“ მოქმ. II, გამოსვ. IV).

და-ძმობას დაფიცება: თუ და-ძმობის მაღლი გწამს. „მოიცა, ქალო, და-ძმობას, ცოტას იარე წყნარადა“ („ბახტარიონი“, XI).

და-ს-ძრწი-ს დაქანკალებს, თავს ევლებს. მთელი 50 წელი განსვენებულმა (ი. ქაქუცავაძემ) საქართველოს ბედი კალთით ატარა, იყო მისი დარაჯი; როგორც დედა ერთადერთ ჩვილს შვილსა, ისე დასძრწოდა და დაქანკალებდა, ან არ შემოცივდეს, არ მომიშვიდისო („სიტყვა ილია ქაქუცავაძის ქედარზე“).

დაწარბულ-ი „დაღარული, საწარბავით ამოღებული (საწარბავი ღურგლის იარაღია, რომელიც ღარებს აკეთებს)“ (ა. შან.). „(წამრულს) ხმალი ხომ აქვის ისედა დარებულ დაწარბულია?“ („წამრული“).

დაწმარ-ს (ბედის-წერას) დანიშნავს

შომავალ ბედ-ილბაღს განუსაზღვრავს. ქალმა დაწერა, ბვალები, რაც ერგებოდა ვისა („ხის ბეჭი“, IV).

ღაწმრამთილ-ი დაკრელებული, სა-ბებოიანი (ნამცხვარი). „ღირსად აიტანეთ, ბატონო, ღირსად, კურთხეულად, დაკლული ზვარაკი, დაღმული ტაბლა, დაწერეთილი სეფე“ („სამობაო მოთხრ.“ — ხატობა).

ღაწმრამთილ-ის პირამდე აავსებს. ბუ-რით ბელლები აავსეს, ღვინით დაწინაშეს ქვევრები („პაოს და ქართლოს“, I).

ღაწმრამთილ-ის დატოვებს (ბევრს). მზემ აიწია ცაზედა. ნისლებმ დაწირეს ხევები („ალუღა...“, II).

ღა-ს-წამა-ს (თოფს) ესვრის (ვაჟა). (ბერო) ვიამბობდა, სად როგორ დაქრა ხარ-ირემს თოფი და „დაამუხლისკვერა-ვა“, სად ჯიხეს „ღასწიმა“ და „დააბჯინა“ რქებზე („ათხეულობა“).

ღა-ს-წარნი-ს იგივეა, რაც დასტრწის. მოიღო წყალი ჯოყოლამ, უსვამს გულზედ და პირზედა, ანუგვმებდა, თავს დასწრწის, როგორაც ღედა შვილზედა (ვარა) („სტ-მასა“).

ღაწმრამთილ-ის დაწინააღმდეგობა, დასტრწის. „დახვალ, დასწუი — წისქვილს არაინ მძღღეს, არაინ მათქვეინებოს“ („ფშავე-ლები“, — შენ:მც).

ღაწმრამთილ-ის: ენას უხამად დაწურავს გესლიანს რასმე იტყვის. ეს სთქვა მაღღერმა და გაქპრა, ენა დაწურა მხამაღა („კეთი“).

ღაწმრამთილ-ის მოწინააღმდეგობა, ნდომა აღეძვრის. „ღღესილო ხმალო, დაესილო! დასწუხდი განა მამაჩემისაკე, ბეჩაეო, განა?“ („ბათურის ხმალი“, II); ვაჰმე, რა ძნელად დაწურებდი, აღმე ახხედავ გზასო („ფშაველი და...“, XI).

ღაწმრამთილ-ის მოწინააღმდეგობა, ნდომადრული. დაწუხებულმა, არაგვო, რო განახე, გავიხარეო („არაგეს“); დაწუხებულმა შენსკენა კბლით კლდეები ვარღვიე („ნეტავი, რისთვის ვიციოცხლე“).

ღაწმრამთილ-ის გემოს გაუსინჯავს. ავხადე ცსრაკოიანს კახურს, დაეკამნიე და დაეხურე სარქველი („საახალწლო სიზმარი“).

ღაწმრამთილ-ის გატენის, ამოავსებს (ბევრს). საუკეთესო ერკემლებისათვის დღემბი დაუქრიათ, „სასაგძლები“ დაუქრიათ, მერე ცხვრისთვის თავი ქვე გაუნებებიათ („რამე-რუმე მთისა“).

ღაწმრამთილ-ის გამაღებულნი. ცოლ-ქმარნი დაკიბულები გასწვრივ ბილიჯედ გაღიან („ღაწმრამთილ“).

ღაწმრამთილ-ის გაკირვება. მამას ზაქარა უქვიან, ნეფეს-კი ჰქვიან სესია. დაკირვების, რომ იტყვიან, სწორედ ტალი და ევესია („ქართ. ქორწ“, I).

ღაწმრამთილ-ის წვეტიანი რამ დაწევა და ატყენს, უჩხვლელს. ამკილეს ნაკრის (ნეკრის) კონაი, დამქვიმის, დაეკვიმობდი („ღაწმრამთი“).

ღაწმრამთილ-ის დაკრებილი; დახუტუქებული (ბეწვი, ბალანი...). (კვირისა) დაკრებილს თავ-პირს დაათრევს და ზედ მიცობილს თიხასა („ღილა და კვირისა“, I); გულს უმაგრებენ ჩაღხიას გმირნი ტყავ-ჩოხიანები, დაკრებილ ფახახიანნი, ხმა მელკირიან-ბოხიანები („კვირისუფ:ლა“).

ღა-ს-წარნი-ს: ფიცის ბოძებს დასტრწის ფიცს გატებს, აღთქმას გადაუღვება. რაკი დახხედეს დროებას, ბოძები დასტრწეს „ფიცისა“. ვინც მელორეც-ც არ ვარგა, დღეს ის ხუცესად მიღისა („ქებათა-ქება“, — რედატორებით).

ღაწმრამთილ-ის იგივეა, რაც დაღაბ-ლაზეხს. (სვაე) დახანხალედა ცაშია გულ-ღინჯად, ნება-ნებასა („მთათა ერ-თობა“).

ღაწმრამთილ-ის ხანჯლით დაკრის, ხანჯალს გაუყრის. „რამ გულმა გაგიძლო, რო ორნივ არ დახანჯრენი?“ („სცენები“, ფშ. ცხ. სცენა I); იქნება კიდევ დაგვეხანჯლა ერთმანეთი, რომ მეწველი არ ჩამოგვდგომოდა შუაზე (იერემ-სერემ-სერემინი“).

ღაწმრამთილ-ის დახანჯლავს. **ღაწმრამთილ-ის**: დახარებულნი ვაეყაცი სიჭაბუკეს გადაცილებული, ხაშულაო ხნის კაცი. „მე პატარა ვიყავ, ის დახარებული ვაეყაცი იყო მაინ“ („მოკვეთ...“ მოქმ. II, გამოსვ. II); ქართული ენა გუშინ მოგონილი ხომ არ

არის! იგი ძალიან დიდი ხნისაა, უკვე დამთავრებული, დახარებული ვაჟაკია („ენა“).

დახმენებ-ს დახედავს, ჩამოხედავს. მღლით დახმენებ ქვეყნას, ფარს გადაივლებს მკლავზედა („ნეტავი შენა, შეენისლო“).

დახმენებ დახედვა. დაველულს მიწას უხდება, როს დასწვიმს, დასდის დეარია; ეგრევე ნავედრალს მდელოსა — მზის დახედნება, დარია („ხოროცო, დაქნელი“).

დახმელულად მიხედვით. ძალს პატრონ დახედულადა სცემენო („ფშაველი და...“, XI).

დახმეთ-ს: ო ფ ლ ი და ხ ე თ ქ ს ოფლს დასხამს, ბევრი ოფლი გამოუვა. ბევრკელ დახმეთქა გულ-მკერდზე ოფლმა („მთის“). ც რ ე მ ლ ი და ხ ე თ ქ ს ცრემლი წასვდება, ცრემლს დადვრის. ბაღმა დაიწყო ტირილი, ცრემლმა დახმეთქა თვალბში („ადამინა“).

დახმელბ-ს იპოვის ბევრს. ორნივე წისქვილში დაეხელენ ბატარქალაი-დ ნათელი („ფშაველი და...“, XI).

დახმელთბ-ს გააფთებს (ვაჟა). „ხატ გაწყრების, მეემიზეუების კაცს, ან დახმელთავს, ან ავად გახდის“ („სცენები“, — სცენა ხევს.); „ხატს... საშინაოდ მამავლისად (თოთიასთვის) დევ მიესივ, დაეხელთ“ („სცენები“, — სცენა ბარში).

დახმელთილ-ი გადარეული, გაფთებული. „ერთს წელს სუ გაბრუებული ვიყავ. — იტურდა დარეჯანი, — დახმელთილივით დავდიოდი“ („დარეჯანი“, I).

დახმელისგამება-ბ მოშინაურდება, ხელზე მოეჩვევა. (შეარდენი) თუმცა საკმარად დახელისავდა..., მაინც არ ვენდობოდი და წერილი თოკით ვაბამდი („ჩემი შეარდენი“).

დახმენილ-დაბუზულ-ებ-ი დაკონკილები და მობუზულები. დახმენილ-დაბუზულები უნუგეშობით შემკრთალან („პაოს და ქართლოს“, IV).

დახმენილ-ს ხეივინებს, ხეივინით დადის. ხალხში ამბობენ, მთაშია დარბის, დახეივის ცხენიო („გიგლია“, VIII).

დახმელანჯულ-ი დაგრებილი, დაგრაგნილი. ხარ-ირემი მაშინ ქალის მუენან ბალახს ძოვდა და გველიც იქვე, ბალახში იყო მოკეცილი, დახმელანჯული („გველი“). || აწეწილი, არეული. შეინახა „აზრი“ „ივერიის“ რედაქციამ, რათა მუეველეს... გაერკვია ეს დახმელანჯული საქმე („ივერია“ № 201 და მუეველე“).

დახმვრამ-ს ხარბად შეჭამს, შეხარამუნებს. ვირმა ნარი მოიტანა, დაქდა, თითონვე დახმვრამო („ფშაველი და...“, XI).

დახმრინვბ-ს დაახრინწიანებს. „დაგსიებთა ცხვირ-პირი, ხმაც მიტომ დაგინრინა“ („მეჭლისი ლომისა“, IV).

დახმრუნვბ-ს „გაქჟურდავს“ (ვაჟა); ყველაფერს გაიტანს, გაწმენდს. თუ ჩემი ცოლი დათესა ჰგავ, შენ ცოლ ძაღლსა ჰგავ კუდასა... გულიათ წისქვილს დახმრუნვავს, ჩვენს დაიბარავს ფუტკარსა („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“, II).

დახმულუნებულ-ი ფრთებშეკეცილი, შეკუმშული და სწრაფად დაშვებული. ამ ღროს მოდიდა ქორის მსგავსად დახმულუნებული ჩხიკვი („დიდებ. საჩუქ“).

დახმურბ-ს: ეკლის საბანს დახურავს იგივეა, რაც ეკლის ლოგინს დაუგებს (იხ. დაუგებს). (ცოლი) დაგიგებს ეკლის ლოგინსა, ეკლის დაგხურავს საბანსა, რომ არ გვეგონოს, ერთს წაშში შექქმნის საზღაპრო ამბავსა („ცოლი ანუ...“, II). ჩიქილას დახურავს შეარცხვენს, თავს მოხვრის. „ღაიცა, დაიკო, დაიკა! შენი ჩიქილა დამხურე, თუ შენი ჭავრი შექქამო“ („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ.).

დაჯაბრბულ-ებ-ი ჭიბრში ჩამდგრები. ხარი ირემი და ორაგული დაჯაბრბულები არიან („ორაგულის ცხოვრება“, II).

დაჯანჯალებ-ს ნელა დარბის. (ირემი) დაჯანჯალებდა ტყეშია, ამხანავს ვერა პოვობდა („კითხვა-პასუხი“).

დაჯარბლება-ბ ჭარად დასხლება. სადლიო გააკეთეს და მიწვეული ხალხი დაჯარდა სახლის ბანზე („ფშაველი და...“, VI); „დაჯარდით, ხევისურთ შეილებო,

ყველანი — დიდნი, მცირენი“ („ალუ-
ლა...“, V).

დაჭარბებულ-ი ჭარად დამხსდარი,
ბევრი დამხსდარი. ხალხია დაჭარბული,
ბჭობენ უფროსნი მრავალსა („გველის-
მკამელი“, IV).

დაჭიბრულ-ი შავად შეღებილი. თა-
ზედ თამარს შავი თიკვი ეხურა ჩიქილის
მაგივრად და ტანზედ დაჭიბრული კაბა
ეცვა („შთაბეჭდ.“ III).

და-ს-ჯარი-ს: კარს დასჯარის
კარს დახურავს. ხეზე შემოჭდა ჩიტი პა-
ტარა, სხეულით ნახი, ტურფა, ნაცარა,
მშვიდის თვლების კარი დაჭარა („ილო“,
VI). (გადატ.) ოჯახს ამოწყვეტს, კერა-
ზე ცეცხლს გააქრობს. ბევრისა კარი
დაესჯარე. ბევრისაც ისევ მღე არი
 („ფშეულები“—ძველს).

დაჯღაბებულ იხ. § 30.

ღბა: ზღუადა დგა უხვმოხა-
ლიანია. ზღუადა დგა ჩემი ყანები. ყანები
თათუხიანი („გლეხის სიმღერა“).

ღბამ-ს. ფეხს უკანა დგამს
თავს იკავებს, მერყეობს. წამოღით, რა-
ღბამს უკანა სდგამთ, თქვე კაი კაცებო?
 („ალ. რაზიკაშვილისადმი“, 1909 წ.)

ღგნალ-ი (*Salix caprea*) „მღგნალი—
ხე წნორის ჭიშისა“ (გლ.). ჩვენს ზევით
იყო ღგნალები, ერთმანეთზე მიწყობით
ამოსული („შელის ნუკრის ნაამბობი“).

ს-ღმბ-ს I. სთხლემს, ურტყამს. „ვა-
ყო... ხო უყურებ ამ ჯოხსა, შიგ თავშია
გდებ“ („ფშაეელი და...“, X). 2. დადებს.
„მითხარ, გეთაყვა, შენს ფოთლებს შო-
რის ბინა ხომ არ სდვა ჩემმა ტრფილ-
მა?“ („პოეტი და მისი ნუგეში“). ს-
ხელს სდებს იხ. შასდებს. „როდეს-
საც „სახელს სდებს“ დედაკაცი, იმას
უკერია ხელში რკინის საფხეკელი, რო-
მელზედაც ნაღვერდალი დევს“ („ფშა-
ლები“ — ძველს).

ღმბური იხ. § 28.

ღმბებ ეგება. „შახეყენე. ღმბებ ერ-
თი ხალცინე კიდეე აგვივსოსო“ („ფშაეე-
ლი და...“, IX).

ღმღა-ნ-ი I. დედები. „ჩვენ ვიტყვით,
კაცნი ჩვენა ვართ, მარტო ჩვენ გვზდიან

დედანი“ („ალუდა...“, II). 2. დედაკაც-
ბი, ქალები, მანდილოსნები. აღზრდილთა
ობოლიეთა ვით ჰლალობდით დედანი
 („სახსოვარი“); როშას ატირდეს დედა-
ნი, ბლოს — სახნი ქვეტკირისანი („ე-
ტობიოვრ. ცნობა“).

ღმღა-ბუღრინან დედა-წულიანად,
ყველა. მზის ყუღროს მისჩერებიან დე-
და-ბუღრინან კატები („პირველი გაზაფხუ-
ლის სურათები ბარად“).

ღმღა-მამკვდარი-ი უბედური, სა-
წყალი (ან იწყველის თავს დედა შვილი-
სათვის მოფერებით ან სამღურავით მი-
მართვისას). „აბა რაღა მეშველება. შე
დედა-მამკვდარო, რაზე დამღუპე?“
 („უძმოს-ძმა“, II).

ღმღიღამ დაფიცვა: ახე მიმართავს
დედა შვილი, ან უფროსი ქალი უმცროსს
 (ქალსაც და ვახსაც) — დედაშვილობამ,
დედაშვილობას გაფიცები. „ინელადა ბნე-
ლა, დედიღამ, ველარსად წახვალ ამ
ღამე“ („ბახტრიონი“, III).

ღმღიღამს დაფიცება: ახე მიმართავს
დედა შვილს ან უფროსი ქალი უმცროსს
 (ქალსაც და ვახსაც) — დედაშვილობას
 გაფიცები. „ეხლა ის მითხარ, დედიღამ,
სადაური ხარ, ვისია?“ („ბახტრიო-
ნი“, III).

ღმღისუმილო მოფერებით ეტყვის.
დედა შვილს ან უფროსი ქალი უმცროსს.
„არა გინდა, დედისუმილო, იმას გზა არ
აერეა!“ („მოკვეთ.“, მოქმ. II, გამოცე.
I).

ღმღიფალს: „დიუბა შენთვის. თა-
ვისს დედოფალს“ („ფშაელები“, —
ძველს) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: თა-
მარო დედოფალო.

ღმვა იხ. § 20.

ღმვთად იხ. § 26.

ღმვთადღმად დევების დედა. ყველა-
ზე დიდი დევი. დევთადღის რძით ნა-
ზელსა, მორწყულსა კაცთა სისხლითა
 (ვარ.) („ეთერი“).

ღმვთა დედის რძით („ეთერი“) **იხ. დევთადღა.**

ღმვა [*Rhododendron caucasicum*]
 მომცრო ტანის მარადმწვანე მცენარეა,
 თეთრი, ლამაზი ყვავილი და გრძელი

ჩაის ფოთლის მსგავსი ფოთოლი აქვს. იზრდება მაღალი მთების ფერდობებზე. მოგესალმებით, ქედებო, მომამქვს სალაში გვიანი, ჩემსამც სამარეს ამკობენ თქვენი დეკა და ღვიანი („ზახტრიონი“, I).

დელგმა დიდი წვიმა, თავსხმა. ღამეა ბნელი, დელგმა, დგანდვარებს არემარეო („სტ.-მასპ.“, XIV); „ერთხელისა, შუღამისას დიდი ნაორღვენი მოიდა, დელგმა, ავღარი“ („ღარეჯანი“, I).

დელგმა-ამღარ-ი იგივეა, რაც დელგმა. კარგია თავშესაფარი დელგმა-ავღარში, წვიმაში („მამიდის დანაბარები“).

ღვრინა ღვრინვა, ღულუნო; (გადატ.) მღერა. შორს ჩემგან მაედურობაო, შორს ჩემგან, უქმად ღვრენაო („სახალწლო“).

ღვრინა-ს ღულუნებს. ბარში რო ატამი ჰყავის, ტყეში გვრიტები ღვრინავენ (*** „ბარში რო...“).

ღიბ ჭროვნად, ღირსეულად, —ღიახაც (ზღრ. ღიამც). „ჩვენც კლანჭები გვაქვს, კბილები, მტერს ღია შევეწონვითა“ („მძინარე კატა“).

ღიბამონა? იამაც მომცა სალაში, დამ კვლავ ძმა იცნო თავისი, გვერდს უღგადაკონანი, როგორ ამყად ჰყავისა!.. („გაზაფხული“).

ღიამც ბევრი რომ ვთქვათ, ბევრი-ბევრი... „სხეას ყველას ეპოვებთ, სახელს ვერ, თუ ერთხელ დაგვიკარგია, ღიამც სიცოცხლე დაკარგო, ის ჩემთვის მეტი ბარგია“ („სისხლის ძიება“, XIII).

ღიად ძალიან, მეტად. (მდიდარს) ელაკლუება მხოლოდა სულმდაბალი და მშისარი, გამორჩენის ან გაძღმის ღიად მსურველი ვინც არი („კაცი მართალი“, III).

ღიადამც ვთქვათ, დავუშვათ. „ღიადამც ჩვენ დავაშავეთ, შენის თვალების კირივე, ქად-საწირავმა რა დააშავე?“ („მოკვეთ“, მოქმ. IV, გამოსვ. V).

ღიაც-ი 1. ქალი, დედაკაცი. „ჩვენ არაყ შევავთ, ჩალხიავ, ღიაცთ საქმეა ქეთინი“ („პირისუფალი“). 2. ცოლი. „რა ამბავია, ღიაცო? ხმალი მინდა და ხანჭალი“ („სტ.-მასპ.“ V).

ღიაც-ამაწვილ-ი ქალები და ბავშვები. ღიაც-ყმაწვილი წარტყვენეს, ნამკალი დარჩა ტიალი („განგაში“).

ღიბ-ფარჩა ღიბა და ფარჩა, აბრეშუმის ჭრელი ქსოვილი. ტანით სულარას იხილდა, ღიბ-ფარჩით იმოსებოდა („გაზაფხული“).

ღიღად(ა) დიდგულად, ამაყად. ზოგნი უკრადენ ფანდურსა, ზედ დაკმდეროდენ ღიღადა („გველის-მკამელი“, I).

ღიღება „მსხვერპლის შეწირვის დროს ხევისბერის მიერ წარმოთქმული ლოცვა“ (ა. შან.). ხევესური ხევისბერი, როგორც ფშვეელი, თავის „ღიდებაში“ არ დაიცივენებს თამარს („თამარის ცხვარი ფშვეში“); (ხევისბერი) ხანჯარს აიძრობს, ღიდების სათქმელად დაეღირება („ალუღა...“ V).

ღიღიბ ღიდედა, ბებია. შორს დარჩენ, ფშვეში არიან ჩემი დედა და დიღია („პატარა მწყემსის სიმღერა“).

ღიღინასა ბებია შვილიშვილს ან მოხუცი ქალი ბავშვს მიმართავს ასე მოფერებით. „მჩვენე, აბა, დიღიასავ, როგორია?“ („ღარეჯანი“, V).

ღიღკონირკონან-ი დიდსაჩიხიანი, დიდწინფარიანი. (ღიამბეგს) დიდკონირკიანი და ვეებერთელა კაკარდიანი ქულიც უკან, კეფაზე ჰქონდა გადაწეული („ქულივანი“).

ღიღმბ-ს ამაყობს, ყოყოჩობს. პირში პაპიროზ მეჭირის, რატიშვილივით ვდილობდი („ლაშარობა“).

ღიღმობ დიდი თანამდებობა, დიდი კაცის ადგილი. (ელიოზს) გზა უსწავლებავ მტრისადა ერთს ბნელს, უეუნეთს დამეში... თითონ დიდობა მიუღვ იმავ თათრების მხარეში („ნანგრევთა შორის“).

ღიღასა-ღიღიან დილაადრიანადვე, დილითვე. „ხალხმა დილასავ-დიღიან თავ ერთად მოვიყარეთა“ („ძალიკა ხიმიკაური“, IV).

ღიღაურ-ი: დიღაურის საქონელი-ი გაზაფხულზე და ზაფხულში საბალახოდ გარეკიდ საქონელს დაახლოებით 12 საათისათვის შინ მორეკვენ მოსაწველად. ამას „დიღაურის საქონელი“ ეწოდება. დარეჯანი „დიღაურ-

რის“ საქონელსა სწველდა („დარეჯანი“, II); „ერთხელ დილაურის საქონელი მოვლალე“—განაგრძო ცხელმა („ცრუ-პენტ. აღმზრდ.“ ნაწ. I, თ. III).

დილაურის („დარეჯანი“, II) ბექდვის შეცდომაა, იხ. დილაურის საქონელი.

დინგლის („პატარა მწყემსის ფიქრები“) ბექდვის შეცდომაა, იხ. დინგლი.

დინდგელ-ი „სკის შავი ცვილი“ (გლ.). თუმცა პაპუამ მიიხრა ცისა, დინდგლისა არისა, მაგრამ ვასომ, ეს რომ ეუთხარი, სიცილო დიწყით: აქამდისინ მამ რატომ არ ღაღნაო („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

დირამ „გათლილი ძელი (ხე), დადებული სახლის ნაწილის (კედლის, კარის, სვეტების...) საძირკვლად ან სარტყლად; გრძელი შორი“ (გლ.). ჩამოჭდა, თავი დაკიდა, მიეყრდნო სახლის დირესა („უიღბლო ილბლიანი“, VI).

დიმ-ი [Heracleum] მცენარეა, ნესტიან აღვილებში იზრდება, აქვს ღრუ ღერო, დიდი ფოთლები და ქოლგასავით შეკრული თეთრი ყვავილები. ქობის გარშემო ტყელ იღვა დიყი და შუაყა მყვანია („ეთერი“, V); წყლის პირას ვიჭექ და დიყის სტირის ვაკეთებდი („პატარა მწყემსის ფიქრები“). დ ი ყ ი ა ნ - ი: (კაც) ხან თავს დააჩენს კლდის პირზედ, ხან დიყიანში ხტებოდა („გოგლია“, VI).

ს-ღნმბ-ბა: ა რ ა რ ა ს ღ ნ ე ბ ა ვ ე რ ა ფერს გამორჩები, მისგან ხეირის ნახვა არ შეიძლება. უფროსიან ჩემს ბაღს სხვა ცხოველებიც, როს საქეიფო არარა სღნება („გაოხრ. ბაღი“).

დობილ-ი 1. დაღნაფიცი, მეგობარი ქალი. მამაკაცებს დედაკაცებიც არ ჩამორჩებიან, ისინიც ლექსობენ თავის პირ-ვარამზე. იმათაც აქვსთ საკუთარი პირი და ლხინი, საკუთარი დობილები და ძმობილები („ძე. და ახალი ფშველ. პოეზია“). 2. „ხატსა ჰყავს მოსამსახურენი ჩაფრებივით, რომლებსაც ხატის დობილები ანუ „მხავანნი“ ჰქვინან. ხატს ვიხივ ქავრის ამოყრა უნდა, ამ „მხავანთ მიუხეცვს“. ხატის დობილების მოსამადლიერებლად ფშველი დედაკაცი აცხობს

„სადობილებს“, „მხავლებს“ (ვჟა) („ფშველ. ამოდ-მორწმ.“).

დომინომ-ს ზოზონობს, არ ჩქარობს. (მუცელა) ეხვეწებოდა მხლებლებს — ჩქარა შინამდე მიეყვანათ..., მაგრამ მხლებლები დომინობდენ („მუცელა“, III).

დომვლათი: „დოვლათი დიდი მკონდა“ („ცრუპენტ. აღმზრდ.“ ნაწ. I, თ. I); დოვლათიო: „მე ვარო... საქართველოს დოვლათიო“ („დროშა“, I); დოვლათიანს: მაღლიანს, დოვლათიანს კაცს ავი სული, ეშმაკი ემტერება („ფშველების ამოდ-მორწმ.“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: დავლათი, დავლათიო, დავლათიანს (იხ. დავლათი, დავლათიანი).

დომღმენ-მბ-ი „აკლდამები“ (ვჟა). ძველად რომ ოჯახები დიდი იყო და მთელს გვარს შეიცავდა, ამას დღეს დომღმენები ამტკიცებენ („ფშველები“ — გზად).

დომღობ წვრილფეხა პირტუყვის (ცხვრის, თხის) მოგების დრო, — დოლი. (გადატ). იქვე, რტხილის ბუჩქზე, ტრედს ბუდე ჰქონდა. საბრალოს დოლობა მოუცდა და ორი ხუნდი ძლივს გამოჩეკა („გველი“).

დომღობ მაკე ან წვრილგოჭებიაანი დორის ფარეხი. ეწყენენ ლოგინში ბაღლები, ვით დომღობაში გოჭები („ახალი წელი ფშვეში“).

დომნე(ა) დუნელი, მძიმედ. „ჩვენს ასულს ნიავე ვამბობ, რომ მოსისინებს დონედა“ („მითათა ერთობა“).

დომნეს დონეზე, ზომიერად; წუნარად. სიმაართლე ვითხრა, ქალაო, გული არ არი დონესა („პასუხად ბაბილიანს“); „არ ვიცი,“ ისმის იქილამ: „ჰქეა აღარა მაქვს დონესა!“ („ხის ბეკი“, VIII).

დომრეზი იხ. § 2.

დომსტორი (თურქ. დოსდოღრუ „პირდაპირ“) „ტყვიასებ შეუთოვრად, პირდაპირ“ (ვჟა). „და ჩვენც დოსტორივ მივედით, თოფ-იარაღის ეღერითა („მომხუცის ნათქვამი“, IV).

დომს: თავიცი ვაზაფხულისთვის შესანიშნავ დოლსა გვეპირდება („შირატის ამბები“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: დოლსა.

დროხან-ი მოხარული მარცვლეულის შეკამანდი, „ბაკლა“ (ვაჟა). დიდმარხევაში, თეოდორობის სწორზე, შაბათს, მკვდრის პატრონი აღუდებს „დოხანს“ („ხალარჯობა და რიგები“).

დოხან-ი დოხტოში მოვა, იხ. მოვა.

დოხშირ-ი სქელი, დალიანი დოგუგულო, დალა მოგპარე: დოხშირი, კარაქმრავალი („გუგული“, I).

დრამა პრილობის საზღაური, რაც შერიგებისა და მკერდმა უნდა ვადაუხადოს დაქრილს. დაეკნინი ბევრს შემთხვევაში ეტილობს წყლული „გაიაგოს“ (გაიძნელოს), ექიმს განაძრახებს მხოლოდ იმიტომ. რომ დაქრის „დრამა“, საზღაური, ბევრი გამოართვას და მკერდსა („ხევესურის თავი“).

დრო-შამ-ი მდგომარეობა, ყოფნა. „შენ დრო-ვამ შარცხვეს, ხობაო, შენ თაიტიონთ მგზავრობა“ („ფშაველი და...“, IX).

დროშონ-ი მდგომარეობა (ხატში, დაშქრობისას...). „შზიაე. წამოდეგ. გახედე, აგერა შენი ქმარია, დროშიონთ მასდეეს მხარ-და-მხარ ამომავალი მთვარია“ („გველის-მკამელი“, X).

დუგლუშის („შობის წინა-ღამე ტყეში“) ბეჭდვის შეცდომა, იხ. დუღაგულა.

დუღაგულა (*Sambucus nigra*) მცენარეა, — დიდგულა (ფიგურა.) „თქვე კაი კაცებო, ჭერ თქვენ ვერაფერსა ჰკლავთ ბერდენეკებით შაიარადებულები და, მე რომ ჩემის დუღაგულის თოფით ვერაფერი მოვიქს, რა საკვირველია?“ („შობის წინა-ღამე ტყეში“).

დუზ-ი სწორი ზედაპირის მქონე (ადგილი). (წერობები) ისეთ ადგილს ირჩევენ დასახლდომად, მისაპარები არა აქვს, დუზი მინდორია (ვარ.) („მელია-სერაფენი-ას სკოლა“).

ხ-დუზამ-ს სდრუზავს, მოარტყამს. ორიოდ-სამი კომბალი ფშატაქესაც სდუზეს („სოფლ. სურ.“ 6).

დურა იგივეა, რაც დურა-ტყავი. არ ხარობს, ცოლი მზად არის გაყინულის ქმრის შეღაზზე. გაჩაღებული ცეცხლია... მხრებზე მოახვევს დურასა („ზამთარი მთაში“, — სურათები).

დურა-ბუზამ-ი ცხვრის ტყავის ქურქი, ან ცხვრის ტყავებისაგან შეყრილი საბანი. (ბერუა) დურა-ტყავში გახვეული, ტყავის ქუდზე ყაბალანწყარული, ცხენის ჩაქჩაკით მომდევნა უკან („მოგონება“); იმას (ხევსურს) უდგია სახლში რამდენიმე ლაქანი (წნული ჭინა) ჩალით ან თივით დაგებული და ზედსახურად თითოში არის დურა-ტყავი („ხევსურები“).

დურდო მღვრიე, ჭუჭუყიანი (წყალი). დურდო წყალიც კი ოლეის ღვინოა, როცა სწყურია („გლუხის სიმღერა“).

დურდურა (საუბრა.) ზარბაზანი. „ტილო დურდურაო, რარჩის ბოლთ გამაყუდებს, ნისლ გეგონების“ („სცენა მთაში“).

დურმს: კალმადა პირიშვის დუროს (ვარ.) („ხაბტიონი“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: დეროს.

დუშმანთა მტრისას „დუშმანთა, რო მართლა გაუბას ი მამლების მოყვარე თელი, ძალიან სვირი კი იქნება, ღმერთის მადმა“ („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ., სცენა I).

დუშმანი („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ.) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. დუშმანთა.

დუშ-ი (*Heracleum* sp.) „მცენარეა, ერთი დერო აქვს, იქვეა ქერქ-შემოფცქნინი, გულში მრავალი ძაფი აქვს“ (ვაჟა). ფშავს გადახედო მადლიდან, დუცი მოვკრიფო პატარა („მთიელი ბავშვი კალაქში“).

დუციან-დიციან დუციანი და დიციანი (ადგილი). თვარელი... თან თვალს აყოლებს პირდაპირ ხევის ნაპირსა გრძელსაო. ადგილსა ქიუხიანსა, დუციან-დივირინანსა, ურძნით და ჩაღუნით შორთულს, დუციან-დიციანსა („დაქრილი კეფხვი“).

დუ: დი დი დღე დიდი ხნის სიცოცხლე. თუ გამაჩინე, უფალო, დიდი დღე რად არ მამეო? („ია“).

დუგერძელ-ი: დღე გერძელი ხარი მართალია ხწორია მეც მავახ ვფიქრობდი „დღეგერძელი ხარ!.. სწორედ აგრა“ („ტყის კომედია“. მოქმ. I, გამოსვ. II).

დღეიღგი დღეიდან, დღის შემდეგ.
„როგორც დღესნამდღე მადლს ვთესდით, დღეიღგი ასე ექნებოთ“ („მთათა ერთობა“).

დღეისად იხ. § 26.

დღეშუვ „დღეგამოშვებით, ორ დღეში ერთხელ“ (ვაჟა). ამლაში ივანეური დღეშუვ გააღესავს სმალსო („ფშაველი და...“, XI).

დღე-წარბ ბედისწერა. მიზეზს რად ეძებთ სხედასხვას, — დღე-წერა იყო იმისა („სიკვდილი გმირისა“).

ე

ე ეს; ეგ. დამისხი დამალევინე ე ღვინო ოხერ-ტალი („ქეფი“).

ე ემ, ამ. „ე ჟორაის მოხდას მიშევილე“ („პასი და ნაეროზა...“).

ე (შორისდ.) ე. „ე. შენ რაღა გეთქმევა, შე დალოცვილი!“ („ფშავის ხევილამ“, — სოფ. ჩარგალი).

ე (შორისდებ.) ეი. „ეინა ხარ, რას სჩადი, ე, ყმაწვილო?“ („სოფლის სურათები“, VI).

ე (შორისდებ.) აგერ. „წუხელისა ე იქით, წყლის პირზე რაიმა წიოდა“ („საშობაო მოთხრ.“ — ნადირობა).

ეზადეზა-ბ ახალია, აქვს, ჰყავს, მოეზოვება. „ევაგის მეტი მამალი აღარ მეზადება...“ „მე სულ აღარ მეზადება, ქალო, ქათმის ნავასი“ („საშობაო მოთხრ.“-სტუმრები).

ეზარბ იხ. 31.

ეზარბა-ბ: მიწას ეზარბება იზარხება. ია სქენებოდა, კვლებოდა, მიწასვე ეზარბებოდა („უწუგეშო ყოფნა“).

ეზადეზა-ბ, ეზადეზი-ს ხვდება ხოლმე, ერგება ხოლმე, ბედად დაჰყვება, მიხ ბედობაზეა. ნადირი, მონადირეო, მთას წახვალ, გებედებაო, დღეს რომ ვერ მოჰკლა, ხვალ მოჰკლავ, აუგ არ დაგედებაო („ლმობიერი მონადირე...“).

ეზადეზა-ბ იხ. ეხეტებ-თებცება.

ეზირება-ბ შენაჯარის, ხელეშში შემყურებს ნდომადირული. „თუ ენ ობოლი, უპატრონო გებირებოდესო, დიწვიოდეთ“ („ფშაველი და...“, II).

ეზუჩაშვებ-ბ ერჩოლება, ეპიდავება,

ს-დვლემ-ს თქვლევს. სქამს და „სდლელევს“, ჰყლაპავს, ჰყლაპავს და „სდლელევს“, რასაც კი გაენევა (დათვი) (ვარ.) („დათვი“ — განარჩევებული).

დვლემ-ს თქვლევს. ისმის ძაღლების ღრენა, თან საქმლის დღეღეფა და პირით ქლაპა-ქლუბი („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ., სცენა I).

დღისად. „თან-თან ბინდდება ნათელი ჩემის სიოცხლის დღისაო“ („გამამერიკია ქალარა“). ბებუდის შეცდომაა, უნდა: გზისაო.

ურქენს. (ციკანი) სიცილოთა გეზოცავდა, მეტადრე მაშინ, როცა კატას ებუჩავებოდა („ძალღა ციკანი შოიგო“).

ეზღრმებ-ბ ევიღება, ავლებს (ხელს, კბილს...). მუჯღუგუნსა სცემს და თანაც ყურზე ებღრევა კბილითა („ამერ-იმერი“).

ე: „გაუწერეს ეგ ჩვენის ბატონის მადლი და დავლათი და ეგ თასივით დაიღვაროს იმისი ოჯახი...“ ეგ სანთელივით გაქრეს იმისი სახსენებელი („ფშაველების ძველი სამართალი...“); ეგ მუხლებზეთო ჩამოვხდე (ვარ.) („ჩალხო“, II) ბებუდის შეცდომაა, უნდა: ემ.

ეზნებ-ბ ვარაუდით მიიწევს გარკვეული ადგილისაჟენ, ცდილობს, სასურველ ადგილზე მივიდეს, ვარაუდით მიიძის. „თან გამოსულასა ვცდილობდი, ვეგანებოდი კიღესა“ („გველის-მქამელი“, X). ანდით მოვლიერ ტყე-ღატყე და ევაგენები ბინასა („ნანგრევთა შორის“).

ეზმე: „შუხეცეწე, ეგებ ერთი საღვინე კოჯეე აგვიესოსო“ („ფშაველი და...“, IX) ბებუდის შეცდომაა, იხ. დეგებ.

ეზეპი იხ. § 10.

ეზულა იხ. 3-გულავ.

ეზულა-ბ: დასაწევაჟად ეგულვის დავჯას უპირებენ. საკირის ცეცხლი დაანთეს, ვეგულვი დასაწევაჟად („ქებთა-ქება“ — მოქუჩენდ).

ეზულა(ბ)ლმებ-ბ: არ (აღარ) ეღგომ(ბ)ლებდა დავგომის, გაჩერებობს საშუალება აღარ აქვს. „სახლ-ჯარის იმით დავანებეთ თავი, რო აღარ გვედგომილებოდა“ („მოკვეთ“, მოქმ. V, გამოსვ.

1); სამთოდ გავიდა ცხვარ-ძროხა, არ ედგომიდა ბარშია („გალაშქრება...“).

ელმდაბაძე-ბ-ს დედაკაცად მიაჩნია, დედაკაცად თვლის. „ე ქისტის კაცები განა შეკაცებიან, ან დედაკაცები შედედაკაცებიან?“ („მოკვეთ.“, მოქმ. V, გამოსვ. I).

ელმდაბა-ბ დედობას გაუწევს. თქვენს იქით ვილას ვედდო, ძუძუ ვაწოვო ვისა მე? („ედდის ტირილი“).

ელმდაბა-ბ ეძნელება, მძიმე საქმედ მიაჩნია, უჭირს. საწირავეების წაღება როგორღაც საქმელად მიაჩნავ (მიმანჩია), კი რადმე შედილაება („უიღბლო-იღბლიანი“, X).

ელმდაბი-ბ-ს თავ ე დ ი დ ე ბ ი ს თავი მოსწონს. „ბევრ არაი ჰყოფილხარ, თავ ქვე ნურას გედიდების“ („სცენა მთაში“).

ელიდურაბ-ბ ელიდგულდება, ყოყორობს. რას მიშხერ, მამასახლისო, გული რად გიძგერს დილია? შიტომ თუ შედილურდებ, უელზე რა ჭვარი გკიდია! („* * * „რას მიშხერ...“).

ემ (შორისდ.) ეი, ჰეი. „ეე, ძმობილო, სტიერის პატრონო, დაუქარი!“ („მოკვეთ.“ მოქმ. IV, გამოსვ. I).

ემ მხ. § 18.

ეზარაბ-ბ შეეზარება, შეაშფოთებს. „სარდიონს ეზარა ამ სურათის დანახვა“ („ქუდოვანი“).

ეზაშაბ-ბ ჭანაობს, ირყევა, ირწყევა. „ბეტრე ჭერ კიდე გატაცებით იცინოდა და აქეთ-იქით ეზაყებოდა“ („აფხუშრობა“).

ეზიღაბ-ბ, **ეზიღაბი-ბ-ს** ეწევა, ეჭაჭვრება. „ეზიღება სადავეს, რომ ცხენს მალა აადებინოს... თავი“ (ვარ). („სოფლ. სურ.“); „ამხანაგმოკლულ ღიღღელო ჩახმასხა ეზიღებისა“ („აულდა...“, I).

ეზღვი-ბ-ს არა (არაფერ) ეზღვის არაფერი მოეთხოვება, ვერაფერს მოსთხოვ, ვერაფერს უზამ. „გლებს არა ეზღვის, იმასა ასვი, აჟამე ბლომად“ („ქებათა-ქება“, — დაუქარი); „ხელები გაქვს შაერული და არაფერი გეზღვის“ („მოკვეთ.“, მოქმ. II, გამოსვ. VI).

ეთელაბ-ბ ეტმანდება, ეყვრის, უტრიოალებს; აქ: ევაუება, ეჩვევა. რაც ხანი გადიოდა, იმის მიხედვით ცხვარიც ივიწყებდა ყველაფერს წარსულს, შეილსაც, ფარასაც, ახალ ცხოვრებას ეთელებოდა, ახალ ცხოვრების თანახმად იძენდა ახალ ზნე-ჩვეულებას („გაველდა ცხვარი“, II).

ეთელაბ-მხრპი-ბ-ს არა ეთლებებრვის უსარგებლოა, უვარგისია. „რად მიწდა შვილის სახელი, თუ არა ეთლებ-ებრვისა“ („იე. კოტორ. ამბავი“, VII).

მამბაძე-ბ კაცად მიაჩნია, კაცად თვლის. „ე ქისტის კაცები განა შეკაცებიან, ან დედაკაცები შედედაკაცებიან?“ („მოკვეთ.“ მოქმ. V, გამოსვ. I).

მამთაბ-ბ კეთილად, კარგად ეჩვენება, მოსწონს. როსტომ თქვა: ჰქვა დიაციისა არც მომწონ, არც მეკეთება („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა...“); „თქვენც გეკეთათ? ხომ კარგი, არა? არაფერია“ („არაეის არ გემღურით“).

მამბაძე-ბ (ფიგურ.) ემატება, ზედ ედება. ზოგან ცხენები უცივიათ კლდეზე და ხშირად კაციც ზედ შეეცება („წერილი ფშავის ხევიდგან“).

მამღარი-ბ (ბერძ. eucterion) ეკლესიასთან აშენებული (ანდა ეკლესიას მიშენებული) პატარა სამლოცველო, — ეგვტარი. (თათრებმა) ეკედერში, სენაკებშია დააბეს თავის ცხენები („თათრობა“).

მამპრი-ბ-ს ხეც-ხუცს ეკვრის ხეცებს დეარება. (ირემი) ეყვრის ხეც-ხუცსა, შამბსა, შალდაყსა, აღარ წვიდა იალაღზედა („ხარი ირემი“).

მლაპალაშაბ-ბ პირფერულად ელაპარაკება, ელაქუცება, პირმოთნეობს. ღმერთმა დასწყევლოს დიაცი, გელაკუცება პირადა („ქებათა-ქება“, — იუდასაიით).

მლაპაბ-ბ ლამობს, ამირებს. მზე გორის პირას გაქროდა, ელაპებოდა ჩასვლასა („გიგლია“, III).

მლდა შიშა, ხიფათის მოლოდინი. „შელო, რად დამლონე, გენაცვალოს დედა. შენმა ელდამ ლამის გადაპიტანოს“ („მოკვეთ.“, მოქმ. II, გამოსვ. IV).
ელ დ ი თ: დაბნელება და დედაც ვე-

კაცი ფშაურის ერთა („ბახტრიონი“, III).

მრბზ-ა: რაღას ერგება რაღას უშველის. „ქ, რაღარ აქამდის მაშაგონდა. ესლა რაღას ვერგებო ან მე?“ („საშობაო მოთხრ.“, — სტუმრები).

მრბზ-ა: (ეინმეზე) გული ერევა ვინმეს ჩავრი სვირს, ვინმეს შიმართ მტრულად არის განწყობილი. „ვიცი, შენც გერევა მაგათზე გული“ („მოკვეთ“. მოქმ. V, გამოსვ. III).

მრბზ-ბ-ი თოფია ერთგვარი. თოფი: ხირიმი (საუკეთესო თოფი), შაშხანა, სიათა, ქოფანი, ერეგობი, ბაზალა, ხარა... („ფშაელები“, — ძველს).

მრბ-ი: ერთი მუქარა ერთხელ, ერთი შეტევით, ერთი გზობა. „შამირცხვა ისეთი სიბერე, რო კაცი ერთი მუქარა მუხლებში და წელში ვეღარ გაიშალოს“ (ვარ.) („ჩალობ“, I). ერთი დუნია აუარებელი, ბევრი. „ერთი დუნია საკლავებია დასახოცი, უნდა დაგვიხოცო“ („დროშა“, III). ერთის თავით ერთად. (მტკვარი და არაგვი) მემრე ჰკონიან ერთმანეთს, მიდიან ერთის თავითა („გაზაფხული“). ერთი უბრალო ძალიან დიდი, ვეებერთელა. „შეხედე, ერთი უბრალო, უზარმაზარი დათვი შემდგარა ჩემს კვალზე და კვალდაკვალ მომდევდა, ნება-ნება მოყოლადა“ („მოგონება“). ერთ მულად სარბენი მანძილი, ჩომელსაც ერთი ვაქცევით, დალამდე გაირბენს ცხენი. კარგა შორია ცხენისთვის, თითქმის ერთ მულად სარბენი („ივ. კოტორ. ამბავი“, VI). ერთის ხელისა ერთი ხელი (ტანხამოხი). (დიაცმა) ერთის ხელისა საცმელი საბრალოს მისცა ძალითა („უიღბლო იღბლიანი“, X). ერთს თვეზე ერთი თვის თავზე, ერთი თვის შემდეგ კართ უკვენ ნავგს ინახვენ, ერთს თვეზე გადაპყრიანო (***) „მე რო...“. ერთს წრეზე ერთიანიად, უცვლილად. სხვადასხვა გვიქადაგებენ, ერთს წრეზე არ დაგვაყენეს („ფშაე-ხევის ავ-კარგი“).

მრბ-ბ (ცნინ.) 1. ერთი. ერთან ჩამანი გამოფქვნა, მთელი ტომარა კი არა („დამშეული“). 2. დედისერთა. ჩამდინარს

მგზავრებს უამბობს სიკვდილსა კის ყმისასა, ფოლადის გული გაულნაე, ვაჰ, დედან ერთისასა („ფშაეული და...“, XI).

მრბ-ბ 1. ერთიანად, მთლიანად. „ირმებსა იალაღებდა არ გაგიგია, რა ექნათ? ძნა-თივა ჩემი ერთიან რქითა და ფეხით გაექნათ!“ („ნადირთა პატრონი“).

2. უცებ, მოულოდნელად. „ერთიან წამოფრინდა ეს ძაღლი, დაუწყეთ რასმე ლაქული“ („ერთგული მეგობარი“, II); „ერთიან ირმეების ხრომა ჩემზედ მიილო თქრიალი“ („მონადირე“, II).

მრბ-ბ(ბ) იხ. § 28.

მრბ-ბ(ბ) იხ. § 28.

მრბ-ბ(ბ) 1. ერთთავად, გამუდმებით. (ბიკები) მთელ ცისმარე დღეს ერთპირად სხედან დუქნის წინ ერთადა („მოხუციის ნათქვამი“, I). 2. ერთსულოვნად, ერთხმად. „ელიოზ, დმერთი გრისხავდეს!“ — ყველა ერთპირად იძახის („ნანგრეთა შორის“, III).

მრბ-ბ: ზედ ცეცხლს ერთს შეშად ეერხვი (ვარ.) („ეერხვი“, II) ბეღღვის შეცდომაა, უნდა: ერთო.

მრბ-ბ(ბ) ერთნაირი. ქება ბევრია, უსაზღვრო, მხოლოდ სალაში ერთფერი („კათია“). ერთფერად: ხმალი ერთფერად გიჭრიდა დევთ ტანს და ტანზე რკინასა („კლდე მტირალი“); (ბუნება) ერთფერად მტირთველი არის საქმის თეთრის და შუვისა („ღამე მთაში“).

მრბ-ბ(ბ) იმთავითვე, თავიდანვე, წინდაწინვე. სახელმწიფო გადასახადო ერთხელვე განიხრული იყო („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“).

მრბ-ბ(ბ) იხ. § 25.

მრბ-ბ-ს: გული ერჩის გული ერჩის, სურვილი აქვს. გული მეც მერჩის და რა ექნა ვარ ცარიელი ძელები („ხმა სამარიადამ“).

მრბ-ბ(ბ) იხ. § 19.

მრბ-ბ (ესე+პროსოდიული ა) ასეა, ვითქობოთ კარგადა, მართლა არ არის ესია? („მთათა ერთობა“); რა დავუშავე დმერთს ან კაცს, რადა, რისთვის ვარ ესია? („ქებათა-ქება“, — მენე).

მრბ-ბ: (ესე+მეშველმზინისეული ა) ასე არის. თქვენი კანონი თქვენ იცით,

ჩემი კანონი ესია („გოდება თანამედროვე სასოწარკვეთილისა“); კარგების წესი ყოფილა, დღესაც ისევე ესია („მათრია წუთისოფელმა“).

მსოზრზომილება-ა (თრქ. სოზბეთ „ბა-ახი“) ესაუბრება, უამბობს, უყვება. კაცო, მე და თორღვა ერთხელ „ფიხონში“ ვართ და ერთურთის მეჭობიას ჩვენს სალოცაეების „ნაპიროფლეზედ“ ევსორბოითლებით ჩვენებურებს („რამე-რუმე მთისა“).

მსრმ იხ. § 10.

მსრმ-ს ისვრის. „(დევ) სად ქვას გვესრეავს, სად კლდეზედ გადაღვლევს“ (ასეა!) („სცენებო“, II, სცენა ბარში).

მსრი-ს ისვრის. ხელს მიბრუნებენ წყუღნი, გზებს მიკვრენ, თოფებს მესრიან (ვარ.) („დათვის ტირილი“).

მსულწმინდან სუნს იყრის და გული მიუწევს, სურვილი აქვს. ბარჩი ნაგდებო ირემო, გესულწმინდან მთისავე („ჩანაწერები“).

მსწრობა-ა: ძლიერს ესწრობა ძალიან დიდს სიხარულთა და ბატონისცემით, სიყვარულით ზედება. ძლიერს მესწრობიან ნაცნობნი, მიხსენიებენ ქებითა („ცოლი ანუ...“ VI).

მსხმნი-ს იხ. დაესხმის.

მსხტაღ: მღ. აფხუშურა მოდის ესხტად, ლამაზად, წმინდაწყლიანი („აფხუშ-შობა“) ბექლვის შიგდომაა, უნდა: კოხტად.

მბანბ იხ. სტანავ, სტანია.

მბმ-ბ იგივეა, რაც ებმეება. ვაჟკაცად ის მწამს. ვინაცა ერთი ათასსა ებმევა („ირაკლი ბრძოლის წინ“).

მბმეება-ბ ეტანება, უტევს, მიუვარდება. (არწივი) ებმეება ფრინველებს, მაგრამ ველარ იჭერს, გაურბიან („არწივი“, — დაფიქრებულ); ფარსმნის თავს ვეფხვი დავკოდე, სამკერ საომრად მეტია (ვარ.) („გოგოთურ და აფშინა“).

მბირმება იხ. § 41.

მბლინ-ნი ეტლის, იღლის მქონე, — „იღლიანი“ (ვაჟა), ძლიერი. თუშნო, ხომარას ნუ ჩახვალთ, ხომარა ეკლიანია... თუ ჩახვალთ, ევლარ ამოხვალთ, გიორგი ეტლიანია („ლამარობა“).

მბლინ-დავლამთინ-ნი ეტლიანი და დავლათიანი, — იღლიანი. „გასახლო ვინმე შამოგახეწოსთა, გაუზარდეთ, უქვინთ ეტლიან-დავლათიანი“ („საშობაო მოთხარ.“ — ხატობა).

მბოლმ-ბ ეყრის, ეკონება. დედაჩემი მომჭლოდა გვერდით, მეტოლმბოდა, მკონინდა ჩემ-ჩუმაღ („მოგონება“).

მბოლო იხ. ატოლია.

მბურხაზება-ბ ტურფა, ლამაზი იჩვენება. აქ ყველა მეტურფაება: სხვაგვარი მზე და მთვარია („სიხმარი სასოწარკვეთილისა“).

მბჰნი-ს ცუდი მხარი ეტყვის ცუდი რამ ენიშნება, ცუდს წინახარ იჭრნობს. „ცუდი მხარი ეტყვის, მაგრამ საით რას უშველს, იმას ვინ შაატყობინებს?“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ. III). ერთი გული ეტყვის ერთი გაფიქრება გაფიქრებს. ქალებმ დაუქრეს „ბუზიკა“, თამაშობს ჩემი დობილი, ერთ გული მეტყვის: შენაცა გადახტი დედიშობილი („ძე. და ახალი ფშავლ. პოეზია“). საწყინარი მხარი ეტყვის იგივეა, რაც ცუდი მხარი ეტყვის. გახდა გიგლია ხომურას, საწყინარ ეტყვის მხარია („გიგლია“, II).

მუზნება-ბ ეტყვის; მოელაპარაკება, დაესაუბრება. მინდა ეუუბნო, ჩქარობენ, თუ ღირსად არა მხდიდიან („ჩვენება“); „გირჩიე, არ დაიჭრე, მე გეუბნენ რამდენი“ („უიღბლო იღლიანი“, X). ცუდი (საწყინარი) მხარი ეუბნება ცუდს რასმე გრძნობს, ცუდნიშანს ზედავს. „იმას არა უშავს, დედილო, ტუღილად გეუბნება ცუდი მხარი“ („მოკვეთ.“ თავი II, გამოსვ. II). ევაჟმე, გული რადმე შემომკენისის, საწყინარი მხარი მეუბნება, მისნად გადამაქციე შეილზე ფიქრმა“ („მოკვეთ.“, თავი II, გამოსვ. II).

მფენდი (თურქ. efendi „ბატონო“) ბატონი. თვით მოლა იყო ეფენდი, მეჩეთს მწირველი ხელობით („ახუნდი“, I).

მფინა („ალუდა...“ III) ბექლვის შიგდომაა, უნდა: იფივა (იხ. აფივა).

ეფონემა-ა უმსუბუქდება. ვფიქრობდი, დაიზრდებოდი, მეფონებოდა კირი მე („ლდის ტირილი“).

ეფონიტი-ეპონიტი-ა ესმება, ეხებება. სწორედ ქორწილია წისკვილში: დიდი, ბუცი და ნალარაც არის, ნეფე-დედოფალი—ნეფე-დედოფალი წისკვილის ქეებაა, ერთმანეთს რომ ეფონიტი-ეპლიშე-ბიან („წისკვილი“).

ეფონტი-ა ბობლავს, ბლოტილობს. არუთინა კი საცოდავად ეფონტიბოდა ბეჭობზე („ლარეჯანი“, II).

მაპ სხ. § 10.

ეპონიტი-ა ეხახუნება, ეხებება. (კატა) ექლიშებოდა, ეხახუნებოდა ბეჭებებს და მოკაუქებულს კედს, როგორც შოლტს, თვალ-წარბში უსვამდა („სათავური“, II).

ეპონტი სხ. § 10.

ეპონტი საშობლოდან განდევნა. შემრისხეს ექსორიითა, თან ცრემლს აფრქვევდენ ღვარადა („ქებათა-ქება“, — მოქუჩრდენ).

ეპონტი-ა ემეტება, არ ენანება. „არ მექუჩრები (მემეტები), ღმერთმა ხო იცის, დასაღონებლად, საზარალოდა“ („ფშავლები“, — შენაპ).

ეპონტი-ა: კარი ეღება თენდება. (ამირანი) ვეღარც საღამოს ეამს ხედავს, ვერც რომ ეღება კარია, გარეჯაუზედა ბუნების წითელ-ყვითელი, მწვანია (ვარ.) („ამირანი“).

ეპონტი-ა ეპირება, აპირებს. მთით ჭალას ჩამოსასვლელად ფრინველნი ეღირებთან („ეთერი“, V).

ეპონტი-ა საშუალება, სახსარი, შესაძლებლობა აქვს. კოდალა დაღონდა და დაფიქრდა. არაფერი ეპონტიბოდა („საწყალი ჩხივი“, II).

ეპონტი-ა: გული ეღრინება ბრაზი მოხდის, გული მოხდის. „მეც გული მეღრინება დიამბეგზე“ („ქუდოვანი“).

ეპონტი სხ. მ-ყუნთია.

ეპონტი-ა შევეთად, ხაჭიოდ მიაჩნია; ეზარება. „ლდე აღარ არის ჩემთვის, ღლე, სიცოცხლე მეშავეთება“ („ეთერი“, IX).

ეპონტი-ა ეღება, შარს უღებს, ჩხუბში იწვევს. „ეეპონტიბოდი, ეინც უფრო თავმოგონე იყვა“ („ხევესურის თავი“).

ეპონტი-ა შინად, თავის სახლად მიაჩნია. შინა არ გვეშინავენა, არც გვასვენებენ კარშია („ქებათა-ქება“, — ხელში).

ეპონტი-ა: ეშმაკთ ცხენა ფეხებმალა ბუზია, წყალზე ტრიალებს ხოლმე. ჩაუძველ, ეშმაკთ ცხენაო, კანქმალალო და ფთიანო („ჩანაწერები“).

ეპონტი-ა ემეხნება, ეღუშება. ტყუილად ღონობს მოხუცი და ეჩმახება პირია („პირველი გაზაფხულის სურათები...“).

ეპონტი: ემს-მახათს მჯილით (მუქით) არ ეცემიო („ფშაველი და...“, XI) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა ეცემისო.

ეპონტი-ა: არა ეცილება არაფერი ეშველება, მეტი გზა არა აქვს. „წყალში გვიღოდა ვასელა, ხიდი არ იყო გაღებული და სიბნელის გამო ვერ გავდიოდითო. იმ დამეს გაუსვლელოდ კი არა გვეცილებოდაო“ (ვარ.) („აბასი და...“).

ეპონტი-ა ცოდვად ეთვლება. „ის რად ეციოდეთო, უფლისგან რაიცი არ გვეცილებსია?“ („გველის-შქამელი“, IV).

ეპონტი: გული ეძლევა მხედარსა მტერთან შეყრისა ნდომითა („სისხლის ძიება“, IV) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ეღება.

ეპონტი-ა ძმად გაეფიცება. „განა მე ის ვითხარ, ქისტებთან დაიჭირე ზავიო, ურჯულოს ეპონტილო“ („მოკვეთი“, მოქმ. III, გამოსვ. II).

ეპონტი-ა ემჩინება, ეძახის. ლალი შეიღები მთებისა ერთმანეთს ეძახებთან („ბახტრონი“, XII).

ეპონტი-ა: ცა მიწას ეწევა ქვიყანა გასწორდება, ბუნებაში წესრიგი დამყარდება. მაშინ ცა მიწას ეწევა, მთაზე შეჭდება ბარია („ხორცო, დაძნელი“).

ეპონტი-ა იწვევს, რომ მიწვევს. მწვანეს ეწვევა ფოთოლსა ხარი-იჩრემი რქიანი („გოგოთური და აფშინა“, III).

მწონება- თავი ეწონება თავი მოსწონს, ამჟობს. ყმა მოიღოდა გორი-გორ, არ ეწონება თავია („აღუ-ღა...“, II).

მწუნება- დასაწუნებლად მიიჩნევა, იწუნებს. სულ თავისაკენ რად ითლი, ცოტაც ქვეყანას არგია, რო თამამად ვსთქვა მაშინა: „არ მეწუნება, კარგია!“ („საახალწლოდ“, — თქვენი).

მწაბლება ენანება, ებრალება, ეზოგება. თითონ ხომ არ ეწყალება, არც იმათ დახოვეინა (ვარ.) („ნახევეარ-წი-წილა“).

მეპობს იმელი აქვს; ვარაული აქვს; ფიქრობს. „მეპეობ, ეიდეც წაეღა“ („ფშაელები“ — შენამც); ვეპეობ, რომ ამისრულდება გულისა დანაპირები („სა-ახალწლოდ“).

მეპირება იხ. § 80.

მეპირინება- დაეპირვინება, დაქარხ შეაქლებინებს. „თუ... არ გამიპირიდების, აღარც ვის ეპრა, აღარც ვის ვეპირვინებო“ („ხეესურის თავი“).

მე-ი „გამოქვაბული კლდე“ (ვაჟა). ზოგი კლდის ეხში შეგვიძრა, სხვათ გადალახნეს მთანია („მაცნე“); (გიგლიამ) ცხრა მოკლა, ოთხი გაიქცა, ერთი გადუხტა ეხშია („გიგლია“, V).

მხალბ იხ. ეხლებია.

მხამხამება- ეხამუშება, ეუხერხულე-ბა. დადგა და, ცოტა არ იყო, ეხამუხა აქ დგომა („სოფლის სურათები“, III).

მხანება- ეხმანება, გასძახის. (არწი-ვებს) უყვარსთ, რო ჰხედვენ ერთურთსა, მიტომ ეხასებია! („ბახტრიონი“, XII).

მხლინება- იტანს, იგუუებს. დედონაცვალს არ ეხლინებოდა იოთამის შვი-ლები, უნდოდა იმათი თავიდან მოშო-რება („როგორ გაჩნდენ ბუები..“).

მხლძვება- მოიღის, მოსალოდნელია, რომ დაემართოს (მოუხდებს...). „იიდეეაც

გვეხედებოდა უბედურება, მაგრამ ვეხ-ვეწე დაბალებელსაო“ („ფშაველი და...“, III).

მხმება- ესობა, ეტრობა. უმსგავსო მა-თი სიცილი ეკლად მეხევა გულზედა („მოხუცის ნათქვამი“, I) (ფიგურა) ჩემი სათქმელი სიმართლე მევე მეხევა წყულულშია („საშობაო ზღაპარი“).

მხმებ-მხმებება- დაეხეტება, უგზო-უკვლოდ დადის. „ნტრე, ნტრე, ნტრეე! აშური, აგაშური, შე მუდრეგო, რას ეხე-ტებ-ებეცები?“ („სცენები“, — ფშაველ-ცხოვრ., სცენა I).

მხმება- ერიხება, აწუდება, მოუ-ლოდნელად წინ ზედება. ელიზბარი თეა-ლებს აქეთ-იქით აცეცებს... ყველაფერი, რაც-კი თვალში ეხეჩება, უნდა განსკვრი-ტოს თვლით („ნადირთა პატრიონი“).

მხმება- ხედება, გადაეურება. „ძალი-ან მეხევეოდა ნადირი“ („ცრუბენტ. აღმ-ზრდ.,“ ნაწ. II, თ. I).

მხმებარ-ი (არაბ. მხმებარ) სახელი. პათივი. რადგანაც ორაგული არ იცის, იორს არაგვის ეხტიბარი, სახელი არა აქვს. („ორაგულის ცხოვრება“, II).

მხმება ეფიცება, თება. მე სიცი-ვისაგან დაქრუნხულ ხელ-ფეხს ვითობ-ლი და ცეცხლს ეხეხებოდი („ახალი წე-ლი ფშაველი“).

მეზბანება („ფშაველები“, — გზად) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ეჭავახება.

მეზმანება- ჭოუტად ებრძვის, არ უტხდება. დედაცოცე მამაკაცზე მძლავ-რად, სასტიკად ებრძვის მძაფრს, სასტიკს ბუნებას, ეჭავახება. არ უტრდება („ფშა-ველები“, — გზად, II).

მეზმრება- ჭავრი აქვს. ნაფლიანია. წუხს. „არა, შვილო, იმათ თითონაც ეჭავრებათ. თითონაც დაღონებულბია“ („მოკვეთი“, მოქმ. V, გამოცე. I).

3

მბლახ-ი ცუდი, ძნელი. „ვაგლახი გზა გასატილებელი“ („მოგონება“).

მბლახ-ი- სმენა ეალდება ის სმენა იღლება, მოსასმენად მოხაბერე-

ბელი ხდება. „მსმენელთა სმენა ვალდე-ბის, ისეთი შექმენ ამბები“ („თმა-გრძე-ლა...“).

პანოლ-ბი. § 21.

პანძლო: „პანძლო სახ-კარი კარგა შპინახით“ („ფშაველი და...“, III) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ვინძლო.

პაპაი ბი. § 20.

პაპაი: „რახელ მოგეხიბლა ეაეებს“ („სცენა მთაში“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ეაეებო.

პაპო(თ) ეტყუან დამუქრებით მიმართვისას გახაფრთხილებლად. „ეაუო, შენ არ გამაქაფრო, არ მამიყვანო ბრაზხელა“ („პართ. ქორწ.“, III); „ეაუო, დათო, თავი დამანებე, წერას ნუ აუგდიხარ“ („მოგონება“); „ეაუოთ, თქვენ ჭყვიანდა, თორო მე ვიცი, როგორც გავიტუეთ!“ („სცენა მთაში“).

პარაპი ბი. § 40.

პარაპი საუბედუროდ, სამწუხაროდ. „არაგვის პირით წაჰული მე დავრჩი ვარმად ცალია“ („მოხუცის ნათქვამი“).

პანოლ ბი. § 21.

პაცუნა ბი. § 20.

პაპაგნოლი ბი. § 10, § 34.

პახალე (აწმყო: ახლი-ს) მივაჯახე, მივარტყი. უცებ ფეხი რალასაც წამოეკარ და ქეას თავი ვახალე („ერემ-სერემ-სურკემანს“).

პაპაპე (შორისდებ.) იგვიფა, რაც ვაპე. „ნეტაეი რისთვის ვიცოცხლე, რისათვის ვათენ-ვალმე. თუ ზოლოს ამას ვიტყოდი: „წუთისოფელი, ვაპაპე!“ („ნეტაეი რისთვის...“).

პპორტაპაპ-ი ბი. § 9.

პელა ბი. § 20.

პერა(ი) ბი. § 19.

პერაპის ვერაფერი ბევრი, ვერაფერი მაგდენი კარგი. „რახელ ყოფილიყო, შიშიაე, კახეთი?...“ „ვერაისა ყოფილიყო, გულანის ჭვარის გამარჯვებაა,“ — მიუგო შიშიაე... („ნაკვესები“, II).

პერანა ბი. § 46

პერ თუ ალბათ, ვერ. „განგების გასართობნი ვართ ჩვენის პირით და ლბინთა, ამის მეტს ვერ თუ შესძლებდა, ღმერთმა ინება იმითა, — დავვალდოს, ოფლი გვადინოს, მერე გავკადლოს ძილითა“ („ვიციანი, ღმერთო, სამყარო“).

პეროთი ბი. § 28.

პერ-როგორ როგორღაც ვერ. „ღამე ენაცვლება თოთის, ვერ როგორ ვარჩევა ხალხშია“ („გველის-მკამელი“, X).

პერსა ბი. § 10.

პერსანი ბი. § 10.

პერსი ბი. § 1, § 27.

პერსანი ბი. § 1.

პერსპინა ბი. § 19.

პერსარას ბი. § 10.

პერსარას ბი. § 10.

პერსპელი: „ეერხელი ბულა“ დევის სახელია. დევი გაიქცა და ვერხველში გამოჩენილს დევს—ვერხველის ბულას“ შეეხიზნა („კოპალა და იახსარი...“).

პეუზნო ბი. ეუზნება.

პელაროთი ბი. § 28.

პელარსანი ბი. § 1.

პეაუღენთი ბი. პეუღია, პეუღაე.

პეაეი: „უნდა ჩხუბზე ხელი ავიღო, აღარც ვის ვცა, აღარც ვის ვეცემი“ („უძმოს ძმა“, II) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ვეცემინო.

პეაე მუაე წყალი. „დღეს ცხვრის მომველი, მზრუნველი, ამხანაგები, შეილო, — ტყეა, კლდე, ბალახი და ვეძა“ („გაველა ცხვარი“, II).

პეაე-ი აეაე. „სხენებს რაღა ჰსოცაე კახეთში ნახვეწის (ხონა, თეფშები, ტაბკები და სხვა ხის ვეჯი) ზიდეთათ“ („ძედა ახალი ფშაე. პოეზია“).

პეიზლოდი ბი. § 84.

პეიზნათი ბი. იღენენ.

პეიპ ბი. § 41.

პეიპ: ვიპე მაგას წყებლას დამიკარაეს... („ფშაველი და...“, XI) ბექდვის შეცდომაა უნდა: ვინც.

პეინ-ბი. § 20.

პეინა(ბ) ბი. § 1.

პეინ რა-რა ნეტა ვინ? „ვინ რა-რა ფიქრობს, გიგლიას გააღებინოს აღმანი?“ („გიგლია“, I).

პეინა ბი. § 20.

პერი-ტიპი-ი ვირ-ტიპა, ოხერ-ტიპალი ვირი. „რა უნდა უყოს კაცმა ამ ვირტიპალს, შენახვად აღარ ღირს, ყიდვით აღარავინ იყიდის!“ („უძლური ვირი“, II).

მის(ბ) 1. ვისმე. „არც ვისა სწეველი, არც სტირი, არც ვის რასა სთხოვ წილადა“. („შაშო, მასვე კმდერ“). 2 ვისი? „რა ერს ეკუთვნის, ან არის ვისა?“ (ვარ.) („ქალის მთა“).

მისად ოხ. § 26.

მისამ ოხ. § 1.

მითხანით ოხ. იუბნებს.

მითხლოდით ოხ. § 84.

მითხლოდით ოხ. § 84.

მითხურბი (—ვიყურე + პროსოდიული ა) ოხ. იყურებს.

მითხლიბ ოხ. § 10.

მითხლიბ ოხ. § 10.

მითხლიბ ოხ. § 14.

მითხლიბ: „თქვენის გამარჯვების, ეოუებს!“ („სოფელი ხახმატი“ — აგვისტო) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ვოუებო.

მითხლიბ ოხ. § 14.

მითხლიბ ოხ. § 14.

მითხლიბ ოხ. § 14.

მითხლიბ ვაიმე. „ეოქმე!..“ — ამოიხეწეშა მუტელამ („მუტელა“, VII).

მითხლიბ იგივეა, რაც ვოქმე. „ეოქმე, ეოქმე, რომ მამაგონდება, თავში დამკრავს

ერიატელი და ფეხებში გამგარდება“ („სტენებო“, — ფშავლ. ცხოვრ., სცენა I).

მითხლიბ: ჩვენ იქ ვუტყვრით მინდერადა („სოფლის სურათებო“, I) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა ვუტყვრით.

მითხლიბ ოხ. § 31.

მითხლიბ ოხ. § 44.

მითხლიბ ოხ. § 8.

მითხლიბ ოხ. § 84.

მითხლიბ ოხ. § 8.

მითხლიბ ოხ. § 38.

მითხლიბ ოხ. § 88.

მითხლიბ ოხ. § 41.

მითხლიბ ოხ. § 84.

მითხლიბ ოხ. § 41.

მითხლიბ („მონადირე“, III) ბეჭდვის შეცდომაა, ოხ. ვწვადია.

მითხლიბ (ვწვადე + პროსოდიული ხმოვანი ა) ვაძრე, | აზო'ვაცადე, აზოვუდე. ამ სიზმრით ბევრჯერ თორღვაბა ირემს გულ-ღვიძლი ვწვადია („მონადირე“, III).

მითხლიბ ოხ. § 41.

მითხლიბ ოხ. § 84.

ზ

ზამთ-ი ზარი, შიში; მრისხანე, მკაცრი შესახედობა. „უფსკრულს თვალს ვერ გაუსწორებდა ხამი აღამიანი, ისეთი ზავთი ქქონდა“ (ვარ.) („მუყვარებულ“, I). ზავთს და იღებს მრისხანე, შემწვარავ გამომეტყველებას მიიღებს. „(მახარებ) ზავთი დაიდვა, როგორაც ღრუბელმ ცას გადამაეულმა“ („გოგო“).

ზამთარა: ზამთარა ეაშლი ვაშლი, რომელიც ზამთარში ინახება. „(ფაელო) ყმაწვილობიდან შეჩვეული იყო დიდელის მშვიდს, პატიოსანს, ზამთარა ეაშლივით შექმუხენილს სახეს“ (თარგმ.) („მზითვ. ლანგ.“).

ზამთარის ოხ. § 26.

ზარ-ი ხამაძლა ტირილი, მოთქმით ტირილი. „ქარი ქვითინებს... ღრუბელთა ზარი თქვეს შესაზარები“ („ბახტრ.“, I);

„სხლოვანს ატირდა ბებერი, მოსთქვამს ზარს ზარიანდა“ („ბახტრ.“, VIII); „საზარო არის, თუმც ზარსა აღარ ამბობენ ქალები“ („ქებათა-ქება“, — მელო...).

ზარნაშო დიდი ბუ. „ზარნაშო იყო საშინელება ღამისა და იგიც დაიკარგა“ („ტრელებო“); „ათასი მტერია — ტურა, მელა, ქარი, ზარნაშო“ („დიდებ. საჩუქ.“).

ზარობ-ხ ეზარება. „განა ჩემსავით ტირიან და სიცოცხლესა ზარობენ“ („ჩემი ახალი მეკვლე“).

ზარნაშო-ი ჩაყაყაყი, ქანაობა. „ჯორი თითქმის აღარა ჩანს ცოცხებში, იმდენი ჰკიდია, ზედ თვით ხევესური შემქდარა, ეს ფარ-ხმლიანი რაინდი, და ზაყზაყით მიამქნძულებს საბაროდ თავის „ჯორიკასა“ (ვარ.) („ხევესურები“, — საზოგადო შენიშვნები).

ჯადღაბარ-ი „რკინის სამფება — ქვა-
ბისა და მიხთანათა ცეცხლზე შესადგ-
მელად“ (გლ.). აქ: ტახტი. „როცა ის (მუ-
ზა) პარნასის ზედადგარზედ უნდა დაბრ-
ძანებულყო, უცებ გონებამ მუშტი მოუ-
ღერა“ („რამე-რუმე მთისა“).

ჯადროდ (ხევის) მთლად ზედ, პირ-
დაპირ ზედ. „მაკედეს ახლუაჩი ჩემთან,
ზედაოდ“ („სცენა მთაში“)

ჯადრუხი საკულტო დღესასწაულში
დახაბარჯავი სასმელი (ღვინო, არა-
უი...), „რამდენიც საკლავის პატრონია,
იმდენსავე ხელში ბოთლით ან ჩარე-
ქით ზედაშე ეკირა“ („ღროშა“, III).

ჯავითა იხ. § 27.

ჯა-ჯარ, ჯა-ჯარა ზერელე, დაუკვირ-
ვებელი. „ზოგ შემთხვევაში პაპა სწორედ
უკულმართად მსჯელობს და, თუ ზეზერ
შეხედე მის მსჯელობას, უსათუოდ დაი-
წყუნებ“ („პაპას მსოფლიო ფიქრები“);
„არ იცი, არა, ქვეა-თხელო, ყბედო, ზე-
ზერე მგრძნობარე“ („გველის-შვამე-
ლი“, VI).

ჯაჯულად ფეხზე მდგომი. „იპან
(ქორმა) თითქმის ზეზეულად შექამა დე-
დის თვალწინ ტრელი“ („ტრედები“).

ჯაჯურ ზედამირზე დაუმარხავად
(სატრფო) ზეზეურ დარჩეს, ღვთის მად-
ლსა, ყელგამოჭრილი დანითა („ნატერა“).

ჯაჯურობ-ს ზემოთ ამოდის, ღრმად
არ ხნავს (გუთანი). „გუთნისდემად ერთ-
ხელ დაისწავლოს..., გუთანი რომ ღრმო-
ბდეს თუ ზეზეურობდეს, საით რა ეწამ-
ლება“ („ფშაველი და...“, V).

ჯაჯვამ კარგი ვაჟაკის ეპითეტია.
„კარგს ვაჟაკს ფშაველი ეძახის
„ხარს“ — ეს ერთი ეპითეტთაგანია, რო-
გორც „ბირხლა“, „ზეზევა“, „მოზვერი“,
„ბუტაყი“ და სხვ.“ („ფხუმობა“).

ჯაძითა ზევითა, ზევით მყოფი. „ღმე-
რთმა გიშველოს, ძმაო, სულის მადლიც
შაგეწიოს და ზეთის ღვთისაც“ („ხა-
ლარჯობა და რიგები“).

ჯაძითა იხ. § 28.

ჯაძო: ზ ე მ თ ა რ ო საპათიო აღ-

გოლი სახლში. „(უორანი) აქამდე მალლი-
დამ ჩვენს დარბაზს დაპკიუნებდა და
ახლა ზემო თაროსაც დაგვიბინავდა“
(„ამირანის ხმალი“).

ჯაძოთ იხ. § 27.

ჯან ზევით, ზემოთ. „ახლა აი ზენ უნ-
და ავიარო, იქაც გაგისინჯავ“ („სცენე-
ბი“, — ფშავე. ცხოვრ. სცენა. II). ზე-
ნით ზევიდან. „გახარებული უფალი
კარგს ემას ჯვარს სწერდეს ზენითა“
(„კაი ყმა“)

ჯანა ზემოთა. „ცხენი შენი... უნდა
მაწვიო, რათა მივდივარ ზენა სოფელს“
(„გოდება დიაკვნისა“).

ჯანადა იხ. § 28.

ჯანაით იხ. § 27.

ჯანაისკა იხ. § 28.

ჯანარ-ი აქ: ზეციური, ღვთიური.
ზენართა გრძნობათათვისა გუნებამცა
გაქეთ ძლიერი („მიკვლევა“).

ჯანაბ-ი (სპარ. „ჯანაბან“) „მუქი
ყვითელი“ კარგი ცხენის ეპითეტია.
„შატილს მინდიაც მოიდა, ზერდაგით
რვალიანითა“ („ალუდა...“, II).

ჯანა-ჯანა იგივეა, რაც ზე-ზერ, ზე-
ზერე, ზოგს ზერე-ზერე მოაზრეს ჰგონია,
ვითომ ჩვენ უნიკონი ვიყუვენთ („ფიქრე-
ბი“, — ფიქრი).

ჯანაბარ-ი აღმაფრენა, ზემოთაო-
ნება. „ღედა-ენა, მისი სიტყვების აკინძვა
მისი მიმოხვრა ერთნაირი ამამოძრავებე-
ლი ძალაა, ზემოთაბერვაა, პოეტის აღმაფ-
თოვანებელი მუსიკა“ („ნიქიერი მწე-
რალი“).

ჯანაბ-ს ქედმალლობს, ამპარტავობს.
„ნაცარ-მტკრად იყუნენ ქვეუღნი, ვინაც
გუშინა ზეაობდენ“ („კიდევა ცნახე გ-
ზაფხულს“).

ჯანარ ზვარაკი, ხატისთვის შესაწი-
რავი (შეწირული) საქონელი. „საკლავის
პატრონები თავ-თავიანთ ზვარას ატყა-
ვებდენ“ („საშობაო მოთხრ.“, — ხა-
ტობა).

ჯანარ-ი (ფიგურ.) ზვარაკი. ჯავრობა
ისმის იქითა, გადმოდება ვინმე ბერია...

მიძახა: „რა ჰქენ, თორღვაო, რაად მამი-
ჯალ ზეერია?!“ („მონადირე“, III).

ზმარაშ-ს „სინჯავს, ათვლიერებს“
(ვაჟა). „ქალს ხატობაში ნუ ჰზვერავ:
ტანთ ნათხოვარი აცეია, ქალი თუ გინდა
ლამაში, დაქველიე ქერის მკაშია“ („ფშა-
ველი და...“, XI); „ხმალს ჰზვერავს გაფ-
რინდაული... თათრები ეხოცე ამითა“
(„კირტიკა... ვართაგავასი“, III).

ზიდილ-ი გაწევა, მიწევა. „მეორემ
(ყვავება) ზიდილი დაიწყო, უნდოდა ხე-
ლიდან გამშვებოდა“ („ცრუპენტ.
აღმზრდ.“ ნაწ. II, თ. I); „ბიჭი ის არი,
საომრად ეინაც დაიწეებს ზიდილსა“
(„ხევსური ბერდია“).

ზიპ-ზიპა კოხტა, მოყაშმული (მძივ-
ლილით, ვერცხლით). „ეხლა მე მერტყას
წელზედა შენი ზიკ-ზიკა ხმალია“ („გო-
გოთურ და აფშინა“, III).

ზილ-ი წვრილი, მალალი ხმა. „შაში
ზილს ამბობს ხმატკვილად“ (ვარ.) („ბირვ.
გახაფხ. სურ...“).

ზინათ-ი (სპარ. ზინათ „სამკაული“)
ვერცხლული. „სალაშარისჭეროდ მოგ-
ვაქვის ზინათი ნაშოვარია“ („ბახტრიო-
ნი“, XVI).

ზლანაშენ-ი ზაყაუი, რყევა სიარუ-
ლის დროს. (ხბო) მალ-მალე წამოდგე-
ბოდა ზეზე ტანის ზლანუნით („ახალი
წელი ფშავეში“).

ზმანებზ ზომება. „გველის ზმანე-
ბაში ფსლიქვი გაწყვეტილაო“ („ფშავე-
ლი და...“, XI).

ზომგებისაღ იხ. § 28.

ზომგები იხ. § 14.

ზომ-ი: ზომის დაგება იხ. და-
გება.

ზომ „ისარზე დასაგები წვეტიანი
რკინა“ (ვაჟა). „მე, რადგანაც ნამდვილი
ზროვები (რკინისაა, ისრის წვერზე დასა-

გები) არა მქონდა, თუნუქისა გავაყეთე“
(„ცრუპენტ. აღმზრდ.“ ნაწ. II, თ. I);
„მოდის ნასროლი ლოდები, ისრის ზროს
მაქვს ძგრილი“ („კოპალა“, III);
„წყლულიდან ისარი ამოაძრო, გაწმინდა
სისხლიანი ზრო... ჩაავ საისრეში და წა-
ვიდა“ („როგორ გაჩნდენ ბუები...“ III).

ზუმს იხ. § 9.

ზუნი: ქარი ასკდება კარებსა, ზუის
და დმუის ტიალი („მამას ელიან ბალ-
ლები“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: წუხს.
ზურბ-ი: ზურგს მისცემს იხ.
მისცემს.

ზურგზემითა იხ. § 29.

ზლან-ი საქონლის ბინის იატაკი ხი-
სა ან ქვისა. „ხბო როდი ისვენებდა,
თუმც ხერიანად ტანს ვერ იმაგრებდა,
ზლანებზე ფეხი უსხლტებოდა, გორავ-
და, მაინც დედის ძუძუს ეძებდა“ (***
„ოლა...“).

ზლანა: ზლანას მოიღებს იხ.
მოიღებს.

ზლანა: ზლანა დგა იხ. დგა.

ზლანსინიმი: იმათ, ზლანსიქით, ქა-
ჩეთი აუკლიათ („რამე-რუმე შთისა“)
ბექღვის შეცდომაა, იხ. სხვა.

ზლანსა იხ. § 9.

ზლანსაბა იხ. § 28.

ზლანა ზღვენის, ძღვენის მირთმე-
ვა. ეხლა დაიწყო ზლანა. მოქპონდათ
„ზღვენი“ („ფშაველი და...“, IX).

ზლანა იხ. § 8.

თ

თაბგბტილ-ი ტიალი, ოხერ-ტიალი
თავი. „სულთა დაამწარეს ამ თავგბტი-
ალუბმა, განჯინაში ველარაფერი შემინა-
ხეს“ („სათაგური“, II).

თაბ (ხევის) თავად, თვითონ. „განა
შენ თავა არ იცი, კომლეურად გვაქვის და
გვქონდ გაყოფილ ტყეები“ („თიან. ფე-
ლერ“. — უკაცრავად).

თავპანანი უნარიანი, მოხერხებულნი. „იყო ერთი მელია-კუდიგქელია, გონიერი, ღონიერი, კვიანი, ფხიანი, თავეზიანი და ხანდახან ავზნიანიც“ („მელია-კუდიგქელია“, III).

თავპანანი იხ. § 21.

თავ-თავად ცალცალკე. „დაგვლევ თავ-თავად წიწილასავით და ისე გადავყრა“ („ფშვლები“, — შენამცი); ერთობის ნუ დავალენებთ, თავ-თავად მივეცეთ ადგილი („ფშველი და...“ XI).

თავით თავთან, თავისკენ, ზემოთა მხარეს. „სანოვავით გამართულს, შემკულს ხონჩებს თავით უღვა კურქლით ან სპილენძის თუნვით... წყალი“ („ფშველები“, — გზად).

თავ-თავის: თავი-თავის მოუყრის იხ. მოუყრის.

თავპანანი „თავ-მოკალი (ნისკარტის მოყვანილობის გამო)“ (ა. შან.). „უყურეთ თავკაუნასა (სვავს), იმასაც კეთა ჰქონია“ („მთათა ერთობა“).

თავ-ლავანი (ხაუბრ.) თავ-პირი, ცხვირ-პირი. „ღამეხე იმის თავ-ლავანი, დევივით ხელნი, გაფშვლივით წვერნი, კი-ცეცხლასავით (ციცინათელა) თვალნი“ („ბერდისა“, III).

თავმამწონარა თავმამწონე, ამაყი. „ქალავ თავმამწონარაო. ქმარ-ყოფა თავსა დაგიციდის“ („ფშ. დედაკაცის მდგომარეობა...“); „ციხე-გორობით მოსეეს ჩემთან მოიდა ისი და კიდევ სხვა რაიმე ტანა, ყუნჯივით დაბალა, წვივსქელა, კისხანაქმარენილა, თავმამწონარა რაიმე, გაპოხილა, ძველა ქულის ჩაჩა ეხურა“ („ღარეჯანი“, IV).

თავმამწონე ბრა: („ღარეჯანი“, IV) ბეჭდვის შეცდომა, იხ. თავმამწონარა.

თავმოსაპვლავი-ნი საწყევარი სიტყვა: ხახივლიდ. „აქ რისთვის წამოვჩერებდი მე, ეს თავმოსაპვლავი“ („აქა ამბავი...“).

თავმოსაპვლავი-ნი მგლოვიარობის ნიშნად წვერმოშვებულთათვის წვერის მოპარხინების წეს-ჩვეულება. სხვა დროს „თავმოსაპვლავი“ ცალკე ხარჯს მოი-

თხოვდა, საკლავს და სასმელს („ფშველი და...“, V).

თავმომარა (ხაუბრ.) თავი. „მამინ კნახე შენს სეირსა, ქვით ქვაზე გაგინაყმა თავნიერასა“ („ბერდისა“, I).

თავმომარა იგივეა, რაც თავნიერა. „სად არი კაცი და პატრონი, დასტაცე იმას ი ბუწუწები და დაბეგვეო, გაუნაყე ი თავნიერა ქეებზედაო“ („ღარეჯანი“, III).

თავმოსხლ-ნი მოკლული ადამიანის სისხლი, რომელიც ან ისევე მკვლელობით უნდა ანაზღაურებულიყო, ანდა გარკვეული ნივთიერი საზღაურით. „როდესაც შერიგება მოხდებოდა, თავისისხლის საფასურის გარდა, გამოართმევდენ იმ ნივთს, რომელიც კი მოეწონებოდათ მოკლულის ნათესავებს“ („ფშველების ძვ. სამართალი...“).

თავმოსხლ-ნი კარგი, სასარგებლო. უკუყო, უგონებო კაცის საქმე სად თქმულა ან სად გაგონილა გამოსადეგი და თავმოსხლავალი („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

თავმოსხლ-ნი ზგუობს, იტანს. „მე სოფლის თავსა ვესახე, და არ სოფელი ჩემს თავსა, სოფელი კარგა მთავსობდა, თუ მე სოფელი მეთავსა“ („ფშველები“ — ძველს); კაცი იტანჯვის, ვერ მთავსობს, ცდილობს გამაგდოს ჩქარაო („სინინდისის სიმღერა“).

თავშავა (Origanum vulgare) ღვიძლისფერყვავილებიანი ბალახოვანი მცენარეა, იყენებენ შავად ღებვისათვის. იმაზე ნარისა და თავშავას მეტი არაფერი ამოდის („შობაბეჭდ“).

თავშავადებრობა სიკეთე, ერთგულება(?) სწორედ მდაბიო ხალხის თავშეუდებრობა ჰქონდა მინისტრს, რომ ჩვენის სოფლისათვის ფრიად სასარგებლო კანონი გამოსცა (ვარ.) („თიან. ფელეტ.“—ვიცნ).

თავში თავდაპირველად, ყველაზე წინ. მომიკითხე თავში ჩემი დედა გულქანი, აკოცე ჩემ მაგივრად ხელეზე და შუბლში („თ. და ალ. რაზიკაშვილებისადმი“, 1896 წ.)

თათრისშვილები-ი თათრები (შდრ. ქისტოშვილები, ხევსურიშვილები...). „ზახტრონს თათრისშვილებსა დღე გაუთენდათ მწარია“ („ზახტრონი“, XV).

თამარ-ი: თამარის სალოცავი თამარისა და ლაშას (ლაშქარის) სალოცავები უკანაფშავის არაგვის მარჯვენა და მარცხენა მხარეს მდებარეობენ. თამარის სალოცავი არაგვის მარცხენა მხარეს არის. „ჩვენო ბატონო, ლაშარის-ჭვარო, დიდო თამარო“ („მოკეეთ“, მოქმ. IV, გამოსვ. VII); თამარის სალოცავშია მოსჩანს ფშავლების კრებო („დიდო თამარი“).

თამარ-მეფე იგივეა, რაც თამარი, თამარის სალოცავი. აღიდეს ლაშარელი და თამარ-მეფე წყნარია („გალაშქრება...“).

თამარს დედოფალს: „დიდება შენთვის, თამარს დედოფალს“ („ფშავლები“ — ძველს) ბექვდის შტელოშია, უნდა: თამარი დედოფალი.

თამარძალ-ი ხახმატის ჭვარის (წმინდა გიორგის) ერთ-ერთი დობილთავანი. ეს დები ხახმატის ჭვარისა უნდა იყვნენ მოლოზნები. მათი სახელები: სამქიძარი, თამარქალი, ხოშაქა, მზექალა და აშექა („ფშავლ. ამოდ-მორწმ.“).

თამაშობ-ს ცეკვავს. „ღმერთო, მიბედნიერე ძმისწულიცა და რძალიცა“, — ამბობდა ქუდმოხდილი რაიბული და, ვითომ ვთამაშობო, ფეხებს აცოდვილებდა“ („ფშაველი და... X“).

თამაშობა ცეკვა. „ღაიწყეს ქალკუთ ერთად თამაშობა“ („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ., სცენა I).

თამელ-ი (*Sorbus torminalis*) თეთრ-ყვავილიანი და წაბლისფერნაყოფიანი ვილური ხილი, იშვებო, — დათვისხსნადა. „(შაშვი) მოველო კენწეროში თამელს... და დაიწყო გალობა“ („ბუნების მგოსნები“, I).

თამთამ-ი: თამთამი გააქვს რხევა, ნძრევა. „და ქობს, გადახრილს გვერდზედა, ხელს ახლებ— გააქვს თამთამი“ („საშობაო ამბავი“, I).

თანწირა: თანწირა ქობი „პატარა ხნილენძის ქვაბი უქარბო, პირგადაწეული, რომელიც ჩვეულებრივ ზე-

დადგარზე დაიდგის“ (ა. შან). „წაიღონ, ერთი ეგ-ლა მაქვს, ერთი თანწირა ქობია“ („ღარბის სიმღერა“).

თანწირ-ს იგულებს, ითვისებს, ცოლად, ახლობლად მიიჩნევა. „ნეტავ ქმად რად არ მთანიობს, ძღვენს რად არ იღებს ძმისასა?“ („მონადირე“).

თარბანამ თურქული ტომის სახელია. „მე მოვეკავ თარაქამასა, ზედ შვიალ ფალაქანზედა“ („ფიქრები მკვეხისტყაონის“ შესახებ“).

თარბანისთა იხ. § 46.

თარხნობა აქ: სიმღიდრე. (მუცელაქ) მოახსენა მეფეს: არ მინდა თარხნობა, ოლონდ ნუ მტანჯავო (ვარ.) („მუცელა“, V).

თასურა (ცნენ) თახი. „თასურების პარვასა ხეწვა სჯობს ჩემის ფიქრითა“ („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“).

თეთრ-ი ვერცხლის ფული. აქ: ფულა გთხოვთ... მომცეთ ხუთი თუმანი თეთრი ჩემის ნაწერების ანგარიშში („წ. კ. გ. ს.“ 1899 წ.). „ჩვენც სამსახურისად მზადა ვართ: ცხრით, ძროხით, „თერთით“ და სანთლით“ („რამე-რუმე მთისა“).

თესლ-ჭილაბ-ი ჭიში, ჩამომავლობა. „თუ უჯიშო გვარის ხევსურს გაყვა ცოლად ჭიშიანი გვარის ქალი, მაშინ ქალის ნათესავები მოიკეეთენ „თესლ-ჭილაგის“ შემბლაღავს ქალს“ („ხევს. ქორწ.“).

თვალ-ი: (რასმე) თვალებს აწყალებს იხ. აწყალებს.

თვალად-ტანადა გარეგნობით, შესახედაობით. „იქ ისევ მწვანობს ბუნება, საამო თვალად-ტანადა“ („აზრი და გრძნობა“).

თვალბადითი „ავის თვლით შემხედველი, ავის მომანსწავებელი“ (ა. შან). „ქალის ხმა ესმა ყორანსაც მის თავზე გადმოტრენილსა, თვალბადითს, წყენა დაეტყო სახესა, ნისკარტრენილსა“ („მოტუბული“).

თვალდაშვულ-ი ნახვას მონატრებული. „თვალდაშვული ვუტყვარი შენს ნაზს და ტურთა ფერასა“ („ათასჯერ მოხვედ, იავო“).

თვალშურთხ-ი შურთხივით ლამაზ-
თვალბიანი, თვალჭრელი. „ქმარას თუ
ქნანობ, თვალშურთხო, ვერ ჰქმერობ
მოსაკვლელად“ („გველის-მკამელი“,
X); „ბერით თვალშურთხი გოგონა შეს-
ცქერს გმირს გულს ბგერთა“ („მამი-
დის დანაბარება“).

თვირთვილ-ი თრთვილი. „მალედავ
დასდებს თვირთვილსა, ფოთოლნი ჩამო-
ცივიან“ („მთიულის სიმღერა“).

თვინობ-ს ეთვისება, იგუებს. „ვე
როდი მთვისობენ, ვეროთირები“ („ეო-
ლი“); „თუ კი მე გთვიაობ... შენ რატომ
აღარ უნდა მითვისო, თუ გიყუარეარ?“
 („მოკვეთ.“ მოქმ. V, გამოვ. II).

ს-თვლი-ს ღაშღერებს, სიმღერით
ჩამოფლხის. „აღზნებით გმირთა სახე-
ლებს ლექსებში სთვლიდენ წმიდადა“
 („გველის-მკამელი“, I).

თივს „ზვინია თვისა მ—7 ფუთამ-
ღე“ (ვაჟა). „მე ამის მეტი არ შემძლიან:
მიჩუქებია ერთი თივა და ერთი ტვირ-
თი ჩალა“ („გასამართლ. ჩიბუხი“, III).

თითისტარა „თითისტარის ოღენა“
(ა. შან.). გოგოვ, შე ცუგრუმელაო, პა-
ტარავ, თითისტარაო, რომ მოცუცუნდი
ჩემთანა, ნეტავ, ვინ დაგიბარაო („პირე-
ლი გაზაფხული“).

თითსაღირებ-ი თითით საჩვენებელი
(ნაკლისა, უარუოფითი თვისებებისათვის).
„რად გავხდეთ თითსაღირებნი, საგომბნი,
გასაქელანნი!“ („მთათა ერთობა“).

თიპვ-ი ჩითის ან აბრეშუმის ქსო-
ვილის ნაქერი, ნაკუწი. თაეზედ თა-
მარს შავი თიკვი ეხურა ჩიქილის მავიე-
რად („შთაბეკლ.“ III); (დიდება) კე-
რის პირას ჩამოქდა, გამოხსნა თიკვი, რო-
მელშიც ბურნუთი ჰქონდა შეხვეული
 („სოცნებო“).

თიპუნ-ი მტესახელი. სახელად თამა-
რი მქვიან, ეგრე თიკუნად — ლელია
 („ფშაველი ღედაკაცის მდგომარეობა...“).

-თირებბ დაევაება, დაწუნარება,
მოფერება-. ეერასა ეხდები, ამაოდ მიმი-
დის ხვეწნა-თირება („ლილა და კვირისა“).

თლუხთლუხებ-ს თუხთუხებს. ცეცლ-
ზე თლუხთლუხებს ლობიო პატარა
სადულარითა („მამას ელიან ბალღე-
ბი“, II).

თოვლტიალბ ტიალი, ოხერტიალი
თოვლი. ამ თოვლტიალბ დამღუპა, მიწა
დაფარა მალლიდან („მეჯლისი ლომისა“).

თოვლ-შხაპ-ი თოვლ-ჭყაპი, ცუდი
აზინდი. „მე ხომ სამუდამოდ არ დაედეგ
აქ, შე დალოცილო, თოვლ-შხაპი იყო,
პატარა ხანს თავი შეეაფარე!“ („მელია-
სერფენია“, V).

თორო თორემ. იარალის ცლა დია-
ცხედ, ვაჰ, არ მამიდის რჯულადა, თორო,
როდესაც მირბოდი, დაგიქროლებდი
მგლურადა! („ვია, შავირცხეეს კაცობა“).

ს-თოვშამ-ს თოფს ესვრის. გუგულის
მსგავსი ფრინველი დასტრიალებდა ირ-
მებს, როცა ესთოფავდიო („ნადირთა
პატრონი“).

თოვჩი იხ. § 28.

თოვშბ თოქინა, დედოფალა. პატარა
ქალმა ნენემა თან ჩაიწვინა თოქები
 („ახალი წელი ფშავეში“).

თრთილნი „თრთოლა, კანკალი: უნე-
ბური თამაში (მაგ., თვალისა)“ (გლ)
გულმა სიჩქარით დაუწყო ძვერა, თვა-
ლებს ნელ-ნელა გააქვს თრთიალი („და-
ჩავრ. მესტიერი“).

თუ აღბათ. საამო თუა, მტრის ცე-
მით რო გული მოეიჭეროთა? („არწივის
დარდი“); თუ მიცრო, წინ მომეგება, კი-
ბეზე ჩამოირბინა („გოდება თანამედრო-
ვე წინასწარმეტყველისა“).

თუთუნ-ფუფუნ-ი ზოზინი, ზანტად
საქმიანობა. „კაცი თუ წამსვლელი სად-
მეა, უნდა წაეიდეს, თუთუნ-ფუფუნი მე-
ჯაერება“ („ფშაველი და...“, IX).

თუნი-ს ფუთფუთებს. ხეესურეთს გა-
ლაუხედ, თუოდენ, როგორც კიანი
(„ჩანაწ.“).

თუ კვლავ: „მახერხებით თუ კვლავ
სკარბობს“ („ეინ არის მართალი?“);
„ჩვენ მისამხარო თუ კვლავ ას“ (იქვე)
ბეჭდვის შეცდომებია, ის. თუკლად.

თუკლად (თუ+კვლ+და) (ხევის.)
მგონია, ვფიქრობ, რომ. „ნასწაულობით,
მახერხებით თუკლად სკარბობს“ („ეინ
არის მართალი?“); „(იპონია) ჩვენ მი-
სამხარო თუკლად ას“ (იქვე); „იმათაც
თუკლად შამაუთელავ ჩვენის ხეშწი-
ფისად“ („ეინ არის მართალი?“).

თულ-ი ყაჩაღი, ავაჯაი. ერთი უუუ-
რეთ მაგ სისხლის მწოველ თულესსა
(„შენდამი“); მან ხალხში დაიმსახურა
მხოლოდ სახელი თულისა („ახუნდი“).

თულუხ-ი (თურქ. თულუქ „ტიკი“)
წყლის ყელმადალი კურკელი სპილენძისა;

„სპილენძის კოკა“ (ვაჟა). სალიამ თუ-
ლუხს მოავლო ხელი. „ვაჟამ, წყალიც
ალარა გედგომია, შე ჩემთაემკედარო...
წვეალ, წყალს გადმოიტანო“ და მოიღო

თულუხი ზურგზე („საშობაო მოთხრ.“—
სტუმრები).

თუშ-ი სამტოტიანი ხის საკიდელი
(იყენებენ ველზე ყოფნისას საჭმლის მო-
სახარად). ცეცხლები გაჩაღდა და ხის
საკიდელზე (თუში) ქვაბები გამოჩნდა
შავად („დროშა“, III).

თუში ის. § 28.

თქარა თქარი-თქური, თქარუნი.
(ფშავლებს) ბერი მაუძღვა ლუხში,
ლურჯამ მიიღო თქარანი („ბახტრიო-
ნი“, IV).

თქაბა ის. § 29.

თხილიან ვაპაჟე („პატარა მწყემსის
ფიქრები“) ბეჭდვის შეცდომა, ის. სა-
ხელებში: თხილიანთ-ვაკე.

თხისტაპინან-ი კარგი ვაუჯაცის ებო-
თეთია (შდრ. ტყავგარქცევა). თხის ტყა-
ვის ქურქს მხოლოდ კაცები იცვამდნენ,
მღაბიური სამოსია და ამიტომ ეპითეტად
გამოყენებული. გულ უწუხს თხისტყაეი-
ანსა, ერთს ადგილს ველარ დგებოდა
(„გიგლია“, IV); „თხისტყაეიანი“ გმირის
ეპითეთია, როგორც „ლურჯა“ იმის ცხე-
ნისა („გმირის ილეალი“...).

ს-თხმზ-ს: წაღი და... ღმერთი
სთხოვე! სიყვითე მოკითხე! აბა, ენდო
„წაღი და შენ ღმერთი სთხოვე მაგ იუ-
ლის კერძსა!“ („სცენები“, ფშავლ-
ცხოვრ., სცენა I).

ი

ი (ნაცვალსახ.) „ის“, „იმ“ ნაც-
ვალსახელთა ხმოვნითი ნაწილი. იხმარე-
ბა მსაზღვრელად. „ი თხა-ცხერები სადა
გვავე, არ უნდათ იმათ მოქებნა?“ („საშო-

ბაო მოთხრ.“ — სტუმრები); (არწივი)
ვილასაც ემუქრება, აბრილებს ი დიდ-
რონს... თელებს“ („ქეჩი“).

ი? (შორისდ.) იმ. „ვერსიიდან მიეპარება, დედაქმნის მისამართი არსადაცაა აქვს.“ — მიუგო სერეფენიამ. — „ი, მიტქირე, მე მოეხსენებ.“ — სთქვა ჭავჭავაძემ... (რემე-ლი-სერეფენია“, III).

იპაპა-იპაპაში (თურქ. ავამ „ნე-ლი“) ნელ-ნელა. მე და თორღვას სიმა-მაცე მხოლოდ ორწელის ზევითა მრისხა-ნებს, ხოლო ქვემოთ მისსა ჩამოდავრი-შება ცოტა „იპაპა-იპაპაში“ ვიცით ხოლ-მე („რამე-რუმე მთისა“).

იპაპა „იპაპა, ნაქურთხი წყალი სა-ხურებლად“ (ა. შან.). თუნდა იპაპა ას-ხურე, თუნდა დაარტყი კეტია (ივ. კო-ტორ. ამბავი, I).

იპაპა-ხ ეამება. ბერს იამს ბუნების ცოდვა, დაუძღვრება გმირისა, არც ერ-თი ღმრის სიბერეს ნადირი არა სტირისა („ბებერი ღმირი“).

იპაპა-ხ: პური იამე პური შიირ-თვი. პურს შეექმცო. „მგელა, მოდი, აგ-რემე გენაცვლები, დაქე, პური იამე“, — უთხრა ლელამ („სურ. ფშაელის ცხოვრე-ბილამ“).

იპაპაში („ჩანაწ.“) ბექღვის შეცდო-მა. უნდა: მიე-მავში, იხ. მიე-მავ.

იპაპაში (თურქ. ანლიშ „შეც-დომა“) შეცდომა, ტყუილი. „ბიკო, აქ რა-ღაც იანლიშობა, რაღაც „ფაღრიო-ბა“-ო („ჩემი მოგზაურობა...“).

იპაპაში გენერალი (იგულისხმება გენერალი ტოტლებენი, რომელმაც აწ-ურთან შტრის კარბი ძალღების პირისპირ შიბატოვა ერეკლე მეორე და თავისი ჭა-რით უკან გამობრუნდა). დაბრუნდა ია-რალი, ამას რა შალხდებო? (იხევესურე-ბი“).

იპაპაში ხშირად, ბლომად. აღარსად ღეკა, არსად პირიმზე, აღარსად შურთხის ღაბაში სტეენა, იაფად ნამი მარგალიტი-სა, ხშირხშირად ლურჯის ნისლევის ღენა („მთების სიხშირე“).

იპაპაში წმინდა, უცოდველი (ხული). „ღმერთმა შიწყალნეს შენი ბებო-პაპა-ნი, ძმაო მამუკა, — იაღად ქნას იმითი სული“ („სცენები“, — ფშაელ. ცხოვრ., სცენა III).

იპაპაში უცოდველობა, სიწმინდე (სულისა). „მე თუ შენა, იმ ჩემა ცხოვრე-ბამა და ჩემთ მკედართ იაღობამა, ავი-ლებდი ერთს ჭოხსა და ცემით სუ წელეს დაეწვეტდი“ („ფშაველი და...“, X).

იპაპაში-ი ავი სულღების წინააღმდეგ მებრძოლი ერთ-ერთი ხატი. ცხოველი ხატები, რომელთაც გავლიტეს ღევები, არიან კოპალა და იახსარი („კოპალა და იახსარი...“).

იპაპაში-ბ იპოვება, (შდრ. ლიტ. აბა-ლია). „სუ დავიარეთ ებ ტყე, ვეძებეთ გზა-გზისპირებუ და (ჩიბუხი) არსად იბადება“ („გასამართლ. ჩიბუხი“, I); მათ მიღამოს არ იბადებოდა შხამი და ბორო-ტება („ფშაველი და...“, V)

იპაპაში-ბ იუცხოვებს, იუკად-რისებს. „ნურას იბალარჯებ, შენაც ჩე-ენის, აი ემ ბატონის ყმაი ხარ, გიგოლი“ („სცენები“, I, სცენა ხევესურეთში).

იპაპაში-ბ ძირის გამობლანდვით, გამოწვნით იშვადებს (ფეხსაცემელს). გა-რეთ ვიქე, ქალმებს ვიბანდავდი („ერთ-გული მეგობარი“).

იპაპაში-ბ იხ. ვიბანდავა. ღღეს ღე-ღაშენი აქ იყო, იბანდავოდა ცრემლითა (ივ. კოტორ. ამბავი“, VII).

იპაპაში-ბ: ფეხს ფეხზე იბი-ქებს სწრაფად მიღის. ქალიც დასთან-მდა, მისღევდა, ფეხს იბიქებდა ფეხზედა („სისხლის ძიება“, VI).

იპაპაში-ბ ატრიალებს. როგორა სცხოვრდეს, აბა, მხედარი, თუ არ იბრუ-ნებს მაქას ხმლიანსა?! („სასაპარეზოდ მოგვეცა უფალმა“).

იპაპაში-ბ იბულრავებს, რქებით ირჩოლებს. „(ირმებს თივა) ეჩხეერთ, ებულრანავთ, მემრე ნაერდი შექნათ!“ („ნადირთა პატრონი“).

იბუჩაშვიდს ირჩობებს (ხარი ხარ-თან). (ფიგურ.) გიგზავნით ბუხას (ბაჩანას) და თქვენ იცით, როგორც იბუჩაშვიდს („ალ. რაზიკაშვილისადმი“, 1919 წ.).

იბუჩუწვამ-ბ (დამცირ.) ბრაზობს, წყრება (შდრ. ბეწვს იშლის). „გუგო! ნუ იბუწუწვები, ბეწვს ნუ იშლი, ღვთის წყალობა აქვ ბეწუქურსა, თორა...“ („პატარა სცენა“).

იბვლარძამბ-ბ იგვივა, რაც ივლარძე-ბა. ვეშაბი... თავის ბუნაგში ივლარძე-ბოდა, და, ცოტა არ იყოს, ღღისით გარეთ გამოსვლისა ეშინოდა („ნაპარალნი“).

იბვლარძამბ-ბ ივლარძენება, იკლავნება (შდრ. გლარწენა). ლოდებზე ივლარძე-ბოდა გველები, განცრომამი იყვენენ („იკლდე სალი“).

იბვლამბ-ს შინ ან ზვავიხაგან უსა-ფრთხო აღგილზე მიაკვს, აბინავებს (ძნას, თივას). იგულეენ ძნას და თივასა, ფაცი-ფუტოებენ თემები („მთაში“).

იღვან-ს წარმოიღვანს. ფშაველი იღ-გენს საიქიოს ქვეყნის მუაგულში და ეძა-ხის „შავეთს“ (ვარ.) („საიქიოზე“).

იღვან-ს: მუ ნათს იღებს სიქ-მეს ხასყვედუროდ იხლის. ვუქერლი, ვერას ეშვრებოდი, თავზე ვიღებდი მუ-ნათსა (ვარ.) („სიზმარი“—სიზმარი).

იღვან (ვულგ.) ივლავ, დავლავ. „იღვი ემაგაჩი, უფერ ნუ ხარ!“ („სცენები“, I. სცენა ხევისურეთში).

იღვან-ან ივლიან. იღინონ ნელის ნა-ბიჭით შავთ ნისლთა გასაშტეროთა („აღ-არცრას მერცხალს ვუყურებ“).

იღვან-ს იღვლუნებს. ახლა ეგენიც (ხუნდები) უნდა დაიზარდნენ... და უნდა იფრინონ და იღვრინონ ამ კალაში („გველი“).

იღვან-ს გაიღვლებს. შენ მითხარ გა-რემოება, თუ ცაში ღროშამ იღლა („სა-ახალწლო“).

იღვან-ს ციკლებს, ციკციკებს. ამ ღროს ლოდების გროვას სიციხის ბული ადგა თავსა, როგორც ანკარა გუბე მდი-ნარისა, რომელიც ზედ დასთროდა და

დაქანჯალბდა, იელ-ციკლობდა, თვალ-სა და თვალს აკეთებდა („იკლდე სალი“).

იღვან-ს ციკციკი. ციკლი. ი ე-ციციელით ფარფარით. როქოს ბუმბუ-ლი იელ-ციკელით მიდ-მოდოდა, გაფან-ტული უჯსკარულის თავზე („არწივი“, — დ-ფიქრებულის).

იღვან-ს ციკციკი, მოციკლე. აგერ, დაენთო სანთელი, ეიკციკებს იელ-ციკლა („სახალწლო“).

იღვან, ფარინა: მსურდა ქურდულად შემეტყო მეფის იერი. ფერია („მობუ-ცის ნათქვამი“. VI) ბეჭდვის შეედლომა, უნდა: ერი და ფერია (იხ. ერი).

იღვან იხ. წ 41.

იღვან-ს ვარაუდით მიიჩნევს, ივა-რადებს, იფიქრებს. სოფლებში სართ-ლიანი სახლები მოსჩანს ბევრები, იმათ პატრონად ვიქვე მე საქართველოს ბეგე-ბი („ერთი სიყვარულის ამბავი“, V).

იღვან-ს იგვივა, რაც დავაგლა-ხებს. „მელამ ივაგლახა: „ახს. შემეცლია, უნდა მარცხენა თვალი გამოშეთხარა, გე-მო იშაშაო“ („სტუმბერტ. აღმზრდ.“ ნაწ. II. თ. 11).

იღვან-ს: ბაი-ბუ(რ)ად არ ივლებს (ივლევს) იგვივა. რაც ბაიბურად არ გაჩნია (იხ. გაჩნია). მიძინო ბაი-ბურა-დაც არ ივლებს იმას (მერცხლები) ცეპასა („მიძინო და მერცხლები“); ჩალ-ხომაც კარგად იცის. რომ დასცილიან ორი-ვეს, პატრონს და მის წისქვილს, მაგრამ არ ივლებს ბაი-ბუად („უ. მოს-ძა“, IV); არც კი ვინმე ივლევდა ბაი-ბუად ირმის ზღვაში ყოფნას („ირემი“).

იღვან-ს ივლიანი, სადაც იელი დგას. „ოჩოჩას ველია პირში რომ წყა-რო არის და წყაროს იქით ივლიანი გო-რალაა, სწორედ იქ დგია ის დათვი“ („დათვი“ — ყველამ).

იღვან-ს (ქვ.) მირბის. ვივლტოდი მუნით ქვეყანასა მას, სადაცა მშუა დედა-მან ჩემბან („გოდება დიკვერისა“).

იღვან-ს იწევს, მოხვლავ ლამობს. „ნაქარა ხანჭლით იზიდებოდა ჩემზედ, მაგრამ იქერდენ“ („ხოლერამ მიშვე-ლა“, IV).

ითვისება-ს იგუებს, იწუნარებს. „ვირს... ბატონად ვერ მოვიხდნეთ, ვერ გავიხდით. ვერც ვითვისებთ“ („პაპას ბაოფლიო ფიქრები“).

იპაპმება-ს იხ. კალოხის. დაუფქულობა გვაწუხებს, ვერ ვიკალოვეთ, მიტრამ („მთაში“).

იპაპმება-ს ნისკარტით ბუმბულს ისწორებს. იხვი იკეკებოდა, იხეჩებოდა, ყელა იღვრებდა („მელია-სერაფენია“); (ყუაეები) იკეკებოდენ, იხეჩებოდენ, ტანს იმწუნებდენ („კაკალი“, III).

იპაპმება-იჩაჩაბა-ს იხ. იკეკება. ჩიტები ისხდნენ ღობეზე, სხეები ღობის წინ ხებულა. იკეკება-იჩეჩებთან, ნისკარტებს ისმენ მკერდზედა („ჩიტთა ფაფობა“).

იპაპმება-ს იკეკება, იყუწება, იჭრება. სახინკლე ხორცი იკეფებოდა („ფშაველი და...“ VI II).

იპაპმება-ს აძევებს სოფლიდან (თეშიდან) რაიმე მძიმე დანაშაულისათვის. „ჩვენო ლაშარის ჭვარო, ჩვენო თამარ დედოფალი, ჩვენ ვიკეკეთ ჩვენს ერთს დროს მამდ ნამყოფს, დღეს მოღალატეს დეთისსა და ერისას“ („მოკვეთ“, მოქმ. IV, გამოსვ. VII).

იპაპმება-ს ეუკრზე ხელს არ იკიდებს არ ისმენს, ანგარიშს არ უწევს. ხოშია ყურზე ხელს არ იკიდებდა და, როგორც მოდიოდნენ მთხოვრები, ისევე ისე ხელცარიელნი ბრუნდებოდენ („ფშაველი და...“, VI). პირს თმაზე იკიდებს იტყვიან ძალიან გაღესილ იარაღზე, რომელიც თმაზე არ გაცურდებოდა. ხმალი გაღესე, მშობილო, მტერი გაღმოდგა მთაზედა..., გაღესე, ისე გაღესე, პირს იკიდებდეს თმაზედა („ხმა საპარიდამ“).

იპაპმება-ს (მოსავალს) იღებს. არცეინ ჰირანხულს იკლებდა, დღეს იმარჩეებენ ცუდანი („ხარისთვის უდიერი“).

იპაპმება-ს იკმარებს, იმყოფინებს. „შენ ის იკმავე, მშობილო, რაც მოქალაქე იკდეუ შაირგე“ („ნადირთა პატრონი“). სიცილიად არ იკმავებს არაფრად მიიჩნევს, არაფრად ჩააგდებს. „მგრამ ეს თქვენი წინადადება იმან სიცი-

ლად არც კი იკმავა“ (თარგ.) („ორლ. ქალი“, მოქმ. I, გამოსვლა V).

იპაპმება-ს თავი-თავს იკრეფენ თავს იყრიან, გროვდებიან. გრძობები იყრფედენ თავი-თავს („მოწინებება“).

იპაპმება-ს კუდიანივით მოიქცევა, იეშაყებს. „აბა ერთი, იყუდიენე რამეო, — მოწონებით უპასუხეს დათეუბა, — შენებურად დატრიალილი“ („გაიწინოთ ისე ძალიან“...).

ილ-ი (Elefaria cardamomum) „სამხრეთ ინდოეთში გავრცელებული მრავალწლოვანი ბალახოვანი მცენარე, რომელსაც მოგროვო ფოთლები და თავთავად შიგრიბილი ლამაზი ყუავილები აქვს“ (გლ). აქ: ამ მცენარის ნაყოფი, რომელსაც სუნელად იყენებენ. „ესეც ილი, მიხაკი და დარიჩინი“ („სათაგური“, II).

ილალა-ს ირეკავს; იგერიებს. წერილმანს, ჩანჩალა აზრებსა ვილაღე აქეთ-იქითა („მე შენის ტრფობით...“).

ილალა-ს იმხიარულებს, ლაღად იქნება. ერთს წაშში ამომამხამებს, რაც ვილაღობე დღემდისა („საზამთრო სამღერა“).

ილალა-ს ფუქდება, ბლაგვდება. (ხმალი) გაღესე, კარგად გაღესე, არ ილეოდეს ძეაღებდა („ხმა სამარიდამ“-ს უღით იღევა ერთი სული აქვს, ვეღარ ითმენს. თან სულით ვილეოდი, როდის მოპრჩებოდა ძროხების წველას, რომ ტავნით ჩემთვის რძე დაეღეინებინა („გუგული“). (ვერხვი) ილეოდა, საცოდავი, სულით (ვარ.) („ვერხვი“, I).

ილალა-ს დღე-ეამს იღევს ბევრ დროს კარგავს. „სადა ხარ, ბიჭო, სადა, აქამდის? ნუ ვიღვეთ დღე-ეამს, კაცი თუ წამსვლელი საღმეა, უნდა წავიდეს, თუთუნ-ფუფუნი მეჭაერება“ („ფშაველი და...“, IX).

ილალა-ს იხოცება, წყდება, ისპობა. იღუბების, იღუბის რუსის ქარი“ („ვინ არის მართალი?“).

ილალა-ს „შნო“ (ვაფა). (ლომს) წამსვლია ძველი იღუთი, წულულად ქვევია ტყავია („ბებერი ღობი“).

ილიკოშვირ-ი ასე ეძახოდა ვაჟა მისი ძმის ალ. რაჭიკაშვილის სიმაჰრისაგან, ილიკო პეტრიაშვილისაგან გამოგზავნილ კახურ ღვინოს. თან „ილიკოურსა“ სვამთ, გამოდიხართ მეჭუშვია („ძმამ სანდალავ“).

ილტვის-: ილტვოდე (ძვ.) გაიქვიცო. „ილტვოდე დაბასა ერთსა და შემდეგ ქალაქს მას დიდსა“ („ჩემი მოგზაურობა...“).

იმაჰ-თაჰჩი იმთავითვე, თავიდანვე. „ნახევარ საბალახეც იმაჰ-თაჰჩი მაგეც იმანა“ („სცენები“,—I, სცენა ხევსურეთში).

იმაჰ-მაშინისაჰ მაშინვე. „შამამიღრიკინისაჰ, შამამიკრიკინისაჰ, მეგრ პირცეცხლ ქვე ვახსენე. გაქრ იმაჰ-მაშინისაჰ“ („სცენა მთაში“).

იმაჰაჰ იხ. § 1.

იმაოზაში იმასობაში, იმ საქმიანობის დროს. „(ქალი) ბევრს კი იწვალებს, ბევრს ეცდება და იმაოზაში ჩამიღევს კიდეც დღე-ღამოა“ („სცენები“,—ფშავლ. ცხოვრ.).

იმაში იქ, იმ ადგილას. „ორწყლის ქვემოთ რომ ხილია და პატარა მინდორი, იმაში დათვები მოდიან დაგზიურებულნი“ („სურუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. II).

იმაჩიითაჰ იხ. § 29.

იმაჰაჰ „იმთავად“ (ზღრ. ლიტ. ერთბაშად), იმუჰად, იმ მომენტში. „არ შამეძლო, გაჭაერებულმა იმაჰაჰად ველარაფერი მოვიგონე“ („მოკვეთ.“, მოქმ. III. გამოც. II).

იმაჰარ იხ. § 10.

იმღენა (იმღენ+კინი. სუფიქსი ა) იმღენი. „ვისაც რამდენი ეწადოს, ილაუბიუბნოს იმღენა!“ („პირისუფალი“).

იმღროთა იმ ხნისა, იმ ახაკისა. „ნეტაი ის ღროება ქნა და მეც იმღროთაჟა მქნა, რამდროთაც მაშინ ვიყავ“ („სურუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. III).

იმღულრებაჰ ცხარე ცრემლით ტირის, ცრემლდება. „აბა, დედაჟ, ძალიან რომ სტიროლი და იმღულრებოლი, საქაოღროცა გამოვეგზავრეთ, რა გქონდა სა-

ტირალი?“ („მოკვეთ.“, მოქმ. V, გამოც. I).

იმღელაჰარილ-ი დაიმედებული, იმედის მქონე. თქვენ იცით, ყრმანო, თქვენზედა-ლა ვარ იმედდაყრილი (ვარ.) („ჩემი ახალი მეგობარ“).

იმთაჰაჰ იმთავითვე, თავიდანვე. იმთავად, ჩემო საეალო, შენზე ეკალი ეყარა („გულო, არ გასტყუდე!“).

იმ თაჰაჰ („გულო, არ გასტყუდე!“) ბეჭდვის შეცდომაჟა, იხ. იმთავად.

იმშირ (ძვ.) მას შემდეგ. ესაოზენა მამათ-მთავარსა და დაუტეჟა იმიერ გლოვა („ნოე და ღვინო“): „არ ეგლოვებდი იმიერ ჩემს ჭულურას და საბასა“ („ბახტრიონი“, III).

იმით(ა) იმიტომ, იმისთვის. „ღმერთმა იმით არ მოგეცა ე ხელები. გაისაჩვენითო, ვანა იმითა. რო მიწის საქმელად გაასუქეთო?“ („ღარეჯანი“, I).

იმისად იხ. § 20.

იმ სიღიღო („შთაბეჭდ.“ II) ბეჭდვის შეცდომაჟა, იხ. იმსიღიღო.

იმსიღიღო იმხელა, იმოღენა. სასახლის წინა, თვალს ვერ გადააწვდენდა კაცი, იმსიღიღო ქაობი იყო („შთაბეჭდ.“ II).

იმსუჰაჰაჰ-ს: თავის იმსუბუქებს თავს ირცხვენს, სახელს იტეხს, სააუგო საქმეს აკეთებს. გმირი თავს არ უნდა იმსუბუქებდეს („გმირის იღვალა...“).

იმჯიღაჰ-ს: გულს (მკერდს) იმჯიღავს (მკერდზე მუშტის ცემით) იმუქრება. იქადის. (ქვეყანას) არ ეთმობოდა წარსული, მკერდს იმჯიღავდა, დრტვინავდა („ახალი წელი ფშავში“); (მონადირეები) შორიდან ბარემაც გულს იმჯიღავენ. მექარას მითვლიან, ჰბილებს მიღრქვენს, მაგრამ რას გაჰხდებოღენ?! („ურდულელი“ — საწყალი).

ინაბარად ანაბარად. მე არსაიღამ არაფერს ვიღებ. ჩემის მარჯვენის მიწის და ოფლის ინაბარადა ვარ დარჩენილი („პ. უმიკაშვილისადმი“, 1894—1898 წწ.).

ინაბარას იმედზე: ანაბარა. დამახოცია იარალით აღპურვილს ადამიანს

უიარაღო. ტყისა და ცის ინაბარას დარჩენილი ცხოველები („კურდღელი“—ის); მოყვრის ინაბარას ფართოდ ლოგინს ნუ დაავებო („ფშაველი და...“, XI).

ინათლავს-ს: ხელმძხარს ინათლავს ცოდვების მოსანანიებლად, განსწმენდელად ბატს ხაკლავს სწირავს, რომლის სისხლსაც მას მოსცხებებს ხევისბერი (შუბლზე, ხელბეზე...), „აა, ბეჩავ, გიგოო! ხელ-მძხარს ევე ინათლავს“ („სცენები“ — I, სცენა ხევის.).

ინამსპაპვებს-ს ნემსკავით, ანკესით ითვეზავებს. აიღო მერცხალამ საქე და ჩამოვიდა არავეზე სათეზხაოდა; „ინემსკავა“-, დაიჭირა ცხრა-ათი კალმახი და მოუტანა დედას („ფშაველების ცხოვრებები-დამ“).

ინიშებს-ს იუინებს, დაუინებით მოითხოვს, იჩემებს. „ჩქარა გაატყავეთ, ჩქარაო! — იჩეუებდენ ქალები, — ენახოთ, რა გემო ექნება ირმის მწვადსა“ („ტყე ტირილა“)

-**იოზ-ი** იხ. ტან-იოჯო.

იოლ-ი (თურქ. ძოლ „გზა“) გზა, შესაძლებლობა, საშუალება. რით გაიხსნილოს ოჯახმა, მეტი არა აქვს იოლი, ხსნილ და მარსვაში — ლობიო და ზედსასმელად იორი („მამას ელიან ბალები“, II).

იპამლაუშებს-ს იყოყლოჩინებს, იპარპაშებს. დიდხან ვერ იპამლაუშებს, წვეროსანაო, ქერაო („სიმღერა“, — ეს).

იპოზ-ს ცხიზს იცხებებს, ცხიზს ისევას. (ფიგურ.) დილის მზის სხივით იპოზენ ექედებს კახეთის მთანია („ბახტრიონი“, XIV).

იპოზება-ბ ცხიზი ცხებება, ცხებება. (ფიგურ.) მზის სხივით არ იპოზება დიდი ტყე შალდაყიანი („კოპალა“).

იპიშრიბანდებებს-ს ირიურაუებებს, შემოთენდება. იეიერიბანდა, ცისკარი სულს პლექს, თანდათან ქერებოდა („ბახტრიონი“, XI).

იპურებს-ს იფურავს, გამოფონავს. (კლდე) იფურავს ნაშსა, არ ჰზოგავს ძალსა მეტის ნაყოფის გამოსაყემად („წვეთი და ლოლი“).

ირბილმა: „აბაღე, უნცრუაე, ირბილე, უთხარი დასტურთ“ („სცენები“, I, სცენა ხევისურეთში) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: აირბოლე (იხ. აირბოლდებს).

ირიღებს-ს იცილებს, იშორებს. „კარგად მაინც გამსინჯეთ, მანდ ამოვალ თქვენთან, რა მაქვს ცული, რომ მირიდებთ?“ („დიდებ. საჩუქ.“).

ირმის სუამბი: ამ სიზმრით ბევრჯელ თორღემა ირმის სუეები ვწვადია („მონადირე“, III) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ირმებს გულ-ღვიძლი (იხ. აგრეთვე: ვწვადია).

ისაპლინებებს-ს დანაკარგს, დანაკლისს ეძებს, მოიკითხავს. როგორც ანდამატმა ნემსი, ისე მიოზიდა ჩემი ჭაგრია ცხარბინამ. რომელიც არც კი ისაკლისებდა ძალს და გადავიწყებული ქონდა ერთ დროს თავის ერთგულის ოთხფეხის არსებობა („ძალმა ციკანი მოიგო“).

ისაღბ იხ. § 21.

ისა: წელი თითქოს მოწყვეტილი მაქსო... ისე მგონია („უძლური ვირი“, I) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ისა.

ისეაბი იხ. § 19.

ისეაშ: „არ მოგხვდაუა, რაქულდალო?“ — ისევე ეძახის იმასა („ალუდა...“, I) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ისარიგ.

ისეათებში: „ისეთები სხვამ მოკლას“ („ნადირთა პატრიონი“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ისეები.

ისეპირებს-ს ისეირნებს. სჯობს ტყეებში ვისეირო, ლობისთვის ესკრა წწელიაო („საახალწლოები“).

ისი იხ. § 10.

ისინა¹ (ისი + „არის“ შეშველზმნიხეული ა) ის არის. „წყულულები თავად ამბობენ. იმათ მოწმობა ისია“ („მანდილი“, VIII).

ისინა² (ისი + პროსოდიული ხმოვანი ა) ის. „თუ გაურჩო ტყუილი, არ ვთქვა. რაც ვიცი ისია...“ (ვარ.) („მანდილი“).

ისინი 1. ისევე, კვლავ. რა კარგნი რამ დახოცილან. ისივამც აღგებთანო! („ჩანაწ.“); „ორი ნატყვიარი სკირდა, ისივ

თოფსა სტენდისო“ (ვარ.) „პაპასი და...“).
2. იგივე, ისევ ის. ისევ ვაჟია ამირან, გუ-
შინ რო ჩამუქარობდა („დროშა“, I).
ინიტი, ინითა(ი) ახ. § 19.
ინიშც ახ. § 22.

ისრ, ისრა ახ. § 10.

ისრი-ს ისვრის, ტვორცნის. უცებ
ბალღები წამოდგენ ფეხზე და... გაიქცენ,
კვერებს ისრაიანო („საშობაო მოთხრ.“—
ხატობა); „თან მირბიან და თოფებს ის-
რაიან“ („ერთგული მეგობარი“, I).

ისრიშვი: („მოგონება“) ბექღვის შეც-
ღომა, ახ. ისრიკე.

ისრიშა იქითყენ, იმ მიმართულებით.
„(ირბები) ისრიკე, წერილოთგორისაყენ წა-
მივიღენ“ („მოგონება“).

ისულღმირთაბ-ს იზრუნებს, ისინდი-
ხებს. ერთს კაცს არ ესულღმერთა (ცე-
ცხლმოკიდებული სასლისთვის) ან წყა-
ლი დაესხა ან ერთი ხე მეორესაგან მოე-
ცილებინა („... ულოცინა...“).

იტანება იწევს (საკებნად, მოსატა-
ცებლად), მოვარდნას ლამობს. საშინლად
იტანება მგელი („პატარა მწყემსის ფიქ-
რები“).

იტლ-იტლ-ი ტაში-ტუში, ცეკვა-
თამაში. „რას გარგებს იტლი-ტიტლიზე,
ბარაქალაზე სიარული?“ (ვარ.) („ჩა-
ხო“, II).

იტრებ-ს თავის ტომისად მიიჩნევს,
ინათესავეებს, დაიმეგობრებს. შენ ბატო-
ნი ხარ ამ ქვეყნად, რაკი ეშმაკმა გიტობა
(„ქებათა-ქება“, — ქრთამი).

იტორბმანება-ს იყოფანებს, დაყოფ-
დება. აქ: იბორავებს. „(მამაშენი) ბერი
მეშუქრა, ბერი იტორბმანა, მაგრამ ტყუ-
ილად“ („ცრუბენტი. აღმზრდ.“, ნაწ. II,
თ. IV).

იტრიბლება-ს ატრიალებს. ლობიოთი
დათხუნულს ცხვირ-პირს და ფაშეებს
იტრიალებენ („ჩვენი სოფელი“); „ამ ხან-
ჯარს რას იტრიალებ და რასა ჰბუტბუ-
ტებ თავისთვის?“ („მოკეეთ.“ მოქმ. III,
გამოსვ. I); „(ბერღიხა) კიდეე ხმალს
იტრიალებდა და თანაც იმუქრებოდა“
(„ბერღიხა“, III).

იტურნება-ს გაიტრუნება, გაჩუმდება.
თევღორამ იტურნა და თავისათვის მიჭდა

გამხმარის ქოყრების პირში („დათვი“ —
ყველამ).

იტურნება-ს იტრუნება. უსურებაში კი,
თითქოს არაფერიო, იტურნებოდა
(„უსურებაის დასჯა“).

იტურბლება-ს ისვრება, ითხვრება.
ურიცხვი კონა მისი (მინდვრის) საამაყო
ყვავილებისა იტურბლებოდა ლამში და
ლაფში („ზაფხულის სიზმრები“, II).

იუბან ახ. იუბნებს.

იუბნება-ს ილაპარაკებს. „აღე და ისე
იუბენ, თუ რასმე ამბობ“ („შობის წინა-
ღამე ტყეში“); „ზოგი ხო ღღეს ვიუბე-
ნით, ზოგიც ვიუბნით ხეალო“ („ბახტ-
რიონი“, VIII).

იურვება-ს „საურველით (ან სამონე-
ლით) ვარცხნის და ასუფთავებს (ხარს,
ცხენს“ (ა. შან.). (ხარს) საწყალს არავინ
იურვებს, არცა ვის გაუბანია („მამას
ელიან ბალღები“).

იურვებრება-ს იფარფარებს, იფრენს.
ზედ იფარფარონ ონხებზედ სეაეთა უმს-
გავსო ფრთიანთა („აღე, აყროლღეს სო-
ფელი“).

იურვ-ს იცნობს, იტენის. „(მუცალი)
ნატყვიარს ბრამით იფევედა, ისრე დალია
სულია“ („ალუდა...“, II).

იურვინება-ს ვინმესთან დაჭდება
და იმუსაიფებს, იბაახებს. „დარჩეს ბა-
ტარახან, ვიფხვინებთ, ჩემო დარეჯანო,
კიდეე, ღედამვილობას, და მერე წავალ-
წამუალთ ყველანი“ („დარეჯანი“, I).

იურვ-ი (Fraxinus) იფანი, კოპიტა
იფნის ფოთლები თრთოდნენ („აფხუ-
რობა“).

იურვინება-ს იგივეა, რაც მოიფო-
ნებს. გულს ბრაზი შემოწოლილი მხო-
ლოდ ყივილით იფონა („მამლაყინწა“).

იურვინება-ს იღუპავს (თავს). (კურდ-
ღელს) აცემა თუ ახლო გაუარა, გაინა-
ბება, ნამეტნავად, თუ აჩვენე, ვერა გბე-
დავო, და ამით ძალად იფუქებს თავსა
(„კურდღელი“, — საწყალი).

იუბან 1. იქვე. „(ფუნჩურაშვილმა) სა-
ცა თავისა დაიკვებოს, იქაე ჩვენიცა
თქვას“ („ფშაველი და...“ VIII). 2. ისევ,

კიდევ. „პოტატურიც აიღესაც იქავე“ („ვინ არის მართალი?“); (ხატები) ნასახე-
ლარ-გამარჯვებულნი „იქავე ხევისურეთს“
მოიქცენენ („რამე-რუმე მთისა“).

იქ(ამ)-ს: ჭარს იქამს მლოცველ
ხალხს თავს მოუყრის ხატში და მწკრი-
ვად დახსამს. „ჭარი ქენით, ღროა, ღამდე-
ბა!“ — გაისმა ხმა („საშობაო მოთხრა“,
— ხატობა). ჩემი ჩემადა ვქენ
ძალიან ვეცადე. „ერთი მელა დავიჭირე,
მინდოდა გულში ჩამესვა, მაგრამ მე ჩე-
მი ჩემადა ვქენ და არ იქნა, ვერ მოვა-
ხრებე, გადაკაწრა ხელები იმ ღვთისა-
გან წყუღება“ („ტრუბენტ. აღმზრდ.“,
ნაწ. II, თავი 111). ძალს იქამს
შეტისმეტს იზამს, იძაღებს. სხვას ყველას
გაეძლებოდა, სურვიელს ექნა ძალია: ვაე-
სა წასძოვა უღვაში, ქალსა — გიშრისა
თმანია („ფშაველები“ — ძველს). ნაგა-
ბარს იქს მიღევ-მოღევნავს, გაამტვე-
რებს. „ერთხელ კი სუ ნაგაბარ უქნავ
მყინვართ ძაუგი“ („რამე-რუმე მთისა“).

იქით იქიდან. „ალუღო, შენა? მოე-
ტყუელი... ბიჭოს, ამ უმეურთ საითა?“
„იქით, სასიკეც გამგზავნი, იქით მოვდი-
ვარ, მაშინ“ („მამილის დანაბარები“).

იქითა: იქითას პირში იქითა
მხარეს, მეორე მხარეს. „წუხელის მგლის
ხაფანგი დაუგე... მგელთველის იქითას
პირში, შუა ბილიჯე“ („სცენები“,
ფშავლ. ცხოვრ., სცენა II).

იქითამ იხ. § 28.

იქისხს იხ. § 25.

იქისპა იხ. § 28.

იქნება: „არ იქნება, ვერ მოვახერ-
ხე“ („ტრუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II,
თ. III) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: იქნა.

იქნები-ან: ტყრე შენ იქნებიან
ცეცხლმსროლელი იარაღი დაცლები და
დაიჭეჭებს. „იქნებიან ტყრეშნი, იმას
სხვა მამყევების, ახლა კიდევ სხვაი“
 („სცენა თაშო“).

იქოლმზა იწყევლება, იღანძლება.
ჩიტები ხეებზე ბუზღუნებენ, იწყევლე-
ბიან. იქოლმზიან („ტყის კომედია“,
მოქმ. I, გამოცვ. II).

იქონო იხ. § 41.

იქორქორმზ-ს: ხელზე იქორქო-
რებს ხელში თამაშებს, ეაღვრისება,
ეფერება. (თავები) ფიცხელას ცაში ის-
როდენ, ხელზე იქორქორებდენ („სათა-
გური“, IV): როგორ მეაღვრისებოდენ და
სულ ხელზე მიქორქორებდენ („ღიღებ.
საჩუქ.“).

იქცევა-ს: ცა იქცევა დიდი
წვიმაა, თავსხმაა. ცა იქცეოდა და მიწა
თავისთვის სუღარს ჰკერავდა („როგორ
საშინლად ბნელოდა“).

იქცეეს-ს: სულს იქცეეს სუნ-
თქავს. ყველა ერთად აღიარებდა: ხმალი
თითქოს კენისის, სულს იქცეესო („ბა-
თურის ხმალი“, I).

ილაღრი-ს იკარავს, იფხავნის. დე-
დანი სტიროდენ, თმებს იგლეჯადენ. სა-
ხეს იკაროდენ, გულ-მკერდს ილაღრიდენ
 („ეშაქი“).

ილაღბ იხ. § 5.

ილაღ-ს: კისრად იღებს თა-
ვის თავზე იღებს, კისრულობს. „ნუ სჩა-
დით უგანს საქმესა, კისრად ნუ იღებთ
სირცხვილსა!“ („ხევისური ბერდია“).

ილაღს: 2 იმიტომ ხომ არ იღებს მე-
ღუქნე ღუქანს სოფელში, სოფელი ავა-
შენო („თიან. ფელტ.“ — ვინც) ბეჭდ-
ვის შეცდომაა, უნდა: აღებს.

ილაღმზა-ს თავისით ამოდის ქარქაში-
დან (ხმალი, ხანჯალი...). „ხმალი რას
შერება გიგისი, ფრანგული გველის-პი-
რისა?“ „სამჭერ იღვრება ღღეშია, უგი-
გიობას სტირისა“ („გიგი“).

ილაღმუნება-ს იბურტყუნებს, ნაწყ-
ვეტ-ნაწყვეტად ღრენას დაიწყებს (ძაღ-
ლი, მტაცებელი ცხოველი). (ტანმა)
ამოკრა მაგრა მიწას დინგი ისე,
რომ დათვისაც კი მოახვედრა გვერდებ-
ში. დათვა ილაღმუნა, იუკადრისა („და-
თვი“, — გამარჯვებული).

ილაღმზა-ს მალა სწევს (თავს), კი-
ხერს ძაბავს. „რას იყაყვებით, ბიჭო, გო-
გო! დაწყით, დაძინეთ!“ — შუტია
ვილიებს ნინიამ („...ოლატ...“).

ილაღმზა-ს ყაყუაშის ხმას გამოს-
ცემს, — იკვლებს, (არწივი, ორბი...).
არწივმა... ბევრი იყაყუაშა, აბრალებდა

მონადირეს კლდეში შეკეტილს სატრფოს („შეყვარებული“, III).

იპივალა-ს: წისქვილი იყიე-ლებს წისქვილს საფეი შემოელევა და ცარიელი იბრუნებს (ამ დროს წისქვილი სხვაგვარ ხმას გამოსცემს და ამას „ვივილს“ ეძახიან). „დაყრი საფეივესა, წახვალ თავად, წამასწევები, ტუბილს ძილს გააააცხობ და ფეხებზე გვიოდა, თუ საუკვეი ჩამუა და წისქვილი იყიელებს“ („ფშალები“, — შენამც).

იშოს: ძალდ იყოს თქვენის მკედ რისადა! ლანძღვა: ჩემ მაგიერ ძალდი შეწიროს თქვენს მიცვალეზულს (შდრ. შესწირავს). „ძალდ იყოს თქვენის მკედრისადა!“ — ეყეკი იღებს ხმასა („სტ.-მასპ.“, VII).

იშოლი იხ. § 34.

იშოლებლი იხ. § 41.

იშურაბ-ს მოსმენს. ზღამც ააღლევა მძინარე, ტაღნი ეგორა მთებურა, რომ გულს მფენიყო ნათელი, რა მისი ჩქევა გეყურა („ზღამც ააღლევა მძინარე“); ბოსლის კარზე გაიკრე. სულის-ქეევა ვეყურია (კმ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“).

იშლი-ს: ბეწეს (თმას) იშლის ბრაზობს. „ნუ იბუწუწები, ბეწეს ნუ იშლი, ღეთის წყალობა აქვ ბეწუკურსა, თორო...“ („პატარა სცენა“); (ზღადაური) ბეწეს იშლის ბრაზმორეული როგორაც ვეფხვი — თმასაო („სტ.-მასპ.“, VII).

იშხივალა-ს შხივილის ხმას გამოსცემს, — იშხუვლებს. მთვარე ცას შემოსწეროზია, წყალი ჩაპხუის შორადა. ტარილად მესმის ჩხრიალი მისი ხევიდამორადა. აგერა კიდევ იშხივლა, სული ამოპხდა სწორადა! („მთათ ძილი“).

იშხაბაბ-ს იშხუხნის, ილუშავს. სწყინს და იშხაბავს სახესა, გალაღებული როდი! („პირველი გაზაფხულის სურათები...“).

იშხაბაბ-ს იშხუშნება. წიწმბათა... უსიამოვნოდ იშხუშნება მხრებში („ბერლიხა“, I).

იშხაბ-ს მაკეობა ეტუობა (ცურზე), შესამჩნევია, რომ მაკეა. „მამავ, ჩენი

პერემა იხნეუს, დიდი ცურა აქვს“ („ახალი წელი ფშავში“).

იშოლმობა-ს იბრიყვებს, ჩაგრავს. „იოცხასი ვარ და ღიღებს ვეტრებეულას, ვინც ბეწე-ს ეცხს იშოლმობებს“ („ეშმოს-ქა“, III).

იშრდილა-ს მის ჩრდილს ეფარება. ყელმობრებული შეველა და ირეჟა იმთ (=ხეებს) იშრდილ-ს („მშელი წიფელი“).

იშრეზა-ს ოღნავ იძვრის, იშრევა. „მობუბუნე ხარს“ იაეე ყვრზვდა სძინავს თავის საბინაზუნდ, არ იჩეჩება („ხევესურეთი“).

იშხამ-ს: პირს იცეკეთს ლაპარაკით იღლებ. „ტყვილად სცლები, აღედავ, ტყვილად იცეკეთ პირსაო“ („აღლედა...“ V).

იშინ-ს: როგორც იცოდე როგორც მოგეხსენება, ვანა შენ არ იყო. „იყო ერთი მცესტარე, ბეჩევი. მწყემსი კაცი, როგორც იცოდეთ. — ობოლი, ობლობით გამოზღილი“ („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ.). მე ვიცი ი სიტუვის მახალა: მე შენ გეტყვი და... შეტე არაა. შენი მტერი... „ღვინო, მე ვიცი, ქურკლებში, ქვევრებში აღარ ეტევა!“ („ჩემი მოვანურობა...“).

იშოლმობა-ს ცოდვად ჩაითულის, მიიხნევს. „ის რად ვიცოდეთ, უფლისგან რაი არ გვეცოდებინა!“ („გველის-მეპაეღი“, IV).

იშომენ იხ. § 11.

იშოხნამობა: დედაჩემი წიფლის ვეწრზუნდ იღვა და გავრძედად იცოხნებობდა („შელის ნურის მამობი“, II); ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: იცოხნიდა.

იშრძევაბ იხ. § 7.

იშაბაბ-ს, იშაბჰინ-ს იქიმება. იშაბჰინს ძალი მშვილდისა. აგერ მოგორვენ დევები („კოპალა“, III). (ფიგურ.) აღის ბოლი, ეკლანება. იშლებს. იფანტება, იშაბება („გასამართლ. ჩიბუხი“, I).

იშაბაბ-ს წამოიძახებს, ღიძახებს. „ეკაპეო“ — ეს კი იშაბა. სიტყვა გაუშრა ენაზე („სტ.-მასპ.“, VIII). მიშევეღე-ობით იძახებს მიშველე, ღამეხმა-

რეო, დაიძახებხ. სტუმართან ცუდი დია-
ცი ხახაბოს (მთა) წყერებზეც დარჩება...
მიწველებით იძახდეს, მუშველიც არეინ
დაჩქვდება (ფშაველი დედაკაცის მღგო-
მარება...“).

იმპნობ-ს იმაგრებს, იყავებს. (ვაშლს)
ესხა, ესხა, რომ მიწა ძლიეს იძგნობდა
(ვარ.) („ცრუ-ციხელა“).

იმეზს იხ. § 41.

იმეზს-ს საყულოში იწევს
ამპარტავნობს, თამაშობს, მეტისმეტს ჩა-
ლის. თუ რომელიმე სოფლის მოხელე,
მამასახლისი იქნება თუ სუღია, „საყუ-
ლოში იწეეს“, სოფელი უწყრება (ჩევე-
ნი სოფელა“).

იმეზრნებს („უძმოს-ძმა“, II) ბეჭდ-
ვის შეცდომაა, იხ. იწერებს.

იმეკება: ალღეებული იწიკება, უნ-
და ჭაქვი გაწყვიტოს (თარგმ.) („ორლ.
ქალი“, მოქმ. IV, გამოსვ. XI) ბეჭდვის
შეცდომაა, უნდა: იზიდება.

იმეკრნებს-ს გული იწვერნებს
გული რეჩხს იზამს, ატოვდება. „დაზაგ-
რულს რომ ვნახვ, ჩემი გული იწვერ-
ნებს“ („უძმოს-ძმა“, II).

იმეკრნებს-ს ლაშს იწრებს
იგრებს მიზეზობს, კინუქლობს, იყუა-
ნება (ტრიკლის დროს). „ბაღლო, მანდ
ლაშს ნუ იწრებს-იგრებს, ე პური გე-
ლე!“ („გაზვიადებული საკითხავი“).

იმეკრნებს 1. იცვლება. ეს ტიტველი
ხალხი იწურება სისხლით, უღდა ერთი
ვაება („ქრელი ამბები“); 2. გამოსდის.
იწურება ხეები ფოთლებით („საგაზა-
ფიულო ფიქრები“).

იმეკრნებს-ს იწყინა, როგორაც
ცეცხლი ერბომა ცეცხლში ჩასხ-
მულ ერბოსავით აენთო, ვაცხარდა. მო-
ხუტმა ძლიერ იწყინა, როგორაც ცეცხლი
ერბომა („მამიდის დანაბარები“).

იმეკრნებს-ს შეშინდება, სიზხდალეს გა-
მაიჩენს. ბევრმა იქაია ბოლოსა, თუმც
ბაქობდა თავში („ჩქებათა-ქება“—ქანდ-
მა).

იმეკრნებს-ს გლოვობს, დარდობს. (ასუ-
ლი) არ ვიცი, ქმარსა ტირიდა, თუ ივირ-
ვოდა სხვაზედა („კითხვა-პასუხი“).

იმეკრნებს-ს იან რას იქმობა? (ფშა-
ველი და...“, VIII) ბეჭდვის შეცდომაა,
უნდა: იქმობა (=იზამა).

იმეკრნებს-ს (ფიგურ.) კვდება, იღუ-
ბება, თავს წირავს. იხარჭებოდეს კი უმა,
ფარი ოხრალა რჩებოდეს („პასუხი ბა-
ჩანას“).

იმეკრნებს-ს იტენის, იყრის პირში (ხახა-
ში). (წინმეტას) თუნდ არა კშიოდეს. ძა-
ლად იხახებს, იტენს პირს საქმლითა
(„ბერდობა“, III).

იმეკრნებს-ს იტანს, იგუფებს. გადმოხრი-
ლიყენენ მთანიცა, ხელ-პირს იბანდენ
წყალზედა, ბევრი მომკედარა მათს
მკერდზე, სისხლს ვერ იხდენენ ტანზედა
(„სტ.-მასპ.“, I).

იმეკრნებს-ს გადაიტანს, ჩემს გადანახადს
ვინ იხდის, ან ჩემს მაშინდელს ყოფაა?!
(„ანგრევეთა შორის“, I).

იმეკრნებს-ს იყურება, მოიხედავს ხოლ-
მე. (ალაზა) გაიქცა, მირბის, იხედავს, —
მკედარნი მისდევენ, სწორია („სტ.-მასპ.“,
VII).

იმეკრნებს-ს ხალოცავია ივრის ხეობაში.
მიღის კობალა იხინქს და ჰხედავს კარ-
თანას, დევი კართანელი გაწოლილა გზა-
ზე („კობალა და იახსარი...“).

იმეკრნებს-ს იელაკნება. თევი ისევ
ცოცხალი იყო, იხლანებოდა, ინძრეოდა
(„ორაგულის ცხოვრება“, II).

იმეკრნებს-ს ცრემლად იხსოვ-
ება ცრემლს აფრქვევს, ცრემლს ღვრის.
საწყლები ხატ-ღმერთს ჰფიცავდენ, იხო-
შებოდენ ცრემლად („ახუნდი“, II).

იმეკრნებს-ს იბრბობს. იპითლით „ურთი-
ერთობა“, „ამხანაგობა“ თანამესუფრე-
ობა, მეგობრობა. ჭერ სახლში დამბატი-
ვეს, იტილატი გამიწიეს, მერე, ვნახოთ,
ერთი ცხვირში მცემს, მეორე მექილება
(„სოფლის სურათები“, I).

იმეკრნებს-ს იხ. § 1.

იმეკრნებს-ს იხრდნის. (დათვი) ნა-
ტყვიერებს კბილით იქენჭდა და ამტყვე-
და ხეებს („დათვი“ — ვველამ).

იმეკრნებს-ს იპი (შორისდ.) აი აბა, შეხედე! „იპი,
აბა ამას რა სიყვლილი მიუღდებებს, რა-

ბელ გასუქებულ, ვაეებო“ („ხმა მთი-
დამ“, — სურათი).

იპილვე იგივეა, რაც იპი. „იპილე, იპი-

ლე, იპილე, ვაეებო! შახენეთ, გიგოს შა-
ხენეთ!“ („სცენები“, I, სცენა ხვესუ-
რეთში).

ქ

პბ იხ. § 1.

პბბდ იხ. § 1.

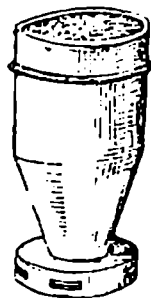
პ-პაღრემა-ს: ხელს ჰკადრებს
ხელს აკადრებს, ხელს შეახებს. „(კა-
ლებს) სხვამ რამამ დაუწვევ ძახილი:
„ხელ არ ჰკადრათავ, თორო მიგიკლავთ
ჯორ-ულავთ აი მიმკედარათავ!“ („სცენა
მთაში“).

პბპ-ი 1. ბოლომოკაუტებულო ჯოხი.
ქისტის მარჯვენას ბალღები დაბლა ათრე-
ვენ კავითა („ალუდა...“, V). 2. თოქმოზ-
მული ასეთი ჯოხი (იხმარება ტვირთის
შესაკრავად). უნდა თითო თივა, კავით
და საბლით მაგრა შეკონილი, გამოებათ
ერთის ხარისათვის და ისე მოეთრეინათ
სახლში („ფშაველი და...“, III). 3. ხახუ-
რავზე დაწყობილი ლატნები კრამიტის
(ყავრის...) დასამაგრებლად. საბძელზე
ყარტი დამპალა და დაბლა გაფენილა; ჩა-
მოშლილიდამ ალაგ-ალაგ მურყნის კა-
ვები გამოიყურება, აკლდამიდან გამოჩე-
ნილს ძელებს მოგაგონებსთ („შთაბეჭდი-
ლებანი“). 4. (იხმარება მრავლობითში)
ქალის საფეთქელზე გამოზრდილი თმის
კულულები. კაეებს გავეყრე ი-
ნებ იტყვიან დამუქრებისას. მე რომ
დელაკაცი ვარ, კაეებს გავეყრეინებ, კა-
ეებს, თუ მაგ ლიოპურს ჩემი გაბროს
შეურაცხყოფა შეეარჩინო“ („მამაცი“,
II); „მოიცა, ამ კაეებს გავეყრეინებ, თუ
ვერ ვაწენიო!“ („ტყის კომედია“).

პპპპპპპპ-ს გამუივანი ხმით ყუფს.
„ვარი თქვენდა და ცეცხლი და ნავთი! რა-
სა ჰკაეკაეებთ?“ („სცენები“, ფშავლ-
ცხოვრ., სცენა I).

პბთხზ ზის სასმისი. ამკიდეს ღვინის
ქურები, ღიდი მომიღგეს კათხები („სა-
ახალწლოები“).

პბბ: კაის გულად კარგ გუნე-
ბაზე, კარგ ხასიათზე. „თქვენ რო კაის
გულადა ხართ, ბიპო, და კარგა სცლით
მა ყანწებს, ახლა ფუნჩურაშვილის გულ-
ში ჩახედეთ, რა ამბავია და!“ — სთქვა
ერთმა („ფშაველი და...“, VIII). კაის
ყულშია „პირის გემოს კაცი“ (ცაუა),
სასმელ-საქმელით კმაყოფილი, სმა-ჭამით
განებფრებული. ბიპი ვარ კაის ყულშია,
რაც მინდა, პირსა ვეთხარო („ფშაველების
ცხოვრებიდამ“). კაის ღროსა 80-40
წლის კაცი. კარახელი ჭერ ისევე ახალ-
გაზრდა კაცი იყო, ანუ, როგორც ფშავე-
ლები იტყვიან, „კაის ღროსა“, მოხუცე-
ბული რომ ყოფილიყო, ოხუნჯობასაც კი
დაიწყებდენ („ფშაველი და...“, II).

პბბსბბ იხ. § 1.

პპპპპპ აკვანი (ბავშვის ენაზე). „ჩემს
შვილს სძინავს კაკანაში, ნანაე-ნანა!“
(„მოკვეთ“, მოქმ. II, გამოსვ. I).

პაპაჩუნა 1. „პატარა კავი მოძრავის გარის ასაწვე-ღასაწვეი“ (ვუა), — საყვანელა. ავიღოთ მაგალითად ქსლის იარაღი: ვარა. ცხემლა, საყვანელა. ანუ კაკაჩუნა, სახეხავი და სხვა („მცირე შენიშვნა“). 2. მოკაყული ჯოხი (ხმარობენ ცეცხლის შესაქეთებლად, ნაღვერდლის გამოხატანად და მისთ.). კერაზე ხის საკიდელი ეკიდა, მოგრებილი წნელი, მალა დამაგრებელი, წნელში გაყრილი თხილის ხე — კაკაჩუნა („ცრუპენტ. აღმზრდ.“, მოქმ. I, თ. III).

პალატა 1. წნული ჭურჭელი ჩამკოვ-ზებისათვის. ბოძზე კალთაა ქილია ჩამკოვზის შესანახი („მოკვეთ.“—მოქმ. II, გამოსვლა I). 2. ქაღების სახელსაქმო აბჯა (ქსოვილისაგან შეკერილი). ფშაველობა ხელსაყრელია. ზურგს—გუდა, ხელში — კალათა?! („კაფია“).

პალაბაზა: მამამ ჩოხის კალთით კალბახა სოკო (ხისა) მოიტანა („გუგული“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: კალბახა სოკო.

პალმუხ-ი: კალმუხის ქული ყალმუხური ცხვრის ტყავის ქული. თავზე მშვენიერი კალმუხის ქული ეხურა („მელი-სერეფენია“, II).

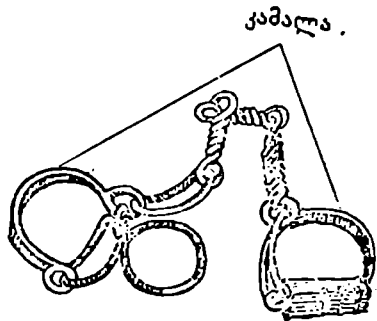
პალმოზა-ს (იყენ. იკალოვა, უკალოვბია) ძნას ლეწავს. ვერცა ვკალოობთ ღროზედა („მთაში“).

პალმოზა ძნის ლეწვის დრო. პოს-მატ პურები ყიდა და ზოგიც სესხად გაიღო და კალოობას ერთს კოღზე ორი სარგებლად აიღო! („პაის და ქართლ-ლს“).

პალბ-ი შრატის ხაკო, — ნაღული.

თუშები „კალტს“ ეძახიან ხაკოს (ვარ.) („ფშაველი და...“).

პამალა მახის ის ნაწილი, რომელიც მსხვერპლს ფეხს უჭერს. „ძალიან მაგარი კამალეებია და არც ამააძრობს ფეხსა, თუ არაჲინ მიიშველია“ („სცენები“ — ფშაველ. ცხოვრ., სცენა I).

პამარბ: კამარის სახვა იხ. სახვა.

პამამ-ი ბზინვა, ღენის დროს ციმციმი. ყუყუნა წვიმის კამკამი, ჰაერიტურფა. გრილია („მზეწვია“); წვეთები ცეცხა კამკამით აღმასის თვალის ოდენა („ანა ბულბული“, I); ხშირი ფოთლებიდან წვიმის ნამი კამკამით ჩამოდიოდა („შელის ნუკრის ნაამბობი“).

პამ-ი კბილის გავრა (ცხენისაგან). (კეცმა) ხელის მიხლება იუკადრისა და კამბი გამკრა მხარზედ („მოგონება“); (ცხენმა) კამპები იცის, წიხლი-თქო, ცხენი ვერ დაჰრევს ყალბშია („ცოლი ანუ“, IV).

პანარდა აქ: ფორმის ქული, რომელსაც წინ ლითონის ნიშანი, კოკარდა აქვს მიკრული. ...და ერთი მდგომი აქ კანკარდითა მეორეს კრეკით მასზედ უჩეენებს („დაჩაგრ. მესტორე“).

პანონ-ი: მოსეს კანონი ძველი აღთქმის ნაწილი, ებრაელთა წინასწარმეტყველის მოსეს სჯული. ეს ჩვეულება შეათანებება მოსეს კანონს: „და ეტყუდა უფალი მოსეს და რქეა...“ („ფშაველები“ — ძველს); ფშაველი, თანახმად ძველის ჩვეულებისა და მოსეს

რკელისა. გააგდებს ცოლს, თუ არ გამოადგა (იქვე).

-პანბაბა იხ. ჟურდ-კანტალა.

პანბაბაობა ჟურდობა, ჟურდ-ბაცაცობა. აბა, რა საქმე ექნებოდა (მელია) სოფელში კანტალაობის მეტი? („იღიღებელი საჩუქარი“).

პანჩაბა კანკი, წვივი (შდრ. კაჩანი). (მუცელას) დევმა... წამოუფლო ხელი ირმის კანჩალას და ესროლა (ვარ.) („მუცელა“).

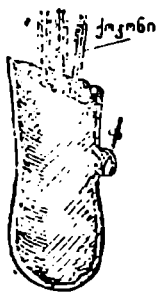
პანცელნი (საუბრ.) კანცელარია. ზამთარი რაკი დადგა, „კანცელიამაც“ გაიღვიძა („სურათები“); ზოგ „კანცელია“ მოძებნეს და იქ დაიწყეს ძრომანი („საით გეძებო, არ ვიცი“).

პანწაბა იგივეა, რაც კანჩაბა. (მუცელი) ვირის კანწალას თვალს ვერ ამოჩებდა („დათვი“. — გამარჯვებული); დათვი ვირს კანწალასა მხარავდა (იქვე, III).

პანწარ-ი „გარეული ვირი“ (გლ.). ვლუმ. შე თელუმიშვილა, ეფხვი ხარ, ველის კანწარი („ფშაღები“. — ძველს).

პაპარ-ი ბურაბის მავარი მომთავეო და შუშხუნა სასმელია (ქერის ფქვილს მოუკიდებენ წყალზე, საფუარს მისცემენ და, როცა შემზადდება, ყინულით ინახავენ). წარმოედგინოთ ინსირი კაცი, რომელსაც წელის. და კარის (კვანი) მეტი სასმელი გემოდ არ უნახია („საუბარი ბავშვებზე“).

პაპარ-ი ისრის ჩასაწყობი, საისრე. (იოთამმა) მშვილი და კაპარკი (საისრე) დედაბოძე წნელით მიმავრებულს ისრის რქაზე ჩამოაკიდა („როგორ განდგენ ბუები“..., I).

პაპარინ-ი რაშიაც კაპარი (იხ.) დგას. ხონაზე ქერის პურ გვედვა, ხელში კაპარიან ჯამო („საქა აბავი...“).

პაპაშა-ი მდინარის (მტყნარი წყლის) თევზია ერთგვარი — კაპოტი. გამოღის მდინარიდან ორაგულები..., კალმახები — თითო ორი-სამი მტკაველი, ქანრები. კაპუეტები (ესრუბენტ. აღმზრდ., ნაწ. I, თ. III).

პაპუნ-ი (ბუჩხბინს) კბილზე კბილის ცემა. „თავი გაგორდა მიწაზე, ტუჩებმ დაუწყო კაპუნი“ (იბახტრიონი-, IV).

პარ-ი¹ იხ. ბატონის კარზედ.

პარ-ი² იხ. უამ-კარი.

პარაბა იხ. წ 28.

პარბვინს: „იღიღება შენთვის, კვირას კარაქიანს“ („ფშაღები“ — ძველს) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: კვირაო კარავინო.

პარბმა: კარატის ჭვარი ერთ-ერთი მთავარი სალოცავი პირაქათ ბევსურეთში, ლიქოის ხეობაში, კარატის მთაზე, სადაც ხევსურები კოპალას ლოცულობენ. ხანძარს ჭვარს კარატის ჭვარის კოპალასთვის „დაუძახებან“: „მამეშველე. ჭარი წყურვილს მელევისო“ („რამე-რემე შთისა“).

პარბხან ნებისმიერი სახისი, რომელსაც პურისქამის შემდეგ ჩამოატარებენ სუფრაზე. (მინდამ) ასწია კარახანასა, გადიწერა და დაცალა („გველას-მე: ქელი“. I).

პარბაბ: („მოგონება“) ბეჭდვის შეცდომა, იხ. კარგადიდა.

პარბაბინაბ (კინი.) კარგად. „თავი-სად კარგადიდად ყოფილან, ბაღლიც მოსწრობია“ („მოგონება“).

პარბაბი: „ღმერთმა კარგათ გიკითხოს“ („ფშაღები“. — შენამც) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: კარგით.

პარბი ძალი: „რა კრგი ქალა (ქალი) მოგეცით, ვაჟე. მოგეკლავთ შიმშილსა!“ („ძე. და ხალი ფშაღ. პოეზია“) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: კარგა ქალა.

პარბუნელა (კინი. მოფერ.) კარგი, კობტა, ლამაზი. სუფიქსები ბარელ ქართ-

ველს არ უყვარს, ფშავში კი იხმარება, როგორც მგაღითად „იქ“, „ელ“: ბატარა-ჯა, კარგ-უნელა და სხვ. („მცირე შენიშვნა“. — იუერისი-).

პარბუნსელა **იხ.** კარგუნელა. „ეაიმი, რა კარგუნელა რამ არი ჩემი ძაღლი!“ („სურათი ფშავის ცხოველებიდან“).

პარბაზეიმი **იხ.** § 29.

პართანელ-ი დღეის სახელია. მიღის კობალა იხინჯას და ჰხელავს, დევი კართანელი გაწოლიდა გზაზე („კობალა და იახსარი...“).

პარი-პარ კარ-და-კარ. „უნდა ჩაუდღე სოფლებსა, ვიარო კარი-კარაო“ („ბაბხტრიონი“, III).

პარ(ი)პარ-ი კარ-მიღამო, ეზო-მიღამო. კარი-ეურ ხილით სავსე მკვე, ვაშლითა, ხელის სხლითაო („ფშავლების ცხოველებიდან“); სავსეა ჩვენი ქვეყანა აფი-ტერ-პომპოლიკითა. იმათ ის გვარგეს — აგვიესეს კარ-ეური ჩონჩორიკითა („სიმღერა“).

პარისპირი-ი 1. ხახლის გვარდზე მდებარე მამული, „სამი-ოთხი დღის სახნავი“ (ვაჟა). ეს კარისპირები საშვილიშვილო საკუთრებაა ფშავლისა („ფშაველი და“..., III). **2.** ეზო-მიღამო. სიყვარულმა ნახა ძვლები კაცისა, გასისხლული კარისპირი და შეეზარა („გოჩი“).

პასპას-ი კისხისი. მელმა აიხელა, ტრედების კასკასი რომ გაიგონა, ტრედები დაინახა და შენიშნა, რომ იმაზე იცი-ნოდენ („ტრედები“).

პასპასხმ-ის კისხისებ. „ნეტა ი სა-ობრო მუგუზალი მინც წამომდლო!“ — კასკასებდა თვედორა („დათვი“, — უკელა); ეს უცხო არსებანი, წვერპირგა-სისხლიანებულები, საუცხოვოდ კასკასებენ, დახტიან ავსტრალიელებივით ირგე-ლოვ („ქრელი ამბები“).

პასპას-ტიპტიპ-ი კისეიხი და ტიკტი-კი. ალი აღარსად სჩანდა, აღარსად მისი კასკას-ტიკტიკი, აღარსად მისი ვაშლილი თმბისი... („ნაპარალი“).

პატუნ-ი „გარეული კატა“ (ა. შან.). კატუნო, თქვენა უმბრძანდით, ნათე-საენი ხართ ლომისა („მეჭლისი ლომი-სა“, III).

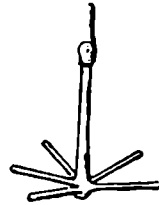
-პაუნა **იხ.** თავაუნა.

პაფინა „სახელდახელოდ ნათქვამი ლექსი, ექსპროტი“ (ა. შან.). დაიწყო ფშაველმა თავისებური კათია (ვარ.) („თეკლა-ბიკი“); მობირდაპირენი კათიად (ექსპროტად) „უპასუხებიან“ ერთმანეთს („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“).

პაჩა წვივი, კანკი; **პაჩა-ნ-ი** „წვავე-ბი, გაზები“ (ვაჟა) (შდრ. კანჩალა). „თუ საით ფეხი ჩასცა (ხაფანგში), ფინთად კი დასტაცებს, ძმობის მადმა, ი კაჩას“ („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ., სცენა I). სულკურთხეულის გაზდილსა რა გქელნ კაჩანი ჰსხიანო! (ვარ.) („ორი გმირი“).

პაჩატიტველ-ი წვივტიტველი, კან-კიტიტველი. ხომ იცნობ შამბით დაზ-დილებს, ფერმწვანეთ, კაჩატრელებსა (ვარ.) („პასუხი არყისა“).

პაჩხბ ტოტიბიანი საკილი. (გოგ-რა) საღამოობით კაჩხაზე ჩამოკიდებებს მშვილდსა და ისარსაც ჭვარდინად გა-დაადებს („გოგრა“, IV); (ხმალი) დიდ-ხანს ევიდა კაჩხაზე, არ გატანილა კარზე-და („ბერიკაული“).

პატი-ი კმარი, შიულღე. თავისთვის, თავის კაცისთვის ის კვერებს არა ცდი-ლოდა („ახალი წელი ფშავში“).

პატი-რამ ვილაც კაცი. კაცი-რამ ლურჯ-ცხენიანი, ამოღებულის ხმალითა, მალლიდან თავზე დაგებრუნავს ტურფა იერით, ტანითა („ფშაველი ჭარისკაცის წერილი“).

პატი-ის: „ღაღოლას თავზედ კლდის კა-ცის რქები ამოჰსვლიყო“ („შობის წინა-ღამე ტყეში“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ვაციხ.

პასრიელობა კაცების სიმრავლე, კაციანობა. უმატეთ ამთ სახლისა ღონესა, ქონესა, კაცსა, კაციყოლობასა („ფშვეელი და...“, II); პირველად წულს მუშაობათ ამთ სახლშია, ღონე-ქონესა, კაცსა, კაციყოლობასა („ფშვეელი და...“, II); პირველად წულს მუშაობათ ამთ სახლშია, ღონე-ქონესა კაცსა, კაციყოლობასა („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმრები).

პასრიელობისა („ფშველები“, — ძველს) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: კაციყოლობასა (იხ. კაციყოლობა).

პასუნით: კბილების კაცუნით, ლაშების ქლამუნით თავს წაადგებოდათ (ვარ.) („როგორ გაჩნდენ ბუები...“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: კაწუნით.

პანა-პუნ-ი „კბილების ერთმანეთზე ცემინების ხმა“ (ა. შან.). გახშირდა მბეცთა ნაღიმი, კბილების კაწა-კეწია („მეჭლისი ლომისა“, IV).

კბილმბლაჯუნა დიდებულებიანი. „და მისხდა შვე-ნაბდიანი, უზარმაზარის ტანისა... დიდ-ყურა, კბილმბლაჯუნა, უმსგავსო, ფერად შუისა“ („სტ.-მასპ.“, VIII).

ამა-ს კენკავს. აპრილებულს მზის სხივით ქეიშას ვეკ კლდისა ნაპ(რალსა) („შურთხის სიმღერა“).

ამლა კრაზანა. (გოგოთური) ფიქრობდა, ვცადო აფშინა, აქვა ნამუსი თუ არა... თუ მარტო სხვის ვნებას ცდილობს, როგორც კელა მბზუარა (ვარ.) („გოგოთური და აფშინა“); ამბობს: „ბზუიანო“, თითქოს სადმე ორი-სამი კოლო ან ქელა შემძვრალიყოს ფეტურა ხეში („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

ამნაშა (Campanula lactiflora) „ფოთლიანი მცენარეა, იზრდება სიმაღლით ნახევარი ადლი, უმი იშვევა“ (ვაჟა). გაზაფხულზედ, როდესაც ზუავები დნება, ნაზოვრებში კენკეშა და ჩადუნა ამოჩნდება („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

ამნახბ, ამნახმო „თავის ქალა“ (ვაჟა). ამასთანავე უნდა მიექცეს ხალხის ჭიშის შესწავლის დროს ყურადღება ტყავის ფერს და კენჩხოს მოყვანილობას (ვარ.) („ხევისურები“); გამოქვამულის ზემოთაუში ელაგა გამოხრული კენჩხოები,

კარებისკენ წერილი ძვლები („გოჩი“); „მალა დაიციდა (ტყეია) ბეჩაგო, კენჩხას არა სკირს ძელისასა“ („ალუდა...“, I).

ამრძო (ძვ.) -კენ. მას ეამსა ვიღოდა გზასა მას ერწოთ კერძო („გოდება დიაკენისა“).

ამსანა (Myosotis) ციხურყვავილიანი ბალახოვანი მცენარეა, — ციხანა. ნაზის იისა კუბო შემიკრან, გულს დამაყარონ ტურფა კესანე („ნიბლიას ანდერძი“).

ამბა-მი კლდის ქიმი. ხეისურთ ჭოყოლა გასწირეს მკელარი, კლდის თავსა, კეტამზე („სტუმარ-მასპ.“, XII).

პ-ამშ-ს კეპავს, კუწავს. ჰრის. დეთი-სოს... ორი კვირის დამარილებული ხორცი ეღვა, ჰყეფდა, ჰყუწავდა წერილად ხორცს („ფშვეელი და...“, VIII); შენიშათა ჰყეფდე, როგორც საგუფთე ხორცსა (თარგმ.) („ფეოდ. აღზრდა“, 3).

ამეშულ-ი ხაქაური. მეჭორწილეს აქვს 40-60 კეცეული დამზადებული და თითო კეცეულზე თითო ერბოიანი ჭამისღვას („ხევის ქორწ.“).

ამეშ (მატ. კეშ „მატული“) ნაგლეჯი (მატულის კანძისა). „ძოდანისაც მანდ ეგლო ი ქალბნელი. მატულის კეპანი ჰქონდეს“ („ფშველები“ — შენამე).

ამვალა(ბ) 1. კვლავ, იხევე: აგრეთვე. გული ხომ უწუხდებოდა, წყალსაც ასხამდენ კვალადა („მოგონება“). 2. „მხგავსად“ (ა. შან.), იხე, როგორც... ზეალისა უფალმა იცის, ეს არის ცული ნიშანი: მიტკერენ კურდღლის კვალადა, როგორც ჰეყეანა ვიციანი („დათვის ტირილი“). 3. კვალდაკვალ, უკან. (ლელამ) ცხენი ნოღრიოჯა, გასწია, ქეთიინი გაჰყევა კვალადა („მახტრიონი“, VIII).

ამვალა-ს კვალს ავლებს, კვალს გააქვს (ხნულში, ბილიყი გააქვს თოვლში). წელამდე თოვლი კეკელეთ („მოგონება“); (ფიგურ.) (კაი ყმა) იქ იდგეს ხმალამოწვდილი, საც ძალა აღმართს ჰველაედეს („კაი ყმა“).

ამვანე ქუში, მრისხანე პირისხანე (?). გაიგო კორტარაშვილმა, ცეცხლი დაენთო-

სახეზე. არ გაბრუნებთ რქელაღალ-
თა — ზედ დაწერა კვახეზე (ივ. კო-
ტორ. ამბავი, V).

კვამბულ-ი გამოკვებილი, გასუქებუ-
ლი. შუთქვი ერთი მოხვეერი საუკეთე-
სოდ კვებული (მონადირე, III).

კვამბულ ერთშამთარგამოვლილი მო-
ზარდი რქოსანი პირუტყვი. „მამ უნდა
შევიარინო დათვის ჩემი კვებულა?!“
(„დათვი“. — ყველამ); „აი, ეს კურატი
(უჩენენებს კვებულაზე, რომელსაც თე-
რქაზე ოოკი აქვს გადახვეული...) უნდა
დავკლა“ („სეუნები“, I, სცენა ხე-
სურგოში).

კვამბულიანი: („ძველებური ომი
და...“) ბექდვის შეცდომაა, იხ. კვეთი-
ლიანი.

კვამბუბა: კველების ხმით გან-
წირული, სასოწარკვეთილი ხმით. (დელა
შვილს) თან დასსურჩულებს კვეთების
ხმითა: „შენ გენაცვალე. იმედო სოფლის“
(„სულა და კურდღელა“).

კვამბული-ი: კვეთილში ჩააგ-
დებს იხ. ჩაადებს. კვეთილში
ჩასმა იხ. ჩასმა.

კვამბულიანი-ი „სხვის ნაცოლარი,
ქმრისაგან. დაწუნებული, ცოცხლად გა-
შვებული იმ პირობით, რომ ქმარი არ
შეირთოს“ (ფაჟა). მოგივიდოდი ცოლდა,
არ ვიყო კვეთილიანი („ძველებური ომი
და...“). კვეთილიანიობა: „კვეთი-
ლიანობა ფშაურს ლექსებშიაც არის მო-
ხსენებული („ფშავლების ძე. სამარ-
თალი“).

კვამბ-ი მრგვალი პური. დიდი ხანია,
წმინდის პური აღარ მექამა, დედამ კი
გამომიცხოვერი, წმინდის ფქვილი მო-
ლოდინანთგან ისესხა („პატარა მწყემსის
ფიქრები“); || საწენჭვეულებო დანიშ-
ნულების ასეთი პური — ბედისკვერი.
ასეთ კვერს შეკვლეს მისცემდნენ ახალ-
წლის დიღახ სახლში შესვლისას, შეკ-
ვლე სამჭერ შეგარებდა მას სახლში. მთი-
ელთა რწმენით ოჯახის მომავალი ბედ-
იღბლისათვის მნიშვნელობა ჰქონდა, წაღ-
მა დაეცემოდა კვერი თუ უკულმა. აგერ
გამონდა მოხუცი, მოლოდინანთ ბე-
რია..., წინ მიეგება თეთრუა და მიაწო-

და კვერია („ახალი წელი ფშავში“).
მუხლის კვერი „მუხლის თავი“
(ა. შან.). დავა მუხლის კვერებზე.
იბრძვის, ადგომას ცდილობდა („ხის ბე-
ქი“, VI); წამოიწია კვენსითა. მუხლის
კვერებზე მღვარია („მონადირე“, III).

კვამბ-ის დაბეჭითებით ამბობს, ხაზს
უსვამს, იმეორებს. მთაში კერის პირს
მკდომარე ხევისური ხმალსა ჰფერავდა...
ერეკლეს დროის მამგონე ფიქრებს სჭრი-
და და ჰკერავდა. „სხვაზე არ გავცელი
სამშობლოს“, რა გულმოდგინედ ჰკვე-
რავდა!... („სახალწლო“). ფიქრებს
ჰკვერავს ფიქრობს. თავს დაპირუ-
ნავდა არწივს, მისი მხარ-ბეჭი ელავდა,
რას დაეძებდა, არ ვიცი, ანდა რა ფიქ-
რებს ჰკვერავდა („გაზაფხულის სურა-
თები“).

კვამბ-ის ღმერთების პანთეონის ერთ-
ერთი მთავარი წევრი, ერთერთი „ხთი-
შვილი“. „დიდება შენთვის, ღმერთო,
დიდება შენთვის, კვირაო კარაიანო, დი-
დება შენთვის, გიორგი მუხის ანგელო-
ზო“ („ფშავლები“ — ძველს).

კვამბ-ის („დიდება შენთვის, კვირას
კარაიანს“ („ფშავლები“, — ძველს) ბექ-
დვის შეცდომაა, უნდა: კვირაო კარა-
იანო.

კვამბ-ის აკვირდება, უყურებს, უც-
ქერის. ქალს ნუ ჰკვლევ ჭორობაშია (ჭვა-
რობა, ხატობა), ტანთ ნათხოვარი აცვია;
ქალი თუ გინდა ლამაზი, დაჰკვლიე ქე-
რის მკაშია! („ხალარჯობა და რიგები“).

კვამბ-ის კვალის კვლევა კვა-
ლის ძებნა; გამოძიება, შემოწმება. „ნათ-
ქვამს რალა კვალის კვლევა უნდა, თი-
თონვე იძახის, სოსეს ვენახზე შემოვი-
არეო!“ („დიდებული საჩუქარი“).

კვამბ-ის მიუვალი ადგილი, ქარაფი
კლდე. სულსუმი ყაზბეგის, „გველის
მთის“, თუ არხოტის მთის „კვრივი“
საღდად დაბინავებულია („რამე-რუმე
მთისა“).

კვამბ-ის კვინტი, პატარა ნატეხი.
ილის ანგელოზს ეძახის ბიძა, ჭერ პატა-
რია, აღმასის კერიწა („ილო“, II).

კვი მტკიცებითი ნაწილაკი, რომელიც
პროკლიტიკად ერთვის ზმნას (უღრის

იმერულ „ქე“-ს, რაქულ-ხევსურულ „ქვე“-ს) ვუას ნაწერებში კი ზმნის წინაშეაღი სიტყვის ენკლიტიკად არის ხოლმე დაბეჭდილი). როლი მიიღო უფალმა ჩემი ვედრება, მუდარა, ვითომ კი-მე-შველებოდა, ვითომ მწყალობდა მუდამა („სიზმარი ამირანისა“).

პ-კიღამ: ყ ე ლ თ ა ე ქ ე ე პ კ ი - დ ა ვ ძ ა ლ ი ა ნ გ უ ლ მ ო ლ გ ი ნ ე ლ შ რ ო მ ო ბ ს, უ ო ვ ე ლ თ ვ ი ს წ ე ლ შ ი მ ო ხ რ ი ლ ი ს ა ქ მ ი ა ნ ო ბ ს. ვ ი თ ო მ კ ი - ე შ რ ო მ ო ბ მ ე დ გ რ ა დ ა, ყ ე ლ - თ ა ე ქ ე ე კ ი დ ა ვ მ უ ლ ა მ ა („ღ ა რ ი ბ ი ს ს ი მ - ლ ე რ ა“).

კიღამოთ იხ. § 23.

პ-კიღი-ბ: ვ ა ლ ი პ კ ი დ ი ა ვ ა - ლ ი შ მ ა რ თ ე ბ ს. წ უ რ ე ლ ს ო რ თ ე ხ ა ს მ ი ა რ თ - მ ე ნ, ი მ ი ს ი ვ ა ლ ი პ კ ი დ ი ა („პ რ ო ე ი ნ ც ი ს ქ ე ბ ა თ ა - ქ ე ბ ა“).

კითუ მ ე ტ ი რ ა გ ზ ა ა ა ბ ა, რ ა ე ქ ნ ა ი ვ ა მ ე, წ ყ ა ლ ი ც ა ლ რ ა გ ე ლ გ ო მ ი ა... კ ი - თ უ წ ყ ა ლ, წ ყ ა ლ ს გ ა დ მ ო ი რ ტ ნ ო „ს ა შ ო ბ ა ა პ ო თ ხ რ.“ — ს ტ უ მ რ ე ბ ი.

კი, თუ („ს ა შ ო ბ ა ო მ ო თ ხ რ.“ — ს ტ უ მ - რ ე ბ ი) ი ხ. კ ი თ უ.

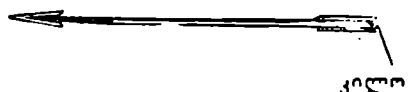
პ-კითხვ-ს: ხ მ ა ლ ს პ კ ი თ ხ ა ე ს ხ მ ა ლ ს მ ი მ ა რ თ ა ე ს, ს ა ო მ რ ა ლ მ ო ე ზ ა ლ ე ბ ა. „ვ ა მ ლ ე დ ა ს მ ტ რ ი ს ა ს, რ ა ს ე ლ ი თ? ხ მ ლ ე ბ ს პ კ ი თ ხ ე თ, გ ა ი ს ა რ კ ე ნ ი თ“ („ხ ე ვ ს უ რ ი ბ ე რ - დ ი ა“). ღ მ ე რ თ მ ა პ კ ი თ ხ ო ს ღ მ ე რ თ - მ ა მ ო ს თ ო ხ ო ვ ო ს პ ა ს უ ხ ი. „თ უ მ ე მ ო ლ - ლ ა ტ ე ვ ა რ, ჩ ო ნ თ ა ს ა გ ა ნ ვ ა რ, ი მ ი ს ა გ ა ნ ი მ ი ს ა გ ა ნ ი ღ მ ე რ თ მ ა პ კ ი თ ო ხ ო ს ჩ ო ნ თ ა ს!“ („მ ო კ ე თ.“, მ ო ქ მ. III, გ ა მ ო ს ე. I).

კიღა-პაპვალ, კიღო-პაპვალ მინიშნე- ბ ი თ, ღ ა ა ხ ლ ო ე ვ ბ ი თ; პ ო რ ა ლ (შ ღ რ. უ კ ი - ლ ა ე ვ ო). „გ ა ი გ ე ბ თ ი მ ი ს წ ა ძ ლ ო ლ ა ს, მ ი - ხ ე ლ ბ ი თ კ ი ლ - ა ე ვ ა ლ ა“ („ბ ა ხ ტ რ ი ო ნ ი“, V). „ჩ ე ვ ე ც ვ ი ტ ი თ, ე გ რ ე გ ა ე ვ ი გ ე თ ა მ ბ ა - ვ ი კ ი ლ ო - ა ე ვ ა ლ ა“ („ბ ა ე უ რ ი“).

კიღონ-ი ფოცხვერი (შ ღ რ. კ ი ლ - ლ ე = კ ლ ე ვ). დ ა თ ე ნ ო, გ ა მ ო ლ ი თ ს ო რ ო რ დ ა მ, მ გ ლ ე ბ ო, დ ა ს ტ ო ვ ე თ ქ ა გ ე ბ ი, კ ი ლ დ ო ნ - ნ ო, — ც ი ხ ე - დ ა რ ბ ა ზ ი, ს ა ლ ი ს კ ლ დ ი ს ა გ ა ნ ნ ა გ ე ბ ი („მ ე ჭ ლ ი ს ი ლ ო მ ი ს ა“).

კიღო 1. შ ნ ო, მ ო ხ ე რ ა ხ ე ბ უ ლ ო ბ ა, უ ნ ა - რ ი. ს ა ქ მ ე ს ძ ა ლ ი კ ი ა რ ა, კ ი ლ ო ა ე ვ ა თ ე ბ ს („ბ ა თ უ რ ი ს ხ მ ა ლ ი“); ი ს წ ა ე ლ ე თ ა ხ ა ლ თ

ა ბ ჯ რ ი ს ხ მ ა რ ე ბ ა, თ ო ფ - ი ა რ ა ლ ი ს მ ო ე ლ ა დ ა კ ი ლ ო („ქ ა რ თ. ქ ო რ წ.“). 2. მ ღ გ ო მ ა რ ე ო - ბ ა. „მ ე მ რ ე, გ ე ნ ა ე ც ე ლ ე, რ ა ს კ ი ლ ო ს ა ხ ა რ თ, ხ ო ა რ ა ე ი ს რ ა გ ი კ ი რ ს თ დ ი ღ ნ ა ა ნ ბ ა ტ ა რ ა ს ა?“ („ფ შ ა ე ლ ე ბ ი“, — შ ე ნ ა მ ე ტ...). 3. ი ს რ ი ს ყ ი ა, „ი ს რ ი ს ჩ ა პ რ ი ლ ი პ ი რ ი, რ ო მ ლ ი თ ა ე ი გ ი მ შ ვ ი ლ დ ი ს ლ ა რ ს ე ლ ე ბ ა“ (ა. შ ა ნ.). ი ს რ ე ბ ს წ ე ბ ო თ ი ბ რ თ ე ე ბ ს ვ ა ე - რ ა ვ დ თ კ ი ლ ო ს გ ე ვ რ დ ზ ე („ს ა შ ო ბ ა ო მ ო თ ხ რ.“ — ს ტ უ მ რ ე ბ ი).

კიღო-გუნება გუნება, ხასიათი; მ ღ გ ო მ ა რ ე ო ბ ა. „ხ ო ა რ ა გ ი კ ი რ ს თ, რ ა ს კ ი ლ ო - გ უ ნ ე ბ ს ვ ი ნ ა ხ ა რ თ?“ — პ ო თ ხ ა (ბ ე რ ი ძ ე ს) ა მ ბ ა ვ ი დ ე დ ა ჩ ე მ მ ა („ს ა შ ო ბ ა ო მ ო თ ხ რ.“ — ს ტ უ მ რ ე ბ ი).

კინალ, კინალარო კინალამ. (ირემმა) კინალარო მამინაღგურა, კინალ პირდაპირ მეძგერა („მ ო ნ - დ ი რ ე უ“, III).

კინაშ-ი შიშველი კლდის წვეტი, შვერილი; ნ ა შ ა ლ - ნ უ შ ა ლ ი კ ლ დ ე. (ტ რ ე - ლ ე ბ მ ა) დ ა უ ე - ა ლ ე ს ნ ი ს ლ ი ს ა ყ რ ა ს, კ ლ დ ი ს კ ი ნ ე უ ხ ე ლ დ ა ს ხ დ ე ნ („ტ რ ე ლ ე ბ ი“); „მ გ ე - ლ ი დ ა ს ქ ა გ რ ე ბ ი ა ა მ ქ ე დ ი ლ ა ს ღ უ მ ა - ზ ე, ე ზ ი ღ ე ბ ა პ ი რ თ ა ე ქ ე ე, ი ს ფ ი კ რ ი პ ო რ - დ ა, ა მ კ ი ნ ე უ ხ ე ბ შ ი ჩ ა ე ვ ი თ რ ე ვ ო“ („მ ო - კ ე ვ თ.“, მ ო ქ მ. I, გ ა მ ო ს ე. II).

კირთ-ი (პოეტ.) ტანჯვისა და მონობის ტვირთი. მ თ ე ბ მ ა რ ა ე ა ს ტ ე ქ ე ს, კ ი - ღ ე ე ქ მ ე ნ ს: რ ა ლ ბ ე უ ს დ ა ს ე ც ე ს ნ ი ს ლ ე ბ ი, თ ა ე ლ კ ი შ ა ი მ ლ ე ბ ე ქ ე ს ზ უ რ გ ს ნ ა ე კ ი ლ ე ბ ი კ ი რ თ ე ბ ი („ი ა ლ ბ ე ზ ი“, IV).

კირჩხა იგივეა, რაც კაჩხა. ე გ ი ქ ე - ბ ო ლ ა გ რ ი გ ო ლ ი, ხ ა რ ს მ ო გ ე ვ ი ე ლ ე ვ ა დ ი დ - რ ო ს ა, ტ ე ა ე - ხ ო რ ც ს ღ ე ქ ა ნ შ ი გ ა კ ე ი დ ი ს, ბ ო ლ ზ ე მ ი ა ე რ ა ე ს კ ი რ ჩ ხ ა ს ა („ფ შ ა ე ვ ე ლ ი დ ა...“, XI).

კისარ-ი: კ ი ს რ ა ლ ი ღ ე ბ ს ი ხ. ი ღ ე ბ ს.

კისარქანგინი კარგი ვაჟაყვის ეპითეტია. ღ ე თ ი ს მ ა ღ ლ ი თ დ ა წ ყ ა ლ ო ბ ი თ ს ო ფ ე ლ შ ი თ ი თ ო - ო რ ო ლ ა კ ი ს ე რ კ ა ნ გ ი ნ ი ნ ი,

სვილისფერა ბიჭი არ ვამოწყდება („დათვი“ — ყველამ).

პისრობ-ს ისრულობს. კადრულობს. უსახსრო, ღარიბ-ღატაკი მთხოვრობას არა ვეისრობდი (ეექსპროპრიატორის სიმღერა“).

ჭაქლაპ-ს: გული ქკლავს ძალიან ღარღობს, ბოლბა ახრჩობს. „გული მკლავს, ცოცხლად რისთვისა მტერს ჩავეუარდი ხელშია“ („ბაკური“).

კლანძვპ (ფიგურ.) ტყეპნა. (შერე) უმარჩევებს სატახტო ქალაქს მშობელის მიწის კლანჭვითა (ეთერი“, XI).

კლდოპანის („ცრუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. I) ბექვდის შეცდომაა, იხ. სახელებში: კილდოვანი.

კლმპ სხვა დროს. „ნადირ კლოვ გიზლას, აბიკავ, მაკალ, — ხელ მაგიმართას“ („ხევესურები“).

კლმპ თუშა: „იმათაც კლოვ თუფა შამაუთელავ ჩენის ხემწიფისად“ („ეინ არის მართალი?“) ბექვდის შეცდომაა, იხ. თუქლად.

კმპპ-ს კბეჩს. „კვმპკელი წენიანს ხინკალს“ („ცრუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. II).

კნუსპანსმპ-ს კენეისს. (ყურღელი) თანე „კნუსკნუსებს“, — ნამეტნავად, თუ მტერი მოსდევს („ყურღელი“, — საწყალი).

კმპპალ-ი კომპალი. ზურგზედა გულა ჰკილია, თავით კობალი უძევსო („მწყემს-ის ქალი“).

კმდ-ი დიდი კასრი. იუენებენ ფკვილის (ზორბლის...) ჩასაყრელად და ლუღის ჩახახხმელად. შუა ცეცხლია, გარშემო გოდრები და კოდები სდგას („მორკვეთ.“, მოქმ. II, გამოსვლა I); როგორ შეიძლება, რომ ბერიძემ არ მონათოს სანთლები ლუდიანს კოდებზე! („ბერიძემ გაუტეხელი“).

ჭაქმდ-ს კოდავს, კრის. მეორე დღეს ბალღები მგელთ კერებებს ისრებით „პკოდენ“ („ფშავლები“, — ძველს).

კმდ-აბმან ნესტარით დაჩხვლვტა და კბენა. დათვის კოდა-კბენა ფუტკრებს თავის სიციცხლედ უღირს (ვარ.) („დათვი“, — ღეთისაგან).

კმდალა: („პრელი ამბები“) ბექვდის შეცდომაა, უნდა: კოსალა.

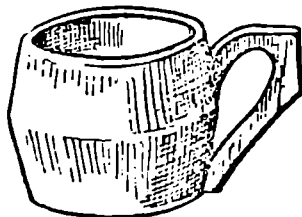
კმპინ („ჩანაწ.“) ბექვდის შეცდომაა, იხ. ქოჯა.

კომღეურად თითოეულ კომღზე, კომღ-კომღად. „განა შენ თავა არ იცი, კომღეურად გვაქვის და გექონდა გაყოფილი ტყეები“ („თიან. ფელეტ“, — უკაცრავად).

ჭაქმნმპ-ს კრავს (ძნას); თოკავს, კოკავს. მზევიანარი... მკიდა ყანას და ძნასაც თვითონვე ჰკონავდა („უძმოს-ძმა“, II); გზირ-ჩაფრებს მოაქვთ თოკები და ჰკონავენ სათითაოდ („ტყის კომეღია“, მოქმედება II, გამოსვ. I).

კმნბბ-ი კონდახი, ღუგლუგი. „კონტახი კარგა მიიღვე, ბიჭო, მხარზელ“ („აფხუშოობა“).

კმნჩხს მრგვალი და ღრმა, ყურიანი თასი ხისა. (ხევისბერმა) ამოიღო გობიდან რამდენიმე თასი ღვინო ყანწებით თუ კონჩხებით და დაურიგა, გადასცა საპატიო პირთ („ფშაველი და...“, VI).

კმპპალ ავი სულეების წინააღმდეგ მებრძოლი ერთ-ერთი ხატი. ეს ამბავი შეიტყო ცხრათავიანმა დევმა, რომელსაც კართანელი ერქვა, და ვზა შეუკრა კოპალას („კოპალა და იახსარი...“).

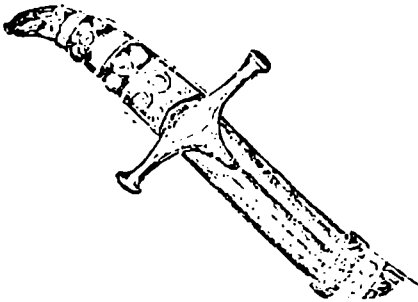
კმრპ „გასახელი თოფისა“ (ვაჟა); ამონაქდვეი თოფის ლულაზე, რომლიდანაც უმიზნებენ. კორაში ვნახე, დაემხო

(ირემი), წვერს გაღიქნივნა რქისანი („მონადირე“, III).

კორბოხ-ი აქ: სურამის ქელი; იმე-რეთი. ცამეტი წლისა ვიყავი, რომ პირ-ველად მამაჩემმა გადმომიყვანა კორტო-ხილამ ქართლში (იპეტრობიოგრაფ. ური-აღნა“).

კორჩხლიან-ი ბორჯღლედი, დახ-ლართულტოტებიანი. ვინ დიდი წიფლის ქვეშ მობუნაგებულოყო..., ვინ კორჩხ-ლიანს რცხილას აფთარებოდა (ხოლე-რამ მიშველა“, II).

კობა ხმლის ხეტარი, ვადა (იხ. სალ-ტა-კობა).

კობორ-ი პურის ნატეხი, ყუა. მუხის ფიტარზე ეწყო მუდამ განუმორებლივ პურის „კობორი“, — ყუა, ხის თეფში („შაბეჭდილებანი“).

კობორ-ი გაკობრებული. იმას წინ მოუძღოდა ჩვენი კობრი აზნაური ზურა-ბი (ხოლერამ მიშველა“, IV).

კოშ-ი გრძელტარიანი და ფართოპი-რიანი მოზრდილი ხასმისი ხისა ან ხაი-ლენძისა. მჭირმა წადილი ისრულა, მალე დაბრუნდა ბინაში და მოათავსა ყუაველ-ნი კოშის მსგავს რასმე მინაში (სული ობლისა“, IV).

კოწიწიშ-ის ჯახრობს, წვალობს, ცოდვილობს. არცროს უსაქმო არა ვარ, მუდამ ვკოწიწობ, ვხუნუნებ (სიმღერა“ — ვეძღვნი); „კოწიწიშისა ვკოწიწობთ და ხელში კი არა გვრჩებო-რა“ (ფშვიის ხევიდამ“).

კოხ-ი „გოხი, ქვა“ (ა. შან.). მიელის პატრონს მტირალი, გვერდზე წახრილი ქოხია, ფერდებში გასდის ნიავი, თან გა-აქვს მტვარი, კოხია (მამას ელიან ბა-ლები“).

კოხბარბოზობა კოხბარბოზობა, კუდაზოკობა. „კოხბარბოზობამ ეგრე იცის, თუკი სახლი დე-არჩიელდება, ცა-რიელმა კედლებმა და ქამარ-ხანჯალმა რა მიშველოს?“ (პაპას მსოფლიო ფიქ-რები“).

კრეშა: ფქვილის კრეშა ფქვი-ლის ამოღება (ალატიდან, კასრიდან...), „(ვასო) წისქვილს ეპოვნა დედასა ალატ-ში, ფქვილის კრეშაში“ („დედა და შვი-ლი“). სულთა კრეშა მიცვალე-ბულთა სულის მოსახსენებელი დღე. მი-ცვალებული დამარხულად ჭერ კიდევ ჩასათვლელი არ იყო, რადგან აკლდა ჭერ კიდევ ბევრი „რიგები“: „შვიდის რიგი“, „ორმოცისა“. „წელ-თაობა“, „სულთა კრეშა“ (ფშველი და...“, II).

კრთუნება „კრთობა, შიში“ (გლ). იბრძვიან გამწარებულნი, არც ერთს ატყ-ვია კრთუნება (აღილა და კვირისა“, II).

კრიბალ-ი! კაკუნის (კოდალასი და მისთ), ხმანობა. სდემდა ჩხიკვი და ჩი-ტებიც. ჩვენც და კოდალას კრიალი (რტყის სურათები“).

კრიბალი: „(გივის) აღარ აცალეს რკულაძლთა, ფრანგულს გაეღო კრია-ლი“ („გივი“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: პრიალი.

კრიბალ-ის I. ხმანობს (ფრინვე-ლი). აქ სდულს სიცოცხლე, ათსგვარი ხმა ფრინველისა ტყეში კრიალებს („ქაჩი“-). II. კაკუნის რაქარ-რუკის ხმას გამოხსენებს. (კოდალა) უკრავს დაფსა და ზურნასა, ნისკარტიც ხეზე კრიალებს („წიფელი და კოდალა“).

პრიპლუზს²: დამკენარ-დამდნარა ბა-
ლახი, ყვავილიც არსად კრიალებს („ბუ-
ნების სურათი“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნ-
და: პრიალებს.

პრიპლითაო: „საით მოსდიხართ,
ფშავლებო. ცხენ-ხეთქით, რიალითაო?
ღრეობით, მხიარულადა, ჩანქნების კრია-
ლითაო?“ („ბახტრიონი“, XVI) ბეჭდვის
შეცდომაა, უნდა: პრიალითაო.

პრიპინა ველური ვაზი. ჰალა სავსე...
(იყო) კრიკინით („დიდებული საჩუ-
ქარი“).

პრიპინა-ს დაბალ ხმას გამოსცემს,
კენესიხ. ქათამი იქვეებოდა, ხამუ-ხამუ-
შად კრინავდა („ახალი წელი ფშავში“).

პრიპა ხვიშირიდან მარცვლის ხადენი
ღარი წისქვილში. კაცმა მიიტანა ერთ-
ხელ ჩუმად კენჭებით სავსე გულა და
ჩააბნია შიგ ხვიშურში. მარცვლების მა-
გიერად კრიკაში დიწყო კენჭებმა ჩა-
მოღენა („წისქვილი“).

პრიპალ ჭიქურ, მედგარად (დახვედრა)
(შდრ. ლიტ. კრიკაში უღვას). ასღვები,
მტერი დახვედება, წინ მიეგებე კრიკადა
(„სნეული ვიყავ“).

-პრულ-ი იხ. სულერული.

პრუნა-ს იგივეა, რაც კრინავს. სე-
რმიც უგემურად კრუნავდა კატის კნუ-
ტივით მოკრუნხული თორნის პირას
(„ერემ-სერემ-სურემიანი“); ძლივსა მსუნ-
თქავდი, ჰკრუნავდი გულისა დამაზიანად
(„ღედა და შეილი“).

პრუშ-პრუშ-ი ქათმის (კრუხის) ხმი-
ანობა. (ჩხიკვი) წარმოიდგენდა თავის
თავს კრუხად და მოჰყვებოდა კრუშ-
კრუშს („საწყალი ჩხიკვი“).

პრუშალ-ი კურდღელი (ბავშვის ენა-
ზე). „ჩენი კურდღელი, ჩენი კუბზე-
ლი, ჩენი ურგრძელი“ („კურდღელი“).

პულ-ი 1. სათავე (მდინარისა, ხეობი-
სა). ფშავლები ცხოვრობდენ... ბოქორ-
მიდამ იგრის სათავემდე (კულამდე)
(„ფშავლები“ — ძველს); ეთერის ნავალს
ვებდა მწყობრად ამოსულს მოლზუნდა,
და შიის კულებში ასული, იცქირებოდა
ზოგუნდა („ეთერი“, V). 2. ჩახმახის სახხ-
ლეტი. მეოთხე კულს ავლებინებდა სამის

წლის გატენილს თოფს („დათვი“, — ყვე-
ლამ).

პულა, პულალა კულმოყლე. მარტო
პატრონისაგან მოძულებული, სიბერისა-
გან გადახრწნეული კულა ცხენებია თუ
დახეტიალობენ და სხონიან ხმელს დე-
დამიწას („ჩენი სოფელი“); მუდამ ის
არი, რაც იყო, დაღის კულალა ცხენითა
(„საახალწლო სიმღერა“). მიუძღვებოდა
მეჭამე თავის კულალა ტაიქს („დიდე-
ბული საჩუქარი“).

პულაფურუპულ-ი კულაპრეხილი,
კულაწული. კატა ტასტზე მიდი-მოდი-
ოდა კულაფურუქული („სათაგური“).

პულაგუმთავ-ი, პულაგუმთავა კულაგა-
ბუებული, ფაფუკულიანი. არ ვაშორებდი
თვალს იმ კულბუთქვა ძაღლს („შელის
ნუკრის ნაამბობი“); ნეტავე მოკლა, არ
იყო კულბუთქვი, ლეგა მურაო („სოფ-
ლის სურათები“, I).

პულაპაბარულ-ი კულაქიმული, კულ-
გაფუკილი; (გადაბ-) მკედარი (ცხოვე-
ლი). (მელას) ტუავს გავსდი, ვაქარს მიე-
ყიდი, გუხარდება ღედასა, რო მნახავს
კულაგაძაგრულსა ქათმის ძვალების მკენე-
რავსა („არ ეტირი“).

პულიანობა: კულიანობა და-
მე აღდგომის წინა ოთხშაბათი ღამე, —
ჭიაკოკონობა ღამე. ერთხელ, სწორედ კუ-
ლიანობა ღამეს, მსუცელას ბლომად სტუმ-
რები ჰყავდენ შინ („მსუცელა“).

პულაპ ვაისად, მოშავალ წელს. კუ-
ლავ დაეხსას თათავე შენს ყანებს ათი
მტკაველი („უიღბლო იღბლიანი“).

პულაპ-ს ჰუტავს, ხუტავს. (ღეთისუ-
ნელი) მსურავდა ჩიბუხს და თან თვა-
ლებს ჰკულავდა („გასამართლებული ჩი-
ბუხი“); ჰრელი კატა, წიწმატას ძმობი-
ლი, თვალებს ჰკულავს, ვითომ ევრა-
ფერს ეხედავო („ბერღისა“).

პულაპ-ი 1. „ფშავლებს აქვთ სახატო
ზერები კახეთში. ხატობის დროს მიჰქვთ
ღვინო იქიდან. ამას ჰქვიან კულუხი“ (ვა-
ჟა). წინ მოუძღოდა დროშითა თეთრწვე-
რა ხევის ბერიო, თითქოს მოქონდესთ
კულუხი, სიმღერით მოსდევს ერიო („მო-

ხუცის ნათქვამი, III); // საწესჩვეულებო სუფრა, სადაც ღვინო ღვას. გადმოხბო კულუხის წინა, საპირისწამლეკრლო („ფშაველი ღელაქაის მღგომარეობა...“). 2. გაღასხადი, გამოსადები. ფშავეში ამოხვედ, ზურაბო, ღალას და კულუხს ელიო („სოტა რამ...“).

კუმბ-ი¹ ახალწლის მეორე ღღე; უქმეა; (გადატ.) კვიპატი. ღიღიღან საღამომღისა სულ ბუღრანაობს კურეტი; არ დასღევს დარს და აეღარსა და არც ღღე იცის კუმბეტი („ღიღა და კვირისა“, I).

კუმბ-ი² ძალიან შავი, კუნაპეტი (თვალები). კუმბეტი თვალებში ჩაწერილი აქვს ლოცვა-კურთხევა მაღალის ღეთისა („ლოლო“, III).

კუნარუხ-ი ჩაქაჩი. ვუქქერი, კაცი გამონდა ცხენის კუნარუხით გზაზედა („ერთი სიყუარულის ამბავი“).

კუნაუხი „გავა“ (ვაჟა). „უშსგავს კუნუხოს დაიქნევ ხუხუნათ საკომივი-თა“ („ორი გმირი“).

კუნტრუხ-ი იგივეა, რაც კუნუხო. „ჩვენ ტოკა გემატებოდა, შენ რომ კუნტრუხთა სძრეღოდი“ („ფშაველი და...“, XI).

კუნუხა კუნტვა; მალვა. გამანადგურა ბოროტზე ძალად თვალეზის ხუქვაშა, გულამღვრეულმა სიციცხლემ, ხათრით ყოფამ და კუნუხაშა („ღმერთს რაცა ეთხოვე“); „ჩვენ უშიშიც მარჯვენ ჰყუე, როგორ აველებს ლურჯასა!.. საქმე რო ხმალზე მიღვება, არც ეგ დაიწყებს კუნუხასა“ („გველის-მკამელი“, X).

-კუმრ-ი იხ. ბიჭ-კუმარი; ქალ-კუმარი.

კუმრ-ი ნუფრი. ფარნაოზის ქუღად ეს ხავსი მომეჩვენა, ცხვირად პატარა კუმერი („ღიღი წიფელი“).

კურაბ-ი „უღელ-დაუღებელი ხარი, რომელიც სამსხვერპლოდაა შეწირული“ (ა. შან.) (ზღრ. კურეტი). (ქარი) ხან კარის ზღურბლზე მოღვება, კურატივითა ბუბუნებს („ახალი წელი ფშავეში“).

კურაბ-ი იხ. კურატი. ლაშარის გორზე შამოღვა ათასი ქისტის ცხვარია.

ასი კურეტი რქა-თეთრი, ორასი ნისლა ხარია („გალამქრება...“).

კურამო რკო. გაჩნდება წიფელი, გაჩნდება კურკო, პანტა, უხარიან დათესა (ეარ.) („ღათი“ — ღეთისაგან).

კურამ-ი ცალკე, ხშირ ჭგუზად ამოსული ტყე — კორომი. ერთ აღგის პატარა კურუმი ტყე იყო („ტრეღები“); მარჯვნივ სერები მისღევს, მარცხნივ კურუმი ტყეა („მელია-სერეფრენია“, II). კურუმაღ ჭგუზად; ბოლქვად; შვად. ...მაგრამ გაჩნდება ჩანლი რამ კურუმაღ, შავის ფერითა. დაეფარება სანახავს წერა-მწერელის წერითა („სტ.-მასპ.“, XV).

კურამ-კურამ-ი ჭგუზ-ჭგუზად. აუნძულებად ამოსული (ტყე), — კორომები. აღგილო კურუმ-კურუმო, ველიან-ქალიანო („აღგილო კურუმ-კურუმო“).

კუს-ი (ხევს.) ერთი თავი ყველი; ყველი. ესტირი... ვეღად და კეღად სასყიდისა ბოძებსა, ძღუნად ერბოსა და კუსთა („გოღება ღიკენისა“); მღუღღები... აქ არაფერს აეთებუნენ „კუსების“ (ყველი) და ერბოს და ხატობებში ტყავების კრეფის მეტს („ერთი კვირა ხევსურეთში“). ბევრი მოთხოვნილება ჩემ გეზობელს არა აქვს: ოღონდ ქერის პური და „კუსი“ — ფურის ყველი წუღააკღება („რამე-რუმე მთისა“).

კუტაბ-ი ფრინვლის (ღაღღასი, მწერის...) ხმანობა. ამოფრინდება მიმიწისაგან დამფრთხალი ღაღა კვიცილით..., მაგრამ იქვე ახლოს კი ჩამოვეება „კურკურტი“ („სოფლის სურათები“, I).

კუტაბ-ის კუჭკუჭებს, დაბალ ხმაზე ხმანობს (ქათამი, მწერები...). ...ხოლო ვარკები დაბალ ხმაზე კურკურტებღენ („ღუქსოს სამწყემოს“).

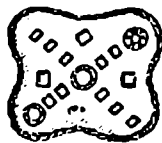
კუშჩა (რუს. кушак) ნახიდობის საბუთი. „—ეგებ დაღიოს იორმა, მეღამჩეს შენებ კუჭჩები“. „—ჩემს კუჭჩებს ვერა ხმარობენ, ხობავ, შენფერა ქურღები“ („ჩანაწ.“).

კუშჩ-ი ქუში, მკაცრი, მოქურღუშებული; აქ: შავი, ბნელი. ერეკებიან ნისლებ-

სა მთები წიხლით და მუშტითა, თან უბრაანებუნ. იალბუზ დაფარონ ფერით კუნტითა („იალბუზი“, III).

კუპალ-ი ოთხკუთხედი ნამცხვარი. დედამ კეცბა ვადმოილო და სახვალიოდ ხატში წასაღებო ერთში ხშიალი და პატარა კვერები ჩასცხო, მეორეში კი ქა-

და, ქადისკვერები და ორი „კუქალი“ („საშობაო მოთხრ.“ — ხატობა).

ლ

ლბუზ-ი ჩალა-ბულა, ბურღო. თიეთის ნაცელად რა უშვ. ზოგჯერ ლბუზი დაიგეთ (ეარ) („სული ობლისა“).

ლბაშ-ი: ლაგ მის ტარი სადაფე, ლაგაშვი მიბმული დვედი. (გმირს) ფეხთით უღვია ლურჯაი, ორთ უპყრავ ლაგმის ტარა („სიკვდ. გმირისა“).

ლახლოზ-ს ტიკტიყებს; თამაშობს, ხუმრობს. ერთობა. (იას) ყურს უღდებს ჭირკვი, კინჯარი, ათასწლოვანი მუხები, ჩაიუბნებენ თავისთვის: „ლახლოზს ვასაფუქები“ („პირველი გაზაფხული“).

ჭ-ლალოზ-ს ლალასავით უელის, პატრონობს, მზრუნველობს. ჩემს ბატონს მსურს ბევრი, ბევრი ნაყოფი მიუც. ერთოვლად მივლის, მალაობს („ეროლი“).

ლალზ რეკვა; მოგერიება. „დღე-ღამე ფეხსედ ყუდილი, გადაყრა წვიმამგებია. სიმშილი, ღალვა ნადირთა, თმენა ლანძღვის და ტყუებისა!“ („ეთენარი“. XI).

ლამაზ ლამაზად. კარგად. (იანვარს) თან მაჰყვა ამანოვები, ლამაზ უქირეს მხარიო („ჩანაწ.“).

ლამზადი: ჩარგალს დაეალ ლამბფითა („ფეველი და...“, VI) ბეჭდვის შედღობა, უნდა: ლამფათა (=ლამპით).

ლარ-ი ? ორშაბათ დილა გათენდა, ციკამ ვალესა ხნალიო, ყელს ლარი ვადიკილა, ბროლით ნაქედი ფარიო („ჩანაწ.“).

ლარბი-ი წვრილი და გრძელი ლატანი, ჭოხი (ჩინა). ამკიდეს სახლის მასალა, აქედეს რენის ლარბები („სახალწლოვანი“).

ლასბ-ი „წნელის ბრტყელი წნული“ (გლი). — ჩელტი. იყენებენ კარად, ფაცრად და ა. შ. მამლები (ორაგულები) ბეწინას გაკეთებულს ლასტებზე ზედა ხტებოდენ („ორაგულის ცხოვრ.“, II).

ლასბან-ი „ცაცვის ან თელის ქერქის შიდაპირი“ (ვაჟა). დაღონდა მეტად გოგოთურ, ხმალს მიაწედა ხელია; ლაფნის საბმურით შაიბა, მაგრა შაიკრა წელია („გოგოთურ და აფშინა“).

ლასბანჯ-ი ? დერეთანში ლაფანჯები, ყაბალახები, პალტოები დაბლა დაფინეს („რედაქციაში“).

ლასბინან-ი დახველბული, გალუმბული. „დაესველდი, ივანე, ლაფიანს ვარ, განა არ მხედავთ“ („სცენები“, ფშველ. ცხოვრ., III).

ლასბარდინან-ი: ლაქარდინანი ენა ტკბილშემპარავი, მლიქვნელი, თილისშიანი ენა. მოვიდა მოყურიადე ლაქარდინანის ენითა, სახელს ულოცავს ჯოყოლას, ლალობს, არ არის წყენითა („სტ.-მასპ.“, IV).

ლალ-ი თამაში. მხიარული, თავისუფლად მიშვებული, შეუზღუდავი. სულეთს შავიდეს ხმლიანი ლალი ლალისა ცხენითა („კაი ყმა“); თვალს ისე ეჩვენებია, თითქო გამხდარან აედა, მთები მალღები, კლდეები, ლალი არაგვი თავადა („გველის-მქამელი“ VIII). // იხმარება ლაშარის ჭვრის ეპითეტად. დამატებით შეგწედა ლალი ლაშარის-ჭვარია („აქა ამბავი...“).

ლალობ-ს ლალად არის, მხიარულობს. ვლალობ და ეხარობ ფრიადა, ხელს ჩან-

გით, პირში ენითა („ენახე სამოთხე ამ
ჰქვეყნალ“).

ლაშ-ი (ჩვეულებრივ იხმარება *მრ.*
რიცხვში) (საუბ.) პირი, ტურები. ჰხევე,
ჰყლავ, რასაც მოხვდები, — რასაც
მოავლელ ლაშები („ქებათა-ქება“, —ქრთა-
მი); „შუბს შიგ ცოფიანს ლაში ჩაქცემ-
დი“ („დარეჩანი“, II); ჭვარი აილო კო-
პალამ, უთხრა: „ემთხვიე ამასა“ ბელე-
ლამ ლაშნი მიჰმართნა, ვერ სწვდება,
იჩენს ძალასა („კობალა“, IV).

ლაშბრ-ი იხ. ლაშარის-ჭვარი. რო
შაიყრებით ციხე-გორს ან ლაშარს დაე-
ლათიანსა, ფშავლებო, მამიგონოდით,
ღით არას მოგცემთ ზიანსა („მწყემსის
ანდერძი“); ლაშარს მოვიდა თილისძე,
გულიდად დაჭდა ხარო („ლაშარობა“).

ლაშარქლა (საუბრ.) ლაშარის წმ.
გიორგი, ლაშარის სალოცავი. აღიდეს
ლაშარელაი და თამარ-მეფე წყნარია
 („გალაშქრება...“).

ლაშარტი ჯმარს: „ღიდება ლაშართ
ჭვარს, მთავარ ანგელოზს“ („თამარის
ცხვარი ფშავში“) ბექდვის შეცდომაა,
უნდა: ლაშარის-ჭვარს (იხ.).

ლაშარითამ იხ. § 27.

ლაშარის-ჯმარ-ი ფშავლების მთა-
ვარი სალოცავი. მდებარეობს უკანა ფშა-
ვის არაგვის მარჯვენა მხარეს, თამარ-
მეფის სალოცავის მოპირდაპირედ. ლა-
შარის-ჭვარი წმინდა გიორგის სალოცა-
ვია, ხოლო სახელი გიორგი ლაშას უკავ-
შირდება („ლაშაობა“-სიტყვაში „რ“
ჩართვია „თამარობა“-ს ანალოგიით). არც
ერთს სხვა ფშაურს „ხატს“ ანუ სალო-
ცეს იმდენი მლოცავი არა ჰყავს, რამ-
დენიც ლაშარის-ჭვარს („ლაშარის-ჭვა-
რის დღეობა...“); „უამს ჩვენს ლაშარის-
ჭვარსა, მის კარს რო შავიყარენით“
 („ბახტრიონი“, V).

ლაშარობა ლაშარის-ჭვრის ხატობა.
სწორედ წმიდის გიორგის ხატის შეწირ-
ვილად ლაშასაგან ერქმევა დღეობას ლა-
შარობა („ლაშარობა“).

ლაშადარენილი-ი პირდაფჩენილი,
პირდადებული. ლაშადარენილი, სასტიკი
შავი ხეობა მძვინვარებს („სტ.-მანსა“,
XIV).

ლაშებდაღებულ-ი იგივეა, რაც
ლაშადარენილი. უტბად ენახე, რომ ერ-
თი უზარმაზარი, ბანჯღელიანი, თვალბ-
დაწითლებული, ლაშებდაღებული დათვი
შემოიკებდა სასლში („სახალწლო სიზ-
მარი“).

ლაშებმულაპუნა რამაც ჭყლაპუნით,
სლაპა-სლუპით, ხმაურით ჭამა იცის. ბო-
ლოს თვალები მიპყრო იმ ორასის წლის
დათუნას, თავი რომ დაქსიეებია, ბანჯღე-
ლიანს, ლაშებჭყლაპუნას („მეჭლისი ლო-
მისა“).

ლაშპირ-ი (საუბ.) პირი, (შდრ.
ცხვირ-პირი). ბევრი თხილი შეეწირე
იმით გაუმძღარს ლაშპირს („ტყის კო-
მეღია“, გამოსვ. I).

ლაშპირთამ: „ხალხი მოდის ლაშქ-
რითაო“... — გაისმა ხალხში („სურათი
ფშავლ. ცხოვრ.“) ბექდვის შეცდომაა,
უნდა: ლაშარითაო (იხ. ლაშარი).

ლაზა-პაბაზ-ი 1. ყბები, ორივე ყბის
ძვალი ერთად „იმ ორაგულის ლაზა-
ყბებს გველის თვალთან ერთად ეინახავ“
 („ერუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. III).
2. ძველებური თოფის ის ნაწილი, ხადაც
ტალია (კუთია) დამაგრებულია. შესამე ლა-
ზა-ყბებზე კანაფს ახვევდა ჩანმახს და
ტალს ისე ამაგრებდა, რადგან ბუღლი
დაეკარგნა („დათვი“, — ყველამ).

ლაზან-ი იგივეა, რაც ჭინი, ჭინა.
ლაქანს წვეს ეინმე ხევისური ხიმიკაურის
გეარისა („ძალიკა ხიმიკაური“, I)
სურ. იხ. ჭინ-თან.

ლაზან-ს 1. ფეხით თელავს. ყველამ
ესე ქნას ვეკაცმა, ვინც ლახნეს ესე
ქვიშანი („სოფ. ხანმატი“). 2. ჭულუტს,
პეპუავს. ყველამ იცის, რომ ბერდანგის
ტყვია შორს მიდის, — ახალი თოფი
ტყვიასაც ძლიერ „ლაზავს“, სკყელტს
 („აფხუშობა“).

ლაზან-ი დუნე, ზანტი, უშნო მოძ-
რაობა (ფრენის დროს). შეიქმნა განკერ-
ძობა, მლე კრთვსაცა ვნახადღით, რომ
ძერას არ გადმოეველო თავზე ფლაშუ-
ნით, ლახლახით („ჩიტთა ფაფობა“, I).

ლაზბ-ი 1. (ვარ.) („შალვას ნანახი
ხატი“) ბექდვის შეცდომაა, იხ. ლახტი.

2. (თარგმ.) „ქაჯი“, 10) ბექღვის შუც-
ლოშა, იხ. ჩახტი.

ლახტი-ი 2. „ჩინის ქობი“ (ა. შან.).
მე ჩონგურს აღარ ვაქედრებ, ლახტი მი-
პყრია ხელშია („მე ჩონგურს...“). 2. ცრუ-
ტყვინით: ავ ხლდეთთან მებრძოლი ხა-
ტების (კოპალა, იახსარი...) იარაღი.
ლეთიშვილთ უძახეს კოპალას: „ღმერთმ
ნება მოგცა ძალითა, დაღიე ქვეყნის
მღევლები, ლახტი იხმარე ტარიითა“
(„კოპალა“, II).

ლახტნაპარამ-ი იხ. გმირი.

ლახტიმთანი: „მანამ ხონჩაზე ხინ-
კალს პხედავს, იმას ლებითანი ქოთანი
ჰგონია, — ფიქრობს, სუ ქამა უნდაო“
(„ფშაველი და...“, VIII), ბექღვის შუც-
ლოშა, უნდა: ლებითანი.

ლამბ რუხი, ნაცრისფერი. (მუცალს)
ეფევა ნატყვიარშია ლევა საფევი ბრძა-
მისა („ალულა...“, III).

ლამონი რაც ლევა ფერს დაიკრავს,
მორუხო, მონაცრისფრო. აქ: ქორის ეპი-
თეტია. ჩამოუქროლა ლეგონმა, უნდოდა
ხელად წაედო („ქორი“).

ლამგონხა: ლეგჩოხა ბიკი
1. მგლის სინონიმი. ესენი ხან შეპყეფ-
დენ და ხან შეპყუოდენ ლეგჩოხა ბიკს,
მგელს რომ ვეძახით („საშობაო მოთხრო-
ბა“, — ხატობა). 2. ვაჟს უხმარია არწი-
ვის სინონიმი. (ყვავს) თან მოსდევს
ლეგჩოხა ბიკი, ის ხომ არწივი არაა!
(„არწივი და ყვავი“).

ლამგონხის ხვამს. (ვლოე — ვსვი).
ღვინო-არაყვი ბევრჯელა ვლოე (ოქნე-
სა“).

ლამბ 1. ვლდობა, სპობა. (ერეკლე)
პითხავს შინაურს ამბავსა თავისთან
შეზღდილთ ყმათაო, რომელთაც სიყრმე
აქციეს სიბერედ მტრისა ლევაში („მო-
ხუცის ნათქვამი“, IV). 2. ფუჭება, წა-
დინა (პირნახულობა და მისთ.). ჩემი ნათ-
ლია საღარიბო ხან უღარიბოდ ავარდებ;
ლევას ვერ მომამუღვენებებს მაგ სახევის
ქალაზედა („ჩანწ.“).

ლამ-ი: ლეკის შვილები ლე-
კები (შდრ. თუშიშვილები, ხევსურიშვი-

ლები...). მამა ლაშქარში მოგვიკლეს, ლე-
და ტყვედ წაიყვანეს, — წაგვართვეს
ლეკის შვილებმა, დაღისტანს გადაიყვანე-
სა („ოზლების სიმღერა“).

ლამინაბ იხ. § 20.

ლამინანი: „საშეარდნეს პირდაპირ
რო ლეკიანია, იქით წაკვწაკვი მოდი-
ოდა“ („მოკვეთ.“, თ. I, გამოსვ. II),
ბექღვის შუცლოშა, უნდა: ლეკიანია.

ლამლი ვისიშე წილი, კუთვნილი (სა-
მუშაო). „მიტომ მიყვარხარ, არ სდრკები,
მხნედ ებრძვი თავის ლელოსა“ („ნახე-
ვარ-წიწილა“, V); მიშველეთ, მომაკლები-
ნეთ ლელო, რაც დამისახაო („დავით გუ-
რამიშვილის სხოვნას“).

ლამ-ურო ლეღი და ურო (მცენა-
რიგბია). აქამდე ფურის მძებნელი ახლა
დაქებებს ბალახსა, — მთების კალთებზე
ლე-უროს, ჭიხვის, არჩეების ნალახსა
(„შემოდგომა მთაში“).

ლამხურა (Hyoscyamus niger) ლენ-
ცოფა. (სახლს) აწწლი, კინკარი, დიყი
და ლამხურა ტყესავით ჰქონდა გარს შე-
მორტყმული („ცრუბენტ. აღმზრდ.“,
ნაწ. I, თ. III).

ლეს-ს, ლესპ-ს: სიძულილს
პლესს სიძულილს აღვივებს. გულ-
ში მხედარნი სიძულილს პლესენ („სამე-
ფო სიყვარულისა“); ენასა ლესავს
ბევრს ლამარაკობს, მრავალსიტყვაობს.
ყელსა მჭრის დანით მოძმეთა კვენსა
მიტომ არ ვიშლი, ენასა ვლესავ („ლი-
ლინი“).

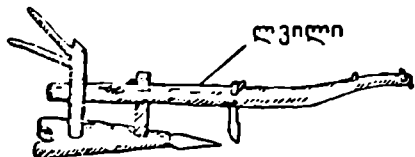
ლამსობა მღერა, სიმღერით პაქრო-
ბა, კაფობა. ფშაველების წრიდან გაისმა
სიმღერა, „ლექსობა“ — ერთმანეთთან
ლექსით საუბარი, შეჯიბრება („ფშაველი
და...“, VI).

ლამანაპარამ-ი სითხოშეპარული,
ლხოზის პირას მისული. ლამანაკრავი
ყინული მდინარეებზე ტყდებოდა („გაზა-
ფხული“).

ლამ-ი ხორცი; მძორი. სულო, აქ-
ყვავილი, ამაღლი, დაე, ლეშითა ეწვა-
ლობდე („ხორცი, დამწელი...“); გულიც
შენია, ლეშითა, ულეაშიც შაღერებული
(„ქებათა-ქება“, — მოქუჩდენ).

ლენა-მბჰრევა დაღწვის, დაბტვრევის ხმა, — ლაწა-ლუწი. მოსკდება ქარი და ღვარი, სდგას ლენა-მტრევეა ბრძოლისა („ლაშე მთაში“); დათვი ჩვეულებრივ შებრანდა სიმიდში და დაუწყობ ტარობებს ლენა-მტრევეა („დათვი“, — გამარჯვებული).

ლვილ-ი 1. რვილი. (რყე) სახნისს გამიტებს, საკვეთელს, გაანაძობებს ლვილებსა („გუთნიდელის სიძღერა“). 2. „მატარა ნავი“ (ვაჟა). (კაცმა) მოიგონა ჭერ ლვილი, მერე ნავი, ნავს შემდეგ გემი („საუბარი ბავშვებზელ“).

ლიბო საძირკველი. „მოასქდა ღვარი ზენათ, ლიბო მაპლიჯა ციხესა“ („ვეველის-მკამელი“, X); „მოდგა და მოდგა მტრის ქარი, ციხის მოერთვა ლიბოსა“ („ბაკური“).

ლიბოდათხრილ-ი საძირკველდათხრილი, საძირკველმორღვეული. იქ ჰყრია დიდი ლოდები შვეფერი, ციხის-კარული, ლიბოდათხრილი კოშკები, უმზეოდ ჩამოგვალული („ბახტრიონი“, II).

ლიბლი-ი ლიცლიცი, ბზინვა. კლდი-დამ გადევარღე წყალშია, მორეუს რომ გააქვს ლიკლიკი („უფროც დაბნელი, ლამეო“).

ლიბბო უშტოო ხე. აქ: ღარიბ-ღატაკი, შიშველ-ტიცველი. „ფოთოლათ მერცხალაი ვარ ურძნის ჭოხივით ლიტაო“ („ფშველ. ცხოვრ.“).

ლიბბო წონის ერთეულია, — ოთხი კილოგრამი. თითომ ჩამოიტანა ორ-ორი ლიტრა ერბო, იმ ზაფხულს მოგროვილი და შენახული („ფშველ. ცხოვრ.“); „იმითა ესტყუი, განა, რო ხუმარამ ერთი ლიტრა ერბო და ერთი ლიტრა თაფლი მოგიტანა?“ („უძმოს-ძმა“, V).

ლიბბრღი წირვა (გულესიაში), წირვის წესი. „შემდეგ რაღას ასწავლით?“

„საღმრთო სჯულს, ლტლტლიას. ღმინს-ტიკას და სხვადასე.“ („ჩემი მოგზაურობა...“, II).

ლიზან-ი ნიშანი; საშიზნე. „როს ასეთს ვეხდავთ ლიზნებსა, ეს თქმა რად არი ავისა?“ („სევისბრის განცხადება“); ლიზანს ესერიან თოფებსა, კეპლი წვეს, ისმის ზრიალი („ქართ. კორწ.“, III).

იხ. კიდევ: მიღწეა.

ლომისა: ლომისის ჯვარი მღვთისა და ხალოცავი მთიულეთში, ხოფ. მღვთეს ზემოთ, მთაზე. მძიშველე ლომისის ჯვარი. — შენიღბული ამბობდა („ხის ბევი“).

ლუბღეა მკლევდება, ხდება. ორგულსაც, რაც კი სიძსუქნე შეიძლება, ეხლა აქვს დრო, ამის შემდეგ ხდება აუად და ლებდება („ნაღირთა პატრონი“).

ლუბ-მშლე დაშლევებული, გამხდარი. გასასუქებლად ლუბ-მკლენი აქ მოიბრძვიან მახედა („მშათ მითხრეს“).

ლუბტში-ი (არაბ. ლუბუმ „ლუჟმა“) აღარც ტკიბილი და აღარც მლაშე; (გადატ.) უგემური, უმარილო. „არ რადმე მექაშნიკება სიტყვა კოქლა და ლუბუმი“ („ბახტრიონი“, X III).

ლუღისა და („სეენები“, სეენა ხევსურეთში) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ლუღისადა (= ლუღისთვის).

ლუთლუთა მოჩლექილი, გაურკვევლად მოლაპარაკე (ენა). სოსიკამ ერთი სხვანაირად გადმომხედა და თავის ლუთლუთა ენით არხეინად მიიხრა... („რამე-რემე მთისა“).

ლულუბ ბავშვის ხათამაშო, ზიზია. ესენი ბალები არიან, წერილფეხობაა, და, როგორც მოგესხენებთ, ბაღს ლულუა უყვარს („სახალწლო ფიქრები“).

ლუპრინ-ი ლოპრინი, ლორწოვანი. ხბო ლუპრინი იყო და, რომ უფრო კარგად გაემშრალებინა, ძროხის წინ, ბურღობზე დაწვიენს („* * * ოლა...“).

ლურთ-ი მსუქანი, რბილი ხორცი. (გიგოლას) ხორცი მოუტანეს, ხორცი ლურთი იყო, მქისე სუნი მოსდიოდა („დათვი“, — ყველამ); „ღორბ ლურთებთანა გემრიელი უკრ ხინჯალა და

ვერს „ეჰ რამე სემელა“ („სცენები“.— ფშავლ. ცხოვრ., სცენა III).

ლურსა-დან ხანკლის შვილი, არა ჯანსაღი, ცალპირა დანა. იმან ხანკრის ქარქაშიდამ აწილო ლურსა-დანა, ააგო დანის წვერზე სანთლის ნაკერი და მიუ-შვია რეცხვს („საშობაო მოთხრ.“, — სტუმრება); რაიხულს დიდი ლურსა-დანა ეკიდა ქარქაშით ხანკრის მაგივრად („ფშაველი და...“, IX).

ლანსუმა (*Primula macrocalyx*) ყვითელყვავილიანი ფურისულა. ია—ენქელას, ლუსუმა ორივეს გადასხვეოდა („სული ობლასა“); კორდებს ამშვენებს ლუსუ-

მა, იამაც გამოილიქა („პირველი გაზაფხული“); ჭერ ხომ ბორხვენა ამოჩნდა, მერე ლუსუმა, ლოლოცა („დედა და შვილი“); დღესამდე დაბლა ყვაოდა ია, ლუსუმა, ვარდია („დღესამდე დაბლა ჰყვოდა“).

ლუპ-ლუპად ლუწ-ლუწად, წყვილ-წყვილად, ტუპ-ტუპად. თავ-თავქვე ჩამომტკერლები აქა-იქ იხედებიან და კინკუბებში ვაყების თოფნი ლუპ-ლუპად ტყვრებიან („თქვენი პირიშე“...).

ლუსუმა („დღესამდე დაბლა ჰყვოდა“, „სული ობლასა“) ბექდვის შეცდომაა, იხ. ლუსუმა.

მ

მა¹ მაგ. ეგებო გულის ვარამი ჩავ-კლა მა ჩიხვის რქაშია („ქეიფი“).

მა² (—მადლმა) იხ. ღმერთი.

მა³ მაშ. „მაჰკალ, მარჯვენა არ მას-ქერ, უკვე მისდევდი მა რადა?!” („ალუ-და...“, II).

მაასვლავინებთ („დარეჯანი“, III) ბექდვის შეცდომაა, იხ. მაახილუბინებს.

მაჰჰჰჰჰჰჰჰ-ხ იხ. მოაქვექვებებს. (მხედარი) მაქვექვებებს ლურჯასა, ნალსი რიუხეზ წივიან („გოგოთურ და აფშინა“, III).

მაჰჰჰჰჰჰ-ხ იხ. მოაქვივებებს. „ხევესურებნა ყორების დაპარვა დამაბრალეს და რაზე ქვეყანაში მეჯორია მამაქვივანო“ („ფშაველი და...“, IX).

მახხილუბინებ-ხ დაანახებებს, მოაქვივებებს. „ნურა კარგი მაახილუბინოს ამათ დედას ღმერთმა“ („დარეჯანი“, III).

მაბაბლ იხ. § 26.

მაბაჩი იხ. § 25.

მაბდისა იხ. არ მაგდისა!

მაბინსა იხ. § 26.

მაბრინა იხ. § 10.

მაბჟონ იხ. § 27.

მაღ(ა) შიტომ, იშიტომ. რაღა? — მაღა, რომ სანადირო... ფრინველი მხოლოდ დაბლა მოაპოვება („არწივი“).

მაღბა იხ. § 27.

მაღვანი: ზენ მოლაღატე ჰყოფილ-

ხარ, პირად კი კარგა მადგები („ძე. და ახალი ფშავლ. პოეზია“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: მიდგები.

მა-ს-ღი-ნ ესმის. ყველას მსურს გაგაგებინოთ, რაც მე ლეთისაგან მამდისა (ვარ.) („ხევისბრის განცხადება“).

მაღლმობას: რა სიტყვით გადაიხდი-და მადლობას? („ბუნების მგონები“, II) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ბოღმის.

მაღმა (—მადლმა) ფიცის დროს იტყვიან ცეცხლის სინათლის მადმა ცეცხლის სინათლეს ვფიცავ. ფშაველი ფიტულობს: ემ ცეცხლის სინათლის მადმა („ფშავლები“, — ძველს). ღმერთის (ღვთის) მადმა ღმერთს გეფიცები. „ღმერთის მადმა, დედაე, მაღლადე მოილოდი...“ („საშობაო მოთხრ.“, — სტუმრები); „კი ყმა კი არი, ღვთის მადმა, გაკირების დროს“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოხვ. I). ძმობის მადმა ძმობას გეფიცები. „ეს არაყი ძალიან გასკრის, ყელში ფინთად იკბინება, ძმობის მადმა!“ („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ., III).

მა-ს-ღნებ-ბა: ნახევრობა მას-ღნება ძალიან შეშინდება. „წუხელისა ე იქით, წყლის პირზე რაიმა წიოდა, ის თუ იყო, ი ღვთისაგან წყეული, მე კი ნახევრობა მამდნა, შვილი!“ („საშობაო მოთხრ.“ — ნადირობა).

მამამინ-ს იხ. მეგების. ზიხენი მეებნენ
მეინვარსა, მადლი რქათ ადგა ლეთისაო
(„ალუდა...“, II).

მამედინება-ა მოცემის, გაიგონებს.
„ჩქრო რაიმ მამედინა, მითამ აღარც
კრუსუნსა ჰგვანდა, აღარც კნავილს“
(„სურ. ფშავლ. ცხოვრ.“); ერთს შავარ-
დენს გამოეგლო ერთი როკო, ისეთი
ხელილი მამედინა, ის მეგონა. კლდე თუ
წამაიქეყო (ვარ.) („პატარა მწყემსი“).

მამზაყუბა-ა ზაყუყუით, ჭაყუყუით მო-
დის. (აფშინა) მეზაყუბა ცხენზედა გა-
მარჯვებასა ჩვეული („გოგოთურ და
აფშინა“, III).

მამხიბლვა-ა გაუუყულმართდება,
დაენავსება, მოეწაშლება (ხასიათი...).
„მამეხიბლება გუნება, ვერა ვარ გამქლე
ჭირისა“ („გოგოთურ და აფშინა“, I).

მამთულვაში: ჰყოფდა ცხვირს მე-
თულვაში („სათაგური“, III); სხვანი გა-
რედან მახის მავთულვაშია ღრღნიდენ
(იქვე) ბექლვის შეცდომებია, ვაუასეულია:
მართულვაშია, მართულვაში.

მამიგალანი იხ. § 81.

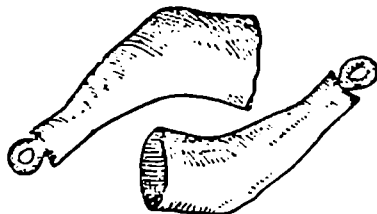
მამლოვო: „სადამდე უნდა იარო
და მელოვო?“ („კრუპენტ. აღმზრდ.“,
ნაწ. I, თ. III) ბექლვის შეცდომაა, უნდა:
მავლიოვო.

მა-ჰ-ზინდნა-ს მოსწევს, მოქაჩავს.
„ვეიცო გვარზე ხტისო“; „არ შეიილება
ჭიშმა არ მაპზიდნოს თავისაკეო“ — ა-
ბობდა პაპა („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).
მიწათ მაჰზი (დნ ე ბ ს ძალიან მაგ-
რა (ხმიანად) გავარდება (თოფი, ზარბა-
ზანი...)). „ნისლივით ბოლნ გაპეეყულე-
ბიანა-დ“ დადგების ვუჟუნი, — მიწათ
მაპზინებს სატიალეი (ზარბაზანი)“ („სცე-
ნა მთაში“).

მამიშეშე: „ღმერთო, რა ნადირი ყო-
ფილა მაზიშეშე!“ („ნადირთა პატრონი“)
ბექლვის შეცდომაა, იხ. სახელებში: მა-
წიში.

მათარა ხსამისი, ქამარზე დასაკილი
ტყავის ჭურჭელი. ამზადებდნენ მსხვილ-
ფეხა პირუტყვის უჯანა ფეხზე გახდილი
ტყავისგან. „პა, ვეყო. ცოტანი შასკენ,

აპა, დაიკი მათარა“ („ბახტრონი“,
VII).

მათჰმი იხ. § 85.

მათხოვე: ფანდურო, ცოლი მათხო-
ვე, ყელილიანი ქალი (ფშაველი დე-
დაკაცის შტოგომარეობა...) ბექლვის შეც-
დომაა, უნდა: მითხოვე.

მაივ იხ. § 40.

მაიმმლპარს იხ. § 41.

მაინაღმპარს-ს ფეხით ზედ შედგება
და გათლავს. (ირეშმა) კინალართ მამი-
ნაღგურა, კინალ პირდაპირ მექგერა („მო-
ნადირე“, III).

მაიტანი იხ. § 10.

მაიქცა-ს: ეშ მაქად მაიქცე-
ვა ეშმაქად გადიქცევა, გაუყულმართ-
დება. „თან-თან ეშმაქად მაიქცე, ვაგი-
წყრეს ჩემი გამჩენი“ („ეთერი“, II).

მაიმე-ს (ხევის) მოიტანს. „უთხარი
დასტურთ, (ლულს) ჩაგისხმენა-დ' მიილ“
(„სცენები“, სცენა ხევისურეთში).

მაილიდინ იხ. § 34.

მაიწი იხ. § 31.

მაინხენ მოიტა, მომეცი (ბევრი).
„ჩქარა მაინხენ აბჯარნი, არა-დ'—გალო-
კებ ქეიშათა“ („გოგოთურ და აფშინა“,
III).

მაინხამ-ს მოიტანს (ბევრს). ნელად
მოვიდა სუმელჯი, სუმელჯი სუროდვი-
ანი, მაინხენა ისრის ქოჯონნი, ლალის არწი-
ვის ფრთიანი (ვარ.) („ბახტრონი“).

მა-ჰ-პიღვა-ს: ერყოლას მაჰკი-
დებს გააჟროლებს, ჟროლა აიტანს
(შდრ. მოკიდებს). თვალწინ დამიდგეს
ლაშაში, ჟროლა მაქვილოს ტანში (აქე-
იფი“).

მალალ-ი მფრთხალი, მშიშარა. სიყ-
ვლილი ვერ ჰკლავს ლომგულსა, სიციც-

ლევ არი ალალი მასხელი, ვინც მტერთან ბრძოლაში მედგრობს. არ არი მაღალი („იორაკლა ბრძოლის წინ“).

მალეზა მალედ. ჩქარა, სწრაფად წაუყანა. ხვალ ვეინდა ცემა მტრისადა, ხმლის ქნევა, ფარის ფარება..., სისხლის სნა ღვინის მაგიერ, ცხენთა ფიცხელთა მალეზა („ოპის წინ ჭარის სიძღერა“).

მალედავ, მალევი იხ. § I.

მალეობა სისწრაფე, სიჩქარე. სურვილსა მალეობისას მე ავასრულებ დინჯადა („მთამ სრულიად სხვა სთქვა“).

მალ-მალ, მალი-მალ(ე) მალ-მალე, ჩქარ-ჩქარა, ხშირ-ხშირად. (იოთამი) მალ-მალ გიეივით წამოიტყოლა: „ვაჰმე, შეილუბო...“ („როგორ გაჩნდენ ბუები...“ IV); (ტყეები) მალი-მალ გამაჰხედნებენ ყელსა ახადის მთისასა („გიგლია“, II); არ მიღალატო, ოცნებავ. მნახოლი მალი-მალეო („ჩემის კაცობის გეირგვირო“).

მალულაობა მალევა, სიძხვალე. „მტერი ვის გაუბრუნებავ მალულაობის ჩადენით?!“ („ხევსური ბერია“).

მალხინებალი-ი: მ ა ლ ხ ი ნ ე ბ ე ლ ი დ ე დ ა (ფიგურ.) მიწა, მამული, დედა-მიწა. თავისუფლებას მიჩვეულ ხალხმა აირჩია სიყვდილი „მალხინებული დედის“ დაჯარგვას („ქრელი ამბები“).

მამა: მამის ძმანი მამის ბიძაშვილები; მამის გვარის ხალხი. მამის ძმთ მალექსებელსა ნამუს ვინ მისცა ქალსაო? („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა...“).

მამა-გვარით მამა-პაპიდან, მოდგმით. ხანდახან ჩაევრით ხინკალსა, მოგვიდის მამა-გვართა („მთაში“, IV).

მამათმთავარი-ი ბაბლიური ნოეს ეპითეტია. ესიამოვნა მამათმთავარსა და დაუტრევა იმიერ გლოვა („ნოე და ღვირო“).

მამალი-ი: მამლის ყანწი მამლის დეზი. „ჩემის ბიძაშვილის ნიშნობაში ვახლდით. კარგა დავლეით, სულ მამლის ყანწებითა ვსვით ღვინო“ („მელიასერეფენია“, II).

მამამალის: ორად სტებს, სამად აღარა ეგ მამამალის ტიალი („უძმოს-ძმა“, III) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: მამამალის.

მამაწვალა იხ. § 15.

მამამონე ჰირისუფალი, ვინც მიცვალებულს გაიხსენებს, უწოდობას ეტყვის და სხვ. ხომ იცით, უთვისტომო ვარ, მამგონე არა მრ:ებაო („მწყემსის ანდერძი“); ვიოცხლო იმის მამგონედ, ვინც გულს მაჩინეა წყლულია („მოგონება“).

მამაწინით იხ. § 31.

მამიავ („ბერღისა“, III) ბექღვის შეცდომაა, იხ. მამაივ.

მამიგონდით იხ. § 84.

მამიღანისავ: „გავეო, ე, დავითერე-ბი, მამიღანისავ!“ („სტენები“, — ფშავლ. ცხოვრ., II) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: მამუაიხავ.

მამიღარ: „ენაქეალოს მამიღარ“ („მოგონება“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: მამიღაიო.

მამილა ასე მიმართავს ახალგაზრდა ქალი მამას ან მამის ხნის მამაკაცს: მამობას გეფიცებ (მღრ. დედილამ). „სამოყვაროდ მოველ, მამილამ. თუკი უფალ-მაც ინება“ („ბასტრიონი“, VIII).

მამისახლ-ი „სამშობლო“ (ვაჟა); მშობლების ადგილი; მამის ბიძაშვილები (გათხოვილი ქალისთვის). რა თქმა უნდა, არც თავისი მამისახლი დაუვიწყნია, უბარებდა: „დავიღუპენითო, მოგვხედეთო“ („ფშაველი და...“, II); შემდეგ იგი (ქალი) ბრუნდება მშობლებთან, ანუ, როგორც ფშაველი იტყვის, „მამისახში“ („ფშაველების ძველი სამართალი...“).

მამიუპანავის იხ. § 34.

მამამე იხ. § 35.

მამრი-ი მამაკაცი. ხალხმა რაც მოუტანა კარახელის ოჯახს, ისევე თან წაიღო დიაცთ ზურგით და მამრთ მუცლით („ფშაველი და...“, V).

მამული-ი: მამულის თავი მამულის, სახნავის ზემოთა მხარე. სულ ერთიანად დაიქცა ქალა, მამულის თავები („გუთნისდღის ჩივილი“).

მამულინადა იხ. § 26.

მამწონ იხ. § 27.

მამხსენე იხ. § 80.

მანანნი იხ. § 46.

მანაშა (ხევს.) მოტეხა, მომტრევა. ან შეშას აღარ უნდა კარით შინ „შამოლები“, ან საქონისად კერხოდამ საქმელს „ჩამოყრაი“, ან „ნაყერს“ მანაყა-დ' მოლები? („რამე-რუმე მთისა“).

მანდილახდილ-ი უნაშუსო, პატივაყრილი. „ადექით, დიკარგენით აქით, თქვე მანდილახდილებო!“ — ეუბნებოდა კარახელი („აფხუშობობა“).

მანდილხამხინი-ი თავსამყაული, თავის მოხართავ-მოსაკაშმავები. (ფიგურ.) ამოჩენილან ყუვილინი, წითელ-ყუვითელან ქალანი. უხდებათ დაკუპრეილებსა მანდილგრეხილნი. კახანი („გაზაფხული“).

მანდილჩამოხეულ-ი მგლოვიარე. თქვენ არ მიგდებდით მაშინ ყურს, ვინ გაბრიყვებდათ წყუელი? „კედებაო — გულში ამბობოთ — თავს მანდილჩამოხეულ“ („შინ ბრუნდებიან“).

მანძილ დიდი, ხნერი და ღონიერი (ხარი, ხარირემი...). აზრი, ეთ ხარი მანძილა, იარებოდა ღინჯადა („აზრი და გრანობა“).

მანჯი-ი „ორ-ტოტი ხე“ (ვაჟა); ხე ორი გაუსხევავე ტოტით. (იყენებენ მარხილის მაგიერ ბარგის საწილად). მარხილით ან მანჯილით საქონლის საქმელს ეზიდებოდა, ან შეშას („ფშაველი და...“, V).

მამარ-ი, მამარბ ძველებური თოფი (მადიარული, უნგრული წარმოშობისა). ზედი-ზედ გატყურა მყერები, სიათეების ჩქამია („გალაშქრება...“): „ამასთან შენი მყარა ვერ მოვა, ძმისო. ეს სხვა ჩუ-რაა“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ. II).

მარბ-ი მარგებელი, სახარგებლო. ამგვარი გაზაფხულები გულს არ უტყვია მარგადა („რად ამბობთ...“).

მარბინე იხ. § 85.

მარბხ-ი მარხი, მარხი (პლანეტა). რა გგონიათ, ჩვენმა ინტელიგენციამ მარხისა დეტი იცის, ვიდრე თავისის ქვეყნისა და ხალხისა? („ფიქრები“, — უნდა...).

მართალ-ი: მართლის სული ჩამავალი ან ამოშავალი მზის მკრთალი შუქი, — მკედრის მზე. „მართალნი“ მთაში ჰქვია მიცვალებულებს. გათენებულა, მზის სხივმა მთას მოკურა მართლის სულია („ხის ბეჭი“, IV).

მართალს: ფშავეში ეს ლექსი მშვენიერია და სხვაგან კი გაუგებრებული, მართალს მოკლებული („ხევესურები“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: მარილს.

მართალსაგომ იხ. § 23.

მ-მართაბ-ს: ერთი დღე კმართე ბს ერთი დღე მოელის, ერთ დღეს (სიკვდილისას) ვერ ასცდება. „მოკველუბი, ერთი დღე მმართებს, მიწა მექნება ბატონად“ („სისხლის ძიება“, XII).

მართლიერება მართლმსაჯულება. ცდილობს თითოეული მათგანი — მეორეზე მეტი არაყი შეასვას მსაჯულთა, უფრო გული მოიგოს, რომ მართლიერების სასწორმა იმისკენ გადწიოს („წერილი ფშავეის ხევიდამ“).

მართულ-ი მავთული. რა გაწყვეტაჲის მიიყენა ფინია რკინის მართულსო, კულევა მქედელი გამოდის, გრდემლზედ გურბს უწყებს რაკუნსო („ამირანი“).

მარნი მოშერიდი მომცილდი აქ: მოეშვი. „მარი, გამეგრე. შე ყროლო, ნუ ჩასწოვ ტყუილად მა ტყუილა-წამალსა“ („აფხუშობობა“).

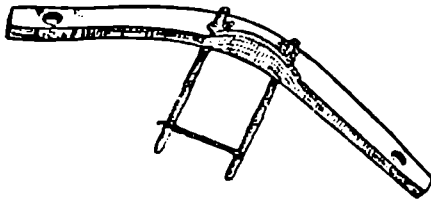
მარინა (ხევს.) ამრევე-დამრევი, ზიანის მომტანი. კაცისა საპირდაპიროდ ქვას დგევხარ მგორიალესა; ამათა გასაგერ-შავად მგელს დგევხარ მარიალესა („სიცი-ნა მთაში“).

მარტოდა მარტოკა. „იმისა მანც გცხვენოღესთ, მაგოდენა ხალხი ერთს, მარტოდას მე მესხმით თავსა“ („კაკა-ლი“, IV).

მარტუბ მარტოკა, უამხანაგო. ხუთნი დამეცენ მარტუას, ხუთნივე თათრის რჯულისა („მწყემსის სიმღერა“); მარტუა დაუა მოზვერი, არვის იკარებს ახლოსა („მონადირე“, I).

მარტულელ-ი ცალი ხარის უღელი, — ცალული. თუ გზა გაფუქდებოდა და ხა-

რე მარტულლით ვერ მოიტანდა. უნდა უღელი ხარით ეთრევიათ თივა... („ფშაველი და...“, III).

მარჯვეს იხ. § 42.

მარჩობლად იხ. § 8.

მარცხენისს იხ. § 25.

მარჯვეს კობა, ლამაზი გოგოს ეპითეტია (ქალის საყუთარი სახელიც არის). ვაჟე, ხინკალო, ხინკალო, მემრე მარჯვესთან წოლაო! („ფშაველი და...“, VIII).

მარჯვეს-ი 1. „მარჯვესი“ (ვაჟა). ურჯუმა დარეჯანს „მარჯვესი“ გაუგზავნა („დარეჯანი“, I); „სიკვდილო, მოკალ მარჯვესი, ჩემი ხოშარას გამთხუებო“ („შობაბეჭდ.“ III). 2. (იხმარება ჩვეულებრივ, მრავლობითში) ქორწილის დროს პატარძლის მომეფანი — მაყარი. მარჯვესი, ე. ი. ის კაცები, რომელთაც დედუფალი მოიყვანეს, მოსძებნიან ნეფეს... („ხევს. ქორწ.“).

მარჯვეს ადვილი. 1. (ხევს.) ადვილად. დედამ დარეჯანს გვაბარა: დევეს ნუ შეეყარნიდით, თუ შეგეყარნათ დევეები, მარჯვეს ნუ გაეყარნიდით („სცენა მთაში“). 2. იგივეა, რაც მარჯვეს. (ირმებს) სალოკაეებიც იქვე, მარჯვეს ჰქონდა („უძლ. ვირი“, II).

მარჯვეს ახლოს, იქვე. „ჩვენ ეშისაი მარჯვეს ჰყავ, როგორ აგვლებს ლურჯასა!“ („გველის-შქამელი“, X).

მარჯვეს-ი: მასადევი რიან ალაგი ადგილი, სადაც ვითომც ავიხულები ბინადრობენ. „უნდა გეტქე წინავე, თუ მასადევიან ალაგ იყვა“ („სცენა მთაში“).

მარჯვესი იხ. § 48.

მარჯვეს-ი ვარხველავი. „ერთხელ

კი დაკვილა თათრულად და როგორც მასკვლევი ისე ვათხოვდა“ („ფშაველი და...“).

მარჯვესი, მარჯვესი (ხევს.) იგივეა, რაც მარჯვესი. რად გვინდა განა „ი უჩიტელა, თუ მარჯვესი ას“, რომ იმას დაეკითხნეთ? („რამე-რუმე მთისა“); „რა ექნავე, მარჯვესო, მე, ალალა, რომ მინდარის სწაველი“ („ერთი კვირა ხევსურეთში“).

მარჯვესი: „მარჯვესი მტერს და კარავში ნაჭდომს ხანს შაქვარდნია შიგ“ („ფშაველი და...“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: მარჯვესი.

მარჯვეს-ი: ძუძუს მასხლეტის რძით კვებას შეუწყვეტს, ძუძუს აღარ მისცემს. „სრულ ლაშქარსა ვარ, რაც კია ძუძუს მამსხლიტა დედამა“ („მარჯვესი“, XIV).

მარჯვესი კირქვიან ადგილებში გამოწეონი მომლაშო-მომეფო წყალი. ბინაზე ახლოა მატალა, მუჭები, მლაშე წყლები და მლაშე ქვიშა („ტრედები“).

მარჯვეს იხ. § 8.

მარჯვეს იხ. § 10.

მარჯვეს-ი: რჯულად (არ) მაუღის იგივეა, რაც ჩინად (არ) მოუღის (იხ. მოუღის). იარაღის ცდა დიაცხედ, ეპ, არ მაშიღის რჯულად („ეპი, შაგირცხევეს კაცობა“).

მარჯვეს-ი: თესლ-ჩილაგს მაუღის ჩინად წარმომაგლობას, გვარისთვის მაუღის. „მამითხარე თესლ-ჩილაგი, გამახვედ უსირცხვილო ბაზერ-განიე!“ („ხევს. ქორწ.“).

მარჯვეს იხ. § 34.

მარჯვეს-ი: მუხლს მაუღებს მოკლავს. „ვეცი ცხენის ფაფარსა, მაუღე მუხლი მავალი“ („ფშაველების ამაოლ-მორჯმ.“).

მარჯვეს იხ. § 34.

მარჯვეს-ი უპოვინი. სოფლისა ვერა გაიგეს, ვერ მაუხელეს კარიო („ჩინაწერები“).

მარჯვეს იხ. § 17.

მამველ-ი: კაის მაქმედი მოკეთე, კეთილი ხაქმის გაკეთებელი, ერთგული. გაეიგეთ კაის მაქმედი, მუშაჩი ღაქტანენი („სცენა მთაში“).

მამნი იხ. § 25.

მალალთაშინს იხ. § 48.

მალიროს იხ. § 11.

მალლანთ იხ. § 27.

მალრანს იხ. § 48.

მამველ-ი იხ. მეშველი (მნიშვნ. 1). მაგრამ ვინ არის მამველი? ზეცა? იმასაც აღარ სცალიან („კრელი ამბები“).

მამნი მამნივე. „შამახედნე ე გუდას, (ბალს) მამნივე ე გუდაჩი ამოვაყოფიებ თავრიელასაო“ („ბერდისა“, III).

მამნი: („ახალი წელი ფშავში“ — ახალწელიწადს), ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: მამნი-ა.

მამნი იხ. § 25.

მამფოთარ-ი მფოთარე. ველარენ მნახავს მმმუნვარეს, მამფოთარს, შესაბრალებს („მორტყუებული“).

მამნი იხ. § 25.

მამნი-ი „მამნი, მამნი“ (გლ). დეეთ სულნი დაცოდილები ქვესკენელში ჩიყარნიან, წინ მამნივენ მამნი, პინისპირ შიყარნიან („კოპალა“, III). მამნი-ი მამნი მამნი. შივე დედის რძე ურევე ქაჭთი, მამნი-ი კვალდა („ეთერი“, IX).

მამნი „მამნი“ (ვაჟა). მამნი მოილა შატისა: „ქისტებმა მოგვეცეს ზიანი!“ („ალუდა...“, I); „ხვალ, ხვალ-ზეგვე გაიგებთ. მამნი რო მოვა მთისასა“ („მამნი-მამნი“, VII).

მამნი-ი ხელური (მღრ. მამნი-ური).

მამნი: „კინდ ერთი უნამუსობა არ მაქმია, თქვენი კირიმეთი?“ („ფხუშოობა“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: მამნი-ა.

მამნი-ი: სირცხილის მაქმედის წინანდელ მარცხს გამარჯვებით შეუტვლის, წინათ ჩადენილი სააუგო საქმის მამნი ხახახლო საქმეს გაუკეთებს; ახახლეებს. „რას ეკენე, აბა, თქვენს გაზდას, თქვენს ქორწილებში სირცხილსა? — ...თუ კი არ მაქმით თავსა და

თავის სამშობლოს სირცხილსა?“ („ხე-სური ბერლი“).

მამნი-ი მამნი. მოხედავს. „აბა, თუ მნი მამნი მამნი“ („თიან. ფელატ“, — უკარავალ).

მამნი-ი: ფრჩხილის საკვეთი მამნილი მირე რამე მკრელი იარალი. მეთოხმეტეს, მეხუმეტეს და სხვა და სხვას არ მოეპოვებოდათ მამნილი, ფრჩხილის საკვეთი, როგორც ხალხი იტყვის („დათვი“, — უკვლა).

მამნი-ი-ს გრძნებით შეკრავს, გააგივებს. „ღვემ მამნი, გიგო, თითია“ („სცენები“, — სცენა ბარნი).

მამნი იხ. § 48.

მამნი-ი, მამნი-ი მამნი შეკამანი ქატოსაგან შემადგებული. „ეგ რა სიტყვის პასუხია, მე ცულსა გთხოვთ, თქვენ კი მამნი მოარბევინებთ“ („ხეში მოგზაურობა...“ I); მოხრატული მიიართვი, ჩვენს ხალხს მამნი-ი კამანი (ერთგული მეგობარი“).

მამნი „მამნი ხახლედი ფულა-დი გლახალი კომლი“ (გლ). აბა, რა მიეცე მამნი, რა მაქმს, რა მამნი-ა? („მამნი სიმღერა“).

მამნი-ი მამნი იხ. მოხარდება.

„ზედაც გამამელი, ველარ-ღ ველარ დავიძინ, თენებოც ქვე მამნი-ური“ („სცენა მთაში“).

მამნი: „ღვეს თუ ვერ მაქმალ, ხვალ მაქმალ, აუგ არ დამგებო“ („ერთგული. აღმარა“. ნაწ. II, თ. I)

ბეჭდვის შეცდომაა. უნდა: ხვალ მაქმალ-.

მამნი-ი იხ. § 21.

მამნი-ი რაც მამნი: რაც მამნი-ის მამნი გამოსცემს, — მამნი. ფიქრობდა, ეცადო მამნი, აქვა ნამუსი თუ არა..., თუ მამნი სხვის ვენებას ცდილობს, როგორც კელა მამნი-ა (ვაჟა.) („გოგოთურ და მამნი“).

მამნი-ი რამე, მამნი-ი ადგილი. მამნი-ი თუ სვემ სპილოსა. დამნი მამნი-ი მამნი („ფხუშოობა“).

მამნი-ი „რაც მამნი (ხარი, ფური)“ (ა. მამნი). „თუნდა არ დამრჩეს მამნი-ი, სოფლად ვიარო მამნი-ა“ („მამნი-ი დამამნი“).

მგზავრ-ნ.ი, მგზავრ-მბ-ი წინათ გარდა-
ცულითა სულები, რომელნიც ვითომც
ახალი მიცვალებულის სულს მოეგებე-
ნან (შეგვლებიან) საიქიოში და იქაურ
წესებს ასწავლიან. რომელსაც კვდება ვინ-
მე, ფშაველს ჰგონია, რომ „მგებრნი“
(სულები) მოვლენ და ისინი წაილებენ
ახლად მიცვალებულის სულს („ფშაველე-
ბი“ — ძველს); ყველანი, თითქოს შეთ-
ქმულება ჰქონდათ, მხოლოდ კარახელს
შესანდობარს მსჯობდნენ, იმის მშობლე-
ბისას, „მგებრებისას“. ე. ი. იმ მიცვალე-
ბულებისას, რომელნიც კარახელს საიქი-
ოს წინ მიეგებებოდნენ („ფშაველი და...“,
II).

მგელი: მ გ ე ლ თ კ ვ ე რ ე ბ ი ს ა წეს-
ჩვეულებო კვერები, რომლებსაც თველო-
რობა-ღამეს აცობდნენ ველზე დარ-
ჩენილი პირუტყვის ვითომც დასაცავად.
ამ ღამეს დედაკაცი გამოაცხობს კვერებს
მგლის სახისას, რომლებსაც „მგელთ კვე-
რებს“ ეძახიან. მეორე დღეს ბალები
მგელთ კვერებს ისრებით „ჰკოდენ“
(„ფშაველები“ — ძველს).

მგელიძო: შაჰიან ლეხილაი (ძრო-
ხა). — შაჰშივიან მგელიაო („ფშაველი
და...“, XI) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა:
მგელთაო (=მგლებსო).

მგზავრობა-გადმონაყარი-ი ვინც
მგზავრობა გადაიტანა, ნამგზავრო. ოღონ-
დაც გათვთე ცეცხლზედა მგზავრობა-
გადმონაყარი („სამობაო ამბაი“).

მგლური: მ გ ლ უ რ ი ნ ა ბ ი ჯ ი
მოკლ-მოკლე ნაბიჯებით მსუბუქი და
ხწრაფი სიარული. მგლური დააწყვეს
ნაბიჯი, მოკლედ გადმოვლეს გზანია
(„ბახტიონი“, III).

მგორიძლე მგორავი, აგორებული.
კაცისა საპირისპიროდ ქვას ღვევხარ
მგორიალესა („სცენა მთაში“).

მღედრ-ი დედაკაცი, ქალი. იგი (ფშა-
ველი) მღედრს პლატონის თვალთ უცქე-
რის („გმირის იდეალი...“).

მღულე მომხარველი. „ღმერთი და
ემ ადგილის ბატონი ღვთისმობელი შაე-
წიოს თემსა, სოფელსა და ლუდის მღუ-

ლებსაცა“ („სამობაო მოთხრ.“ —
ხატობა).

მე: მე ვ არ და... იტყვიან დამუქ-
რებისას: ასე შინდა და..., ჩემი ნებაა და...
„გინდა გითხრა? არ გეტყვი, მე ვარ და
არ გეტყვი!“ („ნაპარალნი“); „გუშინ ნე-
ბას ვაძლედი ნადირობისას, დღეს მე
ვარ და აღარ ვაძლე“ („არწივი“, — და-
ფიქრებული), მე ვ ი ც ი ხ ს. ი ც ი ს. მე
თუ შენა მე რომ შენს ადგილზე ვი-
ყო. „მე თუ შენა..., ავილებდი ერთს
ჯოხსა და ცემით სუ წელებს დავწყვეტ-
დი“ („ფშაველი და...“, X). მე რო:
მე რო სიმღერე მწაღიან („ჩანაწ.“) ბეჭდ-
ვის შეცდომაა, უნდა: მე ხო.

მეი მემეი მემეი I. გაკვირების შო-
რისდებულება. „მეე! დიდება შენთვისა,
ჩემო სალოცაო“ („შობაბეჭდილებანი“,
II); „მეეი რეები ხართ? ვინა ხართ?“
(„სამობაო მოთხრ.“, — ნადირობა); „მეეე!
ღმერთო დამწერე ჯვარი და ი ჩემის მა-
მის სალოცაო“ („ფშაველი და...“, X).
2. დაცინვის შორისდებულება. „მეე! რა სა-
ელლო რამ არი! მაგის თავ-ცხვირი, მაგის
კბილნი, მაგის წლიყენი (კანჭები)!“
(„ფშაველები“, — შენამც).

მეა (მე+„და“ კავშირის ნაშთი ა)
(ხევის) მე და... „ბევრ ცულიც გამოიგონა
მეა, არ ვიცი, სხვა ხეესურთ იციან“
(„სცენები“ — სცენა ხეესურეთში).

მეანთვალე ავი თვალის მქონე, ავთ-
ვალი. „(შეგილოცე) თვალმურისას, დამ-
ნატრელისას, მამნატრელისას, კაცისას,
დედაკაცისას, მიმავლისას, მამავლისას,
მეზობლისას, შორის გზისას, შურის მთაე-
თვალისას“ („ფშაველ. ამოდ-მორწმ.“).

მეაბატონე იხ. შავეთის მებატონე.

მეაბოსლე დედათქვისი (თვიურის)
დროს ბოსელში მყოფი. „წაკვიბილწეთ
ხატ-ხატის კარი, დაეთრევით მებოსლე-
ები“ („აფხუშობა“); ამ დროს დედა-
კაცს მებოსლეს ეძახის ხალხი და ვერც
შევა ოჯახში იმ დრომდე, ვიდრე არ და-
ირიყება“ („ფშაველები“, — გზად).

მეაგონე ვინც ფიქრობს, ვისაც მგო-
ნია. წინ მივალთ შენნი მეკურნი, ვითა
მეგონნი ლხინისა („ჩანაწერები“).

მე.ლ, მხ. 5 1.

-მეღებარ-ი: მე ხ ი-მ ე დ გ ა რ ი იხ-
ზარება, ჩვეულებრივ, მებთან ერთად,
ამავე მნიშვნელობით. რაცა სწადიან, ისა
ქნას, მესროლოს მეხი-მეღგარი („სიცი-
ცხლემ შხამი მასშია“); ომშით გამოქ-
ცეულსა მეხი დაეცეს მეღგარი („ბახტ-
რიონი“, XVI); „რატომ მალევე არ მოვ-
კვდი, თავს არ დამეცა მეღგარი?“ („იფ-
კოტორ. ამბავი“, VII).

მედუმლა: მე დ უ მ ლ ე ძ ა ლ ლ ი
„იღუმალ, ჩუმალ, მიპარით რომელიც
ქებენს ადამიანს“ (ვჟა). „მთქმელი ძალ-
ლია მედუმლე, ამაზე ძალმიძს ფიცია“
 („მანდილი“, VIII).

მეპბმ-ის დაადგება (გზას), მოყიდება.
(ალუდა) მეება ქიუხიანსა, სადაც იმე-
ღას ქავია („ალუდა...“, II).

მეაღლი შოღი შოღიღა აბა, ერთი
შოღი „მეღლი! ქვენ დარჩი, მამასწევრ-
უაჲ“ („სცენა მთავი“); „მეღლი აქ მე-
ღლი!“ („სცენები“, — სცენა ხევსურ-
ეთში).

მეაპიღებ-ბ მოხვდება. შეიღს ძმასა,
პერეეს ბიძას მთას ეფხვი გაღმოგვე-
ციღა, შეიღთაჲ ვესროლეთ შეიღ-შეიღი,
ეფხვს ერთიჲ არ მეეციღა („ფშაველ
და...“, II).

მეამიწაზები-ის იგივეა რაც მოამიწე-
ზებს. „გალაუანჩი შასვლაი კი ნიადე არ
იქნების, ხატ გაწურების, მეემიწეზების
კაცს, ან დახელთავს. ან აუღ გაახდის“
 („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

მეახირამ-ბ (უბატვიც.) შოვა, მო-
ფორევა. „როცა მოგშიეღება და შაგციე-
ღება, მაშინის კი აქვე მეუხირები“ („სა-
შობაო მოთხრ“. — სტუმრები).

მეთაჰვე: (ლომი) თეითონ დაბძანდა
თაჴშია, გვერდით დაისვა მელაო. ამ პა-
ტიეთაჲ მეთაჴე ტარიელს დაეფერაო
 („მეჭლისი ლომისა“, IV), ბექღვის შეც-
დომაჲ, უნდა: მეთაჴვე.

მეთაჴე-რ-ი ღელათაწესის, თვიურის
შქონე ქალი, წიღოვანი. (ხევისბერმა)
არ უნდა შეღგას ფეხი საქონლისა და
მეთევეური ღელაჴაჴის საღგურში („თა-
მარის ცხვარი ფშაჴი“).

მეთაჴე-რ-ი „მეთევერები არიან
ღელაჴაჴები, რომელნიც ერთ თვეს ღა-
ლოვანდენ“ (ვჟა) („ფშაველების ამაღ-
მორქმ.“).

მეთაჴე-რ-ობა ღელათწესი, თვიური,
წიღოვანობა. „მეთევერობის, რიგის
ღროსაჴ, ღელაჴაჴი სტოვებს ოქახს და
გადის გომურში (ბოსელი) ან საბოსლოდ
აგებულს ოთახში“ („ფშაველები“, —
გზად).

მეთოფონსე მეთოჴე, თოფის მსრო-
ლელი. ცოტა ხანს შემდეგ აფხუშოს
ბეჴის ფაზზე გაეკერნენ მეთოფონსენი
 („აფხუშობა“).

მეპანბაღე ქურღი, ქურღ-ბაჴაჴა-
ჴინ ას მეჴანტაღე? შენ უბნობა მაგას?
 („სცენა მთავი“).

მეპაჴე-რ-ი მეჴომური, კომლი. „(გი-
გომ) სამ-ოთხ მეჴეჴემურ ფშაველ ოქახი-
შვილებ დაღუბაჲ, ზოგ დაინათლიაჴე,
ზოგს თაჴა ღაუნათლიაჴედაჴ-ღ“ ფულე
გამასტყუენ, აღ-რავის მისცაჲ“ („სცენე-
ბი“, — სცენა ხევსურეთში).

მეპაჴე-რ-ობა კომლის ცხოვრება.
ხალხს ო მოსწონდა კოქლასი, რომ ოცი
წელი ბერად ოაჴო მონასტერში, მერე
კი დაბრუნდა ისეჲ სოფლად და მეჴეჴე-
მერობა დაიწყო (ვარ). „ღიღი წიფე-
ლი“; შეირთო ცლო და მეჴეჴემერობა
დაიწყო (ვარ.) (იქვე).

მეპაჴე-რ-ის მეთოხოს, დაჴეჴეთოხოს.
მეჴეთოხოს მანც, აუეხსნა საქმის ავი და
ჴარგია („გოღება თანამედროვე წინასწარ-
მეტყუენლისა“).

მეპაჴე-რ-ის სასმლის (ღეინო, არაჴი,
ლელი) მენე ლხინში. მეჴოღის გულუხეო-
ბაზეჲ დამოჴიღებული, რომელ ჴამანია-
საჴ უფრო ბევრ ღეინოს გაუგზავნის
 („ფშაველი და...“, IX).

მეპაჴე-რ-ის: ეს ამბავი შეიტყო გმირ-
მა გიგლიამ და გამოუღდა მეჴოჴარი (ვარ.)
 („გმირის იღელი...“) ბექღვის შეცდო-
მაჲ, უნდა: მეჴოჴარი.

მეპაჴე-რ-ის იხ. 5 0.

მელაღ(ბ) მელურად, ეშაჴურად.
ქალაჲ. ის მიჴყარს მე შენი, თავს რომ
დაჴიღებ მელადა („ქალა“).

მელანქრიან-ი მინანქრიანი, მომი-
ნანქრებულა. ვინ ანლო ცხენსა აბჯარი,
ფრანგული მელანქრიანი? („დანაბარე-
ბი“. II).

მელოტი-0: მელოტი, მელუტი
გუდა ბალანგაცილი ტუაის გუდა.
(ციხელა) გზის პირას იქდა, მელოტი გუ-
და მოგხდნა, წინ დაეფინა, ზედ ქერის
კორორი იდვა და ხაკოს ნატეხი („ორუ-
პენტ. აღმზრდ.“ ნაწ. II, თ. I); პაპაჩემმა
კი მოიხსნა ზურგლამ „მელუტი“, უბეწ-
ეა გუდა („საშობაო მოთხრ.“—სტუმ-
რები).

მელაომენ-ი სცენიური ხელოვნების
შტარველი ქალღმერთი ბერძნ. მითოლო-
გიის მიხედვით (ა. შან.). ეს მელაომენის
ტაძარი შენ ექონდა საომარეო (ივლ. მეს-
ხიშვილის საიუბალოვლ.).

მამბაშლე შატყლის შემსყიდველი.
ქალაქის მემატყლეები სუ მაგან დაიბირაო
(„ქვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“).

მამთი გაზაფხულზე მთაში საიალა-
ლოდ არეილი ცხვარ-ძროხის მომვლელი.
მაშინ თამარი „მამთე“ იყო („მთა-
ბეჭდ.“, IV).

მამრ(ვ) შემდეგ. მერმე. „თოფჩი
თოფი სჯობ ხირიმი, მემრ ჩარმა გვარ-
შარეულიო“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გა-
მოსვ. II); მემრე მოიდეს სადაოდ თუნდა
ოსმალის ჯარიო („ფშავლის სიყვარ-
რული“).

მამრის შემდგომისა, მომავლისა. მემ-
რის დღეებთან დაესწყევლი, რაც მი-
ცოცხლია დღემდინა („ელეგია“).

მამკობიანს: ერთურთის მემ-
ჯობიას გაჯობრებით, არა მე გაჯო-
ბებ, არა — მეო. კაცო, მე და თორღვა
ერთხელ „ფიხონში“ ვართ და ერთურთის
მემჯობიას ჩენი სალოცაეების „ნაპიროფ-
ლეკზედ“ ვესობობითლებით ჩვენებუ-
რებს („რამე-რუმე მთისა“).

მამრ-მოსვლა ქრისტეს მეორედ მო-
ხვლა (ცრურწმენით: დრო, როცა მიცვა-
ლებულნი მკვდრეთით უნდა აღდგნენ,
ცოლდათა განკითხვა უნდა მოეწყოს). აქ:
ელვა-ქუხილი, თავსხმა. მთელი მთა-ბა-
რი იქცევა, მეორ-მოსვლაა სწორედა!

(„ლამე მთაში“). იტყოლი, მეორ-მოსე-
ლა, ტალა რომ ტალას ჰხედებოდა
(„დაამიანი“).

მამაპპ (—მე რა ვიცი) რა ვიცი, არ
ვიცი. „მერავ, როგორ ამოვთხარე, მა-
შინლა მოვედ გონსა, კუბოს თავი რო
ავგლიჯე და სული მეცა“ („ლარეჯანი“, I).

მამრმოლ-ი ვინც ებრძვის, — მტერი.
„შენი მერჩოლი, ცოცხალი ერთიც ნუ
დაურჩენია“ („გველის-შეამელი“, VIII).

მამრჯული ადათების მცოდნე, სადაო
ხაიითების გადაწყვეტის მონაწილე.
მერჯულებმა უნდა წყლული დაზომონ
ქერის მარცყლებით (ნხვესურის თავი“).

მამსალბ-მანამთე-ამ-ი შესკლატე-
ები და მენავთეები, სკლატისა (მადუღ-
სა) და ნავთის გაშვიდველი ვაქრები.
ქალაქს არ წაივლეთ, უფროც გაგვარყა-
ვებენ ეს მაწანწალა მესკლატ-მენავთეები
(„რამე-რუმე მთისა“).

მამბაშლე ტაბლის მაკურთხებელი-
მეტაბლეც იყო სახელოვანი, მაგრამ უს-
მენდა რჩევასა ერი („გული ბედარული“).

მამბი იხ. ეტავება.

მამბიპინტი მეტიჩარა, მატრაკეცა-
ლეობი და იმ მტრეკინტა ბაბალემ ჩენ
ჩხუბი დავეიწყეს („საშობაო მოთხრ.“—
სტუმრები).

მამბულობ-ს იმეტებს, ემეტება. არ
მეტულობენ სხვებისთვის საუკეთესო ამ-
ბებსა („ჩემი ანგელოზები“).

მამურაპველისა იხ. § 40.

მამუფისაპა იხ. § 28.

მამუფრომა უფროსი, ხელმძღვანელი.
ჩვენ სახეგამტყნარებულები შევეურებ-
დით ერთმანეთს და ჩვენს მეუფროსეს
(„ერემ-სერემ-სურემიანი“).

მამფითა: მეფემ უბრძანა: „შერეო,
მეფეთა დასადარებო“ („ეუერი“, XIII)
ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: მეფეთან (მე-
ფეთთან, მეფეებთან).

მამალთანა ქალების მოვეარული.
ქალებს გადაყოლილი. მაინც ხომ ვიცი,
რომ ის (ლაშა) თვითონ მექალთანე ბრძა-
ნდებოდა („ფშავლები“ — ძველს). მე-
ქალთანეობა: მექალთანეობა დამამ-
ცობთა ევაკაციისა („გმირის იღ-
ალი“...).

მეძალრძლი სალანძღვი სიტყვაა: უსიტყვილო, უნაშუსო. „რამ გდებულა ე ტრუტ-ტრუტა, ე მექარძლეი, ევი?“ („სიტყვები“ — სტენა ხევსურეთში).

მეძარობა ერთ-ერთი უქმე ჭარისგან ძნა-თივის დაუშლელად, დასაცავად). იტნეს თავის მექარობა, მეღვარობა (ელი-აობა), ღეთიშობლობა („ფშავლების აზრით რა როგორ გაჩნდა?“).

მეძონეს იხ. § 30.

მეძონხე „მეშობარე დედაკაცს, ვიღრე დანიშნული დრო არ გავა და არ „დაირეცხება“ მექოხე მქვიან“ (ვაჟა) („ფშავ-ლები“, — შენამცი).

მეძვარობა „ელიაობა“ (ვაჟა). იტნეს თავის მექარობა, მეღვარობა, ღეთიშობ-ლობა („ფშავლების აზრით რა როგორ გაჩნდა“).

მეძურა იხ. იუურებს.

მეშ-ი ცხვრის ტყავი ცული ხარისხი-სა (გლ.). აქ: კანი. ნუ მველეჲ ქვეყანა-ზედა გაციებულის ღეშითა, — თვალე-ში მადლდაკარგულსა, შუბლზე გაკრუ-ლის მეშითა („ჩემი ვედრება“).

მეშველ-ი 1. მშველელი, მომხმარე. მიშველე, მართალთ მეშველო, შენს მო-წყალეხას ველია („სიზნარი ამირანისა“, 1). მე შ ე ლ ა დ: „მეშვლად მოგივა გიგ-ლია — ფშავის არწივი ნახეო“ („გიგ-ლია“, 1); 2. მოჩხუბართა გამშველელი. პაპო, შე მალაღაშვილო, შენს სახს თვა-ლითა ვხედავო; ორ თავეს რო ჩხუბად გაუხდეს, მეშველ არ მოთავსდებო („ფშაველი და...“ XI).

მეშვლო შეველა, დახმარება. რა-ტომ არ ჩნდება უფლისა მეშვლობა ცილამ სრული? („კობლა“, 1).

მეშურ-ი (ძვ.) თანამებრძოლი, თა-ნამოაზრე. წინ მივალთ შენნი მექურნი, ვითა მგონენი ლხინისა („ჩანაწერები“).

მეხარო ხარების ჭოგის მწყემსი. მოგვიკლეს მეხაროვნეა, ხაროვან გაი-რეკეს („განგაში“).

მეხი-მეღვარ-ი იხ. მეღვარი.

მეჭვაროსნა-ნი ქვაროსნები. მეჭვა-როსნენი იყენენ ფრანგნი და ნემენცე-ლები (ვარ.) („ხევსურები“, II).

მზას(ა) მზად. მაინც რად მიწყენ, მეც რა ექნა, საარშიოდ ეარ მზასაო („საბ-რალო ნანა“...).

მზე: მეკვლართა მზე ჩამავა-ლი მზის მკრთალი შუქი. ყველამ იცის, რომ მთის წვერები ცოტადლა არიან ამ დროს წითლები, ამას ფშაველი ეძახის „მეკვლართა მზეს“ („ფშაველები“, — ძველს).

მეზბნელ-ი საწყვეარი სიტყვაა: სა-სიკვდილი. „ქისტებისა ეი არა, უფრო ინის ჭავრი ექნება, იმ მზებნელის, იმ პირშეის“ (მოკვეთა. მოქმ. II. გამოსვ. 1).

მეზბურა მზისებურად. მზესავით. „წინ მომეგება: სიცილით, ბელღის კარს მოღვა მზებურა“ („ბახტრიონი“, 7).

მეზასპიტი: ლოცვა, სულ ლოცვა უსა-ზღვრო მზესავით გაღაშლილია („და-მიანი“) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: ბზე-სავით.

მზას, მვეშანას: (ბალახს) უეშებლად ამოუჩენია თავი და შეჰყურებს მზე, ქვეყანას („ხმელი წაფელი“) იხ. მზე-ქვეყანა.

მზე-მვეშანა ქვეყანა, ცა და ქვეყანა. ცა და ხმელეთი. მუცელა გამოვიდა გი-რეთ და მზე-ქვეყანა რომ ღაინახა, მალ-ლა ხელები აღაპრო და ღმერთს მად-ლობა შესწირა („მუცელა“, XII).

მეზვი (*Motacilla cinerea*) პატა-რა ფრინველია, წყალთან ახლო ბუდობს. ბუდეს იკეთებს მზეწვია, ჰვარძობს, გა-ზაფხულის პირია („მზეწვია“).

მეზირ-ი მაცნე, შიკრიკი. „მე კვირაა ვარ, მეტირე, თუშეთით მოსულ მზირია“ („ბახტრიონი“, IX).

მეზირას(ა): მეზირას უღგ მეზირას ჰყავს ჩასაფრებულთა და უთვალთვალეხს, რათა ავნოს რამე. არ გრძობენ, მზირას ეუღგეარ, მიე-რ-დებთან ბრქყალშია („ზამთარი და გაზაფ-ხული“); რას იფიქრებდა საბრალო, თე მტერი ჰყავდა მზირასა („პირველი კა-ზაფხული“).

მზირობა მსტოვრობა, ჯაშუშობა; ლა-
ლატი. „მზირმა მზირობა არ გვიყოს,
თავს არ მოგვხეიოს წვალებამ“ („ბახტ-
რიონი“, XI11).

მზინსომ: „თან-თან ბინდდება ნათელი
ჩემის სიციხის მზისაო“ („გამამერია
ქალარა“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა:
გზინსაო.

მზომელა პატარა, მწვანე ჭიაა. ისე
მოძრაობს, თითქოს რაღაცას ზომავსო:
წინა ნაწილს მოსკიდებს, წელს აიზნებს
და უკანა ნაწილს წასწევს წინ. „კისერზე
მზომელა მზომავს და კიბეულა ხელზედა“
(„სინზარაო“).

მთა 1. „მთას“ ეძახიან თვითიულს
ნაწილს, მთის ფერდობზე ცალკე ადამი-
ანის სათიბად მიზომილს სოფლისაგან“
(ვაჟა). მთის — საქერე და ბარისა სადი-
კე „მამულები“ ოცი ღლისა ეკირათ
აჩაჩიო სახნაეი, აგრეთვე სათიბრად „ორი
მთა“, რომელიც ერთ ღესეტინას ძნე-
ლად შეადგენს („ფშაველი და...“, II1).

2. მთის კუდი იხ. კუდი. მთის
კურე იხ. ყურე.

მთა-ბარ-ი სოფლის სახნავ-სათესი
და სათიბი ადგილები, სასოფლო მამუ-
ლები და სათიბები, რომლებიც ყოველ
წელიწადს წილის ყრით ნაწილდებოდა.
მთა-ბარშიც წილს ჩაგიდებთ, სოფელ
გვიზამთ ველარასა („ძველი და...“ XI1).

მთა-ბარა მთასა და ბარში, მთად და
ბარად. გადავბიჭებ თამამად როსტომი-
ვითა მთა-ბარა („ჩონგურს სიმები და-
მიწყდა“).

მთაბარობა მთაში ყოფნა ზაფხუ-
ლობით და ბარში — ზამთრობით. აქ:
ფრინველების გადაფრენა გაზაფხულზე
და შემოდგომაზე (ვაზაფხულზე — „მთა-
ში“, — ჩვენთან, შემოდგომაზე — „ბარ-
ში“, — თბილ ქვეყნებში). „თქვენთან
მამგზაურეთ, თუ გწამთ მალალი ღმერთი,
თუ გწამთ მთაბარობის მადლი!“ („ტრე-
ლები“).

მთა-ღელე მთა და ღელე, მთა და
ულალებილი „ნეტავი თავზე დამეცეს
მთა-ღელე ბარისანდა“ („ბახტრიონი“.
XVII1).

მთაბისი იხ. § 26.

მთაბისი იხ. § 26.

მთაბურა იხ. § 28.

მთელ-ი ცოცხალი. „(შვილი) გალა-
ლებს, მაგრამ ტუილაღ: ღღეს მთელი,
ხეაღ მკედარია“ („ბახტრიონი“, II1).

მთელ-მამდარ-ი ცოცხალ-მკედარი,
სიკვდილის პირას მისული (მიყვანილი).
სოფლიდან კაცი მოვიდა. კაცი იპოვეს
მთელ-მკედარი („მადლი“).

მთვარია იხ. § 10.

მთიან-ი ვარსკვლავი. მას აქეთია,
მთიები კრძალვა-სირცხელით ღნებიან,
ღამ-ღამ აზნენენ თვალებსა, პატარძლე-
ბიეთ ინდებიან („მზე და ვარსკვლა-
ვები“).

მთიელა იხ. § 20.

მთისსახ იხ. § 26.

მთიურ-ი მთური, მთიელისა. კიდევაც
მიღულს ვაჟასა მთიური სისხლი მკერდ-
შია („ფშაველის სიმღერა“).

მთობა მთაში საქონლის არეკა გა-
ზაფხულზე საილალოდ. „ცხვარ სად
გვაე ხელა, გიგოო? სადაღ აპირობ მთო-
ბას?“ („სცენები“, — სცენა ხევსუ-
რეთში).

მთხმვარ-ი: ქალის მთხოვარი
ვისაც სურს ქალიშვილი ითხოვოს, ქალი-
შვილის მთხოვნელი. ხომის აუნდა ქა-
ლის, სანდოს, მთხოვრები („ფშაველი
და...“ VI1).

მთხრებლ-ი (ძვ.) ორმო. „რომელმან
თხარა მთხრებლი, მუნ ჩაეარდა მთხრე-
ბლსა მასო“ (ვარ.) („სოფლის სურა-
თები“).

მი იხ. § 1.

მიადევი: „კონტახი კარგად მიადევი.
ბიქო, მხარზეღ“ („აფხუშობა“) ბექდვის
შეცდომაა, უნდა: მიადევი.

მიადენ-ს გააგონებს, შეანმენს. გულ-
დამშეული ვლულულეღ ჩემთვის, იმათ
ვერა მივადინე („მოჩვენება“).

მიადევა-ს მიაფურთხებს. „საჩქა-
როზე ქვე წამოვდეგ, დავიყურე, მივიხენ-
მაიხენე. მივადევე“ („სცენა მთაში“).

მიამობღლით: „მიამობღლით, თუ
ღმერთი გწამთ, ერთი რას იტყვიან

(„ტრუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. 1, თ. III) ბექვლის შეცდომაა, უნდა: მიაშობლით, მიაშთელმკვდარმბ-ს ძალიან ვაგრა ხეშს, სიკვლილის პირას მიიუენს. მიბნიდა, მიაშთელმკვდარა აენზე, აუთვისე-ბიანი („ორი გირი“).

მინაროზილინსა იხ. § 46.

მინარინინებ-ს: კარგს მიატანენებს კარგად, ზუსტად ესვრის. „შენი ძმა ნასომი უფრო კარგსაც მიატანინებს“, —უპასუხებს მეორე („აფხუშოობა“).

მინაშლინ-ს მიაყრის, მიაბნეებს. (ფიგურ.) (ლიცმა) ზედ მიაშალა სახეში უცნობს სიტყვანი მკვახენი („უიღბლო იღბლიანი“, X).

მინაძახებს („ბედნიერი ღლე“, მოქმ. III, გამოსვ. II) ბექვლის შეცდომაა, იხ. მიახარებს.

მინაწვდა იხ. § 16.

მინაწინინებ-ს წინინით, წრიბინით მიპუენს. მიბინომ ჩიტი შეიპურო ერთი საწყალი კიეკუეი; მიაქეს და მიაწინინებს, მიფრინანეს, როგორც ნიუი („მიბინო და მერცხლები“).

მინახარებ-ს ნიშნის მოგებით მიაძახებს. სანდიროვისა (მიახარებს): „ბახინჯო, შე მახინჯო შე ბახაულო“ (თარგმ.) („ბედნიერი ღლე“, მოქმ. III, გამოსვ. II).

მინახლმბ-ს შეახებს, ახლებს, მიაკარებს. (ფშეელი) მიახლებს ხელს ორაგულს და თან უკან გადახტება („ორაგულის ცხოვრება“, II); ესევე სუნი ასდის ბუერებს და ბალახს, სადაც ირემს ფეხი დაუდგამს, რისთვისაც კი ტუჩი მიუხლია („ნადირთა პატრონი“).

მინახლოვება („მოგონება“) ბექვლის შეცდომაა, იხ. მისლება.

მინაჯარებ-ს (საქმეს) გათავენას მიუახლოვებს. (საბრალომ) პა, მიაჯარა საკონი, იქნებ აუხდეს წადილი, იქნება ღმერთმა უშველოს, არ გაუმტყუენდეს ქადილი („უიღბლო იღბლიანი“, VIII).

მინაჯღმბ-ბ მიაჯარდება, უკუნს. „ერთხელის ცოფიანი ძალდი მისჯდომიყო

ზურგში კახეთს მიმავალს“ („საშობაო მოთხრა“, — სტუმრები).

მი-პ-ბარღმბ-ბ (ფიგურ.) მიუვა, მიაკითხავს. მიპბარღეს თაის სახლ-კარსა, აქ მას ბინა აქვს არაო („პაოს და ქართლოს“, III).

მიგღმბ-მოგღმბით უყურადღებოდ, მოუვლელად, ძალღუჯღურად. დარაქად აღგან შეიღნი ხეუსურაი, ვრეკეს ცხენიც ბალახსა სძოვდა: მიგღმბ-მოგღმბით ურფნას ჩეუელი თივას და ქერსა არაეის სთხოვდა („ერეკეს სიშეარა“).

მიგმონ იხ. § 87.

მიღამო (—მი-და-ა) აქეთ-იქით. (ირემი) ტაფში მიღამო ბრუნავდა. უწინ უნახე რქის წვერი („მონადირე“, III).

მიღმბ იხ. § 87.

მი-ს-ღმბ-ს მიღმგულია, ქვემოდან არის მიბჭენილი. სოფლისა ვაღმა გორია, დამწუარი, ქვიშიანია... ძირს მისდგამს ბექი მღმურე, ნაღვარი, თიხიანია („სტმასა“, VI).

მიღმგორმბს („დიღებ. საჩუქ.“) ბექვლის შეცდომაა, იხ. მიღმგორობა.

მიღმვს: ხირბი მიღევს კალთაში („მოხუცის ნოტკვაში“, II) ბექვლის შეცდომაა, უნდა: მიძე.

მიღმნან სისწორე (თოფისა). ყველა გულით მოელოდა გამოეცადა ამ ახალის თოფების ძალი და „მიღმნა“ („აფხუშოობა“). ლიშანზე მიღმნა სამიწინსათვის, ნიშნისათვის მოხვედრა. „ჩემი თოფა, შეილო, ლიშანზედ მიღმნას ნაჩევი არ არი... თუ ხორციანს არა, სხვას არას მიუღმება“ („აფხუშოობა“).

მი-ს-ღი-ს მიღის მასთან; ენმის. „მე სამალავად არ ვამბობ, თითონაც მისლას ყურშია“ („გველის-შეამელი“, IV).

მიღი-მოღ-ი მისვლა-მოსვლა. მთარალს ამბობს ბებერი, ბარში რომ მიღი-მოღია? („პირველი გაზაფხულის სურათები ბარად“).

მიღმგორმბ მოძრაობა, მისვლა-მოსვლა. მამალი... გამოიქიპა... ერთს ბორცვზე და იქიდან აღეენებდა თვალყურს ფრინველთა მიღმგორობას („დიღებ. საჩუქ.“).

ნიშნობა: შიქას მიეზარება დაიშრება. ერთხელ იქნება, მოკვლე-
-ვენიარები მიქასა (ერთხელ იქნე-
-).

მიწაბრება-ს ხელების მოშეღიე-
ბით მიღის, მიფორთხავს. იგი ქუჩაზე და
ქუჩაზე სკლის კედლით მიმდებარე-
ბოც და ხელში შესაღებელი თოფი ეკი-
რ. (ტრედები“).

მიწაღება-ს იქითენ ეწევა. „უიარა-
ლოც წავალ ბრძოლაში, გული იქითენ
მიმეზიდება“ (თარგმ.) (ორლ. ქალი“,
ნ.ჟ. IV, გამოსვ. II).

მიმთ-მიმთობ-ს მიედებ-მოიღება,
აბლაუბანს ღამარაკობს. კმიეთ-კმოეთობ,
სა:ხირაბი. აშობბ, რაც არი, რაც არა
(„შმაგრძელა...“).

მიმპონება-ს მიგრძობება, აკოკო-
ლაფება: მიეგრება. ცხრა-ათი ძვალი —
შხამ-გესლა მიკონკებულა ერთადა, კაცად
შექქნინილვარ, ვამყობ და თავსა ვრაცხავ
ლქერთადა („ქებათა-ქება“ — ვირებბ).

მიმ-მამ იქით-აქით ხიარული. მიე-მა-
-ში იფრთხილე, ურჯულო გუეება კვალ-
-ზედა („ჩანაწერები“).

მიმარება-ს ერგება, შეხვდება; შეემ-
-თხვევა, მოუწევს. თასი იმასაც მიერგოს
ობოლსა, უთვისტომოსა („ერთი სიყვა-
-რულის ამბები“): იმას დიდი ტანჯვა მი-
-ერგებაო (ვარ.) („პაპასი და...“).

მიმარე იხ. § 3.

მიმსვ-ს შეუტევს, მიუვარდება. ამო-
-ვწვადე ქარქაშილამ (ხმალი) და მივესიე
იმ უღმერთო ოახფებს („სახალწლო
სა:ზარა“).

მიმბე-ს მიტანება, მიუვარდება.
(გელვა ვირს) მერე კი კბილი უღრპინა
და მიეტია მტრულადა (ბრძენი ვი-
-რი“, III).

მიმბე იხ. § 9.

მიმუღება-ს მოულოდნელად გადა-
-ეყრება, თავზე წაადგება. შანეს იმ გეზზე
ბულე ქონიდა, უაქველად ზედ მივეყუ-
-ლებოდი (ვარ.) („შამის ქუა“, II).

მიმცე-ს: სულით მიეცემა
ზედ გადახვევა, სულით და გულით შეი-
-ყვარებს. (ქალებმა) თუ რამე ერთხელ შე-

იგნეს, მიეცემიან სულითა („ქებათა-ქე-
-ბა“, — დაუარ).

მიმწვება-ს ხელებს გაიშვირს, შეხე-
-ბას, დაქერას დაუპირებს. მივეწვადე,
მინდოდა მის ფერხთა მტვერს ვმთხვეო-
-დი, მაგრამ ხელი ამიქნია ხმაამოულებ-
-ლად („სახალწლო სიზმარი“).

მიმწვება-ს შეხება. ზეზეურ დარჩეს,
ღვთის მადლსა, ყელ-გამოქრილი დანითა,
რომ ფერფლი ჩემის ლეშისა, გადატანი-
-ლი ქარითა, მიეხლოს იმის ნაშთის
ფერფლს, განელღებული ცვარითა („ნა-
-ტერა“).

მიმწვება-ს მიეფიცება, ცეცხლთან
ახლო მივა. (ბეკურამ) ძველი, გახეხილ-
-გახრევილი ფარაქა მოხეხია და მიმწვება
ცეცხლს ორივე ხელემახეზრობილი („შო-
-ბის წინა-ღამე ტუეში“).

მიმწვლის იხ. § 17.

მიმწვით იხ. § 41.

მიმწვით: (წეროები) „მიმწვით“
არე-მარესა ერთხმად უხმობენ იმასა
(„არწვი და ყვავი“) ბეძღვის შეცდომაა,
უნდა: „მიმწვით“ (= მიმწვივართო).

მიმწვ-მიმწვით იხ. § 41.

მიმწვ: მიეე თავაზი მივესალ-
-მე, საღამო მიეცი, თავაზა გაუწვიე. ვნუ-
-გეშობ ამით: მიწას მიწურად და ცას ცი-
-ურად მიეე თავაზი („ნუგეში მგოსნისა“).
მიმწვთაზაზი („ნუგეში მგოსნისა“)
ბეძღვის შეცდომაა, იხ. მიეე (მიეე თავ-
-ვაზი).

მიმწვ: „ქარ კი ვერას გულისხმას
მიეელ, მერმე ეფიქრე...“ („სურ. ფშავლ.
ცხოვრ.“) ბეძღვის შეცდომაა, უნდა: მო-
-ველ.

მიმწვ-მიმწვ ცვალებადია (?). „ქამი
მიეია-მოეია მუცუს თორღეის კარზედა,
წყალი მიღება-მოღება, ნაგუბარმიეე
ჩაღებაო“ („ღროშა“, II).

მიმწვ: შაბათ დილას, პირობისა-
-მებრ, შინ მივიღენ („ფშაველი და...“,
VIII) ბეძღვის შეცდომაა, უნდა: მოც-
-დენ.

მიმწვ-ი ხატის გაწყრომა, რისხვა.
„სუყველა კი იმას ეუბნება, მიმწვით
არის ავადაო“ („ფშაველები“ — შენამც).

მით, მით(ა)ც 1. მაინც. „ძაღლებს არას სთხოვს ქიჩირი, მოკედეს, მით არა უნდა-რა“ („სისხლის რიგა“, XV); „ეგ მართალია, იქნება... რა უნდა მითხრათ მაგითა, მითც ვერ მივაბთ ჩემს გულსა თქვენს გულისთქმასთან ძაფითა“ („სტ.-მასპ.“, V). 2. იმითომ. გხედავ, რომ შემრიგებინარ, მით შენთან სალამს ვებედაო („იმერეთს“).

მითამ ვითომ, თითქოს; აკი. მითამ სუველას ბოლო აქვს, ზღვანიც კი დაშრებიანო („გაზაფხულს ია ამოდის“); „მითამ ტირილივით გაევიგონე“ („დარეკა-ნი“, I); მითამ იციან დაე-ღუვი, რად არ ჰყუფს ჯოგი მგლებისა?! („ღამე მთაში“).

მითხომ: „შე სახლიდან მითხოვ“ (ვარ.) („მელია-სერეფენია“) ბექვლის შეცდომაა, უნდა: ვითხოვ.

მითხროდენ ის. § 8.

მიიწილება-ა მიიწევს, მიიბრძვის. მტრისაკე მივიზიდებით, რომ დაეწყდეთ, როგორც ლომები („მხედართა ძველი სიმღერა“).

მიიღობს-ს მიიზიდავს. „აქ მირჩე-ნია ცხოვრება, მიიღობს მთების ცნობა-სა“ („აზრი და გრძნობა“).

მიიძვარება ის. § 41.

მიიბრძობს-ს ჩაიკონებს, მიიკრავს. აქ: მიიბრძობს, გადაიბრძობს. „სასმელს ნუ ხარშავ ბალახებისას, თორემ მაც-დურნი მიგიტოვებენ“ (ვარ.) (თარგმ.) („ორლ. ქალი“).

მიიძვება (იეთერი, II) ბექვლის შეც-დომაა, ის. მიიქცევა.

მიიძვება-ა 1. მიბრუნდება, შებრუნ-დება. გაეღოთ სვილში და ტყბილად შე-ვექცეოდით. თენება დაიწყო. მიიქცეოთ ტყეში („შელის ნუქრის ნაამბობი“, V). // გადაიქცევა. გარდაიქმნება. „მიწა ხარ და მიწადევი მიიქცეო!“ (*** „ულოც-ნია...“, IV). ძილად მიიქცევა დაი-ძინებს. „ნამაშვრალ-დატანჯულები სჯობს, რომ მიიქცეოთ ძილად!“ („ზმანება“).

მიიღებს-ს; მიიწად მიიღებს და-მარხავს. „ბევრჯელ მომრჩალა სნეული, არ მიუღათ მიწად“ („სნეული ვიყავ“). პირს მიიღებს პირს იბრუნებს, შე-ბრუნდება. ჭავარ-ქალმა ...პირი მიიღო

საეთებისაკენ... და დოსტორიე გაექანო საეთების გუნდისაკენ („მელია-სერეფენ-ნია“, III).

მიიძვება-ა აქ: მთელი ძალით მირ-ბის. (მგებლ) გავარდი ვართ და მიიძ-ვები ტრიალს მიწოდორზე („სურათები“).

მიიხან-მიიხანება-ს (ხეცს.) მიიხედ-მიიხედავს. „საჩქაროზე ქვე წამავედავ, დავიყურე, მიიხენ-მაიხენე, მივალდე“ („სცენა მთაში“).

მი-პ-პარება-ს არგუნებს, შეახედ-რებს, შეამთხვევს. „ნურ-ს მიპყრებთ ღეთისაგან გამოშვებულს სედა-სნეულე-ბასა“ („ფშვლები“, — ძველს).

მიპყრება მთელად მთელა (ახალ-წელს). „მიპყრევა“ (სათურაო ლექსისა).

მიპინკილება-ს ხტუნვა-ხტუნვით, ცე-კვა-ცეკვით მიღის. დავინახე, ჩემს წინ ფრთამოტეხილი შ:ში მიიქცილებდა („შაშვის კუა“).

მიპოვდა ის. უკოდავს.

მიპონება-ა ის. მიიკრება.

მიპინება ის. უღივებს.

მიმგება-ი: ყურის მიმგება იო ყურადღების მიმქცევა, მიმხედვა. სტან-ჯავდა საქართველოსა მტერი ათასის ჯუ-რისა, კი არაიწინა ჩნდებოდა ხალხის მიმ-გლები ყურისა („რაინდი“).

მიმგადულ-ი მისული, მიწენილი. (წი-ფელი) სულთამბრძოლს დაჟფრებია, წა-ქცევა-წაქცევაზე მიმგადული („ხმელს წიფელი“).

მიმირთვით ის. მიურთვამს.

მიმკვარ-ი (უბატოც-ი) გარდაც-ვლები, გადაღრმობილება. „სხვამ რა-მამ დაუწყე ძახილი: „ხელ არ ჰკადრათავ, თორც მიგოკლავთ ჯორ-ულაყთ აი მიმ-კვდართავს“ („სცენა მთაში“).

მიმომწვილიველობა გაუგებარი, ხელოვნური წარმოება. უფალო და მეუ-ფეო ცხოვრებისა ჩემისაო, სულა უქ-მობისასა, მიმომწვილიველობისასა, მთა-ვრობის მოყვარებისასა ნუ მიმეგ მე („ჩენი სოფელი“).

მიმბრინალ-ი იქითკენ მრბოლი-შორს მიმბრინალს ხარიჩემს ხელს უქ-ნედა (ერთი უყურეთ...“).

მინა ბოთლი. არაყი და პური თითო ჩარქვა ან თითო მინა ყველას თან მოაქვს („თამარის ცხვარი“).

მინამჭრალი: გორად იდგა ქარისაგან მინამჭრალი თოვლი („უძღური ვირო“, I) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: მინამჭრალი (ქარისაგან თოვლმეურელი).

მინათ იხ. § 42.

მინატაქსაბ-ი მკიდროდ მიკრული. „საქმეა საყურადღებო, ფიქრი ფიქრს მინატყუებო“ („მთათა ერთობა“).

მინგრძულ-დანაბაბ-ი დანგრეული, დამსხვრეული, იავარქმნილი. კარავ-საჩეხი მტრებისა მინგრეულ-დანაგალია („ბახტრიონი“, XV).

მინღან იხ. § 87.

მინღარის იხ. § 88.

-მირმნის მირონის არმდა სთელიან შენუდა მონათვლა-მირენის ცხებასა („ამერ-იმერი“).

მირჩეპ იხ. ურჩეფ.

მისალ იხ. § 20.

მისამპირ-ი შესადარებელი, მსგავსი. ან ღღეს ვინ არის ვაყაყი ძველების მისამპირია (ვარ.) („მანდილი“).

მისატაქვებლად შესატყუად, მისავარდნად. იწყედა მისატაქვებლად, წელი აღარა ჰყუებოდა („დათვის ტირილი“).

მისღვედა: მკლავი აღარ მისღვედა („გოჩი“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: მოსღვედა.

მისრულ-ი მისრეთში, ეგვიპტეში გაკეთებული, ეგვიპტური. აქ: საუკეთესო, კარგი. თავუბდა ქული ჰხურია, წელზე პრტყავ ხმალი მისრული („სისხლის ძიება“, XII).

მისცხა: ღმერთმა ჩემს მტერს მისცეს ღმერთმა მტერს დამართოს ახეთი საქმე, ღმერთმა დაგვიფაროს ასეთი საქმისაგან. „ღმერთმა ჩემს მტერს მისცეს! საწყალი ელიზბარი“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ. III).

მისჯღოშიწო იხ. მოაქდება.

მიბნი იხ. უტეხს.

მიბნიე ეტყვიან მოფერებისას: გენადვალე, შემოგვალე. „მე კვირია ვარ, მი-

ტრე, თუშეთით მოსულ მზირია“ („ბახტრიონი“, IX).

მიტოლავაშ-ი მოფარებული, დამალული. (ახუნდს) ურიცხვი ჰქონდა ნადელი, მიტოლებული სარდაფსა („ახუნდი“, II).

მიუბნელ-ს ძალზე შეუწუხებს, დაუწიოკებს. „ერთი მწერელ-ჩილი (საწყალი) ღედაყი მყავ, (პატარძალმა) არ მიმიბნდოს!“ („ფშაველი და...“, VI).

მიუღება: რა მიუღება რა მიეკარება, რა მოერევა. „იპი, აბა ამას რა სიკედილი მიუღება, რახელ გასუქებულ“ („ხმა მთილამ“ — სურათი).

მიუღი (ბრძან.) მიდი მასთან, მიუვედ. ესლა მიუღი დარეჯანს და თავის დასა თინასა („კლდე მტირალი“).

მიუთხრობ-ს (ძვ.) მოუთხრობს, ეტყვის. წაყიდეთ პირთა ხოკითა, მთათა მიუთხრათ გლოვანი („ჩანაწერები“).

მიურთმამ-ს შიართმევს მისას, მიუტანს მისას. ჩემ სარჩო-საბადებელი მიშირთით თამარ-ნეფესა („მწყემსის ანდერძი“).

მიურიალავ-ს ეხმანება, უჭავრდება. (მწყემსი) მიურიალებს ცხვრის ფარას, ჯოს უქნევს ვაცსა წინასა („შემოდგომა მთაში“).

მიურიღ-ი (არაბ. მურიღ) მიურიღიზმის მიმღევარი, ფანატისი მამადიანი. როს გაივსება მიურიღებით ჩენი ლამაზის სამშობლოს ველი, სჯობს, იქ შევსწიროთ მამადის სულსა, სჯობს, იქ მოვაქრათ მარჯვენა ხელი („თეთრო გიორგი, შვილი რა მიუყვ?“, II).

მიუქსაშ-ს „ქსიე“-ს შეძახებით მიერეკება. მელორე ღორებს მიუქსევს, მეძროხეები—ძროხებსა („ქებათა-ქება“, — იუდასავით).

მიუშვება-ს გულის სადავეს მიუშვებს გულს ნებას მისცემს. ცას სამღურავი ეუთხარი, მიუშვი გულის სადავე („სიზმარი ამირანისა“).

მიუხსლავაშ-ს იხ. დაუხსლავაშ-ნებს. „(დათვმა) დაგნავსათ, რა ამბავია-

მაგ ოხერმა? — სთქვა მესამემ და მიუჩხლაყუნა იმანაც თოფი („დათვი“ — ყველამ).

მიუწვდებ-ბ დაუგლეჯს, დაუკბენს. „შენ, შვილო, ხბორებს მიხსედე, მგელი არას მიგვიწუდეს“ („მოკვეთ.“, მოქმ. II, გამოსვ. II).

მიქაღღებულ-ი მიყრდნობილი. ხეებში ჩაწვა ნისლები, განზედ დაყრილან მთანია, ერთერთზედ მიქაღღებულნი, როგორც ერთგულნი მძანია („მთათ ძილო“); „ერთი ზაქარას უთხარით, აქ ვაღმოვიდეს ჩემთანა“ ამბობდა მამასახლისი, მიქაღღებული კევრთანა („ქართ. ქორწ.“, I).

მიქასელ-მოქასელაგ-ს ნავალს, ძველს კვალს წაშლის ზედ ხშირი სიარულით. ციყვები მიქსელ-მოქსელენ კევრისა დანაბიჭებსა („მთაში“).

მიქცეულ-ი: ძილად მიქცეული დაძინებული. „გილოცავთ ახალსა წელსა, თქვენ, მიქცეულნი ძილად“ („საახალწლო სიმღერა“, — ახალწელია).

მიყოფა: „ღმერთო, გვიშველე და კარგა მიყოფე ყველა აქა ბძანებულ“ („სცენები“—ფშავლ. ცხოვრ., III) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: მიყოფე.

მიყრბ-ის რბენით მიიყვანს (ბევრს). „შენი ძნა-თივა ვიცილი, თავად მიყვარე ირმები“ („ნადირთა პატრონი“).

მი-ს-წუღებ-ს მიაყუდებს. (ქეთარამა) ცელ ღერეფანში მიყუდა, სახლს კარ შაპკრიალა („ღამშეული“).

მიყუღ-მოყუღება „კარიკარ სიარული ხამთხოვარაოდ“ (ვაჟა). „მოერჩებით კირით ყოფნასა, სიტიტვლესა, შიმშილწყურველსა, მიყუღ-მოყუღებასა“ („ხეესურები“).

მიჰველოვბით: მიშველებით იძახის იხ. იძახებს.

მიჩნდ-ბ მიჩანდა, მეჩვენებოდა. ვიცნობდი, მინამ სცოცხლობდა, მის სახე მიჩნდა ხატადა („ხმა მესმის...“).

მიჩნეულ-ი მიჩენილი, დანიშნული. მრიგებებს ღოქები ეკირათ ხელში და ყანწებით ურიგებდენ სასმელს ღელაკაცებს

ცალკე მიჩნეული, ხოლო კაცებს—ცალკე („ფშაველი და...“, II).

მი-ს-ცან-ს: ზიანს მისცემს დაზიანებს, აზარალბას. მაინც მოიდა შატრლა: „ქისტებმა მოგვეცეს ზიანი“ („ალღა...“, I). ზურგს მისცემს დაეხმარება, მხარში ამოუდგება. „ნეტავი, ძმარ სურემო, ქეუაზე მოქცეულიყავით, ერთმანეთისათვის ზურგი მიგვეცა“ („ერემ-სურემ-სურემიანი“). ხსნილობას მისცემს ცოდვებს შეუნდობს. „ღმერთო შაიწყალნეს შენი ბებო-პაპანი, ძმარ მამუკავ“. „ღმერთმა გაგიგონოს, შენ ხსნილობა მოგვას“ („სცენები“ — ფშავლ. ცხოვრ., III). შუშის მისცემს დააშინებს, დაზავთავს. (მღვდელმა) მღვდელ-ღიაყენებს... ისეთი შუშის მისცა, რომ შინით ზღურბლსაც ვეღარ გადაკილებოდენ („რამე-რუმე მთისა“).

მიცნობილს იხ. § 21.
მიძა იხ. § 8.
მიწა: მიწა ღოგინს დაუგებს იხ. დაუგებს.

მიწა-მხარ-ი მიწა, დეღამიწა. ოღომც მაჩვენეთ თვალთა მშობელი მიწა-მყარია („სიხმარი სასოწარკვეთილისა“).

მიწა-წაღ-ი: შე მიწა-წყალთა წყეულა: შე დასამიწებელი შე სასიკვდილავ: „შე ცით მესღაყემულო, შე მიწა-წყალთა. შე არ გასაზრდელი, ნუ გაგზარდოს ღმერთმა!“ („ფშავლები“, — შენამც).

მი-ს-წამ-ს 1. უკან დაიდევნება, დაეწევა და მისცემს. „ეისაც ღმერთი მისცემს, ნათლიჯან, ნათქვამია, ზურგს უკან კომბლით მისწევსო!“ („ღიდებ. საჩქ.“). 2. შეაძლებინებს, რომ დაეწიოს. „ბორორტ სელ მამორე, მისდევდეს — მისწივიდი, მასდევდენ—გაახვეწიდი“ („სცენები“, — სცენა ხეესურეთში).

მიწვდა მიწოდება, მიცემა. მიყვარს ღქანში მოსულის ამბის და ყოფნის კითხვათა, ან ჩარქვაით, ან სტაქწით ღეინო-არაყის მიწვდაცა („ფშაველ ღოგის სიმღერა“).

მი-ს-წმ-ბ-ბ დაგლეჯს, დაკბენს. „აბა სხეას რომელს მისწვდენ ჩემი ძალუბი!“ („ღარეჯანი“, II).

მინვაბა: იმ დღეს ჩიოდა პეტრუხა: „ბევრი მიწვება ნისია“ („ლიღინი“) ბეკლვის შეცდომაა, უნდა: მეწვება.

მინფი იხ. § 27.

მინისბა იხ. § 28.

მი-ხ-ნონ-ს ახლოს მიხვლახ შებედავს. ბაღებზე ირემს ჭერ ვერ მისწონეს და ახლა კი რჭის ტოლებზე ებლაუქებოდენ („ბუყ ტროდა“).

მინუი მულამ. არ დაინდობა დიაცი, მიწყე ორპირი, ფიღია („თუ მამ-კლა...“): არ დავსნენი კაცის გულს, ეა მიწყე ჩემი ვალია („სვიდისის სიმ-ღერა“).

მი-ხ-ნლი-ხ: გონს მიჰხდის გრძობას წართმევს. ბღინარე კაცსა არ-ჩობდა, ვონი მიხადა, წაიღო („გოდება... წინასწარმეტყველისა“).

მი-ხ-ხელავ-ხ: მიჰხედე თავის ალოსა „მიხხედე უნს საქმეს“ (ა. შან.). (შღრ. ალო). „სეავო, შენ გასწი, იფრინე, მიხხედე თავის ალოსა“ („მთათა ერთობა“).

მიხვალ იხ. § 41.

მიხვალა შეხება. (ვეიცი) ვითომ უნდა დამეურვა ჩემს კუთაში, მაგრამ ხელის ნახლება იუკადრისა და კამპი გამკრა მხარხელ („მოგონება“).

მი(ხ)პარება-ბ 1. ჭარად, მწკრივად მივა. აღმოსავლეთზე მიჭარდენ, იქით უწირვთ თვალი: („შე და ვარსკვლავები“). 2. მიუახლოვდება, მიაწევს. „...და რამდენჭერაც მიჭარდი ნაპირს, იმდენ-ჭერ მქისია, კაცების სახე წინ დამხვდა შევები, როგორც ფისია“ („გველის-შქამელი“, X); მისჭარებიან ცის კიდეს კავკასიონის დევები („აღუდა...“, II).

მიჯორა იხ. § 31.

მიპაიჯაბხ იხ. § 31.

მპალ-ი კალია. მარტო მკალნი და მწყრები ბედის მძებნელის მგომბელნი („უიღბლო იღბლიანი“, VII).

მპვლარპირინ-ი სალანძღავი სიტყვაა: მოჩუბარნი მიცვალებულებს ულანძღვენ ერთმანეთს ამ სიტყვით. „ხოვმ მნ-ლიც კი გადამაგდოს, ან ძალად ჩააგდის ამოდებელი ხმალი, რვეყოფის,

მკვლარვირინო“, დამიძახიან“ („ხევსურის თავი“); „რავი ყოფილა ეგი, ვერ წამავეწევი მკვლარვირინასა?!“ („სცენა მთაში“).

მპვლარტაღაც იხ. § 26.

მპვლარსიციანი-ი სალანძღავი სიტყვაა: მოჩუბარნი მიცვალებულებს ულანძღვენ ერთმანეთს ამ სიტყვით. „ვის ეუბნები მაგას, მკვლარციციანი“ („სცენები“ — სცენა ხევსურეთში).

მპვლავპარ-ი ვინც ჰკვლევს (იხ.), უყურებს, უთვალთვალებს. როცა ღრმალეს გავედით, ვნახეთ მთის წვერზედ მხედარნი, ლამზად ჩანდნენ გორის პირს ჩვენისა გზისა მკვლევარნი („მოხუცის ნათქვამი“, IV).

მპლავშიქალა ფიქალივით მაგარი მკლავის მქონე, მკლავმაგარი, ღონიერი. „მათრახის და მუშტის დრო მაშინ იყო, როცა მკლავფიქალა ფშავლები იყვნენ, ესლა მორჩა“ („უქმოს-ძმა“, V).

მკლავვება-ბ სახიჩრდება, იჩაგრება, ნაკლულევანი ხდება. არა მკლევდება ჭრილობით, ხაზებით, მთების სხეული („მთათა ერთობა“).

მკლავობა ნაკლულევანება, დანაკლობი. შევსება მოსდევს დანაკლისს, არსად ატყუია მკლეობა („მთათა ერთობა“).

მკმპვის იხ. § 41.

მპრამე იხ. § 30.

მლაშობ-ი მუავე ან მლაშე წყალი. იქვე კლდე ჰყუღავ ყვითელი, მლაშობი ჰეონეს მალლითა („მონადირე“).

მლაველი-ი გაშულეტი, მომსპობი, ამომგდები. ღვთიშვილთ უძახეს კობალას: „ღმერთმ ნება მოგვცა ძალითა, დალიე ქვეყნის მღევლები, ლახტი იხმარე ტარი-თა“ („კობალა“, II).

მლიმ-ი 1. პატარა, ერთი ციცქნა. „იმ მლიეს (ბულბულს), თუ თავს არ წაადგე, ვერც კი დაინახავ თვალით“ („სუვეი“). 2. „პატარა, ნაცრისფერი კლდის ჩიტი“ (გლ.). ჩემი მადლობელი მხოლოდ მლი-ია. პატარა, ნაცარა ჩიტი... მლივი ვერ იქნება კლდის შვილად, ვით კრავი შვილად ღმრისა („კლდე სალი“).

მნახოდით იხ. § 84.

მოაბამ-ს: მხარს მოაბამს მხარში ამოუღებია, დაეხმარება. საცა ჩაგონება არაა საქმრო, იქ მხარი მოაბან ჩაგონებულს და შეგებულს ერსა (ეარ.) („თიან. ფელეტ.“).

მოაბამლებ-ს სწრაფად მოაქენებს, მოაქროლებს. წინდაწინ მოაგებლებდენ ცხენებს რამდენიმე ახალგაზრდა ფშველები („სურ. ფშველ. ცხოვრ.“).

მოაბგონებ-ს: რა მოაგონებს რა აფიქრებინებს, ამას როგორ იფიქრებს. „შენი თვალები ყოფილა მწარე. ჩემი რა ბრალიაო, ჩემი თვალი ტუბილი იყო და რა მომავგონებდა, თუ შენიც ისეთივე არ იქნებოდაო“ („სურ. ფშველ. ცხოვრ.“, ნაწ. II, თ. II).

მოაბგონწრებ-ს გონზე მოიყვანს. ძლივს მოაგონწრეს ბებერი, კინაღამ შესცდა ქვეაზღა („ქართ. ქორწ.“).

მოაბვალებ-ს: გულს მოაველებს უკმაყოფილოა, რაღაცის შესრულებას მოელის (სხვისაგან). როცა ჩვენგანი ვინმე ავად ხდება... ჩვენ ვიცით, რომ რომელსამე „ღვთის შვილს“ ან სამსახურს რამ დაეკლეთ, ან გულს რაზედმე მოგვევალებს („რამე-რუმე მთისა“).

მოაბვი ავის მოსურნე, მტერი. მაგ მოწეშტავეთ ყბაშია ჩემი მოავე ჩავარდეს („სახალწლოები“).

მოაბილომებ-ს მოაწესრიგებს, მოაგვარებს. „კაცმა უნდა საქმე მოაბილოეს“ („ფშველი და...“, X).

მოაბქაბინებ-ს მოსავალს ააღებინებს. (გადატ.) განზრახვას შეასრულებინებს, მიზნისთვის მიაღწევინებს. დარჩილი ვარ თქვენს წინა, ვით ერთი ვინმე გლახაო; მიშველეთ. მომაკლებინეთ. ღელო, რაც დამისახაო („დავით გურამი-შვილის ხსოვნას“).

მოაბუნარუხებ-ს მოაჩქარებს. მოაქუნერებებს მერანსა, ვით აზნაურის წესია („ცოლი ანუ...“).

მოაბზაღებს: ზოგნი ზარბაზნებს მოუდგენ და მოამზადეს ფალია („მზე და ვარსკვლავები“, III) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: მოუზაღებს.

მოამიწეზებ-ს: ხატი მოამიწეზებს ხატი მიწეზს მოუდებს და ავად

გახდის. ხევიბერი იყო და წმინდობა: შელახულს, გაუწმინდურებულს ადგილს არ შევიღე, ხატი მოამიწეზებესო („სამობაო მოთხრ.“, — სტუბრები).

მოამმამამ-ს ფხვიერს რასმე მოაყრის მცირე რაოდენობით, — მოაფრქვევს. ტანზე მარილი მოამმამამის („...“ „ოლა“).

მოანთებ-ს სანთელს მოანთებს სანთელს აანთებს და ხათანდო ლოცვას იტყვის (ხევისბერი). მოიტანენ კომტ სანთელს, უნდა ხევისბერმა „ჩამოქანას“ და მოანთოს, უნდა თვითეული მოლოცვი „დაამწყალობნოს“ („ბერიძე გაუტეხელი“).

მოარბან-ს არგუნებს, შეაზვიერებს. „ღმერთმა ნუღარა ავი და ურიგო მოგარბინოს“ („ერთგული მეგობარი“, I).

მოარბა იხ. § 13.

მოარბილებ-ს მოაცილებს, მოაშორებს. ძმანი რომ ვერ რიგდებოდნენ, ერთმანეთს ნორიდეთა („ქებათა-ქება“, — ჟანღმა).

მოასწარილებ-ს მოასულიერებს. თ(ავად) აბელს გულს შესწუხებოდა და ერის მღვდართაგანს, სახელდობრ, ქუქუას მოუსტერიელებინა („თიან. ფელეტ.“ — მართალია).

მოასქაღ იხ. § 12.

მოატლაპუნებ-ს მოაკანკურებს. ქნევა-ქნევით მოაქვს. ტყიდან გამოჩნდა ეფრემი. თავმოწონენდ მოდიოდა და მარჯვენა ხელით რაღაცს მოატლაკუნებდა („გველი“, III).

მოათლაშუნებ-ს მოათრაშუნებს, უშნოდ მოდის, მოეხეტება. „დაუკითხავად სად მოათლაშუნებ, ძმობილო?!“ („მელი-სერეფენი“, V).

მოათონებ-ს მოუშვებს მოკვირილს. ავსულთა ჭაერი ჩემს გულზე მარტო მას მოუთონია („...“ „ეშმაკს...“).

მოაბამამამ-ს თამაშ-თამაშით, მსუბუქი იორღით მოაყვავს. გზაში გამოჩნდა ვიღაც უცნობი, რომელიც ცხენს მოაბამამამებდა (თარგმ.) („მზითვის ლანგარი“).

მოამამამ-ს დაარქმევს. თუ ქალ იქნა, და მექნება, მოვაქვივნებ მზექალასა („ძე. და ახალი ფშველ. პოეზია“).

მოაქივლებს-ს გეარს არ მოაქივლებს გვარს არ მოაქივლებს, არ შეარცხვენს. ჭერ არ იციან დიაცთა, რომ ვანწყად ხეუსტო ჭარი, მტერს შავსოცნენ ყველანი, არ მოაქივლეს გვარია („ბუნების გლოვა“, I).

მოაპრი-ს ხშირ-ხშირად ან ერთად ესვრის, დააყრის. „მოგვისხდენ ძალები პირდაპირ არყიანში და მოგვაყარეს თოფები“ („მოკვეთ“, მოქმ. I, გამოსვ. I).

მოახდინეს ღმერთო, კარგად მოახდინეს ღმერთო, კარგის მომანსწავებელი ვახაღი „ღმერთო, კარგად მოახდინე სოფოს ფეხი ჩემს ოჯახში“-მეთქი („ხოლერამ მიშველა“, IV).

მოახლება-ს შეახებს, ახლებს, მიაყარებს. (ქალმა) რამდენიმე წამი ცრემლისა ჩემს ფოთლებსაც დაადინა, კაბის კალთა ტანზე მომახლო („ეოლი“).

მოაჯანჯავს-ს დაულრღნის, დაუკბენს. გაშმაგებულმა ნადირმა მარცხენა ხელი მოაქეწა და გამიხარდი ორ თვეს ხელს ვერ ხმარობდა („ღმობიერი მონადირე და...“).

მობანე ხანის მოქმელი. მე ხო სიმღერა მწადიან, მაგრამ არა მყავს მობანე („ჩანაწერები“).

მობანება ხანის თქმა. ცოტა ხანს შემდეგ ჩალხოს სიმღერაც გაისმოდა, მისივე „მტრების“ მობანებით („უძმოსძმა“, I).

მო-პ-პირი-ს იგვივია, რაც ებირება. „ეს საქმელი თქვენთვის გაგვიქმერება, თქვენსამც ნებას იქნება, ნურავინ შეგეცილებათ, ნურავინ დაგაღონებთ, ვინც თქვენ გენიახებთ, ის მიიწვიოდით, ბაღლი ვინ მოგბიროოდესთ, ობოლი, უპატრონო...“ („ფშაელები“, — გზად); „შაიწყალს უპატრონო მკვდარი, — ვისაც მაგონე არა ჰყავს, ჩვენ სუფრას მოპბიროს“ („ფშაელები“, — შენამც...).

მობრალული შემბრალეხელი, ღმობიერი. ანგელოზი ღმობიერია, ობლების მოყვარული და მობრალული („სისხმარი ობლისა“).

მოპუბუნე რაც (ვინც) ბუბუნებს, ხარივით უფირს. ხარი მობუბუნე — რაზი-

კაულ-გოგოქური („თ. და ალ. რაზიკაშვილებისადმი“).

მოპუნაბლება-მ დაბინავდება. ზოგსად დაენოთ ცეცხლი, ზოგს საღ: ვინ დიდი წიფლის ქვეშ მობუნაგებულყო თავის ცოლ-შვილით („ხოლერამ მიშველა“, II).

მოგპლპვება ელვარებით მოტანა, მოელვება. ფრინელთაც დენა დაიწყეს, მოგელაეება მხრებისა („ეთერი“, V).

მოგპვივიდა: კანკალი მოგვივიდა („ია“) ბეჭდვის შეცდომა, იხ. მოუქილებს.

მოგონდება-მ გონზე, გრძნობაზე მოვა. მოგონდა მელა... თვალს ავლებს გარშემო არემარესა („მეჭლისი ლომისა“, V).

მოგპპრიალება („ხეუსტორის თავი“) ბეჭდვის შეცდომა, იხ. მოპპრიალებს.

მოგპტა, ძალითა: ხოთშვილთ უძახეს კოპალას: „ღმერთმ ნება მოგცა, ძალითა დალიე ქვეყნის მღველები...“ („ეკოპალა“, II), ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: მოგცე ძალითა, დალიე...
მოგპტა-ს: მტრის თავი მოგცეს ღმერთმა! დალოცვის ფორმულა: მტერი დაგამარცხებინოს ღმერთმა! „გენაცვალე, კლოვ მტრის თავი მოგცეს ღმერთმა!“ („მოკვეთ“, მოქმ. I, გამოსვ. II).

მო-ს-დბამ-ს იგვივია, რაც ჩამოსდგამს. (ეთერმა) გარეკა ცხვარი და ძროხა ვერხეიანს გორის ძირასა, დიდის მთის კალთა რომ მოსდგამს და სხვანიც წვანან მზირასა („ეთერი“, III).

მო-ს-დმ-ს: მუხლი (მკლავი) მოსდევს მუხლი (მკლავი) მაგარი აქვს. გოჩი დაბერდა, იმას ცოცხალ კაცებზე ნადირობა აღარ შეეძლო, მუხლი და მკლავი აღარ მოსდევდა („გოჩი“).

მოღი-ს იხმის. ამბობენ: ქვითინი მოღის ღამ-ღამ ბლოს თავით კაც... („გოგოთურ და აფშინა“, V).
მოღის: „მოღის დოსტორი“ („ეტუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. III). ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: მიღის.

მო-ს-ღი-ს ესმის. „აი, ქალო, ეს ბიჭი რას ამბობს, არ მოგღის?“ — სთქვა მზექა-

ლ.მ. („ბერლინი“, III). ბაიბუ (რ) აღ
არ მოსდის არაფრად ავლებს, ანგა-
რიშს არ უწევს. შენ ბაიბურად არ მოგ-
ლის მწყეშის ოხერა და კენესაო („ქებათა-
ქება“, — მულო). ხელად მოსდის
ხელობად აქვს, ეხერხება, ემარჯვება.
რაინდი ვინმე ყოფილა იტყვიან ძველის-
ძველად. ომი ყოფილა მის საქმე, ის
პოსდიოდა ხელად („რაინდი“).

მოდის როდისა: მოდის როდისა ბა-
ტონიც გამოჩნდა თულთა ბრიალით
 („ნახეუარ-წიწილა“, III) ბექლვის შეუ-
ლომა, უნდა: როდის-როდისა (იხ. რო-
დის).

მოდროვნებულ-ი ხანშიშესული, მო-
ბერებული. კარგი გვეყ მოხელეები, შიგ
პორჩეულ კაცები: წლოვანი მამასახლი-
სა, მოდროვნებულე ნაცელები („ძე და
ახალი ფშელ. პოეზია“).

მოიანდევს იხ. მოიანდევებს.

მოივლება-: ღვინო მოედება
ღვინო მოეკიდება. წრუქუნას მალე მოე-
ვლო ღვინო და მოჰყვა ბაიბებ („ჩხიკე-
თა ქორწილი“).

მოივლები-ს მოეხვლება. „შენ აქ არ
პოგვეალოდა, დიდი პქენ ცოლვა-ბრა-
ლიო“ („ლამარობა“).

მოიწილება-ბ აქეთენ ეწევა. „მო-
დის, მოეზიდება გოგრა შეშას“ („გოგ-
რა“, IV).

მოიშართები-ს: ხელ მოეშარ-
თების მისალმების ფორმულა: ხელი
შეეწეობა, გაიმარჯვებს. „მუდამე ხელ
მოგეშართების“ — წინ-წინ ამისი მთქმე-
ლია („ხის ბუქი“, VII).

მოიწე ენის მიმტანი, მამუზლარი.
რად გეინდა ჩვენ უცხო მოუწე, რომელიც
ვითომ სიკეთეს გიმერებათ,—აი, თქვენ-
ზე ამას ამბობენო, — და გელი-გელში
თავდაც დავეციონის („გიკვირით“).

მოიწებება-ბ 1. ერგება. „შე მგლებს
გერ გაწევატ, ვერც ვეფხებს: მომერ-

გებიან შეილადა“ („მთათ, ერთობა“).
2. შეემოხვევა. „ჩერ ასეთი ზარალი არ
მომრგებია“ („მოკეეთ“, მოქმ. I, გა-
მოსე. I).

მოიწებში-ს აქ: მოედება, დაუფარავს.
ლადრწიან ობლებივითა, კმუნეა მოქრკმი-
თ სახესა („მთაში“, II).

მოიწერობა-ბ მოეწერება, გარკვეულ
დრომდე (მოვლენამდე...) იცოცხლებს.
რად გაგეჩინე, ეფალო, თუ ამ დღეს
მოეწერობოდით („ობლების სიმღერა“).

მოიბანება-ბ მოუვარდება, შემოუ-
ტევს. „ქორი იყო, იმას დაესაკუთრებო-
ნა ჩვენი ბინა. მომეტანა, გამოქანებულ-
მა დამკრა ბქალი და ჩამომაგდო დაბ-
ლა“ („ტრელები“).

მოიფთება-ბ მოელანდება. „რა მო-
გეფთათ, თქვე დაწევილებო, თქვე-
სა“ („კაკალი“, IV).

მოიპიპინება-ბ დაეჩქმევა. „გაქურა-
სეთი რომ ვიფიქროთ, მამინ ცოდესაც
მადლად გადავაქცევთ, ცოდესაც მად-
ლი მოქქევენება“ („პაპას მსოფლიო ფიქ-
რება“).

მოიწეება-ბ მოეხვევა, მოეკლობა.
„მინდა შევედრო, მოეწინა მუხლებზე“
(ეარ.) („სინზარი“).

მოიშარება-ბ იგივეა, რაც მოუშა-
რებს. მე სხვა რა მინდა სოფლისა, მე
სხვას რას მოეშარებო: ნუ დაუქეტავ,
გაალოს მძიმე გონების კარები („სოფლის
სურათები“).

მოიწეება-ბ მოედება (ბერი), მოიფან-
ტება. აღარ უსვენენ ფირალნი ქალსა:
გარბიან ტყეში, მოეწენ მთასა (თარგმ.)
(„ქალის მთა“); „მტერი რომ მთა-ტყეს
მოეცა, ჩვენ თან მივსდევდით ქარადა“
(„ბახტრიონა“, XVI).

მოიწეში-ს მოედება, დაფარავს. მოსც-
მია გარსა, მიდამოს, ნისლი ყვაილთა
სუნისა („კობალა“, II).

მოიწევა-ბ დაწევა (აქეთ მომავალს).
„შეეკაზმავ თაყის ღურმიშხანს, აებმდერ-
ლები ზედ და, თუ ბიკი ხარ, მომეწეო

შენის საქებურის მიზნითი“ („მოკვეთ“. მოქმ. II, გამ. V).

მოვარდობა: მაგრამ რას მოეწოდა („სოფლის სურათები“, 8) ბექღვის შეცდომა, უნდა: მიეწეოდა.

მოვარდობა: ბ ე ლ ზ ე მ ო ე კ ი დ ე ბ ა თავის განაპართლებლად მოწმეს დააფიცებს და თვითონაც ხელით ხელს დაუქერს, იმის ნიშნად, რომ ამ ფიცს და მის შედეგებს (ტუთილი ფიცისათვის დღისხაგან მოვლენილ სასქელს) იზიარებს. თუ მოასუხეს არა ჰყვანდა მოწმეები, მაშინ მოასუხეს ყრილობისაგან ეძლოდა ნება „ხელზე მოსვიდებოდა“ იმ თავკაცებს, რომელსაც სოფელი დაუნიშნავდა („ფშავლების ძვ. სამართალი...“).

მოვ- გ უ ლ ი ს ხ მ ა ს მ ო ვ ა მ ი ს ვ ე ლ ბ ა, შექმნილ ვითარებაში გაერკვევა. ჩჯრ კი ვერას გულისხმას მოველ, მემრე ვიფიქრე, იქნებ შიმშილისაგან გადახრწნული იყოსო“ („სურ. ფშავლ. ცხოვრ.“). თავს არ მოვა არ შეიძლება, კარგი არ იქნება, არ მოხერხდება. „არ მოვა თავს, მთა მთაზე რომ დასკუბდეს, ტყე—ტყეზე, ველი—ველზე“ („კაკალი“). დ ო ხ ტ შ ი მ ო ვ ა მ ო წ ნ რ ი გ დ ე ბ ა, კეთილად დასრულდება „ახში არ იქნება, ჩვენი საქმე დოხტში არ მოვიდეს“ („თიან. ფელეტ.“ — ვინც). ს ა კ მ ე ბ ე რ ხ ა დ მ ო ვ ა შ ე ს ა ფ ე რ ი ხ ი პ ი რ ო ბ ე ბ ი შ ე ი ქ მ ნ ე ბ ა, მოხერხდება. „მინდოდა იმათ ორივესი დასჯა. ვაი, რო არ იქნა; არ მოვიდა საქმე ხერხად“ („მოკვეთ“. მოქმ. III, გამ. პეტრ. II).

მო(ვ)ალი-ს იხ. § 17.

მოვარდობა: „თუ მოვეწიე, უნდა ავკურნო“ („სოფლის სურათები“, 8) ბექღვის შეცდომა, უნდა: მიეწევი.

მოვარდობა: „მინდა მოვეწიო ჩემს ამხანაგებს“ („ტრედები“) ბექღვის შეცდომა, უნდა: მიეწეო.

მოვარდობა: „კარგად მოეტორე ყველანი“ („დათვი“ — გამარჯვებული), ბექღვის შეცდომა, უნდა: მივტორე.

მოვარდობა: ვინც ზარით, მოთქმით ტირის. „უცხო კაცისა მოზარეც, ხევისურთ მოგიკლეს ქმარია“ („ისტ.-მასპ.“,

XIII); „შვიდობა შენს ნეშტს, გგოსანო, ქართლისა წყლულთა მოზარე“ („ნიკოლოზ ბარათაშვილის ნეშტს“).

მოზარე: რაღა გვინდოდა მოზარედ შევად ჩაცმული ქალები? („მოსტყვის ნათქვამი“, V) ბექღვის შეცდომა, უნდა: მოზარეთ (მოზარეებს).

მოზარეობა მოთქმით ტირილის მტოდნობა. „თამარი მოზარე იყო, მაგრამ მოზარეობა, ფშავლების ჩვეულებისამებრ, იმას არათერს სარგებლობას არ აძლევდა“ („შობაძეძე“, III).

მოვალეობა მოქნილი (თასმა, ტყავი...), „რაიბული... ჩალთოებს (თასმა მოხელილი) კპოსდა დუმით“ („ფშაველი და...“, IX).

მოვარეობა კარგი ვაჟკაცის ეპითეტია. კარგს ვაჟკაცს ფშაველი ეძახის „ხარს“ — ეს ერთი ეპითეტთაგანია, როგორც „ბიარხლა“, „ზეზვა“, „მოხვერი“, „ბუტაყი“ და სხვ. („აფხუშოობა“).

მო-ს-თაბსლმა შეეგუება. „როცა ჩემი მამაბიძები აირიგენ, ერთმანერთს ვეღარ მოსთავსდენ, გაიყარენ, მაშინ პაპაჩემმა თავისთვის აიგო ეს ბინა“ („საოცნებო“).

მოთაბაშე მოცეკვავე. „(მდინარე) თან ატრიალებს ტალღებსა, ვით მოთაბაშე ხელებსა“ („კლდე და მდინარე“).

მოთანხვლილი-ი, მოთანხვნილი-ი უშნო, საშინელი შესახედაობისა. „დათვი სამი კამჩის ტოლა იყო. ერთი მოთანხვლილი, ერთი საზარელი“ („საახალწლო სიზმარი“); „(ბაბერი) ერთი რაღაც მოთანხვნილი, საძაგელი არსებაა“ („დათვი“, — ყველამ, II).

მოთინთლამ-ს მოთაფლავს, თავს მოუქონავს. „ღენერალთან როგორ უნდა მოეიქეთ, უნდა ამაზედაც ვიფიქროთ, უნდა მოვთინთლოთ, უიმისოდ არ გამოღგება საქმე“ („ბედნიერი დღე“).

მო-ს-თარამ-ს თრევით მოაქვს, — მოათრევს. „ერთხელ ლომს, ნადირთ მეფესა, ხარი მოეკლა ირემი, მოსთრავდა თავის ბინისკენ ნადეკო, ნანადირები“ („მეჭლისი ლომისა“, I); „ჩამოტვიროდა ბაყაყი, მასთრავდა ტიტველ ფშა“ („ფშაველი და...“).

მოთუთხნილ-ი: („ღათვი“, — ყველა) ბექვლის შეცდომაა, იხ. მოთახთხლილი.

მოთუთხნილ-ი: იგივეა, რაც მოთახთხლილი. (კლდე) ერთხელ შეხედვით როგორ საძაგლად, უმსგავსად არის მოთუთხნილი, უსწორ-მასწოროდ, უწყსოდ ერთმანეთზე მიყრილის ლოდებით („კლდე მტირალი“).

მოთქომ-ი მოქმელი; ავტორი. გულს ჩიმიჭილავს მალი-მალ, მოთქომი სიტყვის მწარისა („გიგლია“, VI); „ემაგ ლექსისა მოთქომსაც უნდა შეურცხვეს კაცობა“ („მანდილი“, VIII).

მოთხარა: მოთხარა, ასი წლის მოხუცს დაემსგავსა (ვარ.) („როგორ გაჩნდენ ბუები“, II) ბექვლის შეცდომაა, უნდა: მოთხარა.

მო-ს-თხომ-ს მ ა ლ ს მ ო ს-თ ხ ო ვ ი ი ლ ო ც ა ვ ს, შევლას გამოსთხოვს (ხატს, ხალციყვს...). „ჩაველ ანანურში — იქაურ სობორისაც მალს მოვთხოვ“ („ქართვ. კაცი, ღვინის ქვევრი...“).

მოიპაპდება-ს: თავს მოიპაპებდებს თავს მოივადამყოფებს, ავადმყოფობას მოიგონებს. „...მოივადე თავიო, რომ ბარგი აღარ ავკიდონს...“ (ვარ.) („ნანგრევეთა შორის“).

მოინდებება-ს ივარაულებს, მოიპაპრებს. მაპალი... ეძებდა ტყიდან გასაწყლელს გზას, რომ მოეჩაღებდა თავისი ბინა (ვარ.) („ლიღებ. საჩუქ.“).

მოიპაპება-ს: თავს მოიპაპებჩავეებს თავს მოისაწყლებს. მივალ შინ დაღონებული. მოვიბეჩავეებ თავსა...; მაქსევიან ჭალაფნი და დამიწყებენ დავასა („ფშვეელი ლოთის სიმღერა“).

მოიპირება-ს დაწყენარებს, დაშოშმინებს, შეიჩვევს. ახლა სხვა თვლით უცქეროდენ, ყველა ცდილობდა მოეპირებინა, უღელრსებდა, პურსა სთავაზობდა („ძალმა ციკანი მოიგო“, I).

მოიპირუნა: თავი სხვა მხარეს მოიბრუნა, თვალები მომარბიდა („ძალმა ციკანი მოიგო“) ბექვლის შეცდომაა, უნდა: მოიბრუნა.

მოიპუნაგება-ს ბინას, ბუნავს გაიჩენს, დაბინავდება. სათორნის საჩეხი გადარჩე-

ნოლა; იქ შეგვრალიყო და მოებუნება (ერგმს) („ერემ-სერემ-სურეპიანი“).

მოიგდება-ს იპოვის, ხელში ჩაივდება. თიკეში (ნაყურში) გამოკრული, ყორწინი ჰქონიყო შატანებული, მოეგდოთ თავებნსა, მარცვლები სულ ერთიანად დაეხრათ, ჩაეკეშათ თიკეცა („ცრუპენტ. აღმზრდ.“, III).

მოიგდებიან-ს მოცილებს, მოიშორებს, გადავდება (ბარგს და მისთ). „მოვიგდებინე ბარგა, მოვსალათადი და მიეშვიეო თოფი“ („მოგონება“).

მოიგრილება-ს ჩრდილს შეაფარებს თავს. (ქანდრები) იმეღა არის, რომ ერთ ღროს დაიზრდებიან ღიღები, — მათ ჩრდილშიც მოიგრილებენ მკერდოფლიანი ბიჭები („ქანდარი“).

მოიღ-ა 1. შოვიდა. შოიდა სეტყვა, წინ დახვდა ლოდები, ქვა და ყორია („ორი გმირი“, II). 2. მიმართავენ გაფრთხილებას: გასწი. მომერიდე. „შოიდა, მამეტაუე, გოგო, შე არგასაზღელო...“ („აფხვეშობა“).

მოიღ-ს იხ. მოციებს.

მოიზილება-ს გაიწევს ან გამოიწევს. „მამსახლისიცი მოიზილება, საკმელ-საქმლის სუნს რომ გააგებს“ („სოფლ. სერ.“).

მოიპაპება-ს (ცა) მოიწმინდება, ცის კამარა ნათლად დაჩნდება. შუაღლის ხანიც მოვიდა და ცამეც მოიკამარა („ივ. კოტორ. ამბავი“).

მოიპაპეთ-ს გააძეებს სოფლიდან, თემიდან, საზოგადოებიდან რაიმე მძიმე დანაშაულისათვის. არჩავს. არჩიეს და ბოლოს გამოარჩიეს: მოდა, ჩვენ ეგ კაცი „მოკიეეთოთო“ („სოფლის სურათები“).

მოიპიპება-ს: პირს მოიკეციენატებს მოიღუშება. აიპირება. ნუკეშმა ზურგი მაქცია და პირი მოიკვიპატა („გამაქრია ქაღარა“).

მოიპაპება-ს მოძებნის, იპოვის. „პირწითელა ბეყანმა... ვერ მოაკვლია და ობოლი ბატკანი სხვა ცხვარს შეაჩვია, სხვას გამოაზღეინა“ („გაქელდა ცხვარი“).

მოიპიღება-ს: ყურზე ხელს არ მოცილებს არ მოისმენს, ანვარის

არ გაუწიებს. მოუყუევ აქეთურ-იქითურს, თუ რამდენი შრომა გავწიე ძალზე, გამოვკეცებ. მწყემსმა ყურზე ხელი არ მოიკიდა („ძალდა ტიკანი მოიგო“, 111).

მოიძალავე-ს: სიყმილის (სიყმილის ეინს) მოიკლავს სიმშვილს მოიკლავს, გაძლება (შღრ. წყურვილს მოიკლავს). (არწიეს) იქნებ ღმერთმა უშველოს და სიყმილი მოიკლას? („არწივი“, — დაღონებული); მთელ ორ კვირას დაუშვევნიებოვარ ამ სისხლსა და ჩემ ტანზე მისი დანახვით სიყმილის უინი მოიკლავს („ამოდის, ნათლება!“).

მოიძალავე-ს მოსავალს აიღებს, თივას მოთიხავს, ჭირნახულს დააბინავებს. მამული ხეტრასი მარტო ოთხ თვეს არი მთელი წლის განმავლობაში, ვიღრე წლის მოსავალს მოიკლებს და შინ წაიღებს („ტრუჰენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. 1); „ენკენისთეე გავიდა, ბარში სამკალი და სათიბი გამახარემ მოიკლო, ხოლო ძნა ისეე „ხუთულებად“ (ერთმანეთზე დაწყობილი) აგებული ედგა მამულებზე მოსატანი“ („ფშაველი და...“, 111).

მოიძალავე-ს მთა და ბარს მოივლის. გუნება გუნებად ღარჩა, თუშყალა მოიშობაარა („ქებათა-ქება“ — ხელში).

მოიძალავე-ს: („ყანა“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: მოიკლოს (იხ. მოიკლებს).

მოიძალავე-ს: („უძმოს-ძმა“, 11) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. მოიკლებს.

მოიძალავე-ს მწითურს (წითურს) გაიხდის, გაიწითლებს. ხელგაფარჩხული შიგ ყრმა სჩანს, ჩვილს პირი მოეწითურა („დაღმანი“).

მოიძალავე-ს მოიხზრობს, გადმოიხზობს. მოიხზრობანთ ბიჭები, ვინცა კი თქვენი არია („აქა ამბაეი...“).

მოიძალავე-ს დაინახვება. თუ იმან შეხვება შურიანის თუღით რომელსამე საგანს, იგი საგანი სიკეთეს დაქარაგავს. მოინახვება, „მოიხიბლება“ („ფშაველებს ამოდ-მორწმ.“).

მოიძალავე-ს: უღელსაშს მოვიპარასაე ამბობენ, როცა რასმე დაბეჭთებით ამტკიცებენ. „უღელსაშს მოვიპარასი, თუ ჩემი მკვი ტუქილი გამოდგება“

(„ტყის კომედია“, მოქმ. I, გამოსვ. 11).
მოიძალავე-ს გარშემო შემოიწყობს, შემოიძვრის. ესლაა იმისი რწმენა, ამითა სუნთქავს იგია, ამიტომ ხშირად დახლში ზის, ბოლოზე მოუტიგია („პროვინციის ქებათა-ქება“).

მოიძალავე-ს მოიცოლებს, მოიშორებს. მე არასდროს არ მოვიტიგებო („კაკალი“, V).

მოიძალავე-ს: ძუძუს მოიხსნეღებს იგივეა, რაც ძუძუს მახსნეღებს (იხ. მახსნეღებს). დედაც თავის შვილებს დიდხანს არ ინახავს თავისთან, მალე მოიხსნეღებს, მოიშორებს ძუძუს („მელიან-სერეფენა“, 1).

მოიძალავე-ს (ფიგურ.) მოიშვებს მოკერილს. რა დამაღონებს, ქვეყანა თუ ვარამს მოიფონებსა? (ვარ.) („დღესნამდე დაბლა სევაოდა“): „გულიდამ ეკლის სალტასა მაშინის მოეფონებდი“ („ბახტრიონი“, 111).

მოიძალავე-ს § 1.
მოიძალავე-ს დაიკმევს. რაეი (მუცელამ) დაატყო, საქმე ცუდად მიდიოდა, რჩებოდა უბინაო, მოიქვიენა „ღვთის კაცი“ („მუცელა“).

მოიძალავე-ს მოიკლავს. მოიღო წყალი ჯოკოლამ, უსევამ გულზედ და პირზედა (ვარ.) („სტ.-მასა...“). ფთხრიალს მოიღებს ფრთხილით მოფრინდება. როკოები ჩემს წინ მოიღებენ ფთხრიალს („პატარა მწყემსის ფიჭობი“). ბიბინს მოიღებს ბიბინით, ხმაურით მოვა. ანგელოზებამც ცაშით გუნდად მოიღებს ბიბინი („დაღმეული“). ზღაპანს (ს) მოიღებს დასკდება, ზღართანს მოადგენს. ერთ ადგილს პანტაზე ნაჭდომმა დათემა მოიღო ზღაპა და თეზარდაცემულმა წაიღო ლაწა-ლუწი („ნადირთა პატრიონი“).

მოიძალავე-ს გადაიხიზებს, მიიხზრობს. უნდა ის მოუყენა. მოეხზრო, სამარჯველო იმისთვის მიეცა და საქმეც იმისთვის გაეკეთებინა („ფშაველი და...“, VI).

მოიძალავე-ს: ცნებაზე მოიყენას გონზე მოიყენას, გამოაფხიზლებს, მოაკვირვებს. „არა, უნდა უკუთა ცეკა თაეში და ცნებაზე მოვიყენაო“ („მოკვეთ“, მოქმ. 11, შამოსვ. 1V); ჩემი მოძმე ხარ,

ვისწრაფი, მსურს მოგიყვანო ცნებასა („ამერ-იმერი“).

მოიძრებ-ბ განდება (გარკვეული ასაკისა). სამოცის წლის კაცი მოიყარა და ჯერ სასამართლო არ ენახა („პატარა სტენა“). ყელამდის მოიყრება ყელამდე აივხეზა. წვიმის მოსვლა მცენარეებს უხარიათ, — უხარიათ, ყელამდის სისარულით მოიყარენ („ია“).

მოიძრე(მ)ინება-ს მოიცოლებს, გადაიყრის, ჩამოყრის. არუთინას ცხენებიც დაღურთხენ. ერთმა მოიყრევინა ბოხჩები, მეორემ—ერთბოიანი გუდები („დარჯანი“, II); ცას მოიყრევინა გულმკერდიდან ღრუბლები და ჩაებერტყა დაბლა ხეობებში („არწივი“,—დაფიქრებული, III).

მოიძრის-ს შესაფერის ადგილზე წაასწრებს, მოიმწყვდევს, ხელში ჩაიყრის. „(გამახარეს) სამწყვდერის გორში მოეყარა ირმის ხრო, საყელში, ერთს ადგილში ხუთი ირემი მოეკლა“ („ნადირთა პატრონი“).

მოიძურება-ბ გამოიყურება. კარახელის მთა მოიყურებოდა შავად, ობოლქერივით უპატრონო („ფშაველი და...“, I).

მოიძრებ-ბ ძალიან დაზარალდება, დაივხება, დაილუბება. „შვილო, გამახარე, ვაჰმე რა ბევრი საქმე გვაქვ, ბიჭო, ჩვენ ხო მოვიზრტიენით, დავილუბენით, ყანას თოელი დაიმწყვდევს, რაღა გვეშველება“ („ფშაველი და...“, X).

მოიცალეთ იხ. § 18.

მოიცამ-ს: გონს მოიცემს გონზე მოვა. შუალამის დროს აღაზამ თანთან მოიცა გონია („სტ.-მასკ.“ VIII); რამდენჯერ გითხარ, ძმობილო, თავში მოიეც გონია? („ქებათა-ქება“, — იუდასავით).

მოიძმე-ს მოძებნის, მონახავს. სხვა მოიძიონ პატრონად, სხვას დაუტროლენ თავიო („დანაბარები“)..

მოიწმინდ-ს: ფერს მოიწმენდს გაიფერება, გაპრილდება. „ჩემმა ხმალია ფერი მოიწმინდა“ („ამირანის ხმალი“); სახნისმა და საყვეთელმაც ფერი მოიწმინდა („სოფლის სურათები“, 1). ხმას

მოიწმენდს ხმას დაიწმინდს, ხველვებით ხორხს გაისუფთავენს. მელა კარებს ახლო დაღა, ხმა მოიწმინდა, კული აბ-ზიკა და დაიწყო მღერა („... გაცუ-ნოთ...“).

მოიწყო იხ. § 31.

მოიძრება-ს გადაიმეტებს, ზომაზე მეტს მიიღებს (შეკვას, შესვამს...). მარტოკანი არ დასხდეთ ამ თაფლისა კუ-მადა, მოიქარბოთ და მერე კიდევ გაახ-ლეთ აეაღა („თ. რაზიკაშვილისადნი“, 1913 წ.); „წ:პალი ხომ წამალია, მაგრამ ინასაკ თავის ზომაზე უნდა დალევა, თუ მოიქარბა კაცმა, მოჰკლავს“ („პაპას მსო-ფლიო ფიქრები“).

მოიძრის-ს: თმებს მოიქრის ახლობელის გლოვის ნიშნად ნაწნავენს მოიქრის (ამ თმებს საფლავში ატანდნენ ცხედარს). ქალს, თელშალშავას უთხრო-დით, მალე მაიქრას თმანია, შავეთში კე-ლ-პტრად მინდან, რო გავიკვლიო გზანია („მწყემსის ანდერძი“).

მოიხმან-ს აიტანს, იგუვებს. „წელან ხო ნებას იყავ, რად მოიხმინე, რა ძალა გეღვაო, მე ვეუბნებოდი“ („ცრუებენტ-ალშრდ.“ ნაწ. I, თ. IV); სალიამ გათხო-ვება არ ინდომა. „ქმარს ვერ მოიხმენ იეო“, — იტყოდა („საშობაო მოთხრ.“,— სტუმრები).

მოიხილა: („გასამართლებული ჩი-ბუხი“, 1) ბექღვის შეცდომაა, იხ. მოხე-ლავს.

მოიხვლანჯება-ბ დაიგრიხება, დაიგ-რაგნება. ათასში ერთჯან გველი თუ მოხე-ლანჯილა და დასძინებია საფლავის ქვის ძირში („მთიელის უბედურება“).

მოიხილმება-ბ დაინავსება, მოკაღოვ-დება. ზოგს კაცს, ფშაველის აზრით, ავი, მანე თვალი აქვს, თუ იმან შეპხედა შერიანის თვალით რომელსაჲმ საგანს, იგი საგანი სიკეთეს დაკარგავს, მონინე-სება, „მოიხილება“ („ფშაველების ამა-ოდ-მორწმ.“).

მოიხილავს-ს, მოიხილმავს-ს, ნახავს, იხილავს. ელიზბარმა, რაც იმ ღამეს მოი-ხილა, ყველაფერი მასს, ქურსიკას, და დედას, სეთურს, უამბო („ბათურის ხმა-ლი“); (მაკრინე) იგონებს ყველაფერს

წარსულს, ან რაც თითონ გადახედია, ან რაც სხვისა მოუხილებია (ვარ.) („სოფლის სურათები“).

მოკისპაზი: „ვერ მოიხუქედ თვალნი“ („დარეჯანი“, I) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: მოიხუქენ.

მოკაპულ-ი კავის მსგავსად მოხრილი, „მოკაყული“ (ვაჟა). „—მოკლე საფლავ მოგვივიდა, არ ჩავიდა ჩორხაული“. „მკვდარი არი, რას გაიგებს, ჩავდეთ ორად მოკაული“ („ფშაველი და...“ XI); მაშინ ჩვენი ბოქაული კრავალ იქცა უენებელად, დადის ოთხად მოკაული („ბოქაული“).

მოკამეთობა ნათესაობა; კეთილის მსურველობა. (მელა) ცხვრად ეჩვენება ქათმებსა, არც ზარობს იმათ კბენასა; მოკეთობას შეპფიცავს, მარჯვედა ხმარობს ენასა („არ ვტირი“).

მოკამეთურ-ი მოკეთებში, ნათესავეში. მოშიკითხე ჩემი რძალი და ჩემი მოკეთურები ყველანი („თ. რაზიკაშვილის აღმწი“, 1892 წ.).

მოკამალაშ-ის კოჭლობით (ან კოჭლივით) მოღის. მორკონობდენ აქლემნი, მოკელობდენ ქორები („ეთერი“, XI).

მო-პ-პარქაშ-ის იხ. მიჰქერტებს. რაც უნდა ქირი მომკერძო, ბილწთ არ შავეკერა ზავითა („დამსეტყვე, ცაო“).

მოკაპეთა თემისა თუ სოფლის წევრის გაძევება რაიმე მძიმე დანაშაულისათვის. მოკვეთა: თემის პირის გატეხისათვის, ქურდობისათვის ან ხატის წესის დარღვევისათვის და ბოზობისათვის, „ეწა-კაქალა“ მყვედრობისათვის მოხდებოდა. სასჯელი ორნაირი იყო: 1. ფიზიკური (ჩაქოლა), 2. ზნეობრივი („მოკვეთა“, ს. ზოგადობილად გაძევება) (ვარ.) („ფშაველების ძველი სამართალი“...).

მოკაპეთილ-ი გაძევებული სოფლიდან (თემიდან) რაიმე მძიმე დანაშაულისათვის. მოკვეთილს აღარაინ შეუშებდა აღარც სახლში, არც „რივში“, მკვდრის დამარხვის დროს არაინ მიხედდავდა, ქორწილში არ გაატარებდნენ... (ვარ.) („ფშაველების ძველი სამართალი“...).

მოკაპლავა კვალის მოტანა; მკვლელ მოსვლა (ახალწელს). კიდევაც მკვლელ

მოვლივარ, თუკი კეთილად დასცადეთ, ჩემი მოკვლევა-მოლოცვით თუკი კეთილი რამ ჰნახეთ („მიკვლევა“).

მოკაპლავა... მოლოცვით: „კიდევაც მკვლელ მოვლივარ, თუკი კეთილად დასცადეთ ჩემი მოკვლევა... მოლოცვით თუკი კეთილი რამ ჰნახეთ“ („მიკვლევა“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ...დასცადეთ, ჩემი მოკვლევა-მოლოცვით...

მო-პ-პილავა-ს კანკალს მოკიდეებს კანკალს დაწვებინებს, აკანკალებს. „მთარახები რო დატყვრება... კანკალს მოკიდეებს“ („უძმოს-ძმა“); გოჩს კანკალი მოკიდა („გოჩი“). ცხროს (ცხროებას) მოკიდეებს იგივეა, რაც კანკალს მოკიდეებს. თავის ფიჭირღვან შემკრთალთა ეხლავ მოკიდათ ცხროება („ბახტრიონი“, XIII).

მოკილავ-ის ოდნავ მოხუჭავს, მოკუტავს, თვალის კილოს შვივიწროვებს. ღმერთი ღმერთია ყველასი, ამ ქვეყნად მეფის ძალი... იმის ნება ვართ, თუ უნდა, სანამ მოკილო თვალია — გაგვეუთავს ერთი ბრძანებით, რომ არც კი დარჩეს ძვალი (ვარ.) („ქართ. ქორწ.“).

მოკლავ „დაბლი ტანის“ (ვაჟა). „სხვას კი ვერ უპირაღლებავ მოკლეს ხირჩლას ტანზედა“ („ხევსურის თაი“).

მოკლავ მალე, ჩქარა, სწრაფად. დაგვლივნა ხოშარის გორმა, იქ წყლის არ გამოდენამა, ვიწრო-ვიწრომა ხეხუვმა, მოკლელ ფშაველების დენამა („ლაშარობა“).

მოკლავდავ, მოკლავდავ მალეღვი, ჩქარაღვი, სწრაფაღვი. „აქით წასულმა, უშირადე, კვალ შევაქერ მთისას, მოკლავდავ გადავწვივთ, ნავალ დავატყვე ქიშასა“ („ალღა“... II); მთისაკეც მოკლავდავ წავალთ, იქ ჯავა ბევრით მცირია („მწყემსის სიმღერა“).

მოკლავსთვლიან-ი მოკლემემოდგომიანი, ნადრევეზამთრიანი. მყუარებულაბურს აღვილს, კიდროსა, ნადირ-მგლიანსა, გვიან ზაფხულის მნახველსა. მწირსა და მოკლესთვლიანსა („ლორქას“).

მოკაპულ-ი მომუშაული, შეკრული. მუშტი ეკირა მოკუქული... (ვარ.) („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

მოლაღაშ-ს მორცხვს. „ერთხელ დილაურის საქონელი მოვალე“ („ცრუ-პენტ. აღმზრდ.“, 111).

მოლაშვი ვინც რისაშე გაკეთებას ლა-შობს. წინ-წინ ეს გადაუფრინდა ჩვენის გაწვევის მოლაშვი („მაცნე“).

მოლაზღაშებ-ს ფრთების ღუნე და უშნო მოძრაობით მოფრინავს. ამ დრო-სა მოლაზღაშებდა მალა ბაყაყილაპია („ქებათა-ქება“ — იუდასავეთ...).

მოლაშვი იხ. § 20.

მოლაშვი: მოლეშეების სუნი მძორის სუნი (?). იმის ბუდე, ის ბუდე აღარ იყო, რაც ტრედმა ჩადგა, ქორის დაესაყუთრებინა, გაეფართოებინა, მსხვი-ლის წიწყრებით გაესხეაფერებინა, სა-ზარდად შემოკბლვეროდა, მოლაშვიების სუნი შემოებინა, რაღაც მქისე და საძა-გელი, და ბლარტებიც გამოეჩიკა („ტრე-დები“).

მომაზაროდი იხ. § 84.

მომივიდა: „მე კანკალი მომივიდა“ („ცრუპენტ. აღმზრდ.“, 1, თ. 111) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: მომიკიდა (იხ. მოუკიდებს).

მომაღალ-ი ვინც მკის, მომკელი. დღეს ყველანი შინ და გარეთ მკაზე ლა-ბარაკობენ, კარგს მომკლებს ასახელებენ („გოგრა“).

მომოშავ-ს ორივე ხელს მოხვევს, ჩაიხუტებს. ნეტაეი ხელები მქონდეს, ან წელში მოხრა შემეძლოს, ჩემი დაკარ-გული შვილები მომემოშა და დამესვენა გულ-მკერდზე, ყველა თავის ალაგას („კლდე სალი“).

მომზრინალ-ი აქეთკენ მრბოლი. უც-ბად დაიანახა მისკენ მომზრინალი კერ-დელი („დიდებ. საჩუქ.“).

მომსაღბარ იხ. § 12.

მომბატბა: „საახალწლოდ ვინახავდი კერატს და მაგ ვერანამ არ მომბატა!“ („დათვი“—ყველა) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: მომბატაა.

მომუშარამ იხ. § 30.

მომუშატაშე (საუბრ.) მოჩხუბარი. მაგ მომუშატავეთ ყბაშია ჩემი მოავე ჩა-ვარდეს („საახალწლოები“).

მომზინარ-ი რაც მოჩანს. იგი ვასტ-ქერია ბარს, გადაშლილს მინდვრებს, ლამაზად მომზინართ („კლდე მტირალი“).

მომზინარალ-ი ჩქერით (იხ.), ჩქაფუ-ნით მომზინარე. ყველა მცენარეთ, ცელქ-სა ნაკადსა კლდიდამ მომზინარალს, იმონებს, ჰყინავს („სულა და კურდღე-ლა“).

მომზინარ-ი: დედის ძუძუს მომზინარელი სამარცხვინო საქმის ჩამ-დენი, დედის შემარცხვინელი. ვინ უნდა მოეკლათ?... იქნება საპრობილედან გა-მოქცეული ქვეყნის ამომგდებელი ავანა-კი, დედის ძუძუს მომზინარელი... რომლის დასჯა... ენატრებოდა ამოდენა ხალხს? („ორგმი“).

მომზინარალ-ი მკოვნილი. ვინც ვე-ლურს ფუტკარს იპოვნის ტყეში, ხეს და-ნიშნავს. იგი სრულიად მკოვნილს, „მო-მზინარალს“ ეკუთვნის (ვარ.) („ფშავლების ძველი სამართალი...“).

მონა (ხევს.) ცული, უვარგისი. „ვერ დავსდევით კასს ადგილს, მონა ალა-გ ყო-ფილა ამანი, მონადეკრანი“ („სცენა მთაში“); „ღმერთმ დასწყისო მონა სუ-ლი, რახელ მოგვსიბლა, ვაუებო“ (იქვე).

მონაბრებულ-ი მობჭენილი, მოყრ-ნობილი. თვარაობის ქუდად ეს ხავსი მე-ჩენა, ცხვირად პატარა კვერთხი... ხე-ლად, — იქით გვერდიდან მონაბრებული ხმელი ხის ტოტი („დიდი წიფელი“).

მონაბრ-ი 1. შრომით ნაშოვნი, შე-ძენილი. „ღმერთმა დალოცოს თავისი ალალის ოფლით ნაშოვარი და მონაგარი“ („პაპას მსოფლიო ფიქრები“). 2. შვილი, შთამომავალი. გვერდს დაუშვენებს ასი-კო, ირაკლის მონაგარიო („აქა ამბავი...“).

მონაბრებობა იხ. მონაგარი (მნიშვნ. 1). გახდა ყვაე-ყორანთ სათრეველად წი-ნაპართ მონაგარობა („ქებათა-ქება“ — დროება).

მონაბრებულ-ი მომავალი, ვინც აქეთკენ მოდიოდა თურმე. „(ქალი) კე-როსთანით მონაბრებული ხაფანგში გაბ-მულიყო“ („სცენები“—ფშავლ. ცხოვრ.).

მონაბრებ-ს დანავსავს. „იმ უბილო ბებრის საფუკავი არ უნდა დაგეფქვით,

გრძნეულია. ნაქსია, წისქვილი იმას მოუ-
ნავსიაო“ („წისქვილი“).

მონაწილე დანავსვა. „ეპ. ახლა მო-
ხიბლეს და მონავსვას დაბრალეთ თქვე-
ნი.“ — სოქვა შეახნის კაცმა („შობის
წინა-ღამე ტყეში“).

მონაწილე-ი დანავსული. „მონავ-
სულე ვართ, ხელი შევეყვარა, ბიძავე.“ —
სოქვა ერთმა ახალგაზრდამ („შობის წი-
ნა-ღამე ტყეში“).

მონაწილე ვისაც ხვასთან ჰყავს შე-
რეული საქონელი (საზამთრო საძოვრებ-
ზე ყოფნისას). საახალწლოდ „ჩაღაფთ
თვალის დასაელოდ“ — სანახაოდ, „შა-
ფერად, მონარევე გამახარესი. მოვიდა
ფეხეში, სოფელ ხომში („ფეხევილი
და...“, III).

მონატორი „მონიაზე“ (ვაჟა); მსურ-
ველი, მონატრული. ქალი კი მუდამ მონ-
ატრია, ვაჟი ქალის სიყვარულით იწ-
ვებოდა („ფეხელები“, — გზად).

მონაწილე-ი შენაყრებული. მო-
ნაყრებული საქონელი იქვე დაეყარა და
ფეხენით, ზმორებით ყებებს იქნედა („ბუ-
ნების წიაღზე“).

მონაწილე მტოქე, მოქიშე (ღვთი-
სა). და ეშმაკად გადაქცეულა, იგი „მო-
ქიშე“, „მონაძლეე“ და „მოქილიკე“
გამხდარა ღვთისა („ფეხელების ამოღ-
მორწმ“).

მონიაზე მსურველი, სურვილის მქო-
ნე, მწლობელი. ყველა დაეძებს ლუკმასა,
მონიაზე ფულისა („მოტე ყიფიანის სა-
იბილეოდ“).

მო-პ-პარაბ-ს: ღალას მოპპა-
რავს „ღალის მოპარვა იმაში მდგო-
მარობს, რომ თითოთი ტოტეულმა უნდა
სამჭერ შემოუაროს ძირში იმ ხეს, რო-
მელზედაც გუგული ზის“ (ვაჟა); ცრუ
რწმენით ამის შემდეგ ოქანში ბევრი იქ-
ნება რძის პროდუქტები. „უნდა... ხეს სამ-
ჭერ შემოუარო გარსა და სამჭერ წარმოს-
თქვა ეს სიტყვები: „გუგული, ღალა მოგ-
პარე: ღალაში, კარაქმარაღი“... („გუ-
გული“, I). **კირი მოგპარე** შენი
ჭირით შენ გენაცვალე! „მინც რა ჰნა-
ხე, ჩემო ერეკლე, თავს შემოგველე, კი-
რი მოგპარე!“ („ერეკლეს სიზმარი“).

მო-პ-პარაბ-ს ზედ დაეღვარებს,
დალაპლაპებს. „ჩემი მოკლია ფრანგული
მოგპარაბლებდეს თავზედა“ („ხევისურის
თავი“).

მოპარობა: აფთრად მოპყრო-
ბა აფთრებით, მხეცურად, შეუბრალებ-
ლად მოპყრობა. „აი, ამ ადგილს, სწო-
რედა, ძალად გამხადეს თათრად და, ვი-
ნაც რჯულზე გამტყიცდა, იმას მოპყრ-
ნენ აფთრად“ („უიღბლო იღბლია-
ნი“, X).

მოქიშპიკე მზინავი, მზრწყინავი,
მოციმციმე, მოკაშკაშე. ცას ვარსკვლა-
ეები მოუქციენი... თვის გარეშემო მად-
ლსა აფრქვევენ (თარგმ.) („ქაჯი“, 4).

მო-პ-რამ-ს: იღბალს მოპრეეს
იხ. დაპრეეს. ვერეინ მაპრეია იღბალი,
ვერეინ უყვა ავია („ალუდა...“, II).

მორამხაპ-ს მობეგვავს, მოტყუავს.
„ბოლოს, კარგა რო მოვრეხვე თქვენს
ჭიუტ მამებში... შევეუარ ხუთივეს ხელ-
ფეხი“ („ცრუბენტი. აღმზრდა“, ნაწ. I, თა-
ვი IV).

მორამიბ მორევიდან. აყროლდა მი-
წა, ბნდებოდა ბრიყვის ღვეების მძოერი-
თა, შავი გამოდის გველები ღვეთა სისხ-
ლისა მორეითა („კოპალა“, II).

მორიდან: სახრის მორიდან გადაზო-
მა ჭერ ერთი მტკაველი (ვარ.) („ოპ, რა
კარგი ხარ...“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა:
ძირიდან.

მორამინობ-ს როყინით, ყროყინით
მოდის. მოროყინობდენ აქლემნი, მოყე-
ლაობდენ ჭორები („ეთერი“, XI).

მორამბ გადარჩება, თავს დაადწევს.
„ბიტველი აღარ ვივლიდი, დაღონებული
ყველადა, და მოვარჩებოდი ამ ბებერს,
ჩემთვის გაჩენილს გველადა“ („ეთე-
რი“, I).

მორამილი-ი მორჩენილი, გათავებუ-
ლი. „მორჩენილი საქმეა. ის დრო წაეი-
და“ („ბიურო ფეხეში“).

მორამული-ი მოოქვილი, მოკაშული.
...და უნაგირი ოქრომკედიითა, ძვირფასის
თვლებით ჰქონდა მორამული (თარგმ.)
 („ქაჯი“, 10).

მორამულ-ი (ქვ.) აღჭურვილი, შეი-
არაღებული. მდინარეც უკან არ იხევეს,
მორკმელი სალტა-კოტითა („კლდე და
მდინარე“).

მოსაბირებელ-ი დასაწყნარებელი,
დასამშვიდებელი, დასაშოშინებელი.
თითქმის ყველა მსროლელს თითო ბოთ-
ლი არაყი მოჰქონდა თანა, რომ შენდო-
ბა ეთქმევინებინა მსროლელებისათვის.—
ეს საშუალებაა მიცვალებულის სულის
მოსაბირებელი, მოსამადლიერებელი
(„ფშაველი და...“ II).

მოსაბრიღებულად ჩრდილში თავის
შეხაფარებლად. მოსაგარიღებლად, მოსა-
ვენებლად მიწას ამკობენ დალი ჰანდრები
(თარგმ.) („ქაჭი“, 4).

მოსაბრიღებულ-ი ჩრდილს შეფარე-
ბული. სიცხე-პაპანაქებაში ხშირად ნა-
ხავთ ფშაველის დედაკაცს, სადმე გვერდო-
ბში ყანას ჰმკიდეს გაცხარებული, ხოლო
იქვე, პალოგზე აყვანი იყოს მიბმული,
რამაიც ძეძუთა ბავშვი წვეს ხის ტოტე-
ბით დაჩრდილული, მოსაგარიღებული
(„ფშაველები“, — გზად).

მოსაბღვრიანი-ი იხ. მასაღვერიანი.
„ვერ დავსდევით კას ადგილს, მონა
ალაგ ყოფილა ამაჩი, მოსაღვერიანი“
(„სცენა მთაში“).

მოსაბა-ი იმედის მქონე; მორწმუნე.
ჩემთა მოსაეთა კრებული „ანგარიშებში“
გაება („რისხვა ჭვარისა“); უყვირეს:
ქრისტეს მოსავო, უნდა იწამო მამაღლი
(„თათრობა“).

მოსაზმანავ-ი რაც უნდა მოგზა-
ნოს, რაც უნდა ნახოს(?) „მე დემური
ვარ“ — და გული ამის მთქმელს ასმევს
შხამასა, რაღაც ნაცნობი ხმა ესმის,
ჰგრძნობს ცუდსა მოსაზმანავსა“ („სისხ-
ლის ძიება“, VII).

მოსაპვეთ-ი გასაძვეებელი სოფლი-
დან, თემიდან რაიმე მძიმე დანაშაულისა-
თვის. „მოსაკვეთია, მოსაკვეთი (ჩონთა)|
მიზეზი ეგ იყო“ („მოკვეთ“, მოქმ. IV,
გამოსვ. VII).

მოსაპარაპე საკრავზე დაშვარელი.
„მოვიდენ მოსაკრავენი და უკრავდენ სხვა-
დასხვა საკრავებს“ („ტრუპენტ. აღმზრდ.“,
ნაწ. I, II); მოსაკრავენი ატკობენ, კი-

ლია ჰანგს სცელის ჰანგზედა („ფშაური
მუხამბაზი“).

მოსალთაძვებ-ბ ტვირთს მოიცი-
ლებს. „მოვიკლებინე ბარგი, მოვსალთე-
დი და მიუშვირე თოფი (დ.თვს)“ („წო-
გონება“).

მოსარამ-ი სახუნდარი, ადგილი, სა-
დაც მოსალოდნელია დამფრთხალი, წა-
მოგდებული ნადირის გავლა. „(დავით
აღმაშენებელი), როცა სადმე მოსარამში
გეზზე იღვა და ნადირს უცდიდა, ც-
ლ ხელში წიგნი ეჭირა და მეორეში მშვილ-
ისარიო“ („ჩემი წუთსოფელი“, I).

მოსარიღელ-ი მოსაცილებელი, მო-
საშორებელი. აეის კაცის პურ-მარილიც
მოსარიღელია და ცნობა-შეგობრობაც
(„თიან. ფელეტ.“, — ვინც).

მოსაშონ-ი „მოსაშვები, შესამსუბუ-
ქებელი“ (ა. შან.). ეს-ლა მიცნა წამლო
კაუშნის მოსაფონისა („ჩონგურს სიმები
დამიწყდა“).

მოსახელ-ი მოსახელი ადგი-
ლი თვალსაჩინო ადგილი. ყველასაც
უყვარდა ვერხვი, რადგან მოსახელ ადგი-
ლას იღვა და იმის მეტი ხე იქ არ მოი-
პოვებოდა („ვერხვი“, II).

მოსახელ-ი სააოენი, ხელში ჩასაგ-
დები. შეძერება, გამოალაგებს, რაც-კი
რამ მოსახელია („ქებათა-ქება“ — ჭან-
ღმა).

მოსახელე ცოცხალი, რომელსაც მი-
ცვალებულის სახელი დაარქვეს (მთაში
ყველას ორი სახელი აქვს: ერთი რომელი-
მე მიცვალებულისა, „სულისა“, მეო-
რე—„წიგნისა“, ნათლობისა). მოსახელე
იმას, ვისიც სახელი დაერქვა, „სახელს
შასლეს“, მოიხსენიებს („ფშაველების
ამაოდ-მორწმ.“).

მოსახილვებელ-ი სანახავად საინტე-
რესო. „მამობილო, არ გინდა ჰნახო მო-
სახილვებელი სურათები?“ („ტრუპენტ-
აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. II).

მოსაზმანავსა („სისხლის ძიება“,
VII). ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. მოსაზმა-
ნავი.

მოსდომღა: ბაიბურად არ მოსდო-
და მშობლების რჩევა-დარიგება (ვარ.)

(„ოჲ, რა კარგი ხარ...“) ბექღვის შეცდომაჲა, უნდა: მისდოიდა.

მოსამეს აქეთობისახ, როცა აქეთ მოდოიდა (მოვდოიდა, მოდოიდა). „ციხე-გორობით მოსეეს ჩემთან მოიდა ისი და კიდეე სხვა რაიმ ეტანა, ყუნკივით დაბა-ლა“ („ღარკეანის“, IV); „მე რო ცხვარ-შით მოსეეს ხახაის სახთანასას ჩამოვი-არე, შენს მტერს აასითაი, მე რო იქ ვი-ხილე“ („სურ. ფშავლ. ცხოვრ.“).

მოსინულ-ი დუანგული, სინამოდე-ბული (სპილენძი). (იოთამის ცოლს) პი-რისახე მოსინულ სპილენძს მიუგავდა (როგორ გაჩნდენ ბუები...“).

მოსინილი მცინარი, მხიარულ გუ-ნებაზე მყოფი. ქალს და კაცს მოსიცილე-თა ვადინო ცრემლის ღვარიო („მესტევი-რის ჩივილი“).

მოსლანგამს-ს დაცლის, მოამშრალეხს. (მუცლა) მოსლანგავდა კათხას ერთ წუთას (ვარ.) („მუცლა“, V).

მოსულ-ი: ბეზარს მოსულიო მოთმინებადკარგული, ღოდინით შეწუ-ხებული. ხალხი, ბეზარს მოსული, ერთს ამასლა ამბობს... („ქრელი ამბები“).

მოსულს- (წიწილა) ხე-ქვათაც ამას-ვე შესთხოვს, ტყით მოსულს არე-მარესა („ნახევარ-წიწილა“, VII) ბექღვის შეც-დომაჲა, უნდა: მოცულს.

მოსუნსულაბ-ს სუნსულით, ყნოსვა-ყნოსვით მოდის. ბილიჯზე მოსუნსულაბ-და სასაფლაოსკე მყეფარი („სტ.-მასპ.“, VII).

მოსწავლი (ხეცს) მასწავლებელი (ვჟა). „ღაიკათ, დამაცადეთ, აქ მე ვორ ბაღების მოსწავლიო!“ („ბერღისა“).

მოსწავილა: პო, თუ მოსწეოდა („სოფლის სურათები“); ის იყო უნდა მოსწეოდა ღელას („ბერღისა“, III) ბექღვის შეცდომებია, უნდა: მისწეოდა.

მოსწავილენ: „ღადადევენ ბიქები, მაგრამ ველარ მოსწეოლენ“ („სცენები“, — სცენა ბარში) ბექღვის შეცდომაჲა, უნდა: მისწეოლენ.

მოსწონს ობ. § 87.

მოსსლამბ-ს 1. ბევრიდან ნაწილს გა-იტაცებს, გაირყავს. (ფშავლებმა) მოსს-ლიტეს ქისტის ცხვარ-ძროხა, მამლის

ყიულის ხანია („გალაშქრება...“). 2. უცებ გააქროლებს. ერთს წამს მოსსლიტეს პერ-ნები, მეუ გამითიხდა ცხენიო („მოხუ-ცის ნთქეამი“, IV).

მოსსლამბილ-ი ჩამოცილებული, ჩა-მოშორებული, მოწყვეტილი. „ღიად, მე ცხვარი ვარ, დიდ ფარას მოსსლემილი, სწორებში გამორჩეული, უპატრონოდ ღარჩენილი“ („გაველდა ცხვარი!“ III).

მოსსლამბ-ბ მოსცილდება, მოშორ-დება. (ხმა) ხელ-აპყრობილი ესწრაფის მასა, როგორმე მოგვესლტეს, აფრინდეს ცასა („სეინდისი“, IV).

მო-ს-ტამხ-ს: მხარს მოსტეხს მხარში არ ამოუდგება, განზე გაუდგება. „ნუ მოგეტებ მხარსა—თუკი გწამ მაღლი ღლეანდალ დილისა“ („მაღლიკა ხიმიკა-ური“, IV).

მოუბნობ-ს ღამარაკით, საუბრით მოდის. მოდის დერეფანს, მოუბნობს, სიტყვის კილო აქვს ჩხუბისა („მამიდის დანაბარები“).

მოუბღამბ-ს: ყურს მოუგდებს მოხედავს, ყურადღებას მიაქცევს. „დე-დაე, მიკვილე შვილები, უნდა მოგიგდოთ ყურიო“ („შინ ბრუნდებთან...“).

მოუბღამბ-ს: მოუშვებს, გადმოუშვებს (ღვინოს, წყალს...). „ღვინო მოუგდეთ მილითა, მოსჩქეფდეს, როგორც მტკეა-რია“ („ნახევარ-წიწილა“).

მოულ-ი მაული. ვასოს ღამაზად ეცეა: მოუდის ჩოხა, ქრელი ახალუხი, ვერცხ-ლის ქამარ-ხანჯალი („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

მოულგება: „ხე და ქვას რა მოულ-გება“ („უძმოს-ძმა“, III) ბექღვის შეც-დომაჲა, უნდა: მიულგება.

მოულგება-ბ მოეყარება, მოუახლოვ-დება. (ღილა) აღარ მოულგა ბინასა, აღარც მარილი ალოკა (ღილა და კვირი-სა“, III).

მოულამბ-ს: ყისტად მოუ-ღებს რაიმე მიზეზს გამოუძინის და უშარებს. ხევისბერი დაპლოცდა ხმალს ან თოფს სახელოვანს და შვაჩევენებდა, დაარისხებდა იმას, ვინც ალმანიაში წა-ართმევდა, ანუ „ყისტად მოულდებდა“ მის

მექონეს ამ იარაღს („ფშავლების ძველი სამართალი“...).

მოუღი-სი ჩვევად აქვს. ჩვენი აუგის და სახელის დამალვა არც მე და არც თორღლის მოგვიდის („რამე-რუმე მთი-სა“); ჭიშად (არ) მოუღის წიხი, ადათი (არა) აქვს. „(ხეზე ჭდომა) ჭიშად არ მოგვიდის, დობილო“ („მწყერი“, I). სულ-გული მოუღის მოსწონს. არ გიყვარვარა. ქალო, არ მოგიდისა სულ-გული? („ძე. და ახალი ფშავლ. პოეზია“).

მოუღის: ომის წინ ეტოლა მოუღის („ივ. კოტორ. ამბავი“, III) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: მოუღის.

მოუპაღ-ი: თავს მოუვეალი უზრო, უნაყოფო. რად მიწდა ფიქრი მტრიალი, თავს მოუვეალი წუხილი? („მტრისამც გულია ისეთი“).

მოუკაღებ-ა: შენ ნუ მომიკედები დაცივით ეტყვიან, როცა ვინმეს არ უჭერებენ რასმე: ისე შენ რა გითხრა შენი თავის ვახეთქამი „იტირე, შენ ნუ მომიკედები, თვალებს დაითხრიდი,“ — მიუგო კოდალამ („დიდებ. საჩუქ.“). არ მოგიკედე (არ მომიკედე) გეფიცები, გარწმუნებ; გავიგონია? შენგან არ მივიკობ?... ამისთვის უყვარდათ ისინი ქართველებს და დღესაც გიყვარს. აბა არ მოგიყვდე და არ მომიკედე, საქართველოს სახელი, რაც ფარნაოზის ხელში ვიყავ, ერთხელაც არ გამოგონია. უღმერთოები, ურჯულოები იყვნენ („დიდი წიფელი“); მეკითხოს მინც, აუესხნა საქმის ავი და კარგია. მე არ მოგიკედე! — მეძახის: „აქედან დაიკარგია!“ („გოდება წინასწარმეტყველისა“); მე არ მოგიკედეთ... უფროცა ჩამოვარდება მტრობაო („მოგონება“).

მოუკიდებ-ს: კანკალს მოუკიდებს კანკალს დააწყებინებს. მე და სასუტელას კანკალი მოგვიკიდა („თა“).

მოუშარბავ-ს: ხელ მოგიშარბათ ოსი მისალმების ფორმულა: ეტყვიან მამაკაცს გამგზავრებისას ან გზაში შეხვედრისას. „ხელ მოგიშარბათოს, მხედარნო! მადლი ხატ-ღმერთის თქვენზედა!“ („ბაბტრონი“, VIII).

მოუნდებ-ა მოუხდება, მოუწევს, დასჭირდება. თუშებ არ წაუღენ სათიბსა, ლაშქრობა მოგვინდებოა („წერილი ხევსურეთიდან“); რამდენჭერაც იმის (წიფლის) ახლოს გავლა მომინდება, წიფამ კოდალასა ვხედავ (ვარ.) („ხმელი წიფელი“).

მოუნთებ-ს: სანთელს მოუნთებს მლოცავისაგან შესაწირავად მიტანილ ხანთელს ანთებს და ხათანალო ლოცვას ეტყვის (ხვევისებრა). „მარჯვენა მომტყდეს მაშინ, როცა ქვეყნისა და ჩემის ლაშარის-ჭერის ორგულს ან საკლავი დაუქვლა და ან სანთელი მოუნთო“ („მოკვეთი“, მოქმ. VI, გამოსვ. V).

მოუპოხებ-ს: ხელისგულს მოუპოხავს ქრთამს მისცემს. როცა ხელისგული მოუპოხეს, მაშინ მოწმობაც მისცა და „ფეჩატიც“ დაუქრა („სოფლის სურათები“).

მოუხსდები-ან იქით ჩაუსაფრდებიან აქეთ მყოფებს. „მოგვისხდენ ძალღებ პირდაპირ არყიანში და მოგვაყარეს თოფები“ („მოკვეთი“, მოქმ. I, გამოსვ. I).

მოუფონებ-ს: პირს მოუფონებს პირს შეუმსუბუქებს, დარღს ვაუქარებს. ისინიც ყურს იყრუებენ, პირი არ მოგვიფონესა („გული სძეგრს...“).

მოუშარი-ს: თავით-თავს მოუშარის ერთად შეურის, მოაქუნებს. თავით-თავს ავლენს ქალს და კაცს რამ მოუყარა ერთგან? („ქირისუფალი“).

მოუშარბებ-ს შარს მოუღებს, საჩხუბრად გამოიწევს. ერთმა ხევსურმა რაღაც მოუშარა ერთს ფშაველს („სოფ. ხახმატი“).

მოუჩენ-ს მოუყვანს და დაანახვებს. (ივანემ) ცოცხალ-ცოცხალი ლეინა სოფელში მოგვიჩინათ („ივ. კოტორ. ამბავი“).

მოუცდენ-ს: თოფი მოუცდენს თოფი არ გაუვარდება, ტყვია დაყალბდება. ილომ... გამოუქვლა ჩახმანს ფალია, საქირი დროსა არ მოუცდინოს („თეთრო გიორგი, შვილი რა მიყავ“).

მოუწყლავ-ს: გულს მოუწყლავს გულს დაუწყლულებს, გულს მოუკლავს, დაანადვლებს, შეაწუხებს.

„ველი მოპიწყლა, ცხოველნო, თქვენმა ტანჯვამ და ევნესამა“ („ბრძენი ვირო“, II).

მოუხმდნ-ს 1. მოუწონებს, ნებას მისცემს. ხატი გაჭავრდა, არ მოგვიხმდნაო („ხეუსტრეთი“). 2. მოახდენს მისთვის. ლაერთო. ჩემს მოკლე სიცოცხლეს ნუ გაატარებ შავადა, უშველე ყველა დაერლომილს, ფიქრს ნუ მომიხმდენ ავადა („ჩემი ახალი მეკვლე“); აცხოვრე ბედნიერადა და ააცილე წვალება და მოუხმდინე კეთილად ცუდისა კარგზედ ცვალებად („მთათა ერთობა“).

მოუხმლავ-ს უპოვნის, აღმოუჩენს. „(ჩაფრები) მოდიან ბინებზე და, ვისაც თოფს მოუხმლვენ, ართმენ“ (ვარ.) („პაპასი და...“); „ჩიბუხი რო მოგვიხმლო, რამდენს გზას მოიტან ფიჩხს კიდე?“ („გასამართლ. ჩიბუხი“, I).

მოუხმლათ იხ. მოხელავს.

მოუხმლავ-ს დაუნავსავს. მოუჭადლოებს. „რამ მომიხმლავა ერი ერთგული?“ თავსა ეკითხავდი, დიდად ვკვირობდი („ერეკლეს სიზმარი“).

მოფარვაზე იხ. მხარმოფარვაზე.

მოფონება: დარღის მოფონება დარღის შემსუბუქება. „რომ მოეკვლე, მანამ ვიქნები დარღების მოფონებითა!“ („მოფონება“).

მოფონებულ-ი იხ. დარღ-მოფონებული.

მოფრავფრავდება ფრავფრავით მოფრინდება. სევების გუნდი მოფრავფრავდა და მკერდს უწიწნილენ („მუცელა“, IX).

მოფხაულ-ი იგივეა, რაც გაფხავებული. მუმტით, ჭოხით და მათრახით ხალხსა სთიბდა ბოქაული ისე, როგორც მოსულს ყანას კარგი ცელი მოფხაული („ბოქაული“).

მოფხინალება ფხას გამოიჩენს, გაყოჩაღდება, გათამამდება. ხალხმა, ღვიინით რომ მოფხინადა, თანდათან ენა ამოიღვა („ხოლერამ მიშველა“, III).

მოქანან-ს მოქაჩავს, მოსწევს. ერთს წამს მოსხლიტეს მერნები, მეც გამოიფიცხდა ცხენიო, მაგრამ ჭარს უკვენ მიეყუ-

ბი, მოქანაჩე ელვებრ მტრენიო („მოხუცის ნათქვამი“, IV).

მოქალიკამ დამცინავი, გამომჭავრებელი, ხელის შემშლელი. დაი ეშმაკად გადაქცეულა, იგი „მოქიშპე“, „მონაძლევე“ და „მოქილიკე“ გამხდარა ღვთისა („ფშაველების ამოღ-მორწმ.“).

მოქოთობ-ს ქოთით, ხმაურით მოღის. ხეუში მოქოთობს მდინარე, ჭავრობს და წყრება რაღამა („მამიღის დანაბარები“).

მოქცეული: მოქცეული ბოსელი ხისკელდებიანი ბოსელი, შიგნიდან კლებაკლებით (კონუსისებრი) აშენებული. კარახელი რომ გარდაიცვალა, მთელი იმისი ქონება ცოლ-შვილის ხელში დარჩა:... სამი თვალი სახლი დერფენითურ, მიწური, მოქცეული ბოსელი, ზედ საბძელდადგმული („ფშაველი და...“, III).

მოღალავ-ს: სიყმეს მოღალავს შრომაში, გარჯაში დაბერდება. (მშვეო) ერთხელ არღის არ იტყვი: „სიყმე მოვღალე რისადა?“ („მშვეო, მასვე პმლერ“).

მოღრავ-ს აქეთიენ მოაბრუნებს მოწვივით, მოქაჩვით. (ლელამ) ცხენი მოღრავა, გასწია, ქეთინი გაჰყვა კვალად („ბახტრიონი“, VIII).

მოყაყაზე რაც ყაყაშებს, ყფის, ყივის (არწივი, ორბი..). (ალაზა) იქიღამ აფრთხობს ყორნებსა, სევათა მხარ-მოფარვაზეთა, ორბებსა გაუმაძღრებსა, მკვდრის ლეშზე მოყაყაზეთა („ისტ-მასა“, IX).

მოყენებულ-ი გადმობირებული, მომხრობილი. „მეველები გვეუე მოყენებულ-ი, პატრეს ეცემთ ნადირის ხორციო“ („ფშაველი და...“, IV).

მო-ვ-მეფ-ს ხმიანობით, ყვილით მოღის (არწივი). როდი იციან, არწივი რომ მოღის, მოჰყეფს გზაზედა („ამაო ომი“).

მოყვარე შეყვარებული. მოყვრის ინაბარას ფართოდ ლოგინს ნუ დააგებო („ფშაველი და...“, XI).

მოყრა: ამ დროთ მოყრა მოღწევა (გარკვეულ ახაკამდე). ვაი,

ჩემს ამ დროთ მოყარასა, ჩემს ამის მოხილებასა („ფშველები“, — ძველს).

მოჰარინ-ს: ყ ე ლ ა მ დ ე მ ო ყ რ ი ს ყელამდე აავსებებს, ბევრს მისცემს. ჩქრთაბით მოუყრიათ (მიმინო) ჩიტებს ყელამდი, შხამად ამოუვიდეს იმას ყელში ის ორი შაშვი და სამი ქერონა-ჩიტი“ („საწყალი ჩხიკვი“, II).

მო-ჰ-ჰარინ-ს: ხ ე ლ ს მ ო ჰ ყ რ ი ს გამოიყენებს, ისარგებლებს. ტყლაპად მიწაზე გაკრული კუ ხედავს კურდღლის თრთოლასა, მოუნდა ხელი მოჰყაროს იმის მკვლარეით წოლასა (ვარ.) („კუ და კურდღელი“); „რას ეღუტრულობთ? რას უვიცივობთ? გინდათ ძილი მომგვაროთა, რომ დაფენილს პურის მარცვლებს ეცნეთ, ხელი მოჰყაროთა?“ („ჩიტთა ფაფობა“, I).

მოჰარინამ მოთვალთვალე, ენის მიმტანი, მამულდარი, დამსმენი; მივიდა მოყურიადე ლაქარდიანის ენითა, სახელს ულოცავს ჯოყოლას, ლაღობს, არ არის წყენითა („სტ.-მასპ.,“ IV); ვეჟკენი მოყურიადეს როდი ამჩნევდენ ახლოსა („მანდილი“, I). **მო ყ რ ი ა დ ო ბ ა:** თუ ერთი რომელიმე წვეკრის ენატანობით, ანუ... „ენაკაქალობით“, „მოყურიადობით“ ერთი მეორეს გადაემტერებოდა და სისხლი დაიქცეოდა, მაშინ ამ ლაქლაქას უნდა გადაეხადა დაზარალებულის ნათესაეების სასარგებლოდ ხუთი ძროხა „საენაო“ („ფშველების ძვ. სამარტალი“).

მოშინაურე ვისაც შინ ყოფნა უყვარს, ვინც გარეთ ხშირად არ გადის. „ცოლი რას ამბობს გიგისი, ქალი, ლუხუმათ ბერისა?“ „ქმარს ეძებს მოშინაურეს, არ-მიმდევარსა მტერისა“ („გიგო“).

მოშლი-ს (ხევს.) მოშლის, გადაეჩვევა. ფშაურა მღერა მოშალე, ქალებ ვერ გცნობენ ხმაზედა („ჩანაწერები“).

მოშრამბ-ს ძალიან აზარალებს, დაავსებს, დააქვევს. ტიალ კრწანისმა მოგვშრიტა, დროშებს დაგვიწყდა ზარები („დანაბარები“).

მოშუშავ-ს დააზრობს. ყინვა-ზრობამ მოასწრო მოუშვიფებელ ქერებს და მოშუშა („მთის ვითარება“).

მოჩოშავ-ს კოკლობით მოღის (სალირი) ცოდვა-ჭირით მოვიღოდა, მოჩოყავდა ქალზედა („ჩანაწერები“).

მოჩხვლაჰ-ს ჩხვლეტა-ჩხვლეტით მოჰყავს. მაშინ კარგ იყო ზეზვაი, როცა მოგდედათ ცხენითა, მოგდედათ, მოგაწუხებდათ, მოგჩხვლეკდათ შუბის წვერითა („ფიქრები ევეფხისტყაოსნის“ ნე-სახებ“).

მოცბა-ი ვინც ცდილობს, მცდელო, მონდომებულო. „არ გავიგონია, ღმერთს რა უთქვამს? მოცადმა ნახევარი ძალი ხელიდან წაშლიაჯო, გამომტაცაო“ („დიდებ. საჩუქ.“).

მოცბაღმა მონდომება, ცდილობა. „ისიც უნდა ვსთქვათ, რომ მოცადობა ყოველგვარ სიძნელეს დასძლევს“ („დიდებ. საჩუქ.“).

მოცბა-ი ს ი ზ მ ა რ ი მ ო ც დ ე ბ ა სიზმარი არ ახდება, არ გაცხადდება. წუხელ ნანახი სიზმარი მითც არ მოცდება, — ცხადია („მონადირე“, III).

მოცბი-ს გამოცდის. როცა მოვცადე სოფელი, ჩემს უსირცხვობას ვკვირობდი („დამისხი. დამალეინე“).

მო-ს-ცამ-ს: საგორავს მოსცემს დაღმართ, ფერდობ ადგილზე მტერს ზემოდან მოუვლის და ქვებს დააგორებს მის დასაზიანებლად. „შენ, ბახავ, რამდენიმე კაციც წადი და ზევით ფერდაზე შადქით, რომ იქიდან საგორავი მოსცეთ“ („მოკვეთ.“, მოქმ. V, გამოცვ. IV).

მოციონ-ი (ლათ. motio „მოძრაობა“) გასეირნება. „ნუთუ არ ექნება დასასრული ამ მოციონს?“ („რედაქციაში“).

მოცლი-ს დაცლის, ძირამდე დაღვეს. „გაუმარჯოს, გაუმარჯოს! მოცალა, მოცალაო!“ — ისმოდა აღტაცებული ხმა („ჩიკეთა ქორწ.“).

მოცლილ-ი მოცილებული, მოწყვეტილი. გამოჩნდა ქალი ლამაზი შავის ტან-საცმლით მოსილი, როგორც ალყა ტან-სა, ვარსკვლავი ცილამ მოცილილი („სტ.-მასპ.,“ III).

მოცუცუნდება მოცუნცულდება. „რომ მოცუცუნდი ჩემთანა, ნეტავ, ვინ დაგებარაო?“ („პირველი გაზაფხული“).

მომალავ-ს დაძლევა, მოერევა. ხუთს კი დაუხშო ნათელი, სხვანი ჩვენ თვითონ მოქალაქე („მაქნე“).

მღ-ს-ძახ-ენ მოსძახიან, ეძახიან. „ღღღ, რა არი, რად სტირი?“ — ორნი მოსძახენ იქითა („პაპას ცოლ-შვილის გლოვა“).

მომახურ-ი ვინც ეძახის. ცხოვეთის მოძახურები ამაფოთარის ხმებითა ჩვენ გონებაში გვაგდებენ, რადგან ხშირად ვცდებითა („ნანგრევთა შორის“, III).

მომამბარ-ი მძებნელი. ჰირი და სევ-და ზღვა და ხმელეთზე სატრფოს მოძებარს შემხვედა ბევრგანა („სამეფო სიყვარულსა“).

მომამულ-ი გაუგებარი სიტყვაა (იხ-მარება შელოცვის ტექსტში). ტოლსა ვესკოვი მოძეულისასა, თმას ვივარცხნი-ლი ბროწეულისასა („ჩანაწერები“).

მღ-ს-ძმარბ-ს თ ა ე ს მ ო ს ძ მ ა რ ა ე ს თავს მოაკრის, თავს მოაგდებინებს. „ჩვენი ნათესავეები აღამიანს ჰყავს დატყუებულნი და ღამე დავალბებულნი აქვს იმღერონ და აღრე გააღვიძონ თავისი პატრონები, თუ არა და მაშინვე თავს მოსძმარავენო“ („ღიდებ. საჩუქ.“).

მომძმარბ-ს მოუსვამს, მოყურცხ-ლავს. ბროლიამ ძალე თავი დაგეანება და მოძმარა შინისაკენ („საშობაო მოთხრ.“ — ნადირობა).

მონადმართმ: მ ო წ ა დ მ ა რ თ ე ა ნ გ ე ლ ო ზ ი ც რ უ რ მ ე ნ ი თ ყ ვ ე ლ ა ა დ ა მ ი ა ნ ს ჰ ყ ა ვ ს კ ე თ ი ლ ა დ და ც უ ლ ა დ ვ ა ნ წ უ ო ბ ი ლ ი ა ნ გ ე ლ ო ზ ე ბ ი . კ ე თ ი ლ ი ა ნ გ ე ლ ო ზ ი მ ო წ ა დ მ ა რ თ ე ა ნ გ ე ლ ო ზ ი ა . „სადაც თქვენი სახელი დაიძახონ, თქვენი უღუ-რი, თქვენი მოწოდმართე ანგელოზი მა-ახმარეთ“ („საშობაო მოთხრ.“, — ხა-ტობა).

მონაწლემობა „წაწლის ყოლა“ (ვა-ჟა). წინედ ქალს მოწაწლეობა... გათხო-ვებას არ უშლიდა („ფშაველები,“ — ძველს).

მღ-ს-წამ-ს: გ უ ლ ი ს წ ა დ ი ლ ს მ ო ს წ ე ჯ ს ს უ რ ვ ი ლ ს შეუხსრულებს, ნა-ნატრს აუხდენს. „მოგწიოს ლმარის ჭეარმა მუღამაც გულის წაღილსა“ („გო-გოთურ და აფშინა“, III). ყ უ რ ს მ ო ს -

წ ე ე ს ყ უ რ ს მ ო მ კ რ ა ე ვ . (ერეკლემ) და-რაჭთ ჩურჩულსა, ვიშვიშ-ქურკურსა იმავე წუთში ყური მოსწია („ერეკლეს სიზმარ-ი“); რა ცხოველს მეტყვეთ და რა ფრინ-ველს, რომ ის არ გააჯავრებდა: კატას, ძაღლს, მელას, შველს... — ყველას, — რა ხმისათვისაც კი ყური მოეწია („საწ-ყალი ჩხიკვი“, I).

მონაწმად ამოძრობა, ამოღება. გაი-კათება, თუ არ შევედრკებით, ცოტ-ცო-ტობით ველის მოწვედითა (ვარ.) („საით გექებო, არ ვიცი“).

მონაწმინდ-ი მოწოდებული. ვთვრე-ბოდი იმის ეშხითა, ღვინო რად მინდა მოწვედითი („ცოლი ანუ...“, VI).

მონაწმკვამითა („გოღება დიაკენი-სა“) ბექღვის შეცდომაა, იხ. მწიკელი.

მონაწმე ვისაც საერთო ქონებიდან წილი ეკუთვნის. ...ან შენი ნანდაური მქნა, გულს ჭაერად ჩაგეჭრებოდი, ანამც მძა ვიყო, მოწილე, ცოცხალს არ გაგეყ-რებოდი („ფშაველი და...“, VI).

მღ-ს-მამ-ს: კ ი რ ი მ ო გ ჯ ა მ ე ! შენი ჰირიმე! „გაიღვიძე, შენ გენაცვალე. ჰირი მოგჯამე, თავს შემოგვევლი“ („ოპ, რა კარგი ხარ...“, III).

მღ-ს-მარბლებ-ბ ზედმეტი მოუვა, ზედმეტი ექნება. „უწვიმოდ არაფერი მცენარე არა ხარობს... მაგრამ, თუ მოს-ჰარბდა, ისიც ავენებს“ („პაპას საოფლო ფიქრები“). ს ი ც ო ც ხ ლ ე მ ო ს ჰ ა რ ბ ღ ე ბ ა ს ი ც ო ც ხ ლ ე მ ო მ ბ ე რ დ ე ბ ა . „შენ სიცოცხლე ხომ არ მოგჰარბებია?!“ („ტრედები“).

მონაწმართილი იხ. § 5.

მონაწმკვამულ-ი ვინც მოითმინა, — მოთმენილი. თვარელი ბანდულს ისწო-რებს. უკვირდა მოხილებული, ვეფხვი მოსული ზაერთა, მშვიდი და მოჭირვებუ-ლი („დაჭრილი ვეფხვი“).

მღ-ს-მარი-ს: (ღ ე დ ა ს) ძ უ ძ უ ს მ ო ს კ რ ი ს სამარცხვიწო საქციელს ჩაიდენს. ვინ მოსჰარა ძუძუ ღედასა, დახ-შო სამოთხის კარია?! („ქებათა-ქება“, — ჯანდმა); ღეხშიშველს ძუძუს ნუ მომჰ-რით. — ღმერთს ნუ ჰგობთ, თქვენი ჰი-რიმე! („ღედის ტირილი“); „მოსისხლე

სტუმრის გულისთვის ძუძუს ვინ მოსკრის დედასა?!" („სტ.-მასპ.", V). კ ბ ი ლ ს მოსკრის 1. სიტყვას მოუჭრის, პა-ტქრობაში აკობებს. მოყვარემ კბილი ვერ მოსკრა სიძეს („ძე. და ახალი ფშავლე-ბის პოეზია"). 2. დააზარალებს. მუცე-ლას მუცელს უსუქებ, დავრდომილთ მოს-ქერ კბილია („მუცელა", IV).

მოხბდა მოხხნა, ჩამოღება ბარგისა. „მოდო, თუ ძმობა და ან ღმერთი გწამ, ე ჯორაის მოხდას მიშველე!" („პაპას მსოფ-ლიო ფიქრები").

მოხბი-ს წერას მოხდის ენა-ვალება, თავს შემოველება. „რა გინდა, თავს შემოგველე, წერა მოგხადე, აქ აღარ არი, წაეიდა, გაიქცა ის დამეხილი ბერ-დისა" („ბერდისა", III). ლეჩაქს (ქუღლს) მოხდის შეარცხვენს, სირ-ცხვილს აქმევს, საუფო სკამეს დამარ-თებს. „შე კაპასო, შე უნამუსო, მომხადე ლეჩაქი?" („ხოლერამ მიშველა", IV); „ცოცხალი დამმარბე, ქუღლი მომხადე, აღარც შენ უნდა იცოცხოვო" („მო-კვეთ.", მოქმ. II, გამოსვ. I).

მოხხით-ს მოვარდება, მოაწყდება (ბევრი). ამ ამბის გაგონებაზე მთელმა სოფელმა მოხეთქა („მამიდის დანაბა-რები").

მოხბლავ-ს იპოვნის (ვაჟა). ერთი ხბო ჰყვანდა, დაერჩვა, ჭერაც არ მოუ-ხელაო („ძე. და ახალი ფშავლ. პოეზია"); ქოთანი დაგორდა, სარქველი მოხელაო („ფშაველი და...", XI).

მოხბლავ პოვნა. რომ შესძლონ ქვეყ-ნის აღდგენა, განკურნეა იმის წყლულისა, ობლისა მოვლა, გამღლობა, მოხელვა და-კარგულისა („წმინდა ნინო").

მოხბილი-ი ნაპოვნი. შემოვიდა ვი-თომდა ლაქია, იქვე, სოფელში მოხელი-ლი ერთი ობოლი ბიჭი („სოფლის სურა-თები").

მოხხვდა იხ. § 20.

მოხხვინილ-ი ხვეწით გათლილი, ხე-წით გაკეთებული. ამ მუხას შუა წელში ერთი ნუჯი ჰქონდა ჩამსავით მოხვეწი-ლი („საწყალი ჩხიკვი").

მოხხვანძილ („მთიელის უბედუ-

რება") ბექღვის შეცდომაა, იხ. მოხხვლ-ანება.

მოხხილვ დანავსვა, მოჭაღობა, გა-უჯუღმართება საქმისა. „ეჰ, ახლა მო-ხხილვას და მონავსვას დააბრალეთ თქვე-ნა!" — სთქვა შუახანის კაცმა („შობის წინა-ღამე ტყეში").

მოხხილვა-ბ ხილვა, ნახვა. ვაი ჩემს ამ დროთმოყრასა, ჩემს ამის მოხილვასა („ფშავლები", — ძველს).

მოხხილვაშულ-ი ნანახი. თვარელი ბანდულს ისწორებს, უკვირდა მოხილ-ბული („დაკბირი ვეფხვი").

მოხხინანებულ-ი ხანშიშესული. თეე-ღორა მოხხინანებული კაცი იყო („ღათ-ვი", — ყველამ).

მოხხონი-ს მოძოვს, მოკორტნის. ვირს ძალიან ჰპიოდა. იქნება ცოტაოდენ-ნი ნეკერი მოვხონოვო, იფიქრა („უძ-ლური ვირი", II); იმითომ (ამაყოფს და მედიდურობს ეხლანდელი კვიანი სოფ-ლისა), რომ ამ მედიდურობას და ბდინ-ძვას ბაზარი აქვს, ამითი მოსთონის და მოჰხონის კიდევ. ჩამოათლის სოფელს შესუქნას ლეკმას, ეს უწყის მან („სოფ-ლის სურათები").

მოხხი-ს ხუილით, ხმაურით მოდის. აღევებულა არაგვი, ფშავ-ხევსურეთის წყალია, მოხუის, მთა-კლდეთ შასტირის, როგორც ძმის კუბოს ქალია („ეს გაზა-ფხულიც მოვიდა").

მოჯალაშა-ნი ცრურწმენით — ავი ხულეების, ეშმაკების ოჯახი. მოჯალაფენი ბოროტი ხულეები არიან, ერთად ბევრა-ნი, შუაში ცეცხლი უნთიათ და გარშემო უსხედან („მცირე შენიშვნა").

მო-ს-ჯარღვა-ბ მოახლოვდება; მოუ-ახლოვდება. შუადღე მოსჭარდა („საშო-ბაო მოთხრობა", — ხატობა); გამოვლეს, გამისასწორდენ, მოსჭარდენ კლდისა დი-რესა („სიზმარი სასოწარკვეთილისა").

მოჯარღვულ-ი ჭარად მომდგარი, შეჯგუფული. სახელს ხულოცენ ბალაის მოჭარებული კაცები („ხის ბეჭი", VII).

მოჯარღვულ-ი დახურებული, გამძ-ღარი. ბალახით მოჭარებული შველი და ცხვარი გვერდის-გვერდ იდგნენ („გაველ-და ცხვარი", IV).

მოჯერმარნილ საზაოთო საძოვრებზე გარეილი საქონლის მწყემსი, რომელიც თავისი ამხანაგის საქონელსაც უვლიდა იმ პირობით, რომ მის ამხანაგს ვადებდა სახალაზე (იხ.), მიეცა მოჯერმარილისთვის ფეხსაცმელი და საკვები, დაედო ნანადირევში წილი. გამახარეს ამხანაგების მოჯერმარილებს ხუთ-ხუთი სული საქონელი მიჰყავდათ თან გასაყვებად („ფშაველი და...“, III).

მოჯერმარნილს მომობდავს, ზანტად მოდის (დიდი ტანის მქონე). „უზარმაზარი დათვი შემდგარა ჩემს ცვალზე და ცვალდაცვალ მომდევდა, ნება-ნება მოჭოწავედა“ („მოგონება“).

მოჯერნილ-ი მოხურული, დაკეტილი. მივალის სახლის კარზედა, კარ მოჭრილ დაუხედებო („ფშაველი და...“, XI).

მეჩინან-მძრინანა-ი რაც უფის და ურინავს, ჰიკვიებს. ჩიტების გუნდი ჰაერში მოსჩანს მვივან-მქრინავი, მიმონფრინარე (თარგმ.) („საქართველოს ოცნება“ 4).

მშღრინანა-ი გაზარული ხმის გამომცემი; მუღერი (სტვირი). (სტვირის) უსასყიდლოდა მღრინავსა არ უნდა შენი აბაზი („მესტვირის ჩვილი“).

მრამალ-ი ვარსკვლავთა ერთ-ერთი კრებული, — ზომლი. „გზა-კვალი არ ამერევა, ყოველმხრივ ვიცი სავალი, დღესაც მოგივით მიწლია, სანამ დაბძანდეს მრავალი“ („ალუდა...“, II); ცაზე ცისკარი კაშკაშებს, ჩაბძანებულა მრავალი („სახალწლო სიმღერა“, — ახალწელია და მანც).

მრამალად („უბღბლო იღბლიანი“, V) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ძრივლადა.

მრამობა ძალმოძრეობა, ძალადობა. სოფლის წესითა, სჩანს, სიმართლებედ უნდა იმარჯვოს მუდამ მრეობამ („სულა და კურდღელა“).

მრინბე მოთადარიგე (ვაჟა). კარახელის სახლის ეზოში დაჭარებულს ხალხს „მრავლები“ უროგებდენ ლავაშებს, ხმინანდისა და ქადის ნაჭრებს („ფშაველი და...“, II).

მრამამალ-ი მინარეუებისაგან გამსუფთავებული (ხორბლისა). ვარჩევ და

ვარკვევ ცალ-ცალკე, ვით პურს მრკვეველი პურისა („გავხედდე...“).

მრულად მრულდე. აქ: ცული თვალით, მტრულად; ავად. კლდე შებლს არ იხსნის, მაღლიდან მდინარეს დასცქერს მრულადა („კლდე და მდინარე“).

მსალბუნებელ-ი („ეთერი“, III) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. სალბუნებელი.

მსახ-ი გამომსახველი, გამომხატველი. ადგა, თვალები სიწმინდის მსახი მოაველო გარე, გამომეთხოვა („პოეტი და მისი ნუგეში“).

მსინჯველ-ი მნახველი, შემფურე. „პირისსხლიანის (გასისხლიანებულს) მსინჯველი შვილის ღუშვანიმც არია!“ („ბახტრიონი“, III); ცული სიზმრების მსინჯველი მე როდი ვიშლი მღერასა („კაფიები“).

მსრბა-ი მომსრველი, მომსაობი. ჭარს მოთავეობს მაჰმადი, ქრისტიანობის მსრავიო („მოხუცის ნათქვამი“, II).

მსუბაჰა: „(წიფელი) გავიდე მხარზე, ისე მსუბუჟა, მეგონა სახრე მქონდა გადებული მხარზე“ („ცრუპენტ. აღმზრდ.“ ნაწ. I, თ. II) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: მემსუბუჟა.

მსუბაჰი იხ. წ 8.

მსხვალ-ი ჭვალი, ძლიერი ტვილი. (ფიგურ.) (კლდე) მსქვალს უსასო სიყვარულისას იმითი იკლავს, რომ არწივებს, თავის აღზრდილს შეილებს, ჰკითხავს ხოლმე ამბავს ბარისას („კლდე მტირალი“).

მსხმიბა: წვერომც ნუ მსხმია ყბაზედა („ფშაველი“ — ძველს) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: მსხია.

მსხა-ი მტაცებელი, წაპართმეველი. ის რახანია მსხვერპლია სულდგმულთ სიცოცხლის მტაცისა („ხმა მესმის“).

მტერ-ი: მტერს! იტყვიან არახასი-ამოვნო ამბის გაზვიადება-გაძლიერების მიზნით: ღმერთმა დაგვიფაროს, ღმერთმა მტერს შეამთხვიოს ისეთი ამბავი, — მტრისას (შღრ. ღუშვანთა). „უძილო, მშვიერ-მწყურვავალი, — მტერს, რომ ჩვენ მაშინ ვიყვივით ბედმა გვიმუხტოლა ტი-ალმა, გავტუდლით, გავირიყენით“ („ბაკური“). მტრის კარს(ა) იგვივია, რაც

მტერს. ფშეშაიაც უხნაე დავრჩები, ჩემ მოქმედება მტრის კარსა („ფშაველი და...“, XI); ჩვენ მივედით, დავაცქერდით ჩვენს ბინადრობას, და მტრის კარს ისეთი სანახავი, ჩვენ რომ იქ სანახავი ვნახეთ („ერემ-სერემ სურემიანი“). მტერს ნურა კარგი იტყვიან, როცა უიშედობის გამოხატვა უნდათ. „მტერს ნურა კარგი, მარტოკამ ბერი ვერა მოახერხოს-რა“ („მოკვეთ.“, მოქმ. II, გამოსვ. II).

მბრძანებელი იტყვიან სიყვარულით, მოფერებით მიმართვისას: შენგან არ მიკვრის? „როგორ? იქნება იმანა გცემა, იმან დაგატყო ეგ წულულები?“ „იმან, შე მტერმკვდარო, მამ სხვამ ვინა?“ („საწყალი ჩხიკვი“).

მბრძანებელი 1. გაქვავებული, გამშრალი, ფერდაკარგული. რას ამბობს ზვიდაური? სახე რადა აქვს მტენარია? („სტ.-მასპ.“, V). 2. ნამდვილი. „თვალ-წარბში მტენარი მზევინარია!“ („მოკვეთ.“, მოქმ. V, გამოსვ. II).

მბრისხაბ(ბ) იხ. § 28.

მუა იხ. § 10.

მუალთ იხ. § 10, 18.

მუალის იხ. § 10, 18.

მუღამაღ: მუღამად გაგემარჩევის („თან. ფელატ.“—უკატრეად) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: მუღამამც.

მუღამამც იხ. § 22.

მუელ იხ. § 18.

მუელით იხ. § 10.

მუელ იხ. § 10.

მუელი იხ. § 10, 13.

მუელინაბი იხ. § 9.

მუზარბ-ი ჩაფხუტის ნაწილი, ჭამისმავარი ქული მეომრისა (ლითონისაა). აქ: ხმარებიდან გამოსული ასეთი ჭამი, რომლითაც ხატში ლუდი უსვამთ. „ცოდვა კი არის, — სთქვა ზურაბმა, — ლაღლავ, რო ეხლა შენ ხინკლიანს სუფრას არ უხიხარ და მუზარადით შავს ლუდს არა მსომ“ („მობის წინა-ღამე ტყეში“).

მუმბარაწომბ გულწვიალობა, ბუმბერაზის ქცევა, მოძალადობა. „(თათრები) იკლებენ საქართველოსა, მუმბარეზობით დადიან“ („ბახტრიონი“, VIII).

მუნ (ძვ.) იქ: მუნით იქიდან. მუნით ჩამოწვეს ღრუბელი, გაჩნდეს ცეცხლ-სეტყვა ხშირია („ამირანი“).

მუნათ-ი დაყვედრება, დამაღლება. „ნეტავ ვინ ძალით კი წაგვართომდენ სასოლავედ შვილებსა: მაშინ ქვეყნის მუნათშით და პირშით გამოსულენი ვიქნებოდითო“ („ხევსურეთი“). მუნათისა სამღურავიანი, დაყვედრებული. „მუნათისა არაფერი გვინდა, ჩემო ძმაო“ — სთქვა დიაცვანმა (ვარ.) („პაპასი და...“)

მურ-ი (ძვ.) „სურნელოვანი ფისი“ (გლ.). მისი სიტყვები ვერ გაიგონეს ვერც მწყემსებმა და მოკვთა, რომელთაც ძღვენად შესწირეს მას ოქრო, გუნდრეკი და მური („უშმაკი“).

მურო (Andropogon ischaemum) წვრილი, წმინდა ბალახი, — ურო-ბალახი. აგვიკავდება გულ-მკერდი, გავფენთ ქუჩსა და მუროსა („მთათ მითხრეს“). მუროიანიოთ მუროიანიიდან. ყვავილნი მუროიანით ნაზად აბზენენ თვალებსა („ისისხლის ძიება“, VI).

მურწები: ფიხულები, კაბუტები, მურწები („ორაგულის ცხოვრება“, I) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: მურწები.

მუსრ-ი აქ: მძიმე, მუსრის გამვლები ავადმყოფობა, ჰირი. ქალაქში ხორეკლა გაჩნდა, იორზე მუსრი ძროხისა, ან ჰირი საქონს დამიღვეს, ან ხორეკლაი ცოლ-შვილსა („ფშაველი და...“, XI).

მუსტი-ი „მუსტი, მჭილი“ (ა. შან.). გვერდში „მუსტები“ შემოქრა, კარგა გ-ლაქლა. მ-გორა (ჩქართ. ქორწ., „ III).

მუშარბ მეტოქე. მოწინააღმდეგე, მოქიშავე. ბერი ხარი და მოხვერი სუ მელამ მუქარანია („ლილა და კვირისა“).

მუშარბ-ი ბევრი, თავზე საყრელი. არა გაწუხებთრა, არა გიქირსთრა, სასმელ-საქმელი მელარალი გაქვ-თ და ჩვენ-ზედ კი არა ფიქრობთ („ფშავეის ხევი-ღამე“ — სოფ. ჩარგალი).

მუშ-ი ცაცხვის ქერკის ლაფანი, რომლისაგანაც თოკებს ამზადებენ. საღ იყო კაცი პატრონი, არ ვამართია მუშითა, არ მომცხო კაი ჭოხები ზურგში, თავში და

ყურშიცა („ერთი სიყვარულის ამბავი“, VII).

მუშა მამითადი. თქვენ სამნი ვერას იზამთ და ეგებ შაბათისათვის მიჰპატიჟოთ მოჰპატიჟოთ ვისა და მუშა მოვახერხოთ („ფშაველი და...“, XI). მუშა ჩი და ეკტანენით იხ. დაეტანება.

მუშატობა (საუბრ.) ჩხუბი, მუშტიკრევი. მზად არის, თუ სადმე გაჩნდა მუშტობა და კრივია („ორი გმირი“).

მუშეღღორ-ი ღორმუცელი. მოჰყვდები თავის მუცლისგან, შე მუცელღორი, შენაო („ქებათა-ქება“, — მელი).

მუხელი იხ. § 27.

მუხადა იხ. § 26.

მუხხ: მუხხის ანგელოზი ლაშარის-ჭერის ეპითეტია. „დიდება შენდა, ღმერთო, დიდად სახსენებლო, დიდება შენდა, „მუხხის“ ანგელოზო, ლაშარისჭერო“ („ფშაველი და...“, VI).

მუხლად-ი კარგი მუხლის მქონე, დაუღალავი, მუხლმგარი. „ღმერთო, რა მუხლადი ვიყავი!“ („ცრუებნტ. აღმზრდ.“ ნაწ. I, თ. II); „ორივეს გვზიდავს მუხლადი ეს ჩემი შავი ცხენია“ („ეთერი“, III).

მუხლმგელ-ი მუხლმგარი, მგლის მუხლის მქონე, დაუღალავი. ჩემს ღროს ლაშაზი ვაყვაცი არ იყო ქალის პირისა, არამედ შავი, მამაცი, მუხლმგელი, გულთ რკინისა („მოხუცის ნათქვამი“, I).

მუხს იხ. § 3.

მუჯა მუავე, მლაშე წყალი. „ეს თიბათევი მოკვდება ბერის ბერიკას ხელითა, როცა მუჯახედ ჩავლის მწვანის ბალახის თელითა“ („ხის ბუკი“, IV).

მანამ „მუკა“ (ვუა). ვინც შენა ავის თვალთა და გულითა შემოგხედაო, ერთი მქანე ნემსმახათიო იმის თვალსა და გულსაო („ჩანაწერები“).

მამინ, მამინი მეტად ცული, არასასიამოვნო, საზარელი. გამოსტყვრა მუცალის თოვი, ტუვია ჩემს იზამს მქისესა („აღუდა“, I); პირი მვესება შლაშით და მურით, ყორნისა მესმის ხმა ისევ მქისი („ამაგლეჯა გული...“).

მამონან იხ. § 87.

მამ ღია, გაღებული. „ბევრისა კარი

დაესჯარე, ბევრისა ისევ მლე არი“ („ფშაველები“, — ძველს).

მამონარ-ი 1. რაც ყოფს, ყოვის. ნეტავი ერთხელ მუყუფარი არწივი კიდევ მანკენა („მონადირე“, I). 2. ენამახვილი კაცი, რომელმაც ქორწილში შესაწევრის მიმტანის ვინაობა და შესაწევრის რაობა და რაოდენობა უნდა გამოაცხადოს. მანამავე დროს უნდა იხუმროს, ხალხი გაართოს. მეფე-ღედოფლის წინ იდგა „მუყუფარი“, რომელიც ჩამოართმევდა ყველას ზღვენს („ფშაველი და...“, IX).

მამინმარამ ყინული. კლდეებიც წყალსა ჰკონავენ, სრულად დამდნარა მყინვარე („გოგოთურ და აფშინა“, III).

მამონან-ი რაც ყვავის; აყვავებული. როს ამწვანდება საამოდ, გულ-მკერდს შეგიმკობს მყოვანი („მთაში“); ჩამქნარ-ჩამდნარა მცენარეები: ვარდნი, იანი, ხენი მყოვანნი („გაოხრებული ბალი“).

მამოფ-ი მქმნელი. მე მეკვლე მინდა სხვა ჭურის: გულს ეანგი მწმინდოს, ობია, იგი, ვინც აზრითა მადლობს, ვინც ქვეყნის კარგის მყოფია („ჩემი ახალი მეკვლე“).

მამვილდ-კაპარ-ი მშვილდი და კაპარკი. ისიც წავიდა მორთული მშვილდ-კაპარკით და ფარითა („პაოს და ქართლოს“, II).

მამირ-ი (გადატ.) მოწადინებული, მონდომებული. „ჩაგვიძველ, მოგდევო ჩვენაცა საყმოს საშველად მშვიერო“ („ბახტრიონი“, X).

მამირა მშვიერი. გაონაერებულს მინდერებზე მგლის ჭოგი დაძრწის მშვიერა („საახალწლო სიმღერა“ — ახალწულია, თოვლი).

მამინჯამ-ი მაყურებელი, მხედველი, მაცქერალი. „შენი ავის გულით მამინჯავი გაქრეს ჩალის ცეცხლივით, გადნეს თოვლის წყალივით“ („ფშაველების ამოდ-მორწმ“).

მამონად-ი რასაც შობა შეუძლია, შემოქმედი. ავვიყვადება გულ-მკერდი, გავფინე ქუჩსა და მუროსა; მამონადი ძალი გულისა შიგით ავგლებს უროსა („მთათ მიტხრეს“).

მჩაჩაღ-ი: მჩეჩლის მუშა მატულის საჩეჩლად მოწვეული ქაღები. (სანდოს) ერთ ღამეს, პარასკევ საღამოს... ჰყვანდა „მჩეჩლის მუშა“, ხუთი თუ ექვსი ქალ-რძალი („ფშაველი და...“, IV).

მჩინარ-ი ვინც გამოაჩენს და დაანახვებს. თუ მამკლავ, ისევე შენ მამკლავ, ქალავ, თავდახრით მცინარო, დღეს ჩემის პირის მყოცნელო, ხვალ სხვისთვის ძუძუს მჩინარო („თუ მამკლავ...“).

მსდარ-ი მაცდური, ეშმაკი. დედაკაცის გაჩენასაც ფშაველი ეშმაკს მიაწერს. დედაკაცი მცდარიაო („ფშაველების ახრით რა როგორ გაჩნდა“).

მსდელ-ი გამოცდელი. სეირის საყურებლადა ქამათს მოჰყვამელია, ვირს ის წინადაც იცნობდა, დღესაც იმისი მცდელია („ბრძენი ვირა“, I).

მესანო იხ. § 41.

მსვრამა ცვარვა, ჰყურება. დროა ვარსკვლავთა უიკვიის, მცურება ბალახზედ ნამისა („ალუღა...“, III).

მსვრამულ-ი ცვარად დასხმული, მოპყურებული. აბა, დაჰყვლიე, უტირნავ, ცრემლი აქვ პირზე მცურებელი! („გოგოთურ და აფშინა“, II).

მსვრამელსანო იხ. § 7.

მსინარამ მცენარე. ხევი მთას ჰპონებს, მთა—ხევისა, წყალნი—ტყეის, ტყე—მდინარეთ. ყვავილნი—მიწას და მიწა—თავის აღზრდილთა მცინარეთ („ღონე მთაში“).

მსნობარ-ი მწყემსი, რომელიც გამოირჩევა ერთმანეთში არეული ცხვარბატყის ცნობის უნარით, ვინც ბლავილზე იცნობს ბატყანს და მის დედას. აქ: გამოცნობი, ამჩიევი. რაიბულს ღვინის „მცნობარის“ სახელი ჰქონდა გავარდნილო („ფშაველი და...“, IX).

მსნობინარამ იხ. § 30.

მსრამვღებ-ბ მცირდება, პატყვსა და დიდებას კარგავს. ან სასახელო რა იყო იმ დროს, ან სააუგო, საგომობი? რითა ფასდებოდა, კაცდებოდა კაცი, ან რითა მცრევედებოდა? („ძე. და ახალი ფშაულ. პოეზია“).

მსრამლ-ი წვრილ წვიმაზე იტყვიან. მიფანტ-მოფანტა ნისლები, შიგ წვიმა

ჩაქსო მცრელია („ბაყაყთა აჩანყე-ბა“, III).

მსხმვნებ-ი მაცხოვნებელი. საბრლო მიხვდა: მწირია, ვინმე უღაბნოს მცხოვრები, ესეიძენა, რომ ჰპოვა კაცობრიობის მცხოვნები („უიღბლო იღბლიანი“, XI).

მსხრალ-ი ხავსე (მთვარე). იღვეო, მაინც ანათებ, მცხრალს ხომ რა ქება გქირაო? („მთვარეო...“); ჩიხვამ თქვა სალის კლდისამა, მთვარე რომ იღვა მცხრალადა („ჩიხვის ველზედა“).

მძიმ-ღინძილ-მბ-ი მძივები და ღინძილები (ტანისამოსის სამკაულად სახმარი პაწაწა ნივარები, — ღვინძილები). თვით ყოლია ქაეცა: უფრო ღამაში, ბრძყვილა, მძივ-ღინძილებით მორთული, გოგო თვალმურთხი, ცქირალა („მანდილი“, II).

მძიმე 1. მრავალრიცხოვანი, ბევრი. მძიმე ღამქარი მოიდა, ღამარის გორო აფსო („ხატმა გვიბრძანა“); მოდიოდა მძიმე ცხერის ფარები („ცრუაქნტ. აღმზრდ.“ ნაწ. I, თ. II). 2. საყვარელი, ძნელად დასათმობი. მძიმეა თავის ქვეყანა, თავის წყალ-ქალა ძლიერა! („ბახტრიონი“, XVI).

მძიმედ დინჯად, ნამუსიანად. (ქალს) მძიმედ უნდა ეჭიროს თავი,... თავის ქვარზე იქდეს („ფშაველი დედაკაცი“ მდგომარეობა...“).

მძინარას იხ. § 20.

მძინარ-შუშარა ძილ-ბურანში მყოფი, გამოუფხიზლებელი, გამოუშუშებელი. როგორც იყო, მხედარი გონებაზე მოიყვანეს და მძინარ-შუშარამ ნახევარი საყვარელი სიტყვისა სოფ... წაილულღულა („ოპ, რა კარგი ხარ...“).

მძლავარ-ი ფრინველი, ზამთრობით რომ თბილ ქვეყნებში მიფრინავს. ყველა მძლევარი ფრინველები გაიყრიფენს ჩვენის ქვეყნიდან თბილ ქვეყნებში („მწყერი“). (გადატ.) ამზის მიმტანი. გაულიტა ყველა და ერთიც აღარ გადურჩა მძლევრად („ივ. კოტორ. ამბავი“, V).

მძლივ იხ. § 2.

მწამ-ი წავი. „ერთი მწავი ენახეთ და იმან დაევაგიანა“ („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმრები).

მწაპე მლაშე, მწუთხე. ერთი პირმო-
ტეხილი ყურიანი ქილა დაგვიხვდა, შიგ
ყველის წვენი თუ გათქვეფილი ხაჟო
იყო, ღმერთმა უწყის, იღვა ქილაში მწაქე
და მწვარტე („ცრუებნტ. აღმზრდა“,
ნაწ. I, თავი III).

მწარელჩვილი (—მწერელთ-შვილი)
სულელი, უპკუო; ხაწყალი. „განა სულ
ქორწილი იქნება, მწერელჩვილი? მალე
შამოგელევა მუქთა სასმელ-საქმელი“
(—ღარეჯანი“, I).

მწვანი იხ. § 30.

მწვანობა იხ. § 10.

მწვანობა წვეტიანია. აქა-იქ შოჩანს ნა-
თალი, მწვეტი წვერები მთებისა („გიგ-
ლა“, V); „გაპ, მამა-პაპის საფლავნო,
კლდენო დამდგარნო მწვეტადა!“ („ალუ-
და“, VI).

მწიკვლი 1. ზნეობრივი უწმინდუ-
რება, შეცოდება. შემდეგისათვის მას
ფიქრობს, არ უღალატოს სიმართლეს,
ერიდოს მწიკვლსა ყოველსა, დაუმეგობრ-
დეს სინათლეს („უიღბლო იღბლი-
ანი“, V); მწიკვლი ენა აფი, ბინძური
ენა. ენაჲ, ენა ხარ? გაქვს მწიკ-
ვი ენა (თარგმ.) („ქაქაი“). 2. ჭუჭუბი,
სიბინძურე, უწმინდურება. ენითა ბო-
როტთა, აღსაესეთა მწიკვლითა შემწაემს
თავი შენი („გოდება დიაკვნისა“).

მწირობა ს ღარიბია. „რადგან ჩემი
ქვეყანა ამისთანა გმირებით მწირობს,
გთხოვთ ამოიჩიოთ თქვენილამ, ვინც
უფრო განთქმულია სმა-ქამით“ (ფარ.)
(„მუტელა“, VIII).

მწირული ღარიბული; სადა, უბრა-
ლო, შარტივი. აგონდებოდა თავისი ჩა-
მოთოენილი მთებია... თავისი ქობი მწი-
რული, სამოთხედ მისადებია („გველის-
მქამელი“, I); (მთაო) სალის კლდეებით
ამაყობ, თოვლითა, ყინულითაო; კენკეშა-
ურბან-ქუჩითა, პირიშზე მწირულითაო
(„მთა და ბარი“).

მწამარი წვრილი, გამწივანი, მაღალი
ხმა. „ცეცხლის ბალღები იმღეროდენ
მწყებრის ხმით, იმათმა წყვილმა ყურ-
თასქენა გატაცა“ („შთაბეკლ“, II); შე-
ნი ხმა უფრო გამჭვირი, მწყებრი და მკეე-
თრია („შეყვარებული“, III).

მწარნიპას(ა) იხ. § 21.

მწოლელა ცრურწმენით: აჟი სული.
რომელიც თითქოს შინარს დააწვება და
ახრჩობს. არა! მწოლელა დააწვა, ყელ-
ში დაუწყო ქერაო („სიმღერა“, — ეს).

მწურამ საქონლის შარდი; ლაფი, წუმ-
ბე. „ღვინის ქურს იმას მოველით; გაგვი-
მასპინძლდეს მწურითა?“ („იალბუხი“,
1). თავზე მწურეს დაიხსხამს
თავს-ლაფს დაიხსხამს, შერცხვება, სა-
ხელს გაიტეხს. მებრძოლნი ერთიმეორეს
კვლავ უსწორებენ გულებსა, — მაშ ხომ
ზურგს არ უჩვენებენ, თავზე დაიხსხამენ
მწურესა? („მანდილი“, II).

მწუხარ-ნი „მეტად ლამაზი, მოხდე-
ნილი, მშვენებით სავსე“ (გლ.). კარგნი,
ქართულად ჩაძმულნი, გამაპგოდებით
წყნარადა, ან, თუ დასხდებით, მწყაზარნი,
ვით ტრედის გუნდი ფარადა („ქალებს“).

მწულობელიც: „მეშველი, მწყალო-
ბელიც იქნებით, მხოიშნებელი“ („ფშე-
ლები“ — ძველს) ბეჭდვის შეცდომაა,
უნდა: მწყალობელიც.

მწუპარი იხ. § 41.

მწუპის და: მწყემსს და საწყემსოს
პატრონი ფშაელებს არ მოგვეცემს ზიანსა
(„მწყემსის სიმღერა“ — ისევ) ბეჭდვის
შეცდომაა, უნდა: მწყემს- და.

მწუპარა იხ. § 37.

მწაღანწაღარა (საუბრა) გაღატაკებუ-
ლი აწაღარი. როდესაც სოფელს გავიხ-
სენებ, მაშინვე თვალწინ წამომიდგება
ტყე, მინდვრები... მღვდელ-ღიაკვანი,
მნათე და გონების სიჩლუნგე, ქუდომ-
რუდებული მწაღანწაღარა, სუღია-მამასახ-
ლისი („ჩვენი სოფელი“).

მწაღარა ერთი მუჭა მომკილი ყა-
ნა, ხეღერი. ბარემ ერთს ყლიონს გა-
ვაკეთებ, მანამდე ყანაც შეიბერტყება,
შეშრება, მქელეურს ნამი აღარ შეკყვება
(„გასამართლ. ჩიბუხი“, I).

მწაღარა იხ. § 9.

მწამველი - ქაერის მკმეველი
ვისთვისაც ჯერ დანაშაულისათვის სამა-
გიერო არ გადაუხვლიათ, ვინც ვინმეს რა-
მე აწყენინა და ვერ გაუსწორდენ. (ხეე-
სური) ჰხედავს თავის ქაერის მკმეველს

ხატის კარზედ („წერილი ხეცურეთიდგან“).

მშნპ-ი იგივეა, რაც ცირცელი („პატარა მწყემსის ფიქრები“, სქოლიო).

მშრმლ-ი ნათესის მადნე მწერები (კალიები, ხოქოები...). (ყანა) მკრელმა არ გასკრას, ან სეტყვამ გარეგენოს, გაატიალოს („ყანა“).

მშპპნ-ნ-ი ცრურწმენით: ხატის შიკრიკები, წვრილმანი ავადმყოფობის გამავრცელებელი ანგელოზები (წარმოიდგინენ ქალების სახით). „ხატსა ჰყავს მოსამსახურეთი ჩაღრებივით, რომლებსაც ხატის დობილები ანუ მზავანნი ჰქვიან“ („ფშველების ამოდ-მორწმ.“).

მშარ-ი 1. ფრთა. არწივი ვნახე დაქრილი, ყვაე-ყორანებს ეომებოდა, ეწადა ბეჩაეს ადგომა, მაგრამ ველარა დგებოდა. ცალ მხარს მიწუზე მიითრეუს, გულისპირს სისხლი სცებოდა („არწივი“—არწივი). 2. სიგარძის საჯომი ერთეული, — ორივე გაშლილი მკლავის სიგარძე. ეს წიფელი ისეთი სქელი იყო, რომ ხეთი მხარი თოკი არ შემოსწვდებოდა („უსურვანის დასჯა“).

მშარბაშლილ-ი ფრთებგაშლილი. ყორანი მხარგაშლილი თავქვე წამოვიდა („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

მშარბილნი მარკვენა მხრიდან მარცხენა ილიისკენ (დაკიდებული). შიგ ის ვილაა მოხუცი მხარბილივ წითლის ფართითა? („კობალა“, II).

მშარპპმრინან-ი არწივის ებითება (ზოგ არწივს მხართან თეთრი ნიშანი აქვს). აქ: ცხენი არწივთან არის შედარებული. გვიგის ლურჯაი ბაგას ჰბავ, თვალით ცრემლები მისდისა, ტრტს უცემს მხარკვერიანი, ზურგი დაღარა მიწისა („გიგია“).

ნაზრამობით აზრით, მოფიქრებით. ისევ წინ წასვლა ჯობია ნაზრამობით ჩემითა („ქებათა-ქება“, — უცნაურია).

ნაბრამბი გარამებული, გამწარებული. რას არგებს მეკდართა სამეფოს სიცხოველ ნაახლებია? (გული) იქ დაის-

მხარმოვაზუშაზე, მხარმოვარუშაზე ფრთამოფრთაზე, დუნედ, უშნოდ მფრინავი. თეთრთ ხომ ამას ფიქრობდა, სულ სხვის ფიქრობდენ ყორნები, ყვაეები, ორბნი, ძერანი, მხარმოვაშფაშე სოვები („დათვი“, — დათვი...); (აღ:ზა) იქილამ აფრთბობს ყორნებსა, სვავთა მხარმოფარფაშეთა („სტ.—მასპ., IX).

მშმპ-ი ვინც ან რაც ხეცს. აქ: ზვირთების მკრელი. მესმოლეს დაუღვეელი ზვირთების ჩქეფა, ზრიალი... წყლის მხვევის ორავლისა ორკაპის ბოლოს შრიალი („უფროც დაბნელი, დაშეო“).

მშმპპლ-ი ქალი, დედაკაცი. მხვეალთ არა აქეთ ნება მივიღნენ იმ ადგილას, სადაც მსხვერპლი ეწირების („ლაშარის ჯეარის დღეობა“...).

მშპპპნ-ი რაც ხვივის, რაც ხუილის ხმას გამოსცემს. „გადიქცეს მხვივან ქარადა, იქროლოს ყოველ მხარესა“ („მთათა ერთობა“); დაგუბებული გრძნობები ქარს ემსგავსება მხვივენსა („აღარ მწილიან ვიშღერო“).

მსიბზლან-ი საქმის უჯულმა წამყვანი, მნავსავი. (ყორანი) წავა მხიბლავი თავის ყრანტალით, ხავსიან კლდეებს შუა შეუველის („დაჩარული მესტვირე“).

მსომიშნაშლ-ი შეცოდების მპატიებელი, მფარველი. „ღირსად აიტანეთ, ბატონო ბედნიერო... კურთხეულადა, დაკლელი ზვარაკი, დადგმული ტაბლა, მეშველი, მწყალბებელიმც იქნებით, მხოშიშნებელი“ („ფშველები“, — ძველი).

მშრინან-ი ფრთიანი (ნახმარია ლაშარის-ჯვრის ებითებად). ეხვეწე ლაშარის-ჯვარსა, ჩამოგეშველოს მხრიანი („მგოსანი“).

მშურაბ იხ. § 82.

მშპრამს იხ. § 30.

6

ვენებს ამოდ ცხოვრების ნაარამებია („გულში მატულობს ვარამი“).

ნაბს-ი მვასელი. რაც მე ვუთხარი ან იმან, არ ძალმიძს, გითხრა ნაასი („ცოლი ანუ...“).

ნაბარალ-ი „ცხვრის მწვავე ინფექ-

ციური ავადმყოფობა“ (გლ.), რომელიც საზამთრო სამოკრებოდან (ბაროდან) მთაში არეული ცხვარს უჩნდება ხოლმე.—ნაბარევი. ბუკანი მხოლოდ ერთს ღარდობს: ვაი, თუ ცხვარს „ნაბარალი“ მოუყვეს („გაველდა ცხვარი“ II).

ნაბარდნი-ი დაბარდნილი, თოვლდადებული (ფიგურ.) კუბრით ნაბარდნი დამდგარან ტყენი და მთანი გაღმისა („ბნელეთი“).

ნაბაშ-ი: გ რ ძ ნ ო ბ ი თ ნ ა ბ ე ჳ ი გულიანად გაკეთებული. ბარიდან გამოგზავნილი აზრია შემორჩენილი, ერთობის თაობაზედა წერილი გრძნობით ნაბეკი („მთათა ერთობა“).

ნაბთევი-ნამხრავი-მბ-ი ნაბთევები და ნამხრევები (ნაბთევი—ნაფრთევი — ცელის ერთი მოსმით მოთიბული ბალახი; ნამხრევი — მთიბავის მიერ ერთ გავლაზე გატანილი სვე). მთიბლები შეე წერტილებივით მოძრაობდნენ მთის ფერდობზე, აქრავდა მთა ნაბთევი-ნამხრევებით („ფშაველი და...“, I).

ნაბოტარ-ი „ირემს ყვირილობის დროს საშინელი მქისე სუნი მოსდის; სადაც კი გაივლის, ყველგან, ბალახებზე და მცენარეებზე, აბნევს ამ საზარელს სუნს“ (ვაჟა); ამ სუნს ნაბოტარს ეძახიან. აი ნაბოტარი ირმისა, ირმის სუნი მოსდის ირმისგან რქით მოგრეხილს თხილსა და წიფლის ბონცერებს („ნადირთა პატრონი“).

ნაბოტარ-ი ნაბოტები, გრძლად ნაბიჯები. (მელია) ცოტას ერთს ადგილს შეჩერდა, რა ნახა ნაბოტარები; არ ექაშინია, როგორღაც, ლომისა ნაბოტარები („მეჭლისი ლომისა“, I).

ნაბაშარი-ი ბუმბული, მტვერი; ბლვი-რი. — „მოიცა, მამალო, თუ შენი ჭავრი არ ამოვიყარო და ჩემებურად, ქორულად ნაბუერი და ბლვერი არ აგადინო, თუ შენი ღებები აქ, ამ ვერხვის ტოტზე არ ჩამოკიდლო“ („ჩენი მამალო“, I); დაჰკივის, როგორც მთის ქორი, და ნაბუერი ყანისა ნისლად დაედვა მიწორსა, როგორც ციავი ღამისა („უიღბლო იღბლიანი“, VII), (ფიგურ.)

ისე გენაცვლენით, რო სუ ნაბუერი ჩამომდიოდეს („თ. რაზიკაშვილისადმი“).

ნაბაბარ-ი (—ნაბაგარი) ბალახის (ჩაღის, თივის...) ნარჩენები, — ბურღო; რისამე ნავლექ-ნაფლეთები. ნაგაბარად გაიღებს იხ. გაიღებს. ნაგაბარს იქს იხ. იქ(ამ)-ს.

ნაბაშ-ი ნაგაზარი, კლანჭით, ბრკუალოთ დაქრილი. გვეზრდება ქორის ნაგაზი ერთი პატარა მამალი („ქორი“).

ნაბაშ-ი იგივეა, რაც გაგლილი. „ღამ-ღამ ჰხედავენ სურათსა ზევისგან ნაგალს გორაში („სტ.-მასპ.“, XV).

ნაბაშუ პატარა ტანისა, სუსტი, ჩია. „მხარე, მხარე... დაუქირე ერთი ნაგალა ციკანი, ტყუპის ცალი: რაკი ძაღლი კარგად შუუნახია, ჩეენც პატივი ვცეთ“ („ძაღლმა ციკანი მოიგო“, III).

ნაბაშარ-ი მოგლილი, მოთელილი. თივა მთიბლების ნათიბი ირმების ნაგელარია; ცოლსა ნუ ეძებ ღამაზსა—ბუერის ყმის ნახელარია“ („ბაპას მსოფლიო ფიქრები“).

ნაბაშალ-ი დავალული. ნოყიერად ექმენ ნაგვალი მიწა, როგორაც წვიმამ მოსულმა ციკა („ბუნების სურათი“).

ნაბაშევი-ი: მ გ ლ ის ა გ ა ნ ნ ა გ ლ ე წ ი მგლისაგან დაგლეჯილი და ცოცხლად დარჩენილი. ქოხები ჩალური იღვა, გვერდებჩამოფლეთილი, მგლისაგან ნაგლეჯს ცხვრებს მოგაგონებდათ („ჩემი მოგზაურობა...“, I).

ნაბაშარ-ი მოფიქრებული, მოსურ-კებული, ვანზრახული. „გებეწეწებიანთ თქველს საყმოშიით, ნაგონარი საქმე კეთილად მოუხდინოთ, არა შეანანოთ...“ („ფშაველი და...“, VI).

ნაბაშარ-ი ნადავლი, ნალაფევი-დემური ცოლსა კითხულობს, დიაცი არსად არია. აღარსად მარჯვენა მოჩანს იმისი ნადავლარია („სისხლის ძიება“, V).

ნაბირ-ი: ნ ა დ ი რ თ ა პ ა ტ რ ო ნ ი ნადირის მფარველი, რომელსაც ქაღის სახით წარმოიდგენენ. „ჩვენ, თუ გაგონია, ჩვენი პატრონი გუყავს, იმას ამ ადგილის დედა და ნადირთა პატრონი ჰქვიან“ („უძლური ვირი“, II).

ნადირობა ნადირობად, სანადიროდ. „შენ ნადირობა დაბეალ, მე შემობა ვარ წამოსული“ („მოკეეა“, მოქმ. III, გამოცემა I).

ნადობი იგივეა, რაც წაწალი. ქალი ეძახის ვაჟს წაწალს და ნაძობს, ვაჟიც ქალს — წაწალს და ნადობს („ფშველე-ბი“, — ძველს).

ნადურდნი უშნოდ, უხეიროდ ნაკეთები. (ძალდია) ჩამოიციდა წელზედა რაღაც ნადურდნი ხმალია („ძალდია ხიმიკაური“, IV).

ნადურდნი მოხარული. საქორწინლოდ სამი ქვაბი ლუღია ნადურდნი („ხევს. ქორწ.“).

ნაძბრი (ვ.რ.) („ბახტრიონი“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ნავსი.

ნაძბს-ი ნაშიერი; ნაში. „მე სრულ აღარ მებდება, ქალო, ქათმის ნავსი; ხუთი-ექვსი რანიმ მოვზარდენ და ისეებიც ქორმა გადამიკრია“ („საშობაო მოთხარ“, — სტუმრები).

ნაძნა-ი: ღეთის ნავენები წვევლა: არგასხარელი, ღვთისაგან შეჩვენებული. „რა გაუქირდა ისითი იმ ღვთის ნავენბსა, რომ დააობლა ეს ბაღლები“ („ღარეჯანი“, III).

ნაძს-ი აქ: „ეშმაკი, ხუშარა“ (ვაჟა). დაუღეგარი ჭაფარა, ნავსი, კვერცხების ბარია დახტოდა ხიდან ხეზედა, ჩვენსკენ ექირა თვალთა („ტყის სურათები“).

ნაძბრეველი-ი ქრისტე. როგორ მოტყუვდა ნაზარეველი, მშობა-ერთობის გეგმას რომ სთხზავდა („სად არის ქრისტე?“).

ნაძი-ი მორთული, მოკაშული (ვერცხლით, თითბრით...). „ეს ვინდა მოღვაწისლივით, თითბრით ნაზიის ხმალითა?“ („ალუდა...“, V).

ნაწლობინ-ი იგივეა, რაც ნაწვლევიანი. ათასკან ლიბი გვერდობი, ბოლოში ნაწლობიანი („ქართ. ქორწ.“).

ნაწობარი-ი ნაწვავარი, ადგილი, სადაც თოვლის ზევი იდვა. „გაზაუხულზე, როდესაც ზევეები დადნება, ნაწობარებში კენკეშა და ჩაღუნა ამოჩნდება“ („ბატარა მწყემსის ფიქრები“); „რა წამსაც კი გამშრალს ნაწობარზე ამოვა ჩაღუნა,

შუბუა, კენკეშა ან კინკარი, დათემა უნდა იგემოს“ („ლათი“: — ყველა).

ნათაგური: ნათაგურის თხილი-ი თავისაგან საწამლოდ მიწაში (ხოროში) შენახული თხილი. „მელა ნათაგურის თხილს შეაქცეოდა“ („ერუბენტი. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. II).

ნათაგური-ი პირველად მოგებული ბატკანი, — დოღის თავი (ამ ბატკანს ჩვეულებრივ, ხატს სწირავდა მეცხვარი). რამდენიმე წელიწად აუტეხეს ჩსუბი ერთს ჩობანს, რომელსაც ცხვრის ნათავარი თხილი მიუყვანა ხატში („უძმოს-ქმა“, II).

ნათგლა: ხელმხარის ნათგლა იგივეა, რაც ხელმხარის განათგვა (იხ. განათგვა). ხატში „ხელმხარის ნათგლის“ დროს საქირთა ხეისებერი („ხევს. ქორწ.“). შაბათის ნათგლა უქმედებს (შაბათს) საკლავის (თხის, ციკნის) დაკვლა, რაც უქმის გატეხის უფლებებზე აძლევდა გლეხს. შაბათის ნათგლა იმამს მღვდლობრებს, რომ ფშველს შეუძლიან ამ დღეს იმუშაოს, მხოლოდ იმ დღეს უნდა თხა დაკლას და სათლები მოანთოს („ფშველები“, — ძველს).

ნათგლა-ი (— თურქ. თოწ(?) „მტკერი“) „ნარიუი ხეები“, „წყლისაგან გამოჩეუული ხეები“ (ვაჟა). „ვინ იცის... მოსქდეს მიწის ზევეები, დაგვიწყოს არაგვმა ქვის და ნათოსის სროლა“ („ორავ. ცხოვრ.“ I); „როცა წყალი აღიდგება, ქვა და ნათოსი მოაქვს, მაშინ პირალმა ნაბირევი დგები: საშობარობას ეერიდებო“ (იქვე) || ხის ნამტვრევები. ერთი დათეს წაეწყვი ნაწოლსა, ამოღვა, ამომეტოტა, მესროდა ქვას და ნათოსსა („ხის ბეჭი“, VIII).

ნათგლარი-ი თოვის ტყვიამოხვედრი-ლი (ა. შან.). გაწერიტ გულსისხლიანი ყვინი ნათგლარია“ („ბახტრიონი“, XVI).

ნათგლანი-ი ნ. § 14. ნაბაზინა-ი ადგილი, სადაც ტყე უკავთ. ჩვენს ზევი, ნაკაფიანებში ხმაურობა ისმოდა („შელის ნუკრის ნა-ამბობი“, III).

ნაბაზნი-ი ნაპრილობევი, პრილობის ნაწიბურის მქონე. მხოლოდნი ხვისიანები

ჯავის პერანგებს ჰყვარაღენ, თან კაზ-
მულს ვეფხვის უღვაშით ნაეკენს ლო-
ყებზა პერანგდენ („ძალიკა ხიმიაკუ-
რი“, II).

ნაპპანში: ნაკეანში ბალახი
ძველად სამტრო ბილიკზე, ბილიკის ორი-
ვე მხრიდან ერთმანეთზე გადაკვანძვდნენ
მალალ ბალახს, ისე კი, რომ მგზავრის
გავლისას გახსნილიყო. გუშაგები ამ ნა-
კეანში ბალახის შემოწმებით იგებდნენ
მტრის მოსვლას და სათანადო ზომებს
იღებდნენ. აღარსად გუშაგები ჩნან მთის
პირთ დარჩად მდგომარედ, აღარც ნაკ-
ეანში ბალახი მტრისა ნავალის მსხომარედ
(„მთათ ძილი“).

ნაპპმთ-ი 1. გამოკვეთილი, გამოკრი-
ლი. იმ კლდეზე იყო კიბე ნაკეეთი
(თარგმ.) („პაჭი“. ნაწ. I, V); 2. აკრძა-
ლული, უქმად გამოცხადებული. „ნაკეე-
თი“ არის უფლისათვის შეთქმული ერთი
დღე მოსავლისათვის („ფშავლ. აზრით რა
როგორ განდა?“). 8. ნაწილი, ნაშთი. მა-
შასაღამე, ამათ ენაშაიყ უნდა დარჩომი-
ლიყო ნაკეეთი (ელემენტი) ამ ხალხების
ენისა (ვარ.) („ხევსურები“).

ნაპშუ-ი ქსოვილის ნაფლეთი. „შენ,
ჩემო დარ, გირჩენავ, მამასეე ჰყვანდე
გვერდითა: ან წყალს მიაწვდი, ან წყლუ-
ლებს შუახვევ ნაკუწებითა“ („ბახტრი-
ონი“, VIII).

ნალბკ-ი, ნალბხ-ი 1. „უწმინდური
ადგილი“ — ისეთი ადგილი, სადაც დე-
დათწესიან ქალებს უხდებათ ყოფნა ან
სიარული. ამ ადგილებში ხატის მსახუ-
რებმა არ უნდა გაიარონ. მინდილოსნების
სამრევლოები ხომ ერთიან პირქვე დაგ-
ვიყ; დიდი და პატარა სრულ დედაკაცე-
ბის „ნალაქში ამოგვათრია“ („რამე-რუმე
მთისა“); „ახლოაჩი მიეღვეთ, გიგოო, ნა-
ლახში ნატარ ხო არა ხარ, ხატის კარს
რად ერიდები?“ („სცენები“ — სცენა
ხევსურეთში). დიაცთ ნალახი
დედათწესიანი ქალების ნასიარულევი.
დიაცთ ნალახის მხვეტავი
უვარგისი, ვინც ქალებს წირვში ტრია-
ლავს და ვაჟაკალო საქმისა არაფერი
გაუგება. „შენ გიუარკვია, ვინაცა საბრა-
ლო არი, ბეჩავი, თვის დღეში ომუნახეე-

ლი, დიაცთ ნალახის მხვეტავი“ („გოგო-
თურ და აფშინა“, III). 2. ნაცემი, ნა-
ვეემი. „სხვისა ნაყმევი, ნალახი გამოად-
გება ვის რადაჟი“ („სისხლის ძიება“, III).

ნალაპში („რამე-რუმე მთისა“)
ბუქდვის შეცდომაა, იხ. ნალაქი, ნალახი.

ნალაპ-ი 1. ხმარებაში გაღეული,
„გაცვეთილი ცელი“ (ვაჟა). ჩაველ და
ისე ჩაეთიბე, როგორც ნალევემა თივანი
(„ფშავლები“, — ძველს). 2. მცხრალი,
გაღეული (მთვარე). მთვარე ამოჩნდა ნა-
ლევი, მახარობელი ქვეყნისა („გიგ-
ლია“, V).

ნალაპარ-ი ლეშნაქაში, ხორცნაქაში,
ხორცით (ქონით) გასვრილი. ზევით,
კლდეებში, არწივ-ყორნები ქვებზედ ნა-
ლეშარს ნისკარტებს ლესენ („ყარსის
ბოლოს“).

ნალაწ-ი „ხმელი ხის ტოტი“ (ვაჟა).
გავსტეხე ერთი ნალეწი, დავიბუხუნე სამ-
ჯერა („მონადირე“, III); ფეხებს ელიზ-
ბარი ფრთხილად სდგამს, თვალებს იქით-
აქეთ აცეკებს მგელივით... ფაჩა-ფუჩი
მოესმა, ნალეწი გატყდა („ნადირთა პატ-
რონი“).

ნამბარნილპ-ი 1. ადგილი, სადაც
ცხვარს მარილს უყრია, მარილს აჭმე-
ვენ. ხალხი იმას დასდევს თან, როგორც
ცხვრის ფარა ნამბარნილეს („დროშა“, II).
2. მარილნაქაში. ხშირად დამძღვრებში
მწვანის ბალახით, ნამბარნილეები, ისა და
თვალავეა (ვირი და ირემი) ერთმანეთსა
ლოკავდნენ („უძლური ვირი“, IV).

ნამმბტურ ნამეტნავად, მით უმეტეს.
„ჩვენ ისეე შრომა გვირჩევენ, ოღონდ
კი ვებნეთ ბავასა, ნამეტურ ზამთრის ყინ-
ვაში ტყე და მინდორში ტანტალსა“
(„ბრძენი ვირი“, IV).

ნამშვლპმინან-ი ნამშვლვევიანი, ნა-
მეწყრალი. ნამშვლვევიანი დელენი თით-
ქთა ქვევრიანები („სისხლის ძიება“, V).

ნამაქლ-ი ხვავის ნარჩენი, ნაკაწი.
„რაც ნამკუდები რჩება, ხომ არ გადაე-
ყრით მაშა?“ (ვარ.) („პაპასი და...“); გა-
მოხადე არაყი ერთი ქვაბი, რა თქმა უნ-
და, ნამკუდებისა, რადგან თავანკარ პურს
არაყისთვის კვეთამყოფელი კაცი აბ
დაპხარჯავს („სცენა“).

ნამბჰუარ-ი: ნამტყუარში ფეხი უღვას იხ. უღვას.

ნამუხისაღბ იხ. წ 20.

ნამუშაველ-ი იხ. წ 80.

ნამშო წარმონაშობი, შექმნილი. კაი საქმეც კარგი რამ გახლავთ, ვინაღვან იგია ნამშო იმავე კარგის ადამიანისა („ყოველდღიური ფიქრები“).

ნამძვრამი-ი ნაპურები, ნამი, ცვა-რი. ყვაილთ პირს ეკონებთან ციენი ნამცვრენი ცისანი („არავს“).

ნამწყრალეველ შემომწყრალად, მტრულად. ჰმეგობრობ ალი-მუსიას, ნამწყრალეველ ხარ ძმასთანა („თმაგველა...“).

ნამხრამი-ი ზოლი, გათიბულ ადგილს რომ ეტყობა. დერეფანში მწოლარე კარახელი გულმტკიენულად შეპყრებდა პირდაპირ დაყუდებულს მთას, სადაც უკვე ნამხრეუები ჩანდა („ფშაველი და...“ I).

ნანდაურ-ი „წაწალი“ (ვაჟა), საყვარელი, გულისტოლი. ...ან შენი ნანდაური მქნა, გულს ჭაერად ჩაგეჭრებოდი, ანამც ძმა ვიყო მოწილად, ცოცხალს არ გაგეყრებოდი („ფშაველი და...“, IV).

ნანორღვენი-ი დიდი წვიმა, თავსხმა. „ერთხელისა, შუალამისას, დიდი ნორღვენი მოიდა, დელგმა, აედარი“ („დარეჭანი“, I).

ნანოვლარ-ი რასაც (ან ვისაც) ოფლი უღვრია, — დალილი, გაოფლიანებული. „თათრები ვხოვეთ, მოგვიდის ცხენები ნაოფლარია“ („ბაბტირონი“, XVI).

ნანიროვლამი-ი ნაღვაწი, ნაამაგარი; სახელი, დიდება. კაცო, მე და თორღვა ერთხელ „ფიხონში“ ვართ და ერთურთის მემჭობიას ჩვენი სალოცაეების ნაპიროფლევზე ვესობროითლებით (= ვებასებით) ჩვენებურებს („რამე-რუმე მთისა“).

ნანოხ-ი რაც გააოხეს, ცხიმწაცხე-ბული, ცხიმწანმული. გამოიტანეს შუბები დღემით ნაოხის ცხვირითა (ისტ.-მასპ., X).

ნაშურ-ი ნაჟონი, ნაწური; წყარო. ნაჟურნო სალის კლდისანო, უფსკრულში ჩაახველეთა („სისხლის ძიება“, I).

(ფიგურ.) მიიღე, სარეკელასი როგორც წისკვილში რაკენი, ეს ჩემი შენთვის მოძღენილი სალამი, გრძნობის ნაჟური („იკაისი საიუბილოლი“).

ნარღიშობა თარეში, პარაში. ისევ გამოვლენ დევები საფრებიდამ და დამწყებენ ნარღიშობას („ყოპალა და იახსარი...“).

ნარინიბა პატარა, ნაცრისფერი ჩიტია, — ნარჩიტა. აუარებელი ფრინველთა გუნდი ამაყი არწივიდან დაწყებული ნიბლია, ნარისჩიტამდე („ზაფხულის სინმრები“).

ნარჩოხ-ი 1. ნარჩენი. სეაი... ცდილობს... მოეწონოს ფრინველთა მეფეს, რადგან იმის ნარჩოხით ბევრჯელ გამაძლარა („ბუნების მგონების“, II). 2. ნარჩოხ-მე-ბი იგივეა, რაც დამარჩოხი. „ღმერთმა შეიწყალოს... ნარჩოხები ღმერთმა უცოცხლოს მამგონედ“ („უძმოს-ძმა“, III).

ნასადგომარ-ი სადაც წინათ ვისიმე სადგომი იყო. ადგილი, რაზედაც საყდარი სდგას... წმინდა ადგილად მიანიათ: „აქ თამარ-მეფის ნასადგომარია ასაჟ“ („ერთი კვირა ხევსურეთში“).

ნასახ-ი შექმნილი, გაჩენილი. რასდაც ვეძებდით ზესთა ბუნების ნასახსა („მთათა ერთობა“).

ნასახალარ-ი სახელგანთქმული, სახელმოხვეჭილი. ერთხელ ნასახელარმა ერეკლემ თავის ლაშქარს ნადიმი გაუმართა („თელა-ბიქი“); „რა ჰქენი? — ჰკითხა: — მოხვედ ნასახელარის თავითა?“ („მამიდის დანაბარება“, IV).

ნასაბურთან: („ცრუებენ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. II) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ნაოგურთან (იხ. ნაოგური სახელგამი).

ნასმარ-ი ვაღარა, თეთრი თმა. მალე ვბერდებით, ნასერიც მალე გვერევა თმაშია („გუთნისდელის ჩივილი“).

ნასმი-ი „ბედი, იღბალი“ (ა. შან.). რა ქნას ბეჩავმა საბარლომ? ჰხედავს, არა აქვს ნასმი („უიღბლო იღბლიანი“, XI).

ნასმისარ-ი სისხლიანი ადგილი. ნადირყუჩის მამულში ხარები ნასმისარზე შეცივდენ (ვარ.) (პატარა მწყემსი“).

ნასრამ-ი ნასროლი. „მართალ გამოდ-
გა ნასრევი, ყორანს უელიდა ფრთისასა“
(„ალოდა...“, V).

ნასტუმრალ-ი სტუმრად ნამყოფი.
ნამი უმტრევე მწვანეზედ ნისლებს ნას-
ტუმრალთ. მრავალთა („მთათ ძილი“).

ნასულდგმულარ-ი მოსულიერებუ-
ლი, სულჩადგმული. ნასულდგმულარი
ოქენითა ჭერ ისევა ვარ ფხიანად („შე-
ბოჯეხინა...“, ჭედებო“).

ნასსრამიწამ-ი სიყვარულით გამოწ-
ვეული, ნასიყვარულევი. ვინა სთქვა:
„ტრფობა ბერდება და სატრფილო სა-
განი, ყინულს ეკალს დაისხამს წამწები
ცრემლით ნაბანი, ცრემლითა ნასურვი-
ლევით, დრო რა გაივლის და ხანი?“
(„სიყვარული“).

ნასხმამ-ი ნაქერი, სიგარძევე გაჭრილი
ხაკლავის ნახევარი, — ფეშხო. (გასპა-
რას) უკან მოსდევდა თავის დახლიდარი,
იმსაც ერთი ცხვრის ნასხები ეკიდა და
საესე ხურჩინი („ხოლერამ მიშველა“, I).

ნატაბლ-ი ტაბლის ნარჩინი, ნასუფ-
რალო. დედაკაცებს ნატაბლი ქვაბებით,
ჩამებით შინაც კი მიჰქონდათ („მათურის
ხმალი“. I).

ნატმეპარ-ი ნატბევი, ტბანადგომი.
თვალს ეერ ვაშორებ ბახტრონს: აყვანი-
ლი შყვე შვილადა. ნატბეგარია სისხლისა,
დღეს განისვენებს ტბილადა („კახეთს“).

ნატმტნ-ი თათების, ტოტების კვალი,
ნათხარი. იქვე დათვის „ნატოტნიც“ ეტ-
ყობოდა („მონადირის ნამბობი“).

ნაწარბანალ-ი „გამოჩინილი მატყლის
საუკეთესო ნაწილი“ (ვაჟა) (შდრ. ფარტე-
ნა, ფარტნის). ილვიძებს ქვირი და კერა
საჩერის ბილის ჩქამითა, გაივსეს კალ-
თა-უბენი დიაცთა ნაფარტნალითა („მთა-
ში“. IV).

ნაწმეპ-ი მოცელილი ბალახი (შდრ.
ნაბთე-ნამხრევები). „ეაწენ ნაწმეპზე
ნაწმეპს“ („სტრუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I,
თავი III).

ნაწმლაბ-ი ფლატე, ბრამი. შეხე, კურ-
დღელა მოუქლავ მაგ ბერიკაანთ ბე-
როსა: ჩასაფრებია ჭეჩილში, ნაწმლატის
პირში, დელოსა („პირველი განაფხულის
სურათები...“).

ნაწმტანისა უმაჟლოდ დადებული
კვერცხი. საწიწილე კვერცხები არ უნდა
იყოს ძველი, შეციებული და აგრედვე
ნაწმტანისა („კრიტიკა... ვართაგავა-
სი“, III).

ნაწმურაბ-ი ცოტა წყლით აზელილი.
იმათთვის საზრდოდ ენატერის მუდამ
თაფლი და შაქარი და თითონ კმაყოფი-
ლია, თუ აქვს ნაწმურევი ნაცარი („უილბ-
ლო ილბლიანი“, III); არას უშლიდა ზედ
სისხლი, ნაწმურევი მიწის მტვერითა
(„ეთერი“, XI).

ნაწმხმარ-ი ნამხხერევი, ნაწმხენი,
ნამხევი. „კაცის სიკეთე პურის ნაწმხე-
რითე კ-ლთ: ზე გქონდა დაბნეული“
(„ფშავლები“, — შენამქ); ძვალებს კი,
მცირე ნაწმხერსა, იქვე აწუბოდენ ერთა-
და („ხის ბეკი“, IV).

ნამმარამ-ი რასაც ქერქი აცალღეს. კა-
კალი, მისი ტანი და შიგა-შიგ ტოტები
არის ნაქერქი („კაკალი“, VI).

ნამამრამალ-ი ხისთვის აცლილი სქე-
ლი ქერქი. ქობს კედლები ერთმანეთზე
დაწყობილი, გაუთლელი ნახჩებისა (ხე-
ები) ჰქონდა და ზედ ნაქერქალი ეხურა
(„შალავა ნანახი ხატი“, I).

ნამომლ-ი: გო ხით ნაქოლი გო-
ხებით, ლოდებით აშენებული. (ფიგურ).
(ჩალხია) რძით ნაზეღს, კირით ნაგებსა
კომქსა ჰგავ გოხით ნაქოლი („ქირისუ-
ფალი“).

ნამლ-ი ნამრალი. მისი ლოცვა ესმოდა
მხოლოდ მის გარშემო შამბნარს, ბუე-
რებსა და კლდეთა ნალთა („დიდი წი-
ფელი“).

ნამლადრ-ი დანასერი, ჩამოშლილი.
(კლდე) უმსგავსად არის მოთუთხნილი...
ნაქაწრი, ნალადრი, დეღმა-დეგარისგან
გაგლილი და ჩამოღარული („კლდე მტი-
რალი“).

ნამლალურ-ი ღალა, მოსავალი. ხოლო
გლახობა თავის „ნადელების“ ნალალურს
უდგებს ხელში ჩარჩებს („გაციკირთ?“);
ნალალურს ერთის მარცელისას ას კოდზე
მეტსა საზრობენ („ნახევარ-წიწილა“, II).

ნამლველ-ი (ფიგურ.) ბრავი, ბოღმა.
„მე არ მებრალევი, ლუხუმო, მოუნათ-
ლავი აროდის, მაგათ სიძუნტის ნადევი

ველში დღელით ამოდის“ („ბატრიონი“, XIV).

ნაღვინარება-ი აღიარებული. შნოდ არის ნაღვიარები შამა-პაბითვე, ძველად, დამალის ცრემლი ვეჯკაცმა, არ გამოპფონოს ველადა (ვარ.) („პირისუფალი“).

ნაღვინარება-ი „გახარებული, ჩაღრმავებული, ჩანთხარი (წყლისხავა)“ (ა. შან.). დამკერდეს დიუელის გორი, ინოს მთა ქიუხიანი, ყინჩად ნაღვინარები აქა-იქ ხეები შალდაყიანი („მწყემსის ანდერძი“). ნაღვინარები იხ. § 80.

ნაშენობა-ი სადაც ყანა იდგა, ნაყანევი. ნაყანად ძლიეს შეატყობდით, ისე უღმერთოდ დალიეს (ვარ.) („ნახევარ-წიწილა“).

ნაშენობა-ი „ხატის მამული“ (ვაჟა). ხატის მამულის ნაწილი, რაც სოფლის ცალკეულ მცხოვრებს ეუთვნოდა. კარახელი რომ ნაყევრალსა ჰხნავდა, ხარი გაუხდათ ავად, უღელში ნაბამი („ფშაველი და...“, I).

ნაშენობა-ი ბარში ნაყიდი ადგილი-მამული და სახლი. ხოშისა აუჩნდა ქალის, სანდოს, მთხოვრები, კარგი, მდიდარი, ცხერიანი ოჯახები, რომლებიც ნაყილობაშიაც ცხოვრობდენ და ფშავეშიაც არა ჰქონდათ ბინა მოშლილი („ფშაველი და...“, VI).

ნაშალ-ი დანგრეული, დაქცეული. თავზე დასკერისთ ნაშალი ძველი კოშკიცხე მწუხარი („პირველი ვაზაფხულის სურათები...“).

ნაშალა: ნაშალაის ბაწარი ერთხელ მოქსოვილის დარღვევის შედეგად მიღებული ძაფი. დაქპროლებს, შაიკუნება (ყოფილის გერი), რო ნაშალაის ბაწარი („ფშაველი და...“, XI).

ნაშაშრ-ი დაშაშრული, დაშესკარი, დაქარული. ფენი გვექნ ველთ ნაშაშრნი, თმები ვაგვბოია ბირკებით („ობლების სიმღერა“).

ნაშენი-ი 1. ნაშენები, აშენებული, აგებული. ჩემი სახლ-კარი ვერ ვიცან: ტურფად ნაშენი ჰყვაროდა („საშობაო სიზმარი“). 2. ნაშეირი, ნაშატი. ნაშენი ცხერის და ძროხისა ფარებად კარზე მომდგარა („ვაზაფხული“, — ყინვისხავა).

ნაჩხატ-ი ნაყამირალი, უხნავი მამული. ვინც არ იყამებს კეთილსა, იქცეს მიწად და წყალად! ან თუ ნაჩხატის ჭოყრად, ძროხების საქმელ ჩალადა! („მიკლავა“).

ნაშაშრ ნაცრისფერი. „მთას ვეფხვი ვნახე მტირალი, ლეკვი წინ ეღვა ნაცარა“ („კითხვა-პასუხი“).

ნაშაშრ-ი მგლოვიარე, ძალიან დამწუხრებული. ახალს საფლავეზე ტიროდა ნაცარდაყრილი თმაზედა („კითხვა-პასუხი“).

ნაშაშრ-ი ციებით ნაავადმყოფარი. შვილის წლის ნაცივარს ჰგვანან ფერდ-კარგული ხეები („მთაში“).

ნაშაშრ-ი 1. მძაღლი. მაგრამ იმათაც თვისი ნაშაშრები ეჯავებოდათ და ველარ სენობდენ (თარგმ.) („ქაჯი“, ნაწ. II). 2. იგვევა, რაც წაწალი. ქალი ეძახის ვაქს წაწალს და ნაშაშრს („ფშაველი“, — ძველს, IV).

ნაშაშრ-ი („ლათვი“, — ყველამ) ბეჭდვის შედგომა, იხ. ნაწილი.

ნაშაშრ-ი ნაფუთი, ნაგლეჯი. ნაძოძი ტყვიის ალუდას კალთაში ჩაშლუბოდა („ალუდა...“, I).

ნაშაშრ-ი წვეთი. „ციხეზე მიეკრევი-ნებ მარჯვენას შენის ქმრისასა, ჩამოდიოდეს ნაწვეთი, ლიბოს აღნობდეს ქვისასა“ („ფშაველი და...“, VIII).

ნაშაშრ-ი ვინც იწვნია, ვინც გამოცადა, იგება (გასაჭირი). წინად ნაწვენეები ჰგრძნობდენ სამიშროების სიახლოვეს („ორავულის ცხოვრება“, III); ვფრთხილობ, ათასჯერ ნაწვენევი შენის ხრიკის და ქლინძისა („მოგენდო. ისიც მაშინებს“).

ნაწილი-ი 1. პური; ხაყვები. „ღმერთო, ნაწილის გამჩენო! შენ უშველე ამ ოჯახს“ („საშობაო მოთხარა“, — სტუმრები); „ერთი კვირა მაგას ნაწილი არ უნახავ, გამტკნარებულია, აღარც რჩოლის და ყუფის თავიდა აქე საწყალს“ („ერთგული მეგობარი“, II). 2. ზიარება. მოძღვარმა კოვზით ამოიღო ნაწილი და წარმოთქვა: „ზიარების მონა ღეთისა მუცელა“ („მუცელა“, V). 3. ასო, სარცხვინელი. მაშინ თამარმა უბრძანა მისთვის

(ჯაცსთვის) ნაწილზე ყაღალა დაეკრათ (ვარ.) („საიღამ წარმოსდგა ლაშქრობა?“).

ნაწილიან-ი იღბლიანი, დიდი ძალის მქონე. წახვალთ, მშვიდობით ვერ ილით, ხატი ჰყავ ნაწილიანი („თიან. ფულტ.“ — უკაცრავად).

ნაწამპ-ი გამოკვერილი, გაფხავებუ-ლი: ფაქიზად ნაკეთობი. თქვენც რომ გე-ნახათ, იტყობით ნაწეპებია კვერითა („ქებათა-ქება“, — იუდასავით).

ნაწლავიც იხ. § 14.

ნაწურთინი იხ. § 5.

ნაწუნობა წყენა. ღმერთმა გიშეე-ლოს სიკვდილო, სიცოცხლე შეენობს შე-ნითა და შენც, სიკვდილო, ფასი გქე სი-ცოცხლის ნაწყენობითა („მოგონება“).

ნაპამ-ნუპამ-ი აქა-იქ ნაპამი, ზოგი შეკმული, ზოგი დატოვებული. როცა მთელი ცხოველების კრება მივიდა დათ-ვის დასატირებლად, თავიანთ ბატონისა ნახევარი ლეშიდა დაუხვდათ, ისიც ნა-ჭიჭნი, ნაპამ-ნუპამი, რამაც მხეცები უფ-რო გააბრაზა და ააღელვა („დათვი“, — გამარჯვებული).

ნაპანენ-ი გრძელი, მსხვილი ნაწნავი თმისა. ადგა და ხელი გააბა ნაპანსა გიშრის თმისასა („ფშავლები“, — ძველს).

ნაპირმაპარ-ი ვინც იშრომა, იღვა-წა,—ღვაწლმოსილი. მოგვალით ჩვენისეე ხელით, მოძმეთთვის ნაპირმაგარი („ილია ქვეკვაძის სახსოვრად“).

ნაპირმაპავ-ი ნაშრომი, ნაღვაწი, ნაოფლარი, ნაპაგარი. ჭეჭილო, ნაპირ-მაგეო, უფლის წყალობით მოსულო! („ჭეჭილო“).

ნაპლიპა „კრიჭა, ნაეილა“ (ა. შან.). თუ სარკეელა რაკუნობს, ნაპლიყაში დის ხეავია („მთაში“).

ნაპოს: ნაქოს ნატეხი („ცრუებენტ-აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. I) ბეჭდვის შეც-დობაა, უნდა: ხაკოს (შდრ. დამბალი ხაკო).

ნაპრამ-ი კრილობა. „მკლავშიაც ხომ სპირს ნაქრევი, ველარ მუშაობს წელი-თა“ („ბახტრიონი“, X). ნ ა კ რ ე ვ ი ა ნ ი: ნაქრევიანი სახე აქვთ, ნაქრევიანი თავები („ზმანება“).

ნახაღ-ი: მრავალ კირს ნახა-ღი მრავალი კირის გადაშტანელი, გა-შობრძმედილი. „ნძელია, ბრისყო, მის მოკვლა მრავალ კირს არი ნახაღი“ („სისხლის ძიება“, VIII).

ნახანის როცა, როდესაც. მოკვედები, დამიტირებენ, სუღარს ჩამაცემენ კრელ-საო, ნახანის სუღარს მაცომდენ, დებს დაუქერენ ხელსაო („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“); ნახანის აუად გახლიან, მკითხავთან წავიდიანო („ჩანაწ.“).

ნახარშულა მოხარშული ცომის ნა-წილი, ხინკლის ქერქიდან რომ აპყვება თითებს. „რაკი ნახარშულა მასდევს თით-სა, მოხარშული იქნება“ („სტენები“ — ფშავლ. ცხოვრ., III).

ნახამარტხან სანახევროდ, ნახევარ დროს. „მე, როგორც მწყემსი, ნახევარ-თხან შინა არავარ“ („ფშაველი და...“ VI).

ნახალარ-ი ხელშენავლები. „ცოლსა ნუ ეძებ ლამაზსა — ბევრის ყმის ნახე-ლარია“ („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

ნახარხალო ცერზე წამოსაცემლი, კბილებიანი იარაღი. ფანდურის მუცელ-ზე ჩალხიას საცერულს, „ნახერხალოს“, გაუდიოდა ჩხაკა-ჩხუცი („თიან. ფე-ულტ.“ — უკაცრავად).

ნახაჩ-ი ნაპობი, გაპობილი ხე. ცეცხ-ლზე დიდრონი ნახეჩები ეწყუო რცხილი-სა და წიფლისა („შობის წინა-ღამე ტყეში“); ცეცხლი დავანთე ძლიერე, ნახეჩები ეწყუო ძელაზე („ჩემი ახალი მეკვლე“, V).

ნახაწე-ი 1. ხეწით გაკეთებული. გა-შოხვეწილი. ხონჩაზე ქერის პურ გვედვა; ხელში კაპრიან ჭამიო, ეანხვეს გრიგო-ლის ნახეწი, კაკლის ნუერისა არიო („აქა ამბავი...“). 2. ხის ჭურჭელი (ხონ-ჩა, პინა, ჭამი და მისთ.). ცხენებს და-წვევითეე წელები კახეთს ნახეწის ზიდ-ვითა („ძვ. და ახალი ფშავლების პოე-ზია“).

ნახლართინ-ი დახლართული, მზაკე-რული. „ვინ იცის, ნათრეე კაცია, არ იყო ღალატნიანი, დუშმანი არ გავე-ფრთხილოს, საქმე ქნას ნახლართინი“ („ბახტრიონი“, XIII).

ნახმეურ-ი დაღუღი, ჴესმუღი. საძიღღ მტეხავს კისერსა ნუნუა ნახმეურია („ერთი სიყვარუღის ამბავი“, IV).

ნახმვღარ-ი „ნახახღარი“ (ვაჟა). „მე ერთი ძვღი მოგხეღე, ჴვიღო, ემა ნახოვღარში, მუხღისა, იქნებოღა ორი აღღი“ („შთაბეღღ“, I).

ნახხრბვ-ნუხხრბვ-ი აქა-იქ ნახრავი, ბოღოღმღღ გამოუხრავი. „ხღლა კი ასეთს ხმელს ძვღლებს დაეძებ ნახრავ-ნუხრავსა“ („მთათა ერთობა“).

ნახხჩმღი ხს. ნახჩჩი.

ნაჯღამვღ-ი ჳირნახღი (მოხავღი, თივა). იგუღვენ ძნას და თივასა, ფაციფუციბენ თემები, არ გახღღეს საეშმაკოღა, საზოვეღ, ნაჯათევები („მთაში“, II).

ნაბა-ნაბახს ნელ-ნელა. (სეავი) დახნახღებღა ცაშია გუღღინჯაღ, ნებანებასა („მთათა ერთობა“).

ნაბსიღთაღ თავის ნება-სურვიღით, ძაღღაღუტანებღაღ. მგღღებიცი ერთობას ღღუღიან ნებსიღთაღ, თავის ჳართათა („მთათა ერთობა“).

ნაბფინიღრაღ მშვიღღაღ, ძაღღაღუტანებღაღ. აქ: თავის ღღღით. „რამღღენი ნებწისიერაღ, ავღღმყოფობითა, რამღღენი ტუკიღთა კვღება უზიარებღელი, კარგი, აღღამართაღი კაცები“ (ვარ.) („პაპასი და...“).

ნაიღ-ი ნაიბი. არაფერს იმჩნეღს ღღუღით, ისეა, როგორც ნეიბი („ერთი სიყვარუღის ამბავი“, VII).

ნაღღაღ გვიან, ღღი ხნის შემღღეგ. „მაშინ საღ იყო თოფის ხსენება, ნეღაღღა გაჩნღა თოფი“ („ტრუჳენტ-აღმზრღღ“, ნაწ. II, თავი III); ნეღაღ მოვიღა სუმეღღი, სუმეღღი სუროღღიანი (ვარ.) („ბახტრიონი“).

ნაღღსიღვ-ნ-ი ჩამავღი მზის სხივები, მკრთაღი სხივები. ცის ტატნაღ მისღღეს მთის წვერებს ნეღღსიღენი, როგორც გვეღღები („მთათ ძიღი“).

ნაღღსიღვღ-ს მკრთაღაღ ანათებხ. (ჩამავღი მზის სხივი). მაგრამ მის სხივსა უკანასკნელსა შეიარჩენს თოვღი მაღღღისა მთისა და მწუხრის ბინღღით ღღაბი-

ბაღღი შორიღამ მოსჩანს, ნელ-სხივობს ისა („ქაჯი“, 14).

ნაღღს-ი ნე მსი ს კუღღი „ძაფი“ (ვაჟა), ნემსის ყუნწში გასაყრეღი ძაფი. როღღის ღღავარე მართასა ნემსის კუღღები, თიკეები? („ღღაშარობა“); ნემსს და ნემსის კუღღს ეძებენ, თითონ ნავავსა სთხრიანო (***) „მე რო...“

ნაბბარ ნეტავ, ნეტავი. ნეტარ რაღღუნღა კარგს ყმასა სამკღღავე-საფუხარია? (ვარ.) („საიქიოზუგ“); ახ, რა ჳაღო გეკვღეს შუაზე, რამ მოგვთიღღისმა ნეტარა! („ქეღბათა-ქეღბა“, — ღღუკარ).

ნაბბრვ-ი „ზანზარი, რყევა“ (ა. შან-). თან ფეხს ღღუღემს ვაჟეცი, მიღამო იწყებს ნოქრევისა („მოგოთურ და აფშინა“, I).

ნაბბრვ-ბიბინ-ი ნოქრევა და ბიბინი (ხს.). ცხენების ნოქრევა-ბიბინით მტვერი ცას მისწვღა ძირითი („მწყუღღის სიმღღერა“).

ნაბღა იგივეა, რაც ნაღღაგ. თუ ის ჩავარღა უფსკრულსა, შენ თან ჩაკუვები ნაღღა („მთა ღღ ბარი“).

ნაბღაღ ცხაღღა, უღღავოა, რა თქმა უნღა, როზ... მშიერ-ტიტვეღღი, ბეჩავნი ნაღღაგ აგიბირღღებით („ობღღების სიმღღერა“); ის ნაღღაგა ცხონღება იმ საქმეების ჩამღღენი („ივ. კოტორ. ამბავი“, VI).

ნაბღაღ (ხეღღს.) იგივეა, რაც ნაღღაგ. „ამაჩი ღღღგოში ნაღღე არ იქნების“ („სცენა მთაში“). „გღღავანი“ შასღღაღი ნაღღე არ იქნების“ („სცენები“, — სცენახეღღსურეთში).

ნაბაზ-ი „წაღღი, სურვიღი“ (ვაჟა). (კოღღაღს) ნაბაზი ჳკონღა, წიფღღსა საღღმე ფუტურო სჩენოღა („წიფღღი და კოღღაღა“).

ნაბაზურ-ი „მშუგუღაღი“ (ვაჟა). ნიგზურს ხეღღი წამოგოღლო, ღღღგეს ცეცხღღის ჩინჩხეღაღ („ფშავეღღი და...“, XI).

ნაბაზრბ 1. პირუტყვი (ან ნაღღირი) შუბღღე თერი ნიშნით. ნიკორა დათემა, რომელსაღ უფრო სიქეიანეზე თავი მოჳკონღა, ჩორბი ღღაკიღა (***) „გაციონოთ“. ნიკორა ხაღღხი (ფაგურ): აღღინისტრაციის ხაღღხი (ვისაც კუღღე უწყების განმასხვავებღელი ნიშანი ღღარა)..

ნიკორა ხალხი გამრავლდა, ქვეყანაც იმათ ხელშია (ვარ.) („ქებათა-ქება“, — დროე-ბა). 2. ხარის (კამერის) სახელია. შინ ღმუის ხარის ნიკორა, ბანს აძლევს ქარის ღრიალსა („მამას ელიან ბალებში“).

ნირ-ი „გუნება“ (ვაჟა). ქეიფის ნი-რი გააფუქეს თავებმა („სათაგური“, IV). ნისპარტხ: ტრედს სიმშვიდით ნის-კარტს მოაკრიანო („ფშველი და...“, XI) ბეკდვის შეცდომაა, უნდა: ნისკარტი.

ნისლა 1. ნისლისფერი, ნაცრისფერი. ლაშარის გორზე შამოდვა ათასი ქისტის ცხვარია, ასი კურბტი რქათეთრი, ორასი ნისლა ხარია („გალაშქრება...“). 2. ღო-რის სახელია. თვალწინ უდგია თავისი სახლი..., პატარა ძმა..., ტახი — ნისლა („საახალწლო სიზმარი“, I).

ნიბრ პატარა ღოჭი. ნიტრით წყალი მოიყუდა, დალია და ერთი მადიანად ამოიხენეშა გოგრამ („გოგრა“).

ნიშ-ი „ნიშანი, წმინდა ადგილიდან ადებული ქვა“ (ვაჟა). გადასახლებულებს ძირითადი სალოცავის ნაგებობიდან ან ამ სალოცავის ადგილ-მიდამოდან ახალ სა-ცხოვრებელ ადგილზე მიჰქონდათ ერთი ქვა. ამ ქვავზე პატარა კოშკს აშენებდნენ და მასთან ასრულებდნენ ღვთისმსახუ-რების წესებს. ამ ახალ სამლოცველოს იმ ძირითადი სალოცავის ნიში ერქვა. გადასახლებულთ აქედან ნიშები აქეთ შეუცვლელი და დღესაც მიაქვთ („ლაშა-რის ჭვარის დღეობა...“).

ნიშბაბით ნიშნის გებით. კბილებს მიღრქენდენ ნიშგებით, ჩუმად კუქებსა ჰკალავდენ („სიზმარი ამირანისა“).

ნიშბაბ-ს ნიშბით ხევტს. აქ: ხარბად ჭამს კოვზით. ლაღოლა ამ ღროს მკადით ამოტენილს ხის ჭამსა სტორავდა და ჰნიჩ-ბავდა ხისავე კოვზით („შობის წინა-ღამე ტყეში“).

ნიორჩ: მოკერეფ ნორჩ ჩაღუნას („პა-ტარა მწყემსის ფიქრები“) ბეკდვის შეც-დომაა, იხ. ნოყლა.

ნობლი: მოხვედა თილის ობოლი („ლაშარობა“) ბეკდვის შეცდომაა, უნდა: ობოლო.

ნობტო ჩგუფი, გუნდი, ფარა (ფრინ-ველისა, ცხოველებისა). (ფრინველები) ნობტო და ნობტო მოდიოდა... სსდებოდენ კლდის კინუხებზე („ყორანი“).

ნობტო-ნობტო ფარა-ფარა, ჩგუფ-ჩგუფი. „მაჰსხლეტენ ნობტო-ნობტო ცხვარს, ჭოგს და მიუდისთ“ (ვარ.) („პა-პასი და...“).

ნობშა ნორჩი, ახალნერგი მცენარე-დღეს იმის ადგილას ახალი წიფლის შიმელებია ჩამწკრივებული: ნოყლა, ახალგაზრდა ხეები („ლიდი წიფელი“).

ნობრივი ნობრივეი ცხვრის გასარეგო შეძახილი. (ფარას) უკან ცხელი მის-დავდა ჭოხის ბეჭნით და ნელის სტვე-ნით: „ნტრეიეე, ქსიეიეე“ („ცრუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თავი III); „ნტრეი, ნტრეიეეი აშუჩი, აგამუჩი“ („სცენები“, — ფშველ. ცხოვრ., სცენა I).

ნუ გეშის ნუ გეშინია. (გული) მეც იმას მეუბნებოდა, აუშფოთებლად, დინ-ჯადა: „ნუ გეშის, არ მოჰკვდებო, ისევ იქნები ბიკადა“ („სნეული ვიყავ“).

ნუმც იხ. § 22.

ნუნუბ ღვინის ებითეგია (კაცის სა-კუთარი სახელიც არის). სიმართლის სად-ღერტქელადა ნუნუას ჰსეამდეს ჰქითიო („ამოცანა“).

ნუნუ-ი კორძი. (ჯამი) ვანხევს გრი-გოლის ნახეეწი კაკლის ნუქრისა არიო („აქა ამბავი...“).

ნუნუ ნურაფერი. მტერს ნურა კარგი შენც არ მომიკვდი! გაგიგონია? მაგრამ, მტერს ნურა კარგი, ყურადღე-ბასაც არ აქცევდენ დევები მუცელას (ვარ.) („მუცელა“).

ნუნუბ იხ. § 22.

ნუნუბაბ იხ. § 22.

ნუნუბაბ ხმაურით ღვრა, ჩუხჩუხით დენა, სხმა (სითხისა). ნატყვიარი სკირს გულშია, სისხლი ამოსდის ნჩქლევითა („მაცნე“).

მ

მიანი: („უძმოს-ძმა“, II) ბეკდვის შეცდომაა, იხ. ონა(ი).

ოლარ-ი (მრ. ოლრები) (ბერძნ.) „მღვდლის სამოსლის ნაწილი, — ყელზე ჩამოსაცმელი გრძელი და ვიწრო, ოქრომკანი ნაქარგი ქსოვილი“ (გლ.). „ნეტაუ ჩვენ თოფ-იარაღნი ქალას მურყანზე დაჰკიდა... ანამც გვაქცია ხუცადა, ყელზედ ოლრები დაგვიკიდა“ („ხმა მთილამ“).

ოლე ტბის ან მდინარის პირას დაგუბებული წყალი; გუბურებიანი ადგილი. ვერაფერს გავხდი, ვეიყინებ, როგორც ბაყაყი ოლეზე („მარტო გამზარდა...“); მაშვრალისათვის მქადიც კი ქადაა, შაქრის პურია, ურდო წყალიც კი ოლესი ღვინოა, როცა სწეურია („გლეხის სიმღერა“).

ომშიმთ იხ. § 29.

ონა(ი) ონავრობა, რბევა, აწიოყება. „—ვაჰმე, რა ონა გიქნავეთ ლაშარის ჭვარის ყმაზედა!“ („ფშალები“, — ძველს); „გცხვენოდესთ, ხევსურნო, რა ონაი ჰქენით ჩემზე!“ („სცენები“, — სცენა ბარში); „რა ონა ჰქენით ამ საწყალს კაცზედ?“ („უძმოს-ძმა“, II).

ონაბ-ი ეშმაკობა, მოხერხება, ოინი, ხრიკი. „მართლა, ი ქალკუბრ რა იქნა? იმის ონარი იქნება!“ („გიგლია“, I).

ონხ-ი მძორი, ლეში. დაე, აყროლდეს სოფელი, სრულიად დაღრღნან კიათა, ზედ იფარფარონ ონხებზედ სვავთა, უმსგავსო ფრთიანთა („დაე, აყროლდეს სოფელი“).

ორ-ი: ორთა შუა საშუალო. მოურიგდა თვით რაიბული ერთ თემნად ჭვარის საწერს, როგორც ორთა შუა შეძლების კაცი („ფშაველი და...“, IX).

ორპირ-ი ორღესული, ორივე მხარეზე პირის მქონე. ისიც წავიდა მორთული მშვილდ-კაპარკით და ფარითა, მუზარად თავზე დადგმული, წელზე ორპირის ხმალთა („პოს და ქართლოს“, II).

ორპირად ორიგად, ორმწკრივად. დარბაზის კერასთან ორპირად დამდგარი ხალხი ელოდა (ნეფე-ღედოფალს) („ფშაველი და...“, IX).

ორფერ-ი ორნაირი. აბორიალებს ვაკეცსა გრძნობა და ფიქრი ორფერი („შემოდგომა მთაში“).

ორფეხა (საუბრ.) კაცი, აღმიაინ. ეს სხვა ორფეხამ შეიტყო, კაცი გაჯავრდა მშვილია („პროვინციის ქებათა-ქება“). **ორძაშა** კარგი ცხენის ეპითეტი. ერეკლე ბატონიშვილი ტახტზეთ ჩამოსულაო, ორქაფა შაუკაშმეზეთ, საომრად გამზადულაო („ხევსურები“).

ოფლ-ი შრომა, გარჯა, მუყაითობა. ეგ დალოცვილი, დიდი ოფლის კაცია („სოფლის სურათები“, I); || ნაოფლარი, გარჯით შეძენილი. „სიმშვილანი, განა არ იცი, რაც ოფლის პატრონი ბრძანდებიან“ („ტყის კომედია“, მოქმ. I).

ოფლით: „ალაღის ოფლით ქაშა“ სკობია ქურდობას („ძვ. და ახალი ფშაველ. პოეზია“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: ოფლის (შღრ. ოფლი).

ოღოშ ოღონდ კი, მარტო, მხოლოდ. „ოღოშ იარაღთ ნუ ამყრი, რა ვქნა, გაგიწეე ყმობასა“ („გოგოთურ და აფშინა“, III).

ოღონდაც I. იტყვიან გაკვირვების დროს: აკი, ხომ. დაუცქერდი კარგად... ოღონდაც შეენიშნე, რომ ის ხალხი ერთს კურდღელს მოსდევს („კურდღელი“ — საწყალი); „კარგად დაეკვირდი: ტყის პირს რომ მიღწია, ცოტა ხანს დაეყუდა. ოღონდაც კაკაბა“ („ცურუენტ. აღზრდა“, ნაწ. I, თავი III). 2. (ნაწილ.) იტყვიან დადასტურებისას: ცხადია, რასაკვირველია. „ოღონდაც, ოღონდაც!“ — დააქვემდებარება დიაკონმა (ვარ.) („პაპასი და...“).

ოჩან-ი ჭიუტი, ურჩი (პირუტყვი). პატრონის ურგები იყო, ერთი ზარმაცი, ოჩანი („ბრძენი ვირი“, IV).

ოჩამინტრე ცრურწმენით: ნადირთა მფარველი ღვთაება, ნადირთა პატრონი. აქ: რევენი, ხეპრე, გაუთლელი. ხეპრე, ტეტია, ვილაყ ოჩამინტრე გლეხი წამომდვარა, მთელი თვეობით პირდაუბანელი („ბიურკოკატის ჩივილი“).

ოჩხო-მანხო აჩხორილი. „ე მავსთანა ოჩხო-მანხო რაე შემეჯახება, მუღამ გზას ვუქტეე“ („სათაგური“, III).

ოხმარე („დაე აყროლდეს სოფელი“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: ონხებზედ (იხ. ონხი).

მხარ-მომხარ-ი (ხაუბრ.) ცული, ავო
ზნისა. „წამო, მეგობარო, წამო, წავე-
ლეთ, მოვშორდეთ ოხერ-მოხერ ხალსს!“
(„ლიღებ. საჩუქ.“); ||ვიგინდარა. დღეი-
დან ოხერ-მოხერები მას ვერ გასთელენ
ფეხითა („შენდამი“).

ოჯახისშვილ-ი კარგად, შეძლებუ-
ლად მცხოვრები. დარეჯანს მამითადჷ.

პამალაუშობ-ს ყოყლოჩინობს; პარ-
პაშებს. „მამალი... აქ ჩვენს თვალწინ,
ჩვენს ეზოში პამალაუშობს და ჩვენზედ
გაპატრონება მოსწადებია“ („ჩვენი მამა-
ლო“, I).

პანტა-პუნტა (ხაუბრ.) უფარგისი
ტყის ხილი, პანტა და მისთ. „რაში მეპ-
რანება რკო და წიფელი, პანტა-პუნტა“
(„კოდალა“).

პაპა 1. მამის ან დედის მამა, ბაბუა.
პაპაის შვილო მოხუცი მიმართავს
ახე ბავშვს. „დაჰკიქე, დაჰკიქე, პაპაის
შვილო!“ (ვარ.) („პაპასი და...“). 2. მამა-
მაცაცის საყუთარი სახელია. ატირდა პა-
პაის ცოლი, მოსთქვამს, ქვითინებს მწა-
რდა („პაპას ცოლ-შვილის გლოვა“).

პაპათეულ-ი „მამა-პაპისეული“
(ა. შან.). იხილოს მიწამ შშობელმა: გუ-
ლი გვაქვს პაპათეული („ომის წინ ჭარის
სიმღერა“).

პაპეულ-ი მამა-პაპისა, მამა-პაპეული.
მეორე ლოცვა: თუ ტახტს დაგვარგავ,
წამერთმის ყველა პაპეულიო (თარგმ.)
(„ორღეანელი ქალი“, მოქმ. I, გა-
მოსვ. X).

პაპრამლთ ტიღუნს („პატარა მწყემ-
სის თიქრები“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ-
სახელეზში პაპუჩელთ ტიღუნა.

პ-პარამ-ს: ჳირს ჳპარავს „შენი
ჭირიმე, შენ გენაცვალე“-ო, ეუბნება.
ერთმანეთს ჳირსა ჳპარადენ, შენიჭი-
რიმეობით ელაპარაკებოდენ („შეყვარე-
ბული“, II).

პარაშუნან პატარა პარკი. თან პა-
ტარა ჭორაკა დაჰყავდა მოხუცებულს,
ზედ ტილოს და შალის პარკუქანები აე-
ციდა („ერთგული მეგობარი“).

პატა პატარა, ცოტა. „მე თქვენ გი-

„მეუშაში“, ოჯახისშვილებიც დაიპატოიებ-
დენ ხოლმე, მაგრამ ის იმათთან არ წავეი-
დოდა („დარეჯანი“, II)

ოჯახისშვილანი გარედან სტუმარი
ეძახის ხოლმე ასე სახლში მყოფ მასპინ-
ძელს. „სად ვინა ხართ, ოჯახისშვილე-
ბო?!“—მოისმა გარედან რიხიანი ხმა
(„მოგონება“).

3

ჩვენებთ სეირსა, აბა პატა ხანს დამაცათ!“
(„მეჭლისი ლომისა“, V).

პაპას-ი ბერძნული მითოლოგიით —
ზევის ფრთოსანი ცხენი, რომლის ტო-
რის ღარტყითაც პოეტური შთაგონების
წყარო ამოხეთქა მიწიდან. აქ კი ჩემი
რაში — პეგასი უნდა შევყავნო, რადგან
„მოლექსია“ თორღვას არ მოსწონს („რა-
მე-რუმე მთისა“).

პარანბა პერანგისამარა, მარტო პე-
რანგაცემული. ჩამოვხტი და პერანგა გა-
რეთ გამოვარდი („ლომობიერი მონადი-
რე...“).

პირღ-ი თოფია ერთგვარი. საქვეყ-
ნოდ ვერ ათქმევიანებდი ბეროს, რომ ქარ-
თულს, ნამეტანა იმის თოფს, ბერდანგა
ან პიბოლი სჯობიაო („აფხუშორობა“).

პირ-ი 1. ნაპირი, კიდე. გამასტყვრა
მუცალის თოფი, კლდის პირი დაიშლებო-
და („ალუდა“..., I). 2. ერთიანი გადაწყვე-
ტილება, ერთსულოვნობა. ხალხის პირი
დაქუცმაცდა, დანაწილდა და გაიყო
(„ბოჭაული“). 3. წყება, რიგი, ჭერი.
„ერთი პირი ცოლ-შვილი დამეხოცა“
(„მელია-სერეფენია“, V). პირად

1. ნაპირზე, განაპირავს. ნისლიო, ასხედით
ცის პირად, ელვეო, დანათოდ ღრუბლებ-
ში („ზღვამც ააღელვა...“). 2. წყებად,
რიგად. მოხეტიალიყო ზოგები ოცპირად,
ორმოცპირადა (ვარ.) („გიგლია“).

3. პირდაპირ, პირუთვნელად, მოური-
დებლად. ვინ მეყანა ან მეგობარი, ცრუ-
ვი ან პირად მთქმელია („ცოლი ანუ...“,
IX); 4. პირადად, თვითონ, უშუალოდ,
პირისპირ. „უსტაბაშებიც აქა გვყავს,
ნახე ისინიც პირადა“ („სახეყარ-წიწი-
ლა“, VII); ღმერთმა დასწყველოს დია-
ცი, გელაკლუება პირადა („ქებათა-

ქება“, — იუდასავეთ); 5. პირში. არ სტო-
ვებ ჩაუყლაპავსა, რაც ჩაგვიარდა პირადა
(„ქებათა-ქება“, — მელო). პირს კა-
ტანაცემი მოულოდნელობისაგან გა-
ოცებულში, სახტად ღარჩენილი, ნირწამხ-
დარი. ლეთისუნელი პირს კატანაცემი
დარჩა და დიდხანს ვერ გამოჩვეულიყო,
თუ ეს რა საქმე დაეპართა („გასამართლ.
ჩიბუხი“, II).

პირბაღმბა პირადი ინტერესი, პირადი
უსიამოვნება. განა არ იქნება, კაცს კაც-
თან პირადობა ჰქონდეს და სწორედ ამ
აღძრულის პირადობის წყალობით, შე-
ფერებულად, ღირსეულად ჰკიცხავდეს
მას, ეისტანაც წყალი ამღვრევია? („თი-
ან. ფელეტ“, — ვინც).

პირბაბთ მთის აქეთა მხარეს, მთის
გადმოღმა. (კაცი) პირაქათ გადმოიყუ-
ნეს, დაბლა დააგდეს ვაკეზე („გველის-
მკამელი“, XII).

პირბაბთაქალ-ი მთის გადმოღმა მცხო-
ვრები. იმის მიზეზი, რომ ხევსური მშვი-
დობიანობის დროსაც კი არ იშორებს
ტანინად იარაღს, არის არა ვარეშე მტე-
რი, არამედ ისევე ხევსური, პირიქითე-
ლი ან პირაქათელი, ხშირად უფრო ქის-
ტი („ხევსურები“).

პირბაღმბა, პირბაღმმ ზემოთკენ, აღმი-
საკენ (ზღრ. პირთავქვე). ნამარბილვეი
ჭიხვის ხრო პირაღმა შამოდიოდა („დაქ-
რილი ვეფხვი“); მგზავრმა შეხედა პირ-
აღმე, წინ უდგას მაღალი გორა („სტ-
მასპა“, II).

პირბენელ-ი საწყევარი სიტყვა:
არგასახარებელი, პირშავი. „არც კი შაპ-
რცხვა იმ პირბნელს თირუხანსა, დამი-
ძახა: „მძახლო, აბა არაყან არან გიდგა-
ნა? შავგასმიენ ბატარანი!“ („დარეჭა-
ნი“, IV).

პირბაღმამხულ-ი „პირგაღმსილი“;
სახაუბროდ მომზადებული. ამ დროს მო-
ვიდა მეზობლის ბიჭი პირგაღმამხული
(„სისხლის ძიება“, IV).

პირბანსტრამბულ-ი ვისაც ნაცრის-
ფერი ადევს, — გაფითრებული, ფერდა-
კარგული. „მამ დადგა, დადგა წისქვი-
ლი?“ — იძახოდა მესამე პირგანაცრე-
ბული („წისქვილი“).

პირბაუხსნელ-ი ვისაც მარხვის შემ-
დეგ სახსნილო არ უქამია, გაუხსნილებე-
ლი. „ვია დედას მტრისასა, ხვალ უნდა
პირგაუხსნელები დავრჩეთ?“ („მობის
წინა-ლაქ ტყეში“).

პირბაბაშულ-ი აქ: მღვრიე, შავი.
აქა-იქ გაიმტვრევიან პირგაბაული ღვარე-
ბი („არაგეს“).

პირბაღმამულ-ი პირდაცობილი. ჩა-
რექას გადაწოდა ხელი, გვერდზე ნაღ-
გომს, ყანწით პირდაფეულსა („ღრო-
შა“, III).

პირბაღმამულსა: („ღროშა“, III),
ბექდვის შეცდომაა, უნდა: პირდაფეულსა
(იხ. პირდაფეული).

პირბაბაშულლილ-ი ფხაღამტერული,
დაბლაგვებული (იარაღი). კიღობანზე
ეკილა პირებჩაეღილი ნაჭახი („ცრუ-
პენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. III).

პირბაბ-გაბაულლილ-ი („ცრუპენტ.
აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. III) ბექდვის შეც-
დომაა, იხ. პირებჩაეღილი.

პირბაბაშაქ(მ) 1. ქვევითკენ, დაღმი-
საკენ. მგზავრმა ჩაიღვა საგძალი, პირთავ-
ქვე ჩაეფარო („ბაბტრიონი“, III); პირ-
თავქვე ჩაეღლებს ამბობენ ჭავარასა და
თიქანსა („ჩანაწერები“). 2. თავით ქვე-
მოთკენ, წყლის დინების მიმართულებით.
ორაგული თავის დღეში პირთავქვე არ
დადგება, არამედ პირაღმა დგას მუღამ
(„ორაგულის ცხოვრება“, II).

პირბითა პირისახიდან. (აღაზამ ზეია-
დაურს) აპკრა ნიშნად, სახსოვრად სამი
ბალანი პირითა („სტ.-მასპა“, VII).

პირბით-პირბაბამდე კიღით-კიღემდე.
ზედ მოდიოდა მისივე ცხვრის ფარა,
მთელი ის მინდორი პირით-პირბაბამდე
ეკირა (ვარ.) („ცრუ-ციხელა“, III).

პირბილტოსაქამ ილტოსაკენ (მღინა-
რა), ილტოს მიმართულებით. პირილ-
ტოსაკე გადვიდენ, გავლეს ჩაბანოს
ტყეები („ივ. კოტორ. ამბავი“, V).

პირბიშა (Phelipaea coccinea) მცე-
ნარეა, რომელსაც მუღამ მზისკენ მიქ-
ცეული ერთადერთი წითელი ყვავილი
აქვს. პირბიშე მზის მოტრფიალეა („ქუ-
ჩი“); მხოლოდ მდინარის ხმა ისმის, დაბ-

ლა მიქანავს ხველითა და უფსკრულს ჩასტყვრს პირიმზე მოღერებულის ყე-
ლითა („სტ.-მასპ.“, XV).

პირიმზინან-ი ღამაჲ. ვერ შესმინა
ვერარა თავის დას პირიმზინანსა („მწვემ-
სის სიმღერა“).

პირინსა იხ. 5 25.

პირინსპირ ერთი ნაპირიდან მეორე
ნაპირამდე. გაითქვა მუცელას სახელი
პირისპირ ქვეყნისა (ვარ.) („მუცე-
ლა“, II).

პირინსპარ-ი სულის მკითხავის (იხ.)
ნაამბობი. სულის მკითხავი კი მკვდართა
სულებსა ჰყავსთ ტუსაღად დაქერილი.
ამან უნდა გამოიტანოს სულების სურვი-
ლი ანუ „პირისქარი“ („ფშველების ამა-
ღდმორწმ.“).

პირინსპან რაიმე გადაწყვეტილების
მიღება, რაზედმე შეთანხმება. აქ: ხაოშ-
რად მომზადება. „(მანშემ) თქვენი პირის-
ქნა გაიგო, ცა გაუწიოდა სნეულსა“
 („ბახტრიონი“, VIII).

პირინსწამალ-ი თოფის წამალი, რო-
მელიც ჩახმახზე აქვს დაყრილი. თოფს
უცვლის პირისწამალსა, მტერს მოუს-
ვერად ელოდა („გიგლია“, VI).

პირინჰით მთის გადაღმა, მთის მეორე
მხარეზე. თუ გადაგვასწრეს პირიქით,
ჩვენთვის აღარა დღე არი („განგაში“).

პირინჰით-ი მთის გადაღმა მხარე.
მოგვივლენ პირიქითთა არწიენი მდლის
მთისანი („სოფ. ხახმარტი“).

პირინჰითელ-ი, **პირინჰითულ-ი** მთის
გადაღმა მცხოვრებობი. მოიღენ პირიქითელ-
ნი—არწიენი მდლის მთისანი („ცოტა რამ
გელხთნი...“); მთაზე უენებლად გადმოხზ-
დენ პირიქითელს მგზავრები („გველის-
მკამელი“, VII).

პირკომლიან-ი კაუიანი თოფის ები-
თეტია. ბევრისა თოფი შავკიდე, სიათა
პირკომლიანი („ფშველები“, — ძველს).

პირლამაზ-ი ღამაჲ, კარგი შესახე-
დაობისა, გარეგნობისა. „პირლამაზს კი
ნუ ემებთ, ბიკო, სხვაფრივ იყოს დედა-
კაცი ღამაში“ („პაპას მსოფლიო ფიქ-
რები“).

პირმზინთ-ი მზიანი ფერღობი, —
მზვარე. პირმზითები, ანუ მზვარეები მა-

ლე შრება („ფშველი და...“, V); ისე
როგორ მოსცდება შენილი, რომ ყვითლად
აღარ გამოიყუროს გაღმა პირმზითიღამ
 („წიფლისჩიტა“).

პირმსუბუქ-ი „ცოტას მკამელი“
(ვაჟა). „ძალიან პირმსუბუქი ხარ, ათს
ხინკალს რო შაშქამ, მეტერთმეტეს ხე-
ლით გადაიყოლებ (ლოგინში)“ („ფშვე-
ლები“, — შენამც).

პირმშობ რასაც მურა პირი (სახე)
აქვს, — რუხი. „მე თუ მომემხრო დათ-
ვიცა, მასთან პირმურა მგელია, შენს დამ-
ღონებელს ბატონსა დღე დაადგება ცხე-
ლია“ („ნახევარ-წიფილა“, VII).

პირნათლ-ი 1. ღამაჲ, კობტა. ბუ-
ლულა გარინდებულა ერთად პირნათლის
ძმებითა („მთათ ძილი“). 2. პირნათელი,
შეურცხვენელი. „რად არ მაძიხვედ, წი-
წოლავ, პირნათლი, სახელიანი?!“ („ბახ-
ტრიონი“, XVIII).

პიროფლიან-ი 1. სახეგაოფლილი,
სახეოფლიანი. თედემ მაინც არ დაიშალა,
პიროფლიანი მუშაობდა („წისქვილი“). 2.
„ომში მებრძოლი, ომში მომკვდარი“
(ა. შან.). კარგს ყმათ საკარგუმოს ასმევეს,
მოიხსენიეს გვედარია, პიროფლიანნი, ვი-
ნაუკ-ი ლაშქარს მოკლული არია („გა-
ლაშქრება...“). ლაშქარის ვერის პი-
როფლიანნი, „ლაშქარში დახოცილე-
ბი“ (ვაჟა). „შიწყალოს ლაშაროქვრის
პიროფლიანნი“ („ფშველები“, — შე-
ნამც).

პირ-პირ ნაპირ-ნაპირ, ნაპირზე, პირ-
ზე. არავლის პირ-პირ აჩქამებს გიგლიას
ცხენს ნაღებსა („გიგლია“, II).

პირისისხლიან-ი 1. ჭირისოფალი. ყო-
ველივე დაზარალებული ოჯახის წევრი
„პირისისხლიანად“ არის სახელწოდებუ-
ლი და ყველა მორიდებულთა იმასთან
შეხლას, მის წყენინებას („ფშველი
და...“, II). 2. გახისხლიანებული. „პირ-
ისისხლიანის მსინჯველი შეილის, დუშ-
მანიმც არია“ („ბახტრიონი“, III).

პირმშპ პირქვე, გულდაღმა. დავწვე
პირქვა და ვიფიქრე, რო ხმალსა სჯობავ
ხანჯარი („ფშველი და...“, XI).

პირმშუ-ი ავი სულების წინააღმდეგ
მებრძოლი ერთერთი ხატი (შდრ. პირ-

ციცხლი, კოპალა, იახსარი). გარდა ამისა ხატებად ჰყავს გამხდარი ზოგ-ზოგი გმირებიც, მაგალითებრი: სულა-კურდღელა, პირტეცხლი, პირქუში („ფშველები“, — ძველს); შეიპყრეს პირქუში ღვევბმა და წაიყვანეს ხეშხვეს („კოპალა და იახსარი...“).

პირშამ-ი იგივეა, რაც პირზნელი. „ქისტებისა კი არა, უფრო იმის ჭაერი ექნება, იმ მზუბნელის, იმ პირშაის“ („მოკვეთ.“, მოქმ. II, გამოსვ. I).

პირსამცხლ-ი ავი სულეზის წინააღმდეგ მებრძოლი ერთერთი ხატი (შღრ. პირქუში). გარდა ამისა ხატებად ჰყავს გამხდარი ზოგ-ზოგი გმირებიც, მაგალითებრი: სულა-კურდღელა, პირტეცხლი, პირქუში („ფშველები“, — ძველს).

პირწბილ-ი გაწბილებული, შერცხვენილი. „პირწბილად რას იუბრები? გამოსწვი, გამოიარე!“ („ეთერი“, X).

პირწყლინანად ენაწელიანად (ლაპარაკი, წერა). გოგიას მაინც ასე პირწყლიანად, საბუთიანად წერა არ შეეძლება („სურათები“). პირწყლიანობა: ამ პირწყლიანობას ძალა არ ექნება („სურათები“).

პიტალო ნამღვილი. წინ უღდა ტაბლა ხონჩითა პიტალო ნაღველ-ძმარისა („ძალდია ხიმიკაური“, I).

პოლორპიპ-ი ტიკისათვის დასაცობი მრგვალი ფირფიტა ხისა, — ხარატული.

შამ-ი შავი ჰირი. დიპლომიანი მღვდლები ხეესურეთს, როგორც ეამს, ისე ერიდებთან, უფრო ყოველმხრივ სარფიანს სამრევლოებს ეძებენ („ერთი კვირა ხეესურეთში“).

ხურჩინები დააკერეს, ტიკპორები და რეცხეს და, სადაც დაზიანებული იყო, პოლორპიკი მოაქრეს („სააღდგომოდ“).

პორპირ-ი „ძოწი, წითელი სამოსელი მეფეთა“ (ა. შან.). გარიერაჟია, გამოელევიათ, შეუდგათ მთებსა ლხინი, ბოერი, რომ ისევ ისე მეფენ იყენენ და ყველას ესხა ტანზე პორფირი („მთების სიზმარი“).

პრამტი-პრშუტი-ი (საუბრ.) კონა, მტლაშა-მტლუში. „გორკას“ ყვირიან, არ დაცხრენ, მინამღე პრამტი-პრშუტითა არ გადავედი ნატოსთან მე თავით ბიყუშითა („ერთი სიყვარულის ამბავი“, VII).

პრილო ტრიალი, გაშლილი (მინდორი). „ჩერ ერთს პრიალო მინდორზე გამაქანეს, ყოილიანს მინდორზე“ („შობებულ“, II).

პრიალ-წყამბანი: („აფხუშობა“) — ბეჭდვის შეცდომა, იხ. პრიალ-წყამანი.

პრიალ-წყამბან-ი პრიალი, ლაპლაპი და წყება (იხ.). ბევრჯერ წინათაც უნახავს ხმალთ „პრიალ-წყამანი“ („აფხუშობა“).

პროტო-ღიპონ-ი უფროსი დიაკონი. (მამალი) ამაყად დელღებში დასეირნობდა და ბოხის ხმით, ისეთი ხმით, რომ პროტო-ღიპონებსაც კი დანატრებოდათ იმისი ბასი, გასძახოდა მუღმივს, ერთფეროვანს თავის საგალობელს („მოგონება“).

პურ-ი: პ უ რ ი ს ა ღ ე ბ ა ი ხ. ა ღ ე ბ ა.

პურა იხ. § 20.

პურიოთ იხ. § 28.

პურ-ხაშამბლ-ი „პური და საქამალი“ (გლ.). „მტრებმა ისე გაუხადეს საქმე, რომ... ტყეში ცხოვრობს ბერივით და პურ-საქამალს ჩვენ ვუზიდავთ აქედან“ („შალვას ნანახი ხატი“, III).

შამპარ-ი: ქ ა მ ქ ა რ ი გ ა დ ა ი რ ე ვ ა, ქ ა მ ქ ა რ ი ს ა მ რ ე ვ ი ი ხ. გ ა ლ ი რ ე ვ ა, ა მ რ ე ვ ი.

შამპარამ-გაღარაშულ-ი იგივეა, რაც თამკარაშული. გზა არ ვიცოდით

და ვებტილობდით უგზო-უცვლოდ, ეამ-
კარარე-ვადარეულნი („ერემ-სერემ-სუ-
რემიანი“).

შამპარარეულ-ი თავგააბნეული,
დაბნეული. არ ვიცით ეამკარარეულთ,
სით დავაღწიოთ თავია („ქებათა-ქება,“—
ხელში).

შამნ-ი „ზოგიერთ ხაელესიო ლოც-
ვათა (მწუხრის, ცისკრის და სხვ.) კრე-
ბული“ (ვლ). ალილუია სამჭერა, ეამნი
არ ვიცი მე სრული, ტიბიონს ეხლა
შეუღეგ, ამისთვის დამღეთ თუნდ წუნი
(„მითათა ერთობა“).

შიში-ის ბჟუსი, ფრჟოლავს. ტუნები
უტრას და მთელი ტანი, თითქოს
სწავლტენი, უთრთოლავს, ეივის
(თარგმ.) („ქაჯი“).

შიშიში-ი ბრწყინვა, ბზინვა, ციმცი-
მი. კაშკაში. დროა ვარსკვლავთა ეციეციის,
მცურევა ბალახზედ ნამისა („ალუ-
ლა“... III).

შიშიშიში-ს „ბრწყინავს“ (ვაჟა), ციმ-
ციმებს, ბზინავს, კაშკაშებს. ცად ვარსკ-
ვლავები ეციეციებს, მიწა გათეთრდა
რთილითა („მთაში“).

შილი: ეილა თხილი კარგი,
მწიფე თხილი. ერთში სულ ეილა თხილია
(ვარ.) („თავი და კატა“).

შინშალ-ი შენელო, თქორი. დაიწყო
მთიდან ციემა ქარმა ქროლა, ცივს
ეინელს წვიმისას პირზე მამლიდა

(„კლდე მხოლოდ...“). ეინელიანი:
შემოდგომის ეინელიანი დილა იყო („ო,
რა კარგი ხარ...“, I).

შინშალი გადაჰდის
იხ. გადაჰდის.

შინშალმ-ს ცრის, ეინელავს. იქ ყვე-
ლა მეტურთავება: სხვაგვარი მზე და
მთვარია, ცა მრისხანებსა, თუ ჰეინელავს,
თუ დაწყნარდება — დარია („სინზარი
სასოწარკვეთილისა“).

შინშალმ მწითური, ღაუღაჟა (სახე).
გამახარეს პირველად ეხლა შეხზო სამარ-
თებელი და, როცა მოპარსულ ეინელა
პირისახეზე ხელი ჩამოსო, თავისთვის
გაიფიქრა: დავვაეკაცებულვარო („ფშა-
ველი და“... V).

შიშინ-ი ეიფივი, ვიკვიკი. (ყუვილ-
ნი) „მინდიას გაუმარჯოსო“, ერთხმად ას-
ტებენ ეიენსა („გველის-შკამელი“, II).

შილ-ი შოლო. რაში მეპრიაენება რკო
და წიფელი, პანტა-პუნტა, კუნელი, ას-
კილი, ზღმარტლი, ეოლი, მაყული და,
ვინ იცის, კიდევ რა და რა არა („კო-
ლალი“).

შირინბმლ-ი ფრუანტელი, ფრჟოლა.
„თავში დამკრავს ერიანტელი და ფეხებ-
ში გამეარდება“ („სცენები“, — ფშველ-
ცხოვრ.).

შირინბლ-ი ფიფინი, ფღერა. თვალსა
სტაცებდა ბეჩავსა თეთრის დროშების
ქღრიალი („ეთერი“, XI).

რ

რად რადა. „რად სწყრებიან ხე-
სურნი, რად ტყერებიან ჯავრითა?!“
(„ალუდა...“, IV). რაადა რადა, რა-
ტომლა, რისთვისდა. „მზე-ქვეყანაზე
რაადალ ას მთელი“ („სცენები“, — სცე-
ნა ხევსურეთში).

რბ არის რომ როგორმე, იქნებ რო-
გორმე. (შოთა) თითონვე აქებს („გეფხის-
ტყაოსანს“), რა არის ამით მიეპეციენო
საზოგადოებას ყურადღებო („გეფხის-
ტყაოსანის“ შესახებ).

რბ: „რად მეგაზეთე გაზეთს სწერს,
ქვეყნის მტერს ესერის კოხებსა, რად დი-
აკვანი დიაკვნობს, მღვდელი ხმას მოი-

ბოხებსა“ („ქებათა-ქება“—ჯანღმა); „სად
მიპრბი, ნეტავ, ბელელავ, სასჯელს რად
გაეშორები?!“ („კოპალა“, V) ბექღვის
შეცდომაა, უნდა: სად მეგაზეთეთ..., სად
დიაკვანი..., სად გაეშორებო.

რბდამ, რბდამ რატომღაც. ხევში
მოქოთობს მდინარე, ჯავრობს და წყრება
რადამა („მამილის დანაბარები“); „ღიღ-
ხანს საუბარს ვაგრძელებ, სულს კი არ
ვფიქრობ რადამე“ („ბახტრიონი“, III).

რბდ მმ? („ბახტრიონი“, III, „სიზ-
მარი ამირანისა“) ბექღვის შეცდომაა, იხ.
რადამე.

რად-რად ნეტა რად. რად-რა დავკარგავ იმელსა? რად-რა ჩაიცივამ შავებსა? („ფშავლის სიმღერა“).

რად-რამით ვაი თუ. რად-რათი გამოწყვებოდეს თვალნი ზეითის ღთისანს („ფშაველი და...“, XI).

რამშიმ რაღაცები. „ჩინქველებივით რაებში დამივლის ფეხის გულზე და თითებში“ („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ.).

რამშიმ: „გოცია ეს მუღრეგი, რაზედ მაჭდება ამ დროულ კაცს, არა გრცხვენიაწ?“ („უძმოს-ძმა“, V) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: რა ზედ მაჭდები ამ დროულ კაცს.

რამშიმ: „მთებსა აქვთ კრება რაზედაც, ღიღი თათბირი, მსჯელობა“ („მთათა ერთობა“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: რაზედღაც.

რამშიმ ხანისა რამდენი ხანია! ღიღი ხანია, ბევრი დრო გავიდა. „მოგეწყინდა ამდენი თმენა, გვაწვალებთ, რათა ხანია“ („ბაყაყთა აჯანყება“, I).

-რამ (ი) რაიმე. არაფერსა ჰგონობს, არცა რა სტიკვა (თარგმ.) („ქალის მთა“); „მინდორი იყო ტრიალი, არა რაი ჩნდა მაზედა“ („ბახტრიონი“, VII).

რამით I. რით, როგორ. „მივიერს, ან აქამდის რაით გადაურჩი ბოროტ ადამიანებს!“ („მელია-სერეფენია“, V).
2. ვაი თუ, საფიქრებელია, რომ... წუხდების ბატონიშვილი, — ჭარ რაით გაშიწყდებოა („ხევსურები“).

რამშიმ(ბ) რაღაცა. „ჩქრო რაიმე მაშინდა, მითამ აღარც კრუსუნსა ჰკვანდა, აღარც კნავილს“ („სურათი ფშავლის ცხოვრებიდან“). || ვიღაცა. „ციხე-გორბით მოსიქეს ჩემთან მოიდა ისი და კიდევ სხვა რაიმე ეტანა, ყუწვივით დაბაღლა, წვივსქელა, კისერჩამკერენილა, თავმაშწონარა რაიმე“ („ღარეჯანი“, IV).

რამისა რა, რისა. რაისასალ რისასლა, რის შესახებდა. „თქვენ რაისასალ უბნობთ, ნეტარ“ („სცენები“, — სცენა ბარში).

რამისა რად. რისთვის. „აიღე, მიეცე კვერი, რაისად გინდა?“ („საშობაო მოთხრ.“, — ბატობა).

რამი I. როცა, რა დროსაც ვა. რაი

სცნობს შენა სიმტკიცეს, მტერიც დაგაილებს ეერასა („ბ.ე.შ.“). 2. ვანა კი, შე შენ ვეტყვი და... „(შანშეს) რაი არ უნდა ბეჩავსა, რაი არ ვერის გული! ღოგინშია წევს... საბრალოს მრავალი სკირს წელულია“ („ბახტრიონი“, VIII); „რაი არა გეჭე საქმე, შენი ძმა გენაცვალოს, ზოგებმა კიდევ გაღეწეს მთაში ქერები და ჩვენ ყანაც კიდევ გეოქავს მოსამკალი“ („ფშაველი და...“, XI).

რამ: („ბახტრიონი“, X) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. სამ(ა).

რამ(ბ) რაღაცა, ვიღაცა. გორი რამ ჩანდამს შეუბნეწრად. მუხა-იფენით ფარული („ბახტრიონი“, II); ჩონგურს უკრავდა, დროული კაცი რამ უჭდა გვერდზედა („სტ. მასა“, III); უცხად გაიხმა ფეხის ხმა, კაცი გამოჩნდა უცხო რამ, ჩამოგლეჯ-ჩამოწეწრალი, ერთი ყარაბი, უშნო რამ („ბახტრიონი“, II); უნდა აცნობონ უფალსა, ვისაც კი არა სტიკოდა („ალუღა...“, V).

რამშიმ რაღაცა. ვიღაცა. „სხვამ რამ დაუწყე ძახილი...“ („სცენა მთაში“).
რამშიმ ვანამ, ვიღაცა. ბებერამ რამაშე მნახა ბოსლის კარზე მისულია („ჩანაწერები“).

რამ შინ მამ („ჩანაწ.“). ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. რამაშე.

რამ-რამ ნეტა რამ. დამწყვიტებულნი წერონი... რა იყო? რამ-რა არია? („არწივი და ყვავი“, III).

რამშიმ(ბ) რაღაცანი (ამაობენ, ჩვეულებრივ, სიცოტავის აღსანიშნავად). „წუხელის ე წიხქილათ ვეღე, წმინდან რანიმა მქონდენ გამოსაფქვენი“ („საშობაო მოთხრ.“, — ნადირობა); „სუთი-ექსნი რანიმ მოუზარდენ (ქათმებში) და ისეებოც ქორმა გადამიკრიფა“ („საშობაო მოთხრ.“, — სტუმრები).

რამშიმ რატომ, რის გამო, რა მიზეზით. „რამით სანდო არა ვარ? სიტყვას რად ამბობ მდღარესა?“ („სტ. მასა“, II).

რამ-რამ, რამ: 1. ვინ-რა, ვინ-რა-რა ნეტა ვინ? „ვის-რა წყალ-ქალა გვისტუმრებს, სად-რა-რა დავილევითა?“ („ალუღა...“, VI); „ვინ-რა-რა ფიქრობს, გიგ-

ლის ვალებინოს ალმანი? („გოგ-
ლია“, I). 2. ხმარება დამოუკიდებლად.
„წუხელაც ცულ სიზმარ ვნახე, რა-
რა იქნების ნეტაი?“ („გველის-შემა-
ლი“, X).

რარიმ-ი როგორი, რანაირი. „აბა, რა-
რიგი ხმა გიძეთ, რარიგი სიმღერა იცით“
(„საშობაო მოთხრა“ — სტუმრები). რ-
რიგა როგორ. „ქვე რარიგა არ ვე-
ხევენით, ვეხევენით ნიადე“ („სცენა
მთაში“).

რ რიმ, რბ: („სცენა მთაში“) იხ. რა-
რიგ-რა.

რარიმ-რბ როგორი. „რარიგ-რა კაც
იქნების, ნეტარა?“ („სცენა მთაში“).

რბს 1. რად, რატომ. გაზაფხულია,
მუდრეგო, რასა სთვლემ, რასა სტირია?
(„მწვემისი სიმღერა“). 2. რსმე. ველარც
რას შეილის ნათქვამიდან გაიგებს („ფიქ-
რები“).

რბსმ(ბ) 1. რსმე, რაღაცას. „წუხე-
ლის, ძმისავ, კარგი სიზმარი რამა ვნახე,
ტყავს რასამ გავზიდავდი, ლეშს რასამ
ციკლებდი კირჩხაზე“ („ფშაულები“, —
ძველი). 2. ვილაცას. „ქილო აქ კაკლები
მეუარა და დაუთხევე რასამა“ („საშობაო
მოთხრა“, — სტუმრები).

რბს-რბ-რბ ნეტა რბს. დაკლონებულ-
ხარ, დედაო, რბს-რბ-რა ქეთიქრობ შეილ-
ზედა („მაცნე“).

რბშ რატომ. „გშიოდა, რატუ არ
მიოხარ, გაქმევი, გაგაძლებლია“ („გოგო-
თურ და აფშინა“, III).

რბშ რაკი. „თუნდ თვლებს და-
ვობრი, თუნდ ერთსაც აღარ შეუარჩენ
კბილსაო, რაღა შენ აგრე გეპყრობა და
ლღეს გიმწარებს ტკბილსაო“ („ივ. კო-
ტორ. ამბავი“, VII).

რბსრბს-ი ტორტმანი. როცა (მამალი)
დაიღლა... რაცრაცით და ბარბაცით გას-
წია დასამალად („ჩვენი მამალი“, II).

რბსხ-ხ (ძვ.) თვლის. (გოდერძი) მაინც
თავს ბედნიერად რაცხს ეთერის მფლო-
ბელობითა („ეთერი“, VII).

რბხანის როცა, როდესაც. რახანის
მამაგონლები, სამ ღღეს არა ესკამ პურ-
საო („ფშაული ღედაკის მღგომარეო-
ბა...“).

რბხმლ (ხევს.) როგორ, რანაირად.
„იბი, აბა ამას რა სიყელი მიუღდება
რახელ გასუქებულ, ვაეებო, რახელ გაც-
ლუებულ, თქვენი ჭირიმეთ, რარიგ ვა-
ქოსმანებულია!“ („ხმა მთიდან“, —
ფშავის). რახელ-ი როგორი. უნდა
პნახოთ, რახელს კარადებს და კილობ-
ლებს გავაქრელებთ („რამე-რუმე მთი-
სა“).

რბ ხმლ: „რა ხელ გეძინა, გამასწე-
რაე?“ („სცენა მთაში“); „შარიგება რა
ხელ იქნების“ (იქვე); „იგ რა ხელ იქ-
ნების?“ („სცენები“, — სცენა ხეესურეთ-
ში) იხ. რახელ.

რბ ხმლს: („რამე-რუმე მთისა“)
ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. რახელ.

რბხბ-ი „ადვირის მორთულობა (ვერ-
ცხლის სამკაულები, ეუენები და სხვ.)“
(ა. შან.). (ცხენს) უხდება გაირმებულსა
რახტის, უხანგის ძგრიალი („გიგ-
ლია“, III).

რმულობა არე-დარევა; არეულობა.
„საქონელს ერეკებიან, რეულობაა რო-
გორი?“ („სტ.-მასპ.“, XI); მოვისმინოთ
ერთი მისი მსჯელობაც ღღეანდღელ ცხოვ-
რების ვითარებაზე, ომსა და „რეულ-
ბაზე“ („იენ არის მართალი?“).

რმუბ (ძვ.) ვითომ, თითქოს. აქ: აგ-
რითვე(?) მუნ შემხვდა ბლადორჩინი იგ
ფშავისა, რეცა ხეესურეთისა („გოდება
ღიაკვისა“).

რმულ-ი ბრძოლაში ტანის დახდავებ
საქურველი (ბექთარი, სამკლავე...).
„რეალი საღლაა გიგისი, სამკლავე, საფუ-
ხარია?“ („გიგია“); კიდევაც პნახეთ ამ-
რანს ხელში ხმლით, ტანზე რეალითა
(„კლდე მტირალი“); თავს დაიხურეს ჩა-
ქნები, ტანზე ჩაიცივეს რეალია („გალაშ-
ქება...“). რ ე ლ ი ა ნ - ი: შატილს მინ-
დიაც მოიღა ზერდავით რეალიანთა
(„ალუდა...“, II).

რმულ-ი დაბნელებული, არეული (?).
ფიქრს დაეწმინდა თვლები, წე-
ღან ბუნდღე და რთულია („ისისხლის ძე-
ვა“, VI).

რიმლ-ი ხმაური, აურ-ზაური, ზრია-
ლი. „საით მოსდისხართ, ფშაულებო“

ცხენეთქით, რიალითაო?" („ბახტრიონი“, XVI).

რძმ-ი 1. შიცვალეზულის ხარჯი, ქე-
ლები. „მე პურ არ მინდა, დედაო, გული
შამეკრა რაღამე, წუხელ ცულ სიხმრები
ესინჯე, რიგში ვიყოლი საღამე“ („ალუ-
და...“, III). 2. დედაოწენი. მეთეუერო-
ბის, რიგის ღროსაც დედაკაცი სტოვებს
ოჯახს და გადის გომურში („ფშავლე-
ბი“, — გზად).

რიღმბ-ხ: არ რიღებს არ აცი-
ლებს, არ აშორებს. მგზავრი ბუნებას
ყურს როლი უგდებს, გზის ნაპირებსა
არ რიღებს თელსა („თეთრო გიორ-
გი...“, II).

რისაღბ იხ. § 20.

რიუედ რიუის ქვასავით, ძალიან
ბევრი. შენიშნა ბაყაყთა გუნდი, რი-
ყედ ნაყარი მშრალზედა („ქებათა-ქე-
ბა“, — იუდასავით).

რძინა-ნ-ი (ფიგურ.) წრიაპები. ხელ-
ზე საფუხარნ ჩაეცენეს, ფეხზე დაეკრნეს
რკინანი („ფშაველი და...“, XI).

რძი როგორც, ვით. ღობე რა ნაქარს
დაიქერს, ღობეა წნელით ნაწნავი, დაქ-
როლებს, შაიკუნება (ყოფიელის გერი),
რო ნაშალის ბაწარი („ფშაველი და...“,
XI). ხეესურთ, რა ზევემა მთისამა, წინ
მაიმძღვარეს ქარია („ბახტრიონი“, IV).

რძ 1. რომ. გულიც იქ იწევს, თე-
ლიცა, იქ რო მალალი მთებია („არაგეს“);
2. როცა. რო მოსულა, აფხუშო აოხრე-
ბული დაპხედრია („აფხუშობა“).

რძ 3. მაგრამ რო ვიციოთ ყველათა აშ-
კარად, როგორც დღე არის, გაზაფხულით
ცელა ზამთრისა მთელი ბუნების ზნე
არის! („შემოდგომა“) ბექღვის შეცდომაა,
უნდა: ხო.

როგორიმ („შთაბეჭდილებანი“, II)
ბექღვის შეცდომაა, იხ. როგორიმ.

როგორიმ როგორიმე, როგორიდაცა.
„იქაური სინათლე აღარც მზისასა ჰგვან-
და, არც ცეცხლისასა. სუ სხვარიგი რო-
გორიმ იყო“ („შთაბეჭდილებანი“, II).

როგორც იცოდე იხ. იციხ.

როღის: როღის ხანია იგივეა,
რაც რათა ხანია. ამგვარი საქმლის კეთე-

ბას დიდი სდომნია ჯაფო; გაეულე სული
და გული, როღის ხანია ველაპო („და-
ვით გურამიშვილის ხსოვნას“). როღის
როღის გვიან, მოგვიანებით. (მონადი-
რეს) როღის როღის მოუცა გონება, ადგა
ბარბაცით („ხადირთა პატრონი“).

რომ: „ხალი (ქუმელი) რომ მეღე-
გულაში, აის ამოვართვი“ („სურ. ფშავლ-
ცხოვრ.“) ბექღვის შეცდომაა. უნდა:
რაიმ.

რომ გაღმირიბ: „რა ნახა სოფრო-
ნ.ში, რომ ვადირია, ლარ ვიცი“ („ოპ.
რა კარგი ხარ...“). III) ბექღვის შეცდო-
მაა, უნდა: რამ ვადარია.

რომენშითღბ იხ. § 20.

რომ შეამოშხმ: ქეისაგებ ხა..
ხუილ რომ შემომესმა, თავი მოვიბრუნე
და დავინახე („პატარა მწყემსის ფიქრ-
ბი“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: რამ შე-
მომესმა.

რორცა როცა, როღესაც. რორცა ვე-
გბედავ თვალითა, დღე მიზნელდება მზი-
ნი (** „სულე...“).

როს (ხევის) როღის? „მე რად მამ-
რალებ თავის ბრალს, შინ როს მოგივეღ
ძალითა?“ („გველის-მკამელი“, VI).

როშინმბ-ხ ყროყინებს. კამეჩი დ-
ხეტილობს, მაინც რიყინებს, მაინცა
 („საახალწლოები“, — მოვდივარ).

როშო ქათმიოღენა გარეული ფრინ-
ველია, ბინადრობს ალპიურ ზონაში, მამა-
ლი შვიია, დედალი — რუხი; იქმევა-
შეავარენმა გამოიგლო ერთი მამალი რი-
კო („არწივი“, — დფიქრებელი).

რუშ-მ-ი ნაოქებად შერული ქსო-
ვილის ვიწრო ზოლები, — ფურჩალებ
ჭება... ფშეში სადაა, ხოლო ხეესურეთ-
ში რუშებით ნაყერი, გრძელი („ფიქრები
„ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).

რუხრუხ-ი ბოხი ხმა, ბუხუნი. აი სწო-
რედ ამ დროს გაისმა მოხუცის ვეფხვის
რუხრუხი („გასამართლ. ჩიბუხი“, II);
(გადატ.) გრჯინვა. ცა გაიბურება შაიან
ღრუბლებით, მოჰყვება რუხრუხს („სა-
ზაფხულოდ“).

რუსრუხებ-ს ბოზ ხმას გამოცემს, ბუბუნებს. „ბებერია ეგ ტიალი (მგელი), როგორ ბუსუსებს და რუსრუხებსო,“— ვამბობდით ჩვენ („სამობაო მოთხრ.“— სტუშრები).

რამ: ნათლიანი რქა თეთრა რქა (შღრ. რქამნათი). მემრე სულ ამაჩინა (იჩრემმა) რქა ნათლიანი, ტყისფერი („მონადირე“).

რამბულინ-ი დატოტვილრქებიანი, ქორბულიანი. (ვირმა) დინახა თავზე წა-
ნობღარი ყელმოღერებული, თვალემ-
მოღღარე რქაბულიანი ირემი („უძლუ-
რი ვარი“).

რამმნაშ-ი თეთრრქიანი, ერთი რქა-
მნათი ჯონქი განგებ იყრუებს სმენასა
(„მონადირე“, II).

რამმწინალ ფინაღვით რქების მქო-
ნე, არა ქორბულა. ახლა მერე ხარმა
ნათლიან ვირის ზიდვა რქითა, მაგრამ
რქაბულიანმა ფიქრი დაუწუნა, შენ
ვერღებს ატყენ. შენ „რქაფიწალა“ ხარ,
აოც გაიშართება ზედო („უძლური
ვირა“).

რამმბლ-ი ქალის ხალანდავი სიტ-
ყვა (შღრ. შრატამლი). „სჯობს შენის-
თანა რქეძალსა რო გვეუთხარო სამა-
რის“ („დაშვეული“).

სა ხად. „სა მიხვალ, სა, აბიყურავ?“
(„სტენა მთაში“).

საბამღე: სააბედე სოკო ხის
სოკო, რომლიხგანაც აბედს აშადებენ-
და, როგორ გულდაწყვეტილი ბრუნდუ-
ბოდა უკან და შიისწრაფობდა სხვა მხა-
რეს. რწმუნდებოდა რა, რომ თეთრი სა-
გაბი ქვა გამოდგებოდა, ყუნქი ან სააბე-
დე ხმელი სოკო, ხმელს, დიდრონ წი-
ფელზე შერჩენილი („გაველდა ცხვარი“).

საბამღელმოდ ამადღების დღესასწა-
ულისათვის. „სამაღლებოდ“ შესანდობ-
რისთვის სანდომ ქრელი წინდები დაქ-
ნოვა და გამახარემ კონტა ქალმები ჩა-
ნინახა („ფშაველი და...“, V).

სანდამოდ გუგონარი, უმაგალითო.

რწმულ-ი რაც ირწვეა, ქანაობს.
უხდება წითელს ჩოხაზე ფარი და დაშნა
რწმული („გოგოთურ და აფშინა“, III).
რწმუნება რწმენა. ხალხში არის
რწმუნება, თითქოს ამირანი დაბმული
იყოს ჯაქვით ერთს კლდეში („ჩანა-
წერები“).

რწმულ-ი 1. ხარწმუნობა. რ ქ უ ლ ს
უ ხ ს ე ნ ე ბ ს ხარწმუნობას შეუგინებს,
ხალოცავენს გაულანძღავს. „(მუცალი)
სულს არ აცლიდა ამოსელას, კიდევ
მიხსენა რქულია“ („ალუდა...“, I). 2. წე-
სი, ადათი. „მაგიერის გადახდა წესია,
რქულია, სახელია“ („მოკვეთ“, მოქმ.
III, გამოც. I). რ ქ უ ლ ი ა? გაგიგონია?
შენც არ მომიცვდი! თუ არ თავის
ბრჭლით ნაშოვნსა, რქულია, პირი ახ-
ლსა?! („მონადირე“, I). 3. დაუწერელი
ქანონი, ადათი, რომლითაც მთიელები
ხელმძღვანელობდნენ სადღო საკითხების
გადაწყვეტისას. ხევსურები ოფიციალურ
სამსჯაეროს ყურად როდი აგდებენ, თა-
ვიანთი ძველებური „რქულით“, ჩვეულებ-
ითი ხელმძღვანელობენ („ხევსურის თა-
ვი“).

რწმულითად-ი ხარწმუნობრივი,
ადათობრივი. ხატების ალერსში არის ჩა-
ვარდნილი ხევსურის რქულითადი ფა-
ნატიზმი („სოფ. ხანმატი“).

ს

ვინ იცის, რა საანდერძო საქმეს ჩი-
დენდა მუცელა (ვარ.) („მუცელა“, II).

საბაშგო ხალანდავი, სამარხავი (სი-
ტყვა, საქმე...). ვერ ვიტყვი საუფოსა,
რბილი არაიან გულითა („ქებათა-ქება“—
დაუქარ).

საბაბსომ („ორავ. ცხოვრ.“, I)
ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. საბაროდ.

საბამღომდ სათევზაოდ, ბადით თევ-
ზის საჭერად. ავდეგ და წყალზე წაველ
საბადეოდ („ჩემი შვარდინი“).

საბამღამდ სამოვრებით ხარ-
გებლობის საზღაური; საქონლის პატ-
რონი უხდიდა მიწის პატრონს საბამღამდ
წინასწარი გარიგებით. რაც ამ ცხვარს
დასკირდებოდა მარილი თუ საბამღამდ,

ყველა ეს ხარჭი უნდა ეკისრნა შალვას („ფშაველი და...“, VI); „საბალახეს თქვენს გაძლევთ და სხვასაც ხომ უნდა მივსცე“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

საბანდ-ი ჭლანის (იხ.) გასაბლანდავი ღვედო. „ბანდული ანუ ჭლანები — ჩუსტის მსგავსია, ძირს საბანდით გამოქსოვილია“ (ვაჟა) („ზამთარი მთაში, — სქოლიო).

საბბარად („ხევსურები“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. საბაროდ.

საბბაროდ ბარისავე. ცხვრებიც დაიძრა საბაროდ, ფარა თან მისდევს ფარასა („მთაში“); „მოიცათ, ქაჯან, რა გაჩქარებთ: ზოგი ბიჭობა შემოდგომაზე დაიკვებთ, როცა საბაროდ გაემგზავრები-თო!“ — ამბობდენ კალმახები ღმილით („ორაგულის ცხოვრ.“, I).

საბბარო ბერის ადგილსამყოფელი. კოპალა დაღონებული თავის საბეროში, „სამწირველოში“ დაბრუნდა („კოპალა და იახსარი“...).

საბთხილო იხ. § 18.

საბნელო სატუსალო, საპატიმრო. „შენ არ ხარა, ქალაქი რთ ტყავებ დაგეპარ? დაგიპირესა და საბნელონი ჩაგადესი“ („სცენა მთაში“).

საბმოსლო ქოხი, სადაც ქალები ზოხლობის (იხ.) დროს ცხოვრობდნენ. მგის საყოფოს სახ-კარსა საბოსლო ქოხი სჯობია („ფშაველი და...“, IX); (ქალი) გადის გომურში (ბოსელი), საბოსლოდ ავებულს ოთხში („ფშაველები“, — გზად).

საბბრუნ-ი მოსაბრუნე, მოსახვევი (გზისა). აიქ სამ შვეიარენით — საბრუნსა სამუნისასა („ფშაველები“, — ძველს).

საბბუჩალო სარჩოლად, სარქვენად. გიწვევენ საბუჩაოდა, შემოგამპეტერვენ რქებსაო („სახალწლოები“).

საბბუჩი ნაგავისა და ჩალაბულის გადასაყრელი ადგილი; „ბოსელი“ (ვაჟა). „ქუდი რად გზურავ თავზედა, წელზე რადა გრტყავ ხმალი, თუკი საბუჩეს იჭდები, ვით მწერელ-ჩილი ქალია?!“ („ძაღლია ხიმიკაური“, IV); ვაეკაცის სახელი

აეყრება და ღაიცის სახელი დ-უმკურ-ღება, რომელიც უნდა ბოსელში (საბუჩე) იჭდეს და თითოტარიო მატყლს ართავლებ („ძე. და ახალ ფშაველ. პოეზია“).

საბბუჩისაბ იხ. § 26.

საბბუჩო: საბუჩეო სკამი უფროსი ხევისბრის სკამი ფშაველების მთავარ სალოცავში, ღაშარის ჭვარში. ზეპირგადმოცემა მოგვიტბრობს, რომ ღაშარის „საბუჩეო“ სკამზე ორი თაობა მჭდარა გოდერძაულების გეარას ქალი: „საბუჩეო“ სკამი თავხევისბერს ეკუთვნოდა („ფშაველების ძველი სამართალი...“).

საბბუჩენაბო საგათენებოსო, განთიადისა. „(მამალი) საგათენებოს იყივლებს: აყველამ დავიფრთბოთ ძილია!“ („ჩე. მამალი“, II); საგათენებოდ გათენებისას. „საგათენებოდ მიძსელოდა ახლოს და ესროლა თოფი“ („ადირთა პატრონი“).

საბბნელო განძისთვის, განძის წახადებად. ცარიელს სახლში საგანძოდ შესვლა რად გინდა ქურდული? („საქენა ხანი ეიცოცხლა“).

საბბნეშარი განძი, ქონება. ცხვრძროხას. საგანძურებსა ფარულს ალაგას კმაღვენ („გველის-მკაპელი“, VIII).

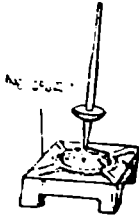
საბბმირო ვითომც ღვეებთან მებრძოლი ხატების იარაღი (შდრ. ლახტი). დევს მუქნიე საგპარო, კლდეს მათე: რათავიო („კოპალა და იახსარი...“).

საბბმნ-ი დარდი, ფიქრი, საფიქრებელი. „დაკარვეა ჩვენის პატრონის სგონად გარდაგვეტყვიო“ („ბახტრიონი“, VI). საგონი ჩამაეყრება იხ. ჩამაეყრება. საგონს ჩავარდნილი იხ. ჩავარდნილი.

საბბმრამ-ი: საგორავს მონცემს იხ. მონცემს.

საბბრამელ-ი. საბრამელად „რაზედაც ტარს აბრუნებენ“ (ვაჟა); პატარა, ამოდრმავეებული ხის ხელსაწყო. რომელშიაც თითოტარიო ტრიალუბს. (შეჰანდუნმა) ხოკრიდამ სავრებელი ამოიღო და დაუწყო მატყლს რთვა („დ. რუჯანი“, I); დედაკაცის სახელსაქმო იარაღები: ტარე-

აბა-ჯარტი, კალთა, საგრებე-
(„ცეველი და...“, V).

საბჭოში პერანგის გულისპირი. სა-
გულე ჩამოხეული აქ: შეკრდაღე-
ლილი, გაცხარებით მომუშავე. (მინდია)
ერთს ფხვს (=ღერს) აქ მოსკრის,
ერთს — ექა საგულეჩამოხეული („გვე-
ლის-მჭამელი“, III).

საბჭოში: ყურის საგძლად
დახახხომებლად. სწორე უთქვამს ცხონე-
ბულებს მამა-პაპას საგძლად ყურის:
„ძალი იმის ერთგულია, ვინაც სწურთ-
ნის. ვინც პურს უყრის“ („ბოქაული“).

საბ 1. საღმე. თუ საღ ხმელს წიწ-
კრებს იპოვის, არც დაიწუნებს იმასა
 („გველის-მჭამელი“, II). 2. ოღესმე, რო-
დისმე. „ნუ გეშინიან, ჩემო მათრახო, კი-
დევე საღ დაგატრიალებ, ძმობის მადლმა“
 („უბოს-ძმა“, II).

საღმველ-ი საღაური (ვინმე). „სა-
დაველი მთიულები იყვნენ?“ („სცენები“,
სცენა ბარში).

საღმველ დავლად ნავარაუდევია. გა-
ნიხარდიმ თოფი მოიძარჩეა. ხეს მოეფა-
რა და გაფაციცებით აღევენებდა თვალს
მგელს და იმის სდავლოს („ღმობიერი
მონადირე...“); დაქებებს წყლულის წა-
მალსა, როგორც სადავლოს ფირალი („ნა-
ხევერ-წიწილა“). სადავლოდ, დავ-
ლის საშოვნელად. დაიპარები ჩემ-ჩემად,
სადავლოდ არჩევ დამესა („ქებათა-ქე-
ბა“. — მელო).

საღმ(ბ), საღმ(მ) 1. საღმე, საღმაც.
სურვილი საღამ გაეგზავნე, შევეკაზე ქა-
ლებურადა („ფხველი და...“, VI); ერთი
კერძა: აღუღი ვადლითხია საღამა („მამი-
დის დანაბარები“): „წუხელ ცუდ სიზმრე-
ბი ვსინჯე. ღსინში ვიყოლი საღამე“

(„აღუდა...“, III). 2. თურმე, როგორც
ჩანს. „რუსს ყველ გაუვიდ საღამ“ („ვის
არის მართალი?“).

საღმაც: საღაც კარგია კაი ყმა („ფშე-
ლები“ — ძველს) ბეჭდვის შეცდომა,
უნდა: რაად კარგია (იხ. რაად).

საღმგურ-ი საღგომი, ბუნავი. ერთხელ
ის (გოჩი) დათვის საღგურის ახლოს და-
დიოდა („გოჩი“).

საღმდაბაცო: საღედაკაცო კე-
რა მთაში ქალები ხახლის კარიდან მარ-
ცხენა მხარეს ხხლებიან (კაცები — მარ-
ჯენა მხარეს); ამის მიხედვით მარცხენა
კერას საღედაკაცო კერა ეწოდება, მარ-
ჯენას — სამამაკაცო. „სტუმარი და მას-
პინძელი ერთად ჩამოსხდნენ საღედაკაცო
კერას“ („დარჯანი“, I); დედაჩემს საღე-
დაკაცო კერაზე ვარცილი ედგა და ცომა
პხელდა („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმ-
რები).

საღმინამ ლაჩარი, ქალური ბუნებისა.
„შე საღიაცევი მოიტა ხმლი ჩქარა, თო-
რო მოგაშორე თავი!“ („მოკეეთ.“, მოკმ.
II, გამომე. V).

საღმღებულო ხატის სახსენებელი,
საღიდებელი ლოცვა. „მამ ეხლა უნდა
ჩვენი წმინდის გიორგის საღიდებულო
დავლით“ („დროშა“, III).

საღმინამ საღაც ღიკას თესავენ. მთი-
სა — საქერე და ბარისა — საღიკე „მა-
მულები“ ოცი ღლისა ეპირათ აჩაჩით სახ-
ნავი („ფშეველი და...“, III).

საღმურ-ი საღაური. „საღიურები
ხართ, საღიურები, თქვე ჩემთავმომკვლ-
რებო?“ („შთაბეჭდ.“, IV).

საღმე: „არამც თუ თქვენ საღმე გა-
გაჩნდესთ“ („რამე-რუმე მთისა“). ბეჭდ-
ვის შეცდომა, უნდა: რაღმე.

საღმობილ-მ-ბ-ი ცხრა ცალი პატა-
რა, მრგვალი, გულიანი საღეთისმხახურო
ნამცხვარი. ხატის ღობილების მოსამად-
ლიერებლად ფშეველი დედაკაცი აცხობს
„საღობილოებს“, ხშიადებს („ფშეველ-
ამაღ-მორწმ.“).

საღ-რბ, საღ-რბ-რბ ნეტა საღ?
კლდეს საღ-რა გადავევარდები, ყორნები
დამესხმანო („მთას იქით...“); „ვის რა

წყალ-ქალა გვისტუმრებს, სად-რა-რა და ვაუღევითა?" („ალღა...“, VI).

საღ-როდის ვინ იცის, როდის. ბრალი ჩვენი, რომ სიხარულს საღ-როდის ვეღირსებთა (ვარ.) („შემოდგომა მთაში“).

საღუნიაოდ ხაქვეუოდ. აქ: ვიგინდარების სათარეშოდ. საღუნიაოდ გაქაბადე მამათა ღანათესია („თმაგრძელა-ქუთახელა“).

საღუნდარ-ი: ლობიოს საღუნდარი ლობიოს მოსახარში ქოთანია. ერთი რაც კია ოჯახის ლობიოს საღუნდარი მოგაგონდება და ერთი სარეცხის ქვაბში რაც ჩაეტევა, ის ლობიო და ფლავი შექვა (მუტელა) („მუტელა“).

საღუნდო ელღის მომგვრელი, საშინელი; უცხვირპირი, ცუდი შესახედავი. „რა საეღლო რამ არი მაგის თე-ცხვირი, მაგის კბილი“... („ფშაველები“, — შენამცი); „მემრე, უნდა იცოდე რა საეღლოა (ბერღისა)“ („ბერღისა“, III).

საღუნდო ენის მიტან-მოტანისათვის გადასახდეღენებელი საზღარი. თუ ერთი რომელღემ წეერის ენატანობით... ერთი მეორეს გადაემტერებოდა და სისხლი დაიქეცოდა, მაშინ ამ ლაქალქას უნდა გადაესადა დაზარალებულის ნათესაეების სასარგებლოდ ხუთი ძროხა „საენაო“ („ფშაველების ძველი სამართალი...“).

სამრო ერისა. მშვიდობა შენთან, მოხუცო, საერო კელოს დეღაო („საახლ-წლო“).

საშენა: მინდორს ამბობენ საესეა მაგის ცხვრითა და ძროხითა („ფშაველი და...“, XI) ბეჭდვის შეტღომაა, უნდა: საესეხა.

საზარღ 1. ხაზარელი, საშინელი. „ისმის საზარო ხმა რაჟე, ჩანჩხზე ჩქაფუნი მღინარის“ („ბნელეთი“). 2. ზარით, მოთქმით სატირალი. „საზარო არის, თუმც ზარსა აღარ ამბობენ ქალები“ („ქებათა-ქება“, — მელი).

საზუნდო რაც ზენას, ღმერთს და ცახ შეეხება. (გოგვას) მრავალჯერ საზუნაოცა ეიქრები გაუქევი: „ეს ცა რისა? — კითხულობს — სადა ბრძანდება ღმერთისა?“ („მამა და შვილი“).

საზნი-ი სამკაული, ზიზილ-პიბილგე. „გმირი ამიტომ იარალის საზიკებს, ოქროს და ვერცხლს არ მიხედავს ტანზე სატარებულა“ (ვარ.) („გმირის იდეალი“...).

საზნიმღ საზვედ, ზვევისგან მოხატაებლად. „იგუღვედ ძნას და თევსა, ფატი-ფუტობენ თემები, არ გახდეს საეშ-მაკოდა, საზოვედ. ნაჭაფევები“ („მთაში“, II).

საზრდოთ იხ. 5 24.

საზრმ-ს ვარაუღობს. ნაღალურს ერთის მარცელისას ას კოღზე მეტსა საზრობენ („ნახევა-რ-წილი“, II).

სათაპნიტურ-ი წოღისახ თაქვეშ დასაღები რამ, — სასთუშალი. „სახურავად... ქვარტლისგან გაყეითღებული ნობღად ქქონდა, სათავითურად-ხის კუნძი“ („ცრუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. III).

სათამენო გათხოვილი ქალის პირადი ხაკუთრება (გათხოვებამღე შექენილი ან ქორწილის ღროს საჩუქრად მიღებულღ); ცოლ-ქმრის გაყრის ღროს ქალის სათავნო არ გაყოფოდა. „(ცოლს) ჩაუწყე თუ რამ თავისი ოხერი და ტიალი ქქონდა, სათავნო, ეშპი, ქაჭი, აუციღე ცხენზე და მიეგვარე თავის დედ-მამას“ („სცენები“ — ფშავე. ცხოვრ., II); „მეოთხე დღეს ნფის ნათესაეები გააპატოებენ დედუფლს და შესაწყრად აჩუქებენ: ზოგი თხას, სხვა ბატკანს „სათავნოდ“ („ხეეს. ქორწ.“).

სათაღ-ი „კვამღში გამოყვანილი თართის გვერღების ანაქერი“ (გლ.). „კია სათალი, ახალი თეუბი, კვერცხები, კია ყველი“ („სცენები“, — II, სცენა ბარში). „რა გინდა, სულო და გულო, აწყეია, როგორც ხევიო: დომი, სათალი, მოთალი, იხერის სხვადასხვა ძეალიო“ („აქა ამბავი...“).

სათამბბამღან: („გასამართლ. ჩიბუხი“, I) ბეჭდვის შეტღომაა, იხ. სათამბაქოცე.

სათამბბამ(ვ)ი თამბაქოს ქისა. „(ღეთისუნელმა) სათამბაქოცე ამოიძრო ქამრიდან და ჩიბუხს მართვა დაუწყო“ („გასამართლ. ჩიბუხი“, II); (ღეთისუნელმა) მერე სათამბაქოცედან ამოიღო წყ-

კვამ ნაგლეჯი და დაუწყო ხელისგულზე
სრესა („გასამართლ. ჩიხუხი“, I).

სამარ-ი სათრევი, რაც უნდა ათრიონ.
„გზაში ერთ ყუნჯი შამამხედა სამ უღლის
ხარის სათარი“ („ძვ. და ახალი ფშავლ.
პოეზია“).

სამვალფაროდ („ცრუბენტ.
აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. III) ბექდვის შვი-
დომა, ხს. სათვალფაროდ.

სამვალფაროდ მოსაჩვენებლად, ყა-
ხილად. „ვინც გულით მოწყალეა და არა
სათვალფაროდ, სანოვავეს მოიტანს და
ჩუმად დასდებს“ („ცრუბენტ. აღმზრდ.“,
ნაწ. II, თ. III).

სათიბა სათიბი ადგილი. ...და სათი-
ბეში ნიაღვარს ლოდები მოუტანია („ვი-
თომა ვითბი ბეჭითად“).

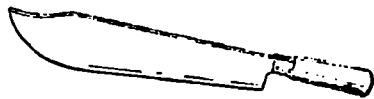
სათირამ-ი ვინც უნდა დაათირონ,
ვისაც (ანდა რითაც) უნდა დაუყვავონ.
„შენ ხო ბალღივით თხილ-კაკლით სათი-
რები ხარი“ („მოკვეთ.“, მოქმ. II, გა-
მოსვ. V).

სათირამ-სალღებ-ი სათირები და
სალღები, — გამამხიარულებელი, გამარ-
თობი. (ეთერს) ბატკნები, ხბორები დაპრ-
ჩნენ ჭერ ისევე მუქმწოვარი, ეთერის და-
ნი და ძმანი, სათირებ-სალღებიო („ეთე-
რი“, IV).

სათრულ-ი ტვირთის სათრევი. რამ-
დენიმე გაუსხევავე, ტოტებიან ხეს ძირე-
ბით გადაბამენ ერთმანეთზე და ამით
ათრევენ ტვირთს. „ნალხომ მართლა მარ-
ტოკამ ჩამოათრია მკვდრები სათრულით“
 („უძმოს-ძმა“, IV).

სათულე „ხორცის საკრელი დიდი
დანა; პატარა ცული ან წალღი“ (გლ).

„ბიკო... მომიტა სათულეო“, — მიამხა-
ჩვენს პატარა ბიკს („ხაზეინმა“) („ავტო-
ბიოგრაფია ურიადნიკისა“).

სათუშო: მოგროვდა ხეესურები სა-
თუშო სახლზედ („სიფ. ხაზმტი“ —
ავვისტო) ბექდვის შვიდომაა, თითქოს
უნდა იყოს: სათემო(?).

სათქომი იხ. § 14.

საბალახე საილაღე, საძოვარი. „ჩემი
სვიანი ქალა თქვენ, თქვენი საილაღე, სა-
ძოვარი მთა — მე! ამინ და აგრე იყოს!“
 („სცენები“, — სცენა ხეესურეთში).

საბალღი იალად მქცეველი, მიცვალე-
ბულის სულის გამანათლებელი, გამამატი-
ოსნებელი. ეგებ სანთელი აენთო —
მკვდართ საილო ძღვენია („ზნელეთი“).

საბით: „აქამდი საით ვერ დასტყვრით
და დასქდით, რა არი?“ („აფხუშურობა“)
ბექდვის შვიდომაა, უნდა: რაით (= რით).

საბით(ა) საიდან. „საით მოსდინართ,
ფშელებო, ცხენთქით, რაალიათო?“
 („ბახტრიონი“, XVI). // როგორ, რანა-
რად. მაგრამ უნაეოდ, უგემოდ ზღვას
საით გაუვიდოდა? („უიღბლო იღბლია-
ნი“, XI). // საიდანმე. „უთუოდ, საით
ენახვე, მოგაფურთხებდენ ქალები“ („ბახ-
ტრიონი“, XIV).

საბითამ საიდანაც; როგორაც.
ფუტკარმ საითამ მიკოლა, გამაცია, გ-
მათართოლა („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოე-
ზია“).

საბითამ საიდანმე. „აბა, თუ ერთა
ქათმის კურკური ან კაკანი საითმე ისმო-
დეს?“ („ლიდებ. საჩუქ.“).

საბითამ: ეს ქალ საათლა მოგვეყვის,
შატის ჩამოესომთ ჭარზედა („გმირის
იღვლი...“) ბექდვის შვიდომაა, უნდა:
ახალით.

საბითამ საიდანაც. გამოჩნდა სა-
ითლაც მეღია, კულდფუცილი ხტოდა

თეკეველა („ცრუებენ. აღმზრდ.“, ნაწ. 1, თ. III).

სანიხამ საითყენ. მიღის საბრალო, სა-
ისყე, — თვითაც არ იცის კარგადა
(„უიღბლო იღბლიანი“, VII).

სანისრამ 1. ისრის ქარქაში, კაპარკი.
(იოთამმა) მაშინვე ჩამოიღო კახიდან
მშვილდი და საისრე, ლახტი წელში გაიბრ-
კო, დაიბჭინა შუბი და გაუარდა გარედ
(„როგორ განდენ ბუები...“). 2. ნადირის
მომკვლელის წილი. „როგორც მომკლავი
(ნადირისა), ისე იმისი ამხანაგები ლეშსა
და ტყავს სწორსწორად გაინაწილებენ,
მხოლოდ მომკლავი იღებს ტყავიდან ცო-
ტა რამე შეტს, რომელსაც „საისრე“
ჰქვიან“ („ფშაველებს ძველი სამართა-
ლი...“).

საბანდილო „საკვირველი“ (ვაჟა).
„წისქვილისაჲ აღარ მასღა ჩვენს კლი-
ცი, თორც ერთს საკანთიელო საქმეს ვი-
ხამ“ („ფშაველები“. — შენამც).

საბანბლალო საქურდ-ბაცაცოდ,
„საქურდლად“ (ვაჟა). ქარეგით მიღის
ქისტები, საგძალ ჩაიდებს ზიარი, საკან-
ტალად მოდიან, გზა გადმოლახეს ცერი-
ანი („თიან. ფელეტ.“ — უკაცრავად).

საბარ(ბ)ეშმო კაი ყმის (იხ.) ჯილდო,
(განსაკუთრებული დამსახურებისათვის
მიხაცეში ხაჩუქარი, სადღეგრძელო, მი-
ხართმევი სასმისი, ლუღიანი საწვდი, ცხვა-
რი, ხარი და მისთ.). „საკარგეშო დამა-
ლენით. მოგოტანთ ხელსა მტრისასა“
(„ალუდა...“, V); „თქვენ იყოს, სხვა არა
მინდა, ბიკებო, ლუღის შეტია“. „რად
არ? საკარგეშოც შენ გერგო, ხარი თორ-
მეტზე შეტია“ („წილის ყრა“).

საბარისპირამ კარის-პირისთვის (იხ.)
გამოსაყენებელი. ფშაველი უკარისპ-როდ
მეკვეშურობას არ მოეკიდება, თუ საკა-
რისპირა „მამული“ არ იქნება („ფშავე-
ლი და...“, III).

საბარისპირამ („ფშაველი და...“, III)
ბეჭდვის შეცდომა, იხ. საკარისპირე.

საბაროდ კარიხენ, კარში გასასვლელ-
ლად, გასავარდნად. „გავედინეთ საკარო-
და, უკვენ — მე და წინ — შეპაო“
(„ფშაველი და...“, XI).

საბაბო: საკაცო უკრა კერის
მხარე მამაკაცებისა (მთაში ქალები ხაზ-
ლის მარცხენა მხარეს სხდებიან, კაცე-
ბი — მარჯვენა მხარეს. ამას მიხედვით მამაკაცების სკანს საკაცო სკამი ეწოდება და ამ მხარის კერასაც — საკაცო კერა). სახლში შევედით და ეღვიგით საკაცო კერაზე („სამობო მოთხრ. — სტენ-რები“).

საბამრამ კერების ადგალი, ბომონი.
(მომღვარანი) ფშაველების სალოც-ეებსა
კერაობებს ეძახიან. ხოლო ფშაველთა კი
ამ საკერაობებთან ორის ზელო ებღა-
კებიან („ლუშარის ჭყარის დღეობა...“).
საბამრამ საყვამად, საყუაველად. (მამა-
მამეში) ჩაუჭლებოდა ზორის ხინკლ-
თვის საყველად ფიცარზე. იქვე, ტახტზე
ზედ დაუჭლებოდა („ჩემი წუთისოფ.“, II).

საბამირველი მოქმედება: სწორედ
საკვირველი მოქმედება გამოიჩინა („ფშ-
რები“ — ფქრა) ბეჭდვის შეცდომა,
უნდა: საკვირველთა მოქმედება.

საბამრამ-ი ტვირთი (ცხენისა, ჭო-
რისა...), ცხენ-ინებმა განხატეს თუ
ვიანთ, ცხენებზე საკიდებარით („ჯრო-
შა“, III).

საბამრამ-ი ხატისთვის შესაწირავი, და-
საკლავი საქონელი (ჩვეულებრივ წერილ-
ფება ან მოწარი მსხვილფება საქონე-
ლი). „ნამ ვინ დაგვაკლას საკლავი? ვინ
მოკლავს საკლავი?“ („ბახტრიონი“, III).

საბამრამოდ („ხეცსურები“) ბეჭდვის
შეცდომა, იხ. საუქმიახოდ.

საბამრამის საკომურიდან. ბეჭდვის საკ-
რისას ჩაუძმარალოვარ, ბეჭდვის გაშლავ
ბოსლისა („ჩანაწ.“).

საბამრამ: ესროლა თოჯინა მამისთვის
„საკომოვამ“ („წერილი ფშავეს ხევილ-
ჯან“) ბეჭდვის შეცდომა. უნდა: საკომიამ
(იხ. საკომი).

საბამრამ-ი „საკვამლე“ (ვაჟა), საკომუ-
რი; „საკომი ანუ საკვამლე ფშაურს სახ-
ლებს აქვს გაყვებულნი შუა ბანზე“ (ვა-
ჟა). მას (აღს). — თუცა ცხტი „საკომ-
ზე“ დაცილებით იყო გამართული, — ცა-
მინცა ჰხედვდა, თუ ორით არა, ცალი
თვლით მაინც („ფშაველი და...“, II);
იმათი ყალიბების ბოლო ციქხლის ბოლ-

სა სარდილიად: და ნისლივით ადიოდა
შალა „საკომპოზი“ („საშობაო მოთხრო-
ბა“ — სტუმრები).

სამკმლო მრეწლისაგან ეკლესიის
მხახურთათვის მიხატეში გამოხალეში —
დრამის ფულა. (მღაღღები) მკვდრებსა
ქაჩხავენ და უფრო კი „საკომლოებს“
ანგარიშობენ (ღარ.) („სოფლის სურა-
ობა“).

სამონ-ი შეხაყნავი, შეხაყრავი (ძნა).
ქა. მიყარა ხაყონი. იქნებ აუხდეს წადი-
ლი („უიღბლო იღბლიანი“, VIII).

სამრეშ-ი ამოხალეში (წყალი, ფქვი-
ლი...), წაქალ და, სადაც უკიფათი ხეში
საქრეთე წყალია, იქ ჩაძირის თუღუ-
ხით თინიბუქის ქალია („ფშველის სიყვა-
რულა“).

სამრეშ-ხარჯეში-ი სხვადასხვა გადა-
ხახალეში. მომავონდა ის სურათი, მამა-
ჩემს რომ მამასახლისმა სილა გაარტყა
და რადაც საქრეთე-ხარჯეში ერთადერ-
თი ჩაღხანა ქებაში წავგართო და წაიღო
(„ერტუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. III).

სამშინო კუთვნილი, „რაც ვინმეს
მუთონის“ (ა. შან.). არ დაეანებებ ჩემს
საუთნოსს, თუ შიდაც კიდევ მე სისხლის
ცვარი („არწივი“ — არწივი).

საშა მბრტყელი და მრგვალი რიყის
ქვა (გლ). გველი შეშინებული, როგორც
სალა ყინულზე, ისე გასრიალდა ბალახებ-
ზე: („გველი“).

საშაღ-ი გახარევი. ლომს არ აში-
ნებს, ათასი თხა რომ სამ ნახოს სალალი
(„რაცელი ბრძოლის წინ“).

საშაშაშ-ი ტბორე, სადაც კამეჩები
ხიციხს დროს წვებიან. ჩვენი სნეული
მიხუცე წამოზტა და ისიც გამალებული
კამეჩების სალაფე ტლაპოში ჩაეარდა
(„ხოლორამ მიშველა“, III).

საშაღმომ-ი გასახარებელი, სა-
ხიამოვნო. ცოცხალთ თვალთ სალაღობე-
ლა როგორ ან.ყ.უ. ზისაო! („გამამერია
ქალარა“).

საშაღმოდ ხანძარულოდ. გული გაე-
ჭაუნე ქვეყნისა სალაღოდ, სანაყარლო-
და („გული გაეჭაუნე ქვეყნადა“).

საშაშარისჯვროდ ლაშარის ქვარი-

სათვის (შესაწირად). „სალაშარისჯვროდ
მოგვაქვის ზინათი ნაშოვარია“ („ბახტო-
ონი“, XVI).

საშაშ საცხი, კრილობის მოსაშუშე-
ბი, საღბუნებელი. კპოხს გულჩათხრო-
ბილ რაინდას გულუხვად საღბო ქონე-
ბით („სისხლის ძიება“, XI).

საღბუნებელ-ი დამამშვიდებელა
დამაამებელი, საამო. „სთქვი რამა, შენი
კირიმი, გულისა საღბუნებელი“ (იეთე-
რი“, III).

საღბუნო იგივეა, რაც საღბუნებელი.
(კირისუფალს) თან უთხრეს ორთვე ძმო-
ბილთა სიტყვა საღბუნო, მწყობარი (იქი-
რისუფალი“).

საღმვლად მოხახობად, გასაუღე-
ტად. „ღღვთა საღველად იმათთანა ხო
ტყუილა“ („სცენა მთაში“).

საღმოკ-ი, **საღმოკამ-ი** მლაშობი
(ბიციობი) ადგილი, სადაც ნადირი მიდის
სალოყავად. (ირმებს) „სალოყავებიც“
იქვე, მარჯვედ პქონდა („უძლ. ვირი“,
II); იმათ ბილიტზე დადის და, როცა
დროს იხელთებს, მიდის ვეძაზე, სალოყ-
ზე („გაველდა ცხვარი“, II).

საღმოცამი: თამარის სალო-
ცაევი ერთ-ერთი მთავარი სალოცავია
უკანა ფშვეში, ლაშარის ქვარის პირდაპირ,
უკანა ფშვის არავჯვის მარცხენა მხარეზე.
თამარის სალოცავშია მოსჩანს ფშველ-
ების კრებო („ღიღი თამარი“).

საღმოცო: „ღიდება შენთვისა, ჩემო
სალოცო!“ („შობაბეჭდილებანი“, II) ბეჭ-
დვის შეტდომია, უნდა: სალოცოა.

საღბ საღტე. უბრძყვენიანს საღბა
თოფისა, ვით წვეიმის ცვარი დილითა
(„სტ.-მასპ.“, II).

საღბა-კობა, **საღბამ-კობა** საღტე
(საღტა) და კობა. მღინარეც უკან არ
იხვეს მორბეული საღბა-კობითა („კლდე
და მღინარე“); ვენაცელე იმის კალამსა
მის გმირთ ხმალთ საღტე-კობასა (ერთ-
ხელ-კი ჩვენიც ყყოფილვართ“).

საღლდე ლუღის შესანახი ბინა ხატ-
ში. შენობები საღტისა არის შემდეგ:
ღარბანი, საღლდე და სასანთლები

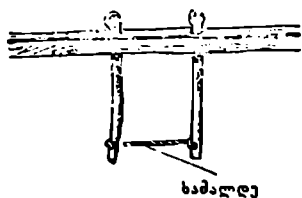
(„ფშაველები“ — ძველს); შეინძრა მთელი საქარე, — მთელი სახატო ადგილი, მასთან ერთად სალუდე. ფენები ტანად აყრილი („მანდილი“, IX).

სამ(ა) 1. საღმე. (რაზიკაული) აღარც საგლოვოდ სამ მიდის, აღარც გვინახავ ლინშია („იმედი რაზიკაული“). 2. საღდაც. შორს სამ აყმუედა ნადირი, ხშირის ჩონჩხების ძირშია („მთათ ძილი“) 3. როდისმე. კიდეც სამ გაყურებინებთ ჩემის ხირიმის ხმასო („ნადირთა პატრონი“). 4. როგორც ჩანს, ეტყობა, რომ... „მონუტმა სამ იკითხა: „ვინ მოიყვანეთო?“ „მოკლია მოიყვანეთ, შენი კირიმე, მოკლია“. „ვინ გითხრათ, ეგ მოიყვანეთო, — გაჯერდა სამა, — წაიყვანეთ, წაიყვანეთ, თორო, ან მე და ან თქვენაო“ („შთაბეჭდ.“, II). ბოლოს სამ როდისღაც გვიან. ბოლოს სამ კენესა გვისმა, გლოვის წყარუნი ზარისა („ნაგარეთა შორის“, I).

სამპანებლმ სავნებელი, ხაზარალო. „ღმერთს რაღა სთხოვ სამავენებლოს“ („მასწავლებელს ემღერება...“).

სამპანემო სამამაცო (ვაჟა), ავი, ბოროტი. იმ ღამეს დარბაზს ასლანი სამავენეოსჲ ჰფიქრობდა“ („სისხლის ძიება“, VIII); „ვიდრე მსჭვრობას დაიწყებს ჩემი თოთია, ჯერ ხუთივე თვის ულვაშებზე ასევამს პირადმე, რომ თავის სახეს არისხანება მიანიჭოს და „ულვაშნიც სამავენეოდ“ დაუდგენ, — „სამავენეოდ“ ანუ სამამაცოდ — და შერე განაგვრობს“ („ვინ არის მართალი?“).

სამპალმ ტაბიკების შესაკრავი თოკო, — აბურთი. თვითონ კი ხარებს უშვებდა უღლიდან, ტაბიკებიდან სამალღესა ჰხსნიდა („დიდებული საჩუქარი“).

სამალღე

სამან-ი (სპარ. ხანან „ზომა“, „საზღვარი“) „სახსოვარი“ (ვაჟა). მიწაში ჩასობილი ქვა მიწის ან რაიმე ხახსოვარი მოვლენის აღსანიშნავად ან ვინმეს „დასარისხებლად“ (შენახვენებლად). მობრუნდეს. ჩადგეს სამანი ბევროგორს ხობის ქვისანი („სოფ. ხაბმატი“ — წლეყანდელი).

სამპარეშიმთ იხ. 5 მ.

სამპარ-ი ქელეხში დახაზარჯავი, მიცვალებულის ხარჯისთვის განკუთვნილი. ოჯახში ქურდიც გამოდგა, ჰპარავს ღელას სამპარსს, მიჰქვს და სხვაგან ჰყიდის („მთიელის უბედურება“).

სამპარეშიმთ მარჯელო, მაქანკლის გასამარჯელო. უნდა ის მოუყენა, მოემხრო, სამარჯელო იპისთვის მიეცა („ფშაველი და...“, VI).

სამპარეშიმთ ხამგზავროდ, მგზავრად. სოენი სამგზავროს წავიდენ, მთაბარს მათელეს თვალა („ალღა...“, IV).

სამპანე: ასობით სამღენ ოქნება, სწორად არ ვიცი, რო გითხრა („ფშაველი და...“, XI) ბუქღვის შუცღომა, უნდა: რამღენ.

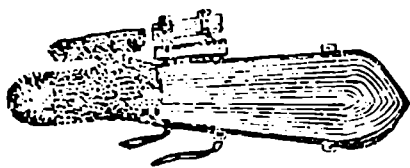
სამპემო ხაქაო, ეს ქვეყანა (ა. შან). სამპემოს ყოფნა რად გინდა, უვარგის მამიშილადა? („გულის-თქმე...“).

სამპემო მთის იალღი. ვაზფხულზე ცხვარ-ძროხას ხამთოში არცაყდენ და ქობებში ცხოვრობდენ (ამით ბარის ხამოვრებასე შემოღგომისთვის ინახავდენ და პირნახულსაც უფროხილდებოდენ). „ქობებმა აგვიყუს, კაცის ქ:ქანება არ არის სამთებში“ („მოკეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ. III); სამთოდ გავიდა ცხვარ-ძროხა, არ ეღგომლება ბარშია („გალაშქრება...“).

სამპემო საწყევარი სიტყვა: ხახიკვდილმ. „კვიციდან სამიწებმა ქაღა გამტაცეს ცხელი“ („ჩიტთა ფაფობა“).

სამპემლო-სანამთილიამ გაღასახალი, რომელსაც მღვდლებს უზღიდენ ბავშვის მონათვლისა და მიცვალებულისთვის წესის აგებოსათვის. ეს სულიერნი მამანი სამკვდრო-სანათლიოში აღებულ ფულებს როდი სჭერდებიან („ჭკრელი ამბები“).

სამკლავი აბჯრის ნაწილი მკლავის დასაცავად (ღარისებრი ფორმისაა), ვარდ-დან შემოხაკრავი. ნეტარ რად უნდა კარგს ყმასა სამკლავე. სწუხს:რია? („ფშავლები“, — ძველს).

სამკლავი-საჩარნი-მბ-ი სამკლავეები (იხ.) და საჩარნეები (იხ.). გვირის რკინის სამოსელი: პერანგი. ჩაქანი, საფუხრები, სამკლავე-საჩარნეები, ხანჯალი. — („ბათურის ხალი“).

სამოცლიტრინანი ლიტრა წონის ერთეულია, ოთხი კილოგრამია, ე. ო. სამოც-ლიტრანია — ორას ორმოციკილოგრამიანია. სამოცლიტრინანს რკინისა ქვეშ გაუქ-ლიე ჭარბი („კოპალა და იახსარი...“).

სამპირ-ი სამრიგი, სამნარი; სამჭი-სი. ბეგრი ავიღე-დავიღე, ფიჭრი ამეძრა სამპირი („მთათა ერთობა“); სამპირად ცეცხლი დაენტოთ, ზედ სამი ქვაბი შხი-ოდა („ღვეების ქორწილი“); (ცხვარი) ერთს აღგას არა თავსდება, იმიტომ უდგათ სამპირად („უიღბლო იღბლია-ნი“); თოფმა თქვა: ჩემსა წამალსა სამ-პირად უნდა დუღილი („ფშაველი და...“, XI).

სამრეველო¹ უბანი, ხადაც ამა თუ იმ ცკლესიის მრეველი ცხოვრობს. დიპლო-მინან მღვდლები... უფრო ყოველმხრივ სარფიანს საბრველოებს ემებენ („ერთი კვირა ხევსურეთში“).

სამრეველო² (ხეც.) მელოჯინე და დედათწეხიანი ქალების საცხოვრებელი ქობი. (ხევსურებმა) არ ატარონ დედაკა-ცები წიადეუნების და მშობიარობის დროს ცალკე აგებულს ქობებში (სამრევე-ლოებში) და აღარც იქონიონ ამისთანა ქობები („ერთი კვირა ხევსურეთში“); მანდილოსნების სამრეველოები ხომ ერთ-თან პირქვე დაგვიყა; დიდი და პატარა

სრულ დედაკაცების „ნალაქში“ ანოჯე-თრია („რამე-რუმე მთისა“).

სამშახურ-ი ხატისთვის შესაწირავად მირთმეული ძღვენი (საკლავი, ქაღები...). „საყოფოით ვინმე გეხვეწებოდეს (სახე-ლი სამსახურის პატრონისა), რასაც გულ-ზე და მხარზე გადიღებდენ, გეხვეწებო-დენთ, იმ გულზედ, იმ მხარზედ შეიხვე-წეთ, შეინახეთ“ („ფშავლები“, — ძველს).

სამშახუილოდ ვისამე გასამტყუენებ-ლად, სიშართლის შესამოწმებლად. აბა, მაშ, ჩვენს სამტყუილოდ. სოსიკა ჩაფარი რო გლია, — „ბარის ყვითელა“ — იმასა კეითხეთ („რამე-რუმე მთისა“).

სამშახლე სასმელი, რომელსაც ცეკვის შემდეგ ასმევენ მოცეკვავებს. „აბა, სმე-ხლე, ქალო! ჭარასავით რო ტრიალებ და აამტყვრე აქაურობა, არაყი დალიე, ე!“ („მოკვეთ.“, მოქმ. IV. გამოსვ. I).

სამმოც-ი, სამმოცო აღგილ-სამყო-ფელი, საცხოვრებელი. „რაც ღმერთს მი-უცაე სამყოფოდ, ნუმც მოეშლებათ ბი-ნადა!“ („ნანგრევეთა შორის“, III); „ჩემ-თვის ნუ სტირი, საწყალო, ჩემი სამყო-ფი ჰყავისა“ („მოფრინდა უცხო ფრან-ველი“).

სამმძიმარ-ი ხახმატის ჭვარის (წმინდა გიორგის) ერთ-ერთი დობილთაგანი. მათი სახელებია: სამძიმარი, თამარქალო.. („ფშავლების ამოოდ-მორწმ.“).

სამწმირველო მწირის, ბერის სენაკი-კოპალა დაღონებული თავის საბეროში. „სამწირველოში“ დაბრუნდა („კოპალა და იახსარი...“).

სამწუნეობრო ქმრისაჯან უმიზეზოდ (არა ცოლის მიზეზით) დათხოვილი ცო-ლისათვის მისაცემი ხაზლური (ხუთი ძროხის ღირებულება). ქმარი თუ დაი-წუნებდა ცოლს, არა უნაშუსობით. არა-მედ სხვა მიზეზის გაჰო, უნდა მიეცა ცო-ლისათვის ხუთი ძროხა „სამწუნეობრო“ („ფშავლების ძველი სამართალი...“).

სამწალოგლო ხატისაგან წაულო-ბის, ბედ-იღბლის, სულის ცხოვრების და მისთ. გამოასთხოვი. „სადიდებულო გე-ორგის და სამწყალობლო შენია!“ („გვი-ლის-მკამელი“, VIII).

სამხმერად („მონადირე“, III) ბეჭდვის შეტეობა, იხ. სამხმერო.

სამხმერო ვისივე სულის მოსახსენებლად ან წყალობის გამოსახოვად ხატისთვის მიტანილი ძეგლი. „ეგ სამხმეროა, ბერდია, ძოდან მოკლულის ქისტასა“ („ალუდა...“, V); უფლის ტრაქეზე ჩვენდა სამხმეროდ დედა-ღეთის-წმობლის სანთელი ნათობს („ქებათა-ქება“ — დარბაისლურად).

სანათლ(ამ)-ი უქმის გამტებისაგან ხატისათვის შესაწირავი საკლავი. (ექველეს) ვინც იმუშაებს და ან მუშას ამუშაებს. ამ დღის პატრისაცემლად უნდა საკლავი დაკლას. ამას ეწოდება „სანათლი“ („ფშაველი და...“, XI). ხელმძახის სანათლავი ცოდეების მოაწინებლად, განსაწმენლად ხატისთვის შესაწირავი საკლავი, რომლის შემწირავსაც ამ საკლავის სისხლს წააცხებს ხევისბერი (შუბლზე, ზელებზე...). ზეესპრად კურთხევისათვის, ანუ ხელმძახის სანათლავად, უნდება ახლად მოწოდებულს რვა საკლავი და ერთი კურბი („ფშაველი“, — ძველი). შაბათის სანათლი უქმე დღეს (შაბათს) მუშაობის ნების გამოსახოვრად დასაკლავი ოხა (ციანი). ჩიხტას გამახარე შაბათის სანათლად თხოულობდა და მინსკაც თანხმობა მიიღო („ფშაველი და...“, XI).

სანათხრევა ნათხოვარი. „გაყიდავ ქერცხლის სარტყელი თუ სანათხოვე გარტყაო?“ („ძვ. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).

სანამებნაოლ მით უფრო, მით უმეტეს: განსაკუთრებით. თვითული მათგანი იღვენს საიქიოს ისე, როგორც საქაოს, სანამეტნაოდ ველური ხალხი (ქარ.) („საიქიოზე“).

სანამბრე (საუბრა) კუჭი. ცოტა ესაა: შენს არწივს მოტეხალი აქვს მხარია, ზარალობს სანაყრუშია — საქმე ვერ მოვაგვარია („თ. გიგლო ყარალაშელს“).

სანწმომო ქორწილის დროს ნეფე-დედოფლისათვის მისართმევი საჩუქარი. ამის შემდეგ ამოარჩიეს „მყუფრები“, ერთი სანეფრს და მეორე სასძლოს მხრით.

რომლებიც „სანწმომო“... ჩამოართმევენ სტუმრებს და გაოლსემდნენ სასძლოს („ფშაველი და...“, VI).

სანაბბა-ი: სახლის სანახავი ნიშნობა. სახლის სანახავი იგივე ნიშნობაა, მხოლოდ სხვა წესით, კიდრე სხვაგან ვხედავთ („ფშაველი და...“, VI).

სანაბლ-ი სანგარი. მკვიდრი გამართეს სანგლები, დიდრონი მეტის-მეტია („ბაყაყთა აგანეობა“, V).

სანაბლ-სანაწმომ-ი სანგლები და საყურები. ხომ ვახსოვს ლეკების გზის პირებზედ სანაგლ-საყურები, რომ კაცს აღარ გაეცლებოდა („სოფლის სურათები“, 2).

სანაი (—სანება—სამება) ერთ-ერთი მთავარი სალოცავია პირაქვე ხევესურეთში, სოფ. გუდანს ზემოთ, მთაზე. ბლოს ხირჩა, ქორმეს ბერდია სანეს შაყრადან სმზებდა („ხევესურის თავი“).

სანაი(მ)ი ნიაიანი, გრილი ადგილი. ბაყაყებმა... სანაიოზე გამოსულებმა, წყალში ჩქლ-ფაჩქლუფი გადიდეს და ხმა გაკმინდეს („ტრედები“).

სანაიწომ სასურველი, სანატრელი. აქ: სანატრესო. „მამსთან (=მკითხეთან) ჩემი ყოფნა ან კი რა სანაიზა თქვენთვის?“ („სურბენტი. აღმზრდა“, ნაწ. II, თავი II).

სანით-სანამდე აქ: მანამდე. „სანით-სანამდე ვივლი, მანამ არ მივალ ამის სამფლობელოში“ („ქულოვანი“).

სანაიწმომ-ი მიმანიშნებელი. ისწავლის ბოლქე ამ ვითომ დიდკაცობის სანაიწმომ სიტყვა-პასუხს („სურათები“).

სანაწმომცა იხ. § 20.

საოთ-ი (Otis tarda) „ხავათი, წეროს მსგავსი მალაღმეხიანი და გრძელუფლიანი ფრინველია, რომელსაც ჰამენ“ (ა. შან). მოქეჩდა წერო-საოთი მინდვრის პირთ გუნდად, ძაბეთა („მწყემსის სიმღერა“) (იხ. კიდევ წერო-საოთი).

სანაწმომო უპატრონი ხანავ-სათობი ადგილები (სოფელი ამ ადგილებს არ ანაწმომცა, ვინც დასწრებდა, ის მოხნავდა ან მოთიბავდა). არის მამულები ევრეთწოდებულნი „საონაწომ“ (ონა),

მიუვალ ადგილში სათიბი თუ სახნავი („უცოტა რამ...“).

სამორთმეომღ ზეფხულის არღადეგებზე (ორი თვით, ორი თვის ვადით). „საორთეოდ“ დათხოვნილი გახლდით. სოფლად ეცხოვრობდი („ჩემი შავარდენი“).

სამხრმ საწყევარი სიტყვა: ოხრად დახარჩენი, ვახაოხრებელი. „არ ჩამოეხსნები მაგ საოხრო ვაზეთებს?...“ (თარგმ.) („ბედნიერი დღე“); „პაი, შე საოხროვ, შენი!“ („დათვი“, — ყველამ).

სამირისწამლვე პირისწამლის (იხ.) ჭურჭელი. გამოსტყვრა მუცლის თოფი, ტყვია ჩქამს იზამს მქისესა, გაუტეხს ქეთელაურსა საპირისწამლეს რქისასა („ალუღა...“, I).

სამირისწამლვეპრელა ჭრელი საპირისწამლის შქონე. აქ: კობტაპრუწა, პრანწია. ვადმოხე კულუხის წინა, საპირისწამლვერელო („ფშაველი დედაკაცის მღვთმარეობა...“).

სამირმითომ მთის ვაღაღმა, მთის მეორე მხარეზე ვაღასახლეღაღ. საპირიქითოდ გაიხსნენ თოვლით შაკრულნი ვზანია („სიმღერა“ — ეს).

სამონ-ი ცხიმული (კარაქი, ღუმე...). „კა ფრანგული, აბალეი, ნახე, ისეთ სკრის ძვალს, როგორც ი საპოხს“ („ხმა მთიდამ“, — ფშავის); (ფიგურ.) „სთქვი წუხანდელი ამბავი, მითომ კი ჰხმარობ ენასა, საპოხი უნდა, ობოლო, მხედართა გულის კბენასა“ („ბაბტრიონი“, VII).

სამონლად ცხიმის წასასმელად, წასაცხებად. (ფიგურ.) ისევ სიყვდილი არჩიეს, ვიდრე-ღა ფიცის დარღვევა, — მთათა ქედების საპოხლად თავის სისხლისა დაქცევა („ბუნების გლოვა“).

სამპარ-ი შეყარობილი, ტყვე. „ნეტა: იქ, დედასთან მომკლა, თათრებისაა საპყარი“ („ბაბტრიონი“, VIII).

სამრამ-ი „ეგზეკუცია“ (ვაფა). გუბერნატორმა სარბევი დანიშნა („თან. ფელეტ“, — მართალია).

სამრმ სასარგებლო. მე რასაც სარგოდ არა ვსცნობ — არ ავიკიდებ ბარგადა („რად ამბობთ, ვაზაფხულდო“).

სამრმს იხ. § 3.

სამრმ რიგისთვის, ქელეხისთვის ვანუთენილი. მეფის სასახლის კოშკებზე შავი ფრიალებს აღმები და იმ სარიგოს ცეცხლისა სვეტ-სვეტად აღის ევაშლები („ეთერი“, XIV); სამუდამო სასმელი ფშავლისა არის არაყი, სახარჯო — ლუდი, სარიგო და საქორწილო — კახური ლეინო („ფშავლები“, — ძველს).

სამრმ-ი ვაღამღები, მოსარიდებელი (ვაღამყოფობა). საღაც რამე სარიდი ჭირით მიცვალებული განდებოდა, ის იყო პირველი მოზარე („უქმოს-ძმა“, IV).

სამრისტა (სპარ. სარ რეშთე „ცოღნა“. „ვამოცილებმა“) თაღარიგი, წესრიგი. მუცელა თამადა იყო და სმა-ჰამის სარისტას აძლევდა ხველას (ვარ.) („მუცელა“).

სამრუ წიხქვილის წყლის ხადენი, წიხქვილის არხი. თედემ წყალი მოუგდო, სარუე გაიღდა, აიშღერა („წიხქვილი“).

სამრმი: „სამ-სამ წელში სახ სარჩოი აევაშე“ („ხევსურის თავი“) ბეჭდვის შეცდომამა, უნდა: სარჩოთ.

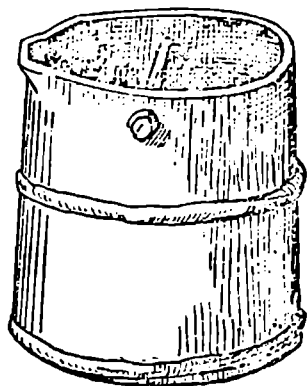
სამრმლად აქ: სამრძოლველად, შერამრძოლველად. ...და დაღისტანიც ყალხს შედგა, როგორც სარჩოლად აფთარი („ხატმა გეგბძანა“).

სამრმ-სამრმ-ი ცხოვრება და შთამომავლობა. გათაედა ჩალხის ბედობა. იმისი სარჩო-საყოლი („ქირისუფალი“).

სამრმულ-ი რძის ჭურჭელი ხიხა. „(გუგული) დავკიდოთ სახლში სარძეულთან ახლო“ („გუგული“, III). (ნახ. იხ. გვ. 239).

სამრმულამ-ი იგივეა, რაც რჭული (მნიშვნ. I). „ახ, მაგისი სარჭულავი დაიქცა!“ („ხოლერამ მიშველა“, I).

სარგულშემატლ-ი რკულაძალი. „ეგ, ძმავ, იმისთანა სარკულაძალი კირია, რომ მაგას ფეხებზე ჰკიდია მელქნე,

კეთილმოხილი კაცი“ („ხოლერამ მიშველა“, I).

სასაბჭო (ხევს.) ხაჯლის გულა. ერკემლებისათვის დუმები დაუქრიათ, „სასაბჭოები“ „დაუქრიათ“ („რამერუმე მთისა“).

სასანთლამ ადგილი ხატის კედელთან, ხადაც ხანთლებს ანთებენ. სასანთლას ქვემოლ თაემოჭირი ცხვრები და ხბორები ეყარა, იქვე გაქიპული იღვა ერთი კურატი („საშობაო მოთხრ.“ — ხატობა).

სასაქონელ საქონლისათვის, მსხვილფეხა პირუტყვისთვის (საბალახოდ). „კაბალზე დაევიკრეთ ალაგი, სასაქონელ კარგი ყოფილა“ („ფშაველი და...“, IV).

სასდღის: ჰყიდინ სულის სასდღის ფერუმარღზე (ვარ.) („სოფლის სურათები“, II) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ხარდოს (=საზრდოს).

სასმიროლ სასიეროდ, ხეირნობისათვის. ცაში ზარს დაქრვენ ცისკრისას, ცოდვილთ სულები ჰკრთებიან და მკვდარნიც საფლავებიდან სასიეროდა დგებიან („დაუსრულებელი კვნესა“).

სასპროლ აქ: სვავის მიერ განხაჯვლად და გასარკვევად. „მართლაც, სასვოდ რადა ვხდით ჩვენს აზრს და ჩვენსა გრძნობასა?“ („მთათა ერთობა“).

სასპმთავში: აგერ ახუნი, ათ სასვეთაი („მოგონება“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: სასვეთაი.

სასტაშულ-ი სასთუშალი. „ყო-ღა ეგრე ქენ, სხვაზე უკან ნუ დარჩები“. — წარმოსთქვა კარახელმა და მესხენა სასთაულზე“ („ფშაველი და...“, I).

სასინჯალ საყურებლად, ხანახვად. საამურია სასინჯად ვაქაიცი მტრისა რბევაში („ამბილის დანაბარები“).

სასტუმრთელოდ (ხევს.) ბტუმრად. სასტუმრთელოდ მზეს ღვეხარ, სამასპინდლოდა — მთვარესა („სცენა მთაში“).

სასულიეროდ სულის საცხონებლად, სამაღლოდ. „ნუ დავგობ, შეგვიწყალე, რა იქნება, შენს სასულიეროდლო“ („ერემ-სერემ-სურემიანი“).

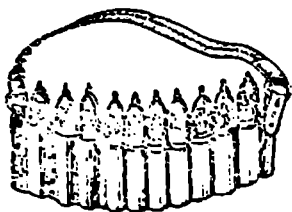
სასუბაბა, სასუბაბა (?) (Digitalis) ყვავილოვანი ბალახ-მცენარე, — ფუტკარა. აი, ეს ორი დღეა, რაც ჩემი დობილი სასუტელაც ამოჩნდა („აა“); ისე საგანგებო ტყბილეულობა, სუნნელოვანი თაფლიანი ყვავილი — სასუტკა — როგორ დაატკობდა („გასამართლ. ჩიბუხი“, I).

სასძლოლან იხ. § 21.

სასწორ-ი: დღის სასწორი დღის ტოლი. აქ: დღესავით ნათელი. „ღღის სასწორი დაბეა“ („ამოდის, ნათლებს“).

სასწორ-ჩარქი-ი უღლიანი ხაწწორი (იხ. კიდე: ჩარქი). გადმოდგეს საწწორ-ჩარქი: „კვირავ, ვევიკრე თელიო“ („კოპალა და იახსარი...“).

საწარმოო ჩანთა მასრებიოთურთ, რომ-
ლებზეაც წინაწარ თითო გასროლა წამა-
ლია ჩაყრილი. (ბიძიანგი) ვობრუნდა შინ,
ჩემოლო თოფი, საწარაფო და საპირის-
წყლ (მოგონება).

საბავშვო წერილი შემა ზურგით სა-
ზღო. გაბახარე შეშის მზადებას შეუდგა,
„ახარე“ ძელების კეთებას და „სატირ-
ის“, წერილი ხეებისა („ფშველი
და...“, III).

საბავშვო ობერი. ობერ-ტიალი. ბიძ-
კმა ერთსულ კიდევ ადგა. განხედა კა-
რბში და წიბუტებუტა: „ძლივს არ გა-
დლო ამ სატიალემო!“ („მოგონება“).

საბავშვო-ი მიცვალებულის ტანისა-
მობი და იარაღი, რომელსაც წლისთავამ-
დე გამოიტანდნენ, გაშლიდნენ ხოლმე და
დახტიროდნენ. ნუ დასდენ ეაეის ფშვე-
ლას: ხმალი სატირის თაშინა („ფშვე-
ლის სიძღერა“); ერთის წლის განმავლო-
ბში ის (ჭირსუფელი) მუდამ შაბათს
შარათვს ტირილს, გამოიტანს სატირელს.
სატირელს შეადგენს: ტანისამოსი მიცვა-
ლებულისა და მისი იარაღი („ფშველ-
ეა...“ — ძველს).

საბავშვო (მიცვალებულის) დასატი-
რებლად. ცხენი ზალახზე დააბიო, კი მი-
თარა, თითონ ელახზარის სატირლად
წავიდა („მოკვეთ.“, მოქმ. II, გა-
ნ-სგ. I).

საშანიბახოლ: საუქმიახოდ შა-
მკება იხ. შადგება.

საპრავლოში ურჩულოთა საცხოვ-
რებელი ან ურჩულონი. „გადამტერა
ბოლო საურჩულოვე“ („მოკვეთ.“, მოქმ.
II, გამოვ. I).

საუფროსო 1. უფროსისათვის გან-
კუთვნილი. მიძღვნილსა საუფროსოსა
აქხანავებზე სწირაულეს („კაი ყმა“).

ოჯახის გაყოფის დროს უფროსი ძმის-
თვის წილის გარდა მიხატეში თანხა (ერ-
თი თუმნის რაოდენობით). შეაკაცემა
ოჯახის ქონებას ამრიგად ანაწილებენ:
მშობლებს მიეცემა, სრულის წილის გარ-
და, 10 ძროხა „სამარხად“, უფროს ძმას
მიეცემა „საუფროსო“ ერთი თუმანი
(„ფშველების ძველი სამართალი...“).

საუქმო: საუქმოს (საუქმოდ)
სიარული როცა ერთ თემში რომე-
ლიმე დღე უქმოდ იყო გამოცხადებულა,
ქალები ხელსაქმის საკეთებლად (საქო-
ვად, საკერავად) სხვა თემის ადგილში
მიდიოდნენ. „ამ ჩვეულებას „საუქმოდ
სიარული“ ჰქვიან“ (ვაჟა). საუქმოს სიარ-
ული შეიძლება მაშინ, როცა „ნაკვე-
თი“ აქვს ერთ თემს („ფშველების აზრით
რა როგორ გაჩნდა?“).

საუცხარო უცხო, უცნაური. (ჭორი)
კენისის და რაღაც ერთნაირად, საუცხო-
ვოდ ფრუტუნებს და ხრუტუნებს („პა-
პას მსოფლიო ფიქრები“).

საშაღი: სათაღია ათელის
იხ. ათელის.

საშაღი-ი საცობი. გახსნეს არაყის ღო-
ქებიც, საფევით ძონძიანები („ჭირის-
უფალი“).

საშარ-ი შესაფერისი: დროც შევერ-
ჩიე საფერი: პირველ მაისის რიცხვები
(„ცოლი ანუ...“, III); გუშინა ვნახე ჰა-
ბუცი: ლალი, ყელმოდერებული. მტერთან
და მოკეთესთანა საფრად გულმოჭრე-
ბული („ბალი ვიხილე გუშინა“).

საშარბა-ი საღებავი. „ფიცარიკვებიც
რა ამოვიტოლოთ ილიაში, საფერავებიც
რა წამოვიღათ“ („რამჟღერზე მთისა“).

საშარო მოხაფერებელი, მოხარიდე-
ბელი. საფერო არაფერი მაქვს. პირდაპირ
გეტყვით, ძმურადა („ჩენის მსოფლიან მო-
ღაწეებს“).

საშარხა საჭლომი (ცხენი, ჭორი...)-
ძლიერ დაძლია საფერსე მთა-ღლეებზე
რბენითა („სისხლის ძიება“, II).

საშარხაპალ („ფშველი და...“, IX)
ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. საფერხე.

საშარხის ბორში („მოგონება“) ბეჭ-
დვის შეცდომაა, იხ. სახელზეში საფუტ-
რის გორი.

საფიცარი-ი: გზის საფიცარი ვის მზესაც ფიცლობენ, — „შვილი, ვაჟი“ (ვაჟ). „ღმერთმა კარგი გიციოხონ და გიცოცხლოს მზის საფიცარი“ („ფშაველები“ — შენამც).

საფიცანო ადგილი სოფელში, სადაც თავს იყრიან და ბაახობენ. ალუდა ქეთულური კაცია დავლათიანი, საფიცნოს თავში დაჭდების სიტყვა მაუდის გზიანი („ალუდა...“, I).

საფიც(ვ)ნოდ სამუსაფოდ, საბაასოდ, „სასაუბროდ“ (ვაჟ). როცა საფიცნოდ დავსხდობდი, ესტოდი, რაც გადაგვხდია („ივ. კოტორ. ამბავი“, II); ისინი შიშის გამო ვერ მოდიოდნენ პაპასთან სამასლათოდ. „საფიცნოდ“ („მთაბეჭდ.“).

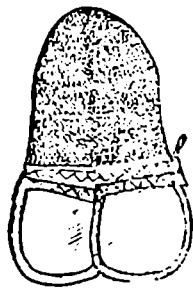
საფლავგვზიით იხ. § 29.

საფლავში იხ. § 21.

საფლავუნოდ საფრავუნოდ, სატყაპუნოდ. ერთი გეზი აქვს საველად... ქაობი საფლავუნოდა („უიღბლო იღბლიანი“. VII).

საფრ(თ)ხულ-ი 1. დამფრთხობელი, შემაშინებელი. (ცხარი) ზოვისათვის თუითონ შეიქმნა საშინელი, საფრთხული („გაკვლდა ცხარი“, II). 2. საფრთხობელა. საფრთხულად ბაის პარზედ თავის თაის ქული ჩამოეცა („სურ. ფშაველ. ცხოვერ.“).

საფშხარი-ი ხელთათმანი (ჩვეულებრივად და ჭაჭვისაც). ნეტუ რად უნდა კარგს ყმასა სამკლავე, საფშხარია? („ბათურის ხმალი“); (სასძლომ) ზოგს უნდა კრელი წინდები მისცეს, ზოგს საფშხრები (ხელთათმანები), სხვას ხელსახოცი („ფშაველი და...“, VI).

საფშხრამებს („ბათურის ხმალი“, I) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: საფშხრებს (იხ. საფშხარი).

საფშამ-ი აქ: სათქმელი. გულში ბევრია საფშავე, არ მინდა დასაფშავადა („ოუნდა ამოდი...“).

საფშაოდ ფშავისკენ. გამოემშვიდობნენ მასპინძელსა და გამოსწიეს საფშაოდ („ფშაველი და...“, IX).

საფშამაქ-ი „რკინის პატარა ნიჩაბი, ვარცლში ცომის ასაფშავად სახმარებელი“ (ვაჟ). სახლში არ უჩაბს არც ქვაბი, არც საფშაველი, ასტაბი („საშობაო ამბავი“, I). სურ. იხ. ასტამ-თან.

საფშინალ-ი იგივეა, რაც სახეხავი. ოქროსა ვიჭე სკამზედა, ოქროსა ბეჭი მეჭირა. ოქროსა სახეხავიო (საფშინალი) („ჩანაწერები“).

საქანპარო „ფულის საშოვნელი“ (ა. შან). გიწყვია ჭიბე-უბეში... საქანქარი გაზები („მთაბეჭდ.“).

საქანმწმე ქარიანი ადგილი. ქარი ქარის საქაროვნესა, ღრუბელნი ელავდიანო („ფშაველი და...“, XI).

საქამე მამული, სადაც ქერს თესვენ. საქერეს ქერი მითვისავ, ქერია ჩართიანი („გლეხის სიმღერა“).

საქარნივო ხუთი ძროხა (ძროხის ფასი), რომელიც ქარივის შემრთველს ქერავის პირველი ქმრის ოჯახის ხანარგებლოდ უნდა გადაეხადა. შესარიგებლად ამას (=მეორე ქმარს) თავის ცოლის მზღლებისათვის ან დედამთილ-მამამთილისათვის უნდა მიეცა ხუთი ძროხა, რომელსაც „საქარიო“ ქვიან („ფშაველების ძველი სამართალი...“).

საქამ-ი: უქმი და საქმი არ გააჩნია იხ. გააჩნია.

საქამო: „იმან გაუქირ უფრო რუსს საქამო“ („იენ არის მართალი?“) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: საქამი.

საქამისად იხ. § 28.

საქონ-ი მსხვილფეხა პირუტყვი. „რა ხანი არის, გათენდა, ადგ, გარეკე საქონი“ („თეგრი“, II). //ხეართოდ შინაური

პირუტყვი. „რას კილოსა ხართ, დამიტირე, ხო არა გივირისთ კაცით, საქონით?“ („დარეჯანი“, I); ან კირი საქონს დამილევს, ან ხორეული ცოლ-შვილსა („ფშაველი და...“, XI).

ხალხი-ნი გახადები. ახლა სოფელიც ვიხილოთ, მოენახოთ მისი საღები („პირველი გახაფხულის სურათები...“); აშას ბქობს, ვისც აბარიათ განგების ბქეთა საღები („ეიკანი, ღმერთო, საყვარო“).

ხალხმარში („წისქვილი“) ბექღვის შეცდომა, იხ. ხალორე.

ხალხმარ საღვარე, წისქვილის ქვედა ხართული. ზოგი ხალორეში ძვრებოდა და ბორბალს სინჯავდა („წისქვილი“); „ასკარტუნე ახლა, მართე (წისქვილი), შაძვერ და გამოძვერ ხალორეში“ („უძმოს-ძმა“, III).

ხალხარსა იხ. § 9.

ხაუაღ-ნი მოხარეცი, ხელსაყრელი ადგილი, ხადაც ნადირს ჩაუსაფრდებთან ხოლომე. „(გამახარეს) სამწევრის გორში მოეყარა ირმის ხრო, საყელში, ერთს ადგილში ხუთი მოეკლა“ („ნადირთა პატრონი“).

ხაუაღწამოძირილ-ნი რასაც საყელში, ყელზე შეხაბმელი თოკი ახსნეს, რაც აუშვებს. (ფიგურ.) „რითთა საყვარელი ან ეგ საყელწამოძირილი, მობუბუნე თერგო?“ („არამე-რუმე მთისა“).

ხაუაღწამა საქსოვი დაწვის ნაწილი, „პატარა კავი, მოძრავის გარის ასაწევდახაწევი“ (ვაჟა). აელოთ, მაგალითად, ქსლის იარაღი: გარა, ცხემლა, საყვანელა ანუ კაკაჩუნა, სახეხავი და სხვ. („მცირე შენიშვნა“).

ხაუაღწამა-0 (მხ. საყვიარი) ქათმის ბოლოდან გამოზრდილი რამდენიმე გრძელ-

ლი ბუმბული. (მამალს) საყვიარები ხმლებით ბოლოდამ უყანა აქეს გადაშეებული („ჩენენ მამალი“).

ხაუაღ-ნი 1. ყმები, ქვეშევრდომები; საფლობელი. იქნება საყმო აუჭანყდა და აღარავინ ემორჩილება მის (არწივის) ბრძანებას? („არწივი“, — დაფიქრებული). 2. ამა თუ იმ ხატის მლოცავნი, ყმები (იხ.). ხატსა აქეს ღვთისაგან ნაბომები „საყმო“, მოსამსახურედ, მლოცავად („ფშაველების ამაოდ-მორწმ.“).

ხაუაღწამოძირილ საყვავყორნედ; აქ: გასაოხრებლად. არ იქცა საყვავყორნედა ჩენი ლამაზი ალაგი („ფშაველი ქარის-კაცის წერილი“).

ხაუაღ-ნი: ხელის საყრელი ხელსაყრელი, გამოსაყენებელი, სარგო. ფილიდა ესე სოფელი, ფილიდა საყრელი ხელისა („ისისხლის ძიება“, XV).

ხაუაღ თავზე. საბძლის საყუეზედ ჩემს კატას ეძინა („ხოლერამ მიშველა“, II).

ხაუაღწამა-ნი: საყურთიანი გველი ადგილი, რომელსაც რავეზე „საყურები“, ყვითელი ლაქები აქვს. „გავარჩიე კარგად, რომ გველია საყურთიანი“ („ცრუ-პენტ. აღმზრდ.“, III).

ხაუაღ-ნი საშერი, ჩასასაფრებელი ადგილი. შავი ბიკი... ჩაუჭდება სიმინდის პირში, საყურში, და აჰკიდებს სიმინდის მტერს ცხელ ტყვიას („დათვი“, — ყველამ).

ხაუაღწამა სახლისკენ, შინისკენ. „ხატს სწყენიყე ისი. საშინაოდ მამავლისად ღვე მიესიე“ („სცენები“, — სცენა ბარში).

ხაუაღწამა ჩაღის შესანახავი ადგილი; სახლის ერთერთი კუთხე, სადაც ჩაღას იფენდენ და იძინებდენ. ყველფ არ გვინახე, კერაი, საჩალეს მოვიზარდენით („სცენა მთაში“).

ხაუაღ-ნი საჩხრეცი, ნაღვერდლებისა და მუგაულების მისაწევ-მოსაწევი მოყაკული ქოხი. ამ დროს წამოღდა, მივიდა ცეცხლთან, ცეცხლის საჩევის ქოხით გამოქეკა გალუღლუღებული ნაკვერჩხლები (ვარ.) („ჩემი მოგზაურობა...“).

საჩინე-ი გამოსაჩენი, მნიშვნელოვანი. შვიდი წლის ყმაწვილი (მშობელს) იმის-თანა საჩინე საქმეს არას უკეთებს („გავ-ზარდოთ ახალთაობა“).

საჩინე „საწვივე“ (ვუა); ღარის ფორმის ქავშანი. წინიდან ფარავდა ჩე-რანს (წვივს). „(ფშაველბი) სამკლავე-საფუხრებს, საჩერნებს გაიკეთებდენ და თავზე მუზარადებს დაიდამდენ“ („ცრუ-პენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. III).

საჩერნე

საჩიპილმე ხათაშლი, საღეჩაქე (ქსო-ვილი). მოკქონდათ „ზღვენი“... საკაბე ან საჩიქილე ან სხვა რამ ფართალი („ფშა-ველი და...“, IX).

საბაღ-ი საცდელი: აქ: ცლით მისაღ-წევი, შესასრულებელი. „ეგ სხვა საქმეა მაგრამ ვეკვობ, თუ შესძლო საცადი“ („სისხლის ძიება“, VIII).

საბადნეაღი: „ცხოვრება უფრო სასახელო და სასარგებლო საცადნე-ლიაო“ („ძვ. და ახალი ფშაველ. პოეზია“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: საცოდნეაღიო.

საბამღა: „საცამღე უნდა იარო და მავლიოვო?“ („ცრუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. III) ბექდვის შეცდომაა. უნდა: სადამღე.

საბამრულ-ი ცერზე წამოსაცმელი რკინის რგოლი, ჩხუბში საცემი იარაღი. თავად ჩაღბოსაც ჩხუბის დროს, რა თქმა უნდა, ბევრი ჰხედებოდა მუშტი, ჭოხი, თუ საცერული („უძმოს-ძმა“, I).

საბაქვი-ი პაქვი, წვივსაცმელი. შემ-დეგ გაიხსნა და გაიხალა წინიამ საცვეთე-ბი და უჩვენა შალეს ნაწყულარება წვივებზე („შალე: ა ნან. ხი ხატი“, II).

საბინალ-ი სასაცილო, ხიცილის გა-მომწევი. „ველარ ვამბობ, ჩემთ ძმთ მზემა, თორი საცინელა, საცინელი, რა იმანზედ საცინელს ველარას გაიგონებს კა-ცის ყური“ („ს. ს. ფშაველ. ცხოვრ.“).

საბაშნად საციცქნად, სასუხნად. კერძელს საცუნად ალაღებს ყანა („საწყალი კაცის ვედრება“).

საბაშნარ-ი კბილგასაკრავი, სასუხნი. ავღვ და ძოვერე, სადაც რამე საცუნ-ნარი მეგულებოდა („მოგონება“).

საბაშრამ 1. ფარები, ცხვრის ხადგო-მი. საცხვრებს სინჯვა დაუწყეს და ამა-რებენ, თოფებს ტალებს უნახეს („სუ-რათები“). 2. ცხვრისთვის განკუთვნილი, ცხვრისათვის (საბაღანოდ). „ჩემს მშენ-საცა ვხედღე (სიზმარში). მთა გვიდა აქ საცხვრედ დაეიქროთო“ („მოკვეთ.“, მოქმ. V, გამოსვლა I).

საბაშვარ-ი მოსაძებნი. საძევარი აქვთ ხეესურთა ძვირი განძი და ალაღი („სტ. მასპ.“, XII).

საბაშვარ-ი ადგილი, სადაც ძნის ზვინები დგას, — საძნე. „უცხელი მცე-ცით საქნეუარს, — ცასა სწვდებოდეს ალები“ („აღელა...“, V).

საბარახინან-ი სახელგატეხილი, დაძრა-ხილი. ქალი გონჯი სჯობ ლამაზსა, ქა-რიანს, საძრახინანსა („ფშაველი დედაკა-ცის მღვდამრეობა...“).

საბაშარის გორში: „საწვერის გორ-ში მოეყარა ირმის ხრო“ („ნადირთა პატ-რონი“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: სა-წვერის გორში.

საბაშვიმე პაქვი. თეთრი, მსხვილად ჩართული მატყლის საწვივეები — ბაქვი-ები ეცვა („ბერძნე გაუტეხელი“).

საბაშვი წილი, ხედარი. „ჩემს გულ-სა მხოლოდ საწილო თავისი ავადებიან“ („ეთერი“, VII).

საბაშვიმე ფრინვლის წვივლა: წი-წყით (იხ.) დასავადმყოფებელი. „არა,

თქვე სწინავედო. რაც უნდა ბეჩაეი ვი-
ყო, ოქვენ აღარა გჯობივართ?“ („ტრე-
დელი“).

**საწუთიერიო წუთიერი, დროებითი,
წარმავალი.** „საწუთიერიო დიდებისათვის
აბ უბედურმა გაყიდა სული“ (თარგმ.)
(„ორლ. ქალი“. მოქმ. IV, გამოსვ. XI).

საწურთნელად იხ. § 5.

საწუხი იხ. § 30.

საწუხვარ-სარბამინან-ი დასაწყველი
და საგინებელი, ავად მოხახხენებელი.
„გასწირე თავის ხსენება, საწყვევარ-სარ-
ბევიანი!“ („ბახტრიონი“, XVIII).

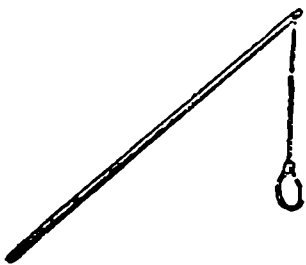
საწუხვარად იხ. § 41.

საწუხნო საწყენი. ბუნების ცოდვა
ესაა, მელამ საწყინო ჩემია: ავსა და
კარგვა ყველას ქვლავს. არავინ გადურ-
ჩენია („სტ.-მასპ.“, VI).

საწულობისად იხ. § 20.

საწულოდ კალისკენ. ბევრჯელ წასუ-
და საკალოდ დახოცილთ სისხლის დეა-
რია („ალელა...“, II).

საწუხ ხის გრძელი და წვრილი ქოხი,
რომელსაც მობმული აქვს ანეხი, ან —
მარყუთულად — ძუა (ჩიტების საჭერად).
თვითელს მათგანს ხელში საქე ეკირა.
წვერებზე საქეებს „შატოვ“ ჰქონდა ძუა
გავეთებული („დარეჯანი“, V); შალვას...
ანეხი ძუითურთ ნინიამ გაუმართა, ხო-
ლო საქე თვითონ შალვამ გამოსჭრა
ტყეში, გაქერჭა, გაათურა („შალვას ნა-
ნახა ხატი“, III).

საწვრთელით იხ. § 9.

საწვრთნულო ჰირანახულის გადასა-
ხალი. (მოხელე) ზოგს „საწვრთნულოს“
ვძახის, რასაც ართმევს, სხვას „ფეხის

ქალამანს“ („ძე. და ახალი ფშავლ-
პოეზია“).

საწმელ-ი „ჩალა, თივა“ (ვაჟა). პირ-
უტყვის საყვებს (თივას, ჩალას, ბუხს...) მთაში „საწმელს“ ეძახიან. „ჩერ საქონს
დაუღვათ, საქმელს ჩამოგიყრი და მემ-
რე წისქვილშიაე ჩავიაროთ“ („საშობაო
მოთხრ.“ — სტუმრები); ზამთრობით,
ვიდრე საქონელს ეყოფოდა საქმელი, კა-
რახელს ამ ბინებზე ედგა ძროხა, იქა
ჰქეებოდა („ფშაველი და...“, III).

საწმელისად იხ. § 25.

საწმომ იხ. § 30.

საწმორაბუღავომ საქორიკანო. ყურს
აღებს საყდრის კარებს, გავიგონო, შე-
ვიტყო რამ საქორაუღაეო („სადიდ-
მარხვოდ“).

საწმრბმელი იხ. § 9.

სახბაბ სოფელი და ხალოცავია ახმე-
ტის რაიონში. იმათ ყოველ ნასახლარში
გამოუნდა ახალ-ახალი ხატები. რომ-
ლებსაც დაარქვენ ზოგს სახადა, ზოგს სუ-
ლა-კურღელა და სხვა („წერილი ხე-
სურეთიდგან“).

სახბარე ხარის მოსატანად გამოიწული
(ტვირთი). გამახარე შეშის მზადებას შე-
უღვა, „სახარე“ ძელების კეთებას და
„სატვირთეს“, წვრიმალე ხეებისა, რომე-
ლიც დედაკაცებს ტვირთით უნდა შინ
მოეტანათ („ფშაველი და...“, III).

სახბაროვე: სახაკოვე ქება ბ
„ღოს გასათობი (ქვაბი)“ (ვაჟა). მთელი
იმისი ქონება ცოლ-შვილის ხელში დარ-
ჩა... საყალაფო ქვაბი, სახაკოვე ქვაბი,
ტაფა... („ფშაველი და...“, III).

სახბომ-ი სასიარულო, გასასვლელ-
გამოსვლელი. საიქიოდამ სახბომი ზღუ-
დე არა სჩანს ხილისა („ცაზე იარე, მთეა-
რეო“).

სახბომბტანარმბულ-ი სახეგაქვავებუ-
ლი, გამშრალ-გაოგნებული. ჩვენ სახეგამ-
ტანარებულები შეეყურებდით ერთმანეთს
და ჩვენს მეუფროსეს („ერემ-სერემ-სუ-
რემიანი“).

სახბლ-ი 1. ტანისამოსის სახელო.
(დედამ) შვილს ორივე ხელი დაუქირა
და ძალად აყოფინებდა ახალხის სახ-

ლებში („ოჰ, რა კარგი ხარ...“, I); ვინ შესდევ საძელის გორსა, ვინ მასძარ ჭაქვის სახელი? („ჩანაწერები“). 2. თასმა, რომლითაც გულან იკიდებენ ან ჩამოკიდებენ. კანხაზედ ცალის სახელით გვერდგამოქრილი თხის გულა ეკიდა („ცრუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თავი III).

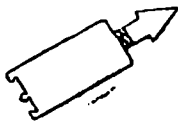
სახელ-ი 2: სახელს სდებს (...მასდებს, სახელის შადება) იხ. სდებს, მასდებს, შადება.

სახელმოდ ხელმისაწვდომ ადგილას. „ვინ იცის, შვილებო, იქნება არ იყოს კარგი, ხმალი რო ყველას სახელოდ გვიკიდავ, ყველას ვასინჯინებთ“ („ბათურის ხმალი“, II).

სახემქინე ზავთიანი, ზარიანი შესახედაობისა. შაყრილან ვიწრო ბილიკზე გაუკაცნი სახემქისენი („მანდილი“, II).

სახემქუშაბით მოღუშული, ზავთიანი სახით. აქ სჩანან ქართლის ბიკები სამხედროდ გამოხმობილი, გურულ, მეგრელი, იმერი, ფშაველ-ბეესურნი თუშებით, ლეკებიც ქართლ-კახეთისა, ყველანი სახემქუშებით („ქართ. ქორწ.“).

სახეხაბი ქსელზე ძაფის გასასწორებელი იარაღი (შდრ. ტარ-სახეხენი). ავილოთ, მაგალითად, ქსლის იარაღი: გარა, ცხემლა, საყვანელა ანუ კაკაჩუნა, სახეხავი და სხვა („მცირე შენიშვნა“).

სახეხა: კამარის სახევა ნახტომის ვაკეთება, კამარის შეკრა. გადახტა, გაინავარდა კამარების სახეითა („მეჭლისი ლომისა“, III).

სახეხატი თივის მოგროვების, ახვების სამუშაო. თამარი სახეხტის იყო („შთაბეჭდ.“, III).

სახეხვარ-ი იგივეა, რაც სახეხვარო მოქუჩი და ქალი და კაცი სახეხვრით, ცხვრით და ხარითა; მართმედიან ბატონსა სახეხვარს ბელლის კარითა („ალუდა...“, V).

სახეხისი იხ. § 26.

სახეხი იხ. § 10.

სახეხივალ-ი ხაინტერესო სანახაობა. „გონი წამსვლიყო... გონთ მოვედ, მეოცა სახეხიველი“ („ბახტრიონი“, VII).

სახეხივანი იხ. ოდრო-ჩოჯრო, ძნელი სავალი, სახეხათო. ნუ წახვალთ ბეესურეთზედა, გზა გაქვისთ სახეხივანის (თიან. ფელეტ“, — უკაცრავად).

სახეხი-ი იხ. § 3.

სახეხი-ი ხურჭინის (გულის...) პირის მოსაყრავი ზაწარი ან ლველი. (ესტატემ) ჩერ ერთი თვალის სახეხივანი გახსნა და დაუწყო ამოლაგება („სათაგური“, II).

სახეხი-ი იხ. სახელი.

სახეხი ოჯახი, ოჯახის წევრები. შენი სახეხი ქორწილობს, ჩემი ობლები ტირიან („მთას იქით...“).

სახეხი გამოხსენილად, მოსანანიებლად. მაგრამ ბოროტი ცოდვასა არ დაგისახავს მაღლადა, თუნდ ურპით ოქრო მიართო თავის ცოდვების სახეხივანად („... უშემაქს...“).

სახეხი-ი დასახური რამ, სახანი და მისთ. კილობის ძველს მაჰხილნებს, სახეხივან ალარსად არი („ფშაველი და...“, XI).

სახეხი იხ. § 3, 28.

სახეხი სანაღლეო, საწუხარი. ბეჩაო, ჩემო საჯაეროვ, შენ ვინდა დაგპატრონდება? („მემთხვევა“).

სახეხი მთელი ოჯახისთვის განკუთვნილი, საოჯახო. (ფშაველს) საქალაფო სახლში შვილის შობა სახლის გაუწმინდურებად, „შელასედა“ მიანიხია („ფშაველები“. — ძველს). საჯალაფო ქვაბი „დიდი ქვაბი, რაშიაც მთელი ოჯახის საქმალა კერძი მოიხარება“ (ვაჟა) („მცირე შენიშვნა“).

სახეხი ნაგებობა ხატში. სადაც იწახება ხატის ჭურჭელი და სხვა ნივთები (ქვაბები, დროშები...). საჯარეში მარტო ხატის მსახურთ შეეძლოთ შეხვლა. სამწინ წაიღენ საჯარეს, შალეს ბელლის კა-

რია; გამაბძანეს ღროში, წმინდის გიორგის ჭვარია („გალაშქრება...“); გალავნს შიგნით იმყოფება საჭარე, სადაც ხევისბერების მეტი ვერაფერია შვეა („ლაშაობა“).

საჯან-ი ხასირცხვილო, სააუგო. საქმე გავიხინდა ერთი რამ საჭაყი, სავაგლახეო (-მანდილი“, IX).

საქარო ჭერის, კარგი ხაღილ-ვახშმის ფქვილი, პურის ფქვილი. დაიფქვის იმთ საფქვევი, საჭერო, გინდა ხალია (-მთაში“).

საქარისმთაოდ ჭერისთაფზე, კარგ საღილ-ვახშაშზე. ოლონდ... საჭერისთაოდ კერაში ოთოჯერ ერბოთი ან ღუმის ნაკრით ჩაბოხოს ყელი („რამე-რუმე მთისა“).

(ს) ღებან იხ. § 37.

სღვომიხომ იხ. § 34.

სღვამ იხ. სღვამ.

სემლა-სენაშობა ავადმყოფობა. იმან მბოლოდ იცის, ავადმყოფს რომელი ხატრს „მიზეზით“ აქვს მისეული „სეგდასნეულება“ („ფშაველი და...“, III).

სენ-ი (გადატ.) ზიანის მომტანი, სახიფათო. არ კი გითხარა, ზურაბო: „ფშაველების ხელი სენია!“ („ჩანაწერები“).

სენაშ-ს ტკივილს უჩენს, დაასნეულებს. ყველაფერს ჰვალავით ჰსენავს სიცოცხლე, ძვალსა და რბილში ისარივით ესობა („მოჩვენება“).

სენსემცხლა კანის ავადმყოფობა ერთგვარი, სრსვილს ჰგავს; კანს აწყლულებს. (ფიგურ.) სენსემცხლა ჰხნავდა ყანასა ალაგსა ულაგოსა, გველი ება ზარადა, ფსლიკვი (ხელიკვი) — აპურადა („ჩანაწერები“).

სერამბილნი იხ. § 40.

სერი-სერ, **სერ-სერა** სერ-და-სერ, სერზე. ამანაც არ დააყოვნა, სერი-სერ შაარაო („უიღბლო იღბლიანი“, V); ხან მინდორ-ჰვალავს დაეთელავ, ხან შვეაბიჭებ სერ-სერა („დამსეტყვე, ცაო“).

სერანობა (ხევის) სერიანობა. დაიწყებ სერანობასა მალა, სათიხნოს თავზედა („ჩანაწერები“).

სერანობას („ჩანაწერები“) ბეჭდვის შეცდომა, იხ. სერანობა.

სერო სერი. მალთით ცისარტყელათ სერო ჩამოსდგამს, იქ ნაგლეჯ-ნაგლეჯ გზა იკლავება („დაჩაგრ. მესტიერე“).

სჰამ (Humulus lupulus) ხვია, ფშალა. „შენის ქალის სვევი ურევევ კი ამაჩი, გიგოო“ („სცენები“, — სცენა ხეესურეთში).

სჰინ-ი სადაც სვე (ხვია) ოზრდება ან რაშიაც სვე ურევიო. „ჩემი სვიანი ჰვალა თქვენი ფეშქაში იყოს“ („სცენები“, — სცენა ხეესურეთში); „შასვი მინდიავ, — ეტყვიან, — კაი ლუღია, სვიანი“ („გველის მკამელი“, I).

სჰინ-ი ზედნიერი, სვებედნიერი. ათასნაირი მწერები თავს დაჰბრუნავენ იასა, როგორაც ნაზირ-ვეზირნი ვისმე დიდს მეფეს სვიანსა („სული ობლისა“, III).

სჰილ-ი ჰვავი. მთელი ღამე დავდილით ველზე. აღარ გვეშინოდა; გავედით სვილში და ტკბილად შვევექცეოდით („შვლის ნუკრის ნამბობი“, V).

სჰილ იგივეა, რაც სვილისფერი. (ცხენზე) ზედ იქდეს სვილა მხედარი, მოთამაშობდეს გზახედა („ჩანაწერები“).

სჰილნიშვარ-ი, **სჰილნიშვარ** მკრთალი, გაფთიერებული სახის მქონე (იხმარება კარგ ვაჟკაცის ეპითეტად). როგორც კით ელეა, მორადა მოყმე რამ სვილისფერია („გიგლია“, V), ვაჟი სვილისფერაი ტოტ-და-ტოტ მეომებოდა („გმირის იდეალი...“).

სჰინტრ-ი (Polygonatum) ბალახოვანი მცენარეა, წითელ, ტკბილ ნაყოფს იხსამს. (ბეროს) კალთაში მოუკრეფია სვიტრი და სატატურია („პირველი გაზაფხულის სურათები...“).

სჰინტი ძაღლის წასაქრებელი, მისასევი შემახილი. „სვიტი სვიტი ბროლია, ბროლია, მოდი, შენის ღმერთის ქირიმი“ („სასობაო მოთხრა“ — ნადირობა).

სჰილ-ი შემოდგომა. გაზაფხულს ია ამოდის, სთველში ირემი ყვირისო („გაზაფხულს ია ამოდის“).

სთველ-ზაფხულ-ი შემოდგომა და ზაფხული. შენი ძმა არი ბარიცა, სთველ-ზაფხულ ბარაქიანი („მთა და ბარი“).

სინათმ ძველებური თოფია ერთგვარი. „ნუ მაგვიანებ, ფშაველო, ჩქარა შეიხსენ ხმალია, სითაც გაღმამაწვადე, კარგი ექნება ძალია“ („გოგოთურ და აფში- ნა“, III).

სინაღმ ალალ-მართლობა. პაპაზე ნაყლებად არც თამარი, პაპას მეუღლე, იყო განთქმული „სიაღნი“ — სიმართ- ლით, პატრონებით („შთაბეჭდილებანი“).

სინახლე ახალგაზრდაობა. სიბერე სი- ახლედ მექცა აშკარად, გამოჩენითა („სა- ახალწლო სიმღერა“).

სიბრძნეა: სი გ რ ი გ ე ლ ა შ ი გ ა- მ ო ლ ი ს იხ. ვამოღის.

სიღამებ საიდან. ვინ მოგვეცეს კაი კაცებსა ან კი საქმეს, სიღამა? („ყო- ველდიურა ფიქრები“).

სიღმინო სიდიდისა, ოღენი, ტოლა. „ღიდ კაც ასავ, ოთხის კაცის სიდიდოვ, ტანხედ ოქროს ტალავარ სცვავისავ“ („სტენა მთაში“).

სიღმინი სიჩუმე, მღუმარება. კლან- კებსაც იბანს როსტომი, ტყის სიღუმე- ლის მკურნალი („კობალა“, IV).

სიძინი-ნი სისინი. ორბი სივსივით მო- ვიდა, სოვი დაუხვდა ქშენითა („ეთე- რი“, V).

სიძი იხ. § 27.

სიკვიდიღე სიკვიდილის შემდეგ. საწ- ყალთ სულეზი, ნეტავი, სიკვიდიღე რასა სჩადიან? („სული ობლისა“).

სიკვიდიღემ იხ. § 42.

სილაღე „სიმხიარულე, კმაყოფილე- ბა“ (ა. შან.). ჩემთვის კენესაში სილაღე რამდენი ჩანალესია („შემომღულენე, ჩონგურა“). // რითაც ამაყოზენ, — სი- მაყუ. ჩვენის ჯარისა სილაღეს — დრო- შას ვერ ავაფრიალებ („რაინდის ჩივი- ლი“). სი ლ ა ღ ე! მიმართავენ მო- ფერებით, ნიშნავს: საყვარელო სიხარუ- ლო ძვირფასო „(თამარი) შენს საჩოხეს სძახს, სილაღე, და ცხარის ცრემლით იღვრება“ („გიგლია“, I); „როგორა ხარ, ჩემო სილაღე?“ („უძლ. ვირი“, III).

სიმთელე სიცოცხლე. მოგილოცავთ ჭრისტეს აღდგომას. დმერთსა ვთხოვ, მრავალს დაესწროთ სიმთელით, სიხარუ-

ლით („თ. და ალ. რაზიკაშვილებისად- მი“, 1896 წ.); „დმერთმა მრავალი დილა გაგიტენოსთ სიმთელისა, სიხარულისა და მშვიდობისა“ („მუცელა“, VIII).

სიმშინე სიმღერა. მე ხო სიმღერე მწადლი, მაგრამ არა მყავ მობანე („ჩა- ნაწერები“).

სიმძულმარე სიძულვილი. იმან არც სიბრალული იცის და არც სიმძულეარე (ვარ.) („ხმელი წიფელი“).

სინბ სპილენძის მწვანე ფანგი (შდრ. მოხიწული). ბრჭყევილებს სინასავითა მის გერგეტვით შუბლია („უიღბლო იღბ- ლიანი“, X). სინაღ ქცეული სი- ბრაზისაგან სახეგალურკებულო, გააფთ- რებული, გაშმაგებული. ...უპასუხებდა უშიშა, თან უმარჯვებდა მახვილსა — შიშინას სინაღ ქცეულსა, ხმალმომარ- კებულს, ახრილსა („მანდილი“, II).

სინჯამ-ს ხედავს, ნახულობს. ხოშია... უამბობდა... დედაკაცებს: „ძალიან ცუდ სიზმრებსა ვსინჯავ. ...სუ მკვდრებსა ვსინ- ჯავ, სრულა და სრულა“ („ფშაველი და...“, I).

სინჯამ ნახვა, ყურება. „კი ყოფილაა აღვილი სხვისად მიცემა აძქრისა, სხვის წელხედ სინჯვა თვალთა თავის ხმლისა და ხანჯრისა!“ („გოგოთურ და აფში- ნა“, III).

სიპ-ნი ბრტყელი, ხწორი ზედაპირის მქონე ქვა. ხშირად მოხეთქილს წვიმასა სიბისა აქვის ლარები („არავგს“).

სიპბნი სიბრტყეზე, გვირდით აქეთ- კენ, პროფილით. „(მგელს) ნატყვიარი ილღაში სჭირდა, სიბტყე იღვა“ („მო- კვეთ“, მოქმ. I, გამოსვ. II).

სირ-ნი ფრინველი, რომელიც თბილ ქვეუნებში მიდის გამოსაზამთრებლად. ყველა სირი, მძლევიარი ამ დროს თავს გვანებებს, მიდის თბილ ქვეყანაში („კა- კალი“, II); (ჩეჩოლს) თავს დასთამაშებს მერცხალი, თან დასტყეკებს სირია, — სტუმარი უცხო ქვეყნისა და ჩვენის ქვეყ- ნის შვილია („ჩეჩილი“).

სირა „ჩიბუხის ტარი“ (ფაჟა). (ღეთი- სუნელი) შეუდგა ჩიბუხის მართვას: სე- რაში რამდენჯერმე ჩაპხერა და შესისურა

წავასამართლ. ჩიბუხი. I); ღვთისუ-
ნელს თვალი კარებისკენ ევირა და პი-
რით ყალივნის სირას აწეალებდა (იქ-
ვე. I).

ხირმანიან-ი ხირშიანი, ხირშით შორ-
თული, მოხირმული. ბალკომზე მიდგებ-
მოდგება ხირშიანის ჩოხითა („ფშაველი
და...“, XI)..

ხირმასბაგულიან-ი ვისაც პერანგის
ხაგულე სირშით, ოქრომკედით აქვს შორ-
თული. „ქარისა ქარო მავულო, ხირმასა-
გულიანო, სად დაიბადე, სად დაიარსე?“
 („ფშაველების ამოდ-მორწმ.“).

ხირცხვილიან-ი ხირცხვილნაჭამი,
ზერცხვენილი. „ახლა ისა სთქვით, მოყ-
მენო, ვინ დარჩა ხირცხვილიანი?“ („ბახ-
ტრიონი“, XVI).

ხისწორივ რისამე სწორად, რისამე
ხისწორზე. კარების მარჯვნივ, წინა კედ-
ლის სისწორივ ციხელს ჰქონდა გამართუ-
ლი ლოგინი („სტრუპენტ. აღმზრდ.“,
ნაწ. I, თავი III).

ხისწორისა სიშართლე, სინამდვილე,
სწორი. „ხისწორისას ვამბობ თამარ ნე-
ფის მადმა“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გა-
მოსვ. I).

ხისხლინაგულა ხისხლის მსმელი, ავი,
ბოროტი. მაგრამ რა ვსთხოვო უდი-
ერს? — გველ-ვეშაპს, ხისხლისგულდასა?
 („სიხმარია“).

ხიტყვა: სიტყვის თავზე ყო-
ველი სიტყვის შემდეგ, ყოველ სიტყვაზე-
ღორი, ძაღლი, კატა, ხელიკი, ხე, ქვა,
ყველაფერი მე გამზადა და სიტყვის თავ-
ზე კი „რტისკაციშვილოს“ მაყრიდა ჩეჩ-
ქითი („ხოლოგრამ შიშველა“, IV).

ხიწორთხი სიფრთხილე. აღარსად არჩ-
ვის სიფრთხის განჯაში, სიტყურფით სავ-
სე ჩიხების მზერა („მთების სიხმარია“).

ხიწიხიან სიმიდრე, შემდეგულად
ცხოვრება. ისევ იმათი სიმიდრის სახე-
ლი ისმოდა ახლაც, წინ ისინი იყვნენ სი-
ქვეხავით („მუცელა“, II).

ხიწი „ჩან-ღონე, აგრეთვე სიყმაწვი-
ლე, ვაჟკაცობა“ (ვაჟა). „სანდრო რო-
გორ იყო? ვენაცეალე იმას სიყმეში!“
 („სათავური“, II); „ეპა, დედასა მტრი-
სასა. სიყმე აღარ არი, ოხერი, ჭელო-
ბის ფილფო დაკარგულა“ („ბერიქე გაუ-
ტხელი“, I); ძვირად გაყვიდი, სიყმეო,
თუ ამინდებდა ვაქარი („გმირის იღეა-
ლი...“).

ხიწილი-ი შიშშილი (იხ. აგრეთვე:
შოიკლავს). ვერ გაძლა სიყვარულითა,
სწადის იმასთან სირბილი, ხან მაძლად
ყოფნა მთის ყურეთ, ბევრი შიში და
სიყმილი („ხის ბეჭი“, VI).

ხიწილიან-ი აუგიანი, დაცინვის სა-
განი. „არ ვარგა მაგათი გვარი უჭიშო,
სიცილიანი“ („ბახტრიონი“, XVI).

ხიწოცხლი: საცოცხლით სი-
კედლილიანი სიციცხლეშივე მკვდა-
რი, სახელგატეხილი. „ნეტარ სად დაი-
მალედა სიციცხლით სიყვდილიანი?“
 („ბახტრიონი“, XVI).

ხიწოცხლეგაბარმებულ-ი სიციცხლე-
გამწარებული. „ბეჩაიე შერე სადლაა, სი-
ციცხლეგაბარმებული?“ („ეთერი“, XV).

ხიწინღე (ფიჭურა) ცრემლი. თავზე
დაადგა ვილადა მწირი, როდესაც ქალი
ცხაზე ცრემლს ჰვრიდა, ჩამოწეწილი
ტანისამოსით, თუმცა თვალითაგან სიწმინ-
დეს სტრიდა („სიტყვა“).

ხიწინღე სივერაგე, სისაძაღლე. „მე
არ მებრალვის, ლუხუმო, მოუნათლავი
აროდის, მაგათ სიწუნტის ნაღველი ყელ-
ში დუდილით ამოდის“ („ბახტრი-
ონი“, XIV).

ხიწინღე გულმჭირობა, შურიანობა.
ნუთუ ის წმინდა სულია, კაცის სიწმინ-
დის მფარველი? თუ შური არი, სიხნეშე,
ყოელის სიკეთის მპარველი? („უიღბლო
იღბლიანი“, X); „მით მოვსპოთ საშუალე-
ბა შურისა მოსაყვანია, სიხნეშის მსაზრ-
დოებელი, ავკაცო გულმოსათხანია“
 („იალბუზი“, II).

სპანი-სპანარე იხ. § 40.

სპაპი-სპაპობა-ს (ფიგურ.) ხან აქ ხედება, ხან — იქ. ბოსტანში სამწევანილოდა სკაპი-სკუპობენ თახები... ბარის ტარს სცემენ კალთებსა შვი და თეთრი ჩოხები („პირველი გაზაფხულის სერათები...“).

სპარტაპ კენკვა; ნისკარტის ცემა. მითქვამს და კიდევაც ვიტყვი, მამლო, რასა სტირია?! ინდაურების სკერტვამა როგორ გატეხა გმირა? („ჩვენი მამლო“).

სოპნი იხ. § 14.

სოპ-ს: გულზე და(ა) სომს აგულიანებს, აქეზებს. „შენ კარგა გულზედა მსომდი, მეუბნებოდი: ვინც შენ მოგკლა. წადი და შენც ის მოკლო“ („მოკლეთ...“, მოკმ. III, გამოსვ. II).

სოპმხა იხ. § 20.

სპილოსტრიან-ი რასაც სპილოს ძვლის ტარი აქვს. (ძალღიკამ) ჩამოაქიდა წელზედა რ-ღაც ნაღურდნი ხმალია. სპილოსტრიანი ხანჭალი, ასპინძას ნაშოვარია („ძალღიკა ხიმიკაური“, IV).

სრამა სროლა. „რაკი სრევაზე მიღგება, ჭარბ არც მე შევემ მტრისასა“ („აღლდა...“, I).

სრულ-ი ზოლი, სიგრძეზე გაულეებული სწორი და ბრტყელი ხაზი. კლავს შუა წელზე სრელად ყვითელი ზოლი მისდევს („ჩემი შავარდენი“, I).

სრულ-ი გასროლილი, გატყორცნილი. (ბელადს) წინაით ესმა ქვის ჩხერა, ნახა წინწელი სრული („გიგლია“, V).

სრუ (—სრულ) (ხეც.) სულ; მთლიანად „(სატეარი) მემრ მეხელე, დავიდევ თავით. მუქარა დავსთხოვე (ავ სულს). ცეცხლან ავაგუნ, მაეობილუ სრუ“ („სცენა მთაში“).

სრულ(ა) 1. სულ, მთლიანად. „(ირმებს) რად არ გაუდევ თოფითა. სრულ არ გასწყვიტე წყეულნი?“ („ნადირთა პატრონი“); „შენი საქმე კია ეს სრულა, ბაღლო“ — სთქვა ჩემზე დედამ („სა-შობლო მოთბრ.“, — სტუმრები). 2. სულ მუღამ, ყოველთვის. „ვაჰმე, რა ძნელი ყოფნაა ყოფნა, სიცოცხლე ობლისა!“

სრულ წყევა-ურღლა ჩემს თავსა, არსად აღერსი შობოლსა!“ („უთრია“, II).

სრულმოდ სრულიად. მთლიად. „ასეც იქნება. თუ აღამიანობრა კიდევ რამ ლიმწწყალი სცხია და არუღლად გონდაკარგული არ არი“ („ერა“) („სპასია ღა...“).

სსსსა ფრინველის მიერ ფრინისას გამოცემული ხმა. სსსს ა. ტ.ბ. ტ.ბ! — გაისმა ხმა. კაკლის კეწეროზე მტრუფები დასხდენ („ოპ, რა კარგა ხარ...“ II).

სბილონი იხ. § 46.

სბომაბ-ი სბომაქი, კუჭი. როდი დაიტრეს სტომაგი, თუ ბუერს მსუპ, ბეფრი სესშია („ქებათა-ქება“, — მეჯანეთენი).

სბომაბინფაშაშაშაშ-ი საყვედურია: ძუნწი, ქვახარშია. „შენ გნანაპუკამე, შე სტუპარინმ-სუყეანელოვ!“ („წერილი ხეცურეთიღგან“).

სბუნსა იხ. § 3.

სბუნცარი თოფია ერთგვარი. მისი საქმეა „სტუცერი“, ზარბაზნი და ყუმბარა („საბაბლლოები“).

სბუნიბა იხ. § 40.

სუ 1. სულ, მთლიანად. „(ლევებს) სუ სისხლით გადაუბსრაყ უყვენ ფშავია კლდეები“ („ვივლია“. I). 2. ყოველთვის, მუღამ. „მე კი სუ შიშის ქვეშ ვარ. სუ რადმე მეშინიან“ („სურ. ფშავლის ცხოვრ.“).

სულ-ი 1. სუნი. (მეუღქნეებს), როგორც მელას ლეშხედ, მეჯნოთ ტაბლის სულზედ („ხმა მთილა“ — სურათი). 2. მიცვალებული, როქელიც ვითომც „სული“-ს სახით არსებობს საიქიოში. სული „ჭალდას“. „ღაბას“ ვისთვისაც გაიბეტებს. იმას ააღბინება, იმას მოუმართავს ხელსა („ფშაველი და...“ II). სულეზს გააწევენ იხ. გაწევენ-სულით იღვეა იხ. იღვეა. სულის ცხენს დაუყენებს იხ. დაუყენებს. სულთა კრეფა იხ. კრეფა. სულთა იქით სულს გარდა. (მებატონე) თითონ დაგარქმუნებსო, რომ სულთა იქით არაფერი აბადია (ვარ.) („სოფლის სურათები“).

სულადი ხორბლეული, პურეული. ქვეტენ სულადის არაყსა, ბეროს უპყრია ხელდა („შემოდგომა მთაში“).

სულა-კურდღელა ფშავლების ერთ-ერთი ხალოცავი. ფშაველს... ხატებდალ პყეს გამხდარი ზოგ-ზოგი გმირებიც, მაგალითებრ: სულა-კურდღელა, პირცეცხლი. პირქუმი („ფშავლები“ — ძველს); იმათ ყოველ ნასახლარში გამოუჩნდა ახალახალი ხატები, რომლებსაც დაარქვეს ზოგს სახადა, ზოგს სულა-კურდღელა და სხვა („წერილი ზევსურეთიდან“).

სულთ-ი ხაიჭიო (ვაჟა). სულეთს შავიდეს ხზლანი, ლლი, ლლისა ცხენითა („კაი ყმა“).

სულთქმა ხუნთქვა. ფშავლის შვილებიც მოიდენ, სულთქმა თან მოპყვა ჩჩარია („პახტრიონი“, IV).

სულინაძე ხუნთქვა. ბოსლის კარზე გავიარე, სულისქეცვა ვიყურია („ძედა ახალი ფშავლ. პოეზია“).

სულინარაფობა: „რასა ჰვავ გეგეთი სულისწრაფობა?!“ („ცრუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. IV) ბექღვის შეცდობაა. უნდა: ხულსწრაფობა.

სულტარულ-ი სალანძღავი სიტყვაა: „სულ-წყეული“ (ა. შან.). ეს კი იციან, სულტარულსა რომ ელიოზი ჰრქმევი („ნანგრეთა შორის“); „მამა სადა გყავ, სულტარული? ჭალს რადა გგზავნის ომში-ა?“ („პახტრიონი“, X).

სულტარულიშვილ-ი სალანძღავი სიტყვაა (შდრ. სულტარული). „ოპ, გაგიწყრა ღმერთი, შე სულტარულიშვილო, საით რას წამოეჩხირა ეს ოხერი“ („ღდიღებ. საჩუქ.“).

სულტარულიშვილად, ერთი მოყუდებით (დაღევა). იმანაც (კოლაძე) სულტარულიშვილად გადაჰქრა და გაღაუგდო თამადას ცარიელი ჭიხვი („ჩიხიკეთა ქორწილი“).

სულღამ-ი ერთგვარი ზღაპრული ფრინველია. (თამარ დედოფალს) ზამთრის მგზავნელი მხრიაინი“ სულღამი და ვარსკვლავი ცისკარი ერთად ჰყოლიან კოლოფში დამწყვდელნი („რამე-რუმე შოისა“).

სულხარბად ხარბად, მსუნაგად. სეავი... სულხარბად დასჩერებოდა უფსკრულში ლემის გროვას („სეავი“).

სუნაბ-ი მსუნაგი. „ეგ ესტატე დიაკენია. შენსაებ სუნაგი და გაუმადლარი მუცლის პატრონი და ტაბლაპარია“ („მუცელა“).

სუნსულ-ი ყნოსვა-ყნოსვით სიარული. მთის წვერებს მოსდევს ნიავე ნადირის სუნსულიეთა („მოლოდინი“).

სურვილ-ი სიყვარული. შენმა სურვილმა დამლია, შენზე ფიქრმა და სეედამა („სიყვარული“).

სურიელ-ი 1. პირი, ვინმე. „გუყურებ (ცოლს), თვალი და თვალი ერთს სურიელზე ჰრჩება, ერთხელ თვალიც ჩაუტრა“ („სცენები“ — ფშავლ. ცხოვრ.). 2. „ჩვეწარმავალი“ (ვაჟა). (მიცვალებულებს) ჩამოჰქეცვიყო სახკარი. ზედ დასდიოდა წყალია. სხვას ყველას გაეძღებოდა, სურიელს ექნა ძალია: ვაქსა წასძოვა უღვაში, ჭალსა გიშრისა თმანია („ფშავლები“, — ძველს).

სურიელშინანი „უშინანი, ზავთიანი“ (ვაჟა) (შდრ. ხევის უღურიანი იმავე მნიშვნელობით). ნელად მოვიდა სუმელჯი, სუმელჯი სურლოვანი („ფიქრები მვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).

სუსხ-ი: სუსხს აძლევის იხ. აძლევის.

სუტავდა იხ. § 8.

სუტრო სივრცე ცისა. (არწივი) თავად ცაშია თამაშობს, მიმოუქროდა სფეროთა („არწივის დარდი“).

სქდებ-ა სკდება. ყინვა-ზრობისგან ხე და ქვა სქდება („ჩიტი-ჩიორა“); ზოვი სქდება ზვავი მოდის. ყველგან გაივლის მხედარი, ზოვებ აღარა სქდებისა („გალაქქრება...“).

სნღა იხ. § 7.

სნრავი(ის)ი იხ. § 17.

სტან იხ. § 41.

სტან იხ. § 41.

სტამბა იხ. § 81, 82.

სტვიღმან იხ. § 42.

სტვიღია იხ. § 42.

სტონინი: საქონელი... გაუმადლრად სტონინს ახლად შემწყვანებულს ღედაში-

წას („ღარეჯანი“, V) ბექლვის შეცდომაა, უნდა: ხოხნის.

სტრაციონი იხ. § 7.

სქმ იხ. § 9.

სქმპს იხ. § 9.

სძრეპლმლი იხ. § 31.

სწონდა იხ. § 48.

სწონენ იხ. § 43.

სწორ-ი: სწორი იხ. (სწორ-ე ბ შ ი) გამოსარჩევი (გამორჩეული) იხ. გამოხარჩევი, გამორჩეული.

სწორად (ცნინ.) ტოლი, თანატოლი. არ დაიძინონ, იფხიზლონ, არ გაახარონ ყორანი, მასთან მოსულნი მსლებლად სეაენი, ორბნი და ბორანი, ლეშ-სისხლის გაუმძღრობით სწორედ დეკების სწორანი („შემოდგომა მთაში“); ნეტავი, ჩემო სწორაო, იმ შენის კარგა ყოფნითა, სუ გაგწყვეტიყო ცხვარ-ძროხა, არ გაგვმაყვიყო კობიტა („ფშაველი და...“, XI).

სწორ-ამხანაგ-ი ტოლ-ამხანაგი, ამხანაგი, მეგობარი. „იმო გამახარე და რძალო ანუკაო, მართალია, ცხვარი დამელია, ვიზარალეო, მაგრამ იმდენი კიდე დამჩნაო, რო ერთი ჭანდაგი გამეყიდა და არ გამორჩეულიყავ მეზობლებში, სწორ-ამხანაგებში“ („ფშაველი და...“, VI).

სწორდასწორ ერთნაირად. თანაბრად. სწორდასწორ შანანოდ თავისასა და სხვისასა („ჩანაწერები“).

სწორმზაზედ(ბ) ტოლად, თანაბრად. ლინის მაგივრად სისხლს მსემდნენ დეკების სწორმზაზედა („ეთერი“, X).

სწორულ-ი „თანასწორად, როდესაც ზან ერთი აქცევს, ზან მეორე“ (ვეუ). ტიღუნა ხერხითა მკობდა, მე ღონითა. „სწორული“ მოგვედიოდა, ბოლოს იმან წამაქცია და ყელში წამიკირა („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

სწურთინი იხ. § 6.

სწურთინი იხ. § 34.

სჭარბობენ („აზრი და გრძნობა“) ბექლვის შეცდომაა, იხ. სჭარბობს.

სჭარბს იხ. § 31.

სჭახდა იხ. § 9.

სხალი: ხელის სხალი ნაყენი

მსხალი. „კარკურ (=ხეო-კარი) ხილითა სავსე მაქე ვაშლითა, ხელის სხლითა“ („ფშაველების ცხოვრებში“).

სხამბი-ან: აბჯარ-აბჯარ შ ი სხლებიან კბილებამდე იარაღებიან. დეკებმა შევლა ალუთქვეს, აბჯარ-აბჯარ-ში სხლებიან („ნახევარ-წიწილა“, V).

სხვა: სხვას გარდა სხვას რომ თავი დავანებოთ, სხვაზე რომ არაფერი ეთქვათ. ფშაველი მოლქსე, სხვას გარდა, წისქვილებსაც (ბუქულებს) არა სტოვებს უყურადღებოდ („ძე. და ახალი ფშაველ-პოეზია“). სხვათა იქით იგივეა, რაც სხვას გარდა. „ისეთი საყვედურები მითხრა გზაში, სხვათა იქით, რომ ამ საყვედურებს სხვაც მოჰყვება“ („ბიურო ფშაველი“). სხვა უშენო შენს გარდა ვინმე სხვა. სხვა უშენოს ფესს კი არ შავადმეინებდი წისქვილში“ (ვარ.) („ჩალობა“, I).

სხვაბან იხ. § 28.

სხვაბანისა იხ. § 28.

სხვარბი-ი სხვაგვარი, სხვანაირი. ფერი ეღება ბერდას, ფერი სხვარბის შიშისა („ალუდა...“, V); სხვარი გადა: გული აბგერდა სხვარბად, ენახე, ზამთარი კვდებოდა („გაზაფხული“ — კიდე).

სხვა რბი: („შთაბეკლილებანი“, II) ბექლვის შეცდომაა, იხ. სხვარიგე.

სხვიშვილ-ი მოჭაშაგირე. „ოკს წელს სრულ სხვიშილადა ვარ, სამშობლო გამიწირია“ („ბახტრიონი“, III).

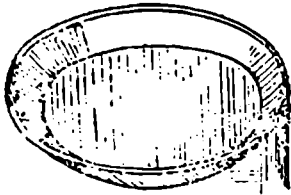
სხვიშვილ-ი ბადრი, კაშკაშა. თავს ევლეთადეს ქვეყანას სხვიშვილებო მთვარია („ბორცო, დაწნელი“).

სხინვალის ხიდი („ჩანაწერები“) ბექლვის შეცდომაა, იხ. ცხინვალის ხიდი.

სხლარტი იგივეა, რაც ამოხსნარტული. სხლარტი ტანის ახალგაზრდა მუღმივი სიცოლის გამოშხატევის სახით მოსდევდა ამთ უკან („სურათი ფშაველის ცხოვრებში“).

სხლმ-ხ: იმედს სხლმეტს იმედს დაკარგავს, იმედს გადაიწყვეტს „საფშავეო მიჭანს რომ გადმოცეცდით, სხლმეტს იმათაც იმედი და მიბრუნდენ“ („მოკეთე“, მოქმ. I, გამოსე. X).

ტაბაკი ხის მრგვალი, ფართო თევზი. ესტატემ... ორი წყვილი გელაქნური დაწყო ტაბაქედ („სათაგურა“, II).

ტაბლ 1. ღვთისმსახურებისათვის ანდა მიცვალებულთა სულის მოსახსენებლად გაწეობილი სასმელ-საქმელი; სუფრა. სულ უკან ტარასტა მოჩანჩალებდა, მხარზე ტაბლებით სავსე ხურჭინგადაკიდებულ („მოგონება“); არაინ არ შაიწყალებს არც ტაბლით, არცა თასითა („მანდილი“, IX); „ღირსად ატანეთ, ბატონო ბედნიერო, ღირსეულადა, ხსნილადა, ევრთხეულადა დაკლული ზეარაკი, დაღმგული ტაბლა“ („ფშაველები“, — ძველი).

ტაბლაპარიბ (დაცინ.) სასულიერო პირის (მღვდლის, დიაკვნის...) ზედწოდება. „გვ ესტატე დიაკვანია, შენსავით სუნაგი, ღორმუცელა, ტაბლაპარია“ (ვარ.) („მუცელა“).

ტაბლმბ ტაბლის (საწესჩვეულებო სუფრის) გაშლა. დღეობა იყო გუდანსა, გუდანის ქვარის ხატობა, არაყის სმა და ლუღისა. ხსენება ხვთისა, ტაბლობა („მანდილი“, V).

ტაბანი კახრის მოყვანილობის მომცრო კურკელი ხისა. ტაბანი ჩხრიალი ჩაქონდა რძეს და სასიამოვნო სუნს გუბნეულა ცხვირში („გუგული“, I); ალუკილებიეს ცხენსა თვისა ხურჭინი ტაბნებით საყრეულად ერობისა („გოდება დიაკვნისა“) სურ. იხ. ჩხუტ-თან.

-ტაბანნ იხ. წვივტაგანა.

ტალ-ი 1. კაფი. გული მკერდში მაქვს ტალადა, ხილო გონებ:—კვესადა („ქებათა-ქება“, — ვირები). 2. კაფიანი (ტალია-

ნი) თოფის ჩახმახის ნაწილი (ჩახმახის დაცემინებისა ნაპერწყალი ჩნდება და თოფის წაშლს აფეთქებს). (ბიამ) ჩახმახს ტალი გამოარიდა და საშლით დუპირა („მოგონება“). (იხ. კიდევ: დაუპირავს, უპირავს).

ტალმპარ-ი ტანისამოსი, ტანსაცმელი. თუ ხეესურებმაყ თავიანთ „ტალეარი“. ნაყიდ ფარჩაზე გაცვალეს. მაშინ ყოვლად შეუძლებელია ხეესურეთში ხეესურის არსებობა („თან. ფელეტ“, — თერგი).

ტალ-ი ტალდა. ზღვაშიც ააღელვა პმინარე, ტალღნი ეგორა მთებურა („ზღვაშიც ააღელვა...“); „მოგცემ, გათრიონ ყუნკივით ტალთა არაგვის წყლისათა“ („გოგოთურ და აფშინა“, III).

ტანაღბალ-ი (—ტანად დაბალი) დაბალი ტანისა. „არ ვიგლოვებდი იმიერ ჩემს ჭულურას და საბასა... ჩემს ტანდაბალს ხუშარას, ბატარას, შუბიანას:“ („ბახტრიონი“, III).

ს-ტანაპ, სბანი-პ ახლავს, მასთან ერთად არის. „როდი ფიქრობენ, — ბახტრიონს ბუერი თათარი სტანაო“ („ბახტრიონი“, IX); კორმეშელთ, კიელთ ბიკებსა ლულელებიცა სტანია („ბახტრიონი“, IV); სიამეს ბუერკერ შხამიყ ეტანება („მთასა“).

ტანდაშუშრილ-ი ტანდაშუშრული, ტანდამსკდარი. (იუდა) ტანდაშუშრილი, შესაზარი ჰილია ხეზედ (*** „ქრისტე...“).
ტანიო იხ. § 27.

ტან-იოზ-ი ტანი და იოგი (სახსარი). ტან-იო გში და იშლება ძლიერი განცდისაგან (სირცხვილი და მისთ.) მუხლი მოეკვეთება. „როცა გნახავ, სირცხვილით სუ ტან-იოგში დაევილები. მრცხვენიან, ვანა არა მრცხვენიან, მაგარამ, აბა, რა ვქნა, რა ვიყო?!“ („ღარუქანი“, II). ტან-იო გით და შლის ძალიან შუარცხვენს. დამშალეს ტან-იოგთა, გული მომიკლეს ძალიან („ზმანება“).

ტანჯ-ი ტანჯვა. ახალ სასძლოს საძებნელად ახალი ტანჯი და ხარჯი იყო საკირო (ვარ.) („კაპასი და...“).

ბარ-ი თითისტარი. დედაკაცის სახელ-ს. ქო იარაღები: ტარებო, ჭარა-ჭარბო-რა, კალთა („ფშაველი და...“, III).

ბარ-სახმხმ-ნ-ი ტარი და სახეხავი (იხ.). მისცენით ტარ-სახეხავნი, გააბზრია-ლოს ტარიო („ძე. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).

ბარბლინან-ი ტურტლიანი, წვირიანი, გაზინთული. „როგორ? მე... ვეახლო ტარ-ტლიანს... დათუნას?“ („დათვი“, — გამარ-ჯვებული).

ბარ-შარბანა ტარი და ფარტენა. იღლიაში ტარ-ფარტენა ეკირა ხოკრით („ღარეჭანი“, I).

ბატან-ი: ცის ტატნად ტატ-ნობზე, პორიზონტზე. შორს სამ, სალუ-კოს ყელშია ცის ტატნად კაცი ჩნდებო-და („გიგლია“, VI); ცის ტატნად მისდევს მთის წვერებს ნელ-სხივნი, როგორც გვე-ლები („მთათ ძილი“).

ბატანაღ იხ. ტატანი.

ბაშ-ი ტაფობი. (ირემი) ტაფში მი-ღა-მო ბრუნავდა, უწინ უნახე რქის წვე-რი („მონადირე“, III).

ბაშ-ტუშინან-ი „ჩაჯარღნილი ადგი-ლი ტაშნი“ (ვაჟა). ვალაველ ტაფ-ტუფიან-ში. შამბ-კინქარს მოვედებოდი („მონა-ღირე“, III).

ბაშბ დაწვებული ფასი, — ნხარი. ადრეთ ახლა ტყის გაჩეხა — ვინ არ იცის, ახალის კანონების და ტაქსის ძალით, რა ძვირად უჭდება... მოკრა!? („ხმა მთი-ლაშ“).

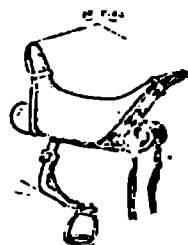
ბაშმი: (ვარ.) „ჩალხო“, II) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ტოში.

ბაშ-შანდარხი: („ფშაველი და...“, IX) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ტოშ-ფან-დური.

ს-ბაშბ-ხ იგივეა, რაც დასტაცებს (მნიშვნ. 2). ავეყამ ყაყარანტო სტაყა, იქვე ტყის პირას გაგულა („ბრძენი ვი-რი“, III).

ბაბბა კების ამოწეული ნაწილები წინ და უკან. უნავრის ტახტას ეკიდა გმი-რის მარჯვენა ცხელია („სისხლის ძიე-

ბა“, III); (აღუდას) ტახტაზე დაუვიდე-ბაჟ მუცალის ძმისა მკლავია („აღუდა...“, II).

ბახბახი იხ. წ 29.

ბაზრ-ი ძალიან დახვედებული, გა-ლუბებული. „ღაჯაველი, ივანე, ლა-ფიან ვარ... სველი და ტბორი“ („სცენე-ბი“, — ფშაველ. ცხოვრ., III).

ბაშბა-ბ იგივეა, რაც დაბეჭება. თა-ვის ბუნების უმა რო ხარ, არაგვი, იღლე-გრძელია! შენის ვეფხურის ტევებით გულს წყლული გაძიბთელია („გაზაფხუ-ლი“ — მიწა).

ბაშმარბანა (ხაუბრ.) თავქარიანი, უპკოა. ჩვენებურ ტენფრატუნა კოსმო-პოლიტებს (ნუ ვიკვით) არ ვგვგონოთ კი, რომ ეს კოსმოპოლიტობით მოსდიოდეთ („ფიქრები“, — უნდა).

ბაშმარ-ი (ძე.) „ხაეკლესიო წესე-ბის კრებული“ (გლ.). ტიბიკონს ეხლა შეუდეგ. ამისთვის დაშდეთ თუნდ წუნი („მთათა ერთობა“).

ბაშალ („სცენა მთაში“) ბეჭდვის შეც-დომაა, იხ. ტრელი.

ბაშალ-მხმარ-ი ოხერ-ტალი, უპატ-რონო. ვარ ერთი ტელ-ოხერი, მაგ ერ-თის შელის აშარა („ძე. კოტორ. ამ-ბაი“, VII).

ბაშალეზი იხ. წ 7.

ბაშალ-ხუხა ტილიანის შეტახელია. დამარქვეს ტილა-ხუხაი, რადარ სად და-ვიკარგები? („ძე. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).

ბაშალინსაბა: („სადა ხარ, ჩემო არ-წივო“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ტარლი-ხაყა.

ბორილისაბაბი. § 28.

ბიბლი-პიტლი-ნი ტაში-ტუში, ცუკვა-თაშაში. „ურდანიკი“... მეუთაზე დროების ტარებას, „ტიტლი-პიტლის“, „მუქთი სვი და მეუთი კამე, ბიკო, ითამაშე“-ს დას-ცილდა („თან. ფელტ.“—მართალი).

ბიბლი-ს თითხნის, თხუნავს. (კოლა-ლა) უმსგავსი კლანჭებით წიფლის გულ-მკერდსა სტიტლნიდა („წიფელი და კო-ლალა“).

ბიპოპოპოპო მოძახილი ტირილში. იმის მოთქმას დედაკაცები ქვითინით — „ტიპოპოპო“-თი აძლევენ ბანსა („ფშავე-ლი და...“, II).

ბიბილა-შრატ-ი ყველის ტპილი შრატო, ხველი. ახლა ცხვარს შავადგებით საწველაად, ტპილა-შრატო ბევრი გვექ-ნება (ვარ.) („პატარა მწყემსი“).

ბ-ბამ-ს ხცემს. რამდენსა სტუქსა-ვენ... რამდენს კიდე სტკეცენ და სცე-მენ, მაგრამ არ იქნა, არ გასწორდა ბედ-შავი, ბედარული ქვეყანა („სოფლის სურათებში“).

ბლინაურ-ი: ტლინკურს ამო-ყრის ბ. ამოყრის.

ბოლ-ი შალის ქსოვილი. „ტოლსა ვქსაედი მოძეულსასა (ასეა!), თმას ვი-ვარცხნილი ბროწეულსასა“ („ჩანაწე-რებში“).

ბოლა-სოფელი („მცირე შენიშე-ნა—ჩემი) ბეჭდვის შეცდომა, ბ. ტო-ლათსოფელი.

ბოლუბა ლოყის ლოყაზე მიკვრა. ს:აღდა ძველი გრძობები, დაწვისა დაწე-ზე ტოლუბა? („ქებათა-ქება“, —იუდასა-ვით).

ბ-ბოლი-ბ ამოფარებულია, აკრულია. გულგახეთქილი ბაღლები დობე-ყორესა სტოლია („თათრობა“); ხომ იცით, ძვე-ლად ჩვენს მხარეს მრავალი მტერი ჰყო-ლია, ესლაც ბევრი ჰყაე, მაგრამა ქვა და ლოდებსა ჰსტოლია („ნანგრევთა შო-რის“, III).

ბოლომანა ფარაჟა „ერთ ან ტოლო-მანანი ფცენს“ („აფხუშოობა“).

ბომბ-ი სტომაჟი,—ხხეული, ორგა-ნიზმი. (კაცი) სასმელების თვისებას, ზედ-მოქმედებას კაცის ტომაგზედ თვალით-ვერ შეამჩნევს („საუბარი ბავშვებელ“); (სასმელი) უფრო ეგემრივლა და ტომაგ-საც ახურებს („საუბარი ბავშვებელ“). სა-მოედს... არ შეუძლიან ქონუქმელად სი-ცოცხლე (რადგან ის გამოიწვევს ტომაგ-ში სითბოს და აცოცხლებს კაცს) (ვარ.) („საიჭიოზე“).

ბონტორიპ-ი ღარტუმით დაშუქრება. მოღერება. გულებს გვიხეთქენ ყველასა შტიკების ტონტორიკითა („სიმღერა“, — რამდენი).

ბ-ბორაპ-ს ხარბად, მსუნავად, დიდ-ლილ ლუკმით ჰამს. დალოლა ამ დროს. მკადით ამოტენილს ხის ჯამსა სტორავდა და ჰინიზავდა ხისავე კოვით („შობის წინა-ღამე ტყეში“).

ბორბანობ-ს ყოყმანობს, აყოვნებს-„ღაბე, ხატის მსახური, ხევისბერი, მეც კიდე ვეჭვობ და ვტორტმანობ“ („დრო-შა“, II); „აბა ჩქარა, რაღას სტორტმა-ნობ, რა ექნა?“ — ეუბნებოდა დემეტრე ცოლს ბარბაციტ („ლექსოს სამწყემსო“, II).

ბობ-ი 1. რტო, კაპი. ამ სამს ტორტმ-წელიწადში მარტო ერთს გამოუვა ხოლ-მე სამი თუ ოთხი ფოთოლი („ხმელი წი-ფელი“). // ური (თავშლისა, მანდი-ლისა...). (ფშაველი ქალი) ბაგვს „ბარის-სასაეით“ (ბარის დედაკაცი) ჩიქლის ტორტში არ გაიხვევს („ფშაველები“, — გზად). 2. თათი (ვეფხვისა), ფეხი (ცხენი-სა). აღარ აყუფდა არწივი, ვეფხვი არ იბრძვის ტორტითა („ქებათა-ქება“, — უცნაურია); (ცხენი) ტორტს უცემს, ელის პატრონსა, დაუგვიანდა მგზავრია („სიკვ-დილი გმირისა“). (გადატ.) ხელის მტევა-ნი. „წაიღეთ — ამბობს ბერდია — ტორტი ურკულო ძაღლისა“ („აღუდა...“, V).

ბობ-ღა-ბობ ხელდახელ, ხელებით; ჭიჭურ. „ვეაკაცი შვეგვრემანაი ტორტ-ღა-ტორტ მეტანებოდა“ („ფშაველი და...“ XI).

ბომ-ი ტაში. „ფიცხი, ფიცხი, ტომი გაახურეთ!“ („აფხუშოობა“). ტ ო შ ი ო თ

მგება ტაში, ალბათ ტაში. ფშავშით არი ქორწილი, ტაშით სადა ტყერებაო („ფშაველი და...“, XI); „ქალბო, ტაში უქმოს-ძმა თამაშობს, უქმოს-ძმა!“ (ვარ.) („ჩაღხო“, II).

ტაში-ფანდურ-ი ტაში-ფანდური, ცეკვა-თამაში. „ჩემი ღედაკაცი ქორაობას ვერა ჰჩება და შვილები ტაში-ფანდურზე, არიფანაზე სიარულსაო“ („ფშაველი და...“, IX).

ტაში კამერის გასარევი შეძახილი. ტაში — გაისმა სესელას ხმა და ზედაც დაერთო შოლტის ტყალაშენი („ლექოს სამწყემსო“).

ტაშა ტაშალი; უდაბური, დაუხახლბელი ადგილი. არ გვეგონოს, მითომ ეს მართლა ტაშა და უკაცური ქვეყანა იყოს („ხევსურეთი“).

ტაშა მტლედ, წამლად (?) ვეჭვრობს ხევს ტაშალად დაეღვა, ვეჭვნა მის წყლელს მალაში („გოდება თანამედროვე სასოწარკვეთილისა“).

ტაშა (ხევს.) „შეშარა“ (ვაჟა). „თუ ტრელ არ ხარა, აქ მეედო!“ („სცენა მთაში“). „ეინ თქვა დღედასაბნელებმა, ვითომ ტრელია შიშნია?“ („მანდილი“, XII);

ტაშა (ხევს.) „ლაჩრობა, ხიმხლალი“ (ვაჟა). „შენ სთქვია, ძაღლო უშიშავ, შიშნიისა ტრელია?“ („მანდილი“, II).

ტაშა (ხევს. საუბრ.) ენაქარტა. „რაი გდებულა ე ტრუქტრუკა, ე მექალბელი ეგი“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

ტაშა-ტაშა (ხევს. საუბრ.) ჩმახავს, რატარტებს. „წელანდელ საუბრის არ იყვას, შენ რასად ტრუქტრუკებო“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

ტაშა (ხევს. საუბრ.) ჩმახავს, რატარტებს. „წელანდელ საუბრის არ იყვას, შენ რასად ტრუქტრუკებო“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

ტაშა (ხევს. საუბრ.) ჩმახავს, რატარტებს. „წელანდელ საუბრის არ იყვას, შენ რასად ტრუქტრუკებო“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

ტაშა (ხევს. საუბრ.) ჩმახავს, რატარტებს. „წელანდელ საუბრის არ იყვას, შენ რასად ტრუქტრუკებო“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

ტაშა (ხევს. საუბრ.) ჩმახავს, რატარტებს. „წელანდელ საუბრის არ იყვას, შენ რასად ტრუქტრუკებო“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

ტაშა (ხევს. საუბრ.) ჩმახავს, რატარტებს. „წელანდელ საუბრის არ იყვას, შენ რასად ტრუქტრუკებო“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

ტაშა (ხევს. საუბრ.) ჩმახავს, რატარტებს. „წელანდელ საუბრის არ იყვას, შენ რასად ტრუქტრუკებო“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

ტაშა (ხევს. საუბრ.) ჩმახავს, რატარტებს. „წელანდელ საუბრის არ იყვას, შენ რასად ტრუქტრუკებო“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

ტაშა (ხევს. საუბრ.) ჩმახავს, რატარტებს. „წელანდელ საუბრის არ იყვას, შენ რასად ტრუქტრუკებო“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

ტაშანი იხ. § 20.

ტაშა (ხევს. საუბრ.) ჩმახავს, რატარტებს. „წელანდელ საუბრის არ იყვას, შენ რასად ტრუქტრუკებო“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

ტი მარტო ტყავი ერგებოდა). ერთი ამბობს: „მე მოგვალე (დათვი). ჩემი მოხვედა ნაწარლოო. ნახევარი მე მერგება, ზედ ტყავკომინაულოო“ („სადღესისო სიმღერა“).

ბუბუბარბუბუბუ ვისაც ტყავი ბეწვვარეთ აცვია. აქ: კარგი ვაჟაკის ეპითეტია. ვატყვებით: მღეროდა იმ სიმღერებს, სადაც იყო დასურათებული... ტყვეების დახსნა ტყვეობიდან. „ტყავგარეშევა“ ბუნის მიერ („უღწის-ქმა“, I); უსასმლოდ არას მოვიშლიო ტყავგარეშევეან ყმაწინო („აქა ამბავი...“).

ბუბუ-ჩოხუბ ტყავი და ჩოხა. (ფიგურა). გამოიკვალა სუბიექტი, ტანით ტყავ-ჩოხა გაიპრო ზღვამ და იმისი გულ-მკერდი ნაზ მყუდროებამ შეიპყრო („აღმაინა“).

ბუბუბუბუ ტყვეებითურთ. ნაბოტარს დაუღვია ის არე-მარე ტყებითა („მონადირე“, 111).

ბუბუბ-ნ-ი თქარა-თქურის, ხეთქების ხმა. ცხატურ-გაბიჯოურთა ცხენთაც მიიღეს ტყერანი („ბახტრიონი“, IV).

ბუბუბუბუ დატყვევება. რაინდს ტყვევინს და გოდების მხოლოდ ამბავი ესმოდა („რაინდი“).

ბუბუბუბუბუ იხ. § 27.

ბუბუბუბუ ხელბა. „რაად სწყურებიან ზეესურნი, რაად ტყურებიან ჭავრითა?“ („აღლდა...“, IV). თოფი ტყურება თოფი ვარდება, თოფის სროლის ხმა ის-მის. ძოღან ვიარე ბარადა, კახეთს თოფებო ტყურებოდა („ყორანმა ყორანს გას-“

ძახა“) ქვა ტყურება ძალიან დიდი სიცივეა. სდებს თოვლს. ჰყინავს. ქვა ტყურება („მთანი მალანი“).

ბუბუბ-ბუბუბუბუბუ („კრელი ამბები“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ტულა-ტულუბები.

ბუბუბ-ი დაღვებო ქალამანში ჩასაფენი ჰინვი, ტყავი და მისთ. არავის არ დაედება ტულაბად და ქალმნის ძირადა („რა-გინდა ბედმა მიმტყუნოს“); „ჩაღვნი არ მეტყვიანა: „ჰაი, შე ტულაო მტრისიო?“ („გოგოთურ და აფშინა“, 111). || ძონძ-მანძი, რომელსაც ფეხსაცმლის გასაწმენდად იყენებენ. როგორაც ტულაბი, ის (კურდღელი) მიწის გულ-მკერდს ეკეროდა („კუ და კურდღელი“).

ბუბუბ-ბუბუბუბ-ი ძონძმანძები. მიიხურეს ზედ, ვისაც რამ ტულა-ტულუბები ებადათ („შობის წინა-ღამე ტყეში“). ტულა-ბ-ტულუბ-ე-უ-ლო-ბა: უნდა მოშალოს თავის „ტულა-ტულუბ-ე-უ-ლო-ბა“, ქოხ-მახი და გადკარგოს („კრელი ამბები“).

ბუბუბ-ნ-ი: ტყურაშენ გასდგებიან იხ. გასდგებიან; ტყურაშთ აადენს იხ. აადენს.

ბუბუბ-ნ-ი: ტყურეშენ იქნებიან იხ. იქნებიან.

ბუბუბ-ი ღვრიალი, თქარა-თქური. ...და ცხენთა ფეხის ტყრიალი მიმწედარაცის ნაპირადა („ეთერი“, XI).

უ

უბამბო-ხ: ჩემს ძმას გიამბო (უბამბო) ხიტყვის მასალაა: იმას გეუბნებოდა... „შენი უცოდინარი კი, ჩემს ძმას გიამბო, არ არი ეს საქმე“ („სცენები“ — ფშავლ. ცხოვრ., 1).

უბანდამ-ხ ძირს უწნავს, უბლანდავხ (ქლანხ). ამღაში ივანეური დღეშუე გაპლესნავს ხმალსაო, დედა უცხოზდა საგმალსა, მამა უბანდავს ქლანსაო („ფშაველი და...“, XI).

უბაღვანებ-ხ: ძალა უბეღენებს

სხვანაირი ძალა ექნება (მოაკლდება ან მოემატება). „სუმელქიმ კარგი გირჩია, წასვლა გარჩევნავ, ქალაო, შენის ყოლით და არ ყოლით არ გვიბედენებს ძალაო“ („ბახტრიონი“, VIII).

უბილწო წმინდა, უბიწო. იმან (სტიკიმა) დაიწყო უბილწო ეღერა („ღაჩაგრ. მესტიერი“).

უბირ-ი გამოუცდელი, უცოდინარი; უფიცო, ბრიყვი. ჭერ პატარა ვარ, უბირი, მეტი არა მაქვს გონია („პატარა ბიძინა

მერკვილამეს); მაგრამ ჰკვიანთა ეპაქეს, მონწყინდათ მრუდის სწორება, მიტომ ნავარდობს უბირი, ეტყობა თავმრუნება, გათამამებულს სიბრიყვეს ანკი რა შეეწონება? („ქებათა-ქება“, — ჯანდმა).

უბნობა ხაუბარი. კეტი რომ მომხვდა თანაცა უბნობა მესმის ხალხური („ერთი სიყვარულის ამბავი“, IV).

უბრალმ: ერთი უბრალო ძალიან დიდი, უზარმაზარი, ვეება. „ერთს უბრალო, ვეება ფარდავზე ორი კაც-დედაკაცი წევს“ („შთაბეჭდილებანი“, II).

უბრუნავს: გულში ალი (ცეცხლი) უბრუნავს გულში ცეცხლი უტრიალებს, ბოდმა ახრჩობს. ნეტავ იცოდეთ, როგორი გულში მიბრუნავს ალი! („ღარიბის სიმღერა“); ქატოსაც აღარცინ აჰმევეს, ცეცხლი უბრუნავს გულშია („ძალი“).

უბსარულ-ი უფსკრული. აღმა წამლები ოცნება უბსკრულისაყენ ბრუნდება („ღამისხი, დამალვინი“).

უბანებ-ს უმიზნებს, უმარჯვებს (მღრ. ეგანება). აფხუშოს კულები კლდიან-რიყიანები არის. ორბი უფრო რიყეს უგანებდა ძვალს („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

უბაბ-ს: გზას არ უგდებას გზას არ უტოვებს, არ ერიდება, პირდაპირ ზვდება. გზას არ მიგდება წინანდლებრ, როდილა მერიდებიან (ვარ.) („დათვის ტირილი“). ცლინგურს უგდებას გააცურებს, მოატყუებს, უეშაყებს. აცა, დამაცა ბებერო. თუ ვერ გიგლო ცლინგურია („ძე. და ახალი ფშაულების პოეზია“).

უბაბურად: გაისმა უგებურად ბოხი ხმა (“... „ულოცნია“) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: უგებურად.

უბარბილო „უშნო, უფხო, მოუხერხებელი, მოუქნელი (ადამიანი)“ (გლ.) „მეხი დაეცა იმას თავზე. უგერგილო უგერგილობას ჩაიდენს ნადაგ“ („მოკვეთ.“, მოქმ. II, გამოსვ. I).

უგერგილო უკვალოდ, დაკარგული ხორამე ნიშნის უპოვებულად. შამამისი

უგერგილო, უკვალოდ დაიკარგა (ვარ.) („მელია-სერეფენიას სკოლა“).

უგამადო უხერიო, უშნო, ულამაზო. (სტვირი) უშნო, უგვარო, ცუდად გათლილი, არ მიუღებება მას კაცის თვალა („ღაჩაგრ. მესტირე“).

უგვო უადგილო, უთავბოლო, უხარგებლო (სიტყვა, აზრი...) (მღრ. გზიანი). „ნუ მაძვლავთ, თქვენი ჰირამე, აღარას ვიტყვი უგვოსა“ („მეჭლისი ლომისა“, V); უგვო: ვირი რამ, ერთი ჩოჩორი, დიდყურა, უგვოდ მყვირალა, არ ვიცო, სით, როგორ მოხდა, ასე რამ გაამძინებრა („ბრძენი ვირი“, I).

უგლი-ს მთარგმევიანებს, მიუხეობებს, მიუნარცხებს. მტაცებულს, კაცსა თუ ქალსა, თავსა მიწაზე უგლიდა („ძალი“).

უგონებო უგუნური, უკყო. მამაჩემი არ იყო უგონებო კაცი („ღილი წიფლი“).

უგონი(ა) იხ. წარა-უგონი(ა).

უღამვლათო ვისაც დავლათი არა აქვს, — უიღბლო. „მიწუნებ ქიჩირის მოკვლას, შე უღავლათოს გვარისა?!“ („სისხლის ძიება“, IV).

უღბა უღვას; აქვს. ლომს ტახტი უღვა მხეცებში, არწივს — ფრინველთა შორისა („ნუმცა მსმენია სიკვდილი“): ამაგი უღვა ამაგი აქვს. ლობოს იმღენი ამაგი უღვა ჩვენზედ, რამდენიც ბატებს რამზედ („ჩენი სოფელი“). კბილები უღვა კბილები აქვს. „კბილები შენ აღარ გიდგა, თმა გაგცვივნია თავზედა“ („ორი გმირი“); ტანი უღვა ტანი აქვს. „(ზეზვა) არა ყოფილა გაზრდილი, მომტრო სღვამიყო ტანია“ („ბახტრიონი“, XVIII). ძირი უღვა ჩამომავლობა აქვს. „მე კვირია ვარ, მიტირე, თუშეთით მოსულ მზირია, თუშეა კი თქვენის წყლისა ვარ, ფშაური მიღვა ძირია“ („ბახტრიონი“, IX).

უღბა-ს ეთანხმება, ვინმეს მხარეზეა, ვინმეს აზრს იზიარებს. „მე არ გიდგევართ, არც მომწონს თქვენი უგვარო რჩევაო“ („მზე და ვარსკვლავები“, II). ნამტყუარში ფეხი უღვა

მტუანია, ტუის. რადგან ნამტუყარში ფხვი ედგათ, თავს დამნაშავედ ჰკრძნობდნენ („ფშაველი და...“, VII).

უღევ-ს: გულად უღევს გულში უღევს. ფიქრობს. მაგრამ მე ისე არა ვსცან, რაც მათ სდებიანთ გულადა (*... „ემშაქს...“). რა ედვა რა ესაქმებოდა, რა საქმე ჰქონდა. „იკითხავს, სად გაება იმისი ცოლი, როგორ იყო საქმე, რა დრო იყო, რასად დავიდოდა, რა ედვა, რა ესაქმებოდა შუა-შუა-ღამეთ იქაო?“ („სცენები“—ფშავლ. ცხოვრ.).

უღვოვლათო: „უღობლო, უღოვლათო კაციო“ („მწყერი“, II) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: უღაველათო.

უღუმლივ ჩუმად, მიპარვით. „უღუმლი-ური ჯვარი“ კი „უღუმლივ“ მოსულა და ის კაი კაცობა გაუწევია, რაც წელან გაიბებთ („რამე-რუმე მთისა“).

უღუმღ-ს მოუხარავს. ყველიერის შაბათს უღუმღებენ ჩიტებს და თავგებს ფაფას, გაუტანენ ბანზე ნაფორებზე გაქრულს („ფშაველები“, — ძველ.).

უწანირო მარჯვე სიტყვა-მასუხის უწარს მოკლებული; უწნო. „ჩვენ, უწნ-პირო ბუნება, სხვა ვართ, კაცთაგან ესხველებით“ („მთათა ერთობა“).

უწართოდ ერთი რამე რომ არ მოხდეს, სხვ. „ჩვენაც ვეყოფით თათრებსა, ჯერს არ შეგაკმევთ მტრისასა, უერთოდ აღარ დავლახავთ ბილიკებს ჩვენის მთისასა“ („ბახტრიონი“, VIII); „ხინჯალ არ ჩაქშლო, ლაშარი-ჯერის გამარჯვებამ, თორთ უერთოდ არ მაპრჩები“ („სცენები“ — ფშავლ. ცხოვრ.).

უწართთისოდ უერთმანეთოდ. უერთთისოდ ვერ სძლებენ, მალედვე დაილევიან („მოგონება“).

უწლი-ს წინ უწლის სჯობია. რაც ფშავში ქვებებია (მდიდრები), ერთი ვერ უწლის წინაო („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“). ყო რ ა ნ ს უ ე ლ ი და ფ რ თ ი ს ა ს ა ფ რ თ ა შ ი მოხვდა. „მართალ გამოდგა ნასრევი, ყორანს უწლიდა ფრთისასა“ („ალუდა...“, V). ა ვ ი ზ ნ ე უ ე ლ ი ს ცულის გაკეთების სურვილი აღძვ-

რის, მოსწადდება. უმისოდ საყვარელ ძმათა ამ დროს ზნე უწლისთ ავია, არ იზმენ, თუ ერთმანეთსა არ გაუსინჯეს მკლავია („გაზაფხული“).

უწი-ს: ძალი თვალი უზის ფხიზელი, გამკრიახი მხედველობა აქვს. „იმთ ჰგონებიათ, ამ დროს აქ ვერაინი დავეინახავსო, მაგრამ ნადირმა რა იცის, მონადირე საით ეპარება, ქისტებსაც ძალი თვალი უზისთ“ („მოკვეთი“, მოქმ. V, გამოსვ. III).

უწიღავ-ს: წყალს უზიღავს როცა მთავი ვინმეს წინასწარგანზარებით კლავდნენ ან დაჭრიდნენ, ეუბნებოდნენ: „უწმცროსიმც იქნები ჩემის ძმისა (მამისა...), წყალსამც უწიღავ, ჭლანთამც უბანდავო“ და სხვ. ამით ისინი ვითომ ხელქვეითს, მსახურს „უგზავნიდნენ“ თავის მიცვალბებულს. (ზეიდაური) მიჰყავდათ სასაფლაოზე, სადაც ქისტების მკვდარია, უნდა თავის მკვდარს შესწირონ, რომ იქ უზიღოს წყალია, მსახურად ჰყავდეს, მორჩილად და გაუბანდოს ჭლანია („სტ.-მასპ.“, V).

უწომავ-ს: გულს უწომავს ულორავს (ავი სულით მოსაცილებლად). „უწომავდა გულს გოგას მეღანია და თან ბუტბუტებდა: „ავო სულო, შორს ამისგან! ანგელოზო, ახლო მოდევ!“ („ოპ, რა კარგი ხარ...“, III).

უწრღამის იხ. § 31.

უთამოდ უთუოდ. მუცელა გულადმა ეგლო გამხლართული და ელოლა ანგელოზების მოსვლას: „უთამოდ სამოთხეში წამიყვანენო“, ამბობდა იგი თავისთვის, ჩუმად (ვარ.) („მუცელა“, VIII).

უთამოდ-უწიღავს უწიშო გვარისა, ცული წარმოშობის მქონე. „უწიშო გვარიდამ რომ გამორჩენილი ვაეკაცი გამოვიდეს, ჭიშინი ხევსური ქალს არ მიათხოვებს და „უწიშობით“ დაიწუნებს, „უთესლ-უწილაგოიასი“ — იტყვის ხევსური („ხევს. ქორწ.“).

უთიმთიმავ-ს უთამაშებს, უთრთის. უსაზღვროა მთების მოლოდინი; უსაზღვრო უწლიდა სდგას იმთ გულში, წითლად. სისხლისფრად შედგებულ უთიმთიმებთ გულ-მკერდში („მთანი მაღალნი“).

უთრამ-ს ანკესს (ნემსკაევს) უთრავს ანკესს (ნემსკაევს) წყალში უშვებს და ატარებს. შალვა სიხარულით ჩაუშვებოდა ხევიში და უთრედა ანკესს მორევეში („შალვას ნანახი ხატი“, III); „გაღმა რომ დიდი მუხაა, იმის ძირში ნემსკაევს ვუთრედი“ (იქვე, III).

უთხარა! (უთხარა+პროსოდიული -ა) უთხარი. თუ შენ ცოცხალი გადარჩე, წადი, დედაჩემს უთხარა, რომ მოვეცი უბატონოდა და არაგვი მაქვს სუღარა („უფროც დაბნელები, დამეო“).

უთხარა: „საწყალ ორაგულს უთხარა, მისი ნათხარი იქვე ეტყობოდა“ („სტრუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. I) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ეთხარა.

უთხრა-ა: ცუღმა მხარმა უთხრა ცუღი რამ ენიშნა. დათვის ამ ხმაურზე ცუღმა მხარმა უთხრა („დათვი“, — ყველა).

უთხროფი იხ. § 34.

უპანმეფუალ-ი ზურგის მხრიდან წამოწეული. ირემი ზურგზე რქებგადაგდებული გარბოდა, უპანმეფულს სიკედილს წინშეჭახებული ერჩივნა („ირემი“).

უპარისპიროდ კარის-პირის (იხ. მნიშვნ. 1) უქონლად. ფშაველი უქარის-პიროდ მეკვემურობას არ მოეციდებოდა („ფშაველი და...“, III).

უპატურ-ი ვისაც ცოტა კაცები ჰყავს (სახლში, გვარში...). „უკაცურთ კაცობა გემართებს, მანამ სული გეჩრავ პირშია“ („ბახტრიონი“, III).

უპატურობა მამაკაცების სიმცირე (გვარში, სახლში...). „მე შენ გიონრა, გასაწყვეტებს უკაცურობა შეაწუხებდათ, ბუნებებით ირევიან“ („ტყის კომედია“, მოქმ. I).

უპათენა-ს: თავის ცეცხლს უკეთებს თავის ხაქმეს აკეთებს, თავის თავზე ფიქრობს. „ოქვენ, ჩემო ძმაო, ყველა თავის ცეცხლს უკეთებთ, სხვა ფეხებზე გვიდიათო!“ („საშობაო მოთხარა“, — სტუმრები).

უპათურ-ი, უპათურა 1. ცუდი, ურიგო, უხირო, უშნო. „ყველა დაუჭარდეთ..

ღვთისგან ნაბოძარს სახელსა, თორემ, რომ ყველა მზედ ვიქცეთ, უკეთურს ვიზამთ საქნელსა“ („მზე და ვარსკვლავები“); გაუჩენლობა სჯობია უკეთურის შობასა (***) „თუ ვინმე მოღის, მოგიღეს“; „ჩემფერა უკეთურები ყუნკებიც ბევრი ჰხირია“ („ბახტრიონი“, III).

უპათურად უხეიროდ, უწესოდ. (ყვე) თან ფრთაზე გაეხახუნა არჩევსა უკეთურადა („არჩივი და ყვევი“).

უპათურაბა, უპათურობა უხეირობა; სიყვე. ეკ, მორჩა ძველი დროება, უკეთურობამ დალია („ივ. კორორ. მზავი“, I); როდემდის უნდა ეიხადოთ უკეთურობის ბეგარა?! („ქებათა-ქება“, — დაუქარ).

უპარინ-ა: პერანგის დილად უკერია უყვარს. ღმერთმა დასწყევლოს დიაცი, გელაკუეება პირადა, თუნდ არ უღირდე, იცოდე, უბრალო პანტის ჩირადა. ვინ იცის, ვინ უყვრია მეკრღზე პერანგის დილადა.. („ქებათა-ქება“ — თუდასაეთი).

უპამე-ს ურთიერთობას გაწვევებს, არ გაიყარებს. „ან მამაჩემი რად მიკეთეს, ან შენ რად სწყრები, დედაო?“ („ეთერი“, VII).

უპამენ(ა) უკან; უკანა. წინ მიღის მგზავრი, მიჰკვლავს, ხუთიც უკენა ჰყვებისა („აღუღა...“ VI). უკენას ყურეშითა კენების ხმა გამოდიოდა („ღვეების ქორწილი“).

უპ(მ)ლი საწყალი, ბეჩავი, უბედო, უიღბლო. „მე? და ვარ უკვლო, უბედო, შეაბნელს დღეს დაბადებულო“ („სისხლის ძიება“, VI).

უპიღამ: ვალი უკიდავ ვალი უმართებს. „მინდი გვაჩვენეთ თუალითა, ძველ ბევრ გვიკიდავ ვალიო“ („ბევსურები“).

უპიღამ-ს: ხელს უკიდებს ხელს მოჰკიდებს, ხელს შეაშველებს. კართანას გადასაყალში მისახურთ გიციდეს ხელიო („სოტა რამ...“); მოღიან ლეკის შვილები, ხელს უკიდებენ ხელსაო („გოგლია“, V).

უპიღამამე უაქველი, საიმედო, წავიდა, გაქრა ირემი, დაუცდა თოფი, და-

უცდა, იმედი უკილაკავო გატრედა, რო-
დი აუხდა! („ხის ბევი“, VII).

შპინლოდ (სრული ფორმა: „უკილო-
ოდ“) უადგილოდ, უშნოდ, მოუხერხებ-
ლად. უკილოდ როდი დაიწყის ქნევა
ხმლისა და შუბისა („ივ. კოტორ. ამბა-
ვი“, V).

შპირაზ-ს: გულს უკირავს
(პოეტ.) გულს უმაგრებს, ამხნეებს.
„აღე, გაინძერ!“ — ბევრი ვუყვირე, სა-
ვუკაოლა გული ვუკირე („ქებათა-ქე-
ბა“, — დარბაისლურად).

შპლმო-ნ-ი, შპლმო-მ-ი, შპლშ-მ-ი
„უბედონი“; იმ მიცვალებულთა სულე-
ბი, რომელთაც შემკვიდრე არ დარჩათ.
მგებრად საიქიოდან მოდიან „უკლონი“
ანუ ვინც უძეოდ დაიხოცნენ („ფშავლე-
ბი“, — ძველს); შავეთის მებატონესა სამ-
ჭერ დაუქარ თავია, უკლუბ გამაარჩია,
შიგ ნარჩევები ყმანია (ვარ.) („საიქიო-
ზე“).

შპმინახობ-ს უკადრისობს და უარობს.
„აღე, ჩემო ძეო, აღე, პოო, ვაუო, რას
უქმიახობ?“ („აფხუშობა“).

შპმოდ(ამ)-ს ნესტარს უჩხველეს, უკ-
ბენს (ფუტკარი). ფუტკარს საითამ მიყო-
და, გამაცია, გამათრთოლა („ძე. და ახა-
ლი ფშავლ. პოეზია“).

შპშემით-ი უკუნეთი. დარეკა საბრა-
ლო ბავშვები ბნელს, უკუმეთს ღამეში,
ამოაყოფინა უდაბურს, უღრანს ტყეში
თავები (ვარ.) („როგორ გაჩნდენ ბუე-
ბი...“).

შპლალაზ-ს ურეკავს; უგერიებს, აცი-
ლებს. ხმლით ყორნებს ულაღვენ ერთმა-
ნეთსა („სულა და კურღელა“).

შპლმამ-ს: გული უღბება გუ-
ლი ელევა, გული უსუსტდება. გული
მიღბება, დო, მხრებში ძალა აღარა მაქვს
(„ტრედები“).

შპლმ-ს უფუჭებს, უშავებს. „რას გი-
ლევენ ეს ბეჩაეები, რო დასდევთ და აწი-
ოებთ“ („დარეკანი“, V).

შპლანაზ-ს (— უღვეინებს) უფუჭე-
ბინებს (ვირანახულს). „ბაღლები გააფთხი-
ლე, ი ყანებს ნუ მიღვინებენ“ („ფშავ-
ლები“, — შენამე).

შპლმამწმანებულ-ი ვისაც უღვა-
ში ახლად ამოსული აქვს (სინონ. უღვა-
შაშლილი). „მონავსულები ვართ, ხელი
შაგვეკრა, ბიძაე,“ — სთქვა ერთმა ახალ-
გაზრდამ, ახლად უღვაშამწმანებულმა
(„შობის წინა-ღამე ტყეში“).

შპლმამწმანებულ-ი ახალგაზრდა, ვისაც
უღვაში ახლად ამოუვიდა (სინონ. უღ-
ვაშამწმანებული). რა უყვართ, ბევრი უნა-
ხავ უღვაშამწმანებული მკვდარიო! („ალუ-
და...“, II).

შპმად უფულოდ. მე როდი მომეწო-
ნება სიტყვა ნათქვამი უმადა („კათია“);
რა გაისტრეშრა მაჰმადი, თქვა ეს ქიჩირმა
ჩუმდა, რაც ლომის ღმინი იქნება, ილი-
მბოროდა უმადა („სისხლის ძიება“, XII).

შპმარჯვებ-ს უმიზნებს, შესაფერის
აღვილს ურჩევს. „საკარგემო დამალეი-
ნეთ, მოგიტანთ ხელსა მტრისასა. ყორანს
მიჰქონდა ბრჭალითა, ყურეს უმარჯვდა
(= უმარჯვებდა) კლდისასა“ („ალუ-
და...“, V). || მარჯვედ, ყოჩაღად დაარტყამს.

„შენ ამ დროს ხმალი უმარჯვე, მოაგლე-
ბინე თავიო!“ („ნახევარ-წიწილა“, IX).

შპმცრამამს იხ. § 34.

შპმინ-ს: მიწას სისხლი არ
უქმის მსოკლა ადვილად შეიძლება,
ჩეუთებრივი ამბავია. „ეგ რო გაიგოს
ჩემ ქმარმა, დაგაღებს თოფის ლომანსა,
მეც ბატანივით თავს მაქვრის, სისხლი არ
უქმის მიწასა“ („ფშაველი და...“, VIII).

შპმწარლოდ ბედისწერის გარეშე.
„კაცს უმწერლოდ ბეწვი თმაც კი არ
გაუთეთრდება თაუზეო, ნათქვამია“ („ნა-
ღირთა პატრონი“).

შპმწმრ-ს რასაც რაიმე მხრით გამართ-
ლება არ ეძებნება; მიუწინააღმდეგე; მნიშ-
ნელობას მოკლებული. „ნამდელია,
ეგრეა, უნდა ალლო, მხარი აართვა სიზ-
მარს; სიზმარი უმხრო არ არი“. („მოკ-
ვეთ“, მოქმ. I, გამოსვ. II).

შპნაწილო ვისაც პირის ნაწილი არ
ჩახვლია, — უწმო. იმ დღეს სულ უნა-
წილია, პურიც აღარა შიოდა („ივ. კო-
ტორ. ამბავი“, VII).

შპნობა: („სცენა მთაში“) ბეჭდვის
შეცდომაა, უნდა: უბნობ.

უნდა: არა უნდა არა უვირს-
რა, არა უშავს-რა. „არა გინდა, დედის-
შვილო... იმას გზა არ აერევა“ („მო-
კვთ.“, მოქმ. I, გამოცემა. III).

უნდა, პრის („წერილი ხევისურეთი-
დამ“) ბექვლის შეცდომაა, იხ. უნდარის.

უნდა-ნი იგივეა, რაც უნდაური.
...თუ შენ ის გინდა, რო მოვლა, გადა-
ვილით კლდეზედა და შენ ცბიერის თვა-
ლებით შენს უნდას უჭდე გვერდზედა?
(„ფშავლის სიყვარული“).

უნდა, რის: „ემავას შატყობა უნდა,
რის“ („წერილი ხევისურეთიდან“) ბექვ-
ლის შეცდომაა, იხ. უნდარის.

უნდარის იხ. ზ 80.

უნდარ ისამ: „ეს ღმერთს უნდა
ისავ, ეს ხატსავ“ („წერილი ხევისურეთი-
დამ“) ბექვლის შეცდომაა, იხ. უნდარის.

უნდაური-ნი ის, ვინც არ უყვართ ან
ვისაც ვინმე არ უყვარს, არასაყვარელი.
ანამც გვაქცია ქალადა, უნდაურ ქმრე-
ბიმც აგვიკიდა („ხმა მთიდან“, — ფშავეის).

უნდა-ბ უხდება, უწევს, სჭირდება.
ჩაღბოს, მართალი, ძალიან ხშირად უნ-
დებოდა წისქვილის მართვა („უძმოს-
ძმა“, III).

უნდო (ხეც.) უნდა. „უნდო დააკვე-
თას მექდარს მამა-პაპის საფლავ-სამა-
რეი?“ („ვინ არის მართალი?“).

უნდომალად ძალაუნებურად. უნდომ-
ლად მაშინდებიან ბედკრულს ბედკრულ-
ნი მღერანი („არავს“).

უნიშანგარშოდ ნიშან-გერშის დაუ-
ტოვებლად, უკვალოდ, ასავალ-დასავალის
მიუყვლევედ. მამაც სამის კვირის შემდეგ
დაიკარგა უკვალოდ, უნიშანგერშოდ
(„მელია-სერაფენია“, I).

უნიშან-ს უმიშანებს. ეუნიშნებ თოფ-
სა და მაშინაც ტანში მათრთოლებს („მო-
გონება“).

უნუნუბოდ (საუბრ.) უღვინოდ. (ნოე)
აჩენს შლაშიდამ რქაგრეხილ ვაზებს, თან
შემწეობა მეუფეს სთხოვა, რომ აეყვავა
კვალად ვაზნარი, უნუნუბოდ არ დაეტო-
ვა („ნოე და ღვინო“).

უნჯი ქონება, სიძლიერე, განძი.
(აფშინამ) კერხო ავესო უნჯითა, რო-

გორც სალარო ხანისა („გოგოთურ
და აფშინა“, I). უნჯი ყმა ნამდვი-
ლი, ერთგული ყმა. „პოი, ზორციელნო,
ჩემო უნჯნო ყმანო, ჩემო მსახურნო, მე
ვარ წმინდა გიორგი“ („ღროშა“, I);
გრძლად ძილსა ჩეუელ როდ ხარ, მოგ-
ვიხმე უნჯნი ყმანია („ჩანაწერები“).

უოფლო ზარმაცი, უქნარა, გაურჯე-
ლი. „მოშორდი მანდედან, შე წუწყო,
სხეისა ნასუფრალით მცხოვრებელო,
უმაღლო, უოფლო!“ („ბუნების მგოსნე-
ბი“).

უოსრამ-ს: რა უოსრო რა
ოსერ-ტიალი ვუყო, რა ვუშველო. „აბა
რა უოსრო და უტილო გულგაციენილს
წისქვილს ეხლა?“ („ფშავლები“ — შე-
ნამც).

უპატიუძამ ნაყელი. სამართველოს
ეზრწი საპატიმრო, როცა მე ვნახე, ნაგ-
ვითა და საქონლის უპატიურით აღსავსე
ფო („საბაასო“).

უპატრონო უპატრონო მკედ-
რი მექდარი, რომლის სისხლიც არ
აუღიათ, ვისი შურიც არ არის ნაძებნი.
„მავთ მკოლელი ამ ზაფხულს გყავს
უპატრონო მექდარია“ („სტ-მასა“, IV).

უპირავ-ს: ტალს უპირავს
(თოფს) იხ. დაუპირავს. თოფებს უპი-
რავს ტალები, ყველამ გალესა ხმალია
(„გალაშქრება...“).

უშმური უდროო დრო, გვიანი ღამე-
უქმურთ უდროო დროს, გვიან ღა-
მეს. „ალულო, შენა? მოცუვედი... ბი-
ქოს, ამ უქმურთ საითა?“ („ამაშიდის და-
ნაბარები“).

ურევა-ს (ურევა+კითხვითი ნაწი-
ლი) ა) ურევა? შერეული მყავს?
„სვიმონას ბაღსაც შენთან ურევა-
ცხვარი?“ („აფხუშობა“).

ურთავ (შემა) დადებულია დასწავ-
ვად. ცეცხლს ჩამქრალა კერაზე, არ ურ-
თავ შენის ღერია („სამობაო სიხმარი“).

ურთავ-ს უჭავრდება, ეხმინება,
დაკვივის (ცხვარს). „შენ კი დასდიხარ
არხინად, თხა-ცხვრებს ურთავებ, მე კი
ჯანგი მკამს, ვგდივარ უპატრონოდ“
(„ურთავნტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თავი IV).

ურძისად უღირსად, შეუფერებლად. (შერი) თავს ურიცხვად ჰხედავს ლაშქარში ჩასარევიდა („უთერი“, XI).

ურთ-ხვედა ური და ზედა. ...და თუნდა მთელი ქვეყანა დამატყდეს ურთ-ხვედა, წარბშუხრელი ვყუდივარ ჩემთა წაღილთა ბედდა („ცხოვრებამ არ შამიბრალა“).

ურშარშქმბ-ს ეხმანება (ქათამი ქათამს). მამალი ჰქექავდა ფეხებით ნავავს და თან ქოჩორას ურუქრუქებდა, საუბრებზე ეპატიებოდა („ლექსოს სამწყვებისო“, II).

ურში შრომადლის სამეფოს [ბიზანტიის] მიწაწყალზე დამკვიდრების შემდეგ იქნა გადატანილი“ (ა. შან.). დიად, სწევია ჩვენს მხარეს ძველს დროში ურუმთ ლაშქარი („ნანგრევთა შორის“, III).

ურღუელთი იხ. § 40.

ურჩემ ურჩევია. „მაგას დავითფერულ... მირჩევ მე“ („ფიქრები—უნდა).

ურქან-ი (*Viburnum lantana*) ხემცენარეა, ნაყოფი იჭმევა, — უზანი. დამკენარი დიუი, შუბა, შამბი, არყი, ცაცხვი და ურძანი, — ყველანი ერთად შერთოდენენ: — „მივაშველოთ წყაროს წყალი, არ დაგვიშრესო!“ („მთის წყარო“); (რაიბული) თავმომწონედ ურძნის ჭოხს მოიბჭენდა („ფშაველი და...“, VIII). უ რ ძ ნ ი ა ნ ი: (სვავეს) მიჰქონდათ სისხლი და ასისხლიანებდენ კლდის დეკას, ქუჩს, ურძნიანებს („სვაივი“, II).

ურჯულთ-ი უცხო, სხვა რქულის ადამიანთა საცხოვრებელი. „მერე ამ ურჯულთშია რამ ქარმა გაღმოვიტანა?“ („უიღბლო იღბლიანი“, X).

უს-ი: უ ს ი ს შ ე ი ლ ი რ უ ს ი ს შ ვ ი ლ ი, რ უ ს ი. „ა ბეჩავ უსის შეილებო!“ („სცენა მთაში“).

უსაბმლმბ-ს ხაჯლად გაატანს. მიხატკლეს შხამი, ნალველი გამცემელთ, კაცის მკამელთა („ათასნაირი ნალველი“); შვილს ორი ბურკვა ხალისა დედამ უსაბმლა ძალდა („სისხლის ძიება“, VII).

უსაბმლმბ-ს დამშვიდებს, დაამებს, ანუგეშებს. მგლოვარე დედას ვერ უსალბუნა, იმას უფროცა ცრემლები

სღისა („დელა და შეილი“).

უსამდურამბ-ს სამღურავს ეტყვის, უსაყვიდურებს. „შენ მაინც როგორ მოსტყვი, — უსამღურავს დათვებმა ნიკორას, — თავდასიებულო“ (“გაციონოთ“...).

უსამომ იხ. § 80.

უსახსრო უპოვარი, ღარიბი, გაჭირვებული. უსახსრომ ყოველ მხრიდანა დმერთზე მიაგლო იმედი („წიფელი და კოდალა“).

უსამომ რაშიაც სვე (სვია) არ ურევია. „სვე სუ მუდამ გვეჭირვების ლუღისადა, უსვეოდ ვერც ხატს დაენამუხსებთა-დ' ვერც მეკლარს“ („სცენები“, — სცენა ხვესურეთში).

უსტარ-ი იხ. უმტარი. „მამ მე რალა ექნა უსხვიომ, უსტარმა, უსინათლომა“ („მთა და მთვარე“).

უსტარ-ი წერილი. მივიღე შენი უსტარი, გულზედ დამესვა ისრადა („თ. გიგლო ყარალაშვილს“).

უსტმუნომბითა იხ. § 40.

უსულჯანო „უღონო, სუსტი, უძლური“ (ა. შან.). ძმობა ლომისა რას მარგებს უსულჯანოს და უძლურსა („მეჭლისი ლომისა“, V).

უსურამბ-ი ცხოველი (ცხენი, ჭორი, ძაღლი, კატა...), რომელიც არ იჭმევა. „დეე-ქაჭთა“ ბევრი მოესროლეს იმათ (ხატებს) „ციცეების“, ძაღლების და სხვა „უსურამგის“ ნაქერ-ნაკუწები („რამერუმე მთისა“). (გადატ.) საზიზღარი, საძაგელი, ბოროტი. „სხვა არა მინდა, გენაცვლეთ, თქვენ მტერს გულსა ჰხედეს ლახვარი და ჩაეყაროს უსურამგს ბოროტს თვალებში ნაყარი!“ („მახტრონი“, VIII).

უსუბტოს იხ. § 8.

უსწორამბ-ან: ერთი მერე ს გ უ ლ ე ბ ს უ ს წ ო რ ე ბ ე ნ თ ა ნ ა ბ რ ა დ ი ბ რ ძ ვ ი ა ნ, ერთმანეთს არ ჩამორჩებთან. მხედარნი ერთი მერე ს კ ვ ლ ა ე უ ს წ ო რ ე ბ ე ნ გ უ ლ ე ბ ს ა („მანდილი“, II).

უსწორი უბადლო, შეუღარებელი. რაც უნდა უძლური იყო, თავს სცნობ უსწორო გამირადა („რა-გინდა ბედმა მიმტყუნოს“).

უსხედან: ჩოქით უსხედან სასმისის მოტანის ცალ მუხლზე დაჩოქილი არიან (სასმისის მიწოდებისას პატრონისთვის ნიშნად). მუხლებს წინ თავშიშველანი ორნი უსხედან ჩოქთა, თავს აწვდიან, იღებენ შავს ლუღსა დიღის გობითა („გველის-მკამელი“, I).

უტანბანბან-ს ეშუქრება, ეჭადება, უცაცხანებს. (ეშმაკი) უტანბანბან ბეთლემის ვარსკვლავს, საუცხოოდ ცაზე მოკაშაშეს, რათა ჩამქრალიყო იგი („ეშმაკი“).

უტანბან-ს დაუჭერს. შეკითხვა ბერძნულზეშმა, ვადა უტაცა ხმლისაო („ბახტრიონი“, VII).

უტან-ს 1. უშვებს, ატარებს. „გზად არ მიტყედი მიმავალს, მავსებდი ცოდვებრალითა“ („გველის-მკამელი“, VI).

2. შეუტევს, მიიტანება, მიუვარდება. „პირი დაადო ვეება, ჩასაყლაპავად მიტია“ („ბახტრიონი“, VIII).

უტინაღმბ-ს: რა უობრო და უტიალო რა ვყო (იტყვიან სახოწარკვეთილებით, როცა რაიმე გაუფუჭებულია ან ძნელი გასაკეთებელია). „აბა რა უობრო და უტიალო გულგაცვივინის წისკვილს ეხლა?!“ („ფშველები“, — შენამც).

უტინანაპ იხ. § 41.

უტინფარ-ი გამოუცდელი, უზადო, უცოფველი. (გული) სულ უტიფარი და ნორჩი, ვინ იცის, საით დარბოდა! („გული გაეგზავნე ქვეყნადა“). || გულუბრველო. ხალხს ვაბრიყვებთ... და არ ვიციტ ჩვენ „უტიფართა“. რომ ეს ხალხი ჩვენ გამოგვრეკავს „ტაძრიდან“ („მცირე შენიშვნა“ — ვაზ.).

უტომბა ჭიუტობა, ხირიგვნი, უეცოზა. „ჩვენ, ხორციელთა, ჩვენის უტომბითა, ჩვენის უმეცრებითა, თუ ან რამ ღმერთს შავაწყინეთ, ან კვირეც შავაწყინეთ, გვიყმენ, გვიმსახურენ ჩვენის ალაღის ოფლითა“ („ფშველების ამოღებორწმ“).

უტანბანბან-ს უღერებს, უქნევს და ხარტყმელად. „მაგის სამართალს და მსჯავრს შენგან არ ეთხოვლობთ“. — უთხრა დიდუტრამ (მუტელას) და თან ირმის გამოხრულს კანჩალას უტუნტუკებდა („მუტელა“, VIII); მახარობელი

მოკაეულ თითს უტუნტუტრებდა არშაქას (ე:რ.) („სოფლის სურათებში“).

უტანბანბან იხ. § 81.

უტანბანბან იხ. § 84.

უტანბანბან-ს ჩაქრავს, სცემს. „მან ვეზირობა უ:რკყო, დააქვს ტიტველი ფახები და ხმას არ იღებს, როს თავში უფაჩუნებენ გლეხები“ („ეთერი“, XV).

უტარ-ი (ხევს.) ცული, უხეირო. „ადევე მაგაჩი, უფერ ნუ ხარ!“ („სცენები“, — სცენა ხევსურეთში).

უტარ-ი უფროსობს, უფროსია. თავი და თავი, მამასადამე, ოქახის გონიერულად მოწყობა უნდა ვალეიაროთ, ხოლო ოქანში უფლობს დედაკაცი („ქალთა შესახებ“).

უტარ-ი უფრო. „არ მიიღებენ პასუხსა, უფრორე აყვირდებიან“ („ბახტრიონი“, III).

უტარ-ი ფულის დასრულებამდე გამოხილი და ამიტომ რბილი, უფარგისი არაჟი. „მიირთვი, ბერო, არაჟი, თუშეკა ვერ არი მწარია; არ დავატადე, აჩქარდი, ოხერი, უფუარია“ („ახალი წელი ფშვეში“).

უტარ-ი სისხლი უფუის სისხლი უღულს, უჩქროლავს; ფიცხობს. სისხლი გვიფუის ძარღვებში, სისხლი, ლაშქრობას ჩვეული („ომის წინ ჭარის სიმღერა“).

უტანბან-ს 1. უწინასწარმეტყველებს. ექნება კარგი რამ გაიგო, წყლულთა განკურნვა მიქალოს („ჩემი ახალი მკეკლე“).

2. დაეშუქრება. „არ გვეოფა, რაც ჩვენს თავზე ოინებს ეწვევი, სიკვდილსაც არ გვიქალოდ?“ („ბუნების წილზე“).

უტანბან-ს: ერთი ცბეერი სხვას ეღრიკება და ძალის-ძალი უქვენებს მას გულს („დაჩაგრ. მესტიერე“) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: უჩვენებს.

უტან-ს: კულს უქნევს ილაიცცება, ეპირფერება. შენაც კულს გიქნევს, სხვასაც, ამო სულდგმულობს წყეული („ქება-თა-ქება“, — ოღდასკეობი).

უტან-ს ურავს, უფორიაქებს. (კატა) ღამე გვიქოთებს ჭამქურკელს, წამს გვივარდება კარშია („ტყის სურათები“).

უქმერებელ-ი გაუმეტებელი, ძნელად დახთომი. თოფ დაკრეს უქმერებელსა, სისხლითა პღებავს ქვიშასა („ფშაველი და...“, XI).

უქმეზ-ს: გზას უქცევს გვერდს უვლის, ერიდება. საზოგადოდ, ყველა ხალხების მემკვიდრეა გზას უქცევს მდამიო ხალხის მდგომარეობას („ფშავლები“, — ძველს). თავს უქცევს ცოტას მოამბობს, გადაასხამს (მაგ., შენდლობის თქმის შემდეგ ღვინოს პურზე დაწვეთება). „ღმერთმა შიიწყალოს მახარესა“, — უქცევს თავს სასმელს („ხალაჩობა და რიგები“). გვერდს უქცევს შორე გვერდზე აბრუნებს. „თქვენს მტერს, რომ იმის ყოფნაა, მე ვშველ, გვერდს უქცევ ხელითა“ („ბახტრიონი“, VIII).

ულარკინანი იხ. § 42.

ულბით უღანაშაულოდ, ტყუილ-უბრალოდ. „ვინც მე უღბით დამწვა-დამდავა, იმისამც მკვდრისად იქნების (კატა)“ („ხევსურები“).

ულშრ-ი ღვთაებრივი ძალა, მადლწ. „თქვენის სახელის კირიმე, თქვენი უღური მოახმარეთ, თქვენი კაბის კალთა დააფარეთ“ („მოკვეთ.“, მოქმ. IV, გამოსვ. VI); „სადაც შენ სახელ დიძახას (გიგომ), მთაი იყოსა, ბარჩი იყოსა... საცა უქირდეს, შენ უღურ მაახმარე“ („სტენება“, — სტენა ხევსურეთში).

ულშრმის („ხევსურის თავი“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. უღურკავს.

უშაუშაუმბ-ს უაშაუშით ეხმინება, დაკვივის, დაჰყუფს (არწივი, ორბი...). თავს დამყუფს შავი ყორანი, მიყაშაუშებენ სეაეები („ხმანება“).

უხელუწანებდენ („მეყვარებელი“, IV) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. უხელუწნებს.

უხელუწნებ-ს უმწერს კისრის დაქიმვით (ვაჟა). კაკბები და როკოებიც კი გადაეუღებდენ თვალს არწივის ამო მუშობას, კლდის თავიდან უყელუქნებდენ („მეყვარებელი“, IV).

უხანება-ს უჩრებებს, უხვენებს. კარგს ყმას არ იპატივებენ: „ჭარს არ გვიყუფებებს ჭარხელა“ („გმირის იდეალი...“).

უყვა იხ. § 18.

უყვანთ იხ. § 16.

უყვანს იხ. § 16.

უშრ ოხრა. მე ჩემის ნატოს გვერ-ღითა მთლად დაედნი სულთქმა, უშითა („ერთი სიყვარულის ამბავი“, VII).

უშა-უშა ძალღისთვის შესაძახებელი სიტყვა. (ყურშიას) მძიმედ-ლა მისდის ყურებში, რომ ეტყვი „უშა-უშასა“ („ძალი“).

უშპირება უშვერობა, ცუდი საქმე-ამოგზამდებთ, მტარვალნო, რაც უშვე-რება ჰქმენითა („ხმა სულეთიდან“).

უშრბ-ი „გამოუღვივლი“ (ა. შან). კლდეზე ვარ დაფუნებული, იგია ჩემი მრჩენელი. ეს გიკვირს? ტყუილად გიკვირს, უშრეტს მაწოვებს ნექტარსა („პასუხი არყისა“).

უშტარ-ი ბრმა, თვალის სინათლენამქ-რალი. „დათვა ხმა აღარ ამოიღო, დაკი-და თავი, დაღონდა, დარჩა უშტარი, უსი-ნათლო“ („ცრუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. II).

უშრიალბ-ს უტეხს, ემუჭრება. „ბალღებო, ხმა გაკვირეთო, თორო მე ვი-ცი თქვენიო!“ — უშრიალბდა (ბერ-ღისა) („ბერღისა“, III).

უშუაპაპა-ს უშუაშავლებს, სადაო ხაკოტხს გაურკვევს. „კაცნი იმით დაუყუ-ნებხართ თავის მსახურად ღმერთსა... რომ შეგვარყოთ, გვიშუაყაცოთ“ („მო-კვეთ.“, მოქმ. VI, გამოსვ. V).

უშხლარტუნებ-ს ურტყამს, უტყლა-შუნებს. (მოლექსე) ვისაც მოასწრობს და დაიქერს რამეში, არ ჰზოგავს და უშხ-ლარტუნებს სატირულ შოლტებს („ძე-და ახალი ფშაველ. პოეზია“).

უჩან: წინ მარტი უჩან, უკან — აპრილი უშველ-ტიტვილია. ძალიან ღარიბია. „წინ მარტი მიჩან, უკან — აპრილი, თავზე ქული აღარ შამჩრა და ფეხებზე — ქალმები“ („გასამართლ. ჩი-ბული“, I).

უჩანება-ს აქეზებს, უკიფინებს. ეშმა-კი მიზის გულში და მიჩანებს: „გააფუ-ქე, წაახდინე...“ (ამბობს მგელი) („მგე-ლი“).

უჩინ-ი სადაც არაფერი ჩანს, — ბნელი. შავი ნისლები ცურავენ, ისედაც უჩინს ქვეყანას უფრო წყვდიადით კბურავენ („პაოს და ქართლოს“, III).

უჩინო უჩინარი. მკვლელს შუა გზაში დეაუა თავში, ლოდისა მსგავსი უჩინო არსი („სკინდისი“, II).

უჩინებარი შეუჩინველი. იმ ჩვენის ობლის სული ვი იქცა პებელად ქრელად, აქა-იქ დაციალობდა იგი ტყე-ველად ნელადა, ბრმათ უჩინებარი, თვალხილულთ გულისა დასაწველად (სული ობლიბა“, V).

უცდავ იხ. § 24.

უცამ-ს: თვალს უცემს თვალს ჩაუკრავს, თვალს უპაქუნებს. „ე დედაკაცი, როცა შენთანა წევს, გეხვევა, გეტოლებდა და იქ სხვას თვალს უცემს“ („სკენებში“, — ფშვლ. ცხოვრ. სენა I). (ფაგურ.) ელავს. ცა თვალს უცემდა სატრფოსა, გრიალი მოდის შორითა („ბახტრონი“, IV). ტოტს (ფეხს) უცემს ცმუტავს და ტორს მიწაზე სცემს (ცხენი). (გმირს) ფეხთით უღვია ლურჯაი, ორთ უყარავ ლავის ტარია, ტოტს უცემს, ელის პატრონსა, დაუგვიანდა მგზავრია („სიკედელი გმირისა“); ფეხს უცემს ლურჯი მერანი, ესწრაფვის გასამალადა („სისხლის ძიება“, VI).

უცნაური უცნობი. „უცნაურს როგორ გაგიღო კარი, განა ისე სულელიცა მნახე?“ („მოჩენება“). „უშველუ, — სხვანი ამბობენ, — მაგ ჩვენს უცნაურს ვეჟას“ („გიგლია“, V).

უცოდვეზ-ს ცოდვად, დანაშაულად ჩაუთვლის. „შაშინ არც ღმერთი გვოცოდვებს მტრისად შაქტეას ხელისას“ („ვეზლის-შქამელი“, IV).

უცოდვი იხ. § 20.

უცოდრობით იხ. § 30.

უცრი-ს: წყერ-ულვაშს ქარის უცრის წვერ-ულვაშს ქარი უწეწავს. „თავს დაქურანტლებს ყორანი, წვერ-ულვაშს უცრის ქარია“ („სტ.-მასპ.,“ XIII).

უცქარი-ს: ცერად უცქერის (დაქუურებს) ამაყად, ამპარტავნულად, უპადრისად უცქერის. ზოგს ელა-

ნდლავ, სხვას ვცემ თავშია, ძველ ნაცნობთ ვუცქერ ცერადა („ეკსპროპრიატორის სიმღერა“); მთაო, რად ვგრე გულდილობ, ცერად დაქუურებ ბარსაო? („მთა და ბარი“).

უძახინება-ს (ხევის.) ღიღხანს, ბევრ-ჭერ დაუძახებს. „შენაც ვძახინე, გონად ქვე ვერ მაგიყვანე“ („სენა მთაში“).

უძი: ხმა უძიე ხმა აქვს. „უძამღერენით, უძამღერენით, აბა რარიგი ხმა გმით, რარიგი სიმღერა იცით“ („სამობაო მოთხრ.“, — სტუმრები).

უძია იხ. § 10.

უძმოს-ძმა „უძმოს, უნათხავოს, დაჩაგრულის დამხმარი, მფარველი“ (გლ.)-ეისა სცემთ. ეე. ძმობილებო? — დამიძახებდა ჩაღბო — აქა ვარ უძმოს-ძმა“ („უძმოს-ძმა“, I); უძმოს-ძმა სხვის გულისათვის ჩხუბობდა, სხვას ეშველებოდა (იქვე I). უძმოს-ძმობა: დასკირდა სიბერის დროსაც ჩაღბოს უძმოს-ძმობის გამორჩენა („უძმოს-ძმა“, I).

უძმარობა უძმობა. მამო ვაეს მწარად შეწყოდა. დედა — ბატარას ქალასა. ბატარას. ბაცქინტურელას, უძმ-ძურობით მთურალასა („ნეტავი შენა, შვე-ნისლო“).

უძღვბი: უძღვბი შვილი „ხახარების მიხედვით — ურჩი, უწესო, უღირსი შვილი“ (გლ.). ვინ დაჯგომ განა მამა უძღვბი შვილისა შებრალება-შეწყნარებისათვის? („ეყვე-უორნები ილიას აჩრდილის გარშემო“).

უწამებელი: კურმარილ უწამებელი ვისაც პურმარილი არა ხწამს. პირის გამტეხი, მეგობრის მოალატე. „პურმარილ უწამებელ კაც ასავ გიგოვი, გამიგონაის“ („სკენებში“, — სენა ხელსტრეთში).

უწავა-ს: გველს უწეწავს უმთურად, არასკადრისად ექიფვა. ატირებს ტფილისელები, მშობლებს უწეწვენ გველებსა („რისხვა ყვარისა“).

უწილბედო იგოფია, რაც წილბედადღეული. ქალებს ზრდიდეს მარტო, როგორც ცოდვილი, ლაჩარი, „უწილბედოდაილიოსო“ („ეშაველი დედაკაცის მღვრ-მარებო...“).

უწინ პირველად, სხვაზე აღრე: წინ. რაც მე სოფლისთვის მიბოძოდა. უწინ მოვიდა ჩემს თავსაო (სოფლის სურათები); „...უწინ ჩაბრუნე უწინ წავიდეთ, შენც ჩუბანა ხვალღო“ („ბახტრიონი“, IX).

უწინამ-ს უტოვებს. დედ-მამას ან-დერძს უწირავს: „შანშეს მიეციოთ ხმა-ლია“ („სიკელიო გიბრისა“).

უწინამ-ს იხ. § 14.

უწინამ-ს საწყაოთი უყრის რასმე. „ლიცინი წამალს გვიწყავდენ, — ქების ღირსნია სწორდა!“ („ბაკური“).

უწინამ-ს აუწყავთა, განუზომლობა. ქალი ჰგავს სამოთხის ყვავილს, ნარწყავსა უკვდავებითა, ხორკუშესხმულს სიყვარულსა ჰგავს, აუწყველს უწყავებითა („ბახტრიონი“, VIII).

უწინამ-ს: კირს უწყენს მიუხამძიმრებს. როცა კარახელის ცოლს, ან შეილებს „კირს უწყენდა“ (მისამძიმრება) ვინმე, ასე მიჰმართავდა. მავალითად. შეილებს: „ღმერთმა ხო იცის, მეწყენისა თქვენი ზარალი...“ („ფშაველი და...“, II).

უწინამ-ს იხ. § 82.

უწინამ-ს: გულს უწყლავს გულს უწყლავებს, გულს უკლავს, ანაღვლებს, აწუხებს. შენი წყლულები გულს უწყლავთ, ნატრობენ შენთვის კარგსაო („ქებათა-ქება“, — დაუქარ).

უწინამ-ს: პანჩურს უქერს პანჩურს ამოჭრავს. (მინდიას) აღარ აშინებს ტყვეობა. აღარც ხრიკები ქაჭური, დღეს თუ ხვალ, იმედინაობს, ქაჭებს უქიროს პანჩურს („გველის-შეამელი“, I).

უწინამ-ს იხ. § 8.

უწინამ-ს („მთების სიზმარი“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. უჭვრეტს.

უწინამ-ს „სტირდება“ (ა. შან). მთას უქირს შენი სინათლე, მე, მდილს, არ მიქირს არადა („თუნდა ამოდი, მზეო და...“); მეც ნამი მიქირს და სითბო, გული ჰყვარავს, ლაღობდეს („რუს-იმერელს“).

უწინამ-ს უწინამ-ს, დაუზიანებელი. „(არწივი) უქირველივით ყაშყაშებს, ცხადად ვცანიოთ ხმაშია“ („პასუხადა“).

უწინამ-ს: მუხლი არ უქირს სიარული უქირს, დასუსტებულია. „ვაპ-მე, რო მუხლი არ მიქირს, ხმაღს ვერ მოიქნევეს ჰალარა!“ („ხევესური ბერლია“).

უწინამ-ს იხ. § 12.

უწინამ-ს 1. შეენის. ბოლთა, დილი-ნი ღუქნის წინ ღაბაბფუნთოუშას უხდება („ვართანას“). 2. უფუქდება. რატომაც არ გაიხარებს, რა საქმე იმას უხდება („ვართანას“).

უწინამ-ს 2. მიუხდება, მიუვარდება. „შინ რად გვიხდებათ კერაში, რა გემარ-თებს ნეტავ ვალა?“ („ბაკყაყთა აქანყე-ბა“).

უწინამ-ს 1. უშეიბებს. „ნუთუ კაცო თავის შეილები არას უხდენენ შინადა?“ („მთათა ერთობა“). 2. არ უხდენს არ უწონებს, ნებას არ აძლევს. ფშაველი, ათასში ერთის გარდა, ერიდება ღორის ხორცს, — ხატი არ მიხდენსო („ფშა-ველები“, — ძველს); სკოლაში შეილს ნუ მისცემო, რადგან ხატი არ უხდენს“, ხა-ტსა სწყენსო („ერთი კვირა ხევესურეთ-ში“).

უწინამ-ს: ქუდს უხდის ქუდმობ-ლიო ეხეწება, ძალიან სოსოვს. ათასჯერ სოსოვა მდინარემ, ათასჯერ ქუდი უხადა, მაგრამ კლდემ ისეე და ისეე თავისი გა-მოუცხადა („კლდე და მდინარე“); თუ რამ წამიხდა სახლშია, ცხარეს ცრემლს გაღმამპლიანო. ქუდს ვუხდი: „თვალებს ნუ ითხრით“, მაგრამ არ დაიმლიანო („...“ „მე რო...“).

უწინამ-ს უწინამ-ს, უსინჯავს. „კა-ცი ვით საქლავდეს, მოსაკლავს არ უხე-დავდეს სავსა?“ („ისისლის ძიება“, VI).

უწინამ-ს 1. გაუშხიარულბელო. ყმა უმღერალი არ ვარგა, ვაჟაკი — უხელებელი; ვაჟაკისა უხელებელსა ქალი სჯობს უხსენებელი („უძმოს-ძმა“, I).

უწინამ-ს იხ. ხელთავს.

უწინამ-ს უწინამ-ს ხელთავის უცოდ-რობა (ვაჟა). „უხელთურობას“... ვინმე შესწამებდა („ფშაველი და...“, VI).

უწინამ-ს 1. იღორ-ჩოდორს; ცუდი-ყალებზე შემჯდარი თივა უწინამ-საღ და უკლებლად მოვიდოდა სახლში უხებ-მახებ გზებზე („ფშაველი და...“, III).

უხვედრ-ი მიუღლომელი, მიყრუებულ ადგილი. რაც რამე... უხვედრს ადგილას ამოვა..., ყველაფერი დათება უნდა შეფლანგოს უფასოდ, უშრომლად (ვარ.) („დათვი“ — ღეთისაგან); უხვედრი იყო ჩვენი ბინა („შელის ნუკრის ნაამბობი“).

უხვეტაზ იხ. ხვეტხ.

უხითა იხ. ჭ 40.

უხმლოზ-ს ხმლად გამოადგება, ხმლოზას გაუწევს. „რაად მინდარის, ვერ მიხმლობს, არ გამოადგება ფარადა“ („ალუღა...“, IV).

უხმნება-ს: მამის სულს უხსენებებს მამას გაულანძღავს, შეუგინებს. აღელვდა ბორატისაგან, ამოუღელვდა გულია და რამდენჯერმე უხსენა დედაკაცს მამის სულია („ორი გმირი“, III). რაჭულს უხსენებებს რაჭულს გაულანძღავს, შეუგინებს. „(მუცალი) სულს

არ აცლიდა ამოსვლას, კადევი მიხსენარქულია“ („ალუღა...“, II).

უჯღმბა-ბ: გზაში უჭადება გზაში უსაფრღება, გზას უყრავს. „ეს იყო მუღამ, კვეთხელო, ჩვენი გაუღების ცდაშია, მგლურად რო გვერტეებოდა, რო გვერტეებოდა გზაშია“ („სტ.-მასპ.“, V).

უჯღმბა-ბ: „ზოგი რო ქარებს უჭადვ და ზოგი მქვალს“ („ფშავეის ხევიღამ“, — 2 მარს) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: უჭერავ.

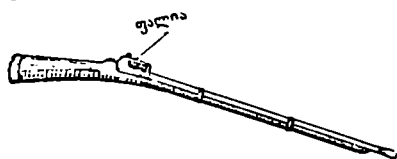
უჯღმბა-ბ „სიჭიუტე, გაუგონრობა, კერობა“ (გლ.). „მაგნაირი უჭათობა, სიჭიუტე, თქმულა, გაგონილა?“ („ერემ-სერემ-სურემიანი“).

უჯღმბა-ბ ცული ჩამომაკლობისა, უჭიშო. არც უჯღმბაობები არიან პაპას რძლები („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

უ

უბთალა (*Convolvulus arvensis*) სარეველა, ხვიარა მცენარეა, — ხვართქლა. მიმოაქვს ნიაფს ფათალა, როგორც ნაბენტი ბაშისა („უღლბლო იღლბა-ნი“, VII).

უბლია: ფალია აივლის იხ. აივლის.

უბნთალ-ი ფანცქალი. შემეშინდა, გულმა დამიწყო ფანთქალი (თარგმ.) („ბედნიერი დღე“).

უბნჩბ-ი უბრალო სახლი, ქობი (შღრ. ლიტ. ფანჩატური). „სახლი გედვას ფანჩატო, შიგ რამ გედვას ფარსა-გიო“ („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

უბნჩო ძონძ-მანძი; დაძენილი ფარდაგი (შღრ. ფანც-ფუნცი). (ქალი) მაიხვევს ფანჩოს ძველასა, (ვაჟს) საბძლისაკ აუძღვებოა („ფშაველი და...“, XI).

უბნც-უბნც-ი იფივია, რაც ფანჩო. ფანც-ფუნცი ვაჭიონდათ დარბაზში (ვარ.) („პაპასი და...“).

უბრად: „თუ ბორცი არ იქმევა, ტყავი ხო ფარად გაიყიდება“ („ორუბენტი აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. III) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ფასად.

უბრადამბ: ქსოვენ შალებს, ფარდაკებს... დედაკაცი ქსოვს ფარდაკებს („ფშაველი“, — ძველს) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ფარდაკებს.

უბრადამბ: ნაგლეჯები — ზოგი ნაბდისა, ზოგი ფარდაკისა... დახურა (დეღამ) („სურ. ფშაველ. ცხოვრ.“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ფარდაკისა.

უბრადამბ ფარი და ღაშა. „გაგი-მარჯოს ღმერთმა და გაცოცხლოს“, — მიპასუხა ფარ-ღაშაით გამართულმა ხეესურმა („თიან. ფელტ.“ — უაყარად).

უბრადამბ-ი „გამოსადეგი“ (ვუა). სახლი გედვას ფანჩატო, შიგ რამ გედვას ფარსავიო („ფშაველი და...“, XI).

უბრადამბ დაჩიხილი, დასართავად გამზადებული მატყლის ფთილა. გიქერ, მატყლსა სჩეჩ, ფარტენას ცრემლი ვისეველებს ტიალი! („ფშაველი ქარისკაცის წერილი“).

უბრადამბ-ის ჩიხით ფარტენებს ამზადებს. მატყლსა სჩეჩ, ჰფარტენი (ვარ.) („ფშაველი ქარისკაცის წერილი“).

შარსხაღ ერთმანეთის გვერდზე ისე დაწყობილი, როგორც ფარცხში ტოტე-ბია. „ღაეცქერდი, მომდგარა თვეზი, მომდგარა ფარცხად მთელი ქარავენი“ („ცერუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თავი I).

შას¹ ფასი. „ყველას ფას დაედვა, ხარჯ მავმატ“ („ეინ არის მართალი?“).

შას² არ არსებობს, არ არის. თურ-მე დედა-ენაში სალანძღავ-საგინებელი სიტყვები, ტერმინები ყოფილა, ამიტომ ფას დედა-ენა და მისი მომხრე ნაციონალისტები! (ვარ.) („ენა“).

შაშა: ჩიტთა ფაფა ჩიტთა ფაფობა დღეს (იხ.) მოხარშული ფაფა (ფაფას გარეთ, სხვადასხვა საგნებზე წა-აცხებდნენ, რომ ჩიტებს ეკენათ). ყვე-ლიერის შაბათს უდღუღებენ ჩიტებს და თავგებს ფაფას, გაუტანენ ბანზე ნაფო-ტებზე გაყრულს. ბაღლი ჩასძახის დედას სარკელიდან: „დედე, რასა იქ?“ „ჩიტ-თა ფაფასა“ — უპასუხებს დედა. „ჩიტ-ნი რას ჰსჭამენ?“ „სხვათა ყანასა“ („ფშაველები“, — ძველს).

შაშანაბ-ი ზედატანსაცმელი ქალიხა, ჩოხისმაგვარი. ქალს საშინაოდ აცვია ჭუბა (შალის კაბა), ფაფანაგი (მოკლე ჩოხა) და ტყაეი („ფშაველები“ — ძველს).

შაშანაპინს: (წიწმბატას) ცალი ხელი დედის ფაფანაგის კალთაზე ჩაეჭიდა („ბერდიხა“); (ხოშია) ფაფანაგის ჩა-მორღვეულს კალთას ისწორებდა („აფხუ-შობა“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ფა-ფანაგის (იხ.).

შაშანაპას: „ქულაჯაზე ნუ მასხამ დღინოს, ე, ჩურჩუტო, განა შენს ხაჩა-

ნის ფაფანაგსა ჰგავს, რომ აგრე ბრი-ყვად ექცევი?“ („ჩიხიკეთა ქორწილი“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ფაფანა-გს (იხ.).

შაშომბა: ჩიტთა ფაფობა ჩი-ტებისა და თავგების უქმე; ყველიერის შაბათი, როცა ჩიტებისა და თავგების მო-სამაღლიერებლად ფაფას ხარშავდნენ (შდრ. ფაფა). დღეს სულ სხვა მო-ვალეობა ექველას აწვა კისრადა. ჩიტ-თა ფაფობა დღე იყო, იმიტომ არის ფხიზლადა („ჩიტთა ფაფობა“, III).

შაშხურა ბაქია, მკეცხარა. „რას დას-წრწი. რას დაეთრევი, შე უნამუსოვ, ფაფხურა“ („გოგოთურ და აფშინა“, III).

შაშხურობ-ს ბაქი-ბუქობს, იყვების. „რასა ფაფხურობს აზატ-ხან, ჩვენზე ვინ გაათავადა?“ („ირაკლი ბრძოლის წინ“).

შაშ-ი ფაშვი. ბევრს გაუსქეღე კი-სერი, ბევრს გაუღიღე ფაშები („ქებათა-ქება“, — ქრთამი).

შაშ-ი-შაშ-ი აქ: ღიბი, ღიდი მუცე-ლი. ჩამწკრივებული სტუმრები ჰშენიან ფაშ-ღუშითა („ერთი სიყვარულის ამბა-ვი“, VII).

შაშარ-ი წყალში ჩაღვმული ლახტი (თევზის საჭერად). ბეწინა... ფაცერსაცა ჰმართავდა, საორავულე ფაცერს („ორა-გულის ცხოვრება“, II).

შაშხ-ი: ფაცხში გამოდის იხ. გამოდის.

შახხაწ-ი შიში, რიდი. შენ სხვას დას-ცინი შიშის გამო და ცოტა არ არის, რომ თავადაც ფახაწი გქონია („ალ. რაზიკა-შვილისადმი“).

შახხანინ-ი ღაბაბიანი. გულს უმაგ-რებენ ჩალხიას გმირნი ტყავ-ჩოხიანები, დაკრებილ ფახახიანნი, ხმა მელრინაე-ბოხიანები („ჭირისუფალი“).

შაშა-ს ფეჭავს. საწყალის როგორ ქფთქდა, გული როგორ უცემდა (რო-კოს) („პატარა მწყემსის ფიჭები“).

შარ-ი მსვავსი. ახლა კი შეგვიძლია, სახლის ფერი სახლი ავაგოთო („ერტმ-სერემ-სურემიანი“); იმ ღროის კაცი თა-ვის ფერის კაცის ხორცს დაუზოგავდ შექქეოლა („გოჩი“).

-შარბ (კინი.) მსგავსი. იხ. ჩემფერა.

შარ-პონი-ი სახის ფერი, იერი. (შერეს) ფერ-გონი გამოკლელა შევეთში ნატარიეთა („ეთერი“, XIII).

შარლ-ი იხ. ფერლა. გამოკლეს ლიქოის წყლი, ამოკლეს ცოტა ფერლი („ძალღია ხიმიკაური“, IV).

შარლან ფერლობი. მთხოვარასებით მიქერის გაღმიდან ფერდა ტყინი („შემოდგომა“).

შარლმ იხ. ფერლა. (მელმა) გადაიარა ტყინი გორა, შეუღლა ფერლოს და გავიდა დგნალიანში („ტრელები“).

შარლმგა ფერლობი. ვიარებოლით წყვილდა, სულ გადაეთელეთ ფერლობა („ცოლი ანუ...“, IV).

ჭ-შარმბ-ს ჰგავს. მხევალი... ძვირფასად მორთული იყო, სწორედ დედოფალს ჰფერობდა („ჩემი ახალი მეველ“, II).

შარმბა მოფერება, ხეწნა. მუდამ ეამს როგორ ვევედრო მალა ცას, დაბლა მიწას! ცა ხომ ფერობის ღირსია, თავს ვინ დაუკრავს ციციას? („ქებათა-ქება“, — დროება).

შარმბალ-ი ნენი. გამოქვაბულის ზემოთაეში ელაგა გამოხრული კენხობები, კარებისკენ — წერილი ძელები, — ფერცხლები, კანქები („გოჩი“). დევის ფერცხალი-ი იტყვიან ცელის ეპითეტად. „გაფხავდი, გაფხავდი, დევის ფერცხალი, აისხი ევალი“ („სტენა მთაში“).

შარმბალბ თხელი, ფერცხლის მსგავსი, ვიწროზურგინი (გორი), ფხა-გორი. წყალი სჩქეფს, ხევი ჩატრის, განა ერთი და ორია: აქაც, იქ, იმას იქითაც, საცა ფერცხალა გორია („ღამე მთაში“).

შარმბაბულ-ნი ფერუმარულიანნი (ხატის ენაზე). „მიუღვეითო ქოჩორბერთა, ფერცხებულთაო“ („ფშაველების ამოღ-მორწმ.“).

შას-ი ფუნჯიანი (ჩვეულებრივ წითელი ფერის) ქული (იხურავენ მუსლიმანები ახლო აღმოსავლეთის ზოგ ქვეყანაში). (ფიგურ.) (ჩხიკეს) გვაძრობ იმ კრელ ახალუხს, მოვის პერანგს, მოვხდო

თავიდან წითელ ფესს („ღიდებ. საჩუქარი“).

შასპაპი: იქვე, ხევის პირად ეოლის ფესვები იყო ამოსული („შელის ნუკრის ნაამბობი“, II) ბექდვის შეცდომა, უნდა: ფეხები.

შასმ ფესვი. „შენგან ერემლად იღვრება წენი ვახისა და თვით მათი ფესვები“ („მუცალა“, VIII).

შასმ-ეზ-ი ფეხები (ბავშვის ენაზე). (კურდულმა) რომ დაძინახა, ამობრუნდა გულაღმა და ფეხებს დაუწყო თამაში („კურდულელი“, — საწყალი).

შახ-ი I. ღერი (ბლახოვანი მენეარისა). ხმელის წიფლის ახლო რამდენიმე ეოლის ფეხია ამოსული („ხმელი წიფელი“). 2. სახსლეტი (თოფისა). „(დათვი) კარგა ახლოს რომ მოვიდა, ნიშანი შიგნიორა მუბლში მივეც და მუსევი ფეხს ხელი“ („მოგონება“). (ვისი მვე, რისა მვე) ფეხზე (ვისმე) ნაცვლად, მაგიერ. იმის ფეხზე სხვა დროის დაყენება შეუძლებელი საქმეა („დრომა“, I). ფეხში ძირს, სასიარულო ადგილას, შარაგაზე. რა გააბრეველდა ისე არწიეს, რომ კაცისა და საქონლის ფეხში ბინა დაედო („ვერხვი“, III). ფეხად(ა) I. ფეხდაფეხ, ფეხით. ეგ ლომი საქართველოსი, მტერთან ნათქვამი მუხადა, ლაშქრობას ჩამოულღელი, ლურჯას მანდეულა ფეხადა („ღანაბარები“). 2. ღერად, ღერის მიხედვით. რა კირნახული მოსულა ფეხად და როგორ ხშირია („ქიჩილი“). ფეხს უკან დგამს. იხ. დგამს.

შახთათიანი-ი ფეხწინდანი, წინდებჩაცმული. ხეესური გამოხვეულა ათასგან გამოთელებულ ტყაუქში და „ფეხთათიანი“ გამოიბღვირება გარემამოზედ („ხეესურეთი“). (ნახ. იხ. გვ. 270).

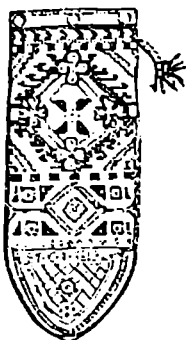
შახთეთრ-ი ცხენის ეპითეტია. თამაშობს შენი ფეხთებრი, დავა ტერელის წყალზედა („ჩანაწერები“).

შახთითი იხ. წ. 29.

შახთითიანი (ხეესურეთი) ბექდვის შეცდომა, იხ. ფეხთათიანი.

შახმშარმბალ-ი მრგვალიქიანი პირუტყვი (ცხენი, ვირი, ქორი) (ხატის

ენაზე). „აღარ უგდებთ ყურს ჩემს ბუ-
 ედროსა (ცხვარი), ფეხმურვევალთა (ჭო-
 ვი ცხენისა), ბულაურთა (ნახირი კურა-
 ტებისა)“ („ფშაველების ამაოდ-მორწმ.“).

ფახშაუხრალად მუხლმოუხრელად.
 ფახშაუხრელად, მკვიდრად, პირდაღმევი-
 ლი, მრინახან სდგას კლდე („კლდე მტი-
 ჩალი“).

ფახშია: (წიწილას) მედიდურობა და-
 ეტყო სწორედ მეფერი ფახშია („ნახე-
 ვარ-წიწილა“, II) ბეკდვის შეცდომაა,
 უნდა: ფერშია.

ფახჩითანიანი-ი ვისაც ფახზე ჩითა
 („წინდის მსგავსი ფახსაცმელი“, ვაჟა)
 აცვია. (სუმელჯიმ) ესროლის, გამოავო-
 რის თუმი ფახჩითაიანი („ფიქრები „ვეფ-
 ხისტყაოსნის“ შესახებ“).

ფახწმინდა: ფეხწმინდა ნადი-
 რი „წმინდა ნადირი“ — ირემი, ჭიხვი,
 არჩვი და მისთანანი. მტერი არ დაბა-
 დებოდა ჭერ ამ ტყეს: ფახწმინდა ირემი
 თუ ლახავდა ამ მთა-ბარის არემარეს
 („ქრელი ამბები“).

ფთიანი იხ. ზ ვ.

ფთხრიალ-ი ფრთხიალი. მკერდოფ-
 ლიანის ბიჭების ცასა სწვდებოდეს გრია-
 ლი და თანაც შევიწროვებულს მწყურებს
 ამოჰქონდეს ფთხრიალი („ჩუჭილი“).

ფთორ-ნაპარ-ი ფთორი და ნეფერი.
 მოგეკვდი, ძმაო, მიტირე, ამღვინს ფთორ-
 ნეჯრის კაფთია („მწყემსის სიმღერა“).

ფილფო უნარი. „ვაჰ, ღედასა მტრი-
 სასა. სიყმე აღარ არი, ოხერი, ჭელობის

ფილფო დაკარგულა“ („ბერიძე გაუტეხე-
 ლი“, I).

ფინა ფინია. სწვავს ტანჯვა-ვაების
 ცეცხლი პატრონს და იმის ფინასა („მე-
 მღერება და ვიმღერი“).

ფირ-ი „ამა თუ იმ ხელობის მფარვე-
 ლად აღიარებული ბიბლიური პიროვნე-
 ბა“ (გლ.). „განა ჩვენი „ფირი“ წმინდა
 კაცი არ იყო? ხარაზებისთანა წმინდა
 „ფირი“ ვისა ჰყვანდა“ („სოფლის სურა-
 თები“).

-ფირბზ-ი ფილტი. ირმის გულს ყო-
 რანს დაუგდებ, ღვიძლ-ფირტი სეავთა
 ძღვენია („მონადირე“, I).

ფირძლ-ი ძალიან მცირე, ერთი ბე-
 წო; აქ: კაპიტი, გროში. მის საზრუნავი
 ის არის, რით გააღალღს ძმებია, თითონ
 თუნდ ერთი ფირტიცა ჭიბეში არა სდე-
 ბია („უიღბლო იღბლიანი“, II).

ფირ-ი თაფლგამოცლილი ფიჭა. „ვე-
 შაპა“ პირი დააღო ვეება, ჩასაყლაპავად
 მიტია, მაგრამ ხმლითა ვეც, ვაუპუე თავი,
 როგორაც ფიტია“ („ბახტრიონი“, VII).

ფირჩხ-ი აქ: ახალნერგი, შიმელა. ღი-
 დი ქალაქი გაეთოდა ქანდრის ნაღვამზე
 ფირჩხისა („ქანდარი“).

ფირჩხინან-ი „ადგილი, სადაც ფირჩხი,
 წვრილი ტყეა“ (გლ.). „ჩვენებიანთ გო-
 გო-ბიჭებს გუშინწინ ფირჩხინანში ენახათ-
 დათვი“ („დათვი“, — ყველამ).

ფიცარიპა (ყინა) ფიცარი. ფიცარი-
 კეებიც რა ამოვიტოლათ იღლიაში, სა-
 ფერავებიც რა წამოვიღათ („რამე-რუმე
 მთისა“).

ფიც-ვერცხლ-ი: ფიცი-ვეცი-
 კამს იხ. ვამს.

ფიც-ვერცხლნაპამ-ი ძმადნაფიცო-
 (შღრ. ვამს). „ღემურის ცოლი ჰყოფილ-
 ხარ, ჩემთან ა ფიცვერცხლნაპამი“ („სისხ-
 ლის ძიება“, VI).

ფიცრობა ფიცრობს მოხატანად. ღი-
 ლით აღრე „ფიცრობა“ წასული მეყუ-
 ბოვეები საყდართან, სადაც სასაფლაო
 იყო, უკეე კუბოსა სქედავდენ („ფშავე-
 ლი და...“, II).

ფიცმ-ნარიანი: დამესა უფრო აღა-
 მებს ღიდი ტყე ფიქვ-ნარიანი („კოპა-“

ლა“, I) ბეკდვის შეცდომაა, უნდა: ფიქვ-ნარინი.

ფინონი იგივეა, რაც საფინონო. მე და თორღვა ერთხელ ფინონში ვართ და ერთუროსი მეგობრის ჩვენი სალოცაეუბის „ნაპიროფლეველ“ ვესობობით-ლებით ჩვენებურებს („რამე-რუმე მისა“).

ვლასი უხეში მატყლის ფარდაგი. (გადატ.) ძონძ-მანძი, ფეხის ტილო. დედამ ფარდაგი წაქსურა, ერთიე ნაგლეჯი ფლასისა („ახალი წელი ფშავში“); როგორც ცოდვილი ხატის წინ, ფეხქვეშ ვეგები ფლასადა („ცოლი ანუ...“, VIII).

ვლამუნი ფრამუნი, უშნოდ მოძრაობა; უთავბოლოდ ხეტიალი. ადგა ყუავი და გაფრინდა, უკან გაუდგა სვავია, მისდევდა მხრების ფლამუნით მცონარა, მუცელავია („მთათა ერთობა“); „ტყეში ეკლებში ფლამუნი რა გოგოების შნო არი?!“ („ტყის სურათები“).

ვოთობას ჭავრობს, ბრაზობს. ლოთობს ფშაველი, მაგრამ იშვიათად „ფოთობს“, თუმცა კი ყაყანიო ყაყანებს („ლაშარობა“).

ვოლნი გაჩეხილი მატყლის გრძელი ფთილა. (ფიგურ.) ქათამთ. ინდაურთ დუღდათ ჟამი შიშის და ძრწოლისა, კბილებთან ერთად ნაეარდობს მელისა კული ფოლისა (ვარ.) („ნახევარ-წიწილა“).

ვონება: ჳირთა ფონება ჳირის, დარდის შემსუბუქება. გასატყავებლად გამზალულს ეზმანის ჳირთა ფონება („დათვი“ — დათვი).

ვონებიო: სხვადასხვა რიგის ფონებით სხვადასხვა გზით, სხვადასხვა საშუალებით. მიმართა მის გულ-გონებას სხვადასხვა რიგის ფონებით („სისხლის ძიება“, XII).

ვოფინი უფუფნი (თვალებისა) (შდრ. ლიტ. ფრფინვა). სატრფოს თვალების ფოფინი, ისრით დაჭრილი სულ-ველი („საკეპო ხანი ვიციოცხლე“).

ვოფინა დიდი და უფუფნა (თვალები). წყეული იყოს ღვთისგან ის დღე, როდესაც ენახეთ შენი ფოფინა თვალები და მოელვარე სახეო („თუ მაქვავ...“).

ვოფობა: ფოფობის ფული გა-

დასახალი მეფისდროინდელ რუსეთში (საფოსტო მომსახურებისათვის). „ფოფობის ფულ ვეღარ გიშოვნავ, ხან ნაცვალ დაღვეს, ხან — გზირი“ („ფშაველი და...“, XI).

ვოჩნი მცენარის ფესვი (შდრ. ძირ-ფოჩ(ვ)იანად). უმსგავსთა, ფლიდთა მომსპობად გახმეს ფოჩი და ძირია („სისხლის ძიება“, XV).

ვოხლმა ქვების ან ჭოხების სროლა. ქავთარი ვადმეგტია თავის დედაეცს ჭობითა, ბოსლის წინ გაარბენინა ერთ-ის წიოკით, ფოხლეთა („დამშეული“).

ვობანა ვობანა ერთგვარი. ხელში უქერავ ფრანგული, ვადტეხილა ქნეთა („მაცენა“).

ვობანა ვობანა (შდრ. ფლამუნი, ფრამ-ფრამი). ამ დროს ხანხალით, ფრატუნით, თანე ყუავო-ყუავოს ძხილით ყუავი მოფრინდა („ყორანი“ — მთებს).

ვობანობას ფრთებს უშნოდ, დუნედ არხევს. როგორც კუპრი და უქუნეთი, შინ შეპოჭრა ფრინველი ერთ-თ, ფრამ-ვობანობს სახლში (თარგმ.) („ყორანი“).

ვობან-ვობანი ფრინველის უშნოდ, დუნე ფრენა. სოენი სამგზაროს წაეიდენ, შობ-ბარს ნაეულეს თვალთა; რამდენს ფრამ-ფრამში არიან, ცას ვერ გაეულეს კვალთა! („აღუდა...“, IV).

ვობანანთელნი ფრთა, რომელიც თითქმის ანათება. ვერ გავხდით დარსნი ვენახა... ფრთასანთელი, კაკაბმა რომ უქლენა ციხელს („ცრუბენტ. აღმზრდ.“ ნაწ. I, თავი IV).

ვობანი ფრთა. „მინდორს რო ვეცელოთ. მერმე ნელ-ნელა ამწიეს და წაველით ცისაჲ. ფთები შამესხა“ („შობა-ბეჭდ.“, II); კლდეებზედ დაიკეცება სევეთა და არწივთ ფრთები („არავგს“).

ვობანა ვობანის ხმა. ისმოდა ფრიალი. სტენა, ევილი-ხივილი („წიფლის-ჩიტა“).

ვობანი (Rupicapra rupicapra) არჩვი. ცხენებს და ჭორებს აკიდეს ნანადირევი მრავალი: ხობობი. ვნოლი, ირემი, ფსიტი. კლდეებში მავალი („ეთერი“, IV).

ფსლიკვი, ფსლიკვი-ი „ხელიკი“ (ვა-
ჟა). (ბებერს) ფეხები ფსლიკვისა ჰქონ-
და, ხელბად ბჭლები ცივისა (ვარ.).
(„ეთერი“); გველის ზმანებაში ფსლიკვი
გაწყვეტილია („ფშაველი და...“, XI);
სენცეცხლა ჰხნავდა ყანასა ალაგსა ულა-
გოსა, გველი ება ხარადა, ფსლიკვი —
აქურადა („ჩანაწერები“).

ფშაღულ-ი ფუკვი რამ, ამაო. რას
ვოღვილობდი საწყალი, ყველა ყოფილა
ფუღული („საკმაო ხანი ვიოცხლე“).

ფშინ-ს აქ: ერთმანეთში ირევა (ნის-
ლი, კვამლი...). თანაც ჭანლები ჩამოწვა,
კუპრით შავდ ფუოლა („ნადირთა პატ-
რონი“).

ფუნდრუბ-ი კუნტრუში. (კურდღლე-
ბი) შორიდან უცხადებდენ (დათვს) თა-
ვიანთ გრძობებს წვერების ცმატუნით
და ყურების ბარტყუნით, ხტომით და
ფუნდრუკით („დათვი“, — გამარჯვე-
ბული).

ფურ-ი: ფურის ბოჩოლა (ვა-
დატ.) ქალის შვილი (ვაჟი). „ემეგას დაგ-
კრავს ულარტიული ფურის ბოჩოლა,
უქმოს ქმას რო ექაზიან“ („უქმოსს-
ქმა“, II).

ფურისულა (Primula) „მცენარეა
ხალახელი“ (ვაჟა). მწვანემ შემოსა ჰა-
ლები სულა, ამოჩნდა ია და ფურისუ-
ლა („პასუხი“).

ფურსაჰაზ ფრცქენა; აქ: პუტვა, ბუმ-
ბულის გაცლა. მაგდანა დედლის ფურცქ-
ვის შეუღდა („ლექსოს სამწყემსო“, I).

ფურტულაშობას გორაობს, იქეჭება
მტვრში, ბზეში (ქათამი, ჩიტო...). (ქათ-
მებ) იქა ფურტულაობდენ, გროვებო-
დენ მუღამ, მაგრამ მერე ყველამ ფეხი
ამოიკვეთა („ჩემი შავარდენი“, II);
ლაბუა და ნაცარა ბაგაში ფურტულაობ-
დნენ, ძველს, დარჩენილს ბზეში მარცე-
ლებს ეძებდნენ („ლექსოს სამწყემ-
სო“, II).

ფურინა ხბო (ბავშვის ენაზე). ჩემი
ბაღლები მაშინვე ფეხზედ დადგნენ: „ღე-
დავი, ფურინა, კარგი ფურინა“ („ახალი
წელი ფშავში“).

ფურქა ნაგებობის დასადგმელი ადგი-
ლი, რომელიც ცრურწმენით შეიძლება

იყოს კარგი ანდა ცუდი, სახიფათო (აქი-
სულის წინაწარ დაკავებული). მესამემ
ფუქე წამოაყენა მიზეზად: „ამ ადგილას
კაი ფუქე არ არის, წისქვილის დადგომა
ეშმაკის მანქანება არისო“ („წისქვილი“).

ფუხლუხ-ი „ფქვილის სავამალი —
წყალში მოკიდებული ფქვილი ცხიმითა
და ყველით (მარხვაში — კინკრით, ღან-
ძილით, ან რომელიმე სხვა საკმელი ბა-
ლახით შეზავებული“ (გლ.). „ხეალაღ,
როგორც ამაღამ, ხუთკურის ფუხლუხით
უნდა ამოვიყუროთ მუცლები“ („შობის
წინა-ღამე ტყეში“).

ფუჭაი (ფორისდ.) ფუი „გამოდი გი-
გოჩიით, ავსულობაო, ეშმაკობაო, გაძ-
რომ-გამოძრომაო, გამკრეკელობაო, მე-
კანტალობაო! ფუჭაი ფუჭაი ფუჭაი“ („სცე-
ნები“, — სცენა ხევისურეთში).

ფუშაველი-ი: ფშავლის შვილი-
ბი ფშავლები (შდრ. ხევისურთშვილები,
ქისტოშვილი...). „ქისტეთს გადაღით ფშა-
ვლებო, ყველა გამოღით ჭარშია, ნაქებო
ფშავლის შვილებო, საიმედონო ხმა-
ლა“ („გალაწებება...“).

ფუშაშინოთი იხ. § 23.

ფულაქ-ს ფშეკს, ბშეკს. „წვერთა
ჰფშლეკდის, თავმომწონარა, ჩაბარკონაი
(დაბალი ტანისა)“ („ფშაველები“, — შე-
ნამც).

ფუნატა-ფუნატ-ი მტვრევის, მსხვრე-
ვის ხმა. „ლაწილუწი, ფუნატა-ფუნატო
მომესმა“ („მოგონება“).

ფუნ 1. მჭრელი იარაღის პირი. „ეწ-
ლარ გაუძლო ვარამსა, დანას დაეჭრა
ფხაზედა“ („იგოჯი“). (ფიგურ.) შუა იჭრე-
ბა ქიჩირი იმის თვალების ფხაზედა
(„სისხლის ძიება“, VI). 2. ეკალივით წა-
ნაზარდი თავთავზე. (ხევისბერს) სიტყვე-
ბი ასლის ფხასავით ყელში ეჩხირებოდა,
მღელეარებისაგან ენა ებმოდა („ღრო-
შა“, V); თავთავებს... ფხაზე ნამი პა-
ტარძლის ცრემლივით დაკიდებია („გა-
სამართლ. ჩიბუხი“, I). 3. შნო, უნარი,
შარიფათი. „ჩვენ ერთობლივ ხელ ფხა
უნდა გამოვიჩინოთ“ („მოკვეთ.“, მოქმ.
III, გამოცე. I).

ფხაშეშულა-ი საუკეთესო ფოლა-
ლისაგან გაკეთებული; კარგი ფხის მქო-

ნე, კარგად გაღვნილი. გოდერძისთანა შემბრალებდ მარტო დედა თქვეს მისუ-
ლო, შვილისთვის მიერთმეინა ფხაშუშ-
ლელი მისრული („ეთერი“, VII); რა ფე-
რისაა ქვეყანა, ნეტავ მაჩვენა თვალითა...
და მაყმინა დევთადა ფხაშუშულელის
ხმალითა („დაუსრ. კენესა“, II).

შხან-შხან-შხან-ი ფხაშა-ფხუჭი. დათა-
შაშობენ თავებები, ფხაწი-ფხუწი დგა ხოკ-
რისა („ფშაველი და...“, XI).

ქ

ქაღალციხის ვითომც ღეთის ნება-სურ-
ვილს გადასცემს ხალხს ხმაშაღალი ყვი-
როლით, — წინასწარმეტყველობს. დროა
ქისტების დარბევის, — ხმა გავარდება
ხალხშია; ხატს გაიკითხავს მკითხავი, ქა-
დაგობს, იცემს თავშია („გალაშქრება...“).

ქაღალციხის-ი „ქაღალ და ხმიანლი“
(ვჟა). აიღო ქაღალ-პურები, მთლიანად
ჩაბარაო („ბახტრონი“, III).

ქაღალციხის-ი სახატო ქაღალ-პურ-
ები. „ხალხსო, ვისაც ქაღალ-საწირავი გაქვეთ,
მიიტანეთ, ნულარ აგვიანებთ“ („მოკვეთა“,
მოქმ. IV, გამოსვ. IV).

ქაღალციხის-ი იგივეა, რაც ქაღალ-
რები (იხ.). ვის წინაპართაც ულოცნათ
ეს სალოცავი, შთამოებამაც ილოცოს —
მიართავს ძღვენი — ხარი თუ ცხვარი,
სანთელი, ქაღალ-ხმიანი („ღაროშა“, I).

ქაღალციხის-ი პატარა ქაღალ. დედამ
კეცები გაღმოილო და სახვალიოდ... ერთ-
ში ხმიანლი და პატარა კვერები ჩასცხო,
მეორეში კი ქაღალ, ქაღალციხეები და ორი
„ქუქალი“ („საშობაო მოთხრა“, — სტუმ-
რები).

ქაღალციხის-ი მძალი გაღვანი. „სახლი
აქ ჭარვესს მიღვა, ქავი და ციხე კარა-
და“ („სტ. მასპ.“, I). ქავი და ქავზე,
გაღვანზე. (მინდიაშ) ხელი ალუღას მი-
ართვის: „წაიდ, მიაკარ ქავიდა“ („აღუ-
და...“, IV). ქავის კარი ციხე-სი-
მაგრიის მიღამო, ეზო-მიღამო. „შენ ხელ
შენს გულზედ დამიწდეს, ნუმც ხარობს
ქავის კარიო“ („აღუდა...“, I).

შხან-შხან-ი გამხმარი. სხვანი შხან-თე-
ძობზე შემოწოლილიყენენ, მოხურათ
ფხროკი ტყავები („შობის წინა-ღამე
ტყეში“); (საბრალი) წაყიდა, მიღის თავ-
დახრით, თავზე თხის ტყავის ქუღითა,
ჩამოგლეჭილის ჩოხითა და ზურგზე
ფხროკის გუღითა („უღიღლო იღღლია-
ნი“, V).

შხან-შხან-ი გამხმარი პური, პურის ყუა.
დაღალულს ქერის ფხროკაი მე მიმანჩია
ქაღალა (ეარ.) („გლეხის სიმღერა“).

ქაღალციხის-ი ქავი. ტვინი ქავის
უქეუოა, სულელურ საქმეს აკეთებს.
ალბათ ყოფილან კაცები, ვისც თავში
ტვინი ქავისა („განა კაცია?!“).

ქაღალციხის-ი: გულს ქავილი გუ-
ლისწადილი, სურვილი. პა მისი დიდი
ამავი, ფიქრი და გულს ქავილი („სა-
ხალციხე“).

ქაღალციხის-ი ქავიანი, გაღვანი ციხე-
სამაგრე. „პრჩებოდა ჩენის ქავ-ციხე
გულხადარას და დიღოსა“ („ბაქური“);
ქერდღლის „ქავ-ციხე“, სიმაგრე, ჭავია
(„ქერდღელი“, — საწყალი).

ქაღალციხის-ი სიტყვის მასალა, ხალ-
ხურ ლექსში უხმარათ. ქალი ვიყავ, ქა-
ლა-შუმი, ალვის ტანი ამუში („ფშაველი
დღეაკაცის მღგომარებთა...“).

ქაღალციხის-ი საწყევარი სიტყვა; მო-
ფერებთაც იტყვიან ქალიშვილებზე. „ან
ქალ-სიტყვა ვეღარა იცითა?“ „როგორ
არა, ძოღანისაც მანდ ვეღო ი ქალბნე-
ლი“ („ფშაველი“, — შენამც).

ქაღალციხის-ი იხ. § 28.

ქაღალციხის-ი, ქაღალის პირისა ქალუ-
რი სიღამაზისა და ხსიათის ვაჟაკაცო. „ქა-
ლისპირა“ ვაჟაკაცი გმირად არ გამოდგე-
ბა, ფშაველის აზრით, იგი მხდალია („გმი-
რის იღელი...“); ჩემ დროს ლამაზი ვა-
კაცო არ იყო ქალის პირისა, არამედ შა-
ვი, მამაკაცი, მუხლმგელი, გულთ რკინისა
(„მოხუტის ნათქვამი“, I).

ქაღალციხის-ი იგივეა, რაც ქალბნელი.
„მართლა, ი ქალკუპრ რა იქნა? იმის ონა-
რი იქნება“ („გლეხია“, I).

ქალმბ-ს ქალიშვილობს, ახალგაზრ-
დაობს. ფიცხობს და ქალობს ბებერი.
ტრიალებს ჭარასავითა („ორი გმირი“).

ქალ-რძაბლი ქალები და რძალები,
ქალები საერთოდ (გასათხოვრებიც და
გათხოვილებიც). ქალ-რძლის არ ისმის
ქვითინი. დედების მოთქმა მწარია („ბუ-
ნების გლოვა“, I).

ქანღარაზეიტი იხ. § 20.

ქანძარი-0 „წონისა და ფულის ერ-
თული ძველ საბერძნეთში (და ზოგ მის
მეზობელ ქვეყანაში, ეგრძოდ, საქართვე-
ლში)“ (გლ.) აქ: (წიგნ. ირონ.) ფული.
ან კი რა საკადრისია მართლმადიდებელი
დაწესებულებისათვის კურთაყვანისცემის
დროს აღებული ქანძარი? („უპისკოპოს
ანტონის აზრი...“).

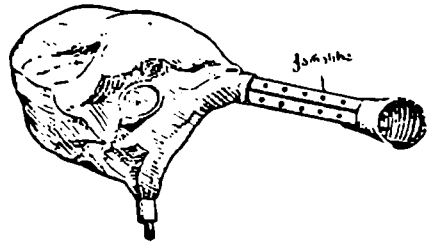
ქანჩახ-მბ-ი დიდი (ნამტვრევი ან
მიწიდან ამოშვებული) ლოდებით დაფა-
რული ადგილი. მაშინ კლდის ქალი, ეს
ტურფა, წავა ნაბიჯით სწრაფითა, შეივ-
ლის შავსა ქანჩახებს, გალიპულს წყალ-
თა წაფითა („დაუსრ. კენესა“); ადგილს
ვემწყედით ქიღრისა, ქანჩახებს შორის,
უგზოსა („იე. კოტორ. ამბავი“, V).

ქანძარამბა ქანაობა, რწევა. „დღეს
რო გვატყავე ეს მგელი და ცხვირში ხე-
ლი მოვალე, ავსწიე მალა, ტყავმა ქან-
ძარაობა დაიწყო“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I,
გამოსე. II).

ქარაბან-ი ქვირითის დასაყრდელად
წყლის აღმა მიმავალი თევზების გუნდი.
„დავატქვარი. მომდგარა თევზი, მომდგა-
რა ფარცხად მთელი ქარაბანი“ („ცრუ-
ბენტ. აღმზრდ.“. ნაწ. II, თავი I).

ქარა-მბმრბლ ნაცარ-მტვრად, ნაცარ-
ტუტად. (ფიგურ.) ქარა-მტვრად იყო
ქცეული ენაწყლიანი მუდარა („აზრი და
გრძნობა“).

ქარახსბ „სტიერის სარეზონანსო ნა-
წილი, რომელიც ოდნავ მოკაულია და
ბოლოსკენ მსხვილდება. ქარახსა ხისაა,
მაგრამ შეიძლება რქისაც იყოს; ნახე-
რებები აქვს, რომელთაც თითები ეფარე-
ბა ან ეცვლება სხვადასხვა ტონის მისა-
ღებად“ (ა. შან.). ავამპე, ჩემო ქარახსებ,
აღარ მიმიხვალ ხელადა („მესტიერის ჩი-
ვილი“).

ქართულ-ი: ამისთანა ქარ-
თული ამისთანა სიტყვა. ნუ, ნუ მექა-
ხით საწყალსა, მწყინს ამისთანა ქართუ-
ლი („გლეხის სიმღერა“).

ქარინანი: ქარიანი ენა უბელი,
მოუფიტებლად მოლაპარაკე ენა. „ნუ
იტყვით ვაეკაცის აუგს ენითა ქარიანი-
თა“ („ალუღა...“, II).

ქარსლბ თხლად, შილიფად ჩაცმული.
ახია მაგაზე, რატომ თბილად არ ჩაიცვა,
ქარსლა რად მირბოდა? („საუბარი ბე-
შებზედ“); ახლო სოფელში ქარსლად
წასულა, დასდგომია ავი დარი (იქვე).

ქარაბან-ი ქარაბანი; ხმლის, ხანჯლის და
მისთ. ბუდე. ხმალი ჩაეაგეთ ქარაბანში,
თოფი შევიკლეთ კარინასა („ხატმა გვი-
ბძანა“).

ქარაბან-ი იხ. § 27.

ქარაბან-ი მოსართავის, ქამრის და
მისთ. შესაკრავი ლითონისა, — აბზინდი.
ესაჯოთ ჩვენი ყოფა-მდგომარეობა, ვი-
ფიქროთ, გონებას მოუფონოთ რკინის
ქარაბანები („თიან. ფელეტ.“ — მარ-
თალი).

ქარჩ-ი ცალპირა წერაქვი. კლდე უნ-
და იყო, სალი კლდე. — მიწვე, რადა
ხარ ფხვიერი, — რომ ვერა სთხრიდეს
საფლავებს ქარჩით მოხუცი ხნეირი („ნა-
ტერა“). (ნახ. იხ. გვ. 275).

ქასქას-ი ხშირხშირად, ნაწყვეტნაწყვეტად სუნთქვა და ქშენის ხშიანობა. გამოჩნდენ ძალღები ქასქასით. იმათ თან მოჰყენენ მონადირენი („დიღებ. საჩქუ.“).

ჰ-ჰაჰაჰ-ს ქეჰავს, ჩიჩქნის. (ობოლს) წყებლა უყარია. ნაცარსა ჰქეჰავს და რაღაც იმედს გულში ისახავს (ვარ.) („სული ობლისა“).

ჰაღაღღ-ი წიგნი; აქ: წერა-კითხვა. „მაჰ, თუ რუსული ჰაღაღღ ისწავლე, ჯარში წახეალ“ („შთაბეკღ.“, II).

ჰაღანა I. ყელთეთრი (ძაღლი, დაფო და მისთ.). დიღია. კამეჩის ტოლა, ბაბრი ყელთეთრი, ჰაღანა („ტყის სურათები“). 2. ძაღლის სახელია. ბერუას. ცოლ-შვილის გარდა, შიგლის ძაღლი ჰაღანა („მამას ელიან ბაღლები“).

ჰაღაზარაჰილი („მოლოდინი“) ბეჭდვის შედგომა: იხ. ჰაღაზარაშოლი.

ჰაღაზარაშოლი-ი ჰაღაგაცეთილი, ჰაღადაქაღაშოლი. ხარც თან მოჰყუა, ნიკორა, სიბერით დაჩაგრულია, ჰაღაზარაშოლი უღლისგან, დაჰყვარი, დაღაგულია („მოლოდინი“).

ჰაღითა იხ. § 27.

ჰაღურ-ი პატარა გორაკი, „სერი“ (ვაჟა). (სერაფენია) შაღა ჰაღურზე, დაყუნთა („მელია-სერაფენია“, II).

ჰაჰაზა მდიდარი, შეძლებული. რაც ფშაეში ქეხეებია, ერთი ვერ უღლის წინაო („ჰე. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).

ჰარაჰილინი იხ. § 40.

ჰარონა ბელურას ოღენა, ხორბლის-ფერი ჩიტია, მარცვლეულს ეტანება. ქერონა მღერის: „დაწვიმე!“ აღარ აყენებს ენასა („პირველი გაზაფხულის სურათები...“).

ჰარაშვიმ-ი ქერუბიმი [„რელიგიური მითოლოგიით: ანგელოზი უმაღლესი რანგისა“ (გლ.)]. სღვას ქერუფიმი — სამოთხის შვილი (თარგმ.) („ქაჯი“, ნაწ. II).

ჰარაჰა ქერქის გაცლა. „დავობართო კოღალა და გამოვეუცხადოთ, ხელი აიღოს კაცლის ქერქეზე“ („ეკაალი“, IV).

ჰარაჰა ქერო. დათვი ჯერ ისევე კალზე იღვა, იცოდა, რომ ღორი პირველი დაუტევედა და ფიქრობდა ქერაოს ეტაცებო. მაგრამ მოტყუვედა („დათვი“, — გამარჯვებული, III).

ჰარ-ი ვაცი, რომელიც ცხვრის ფარას წინ მიუძღვის ხოლმე. „ჯერ ცხვრები არ დადიან უბელადოღ, ისინი თხას არჩევენ „ქეჩაღ“ („სოფლის სურათები“, 2).

ჰაჰა ჰეციანი. „აი, დალაზეროს უფალა ის უბედური, ჰეციაო!“ („ბრძენი ვირო“, V).

ჰაჰ I. (ხევს.) მტკიცებითი ნაწილაკი: კი, დიხ. „ჰა ბეჩაე, გიგოო! ხელ-მხარს ჰეე ინათლავს“ („სცენები“, — სცენა ხეესურეთში); „არ სტყუისაე მამასახლისიე, მართალს ჰეე ამბობს იბედაიე!“ („წერილი ხეესურეთიდან“). 2. (რაჰ.) აბა. „ჰეე რაეა არ დოუჯარე, თუ იცეეებს“ („მოვეთ“. მოქმ. IV, ვამოსე. I).

ჰაჰაზარა იხ. § 28.

ჰაჰიში თეხით მავალი, ჰეეითი. თავის კარავში მიბძანდა პატარა კახი ჰეეითა („ე. კოტორ. ამბაეი“, II).

ჰაჰიშით იხ. § 27.

ჰაჰე ჰეეშოთ. „ჰეენ დარჩი, მამას-წვერეაე. გაგაცელების ღულელ აბიკას-თანაჰილი“ („სცენა მთაში“).

ჰაჰე კიღეც. ამას ჯერ ჩეენ არ „გჩა-ღით“ ჩეენს ჰეეყანაში, რომ ჯარს ეკადრებოდეს? — სხეაგან კი „ჰეეეც რა უშეე-ღაე“ („რამე-რუმე მთისა“).

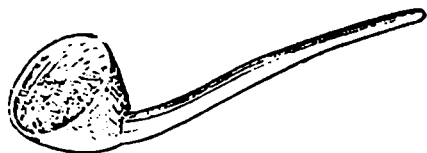
ჰიჰაჰე-ი: ჰი მ ჰ ე წ ს წ ა ჰ ჰ რ ა ვ ს ი ხ. წაჰკარავს.

ჰირსვლა „წერილ-წვრილად თოვა“ (ა. შან.). ჰა, ჰხედავთ, ჰირსვლაც დაიწყო, თითქო ფქვილს ვინმე სტირიდესა („მთაში“, VIII).

ჰისტი(ს)ჰირით ეწინსვრით. „ნე-ბით ვარჩი წამოსვლა ჰისტეკერით წამოყუანასა“ („ერთი სიყვარულის ამბაეი“, III); (ლიაკენი), თუ არ წაეიდა საყდარში, ჰისტეკერით წაიყუანენ („სადიდ-მარხეოღ“).

მისტიციზმი-ი ქისტი (შდრ. ხეხურთ-
შვილები, ფშავლისშვილები, ლევისშვი-
ლები). „გამუქცივისარ ქისტიშვილს, გა-
დუქცივისარ ქალადა“ („ალუდა...“, II).

მინძრა მოზრდილი ღრმა ხაწვენ-
თაროზე ორი ჯამი იდგა, ორი კოვზი და
ერთი ქიტურა ხისა, ტარმოკლე, თავე-
ბის ნახარავი („ცრუპენტი. აღმზრდ.“, ნაწ.
I, თავი III).

მლინძ-ი გაიძვირობა, ეშმაკობა.
(ლომს) ეფიქრებოდა, რა ექნა, მელის
ხრიკის და ქლინძისა („მეჭლისი ლომი-
სა“, I); ფერთხილობ, ათასჯერ ნაწნევი
შენის ხრიკის და ქლინძისა („მოგენდო,
ისიე მაშინებს“).

ძმარა იხ. წ 20.

ძმარ-პომეზი გათხოვება, ქმრის ოჯახ-
ში წახვლა. ქალავ, თავმამწონარაო, ქმარ-
ყოფნა თავსა დაგიცდის („ფშაველი დე-
დაკაციის მდგომარეობა...“).

ძმარულთას ქმრის ოჯახში, ქმრის
ნათესავეებში. პირველს შემთხვევაში ქა-
ლი მაინც და მაინც სამი წელი „ქმრე-
ულთას“, ქმრის ოჯახში უნდა დარჩეს,
რომ ქმარს წირვა გადაუხადოს („ფშავე-
ლების ძველი სამართალი...“).

ძმინა იხ. წ 14.

ძმინთხანას („პატარა მწყემსის
ფიქრები“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა:
ქობთხევსა.

ძმთი ხმაური. მთანი ჩამოზრენ.
პირთაქვე ქოთით მოდიან ღვარები
(„გველის-მკამელი“, VII).

ძმთობ-ს ხმაურობს. გუშინა ვნახე
მდინარე: აღვარებული ქოთობდა („ბა-
ლი ვიხილე გუშინა“).

ძმთობა ხმაურობა. მაშინ კი უფრო
მიყვარნარო, როცა ჩამოგდისთ ღვარია,
ქოთობით, ვაი-ვაგლახით, ისმის ბუნების
ზარია („თქვენი ქირიმე, პოი, მთებო“).

ძმობა-ს ქოქოლას აყრის. (კაკაკი
დიამბეგს) სწყევლის, კქოლავს და ეუბ-
ნება: „რა დაგიშავე ისეთი, შე წაწყმე-
დილო, რომ შეილები ამომიწყვიტო?!“
(„ქუდოვანი“).

ძმნ-ღუმბა ქონი და ღუმა. (მოხუცმა
უცნობს) თან მისცა გუდა-ნაბადი, ქონ-
ღუმით განაპოხია („უიღბლო-იღბლი-
ანი“).

ძორა: ქორა ხარი იხ. ხარი.

ძორაშ-ი (*Acer laetum*) „ფოთლო-
ვანი ხე ნეკერჩხლისებრთა ოჯახისა; მა-
ღალი ტანისაა; აქვს ლამაზი, 6-7 ნაკეთი-
ანი ფოთოლი; იზრდება ტყეებში“ (გლ.).
„ეს დევებივით ქორაფები როგორ აწე-
დილან ზეცად და შხის სხიესაც არ უშე-
ბენ ჩემამდის („მთის წყარო“); ქორა-
ფიანი: ჩდილის თავს ქორაფიანი პირს
იბანს უწინ მთვართა („მონადირე“, II).

ძორწილინ: მარტო სანფლოს ოჯახს
არ უყრის ქორწილის ხარჯს („ხევეს.
ქორწ.“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ქორ-
წილი.

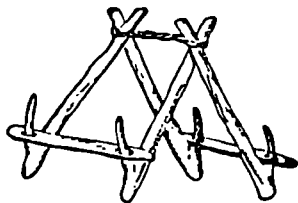
ძომეზი-ი ძველებური თოფია ერთ-
გვარი. იარაღის სახელები. თოფი: ხირი-
ში (საუკეთესო თოფი), შაშხანა, სიათა,
ქოფაჩი, ერეჯიბი, ბაზალა... და სხვ.
(„ფშაველები“ — ძველს).

ძომორბაპრ-ი ბარელი ნახწავლი,
ურწმუნო ხალხი (ხატის ენაზე). „მკლა-
ვი მკლავს გამისწორეთო, კისერი კი-
სერსაო, მიუდევითო ქოჩორბეერთა“
(„ფშაველების ამოღ-მორწმ.“).

ძომრამ-ს ნისკარტს მაგარად სცემს
ბღღვირს აღენს. „ორი ყოვი წაკიდებუ-
ლიყო, კქორჩავენდენ ერთმანეთს, სამკე-
დრო-სასიცოცხლო ომი კქონდათ“
(„ცრუპენტი. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. I).

ძომვ(მბ)-ი ხის კეხი დიდი ტვირთის
(თივა, ჩალა, შემა...) საზიდავად (ქოქით
ჩვეულებრივ კმაზავენ ვირს და ქორს).
შენგან დადგმული ქოქები უნდა ვატარო
ვირულად („სიმღერა სასოწარკვეთი-
ლისა“). ქოქებდადგმული (ვა-
დატ.) დაბეჩავებული. დაბადებიდან წი-
ლადა მარგუნე კენესა, ქირია და ჩემბ

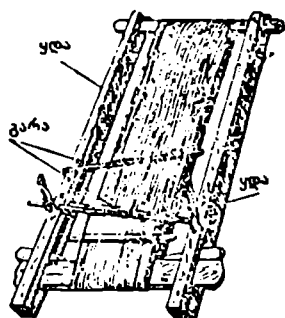
თავი შენს ხელში ქოქებლადგმული ვი-
რია („სიმღერა სასოწარკვეთილისა“).

მოჯონ-ნი „კონა, გროვა“ (ვაჟა); კა-
პარკში ჩაწყობილი ისრების ფრთათა
გროვა, კაპარკიდან რომ ჩანს. როგორც
დღევანდელს მხედარს მხარილივ აქვს
გადაკიდებული პატრონებით საესე სას-
წრაფო, ისე ძველს მეომარს ჰქონდა ის-
რებით საესე ბუღე-ქარქაში, ქოჯონი
(„ძველებური ომი“).

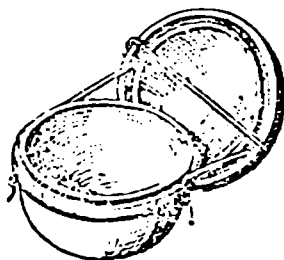
მრჩაზ წისქვილის ალაღან ფქვილის
ამოსაღები ხელსაწყო, — ყოში. ქრიჭაში
მიაქვს ხვევია (ვარ.) („მთაში“).

მსმლ-ი შალეულის საქსოვ დაზგაზე
აღმა-დაღმა გაბმული ძაფები, რომელთაც
გარდი-გარდმო ზედა ექსოვება. აეილოთ,
მაგალითად, ქსლის იარაღი: გარა, ცხემ-
ლა, საყვანელა ანუ კაქაჩუნა, სახეხავი და
სხვა („მცირე შენიშვნა“ — „ივერიის“);
სანდოს ქსლის იარაღებისათვის, რო-
გორც არის, მაგალითად, ყდები, ცხემ-
ლა, სახეხავი, ბეჭი, გარეები, გარა-საყუ-
ნელა და სხვა...—დიდი დაღონება არა
სჭირდებოდა, ყველა ამეებს უმზადებდა
ნამშობი ელიზბარი ანუ წაწალი („ფშა-
ველი და...“, V).

მსმლს იხ. § 20.

მუბღინა მრგვალი, სახურავიანი ჭურ-
ქელი ხისა (იყენებენ მარილისა და მისთ.
შესანახად). გვერდით, სქელს მუხის ფი-
ცარზე, ეწყო... ხის თეფში, ქუბლია (სა-
მარილე), ხის კოუზი და ნივრის სანაყი
გურჩი („შთაბეჭდილება“).

მულ-ი: ქუღს გაიცერებს იხ.
გაიცერებს.

მულგომრუღებულ-ი ვინც იპრანება
და ქუღს მრუდელ, გვერდზე იხურავს.
როდესაც სოფელს გაეხსენებ, მაშინვე
თვალწინ წამომიდგება... ქუღმომრუღე-
ბული მქაღაზნურა... ილიაში ჯობაპოჩ-
რილი გზირი („ჩენი სოფელი“).

მულოსან-ი ფანც ქუღს ატარებს, —
მაშაკაცი (მღრ. მანდილოსანი). „ტყე-
ები) ამბობენ, სუ როგორ გასწყდა ფშა-
ლებში ქუღოსანიო“ („გველი“, II).

მულოსან-მანდილოსან-ი ქუღოს-
ნები და მანდილოსნები, — კაცები და
ქალები. „ქუღოსან-მანდილოსანო, თქვენ-
თვი ერთის თქმა მწადისა“ („ხევისბრის
განცხადება“).

მულურზე („მელია-სერეფენია“, II)
ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ქედური.

მულშამ-ი ოქაზი, ცოლშვილი. პეტ-
რეს და იმის ქულფათს-კი... (ვარ) („თათ-
რობა“).

მურღ-მანბალს ქურღ-ბაცაცა. ერთს
ქურღ-კანტალას ღიღღველსა ცუდი და-
უღვა წამიო („ალუდა...“, I).

ქაქუხიშ-ამოუზინებელ-ი ვისაც ქა-
ლებისა არაფერი გაეგება. „ლიაცის ქუ-
ქუმო-ამოუზინებელი“ („სცენა მთაში“).

ქუჩი-ი (Festuca sulcata) თმსავით
წმინდადერიიანი ბალახია, იზრდება
კლდეებში, ხრიოყ ადგილებში. კარგად
იკიდებს ცხენი ფეხს, ქუჩხედ აღარა-
სხლტებისა („გალაშქრება...“); „შენთვის
ვასუქე ირმები, ვამოვე ლელი, ქუჩია?“
 („ნადირთა პატრონი“).

ჰშენითა („ბახტრიონი“, VII) ბექლ-
ვის შეცდომაა, იხ. ზქენა.

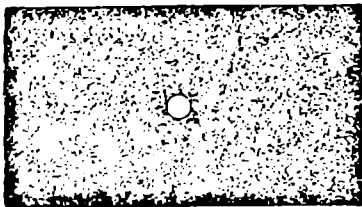
ჰშერობ-ს იმეტებს, არ ენანება.
„ქმარას თუ ჰნანობ, თვალშურთხო, ვერ
ქქურობ მოსაკვლეულა“ („გველის-მქა-
მელი“, X).

ჰშიბინი-ი ჩქარ-ჩქარი სუნთქვა, ქშუ-
ტუნი. (მუცელა) მიდიოდა დალილი,
ქშიტინით („მუცელა“, XII).

ჰცევა: ცის ქცევა დიდი წვი-
მა, თავსხმა. მთლად მე მეკუთნის ქვე-
ყანა: მთაში—მთა, ბარად—ბარია..., ავდა-
რი, უინელი, ცის ქცევა, ცა მოწმენდილი,
ღარია („სიმღერა“, — არც-რა).

ლ

ლაბახ-ი „ნიშანი თოფის სასროლად,
რომელსაც სდგამენ 400—500 ნაბიჯზე.
ფიცარია მოწერილი. ზედ პატარა ქალა-
ლი აკრავს“ (ვაჟა). ლაბახს „ღვამს“ ქი-
რისუფალა. ვინც ამ სამიზნეს ტყვიას
მოახვედრებს, მას გარკვეული თანხა ან
ნიფთი ეძლევა ჭილდოდ. ლაბახი სამიზნე-
საც ეწოდება და ჭილდოსაც. მკვდრის
ახლო ნათესავი დასდგამს „ლაბახს“ 1 მან.
—5 მანეთამდე, ან ქედილას. ვინც ლა-
ბახს ანუ ნიშანს მოარტყამს თოფს, ის
იმას პრჩება („ფშველები“, — ძველს).

ლაღე-ღუღე ოღრო-ჩოღრო, დახრა-
შული. დიად. ასეთია ხევესურეთი, ასეთის
ხალხით არის დასახლებული ის ლაღე-
ღუღე, ხრიოყ-ხრიკი ...ქვეყანა ხევესუ-
რეთი („ხევესურეთი“).

ლაღუნი-ი „გარეული კატა“ (ვაჟა).
(წიწმბატას) აშინებდენ სხვადასხვა რამე-
ებით: დიდი ვირთაგვია ბოსელში, რქი-
ანი, ეშვებიანი... მოვა და შეგკამსო. ეს
ლაღუნი, ჩამოგაფხაქნის მთელ სახეს
და სხე. („ბერღისა“, II).

ლაღმუში-ი ღვეღვი, ყშული. (ვაჟ-
აკის) შეესმა მგლების ღვეღვი, იქვე,

ტყის პირად, ახლოსა („მეჭლისი ლომი-
სა“, V); მითამ იციან ღვეღვი, რად არ
ჰყეფს ჯოგი მგლებისა?! („ღამე მთაში“).

ლაზღამობს („პირველი გაზაფხული“)
ბექღვის შეცდომაა, იხ. ლაზღამობს.

ლაშე: ღამე გახშირდება იხ.
გახშირდება.

ლაშე-ღ' იხ. § 1.

ლაშღუმით(ა) ღამე. „ვინ ხარ? რას
დახველ ღამღუმთა, რას აბოეირებ სო-
ფელსა?“ („მამიდის დანაბარები“).

ლაშ-ღუმით („მამიდის დანაბარები“)
ბექღვის შეცდომაა, იხ. ღამღუმით(ა).

ლაშაღა იხ. ღარაღელა. „ამ ყვაი-
ლებს ცხვრები უწყალოდ სთელენ, ნე-
ტავი სქამდენ მინც. მე გავჯავრდი, ცო-
ტას მინც ღარაღად ავასხამ, ცხვარს ფე-
ხით არ ვათელინოვო“ („მოკვეთი“, მოქმ.
V, გამოსვ. II).

ლაშაღელა ხილის, ჩირის, ყვავილის
და მისთანათა ასხმულა, რომელსაც ბავ-
შვები ყელზე იკიდებენ. შამანდუხი მო-
ხვია ბავშვს, თანაც ფვალები მოუტრემ-
ლიანდა, გამახარეს ღარაღელა (ჩირი) და
თხილ-კაკალი მისცა („ღარაგვანი“, I)
// (ფიგურ.) გაზაფხულია. მოფრინვენ
საოთები და წერონი, ცას ღარაღელად
ავსხნენ დიდრონი, გასაშტერონი („არ-
წივი და ყვაი“).

ლაშაღილ-ი ბოღმა, ჭავრი, ღარღი.
შერიგებასა შნო მაშინა აქვს, ღარღილი,
მური გულს აღარ ეცხოს (თარგმ.)

(„ორლანელი ქალი“). ღარღილი (ღარღლაღ) აქვს იხ. აქვს.

ღაღილაშვილი: „მოკლია მოვიყვანეთ ღაღილაშვილი“ („შთაბეჭდილება-ნი“, 11) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ღაღილაშვილი.

-ღაჭუნა იხ. კბილებ-ღაჭუნა.

ღაქანდები იხ. § 38.

ღაპვის იხ. § 38.

ღაპახარ იხ. § 38.

ღაღი საზოგადოდ ჩაღრმავებული ადგილი; უნაგირა (ადგილი). მიდიოდნენ პირდაპირ, არ იცოდნენ, სად, ტყე-ღრეში, ღელეებში იხებოდნენ (ვარ.) („როგორ გაჩნდენ ბუები...“); ნაშვლეთიანი ღელენი თითქოა ქვევრიანები („სისხლის ძიება“, VI).

ღაღიეობა დღეობა, რომელიც უკანაფშავში, თამარ-ღელეს იმართებოდა, ღაშარის ხატის მოპირდაპირე მხარეს. მეორე გორაზე არის აშენებული თამარ დედოფლის სალოცავი მშვენიერს ადგილზე; ამ დღეობას კიდევ „ღაღიეობა“ ჰქვია („ღაშარობა“).

ღაღი აქ: დღე, ვიწრო, ჩავარდნილი ადგილი. შეხე, კურდღელი მოუკლავ შავ ბერიკიანთ ბერობა: ჩაქსაფრებიანა ჭეჭილში ნაფლატის პირში, ღელოსა („პირველი გაზაფხულის სურათები...“).

ღაბაბა იხ. § 9.

ღაპაპა-გლაჭითა („ფშაველი დედაკაცის მღვთარება...“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ღაქა-გლეჭით.

ღაპახს იხ. § 24.

ღაღაღ-ი კერა (შდრ. ყველფი). ღველფზედა ცეცხლი ანთია გაჩაღებული შუშითა („გველის-შეამელი“, VI); ცეცხლი ქვრთებოდა ღველფზედა („სტ.-მასპ.“, III).

ღაპაპა-ს (გადატ.) ატყავებს, ყველფს ზოგიერთი მოხელე... ქედელებს... ყველფდა, ჰღვერადა („დაგვიანებულ პასუხი“).

ღაპაპა-გლაჭით სწრაფად, ფაცო-ფუცით. მამყენ სანთელნი, გზა გაიწინა-

თო; უნდა მივიღე ღვექა-გლეჭითა, უნდა ღაქეცხო ტანისამოსი ირმისა რძითა („ფშაველი დედაკაცის მღვთარება...“).

ღატი(ს)შვილ-ვა-ი, ღატი(ს)შვილ-ნი „ხატები, სალოცავები“ (ვაჟა). საკლავის შეწირვა ხომ ღეთისა და ღეთის-შვილების მოსამღლიერებელი საშუალებაა („ღაშარობა“); „ცხრანი დამიხედენ, ცხრანი ღეთისშვილინი“ („ფშაველი და...“, III).

ღაია (Juniperus) მარადმწვანე წიწვოვანი მცენარეა. ბუჩქად იზრდება. მოგესალმებით, ქედებო, მომაქვს სალამი გვიანი, ჩემსამც სამარეს ამკობენ თქვენი დეკა და ღვიანი! („ბახტრიონი“, I).

ღაიპირინან ღვიებიათ, ღვიით დაფარული. (თვარელი) თან თვალს აყოლებს პირდაპირ ხევის ნაპირსა გრძელსაო. ადგილსა ქიუხიანსა, დეკიან-ღვიერჩანსა („დაქრილი ვეფხვი“).

ღაინოქთან იხ. § 45.

ღაიქლ-შირტა-ი ღვიქლი და ფილტვი. ირმის გულს ყორანს დაეუგდებ, ღვიქლ-ფირტი კეთათ ძღვენია („მონადირე“, I).

ღაისი შვილ-ნი იხ. ღაისი(ს)შვილ-ნი, ღაი(ს)შვილინი. „სამნი ღაისი შვილინი უკან მამყენენ“ („შთაბეჭდ.“, II).

ღაიპაღ თესლად; სრულიად, მთლად. (ჩვეულებრივ იხმარება უარყოფით „არ“ ნაწილაკთან ერთად). ღაშა, ცაზე ვარსკელაეი ერთიც არ ბუეტავს ღივადა („უიღბლო იღბლიანი“, XI); „მე ვერ მოვიტმენ, არწიენი, ქორები გასწყდენ ღივადა“ („შთათა ერთობა“); „მოსვენებას არ მოგვეცემენ ეგენი თუ ღივად არ დავღრეთო, უთქომ მტერსა“ („აფხუ-შობობა“).

ღაილბაპა-ნი სალული ქვაბები (ვაჟა) (ხატის ენაზე). „არ შაკიდენით ჩემნი ღილბუერნი (ღუდი არ მიუღღღეთო), აღარას ყურს მიგდებთ“ („ფშაველი. ამოღ-მორწმ.“).

60

ლილ-ბარნი („ფშავლ. ამოლ-მორწმ.“) ბექღვის შეცდომაა, იხ. ლილ-ბერნი.

ლიზა (*Chaerophyllum bulbosum*) ბალახმცენარეა, ნათესებსა და სასუქიან ადგილებში მოდის; ღერო და ტუბერი იჭებება. ვეფხეებს უთელავ ტერფებით ბრტყელი ფოთლები ღიბისა („კოპალა“, II).

-**ლინაილა** იხ. შიფ-ღინკილები.

ლირეზა იხ. § 10.

ჰ-ლირი-ბ ღირს. „როგორ მინდარის... მის ნახვა ჩემთვის რა ძვირად ჰღირა“ („ეთერი“, XII).

ლიპი ეკალი, ეკალიჭი. აქ ღიქი არი, ჭაგ-ჭუგი, უხეად ჩაღუნის ძირია („მწყემსის სიმღერა“); ღიქიანი: აგერ შორს, შორს მოსჩანს მინდვრის ბოლოზე ბარდიან-ღიქიანი ქალა („მელია-სერეფენა“).

ლპარაზ იხ. § 38.

ღმერთი: „ღმერთ დასწყიოს მონა სული“ („სცენა მთაში“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: ღმერთმ.

ღმერთი: შენ შენი ღმერთი დაფიცება: თუ ღმერთი გწამს. „დათვის არ დაგვაბეგვინო, შენ შენი ღმერთი, თავი დაგვანებო“ (ვარ.) („დათვი“ — ღვთისაგან). ღმერთი და ბედი ღმრთისა და ბედის იმედზე, ღმრთისა და ბედის წყალობით. „ხეალემდე მომიბინე, ღმერთი და ბედი, იმედი მაქვს, გავხლე რასმეო“, — სქევა ბიძაჩემმა („მოგონება“). ღმერთის მა (—ღმერთის მადლმა) და-

ფიცვა. „არაი ჰირდ საამისოდ, ღმერთის მა“ („სცენა მთაში“); „ღმერთის მა, არ სტყუისავ მამასახლისივ“ („წერილი ხეესურეთილამ“).

ღმერთია? შეიძლება? ვის გაუგონია? „ხუმეტი წელია ცხვარს დავსდევ და ჭერ ასეთი ზარალი არ მამრგებია. ერთს კვირაში ოცი სული, ღმერთია?“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ. I).

ღმერთმანი (—ღმერთმან იცის)

1. დაფიცვა. დელაჩენიც მოვილა და გამოგვიცხადა, რომ, ღმერთმანი, ყველა მეზობლები შემოვიარე, მაგრამ პურის შოვნა არსად არისო („ერემ-სერემ-სურემიანი“). 2. განა, განაკი, მე შენ გეტყვი და... „ეგ ზურაბიო, — ამბობს სოფელი...—ღმერთმანი, გაწყვინოს რამა, ღმერთმანი, წაგართოს რამ, ან მოგატყუილოს, ღმერთმანი, დაითვრას და აურზაური დაიწყოს, კაცია, კაცი, ნამღვილი ადამიანი!“ („სოფლის სურათები“, I).

ღმერთი: „ღმერთო, თქვენს ბატონობას გაუმარჯვებს“ („ფშავლები“ — ძველს) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: ღმერთი.

ღმინი ღმილი. ერთმა პირქუშმა ვაჟკაცმა ცხენხეტით ჩამიარა... ღმინი ქნა, კბილი გამოჩნდა, შუქმა მთა გადაიარა („ფშაველი და...“, XI).

ღმუთუნება-ს ბურტყუნებს, ბუზღუნებს, ნაწყვიტ-ნაწყვიტად ღრინავს (ძალლი, მტაცებელი ნადირი). „ბიჭო, კვიანა, კვიანადა! რას სჩადით, თქვე ბრყევიო?“ — ღმუთუნებდა ტოტია (მგელი) და უღრენდა კბილს ხან ერთს, ხან მეორეს („ამოდის, ნათლება“).

ღნახავს იხ. § 38.

ღნახს იხ. § 38.

ღნახე იხ. § 38.

ღონი იხ. § 10.

ღონღმინი-ან ეძებენ; ვერ უბოვნიო, არა ჰყავთ. პანკისს იყრება ლაშქარი, ბელადა ღონღმინი („ფიქრები „ვეფხის-ტყაოსნის“ შესახებ“).

ღონა-ქონა ქონება, ცხოვრება, შეფლება, სიმდიდრე. „პირველად წულს მოუ-

მატეთ ამ სახლშია, ღონე-ქონესა, კაცსა, კაცრიელობასა“ („ფშავლები“—ძველს).

ღონე, მონება („სამობაო მოთხრ.“—ხატობა) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ღონე-ქონესა (იხ. ღონე-ქონე).

ღონია იხ. § 10.

ღონობა-ს ღონდება, წუხდება. ტყუილად ღონობს მოხუცი და ეჩმახება პირია („პირველი გაზაფხულის სურათები...“).

ღორი იხ. § 46.

ღრიბლიანი-ი „წაბილწული, შებლა-ლული“ (ვაჟა). „(ვატა) იმისამც მკედრი-სად იქნების, ცოცხლისად, ჯვარისად, ტაბლისად... ყველაიმც ღრიბლიან ექნებისა“ („ხევსურები“).

ღრინ-ი ღრინვა. მე მიყვარს შენი ლავლავი და გესლიანი ღრინია („ჩემს მურას“).

ღრიბნიშა-ს ჳრიაღებს, ღრიბინებს. იქავე, სოფლის პარადა, ბრალად ღრიბინებს გუთანი („პირველი გაზაფხულის სურათები...“).

ღრმობა-ს: გუთანი ღრმობს

სახნისი ღრმად იჭრება მიწაში (მდრ. ზეზურობს). ოღონდ გუთნისდებამ ერთხელ დაისწავლოს, რა მანძილზე და როგორ უნდა იღვეს საკვეთელი სახნისზე, ან გუთანი რომ ღრმობდეს, თუ ზეზურობდეს, საით რა ეწამლება, სხვა არაფერია საჭირო („ფშაველი და...“, V).

ღრმბლავში: „ელევი. დანათლდ რუბლებში“ („ზღვამც ააღლევა მძინარე“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ღურბელში.

ღრმბნა თხრა, ფუტუროში ღრუს კეთება. „მაშ სდებ ფიცს, რომ აღარ გუელი ახლო კაქალს, აღარ დაუწყებ სკერტვას, ღრუბნას, სდებ ფიცსა, სტქვი ეხლავე“ („კაქალი“, V).

ღუთლუთა („რამე-რუმე მთისა“) ბექდვის შეცდომაა, იხ. ღუთლუთა.

ღუნთი: ღუნთის არ აგდებს იხ. აგდებს.

ღურბელი-ი ღრუბელი. „მოალის შავ ღურბელი, კუბრით შავი“ („ეინ არის მართალი?“).

ღჳნიან იხ. § 38.

ყ

ყადაღა დიდი ღურსმანი. (ფიგურ.) კლდის შუა წელში გაიხსნა ლოდები და გადმოყუდა ის, ეინც დაატყუევა მონადირე და ყადაღებით დააქრა დედამიწას, რომ ექიარნა ქალისათვის და დამწვარიყო, დადაგულიყო (ვარ.) („შეყვარებული“, I).

ყადაღა-ს: კეთილს ჳყავს ზიარად სიკეთეს ჩადის, კეთილს საქმეს იწონებს. სანამა ვცოცხლობ, გულში მაქვს — კეთილსა ვყვანდე ზიარად („ღამსეტყუვი, ცაო“).

ყამრულ-ი ყავრით დაზურული (სახელი). დაძველებულ ყავრულში ცხოვრობენ ყვაეები და ჳილყვაეები (ვარ.) („სოფლის სურათები“).

ყაზიმის („ბერდისა“, III) ბექდვის შეცდომაა, იხ. ყაზიმი.

ყათლალ-ი პატარა ველი ტყეში, — ყალთალი. წვიმამ ტყეში დატანებულს ვე-

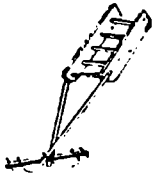
ლებს, ყათლალებს, გორ-გურს, ნაზამთარი კუქვი ჩამოქანა („წიფლისჩიტა“).

ყანი-ი გაპოზილჩიანი პირუტყვის დახაქელი მოკლე ღურსმანი. მეფე უცქერის მოხელეს, ფერი სცემს ათასნაირი, თანაც პატარძალს თვალეში ეყრება, როგორც ყანი (ვარ.) („ქართ. ქორწ.“).

ყანირატი-ი ღონე. გამძლეობა. ან კაი ცხენი ვისა ჳყავ, მუბლმკვიდრი, ფიცხად მხტომელი. გაქცევით, ყანრათითა ვერ შეედაროს ცხოველი („მანდილი“).

ყალ-მა-ი „მარბილის მხგავსად შეყრული ფიცრები“ (ვაჟა). თუ გზა გაფუქლებოდა და ხარი მარტულთით ვერ მოიტანდა, უნდა უღელი ხარით ეთრიათთ თივა და მაშინ უყვე „ყალები“ ან „მანჯიკა“ (ორტოტი ხე) უნდა მიეშველებინათ („ფშაველი და...“, III). (ნახ. იხ. გვ. 282).

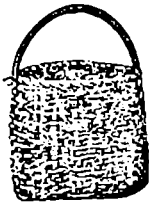

ქალამპრიანი-ი (გალატ.) შავი ლაქებით დაწინწკლული თეთრი ფონი. (ლურჯავ) არ აბედენებ კლდე-ღრეებს, მკერდს იქნებ ყალამპრიანსა („ლურჯას“).

ქალანი-ი „ბეგარა, გადასახალი“ (გლ.) უნდა ვეყმით და ვემონოთ ჩვენზე ყალანის მკრეფესა („ქართ. ქორწ.“, II).

ქაპა-ი „ფიფქი“ (ვაჟა). „უფრო ყაპყა მიშველა, ყაპყი აღარ აუცხოვებს კაცის ნახელარს თოვლსა და მაშინ აღვილად მიენდობა მელა“ („მოგონება“).

ქაპაპატო ტყეჩი. ვერ ჰნახავ ერთ მძივს, ან ღილსა ეთერის ლერწამ ტანზედა; მხოლოდ ყაპყატოს კალათა გადაუგდია მკლავზედა („ეთერი“, II).

ქარა-შურა „ცულმადი რამ“ (საბა), ნაყარ-ნუყარი. „მეოთხედი ნაწილის გულისათვის შენ მღვდელზე მეტს შრომას არ ეწევი? მეოთხედი და ისიც უხეირო? ყარა-ყურა?!“ („ბიერო ფშაფში“, მოკმ. I, გამოსვ. I).

ქარბ-ი ჰვავის ჩალა. იყენებდნენ საბძლის სახურავად. სახლს გვერდზე საბძელი უდგას ყარბით დაფარებული („შობაბეჭდ.“, I).

ქარბა-შურბა ცული, უხეირო, უყარ-გისი, ნაყარ-ნუყარი. ამიტომაც ეკვიანის თვალთ უცქერაიან ქურნალ-გაზეთებს

და ხელში ასაღებად ეჯავრებათ: მაგების კითხვა ყარბა-ყურბა ხალხის საქმეაო („სადიდმარხვოლ“).

ქარბლიანი-ი ჰუჭუჩიანი, ტურტლიანი. „როგორ? მე, ლომი, ნადირთა მეფე, ვე-ახლო ტარტლიანს, ყარტლიანს დათუნას?“ („დათვი“, — გამარჯვებული, II).

ქარშარი-ი იგივეა, რაც ყაშყაში. არწივი ცის მკერდს გაეკრა, ფარფაშობს, როგორც მყარი, ცას უშობს გამხმარს გულ-მკერდსა ხამუშად მისი ყარყარი („არწივი და კაკაბი“).

ქაშაბა-ი ყაყანი. ერთი განმარტობული სახლის წინ გროვდებოდა ხალხი და ისმოდა რალაცა ყატყატი („წერილი ხევსურეთიდან“).

ქაშალოზა ნიშანში სროლა (შდრ. ღაბაში). „იქ ნადირობად ნამყოფმა თვალნი შევასწარ ქალითა, როცა ის გადმოსცქეროდა ჩვენს ყაფალობას სარკმლითა“ („ეთერი“, VII).

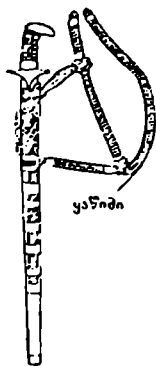
ქაშ-ი ბოლში გამოყვანილი, გამხმარი ხორცი. პირმოქმული იჯდა ბებერი, ცარიელი ძვალი და ტყავი იყო, ყალად გამხმარს ძვალსა ჰგავდა („მუცელა“, X).

ქაშაშა-ს თავს მაღლა სწევს. მტაცებელ ფრინველთა გუნდში ყორანი ჰყაყავდა თავსა („ბუნების მგონებნი“, II).

ქაშარანტო ყანყარატო, ყელი. (ვირს) მუხლთ მოეკვეთა შიშითა, მის ბაქი-ბუქი გატულდა, ავეყამ ყაყარანტო სტაცა, იქვე, ტყის პირას გაგულა („ბრძენი ვირი“, II).

ქაშაშაშა-ს ყაშყაშის ხმას გამოსცემს, კივის (არწივი, ორბი...). (არწივი) კოტრილობდა ცის მკერდზე, ყაშყაშებს... დიად მღეროდა („არწივის დარლი“).

ქაწიმი-ი ვერცხლის სამკაული ღობიოს ლებნის ფორმისა (ქამარზე, ტანისამოსზე...). წელზე ერტყა დიდი ხანჯალი, ვერცხლის ყაწიმებით მორთულ ქამრით, ქართული ხმალი („შალვას ნანახი ხატი“, I); თვალს გტაცებს ყაწიმებისა სიტურფე მეტის-მეტია („ძალღიკა ხიმიკაური“, IV).

მამ-აბრაშუმ-ი ყაჭი და აბრეშუმო. ლამაზ სასახლეს აიგებენ, სუ მარმარილოს ქვისასა, შიგ ყაჭ-აბრაშუმა გვეკიდებ, საჩრდილობელსა მზისასა („ფშაველი და...“, VIII).

საჭირ-ი დიდი, სვავისოდენა ფრინველია, — ძირძერუი. ბევრს მათგანს ააქაჭი ვერც კი იცნობს. საზარელი დიდრონი ტანისა არიან: ყაჭირებ, სო-ეები, გაეაზები. შავარდნები და სხვანი („ქულოვანი“); „ეი, სვავნო და ყაჭირნო, ორბნო, გასწით, გაქროლეთ!“ („რედაქციაში“).

შუბ „გათლილი გრძელი ხეები, რომ-ლებზედაც ქსელსა ქსოვენ“ (ვაჟა). სან-ლის ქსლის იარაღისათვის, როგორც არის, მაგალითად, ყლები, ცხემლა, სახე-ბაი... დიდი დაღონება არა სჭირდება, ყველა ამაებს უმზადებდა ნაძმობი ელიზბარი („ფშაველი და...“, V). სურ-თს. ქსელთან.

შაღ-ი 1. ნახვრები წისქვილის ზედა კვაში, სადაც საფქვავე ჩადის. (წისქვილს) ცოცხალნივ გადმეყუარნეს ყელში ჩაცვი-ნულნ ქიანი („უძმოს-ძმა“, III). 2. უღელტეხილი, გადასასვლელი მთაზე. შავის მანდილით შეკრულა ხეე-ხუვი. მისას ყელები („მთათ ძილი“); თოვლი სთოვს, ქარი ბობოქრობს, ყელზე შა-რულა მთებისა („ალუღა...“, VI).

შელაღმა თავაღმა, თავით ზემოთკენ (შდრ. ყელთავკვეთ). ცოტახანს შემდეგ დევები მილაგ-მოლაგდენ, ზოგი ყელ-

თაქვე, ზოგი ყელაღმა („მუცელა“, XII).

შელაღმაღლაშით თავის გვერდზე გა-ღახრით. (ყვირია) ჩასჩერებოდა მიწასა ყელგადაღებით, მკმუნეარელ („აბატ-რიონი“ VII). // მოწიწებით და დიდი სურვილით. ხვეწნით. „ბატარა ხან კიდევ ვიქნები, ჩემო დედავ, შენის სულის ქი-რიმე, — ეტყოდა ყელგადაღებით გამა-ხარე“ („დაჩუყანი“, I).

შელაღმაღმა თავაღმა, თავით (წე-რით) ქვემოთკენ. (წიფელი) ყელთავკვე იყო წამოქცეული, გრძალ გაქიპული, ფესვები ზევით ჰქონდა, წვერი თავქვე, ხეუასკენ („დიდი წიფელი“).

შელაღმაღლობ-ს (ფიგურა) მაღალია, დაუნგრეველია, ამაყად დგას. „(რაზიკა-ულს) შეილიც მთელი პაყეს, დედაცა, ციხეც ყელმაღლობს ისევა“ („იმედი რა-ზიკაული“).

შელაღმაღლიანი-ი ყელზე თიკობშუ-ლი. „რად არ იქ მაქედო, ბეჩავო, რად ხარ ყელსაბელიანი?“ („აბატრიონი“, XVIII).

შელაღმაღლიანი-ი კობტა, კარგად ჩაც-მული, მძივ-ღიღებით მორთული. ფან-ღურო, ცოლი მითხრევ ყელღიღიანი ქა-ლი („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა...“).

შელაღმაღლიანი-ი „ჩინ-შერღინი“ (ვაჟა); ჩი-თის ან აბრეშუმის თავშალი. მოულოდ-ნელა შემთხვევამ: მანდილა ციდან სრეულა, ვაჟაკთ ხმალ დასამშენებ-ლად ყელჩინად შემოხვეულმა, დააშოშ-მინა მებზომონი და დეუამა ვნებანი („მანდილი“, IV).

შელაღმაღლიანი-ი „თოფისაღმი ალერის გამოხატება ამ სიტყვებით. ყელჭრელს ფშაველი დაზარინშულს კისერს თოფისას ეძახის; იხმარება, როგორც ეპითეტი თო-ფისა“ (ვაჟა). დაღვრემილს კლდეებს მიე-სალმა „ყელჭრელის“ ჩქამი“ („თუხუ-შობა...“).

შენაშ-ბ აყენება, ფიხზე დაყენება; გაღვრება. მაღდანამ... დაუწყო ყენება ლექსოს („ლექსოს სამწყეფსო“, I).

შეშა აქ: არწივის ხმანობა. შავად ხეები აღელვებებიან, არწივი მთაზედ

დინეებს „ყეფას“ (ჩერ არ მომკე-
დარა...“).

შველად ყველაფრად „ყველადა
ვემარჯვრთ მტრისადა, სადაელოდა და
ზიანად“ („ბატრიონი“, VIII).

შველად ყველანაირად, ყოველმხრივ.
„ტირული აღარ ვიელიდი დაღონებული
ყველადა“ („ეთერი“, I).

შველინარ-ი (ძვ.) დიდმარხვის წინა
კვირა, როცა ხორცეული არ იჭმებოდა,
სახსნილოსაგან მხოლოდ თევზეულსა და
რძის ნაწარმს ჰამდნენ“ (გლ.). ყ ე ე ლ ი-
ე რ ი ს შ ა ბ ა თ ი ჩ ი ტ ე ბ ი ს ა და მ ი ნ დ ე-
რ ი ს მ ა ვ ე ნ ბ ლ ე ბ ი ს (თავის, კალიის...)
უქმე. ყველიერის შაბათს უღუღებენ ჩი-
ტებს და თავებს ფაფას, გაუტანენ ზან-
ზე ნაფრთებზე გაკრულს („ფშავლები“, —
ძველს).

შველშ-ი ყვერბი, ადგილი კერაში,
სადაც ცეცხლი ენთება. ბადრი, უსიბი,
ამირან ობლები მავიყარენით; ყველგ არ
გეინახავ, კერაი, — საჩალეს მავიზარ-
დენით („სცენა მთაში“).

შვირილოზბა ირმების გამრავლების,
ხურაობის დრო, როცა ხარი ფურს ყვი-
რილით ეძებს. მაშინ ირემი გაუფრთხი-
ლებლად დადის (ყვირილითაც გამოაჩენს
ადვილ-სამყოფელს) და მონადირის
მსხვერპლი ადვილად ხდება. „ეს ყვირი-
ლობას მოკვდება, სწორედ პარასკევ დი-
ლასა“ („ხის ბეჭი“, IV); (ბალია) მოელის
ყვირილობასა, უთმენლად უცემს გულია
„ხის ბეჭი“, V).

შვიციან-ი ყვიციით, სიყვილით დაა-
ვადებული; დაჩივებული. „დადებ, და-
დებ, შე მწერელ ჩვილო (დამბლავ) შენა,
შე ყვიციანო, ცარიელო კვეხნავ და არაის
გაძეეთეუ!“ („ფშავლები“, — შენამე).

შინა-ი „კარგი“ (ვაჟა); კობტა, მოხ-
დენილი, ღამაზი. „ევაკაცობაში ყინი
იყვის პაპა შახედულად და ისე არ გასც-
დის სასაფლაოს, რო არ მისულიყო და
არ ეტირა“ („შთაბეჭდ.“, I). ყ ი ჩ რ ა დ
„კარგად, კობტად, ღამაზად“ (ვაჟა).
„(გიგლიამ) ყინჩად სამ ივის ტრიალი
ომში ჭარად და ტარადა!“ („გიგლია“, IV).

შირიმ-ი იგივეა, რაც ხირიში. ვენა-

ცვლა, ჩემო ყირიმო, რა ენავი მოგე-
კილია?! („მონადირე“, I).

შისტ-ი¹ მოსისხლეთა შერიგებისა
დაშავებულის მიერ დამშავებლისა-
გან აღებული სისხლის საზღაური. დაზა-
რალბულს უფლება ჰქონდა სისხლის სა-
ფასურში თვითონ აერჩია ნივთი (შდრ.
ლიტ. ყიშტი). ამ ჩვეულებას „ალმანია“,
„ყისტი“ ჰქვიან, „ალმანის“ გაღება
„ფშავლების ძე. სამართ.“. ყ ი ს ტ ა დ
მ ო უ დ ე ბ ს ი ს. მოუღებს.

შისტ-ი² მუშტი, მჭილი, — ქისტი.
წიპრისა, საწყალ ნიბლიას კისერში სცე-
მენ ყისტებსა („ჩიტთა ფაფობა“, III).

შიშლ-ი ყივილი. მოსხლიტეს ქისტის
ცხვარ-ძროხა... მამლის ყიულის ხანია
„ნახეაშქრება...“; ჩერ კი აღრეა. ქათ-
მის ყიულამდე ის გოგის თავს ვერ დაა-
ნებებს“ („სცენები“ — ფშავლ. ცხოვრ.).

შიშპ-ი ჩიყვი; აქ: ჩიჩახვი. (ჩხიკეებს)
აუფხორიათ ქოჩორი, ჩამოუშვიათ ყიყ-
ვები („პირველი გაზაფხულის სურათე-
ბი...“).

შიშპიშპა-ს, შიშპიშპა-ს ყელისმიერ
ხმას გამოსცემს. გახარებული წიწილა
იქიწებოდა წელშია, აღარ კადრულობს
წიწივისა, ბოხვად ყიყყიებს ყელშია
„ნახეა-წიწილა“, II); კოდალა ვარჯი-
შობდა, ყელში ყიყყიობდა, უნდა დაე-
ყივლა, მაგრამ ვერ ახერხებდა („დიდებ.
საჩუქ.“).

შლშრპა-ს ყლურწავს, ყლაპავს.
ჰსეამს ღვინოს, ჰყლურწავს არაყსა, მღე-
რის, ახარებს ბალღებსა („პროვინციის
ქებათა-ქება“). (ხეესტრმა) ყლურქოს
არაყი და კვენოს თავის თანამომემენ
„ხეესტრის თავი“).

შმა 1. ვაჟაკი, ჰაბუყი (შდრ. სა-
კარგუმო). „ძმის ხორცი როგორა ესკა-
მო?“ — ყმა ვინმე გამოჰკიოდა („ღე-
ვების ქორწილი“). 2. ხატის მლოცველი,
მსახური. „ყმა ვარ მეც გუდანის ჭერი-
სა, ხეესტრი თქვენის წყლისაო“ („ალუ-
და...“, V). კ ა ი (კ ა რ გ ი) ყ მ ა კ ა რ გ ი
ვაჟაკი, სახელოვანი, სოფლისა და თე-
მის სამაყო ვაჟაკი, რაინდი. „ვინა, ვინ
არი კაი ყმა, ვის ტანზე ხმალი ჰმეწე-
დეს?“ („კაი ყმა“); ვერ მათწონებთ კარგს

ყმასა, რაც არ უჭდება კეკეშია („ქეიფი“).
კაი ყ მ რ ბ ა: შენს კაი ყმობას დასცი-
ნის, საჭაროდ მთქმელი ძვირისა („პასუხი
ბაჩანას“).

შმაწვილად: ყმაწვილად ვი-
ყავ ახალგაზრდა ვიყავი. ყმაწვილად
ვიყავ მაშინა, ახლად წვერ-შემომდინარე
(„მოხუცის ნათქვამი“, 11). ყმაწვი-
ლად არის იხ. არის.

სომეხი იხ. § 14.

სომელით: „გინდა, რომ დაისაკუთრო
ტბის ყოვლით ტურფა სახენი?“ („უიღბ-
ლო იღბლიანი“, X) ბეჭდვის შეცდომაა,
უნდა: ყოილთ (= ყვევილების).

სომ-სომრნებს იხ. § 14.

სომილი იხ. § 14.

სომოდენ იხ. § 14.

სომბ-ი „ბაყაყი“ (ვაჟა). (ღვეებს)
ცეცხლი დაენტოთ ძლიერი, გარს უხსდ-
ნენ ყორბებივითა („ეთერი“, X).

სომუნა: ბოსელში (გარეთ)
ყოფნა იგოვა, რაც ბოსლობა. „გარეთ
ყოფნა“, „ბოსელში ყოფნა“ (რიგში ყოფ-
ნა) იყო მიზეზი, რომ საცხოვრებელ
სახლში, მინამ არ დაირეცხებოდა, შა-
მოსვლა არ შეეძლო (ქალს) („ფშაველი
და...“, VIII).

სომი-ს: ღონეს (ვიწმეზე)
ყრის ვისიზე იმედი აქვს, ვინმე ეიმე-
დება. უსახსრო, ძალდაღეულნი ხატ-
ლმერთზე-ღა ვყრით ღონესა („გული
სძგერს...“).

ს-პრი-ს: ხელსა ჰყრის იყე-
ნებს, ხმარობს, სარგებლობს. მისნი თა-
ნამომგენი ასჭერ მებრად ხელსა ჰყრიან
შირაქს („ქართველთა ახალშენი ში-
რაქში“).

სრი(მ)ლომ-ს: ჭავრს ყრიე-
ლობს ჭავრს იყრის, სამავიეროს უხ-
დის. „ეხლა ყრილობს ხარი გუთნისღე-
დის ჭავრსაო“ („შთაბეჭდ.“, II); ცხენზე
ყრიელობს ის ჭავრსა, ძალიან მოუწყენია
(„ერთი სიყვარულის ამბავი“, III).

სრილობა სოფლის თავაყების სამს-
ჯავრო. „ხეალ ყრილობას წარუღვი-
ნოთ და ვნახოთ მაშინ ამათი ყოფთა...“
(„ტყის კომედია“, მოქმ. II, გამოსვ. I).

სროლ-ი ცული, უვარგისი. „აი, რო-

გორი კარგი მამილა გყავ და შენ კი ყრო-
ლი, მტირალი ხარ“ („ბერლიხა“, III);
ყ რ ო ლ ა დ: „იმის კი აღარა მთქრობ-
დაიო, ცოტა დაელიო, დაეითრებო“,
ყროლად გავსლებიო“ („ფშაველები“, —
შენამე).

სუბთ-ი ძალ-ღონე, ბარაქა. „მაგრამ
მან იცის, რომ ჩენა მანენს ვკამთ კია-
ლუასა, ბოსტნეულსა და ყანასა რანიც
აღლიან ყუათსა“ („ჩიტთა ფაფობა“).

ს-სუღმ-ს: (ვიწმე) ჩანაბი-
ჭებში ფეხსა ჰყულებს ვილაცის
ეჭობრება, ცილობს გაუტოლდეს; იჭი-
მება, ამპარტავნობს. „მეც ხომ სამსახურს
მაყუედრებს, თითქოს მებრია ბიკებში, და
ფეხსა ჰყულებს უბირი ერეკლეს ჩანა-
ბიჭებში!“ („იე. კორტორ. ამბავი“, VII).

ს-სუღმი-ბ, ს-სუღმამ აყულია; დგახ.
„შეგეშენის, დედაშიწაზე ვეყუედნეთ
ჩირქმოსებულნი?“ („მთათა ერთობა“);
„(მაშილად) ჭერ ხომ სულ ფეხზე ჰყუედ
და წეხელ სულ ფეხზე იტრიალა“ („მო-
გონება“).

სუღმი-ი დგომა. „ღლე-ღა-ღამ ფეხ-
ზედ ყუდილი, გადაყრა წვიმა-შენებისა“
(„ეთერი“, II).

სუღმი მუღრო, მოფარებული, უქა-
რო, მზიანი კუთხე. (მერცხლები) ყველა
მშრალს ქობს და ყუდროსა უხმობენ
„თავის შინასა“ („ბირველი გაზაფხულის
სურათები...“).

სუმი-ს ყმის. მგელი კი ისევ ყუოდა
და ძალღებიც ისევ ჰყუედენ („საშობაო
მოთხრ.“, — სტუმრებთ).

სუმი-ი ყმული, ღმული. ჩაეწევით
თუ არა, გაღმა გორაზე ერთი მგელი
ატყდა, დაიწყო ყული (საშობაო
მოთხრ.“ — სტუმრებთ).

სუშუშმა ყულაბა. მეფეც დათანხმ-
და და ბებერს მყის გაუჩინა ულუფა, თა-
ნაც აჩქა ფულითა საყსე, მოზრდილი
ყულიუფა („იე. კორტორ. ამბავი“, VII).

ს-სუნთი-ბ იხ. ჰუნტია. მოხუცი ტო-
ტია, თავპირდასიებული ჭავს უქან ყუენ-
თა, ფეჭრებში იყო გართული („ამოდის,
ნათება!“).

ს-სუნბი-ბ დაცუტკებულია, წამოსკუ-
პებულია. (წიწილა) ჰგრძნობს, საქმის ბო-

ლო ცუდია, და საცოდავად ისიცა სუფრის ბოლოში ჰყუნტია („ნახევარ-წიწი-ლა“, VI).

შუშნი-ი კუნძი; მოჭრილი ხის ძირი. აგერ იმ დაშალს ეუწეს თვალი სულ წემსკენ უჭირავს, მიცინის ხოლმე („ია“); „ჩემფერა უკეთურები ყუნებებიც ბევრი ჰხირია“ („ბახტრიონი“, III).

შურ-ი 1. ყურს მოსწევს იხ. მოსწევს. 2. ძველებური თოფის იხ ნაწილი, რომელზედაც წაშალს აურიდნენ. რამინ სად იყო თოფის ხსენება. ნელა-ლა გაჩნდა თოფი, ისიც უჩანხაზო, რამით ცეცხლი უნდა დაგედო ყურზე, რო გა-არდნილიყო“ („ცრეპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. III).

შურღაშურაღ-ი „მეტი სახელია მგლისა“ (ვაეა). (ძალს ყურებს აჭირან, რათა მგელმა კბილები არ ჩაავლოს, ამის საპირისპიროდ მგელს, ზოგჯერ დათე-ხაც. ყურდაუჭრელ-ს ეძახიან). ყურდაუ-ჭრელი არ დაგვხვდეს, ცხვარს არ გაგვი-კრას კბილია („მწყემისის სიმღერა“); რამ-დენიც (ფუტკარი) „ყურდაუჭრელს“ ისარს ჩაარქობს, იმდენი სულს დააღვეს (ვარ.) („დათვი“—ლეთისაგან).

შურამ 1. კუთხე, კუნჭული (სახლი-ხა). (ქავთარმა) მარცხენას ყურეს მი-მართა, გაღმააბუდა ხოკრები („ღამშე-ული“); უკვენას ყურეშითა კენესის ხმა გამოდიოდა („ღვეების ქორწილი“). 2. ვიწრო, ჩაღრმავებული ადგილი, ხევი-ცხენები დარახტულები მიმღვარან კლდეთა ყურესა („მანდილი“, II); ბერი არ მაქმლის არწივი მთის ყურეთ ნაღი-რობასა („სცენა მთაში“).

3-შურამბ-ს უფლის, პატრონობს, ყუ-რადლებას აქცევს. „იშის ძმებს მტერა ქმუსრავდა, თეთი ჭიბეს იყრის ფულებ-სა. მიკვირს რომ ასეთ უმსგავსთა ქვეყანა რადა ჰყურებსა?“ („სისხლის ძიება“, XV); თნელია, როცა ორივეს (სულს და გონებას) პატრონი არა ჰყურებსა („სა-დიდმარსეოლ“).

შურამზაპაპუნა რაც ყურებს აწყაბუ-ნებს. ჩვენის ტყის კურღლევი მიყვარს ყურებუკაპუნა, ნაცარა (მთიელი ბავშვი ქალაქში“).

შურამ-მარამ კუთხე-კუნჭულები. დაი-ლოცოს ერემ-სერემ-სურემიანეთი, დიდი ყურე-მარებები აქეს („ჩემი მოგზაურო-ბა...“, I); განა ცოტა ყურე-მარე აქეს ამ ჩემს მამაპაპურს დარბაზს? („საახალწ-ლო სიზმარი“).

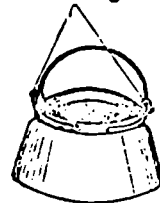
შურაშირითა იხ. § 29.

3-შურამბ-ს 1. უყურებს, აკვირდება.

„ღედაე. ღედავ, უყურებ ამას, ჰყურობ, რა არი?“ — ეუბნებოდა ეფრემი ამა-ყად („გუგული“, III); ბივი ვარ გო-გოლაური..., რას მყურობ ტალავარზე-ლა?! („კრიტიკა... ვართაგავასი“); 2. იგი-ვეა, რაც ჰყურებს. „აბა, ძალღიკავ, შენ ხმალიც ენახო, როგორა ჰყურობო“ („ძალღიკა ხიშიკაური“, VI).

შურამბ-ი ქვაბის სახელურის დასა-მაგრებელი რკინა. არაყის ქობებ შაგვე-კრა. ტყეზედ დაგვედო ბაქია; ოცდა-ხუთ-ხუთი მანათი ქობს ყურამატებზედ აბია („სურ. ფშავლ. ცხოვრ.“).

ყურ-შაიტი

შურამენ-მარამენ-ი (დამც. ირონ.) ყურ-ძენი. „ყურამენ-მარამენა ყალივის გემო ქვე დამილივა“ („ნაკვესები“, II).

შურამენობას რთველში. ხეესური ში-შია ყურამენობას კახეთს იყო სამუშაოდ („ნაკვესები“, II).

შურამზაღვამით (ყურის) წაყრუებით, განგებ ჩუმაღ. მშობლებმა და ნათესაებ-მაც იციან ქალ-ვაჟის ერთსულობა და ერთგულობა, მაგრამ ყურწაღვამით არიან („ფშველი ღედაკაცის მღვამარობა...“).

შურამზაღვამით იხ. ყურწაღვამით. ჩვენ ეს ყვირილი კარგად გვესმოდა, მაგრამ ყურწაღვამით ვიყავით და ჩვენს საყუ-რელს მასლაათს ებეჯითობდით („ერემ-სერემ-სურემიანი“).

შუშანი-ი ყუყუნი, ჩერჩეტი. მიესიენენ ყოველმხრივ ჩვენს მამალს ეს ყუყუნი-ინდაურები („ჩვენი მამალი“, II).

შაბაღღებ-ს: თ ვ ა ლ ს შ ა ა გ ღ ე ბ ს თ ვ ა ლ ს მ ო ჰ ქ რ ა ვ ს, თ ვ ა ლ ს შ ე ა ს წ რ ე ბ ს, ღ ა ი ნ ა ხ ა ვ ს. მ ა ლ ე შ ა ა გ ღ ო ა ლ უ დ ა მ ქ ი ს ტ ე ბ ი ს ნ ა ე ლ ს თ ვ ა ლ ო („ა ლ უ დ ა...“, I).

შაბაბულაბ-ს იფიქრებს, რომ აქვს. აუველა იმას ამბობს: ის ღუქანში ქიზიყს მოკლესო. აქით ფული გაეყოლა..., რაი ფულს შააგულღებდნ, რას დაპხოგაფდენ“ („ღარეჯანი“, IV).

შაბაღღებ-ბ: ს ა წ ვ ე ლ ა ე ა დ შ ა ა ღ გ ე ბ ა წ ვ ე ლ ა ს ღ ა უ წ ვ ე ბ ს. ა ხ ლ ა ც ხ ა რ ს შ ა ა დ ღ ე ბ ი თ ს ა წ ვ ე ლ ა ე ა დ. ტ ვ ი - ლ ა - შ რ ა ტ ი ბ ე ვ რ ი გ ვ ე ქ ე ნ ბ ა (ვ ა რ.) („პ ა - ტ ა რ ა მ წ ყ ე მ ს ი ს ფ ი ქ რ ე ბ ი“).

შაბათითაშორება-ს აღვიღვ შეაკა- ვებს; ააფორიაქებს, შუაშფოთებს, არე- ღარევს. შეთოთქორა მტრის ჭარი და შეაჩერა სერზეა. ანგელოზს ჰვეანდა ივანე, რო დაგეველია ფერზედა („ი. კოტორ. აშბავი“. IV).

შაბასრამ-ს შეესვრის, მაღლა მყოფს ესვრის. იმათ ნასრეებ ისრები იმათე შევისრეითა („ჩანაწერები“).

შაბასწრობ-ს მოასწრებს, მიადწევი- ნებს (რ ა ღ ა ც ღ რ ო მ ღ ე, რ ა ღ ა ც ვ ი თ ა რ ე - ბ ა მ ღ ე). „ შ ა მ ა ს წ ვ რ ა ს ლ ა მ ა რ ი ს ჭ ვ ა რ მ ა, მ ო ხ ვ ი ღ ე გ ა მ ა რ ჭ ე ბ უ ლ ი “ („გ ი გ ლ ი ა“, I).

შაბაწრაწრაშება-ს ფრაშფრაშით აამოძრავებს (ფ რ თ ე ბ ს). ი გ ი (ა რ წ ი ე ი) ხ ა ნ - გ ა მ ო შ ე ბ ი თ შ ა ა ფ რ ა შ ფ რ ა შ ე ბ დ ა მ ხ ო ლ ო დ მ ხ რ ე ბ ს ღ ა ე რ თ მ ხ რ ი ე მ ი ი წ ვ ე ლ ა („პ ა ტ ა - რ ა მ წ ყ ე მ ს ი ს ფ ი ქ რ ე ბ ი“).

შაბაწინბრამება-ს ყირამალა გადატა- რებს. ბევრ ქალ კი შავაყინბრავე თხი- ლობა-შეინდობაშია („ფშაველი და...“ XI).

შაბაწრი-ს: გ ზ ა ს (კ ვ ა ლ ს) შ ა - ა ქ რ ი ს გ ზ ა ს (კ ვ ა ლ ს) მ ო უ ქ რ ი ს, მ ო კ ლ ე გ ზ ი თ წ ვ ა ღ ა წ ი ნ ღ ა უ ხ ვ ე ბ ბ ა. „ ა ჩ ქ ა რ - ღ ი თ, თ ქ ე ნ ი კ ი რ ი მ ე თ, გ ზ ა შ ა ე ა ქ რ ა თ, თ უ ვ ე ე ღ ე ბ ი თ, წ ი ნ მ ო ვ ა ს წ რ ო ბ თ “ („მ ო კ ლ ე“, მ ო ქ მ. I, გ ა მ ო ს ე. III); „ ა ქ ი თ წ ა ს ლ ლ ა, უ შ ი შ ა ე, კ ვ ა ლ შ ა ე ა ქ რ მ თ ი ს ა - ს ა “ („ა ლ უ დ ა...“, II).

შაბახღენ-ს აიყვანს. ქებით შეახდენ ცაშია ჯაბანსა თაიის ძმობილსა („ფშავე- ლი და...“, XI).

შაბახვეწა-ს შეავეღრებს, მის მაგიერ სთხოვს. „(აღუდას) გამმარჩველ ჭვარი დაპყვების, ძალს შაახვეწებს ღმთისსა“ („აღუდა...“, I).

შაბაჯარება-ს შეაწუხებს, თავს მოა- ბეზრებს. „შააქერეს, საცა რამ მკითხ- ვები იყენენ და ბეჩავს ბუთლას კი ვე- რა უშველეს“ („ფშაველები“. — შენამე).

შაბამრბ(აბ)-ს: მ ტ ე რ ს შ ა ბ ე რ - ტ ვ ა ე ს უ კ უ ა ქ ე ბ ს, ზ ე მ ო ღ ა ნ მ ო ს ო ლ მ ტ ე რ ს უ ა ნ ღ ა ა ხ ვ ი ე ნ ე ბ ს. გ ო ს ო - თ უ რ ს რ ი ნ ი ს გ ვ ლ ი ა ქ ე, მ კ ლ ა ე ი ხ ო გ ა რ ღ ა მ ე ტ ი ა, რ ა მ ღ ე ნ ჭ ე რ მ ა რ ტ ო მ შ ა - ბ ე რ ტ ვ ე ს მ ტ ე რ ი ქ ე ი ნ ა ხ ვ ე ღ მ ტ ე რ ა “ („ გ ო - გ ო თ ე რ ღ ა ა ფ შ ი ნ ა “, i).

შაბანბით: შ ა გ ნ ე ბ ი თ შ ა უ ნ ა - ხ ა ვ ს ი ხ. შ ა უ ნ ა ხ ა ვ ს.

შაღღებ-ბ დაიწყებს. დააძირებს. თენ- ღა დაძჰამონ ტილებმა, საქერღლად არას შეადგები („ჰე. ღა აბალი ფშაველ. პოე- ნია“). გ ზ ა ხ ე მ ა დ გ ე ბ ა გ ზ ა ს ღ ა - ა ღ გ ე ბ ა. ღ ო ლ მ გ ზ ა ე რ ო ბ ა ვ ე რ ვ ი ც ი თ, ჩ ე ვ ე რ მ ა დ ღ ე ბ ი თ გ ზ ა ხ ე ღ ა („ მ თ ა თ მ ი თ ბ რ ს “). ს ა უ ქ მ ი ა ხ ო ღ შ ა დ - გ ე ბ ა უ კ ა დ ი ს ო ბ ა ს, უ ა რ ს ღ ა ი წ ვ ე ბ ს. წ ა წ ღ წ ა წ ღ თ ა ნ ღ ა წ ვ ე ბ ა, მ ე მ რ ს ა უ ქ მ ი - ხ ო ღ შ ა დ გ ე ბ ა (ვ ა რ.) („ი ხ ე ს უ რ ე ბ ი“).

შა-ღღებ-ს: ს ა ხ ე ლ ს შ ა ს ღ ე ბ ს ს უ ფ რ ა ხ ა უ რ ო თ ე ბ ს მ ი ც ვ ა ლ ე ბ უ ლ თ ა თ ვ ი ს. მ ე ღ - ძ ღ ღ ე ღ ა ი ს ა ხ ლ ი ს სა ღ ლ ო ბ ი ს ღ რ ო ს, მ ა ნ ა მ ს ა ჰ ვ ე ლ ს ღ ა ა რ ი ე ბ ს, „ შ ა ს - ღ ე ბ ს ს ა ხ ე ლ ს “ ა ნ უ მ ო ი ვ ო რ ე ნ ე ბ ს მ კ ე ღ ა რ ს („ ფ შ ა ვ ე ლ ე ბ ი “ — ი ვ ე ლ).

შაღღებ: მ კ ე ღ ა რ ო თ ა დ ს ა ხ ე ლ ი ს შ ა ღ ე ბ ა მ ი ც ვ ა ლ ე ბ უ ლ თ ა თ ვ ი ს ს უ ფ რ ი ხ კ ო რ თ ე ბ ა, ღ ა ლ ო ც ვ ა. ი ქ ე ე მ ზ ა დ ღ ე ბ ა ყ ო ვ ე ლ ი ე ვ ს ა ნ ო ვ ა ე ღ დ ე ღ ა კ ი ს ი ა ე ბ ხ ე - ლ ი თ ღ ა მ თ შ ო რ ი ს ხ ი ნ ვ ა ლ ი, მ კ ე ღ ა რ თ ა მ ო ს ა ხ ს ე ნ ე ბ ღ ა ღ, მ ო ს ა ვ ო რ ე ბ ღ ა ღ, რ ა ს ა ც ე წ ო ღ ე ბ ა მ კ ე ღ ა რ თ ა დ ს ა ხ ე ლ ი ს შ ა ღ ე ბ ა („ ფ შ ა ვ ე ლ ე ბ ი “, — გ ზ ა ღ).

შაბაწმამება-ს დაუხლოვდება, შეი- ყვარება. ღღეს რომ შენია დიაცი, ხვალე სხვას შეევეთება („ჩანაწერები“).

შაბამარი-ს: ზ ა ე ი თ შ ა ე კ ე რ ი ს შ ე უ რ ი გ ე ბ ა, ღ ა უ ზ ა ე ღ ე ბ ა, შ ე უ თ ა ხ ნ მ ღ ე -

ბა, ამხანაგი გაუხდება. ღმერთო, ნუ და-
ცემ იქაღლე, ბორბოს შევეკრა ზავითა
(„ჩემი ახალი მეველი“); დამეტყუე, ცაო,
დამეტყუე, აქა ვარ ჩემის თავითა... რაე
უნდა კირი მომეკრძო, ბილწთ არ შე-
ვეკვი ზავითა („დამეტყუე, ცაო“). ხე-
ლი შეაკერის ნადირობისას ხელი
მოეცარება, ვერაფერს მოკლავს. „მონაე-
სულები ვართ, ხელი შეგვეკრა, ბიძაე“, —
სთქვა ერთმა ახალგაზრდამ („შობის წი-
ნა-ღამე ტყეში“).

შამარბინებოღმეს იხ. § 48.

შამამბ-ბ შემოესმის, გაიგონებს
კარგებო, თქვენნი ძახილი ბარით შემესმა
მთაშია („მასუხად“).

შამასშბოს იხ. § 8.

შამანამბ-ბ შინ მიეტანება, შეუვარ-
დება. ვინაც ავ გვიყვა ობოლთა, ახლა
შინ შევეტანენით („სტენა მთაში“).

შამაშარამბ-ბ იხ. შეეფარება. მელამ
მიაშურა თავის სოროს, შაგრამ ერთი
გულადი... მხედარი წამოეწია და, მანამ
სულ შეეფარებოდა სოროში, კულში ხე-
ლი სტაეა („მელია-კუდიგარძელია“, IV);
როდესაც სოლოდა შეეფერება შინ, ნელ-
ნელა ისევ მოქუჩადიანს ყაერულის სფ-
რებში (ქილყუავები) (ვარ.) („სოფლის
სურათები“); გალიიდან ერთი მამალი
გადმოფრინდა და ტყეში შეეფარა (ვარ.)
(„ღიდებ. საჩუქ.“); (ორბმა) გველივით
სისინი დაიწყო და... საჩქაროდ შეეფარა
კლდეში („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

შამაქე იხ. § 1.

შამაქრამბ-ბ შენსამც კირს შე-
ვეყრები შენი ჳირიმი, შემოგველე,
გენაცვალე. „საღლეგარძელო იყო შენი,
ჩონთაუ!“ „შენსამც კირს შევეყრები,
მადლობელი“ („მოკვეთ.“, მოკმ. IV,
გამოსვ. XI).

შამასხმბ-ბ: ხე და ქვათ შეე-
ცხება ხეს და ქვას, ქვა-ხეს შეასკლდე-
ბა, მიაწყდება. (გოგოთური) ნეკით გას-
ტყუარცნის, აფშინა ხე და ქვათ შეეცხე-
ბაო („გოგოთური და აფშინა“, I).

შამაწირამბ-ბ როცა მთიელები მოსიხხ-
ლეს კლავდნენ, მას თავის მიცვალეულს
„შესწირავდნენ“: საიქოში მისი მონა-
მორჩილი იყავიო, ეტყოდნენ. აქცევენ

ზეიადურსა, ყელში აბჭენენ ხმალსაო:
„ღარლასამც შეწირები“, ყველა დასძა-
ხის მასაო („სტ.-მასპ.“, VII).

შამაწონმბ-ბ: გული გულს შეე-
წონება გული გულს შეეთვისება,
გული გულს გაუგებს. ტყულად ჳფიქ-
რობ — დამივიწყო, გული გულსა შეე-
წონა („გაუბედავი სიყვარული“).

შამაწონმ-ბ იგივეა, რაც შეეწონება.
„აფშინას ვერ შეეწონვი, როგორც მზეს
შუქი მთვარისა“ („გოგოთური და აფშინ-
ა“, IV).

შამაქარამბ-ბ ჳიბრში ჩაულდება.
ხალხს შეეყაერე, რომ შეეყაბრე და
გამომავლო თავის წრიდანა („სვინდი-
სი“, IV).

შამაქინმრამბ-ბ დაესუსხება, შეუტყ-
დება, შეუთამაშდება გული (ვაჟა). ღვი-
ნოს გვირიგებს ბოგუნი, შამეჭინკრება შე
გული („ორი ამბაი...“, I).

შამ-ბ: შეე გულა (ფიგურა)
კუჭი. ნეტავი შენა, შევ-ნისლო..., ცრემ-
ლით მოგვირწყვე ყანასა, გააძღებ კაცის
შავს გუნას, ხარებს მიუყრი ჩალასა („ნე-
ტავი შენა...“).

შამ-ჳ-მარამბ-ბ წააწყდება, გადაეყ-
რება, ზედ წაადგება. მკითხაუები... სხვა-
დასხვა ხატის მიზეზს მიაწერდენ კარა-
ხელის ავადობას... წმინდის გიორგის სა-
მგზავრო აღგილს დასძინებია, ხატი შამ-
ვარდნია ზედ და იმის მიზეზი არისო
(„ფშაველი და...“, I).

შამაჳმბიჳ „ბაჳიკივით შეეკარ“
(სიტყვის მასალაა, სურდოს შელოცვისას
იტყვიან). ცრინტა შეეკარ, შევაჳიკე,
შევსა ძალსა გადაეკიდე, შევი ძალს
ხილს გაეარდა, ცრინტა — წყალში ჩამი-
ვარდა („ფშაველების ამოღ-მორწმ.“).

შამაჳმმლ-ბ უბედური, საცოდავი,
საწყალო. „კლდეო, განა, რომ შენა ხარ
ჩემი ღედ-ჳამა, ჩემი მცველი და პატ-
რონი?“ „შე ვარ, ნუ გეშინიან, შავბნე-
ლო“ („ჳეჩი“).

შამაჳმრამმალა (ცნინ.) ჳავგრემანი.
დამღევდის შევეგრემალაი: „ჩოხა გაიძვრე
მალეო“ („ჩანაწერები“).

შამაჳმ-ბ ი საიქო. ჳალს თელშალ-
შეას უთხროლით, მალე მოიქრას თმა-

ნია, შვეეთში კელატრად მინდან, რო გავივლილი გზანია („მწყემსის ანდერძი“). შაკეთის მებატონე ღმერთი, რომელიც ვითომც მიცვალბულთა სულელებს პატრონობს, — სულეთის ღმერთი. შვეეთის მებატონესა სამჭერ დავუქარ თავია („ფშავლები“, — ძველს).

შავიშარანი: ბადრი, უსიბი, ამირან ობლები შვეიყარენით („სენა მთაში“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: შავიყარენით.

შავშარანიშინანი ვისაც შავი ფაფა-ნაგი (იხ.) აცვია. ყველას ცხენის გავაზღედ ესსდა წითელკაბა, შვეფაფანაგინი ქალები („სურათი ფშავლის ცხოვრებიდან“).

შავშარანი შავი, შავი ფერისა. ივრის პირს დიდი ლოდია ჩამოგორვილი მთიდამა, შვეფერა, ჩამოვლექილი მალალის, შავის კლდიდამა („ივ. კოტორ. ამბავი“, VI). // შვეგვრემანი. „არ შვეგხედრია შვეფერა, მკლავსხვილი, რკინის მკენეტავი („გოგოთურ და აფშინა“, III).

შავშარანიშინანი გვიან ღამე, შუალამისას. „ერთი მაგ უნამუსოს... ეგებ როგორმე დავაშლინით შვეშარანიშინანი“ („სენები“, — ფშავლ. ცხოვრ., I).

შავშარანი: შავ ხალის ხანჯარი იკარგი ხარისხის, საუკეთესო ფოლადისგან გაკეთებული ერთგვარი ხანჯალი. ხელ გვინდა ცემა მტრისადა, ხმლის ქნევა, ფარის ფარება, შავის, შავხალის ხანჯარისა მტრისად გულ-ღვიძლში ტარება („ომის წინ ქარის სიძღერა“).

შავიშარანი იხ. შუიკული. (წარჩინებულს) უყურებთ, შავიშარანი ზინზილით ათასფერთა („ივ. კოტორ. ამბავი“, I).

შათელილი გამაგრებული, ბევრ ჭირ-ვარამგამოვლილი (გული). „გული შათელილი მაქვ, შვილო, ბევრის საცრის პურ მიკამა, ბევრსა ვარ გადმონაყარი — იმ ლექსისა არ იყოს“ („მოკეთა“, მოქმ. I, გამოსვ. I).

შათლიშარანი იხ. შეთოქორდება. ხოლერა მოდისო, ხმა ისმოდა... ჩვენი სოფლები შათოქორდენ; ძი-

ლი აღარაისა ჰქონდა მოსვენებული და სმა-ჰამა („ხოლერამ მიშველა“, I).

შათლიშარანი აფორიაქება, აშლა, ახმაურება. შათოქორება ხალხისა სულ ხოშიაის ბრალია („ამბიდის დანაბარება“).

შათქამ-ს ჩათქამს, შათქავს. „ცოცხალი მოკალ, შათქი, შავლაქი“ („მგელი“).

შაბრანება-ს დაინანებს, თანაგრძობას გაუწევს. სად მიხვალ, სადა, ყორანო, შენ მიიწე შამბრალია („ხევეზდ მოდიან ნისლები“).

შაბრანება: თავს შადებს იყისრებს, პასუხისმგებლობას თავის თავზე აიღებს. „ძალითდენი ბიძა-ბიძაშვილები ჰყვანან და ერთმა ვერ შადღვა თავსა და ვერ წავიდა და ვერ გაიგო, სად არი ის კაცი, ცოცხალია თუ მკვდარი?“ („დარჩენი“, IV).

შაბრანება: ფიცით შადქვრიან ერთმანეთს შეფიცავენ. „მოდი შავიკრნეთ ფიცითა, არ ამოუშვით ცახელა (მზე)“ („მზე და ვარსკვლავები“); დღეს ამას იქით მე და თქვენ უნდა შავიკრნეთ ფიცითა („მოგონება“).

შაბრანება-ს მოიკუნტება. ღობე რა ნაქარს დაიქვრს, ღობეა წნელით ნაწნავი, დაქვრლენებს, შადქვრება (ყოფრენის გერი), რო ნაშალას ბაწარი („ფშაველი და...“, XI).

შაბრანება-ს: ვერ შადმპოვრებს ვერ დააწყნარებს, ვერ დააშოშმინებს. „ვერ შავიშარანე ხევეწითა, თავს დამალეწა აბქარის“ („შობის წინა-ღამე ტყეში“).

შაბრანება-ს: წარბსაც არ შადიხრებს. კლდებ-ლოდებთან ბრძოლაში წარბი არ შაურხევია („ათასქერ მოხვედ, იავო“).

შაბრანება-ს შეისრუტავს (ცხვირით). (დღემ) გამოხსნა თიკვი, რომელშიც ბურნუთი ჰქონდა შეხვეული, შადიხრინტა რამდენჯერმე („საოცნება“).

შაბრანება-ს შეჩერდება. „არ შადიხრება იმ დასაქვევა ერთ წამს“ (ვარ.) („სურ-ცხელა“).

შანიჩანება-ს თავს მოაძულებს; მო-
მღურებს. „განა ჩხუბი მე არ ვიცი?...
მაგრამ არა მწაღიან... შამოგიმღურო. შენ
კი... სრულ იმანზე ხარ დამდგარი, რი-
თი გაშარისხებ და შამიჩვენებ“ („ფშავე-
ლები“, — შენამტ).

შანიჩანება-ს მხრებში შანიჩი-
კება მხრებს შეათამაშებს. შამაქის
გულის წაწალმა, მხრებშიაც შანიჩიკოდი
(„ლაშარობა“).

შანიჩანება-ს შეიჭმუნება, პირს მოი-
ღუშავს. (მხედრებმა) ციურის კრძალვა-
შიშითა პირები შანიჩანებან („ბახტრიონ-
ნი“, V).

შანიცოლება-ს ცოდვიანად, დამნაშავედ
ჩათვლის. (ქეთელაური) თან შეხევენა
ბატონსა: „ნუ შამიციოდებ შეილსაო“
(„ალუდა...“, V).

შანიცვლი-ს მოხრის და შეწევს, შე-
მალავს. „შაიწვადე ე ფეხები და ისე
იუბენ“ — წაიბუზღუნა ზურაბმა („შო-
ბის წინა-ღამე ტყეში“).

შანიწირ-შანიხვეწიება-ს შესაწირს შეი-
წირავს და მოციველს თხოვნას, ხევწნას
შეუსრულებს. „შენ შენს წყალობას ნუ
მეუწიო სახვეწრის პატრონს გიგოსა...
შაიწირ-შაიხვეწი, პირო გუდანის ჭვა-
რო!“ („სცენები“, — სცენა ხეესურეთში).

შანიწირება-ს დაღონდება, დამგლო-
ვიარდება, შეწუხდება, იწყუნს. „თუშთ
შაიქირევეს ძალიან, ცრემლით ატირდენ
ცხარითა“ („ბახტრიონი“, XVI).

შანიცდომლება-ს დაიმშვენებს, მოხ-
დენილად იქონიებს. „ვენაცულე იმის
გულ-შეკრდსა, შანიცდომლებენ შანასა“
(„ბახტრიონი“, III).

შანიხვეწიება-ს თხოვნას, ხევწნას აუხ-
რულებს. ბედი, ერთბაშად ნაპოვნი, გა-
ქრა, როგორაც ეწვია, ქურდულად ხე-
ლით გაუსხლტა და არც კი შანიხვეწია
(„ნახვეწარ-წიწილა“, III).

შაპონება-ს იხ. შეკონავს. „შენაც
ამასთან შეკონავთ, თემის პირს რომ
სტებს, თავხელო!“ („სტ.-მასპ.“, V).

შაპონილი იხ. შეკონილი. თივა...
უნდა... კვით და საბლით მაგრა შაკო-
ნილი გაპოებათ ერთის ხარისათვის და

ისე მოეთრინათ სახლში („ფშაველი
და...“, IV).

შალაშ-ი (Festuca) წივანა, მდღლოს
წივანა. წინ მივიბძოდი, მიეთიბდი დი-
სა, ქუჩსა და შალაფსა („ვეითომა ვითილი
ბეჭითად“).

შალაშ-ი „შამბი, მაღალი ბალახი“
(ა. შან.). (ირემი) ეყვრის ხევ-ხევსა, შამბ-
სა, შალაფსა, აღარ წავიდა იალაღზედა
(„ხარი ირემი“). შალაფსა-ნი: მზის
სხივით არ იპოხება დიდი ტყე შალა-
ფიანი („კოპალა“, II); დამქვრდეს დი-
ყელის გორი, ინოს მთა კიუხიანი, ყინ-
ჩად ნალრანტი აქა-იქ ხევები შალაფიანი
(„მწყემსის ანღერძი“).

შალიშნავს-ს შენიშნავს, შეამჩნევს.
„(ქალს) თვალი და თვალი ერთს სული-
ერზე პრჩება, ერთხელ თვალიც ჩაუქრა...
აბა იმ ბიჭმაც შალიშნა და შაწუხდა კი-
დეც“ („სცენები“, — ფშაველ. ცხოვრ.).

შალშამ-ი (Vaccinium myrtillus)
მოცივი. ერთმანერთს გადახვევიან შა-
შავ, იონჯა წბილითა („სისხლის ძიე-
ბა“, I).

შამაპარი-ს ცეცხლს შამააყ-
რის ცეცხლს წაუციოდებს. „ნეტაეი მამ-
ცა პრიკაი. თქვენთვი ცეცხლ შამაშეყ-
რა“ („ფშაველი და...“, XI).

შამაშამაშამ-ს ზავთიანად შერისხავს,
დამეშქრება. „შამაშეყარნეს ტყის მხეც-
ნი, ბაყოტნი, შემამაშალნეს სიკედილის
წარბნი, შამაშაშავთეს და გადუქნიე, გამო-
ვებრუნენ წყეულნიო“ („ფშაველ. ამოღ-
მორწმ“).

შამაიპაშალტამ-ს (ჩოხის) კალთებს
აიწევს და ქაშარში ჩაიტანებს. „ჩქარა,
შალავე, ქალმების სწორებისა არ არის,
ჩოხა შამაიკეალთე!“ („მოკვეთ“, მოქმ. I,
გამოსვ. III).

შამაშამება-ს წყალს შამაშაგ-
დებს დაღუპავს, გააუბედურებს, დაოხ-
რებს. „შე დედამამკედარო, რაზე დამ-
ლუბე და დამაქციე, რაზე შამაშიგდე
წყალი? რაზე გამოშქერ ყელი?“ („უძმოს-
ძმა“, II).

შამაშამება-ს იხ. შამოუქციეცხვს. ბარ-
ქალ, ხეესურთ შვილებო, მეფე გყავთ
მადლობელით; თქვენ არ გაუტყდით თათ-

რებსა, შამაუქციეთ ხელიო („თან. ფელტ.“, — უკაცრავად).

შამაუქციეთ-ს დაედრიება.

„(დევმა) შამამლირიზინისა, შამამიკრიპინისა, მემრ პირცეხლ ქვე ვახსენე, გაქრ იმავ-შამინისა“ („სცენა მთაში“).

შამამლირიტი ცოტა აქეთენ, ჩვენს-კენ. „ერთა დევა... ქალაქით მანავალს მინდას შაპყრივ წინა ავქალის შამამლირიტი“ („სცენა მთაში“).

შამამხანდა-ს შემოხედავს, დახედავს. ეხლა არ შამამხედნებენ, როგორც გატუნვილის ციქასა („ფშაველი და...“, XI); „ხედაც არ შემოგხედნებ მე თითონ დასხვა უარესს გიხამს“ („მოკვეთ.“, მოქმ. III, გამოსვ. I).

შამამ-შუმამ-ი შამბი, შამბნარი. ტყვია კაფავდა შამამ-შუმამს და ისროდა მალა, — ცისაკენ („აფხურობა“).

შამამბარ-ი: ჭლიკაზე შამამდგარი „მოკობავებული“ (ვაჟა). კარგი გეყავ მოხელეები, შიგ ამორჩეულ კაცები: წლოვანი მამასახლისი, მოდროვნებულე ნაცვლები; მემრ მავათი ცოლები უფრო ჭლიკაზე შამამდგარი („ძვ. და ახალი ფშაველების პოეზია“).

შამამბამ-ა იხ. შამოეტევა. შეიდ ქისტმა, ერთმა ფშაველმა გაიკრეს ხელი ხმალზედა. შამეეტია ფშაველი, შეიდთავ თვე მასჭრა წამზედა („ფშაველები“, — ძველს).

შამინახი იხ. § 10.

შამინახამ-ი ვინც შეინახავს, — პატრონი, პირისუფალი. აქ ცხოვრობდა ორი მოხუცებული ცოლ-ქმარი..., მოხუცებულეებს „შამინახვი“ არ დარჩათ („შობაბეჭდილებანი“).

შამინახამ-დამმარბამ-ი იგივეა, რაც შამინახვი. მარტო ცოლ-ქმარი ყოფილან. არავინ შამინახავ-დამმარბავი არ დარჩენიათ („ცრუბენტი. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თავი III).

შამომბარამ-ა მოუკვდება, დასამარხავი გაუხდება. ემა თემურაზს უთხარით: საათს რად არა კნახაო? შვილიშვილს შამოგებარა არჯალა, თავის პაპაო („ძვ. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).

შამომბამ-ა შემოუტევის, მოუვარდება. (კურეტს) რამდენჯერ გაკრა ღილამა, თავზე დასხა რეტია; მინც არ გატულა ტილიო, ხელახლად შამოეტია („ლილა და კვირისა“, II).

შამომ-ს-თმლი-ს დაუწიებს, ჩვევად უქცევის. „რამ შამოგთვალა, ფანდურო, ძახილი მაუწყინარი?“ („ფშაველი და...“, XI).

შამომხმარ-ი შემომდგარი, შემომქდარი. მხედარი თავმოწონებულს ჰავს მთას შემომხმარს მთვარესა („სისხლის ძიება“, IV).

შამომხმამ-ს შემოუშვებს. „ეხ კატა იყოს იმის მკედრისადა, ვინც შენ სახლი შამოგიტას“ („ხევს. ქორწ.“).

შამომუქამ-ს: ხელს შამოუქცევს ხელს შემოუბრუნებს, წინააღმდეგობას გაუწევს. ხელს კი ჩვენც შამოგიქცევდით, ვალნ კარს არ გვედგან ხთისანი („სოფ. ხანძარი“).

შამომღამ-ი შემოტანა, შემოწიდა. „ან შემას აღარ უნდაა კართ შინ შამომღამი, ან საქონისად ქერხობამ სპემელს ჩამოყრა“ („რამე-რუმე მთისა“).

შამომ-პ-ხმინი-ს შემოვხიხინებს, ხვიხინით მოღის. „ჩვენის გიგლიას ლურჯაი ქალზე შამოხვიოდა“ („გიგლია“, I).

შამოსმამლი: ვერცხლისამც თასად მაქცია, რო ღვინით ავესებოდი, დაფერილი მქნა ოქროთა, შამოსმველი — შამგერგებოდი („ფშაველი და...“, IV) ბეჭდის შეცდომად, უნდა: შამსველი.

შამოსმამ-ი: ხელის შამქცევი ხელის შემბრუნებელი, ხამაგიეროს მიმწველი. „არა სჩანს ხელის შამქცევი, მტრის ამომყრელი ჭაერისა“ („ბახტრიონი“, III).

შამმარნამ-ს ამღერდება, მღერას დაიწყებს. კიდეც შამმღერნებ ერთხელა, რომ გულმა მაილიხინოსა („რაგინდა ბედმა..“); „შამმღერენით, შამმღერენით, აბა რარიგი ხმა გიძეთ, რარიგი სიმღერა იცით“ („სასობაო მთხორ.“ — სტუმრები).

შანაშარ-ი არა ნათხავი, რომელიც ამა თუ იმ ოჯახს შეაფარებს თავს საც-

ზოგრებლად. აბა შანაყარი და ნათესავი მაკისთანა უნდა! (ოჯახისადმი“).

შარბო-ს შარს უღებს, ჩხუბში იწვევს. არც-რა ბიჭობა ეგ არი, მძღარი კმერდელ. ჯგალბდე, თავი მოგქონდეს სხეებზედა და ამის გამო გეშარობდე (ის-კი არ არი ბიჭობა“).

შასალმამბ-ი წასაქეზები. (ერეკლე) არ იყო ქართველთ სამტეროდ ადვილად შესალომები (იფ. კოტორ. ამბავი“, I).

შასაპციელი-ი შესაბრუნებელი, საბასუხო (სიტყვა). სიტყვა ვერ მომიგონია მავათად შესაქციელი („ძვ. და ახალი ფშველ. პოეზია“).

შასპამ-ს: გულზე შასეამს შეგულიანებს, წააქეზებს. მოდი და გულზე არ შასეას ამ სიტყვამ გასასენავე-მა? („შამილის დანაბარებში“).

შასპან იხ. § 42.

შასინსლამ-ს შესანსლავს, შექამს. საწყლებსა იქნებ ეგონივარ ნაბუქი ანუ ქადაო, შამინსლოს კატასავითა, ვისაც აღეძერის მადაო (*** „საბარალო...“).

შასმულ-ი ნასვამი, მთვრალი. შასმულეებმ ხეესურთ შეილებმა მოიმარჯვიან ფარები („ალულა...“, V).

შატანბუშ-ი იხ. შეტანებული. იქვე, გვერდით, ყორეში შატანებულს პალოზე იყო ჩამოკიდებული იმის დაშობული მთარახი („უძმოს-მშა“, II).

შბნიმ ყულფად, მარყუჟად. პატარა მწყეშები მხიარულად დარბოდენ მურყინანებში... თვითუღს მათგანს ხელში საქე ევირა, წვერებზე საქეებს „შბნიმ“ ჰქონდა ძუა გაყეთებული („დარეჯანი“, V).

შბბუშლისითა იხ. § 40.

შბბოწიწამბ-ს გაუმაგრდება (ვაჟა), შეებება, შეევიდება, შეეძიძგილავება (სუსტი ძლიერს). თინამაც შამუტია, დაუდგა კერავითა. შათათბა, შაუბოწიწა ლეების ბელადივითა („ორი გმირო“, III).

შბბომბ-ს საქციელს არ მოუწონებს, დაბუქსავს, გაიცხავს. ცოლმაც შაუგმო, კმარამა, ქმარს სიტყვა უთხრა იფია („ძალიდა ხიმეკური“, IV); „უფ-

ლისგან მომადლებული დიდი ცოდნა და ძალია დაეკარგე შენის აყოლით, წელზე ჩაღდა მრტყავ ხმალია? და სხვა ამგვარი ათასი შამიგმის პირზე ცოფითა“ („გველის-შამილი“, X).

შბბმ-ა: გულად შაუვა აზრს გაუფებს, მიუხვდება; შეეწვევა, გაუთამაშდება. „ბევრჯელ ქურდულად, ბნელაში დაუყურდი ჩუმადა, მავრამ მის მარტოდ ყოფნასა მე ვერ შაუვედ გულად“ („გველის-შამილი“, X).

შბბმლინი: საშელიაში შაუელივის („ძვ. და ახალი ფშველ. პოეზია“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: შაუელავის (= შეუღისა).

შბბმპამ-ი მოურთავ-მოუქაზნავი. (სტირის) უვერცხლოს, შაუბიკავსა თვალეებზედ ცრემლი ჰკიდია („მესტიერის ჩივილი“).

შბბმშლი-ს დაეაღებს, დასაქმებს. „შაუთელის, გაიგონებენ, თან ათამაშებს ბალღებსა“ (ვარ.) („მთაში“).

შბბმშმამ-ს ხატს აღუთქვამს, შესაწირს დაპირდება. მოევიდი დილით ნასაყდრალს... შაუთქვი ერთი მოზვერი (მოწინაღობა).

შბბმშმამ-ს შეუკრავს (ძნას). „ჩაბანას მიეწველებიო, — იტყოდა დარეჯანი: — უფრო მადლია, ერთი-ორი ძნარო შაუკონო, იმათად კარგია“ („დარეჯანი“, II).

შბბმშრბ („დარეჯანი“, II) ბექღვის შეცდომაა, იხ. შაუკონავს.

შბბმშხამ-ს: შაგნებით შაუნახავს კარგად შეუნახავს, კარგად მოუვლის. გენაცვლე, მთანი და კლდენი შაგნებით შამინახეო („გაზაფხული“, — მიწა).

შბბმშლ-ის შეიწყალოს, მოიხსენიოს. „შაიწყალოს (შაუნდნეს) თქვენი გარდაცვალებულები, შენი დედ-მამანი“ („ფშველები“, — შენამც).

შბბმშწიწამბ-ა უწყენს, გაუწყნრება. „ჩვენო ბატონო, ლაშარის-გვარო..., თავი შეგაწყენეთ ამდენის ჩვენი ცოდვის ენით და საუბრით, ნუ შაგისაწყენდებით“ („მოკვეთა“, მოქმ. IV, გამოსვ. VII).

შაუფერებს-ს იხ. შეუფერებს. გაიგე
იგი და კარგი, შუფეროდე ყველასა
(“... „შუტრუჟი“...).

შაუპტევეს-ს მიუგებს, უბასუბებს. „რას
შაუპტევეთ პრისტავს, რო გუთხავსო, ე
ხევისბერი რას აკეთებსო?“ („დროშა“, I).
ხელს (სიტყვას) შაუქტევეს.
ხელს (სიტყვას) შეუბრუნებს. „არ გვაჭო-
ნებივებს იარაღს, რაით შაუქტევეთ მტერს
ხელი?“ („ვიინ არის მართალი?“); ვაი ჩემს
ამ დროთ მოყრასა, ჩემს ამის მოხილე-
ბასა... ველარც ვის სიტყვას შაუქტევე,
ველარც ვის შაგინებასა („ზოგი რამ ფიქ-
რებიდან“).

შაუძრახნებ-ს შესახებებს, დაუძახებს,
შეინფიანება. „მოხველ მშვიდობით!“ —
მინდიას ხეცურთა შაუძრახნადან („ალუ-
და...“, IV).

შაუწონის-ს ხმას შაუწონის
ხმას აუწყობს, ხმას მისცემს. ლამაზის
მთების ასულთა ხმა ხმისთვის შაუწონია
(„ღამე მთაში“).

შაუხდებ-ს, შაუხდები-ს 1. მოუხდე-
ბა, დაშვენდება; შეეფერება, გადრება.
თამაშობს წითელ-კაბაში, რაკი არ შაუხ-
დებოი („ფშაველი და...“, XI); „გაურ-
ჯულებელს არჯულებ, შენ ეგ არ შაგის-
დებისა“ („ალუდა...“, V). 2. მოველება,
მოუგვარდება, ეშველება. დაბრუნდა ია-
რალაი, ამას რა შაუხდებო? („ხეცურ-
რები“).

შაუხმეწინებ-ს შუუვედრებს, მის მა-
გიერ შეეხეწება ღმერთს, რომ დაიფა-
როს. „შენი ქირიმე, ჩემო ნათელისძეო,
ე ბალა შამიხეწიე!“ („სოფ. ხახმატი“).

შაუხსნის-ს კარს შაუხსნის
მის კარებს ჩამოიღებს, სახლს აუოხრებს.
იქნება ჰკლავენ ჯოყოლას, სახლსაც შა-
უხსნეს კარიოი („სტ. მასპ.“ VII).

შაუჯღებ-ს: გულში სიტყვე
შაუჯღება მთელ ტანში შესცივდება.
ახლად გაღვიძებულნი არაყს თხოულობ-
დენ; „სიტყვე შამჯღომია გულში, არაყის
მეტი არათერი მიშველისო“ („ფშაველი
და...“, IX).

შა-3-ფოწინებ-ს იხ. შეჭოფინებს.
შაჭოფინებდენ ვეჯაკსა, რაკი მოსწონ-
დათ გვირია („ივ. კოტორ. ამბავი“, VI).

შაძტევა-ს: ხელის შაქტევა
ხელის შებრუნება, წინააღმდეგობის გა-
წევა. მაშინ არც ღმერთი გვიცოდებს
მტრისად შაქტევის ხელისას („გველის-
მკამელი“, IV); ხელის შაქტევის ვერ
ჰბედვენ ხელშეუქტევის მტრისადა („კო-
პალა“, I).

შადრებულ-ი: შადრებულნი
ულვაში ახლად ამოსული უღვაში.
გულიც შენია, ლემიცა, უღვაშიც შად-
რებული („ქებათა-ქება“, — მოქნედენ).

შაძენდებ-ს შეიჩრდება, დაღება
გაჩუქებულია საშყარო, შაყენებულა წყა-
ლია („უარსკვლევი“).

შაძენდებულ იხ. შაყენდება.

შა-3-პარი-ს: მუშას შაქყარის მა-
მითად მოაწყობს. ეს განზრახვა... ყვე-
ლამ მოიწონა და ისე გადაწყვიტეს, რო
შაბათისათვის მთაში ქერის სამკალად
„მუშა შეყარა“ („ფშაველი და...“, IV).

შა-ს-ჩმენდებ-ს შესძულდება; მომ-
ღურება. „ჩხუბზე აღვიო რა არი, მაგ-
რამ არა მწადიან მაგჩვენდე, შამოგიმღუ-
რო“ („ფშაველი“, — შენამ); „რად
გინდა, რო შეგივენდეთ ერთურთს არას
უბრალოზე“ („ფშაველი“ — შენამც).

შაძმენდება „შედლება“ (ვუა); მომ-
ღურება. „როსტომ თქვა: გვირი მეც ვი-
ყავ, ჯირითი შამოვისირიე, მეზობლის შა-
ჩვენებასა ისიე დათმობა ვირიეო“
(„ფშაველი“ — შენამც).

შა-ს-მინებ-ს: პირი შასცინებს
გაეღივება. ერეკლეს „პირმა შასცინა“
(„ორი ამბავი...“).

შა-ს-მხინ-ს ლოცულობს. ევედრება
ხალციანს. რაც შეგიძლიან, ჩვენს ბე-
ჩავს სანახურს არ ვაკლებთ არც ღმერთ-
სა, არც ჭვართა: დღემუდამ იმათ ელო-
ცულობთ, იმათ შაქაბით, მუხლს ვუყ-
რით („რამე-რუმე მთისა“).

შანწილ-ი იმთავითვე განსაზღვრუ-
ლი ბედ-იღბალი, ბედის წერა. „ამან (ნა-
ღირება) ემის მეტი არა იცის, ეს დაღუწე-
რია ამისთვის, ღმერთსა“. „მართლა, ბო-
ძაე, გამოვირია, ღვთისაგან აქვ შაწერი-
ლი“ („მოკვეთ“, მოკმ. I, გამოც. II).

შა-ს-წირამ-ს მოსიხსლეს მოკლავს და
თავის მიცვალებულს „გაუგზავნის“ ხა-

ქიოში მონა-მორჩილად, მსახურად (იხ. შაწიერება). აღელდენ ქისტის შვილები, ევლამ შაბა ხმალია... უნდა შასწირონ თავის მკვდარს ზეიადურის თავია („სტ.-მასპ.“, IV).

შაწმენა „მგლოვარედ ყოფნა“ (ა. შან.). „წინ გვედვა მიცვალებული, ზევსურნ შაწყენით ისხდენა“ („ალუ-და...“, III).

შაწმენის („ალუდა...“, III) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: შაწყენით (იხ. შაწყენა).

შაბამ-ს: მტრის ჭაერს არ შაკამს მტერს საშაგიეროს გადაუხდის. „რაკი სრევაზე მიდგება, ჭაერს არც მე შავკამ მტრისასა“ („ალუდა...“, I).

შაპირვდება-ბ იგივეა, რაც შაიპირვებს. შაკირებულა სოფელი, ძებნა სპირდება ახლისა („სიკვილი გვირისა“).

შახარწმუნდება-მოდბ იხ. § 48.

შახმდნება-ს შეხედავს, დააკვირდება. აბა შეხედნოთ ქვეყანას: ძირს ვაჟი, მალღა მთაბია („გლეხის სიმღერა“).

შახმდნება შეხედვა. ვეღარ კბედავღა შეხედვას, თუმც შახედნება კშიოღა („ეთერი“, IV).

შახმდულად შესახედავად, გარეგნობით. „ეუკაცობაში ყინჩი (კარგი) იყვის ჰაბა შეხედულად“ („შთაბქედ...“, I).

შახმდნება-ს (ხევს.) შეხედავს. „შახენეთ, შახენეთ მაგას, მამასწვერუას... აბიკას შენ უნდა ვუბნებოღა მაგას?“ („სიკენა მთაში“).

შაჯარღება-ბ ჭარად, მწკრივად შეფწყობა. მთაზე შაჯარღა ნისლები გზაგზა ცრელების თესვითა („სისხლის ძიება“, V).

შაჯღება-ბ: კვამლი კვამლზე შაჯღება იხ. შაჯღება.

შაჰჰ იხ. § 1.

შაჰჰპარღი იხ. § 31.

შაბგდება-ს ისეთს მღვთმარეობას შეუქმნის, რომ ჩინაფრებულ მიაღგვს, გადაეყაროს. მექამანდეები შუაგულს ტყისას მისდევდენ, რომ ერთს მეორეზედ შეევედო და ქამანდებში გაეხათ ვარულე სქენი („იქტურა ვირი“); ვეფხვმა... ერთი ქობრბულიანი ირემი შეაგლო

მონადირეს და მოაკვლევინა („ლომობე-რი მონადირე...“).

შეაზომინება-ს: გულს შეაზომინებს შეალოცვინებს (ავი სულის მოსაცილებლად). „მოიწვიეს შემლოცავი დედაკაცი მელანია და გოგასათვის გული შეაზომინეს“ („ოპ, რა კარგი ხარ...“, III).

შეაბანება-ს შეარკობს, შეასობს, შეჩრის (ეღელღში...). „შენის სახლის კარის თავზე, კედელში, ფიციარი შეატანე“ („ტრუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. III).

შეაზარაშენება-ს ფრთებს ფრაშენით არხევს. მაშალმა... შეათარაშენა ორივე მხარი. შემოიბარტყუნა ფერდებზე („ღიდებ. საჩუქ.“).

შეაპანება-ს შეაჩერებს. წერის დროს ზოგიერთს ნაწარმოებს რამდენიმე ხნით შეუყენებვიარ („იკრიტიკა... ვართაგავასი“).

შეაჩან-ს შიგნით მყოფისათვის დასანახავს გახდის. ქალიც... გულის ფანცქალით მოელის იმ წუთს, როცა ცირცლის ფესვები შეაჩენენ ცხვირებს აქეთ-იქიდან და შესძახებენ: „გამარჯობა შენი, ქალო ლამაზო, ასულო კლდისაო!“ („შეყვარებული“).

შე-პ-პრუნება-ს უტრიალებს, არ ეშვება. გათენდა მეოთხე დღე და მიინც კიდევ რამდენიმე კაცი ისევ შეპპრუნავდა კარახელანთ ოჯახს („ფშვეელი და...“, X).

შე-პ-პაპ-ს: კაცობა შეპკავის კაცური ყოფაქცევა აქვს, კაცურად იქცევა. „კაცს კაცობა უნდა შეპკავანდეს, დედაკაცს — დედაკაცობა“ („ფშველები“, — შენამც).

შედგება-ბ: ყალხს შედგება ყალუჯე დადგება. აქ: მოემზადება. დაღლისტანიც ყალხს შედგა, როგორც სარჩოლად აფთარი („ხატმა გვიბძანა“).

შეიკლა: შეიკლა ლეის ბელადი („ჩანაწ.“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: შიეკლა.

შეიშარება-ბ წყლის დინების საპირისპიროდ (ან რაიმეს შიგნით) მიმავალი თვალს მიეფარება. „მე თვალი მოვკარ, რომ ის სოჯღლში შეეფარა“ (თარგმ.) („ფეოლ. აღზრდა“, III).

შემაჯავებ-ბ შეუტევს, წინააღმდეგობას გაუწევს. ერთი გუნდი მტრის ჯარისა მუცელაანთ დაეცა თავსა. შინ მართოკა მუცელა დაუხვდა და გულად შეეპება მტერს („მუცელა“, I); საღამურს შეექცევა საღამურს უკრავს, საღამურით ერთობა. გორის პირზე... იქ და ნაბაღწამოხვეული მეცხვარე და შეექცეოდა საღამურს („შელის ნუქრის ნაამბობი“, IV).

შეაწონებ-ბ შეედრება, გაუტოლდება, გათამამებულს სიბრძოვეს ან-კი რა შეეწონება? („ქებათა-ქება“, — ჯანაში).

შეპარდებ-ბ მოხვდება, შეეხება. როცა სახერ „შეყარდებოდა“ ორაგულზე, იმას (ბეწინას) სახე უბრწყინდებოდა და ჩანგალს იმარჯებდა („ორაგულის ცხოვრება“). ყინულზე შეეყარდება იმედი გაუცრუდება, ხელი მოეცარება. რას აკეთებს სოფლად განათლებული შაქრო? — შაქრო, უნდა გამოტეხით გითხრათ, ყინულზე შეეყარდა... („სოფლსურ“, 7).

შეპხალო ენახოთ და... მერე, შეეხედო, მეორე, მესამე დღეს ქიანურისა და არხალაო-ვარხალალოს ხმა ისმოდა სიმშვილანთავან“ („ტყის კომედია“).

შეზიპულ-ი იგივეა, რაც ნაზიკი. საყვირი ეგონებ გარეულის თხისა უნდა ყოფილიყო, ვერცხლითა და ოქროთი შეზიკული („კურდღელი“).

შეთანთხილ-ი უშნოდ შერული, შეხანხლილი. „სახლის კარმა, ორის დფუტურებელი ფიცრისაგან შეთანთხილმა, საბრალოდ ქრიალი მოიღო“ („ცრუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. III).

შეთოთქორება-ბ აფორიაქდება, აიშლება, ახმაურდება. ერთხანად ჩენი ცხოვრებაც შეთოთქორდა, სიციოცხლე დაეტყო, გაცხოველდა განახლების მოლოდინით („ფშე-ხევს. აე-კარგი“).

შეთამშულ-ი ხატისათვის აღთქმული, შესაწირად დაპირებული. ხატის გარშემო ბლომად იყო ბატკნები, ხბორები და კურატები „ასახელებული“, შეთქმული, თუ მკითხავისაგან დავალებული ხატში დასაკლავად („სამობაო მოთხრ.“ — ხატობა).

შეიზარტება: ყანა შეიბერტყება ნაშიან ყანას ნიავი გაუვლის და შეეშრობს იმდენად, რომ მისი მკა შეიძლებოდეს. „ბარემ ერთ ყალიონს გაეკეთებ, მანამდე ყანაც შეიბერტყება“ („გასამართლ. ჩიხუხი“, I).

შეიმშუშავებს დაამუშავებს (რასმე). საზოგადოდ... რომელ ლეგენდას თუ ზღაპრს გაუვლია ჩემის ფანტაზიის მანგანაში, რომელიც თავისებურად შემომუშავება, კვალს დაუჩნევია მკითხველის გულ-გონებაში („ფიქრები ევეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).

შეისურბ იხ. § 8.

შეიჩუშინება შეიმუშვნება. მუცელას ნუგეში მიეცე: იქნება ღვთისაგან ტუსალობის ყველი გამივიდარო და მხრებში შეიჩუშინა („მუცელა“, XI).

შეიძმირება-ბ შეეყურებს, ასცქერის. (კაცი) დაიჩოქება, ლოცულობს, შეიციობება ცაშია (“*“ იყო...“).

შეიმძინებ იხ. § 10.

შეიჭრამბ-ს დაიყოლიებს, დააწყნარებს. დააშოშინებს. (ხოშია) დანარჩენს პატრონებს, რომელიც ქალს აუარებელი უჩნდება, როგორც იქნებოდა, შეიჭრამბდა („ფშეველი და...“, VI).

შეპკვინის იგივეა, რაც აკვებებს. მე მამულ-დედულს შეეკვები და ქონას ბევრი ფელისა („ერთი სიყვარულის ამბავი“).

შეპონავ-ს შეყრავს, გაყოჰავს. ორივე შეყონა და მიიყვანა სახლში („კრიტიკა... ვართაგვასი“).

შეპონილ-ი შეყრული (ძნა), გათოყილი, გაყოჰილი (შდრ. შეპონილი). ამ საქმის წყალობით ბევრს ჩირქი მოეცხო და ერთი ცხრაათი კაცი შეყონილი მერტეშიაც გამოიგზავნა („თიან. ფელეტ.“ — მართალია).

შემბ-ჭ-პარდება-ბ იხ. შემოპვარდება. „მანამ მოკვლავ, თვალდაფეთებული დავალ, გულს ვიჭიდავ და ვამბობ: როდის იქნება ზედ შემამვარდეს, თვლი დავკრა ნაღისისა“ („მოგონება“).

შემობაგდება-ბ იხ. შეაგდება. „თქვენ ჩავსაფრებთ, მე გამოვიტყუებ, გავუთამაშებ, ჩავუკვდებ-მოვუკვდებ ქედანას,

შემოგაგდებთ ზედ და მაშინ თქვენ იცით, როგორც გაირჩებიან“ („ამოდის, ნათლდება“).

შემოთავაზება-ს: საკიდელს შემოთავაზებს ქორწილის დროს საკიდლის, კერის გარშემო შემოატარებს (ნეფე დიდოფალს). „ის არცინ იცის, ალღა ხელს ვის დაუქერს ხელითა და შემოთავაზებს საკიდელს გარს მორტყმულს ხალხის მღერითა“ („მამიდის დანაბარები“).

შემოთავაზება-ს შემოანათებს, შემოხედავს. ბუ გადაბრუნდა, შემომავითა სიბრალულით თვალები (***) „შენც“).

შემოთავაზება-ს ფრაზებით შემოთავაზება (ყორანმა) ჩვენს დარბაზში შემოთავაზებულა მხრები („ამირანის ხმალი“).

შემოგვამდირაობს **ობ. § 11.**

შემო-ს-დაბ-ს: ხმას შემოსდებს ხმას მიაწვდენს, შეეხმანება, დაედაპარაკება. „ღმერთო შენია გაჩენილი ხენა, ხეუნა და ღაღადება, თორემ ხმელზეთ ხორციელნი ხმას ვერ შემოგდებდნენ“ („თჴალები“ — ძველს).

შემო-ს-მპარდება-ს წამოაწყდება, გადმოიყრება, მოულოდნელად ზედ შეადგება. „ადეჴი, კაცო, გავთელავს მიმავალმომავალი; ან ცხენი შემოგვარდება, გადგივლის ურმის თვალია“ („ამერ-იმერ“).

შემოისრავს-ს შემოისვრის, შემოტყორცნის. როსტომ თქვა: „გმირი მეტვიყაუ. ჭირითი შემოვისრია, სოფელში ამყაობასა ისევ დათმობა ვირჩიე“ („გმირის იდეალი...“).

შემოკალთულ-ი **ობ.** შემოკვალთული. მნახოლით ყანის მკაშია, ვბრუნავდე შემოკალთული („გაღების სიმღერა“).

შემოკვალთულ-ი ვისაც (ჩოხის) კალთები ქამარში აქვს ჩატანებული. შემოკვალთულნი ჩოხებში მტერს უცდის ქართულებიო („მობუცის ნათქვამი“, VII).

შემონჩქლება-ს ხმაურით შემოსხმა, შემოღვრა. ტბილამ ისმოდა ხანდახან იხვის ყოყინი, წყალზე იმის მხრის აჩქამება. ტბის ტ-ლის შემონჩქლება ნაპირებზე („ტრელები“).

შემოთავაზება-ს: წითელკვერცხს შემოთავაზებს ხათრს გაუწევს, მოფერება, ასიაშოვნებს. „ეხლავე გეტყვით იმასაჲ, რას რაზე ვფიქრობ, როგორა, — რას ნიშნავს წითელი კვერცხი ვინაჲ ჩვენ შემოგვიგორა“ („მთათა ერთობა“).

შემოთავაზება-ს მტკვლედ მოუვა; პირველად ამასთან მოვა. (ფიგურ.) შავი ქირია, ხუნავია..., ციებ-ციხელებაა, თუ სხვა რამეა, უწინ თქვენ შემოგიკვლევსთ და მუსრს გადენთ („რამე-რუმე მთისა“).

შემოფთხნენ **ობ. § 8.**

შემოწმება-ს 1. წამოწმება. სიმშილა, ოჯახის უფროსი თავი, ცეცხლამირას შემოწოლილა („ტყის კომედია“, მოქმ. II, გამოცე. I). 2. შემოწვა (ნისლი ხეობაში). შენ უცდი ნისლს; აი, დიძრა კალიდამ და ხეზედ შემოწვა („სურათები“).

შემოხმდება ცქერა, ყურება. „ჩემი შემოხმდება ხელს არ მოგცემს, შვილო, მე იქნება კიდეცა ვკელები, ცხოვრება არ გინდათ“ („თაველი და...“, I).

შემოშავება შექმნა, დამოშავება (რისამე). უხერხულობა მარტო ვაქრობის, გაყიდვის წესს და ორგანიზაციის კი არ ეხება, არამედ თვით ნაწარმოების შემუშავებას („ცოტა რამ...“).

შემსდარ-ი მოხდენილი, დამშვენებული. მშვენიერია ტაფობი, განათებული ცეცხლითა, შემსდარი, შეზავებული, ნაკურთხი უფლის ხელითა („ხის ბეჭი“, III).

შენაშვირება-ს შემყურე, შემაცქერა. „მოკვეთილ იყოს, სხვა ქვეყნის ცაღრუბლის შენაშვირები“ („ალღა...“, V).

შენაცოდარ-ი ჩადენილი ცოდვა. ენით შენაცოდარის მონანიებას კიდევ მოვესწრობიო, ფიქრობდა (მუცელა) („მუცელა“, XI).

შენაწონებით გათანაბრებით, გატოლებით. (მამადა) აქებს, აღიდებს ქიჩირსა ხატებთან შენაწონებით („სისხლის ძიება“, XII).

შენაწიანება-ი ნაწყენი, გაბრაზებულ-ლი. სადაა ქართლის მხედრობა, არ მო-ლის შენაწყენები? („თათრობა“).

შენდროტა შენი ხნისა. აგ (კრილო-ბები) მაშინდელედი მჭირს, როგორ შენ-დროთა ვიყავი“ (ვარ.). („ჩაღხო“).

შენ დროტა (ვარ.) („ჩაღხო“) იხ. შენდროთა.

შენთანა იხ. § 20.

შენთვა: „განა შენთვა არ იცი“ („თან. ფელეტ.“ — უკაცრავად) ბეჭდ-ვის შეედომოა, უნდა შენ თავა (იხ. თავა).

შენ-ი: შენ მამა და ჩემ მამა ცნო-ბა მამა იხ. ცნობა.

შენობა „შენი ვინაობა“ (ა. შან.).

„შენობა მინდა გავიგო, ვარ თქვენის მი-წა-წყალისა“ („ნახტრიონი“, III).

შენობილ-ი შენიანი, შენი ახლობე-ლი. „განა იმ სიყეთის შემდეგ, რაც შენ ჩემზე დასთესე, (შემიძლიანდა) დავახლო პირი: დამიანის ლეშს, არა მარტო შენს და შენობილისას, არამედ, ვინც უნდა იყოს“ (ვარ.) („როგორ გაჩნდენ ბუე-ბი...“, III); ეს დიუნუაუ თვითონ ფრან-გია, როგორც შენ, შეილი საფრანგეთის-სა, და ეს ვაჟაკიც შენობილია (თარგმ.) („ორლ. ქალი“, მოქმ. II, გამოსვ. IX).

შენს მტარს(ა)! შენი მტერი ჩავარდეს ასეთს დღეში ღმერთმა დაგიფაროს! მთელი ქვეყანა ამიტყდა, შენს მტერს ჩემ გადანაყარი (*** „მთელი...“). „მაგ ფიქრს რომ მივყუეთ, შენს მტერსა, როგორღა გვეცხოვრებისა?“ („გაველის-მკამელი“, IV).

შენფარა შენი მსგავსი, შენნაირი. „ჩემ კუფრებს ეერა ხმარობენ, ხობავ, შენფერა ქურდები“ („ჩანაწერები“); „შენფერა, ბაბურაულო, არაინა გეყავ მთაშია... გამრავლდეს შენფერეები გუდა-ნის ქვარის ყმაშია!“ („წილის ყრა“).

შენ შენი ღმერთ-ი ეტყვიან თხოვ-ნის დროს: თუ ღმერთი გწამს. „(დათვის) მიეუბრუნდი და ჰქვიანად ეუთხარი: „ღა-მანებე თავი, შენ შენი ღმერთი, მე რომ არაფერს გერჩი, შენ რა ვინდა ჩემგ-ნით“ — მეტიჟი“ („მოგონება“).

შეჟივლივებულ-ი შეწარბოშებულ-ი (შდრ. გაუფიქრებულ-ი). ხუცესიც შეჟივ-

ელივებულ-ი გახლდათ და უსომდა თასს თასზედ წითელ კახურს („ხმა მთილამ“, — ფშავის).

შეროქდა ბ-ბ როყვას დაიწყებს. ნიე-თები უკლებლად ნახა, შეხტა, შეროქდა წმინდანი („ახუნდი“, V).

შე-ჭ-რჩება: ხელკარიელი (უკაცრავად) შეჭრჩება ხელცა-რიელი დახვდება, საკადრის პასუხს ვერ გასცემს. ფშავ-ხეცსურნიც, უკაცრავად, ხელკარიელი არ შეჭრჩენს: ვიწრო არა-გვის გასაყალში... შეუქრის გზა თათრის ბრბოს („ლაშარის ჭეჭარის დღეობა...“); „ეს ვინდა არი, თავხელი?!“ — ერთად წარმოსთქვეს სამთო, არ შეჭრჩენ უკაც-რავადა, საომრად იყენენ მზადყოფნა („უიღბ-ლო იღბლიანი“, XI).

შესამშურად გასაშავებლად, დასანადვ-ლიანებლად, გასაბრაზებლად. მაინც ვა-ეღერებ ჩონგურსა მტარავლთა შესამშუ-რად („აჟაკის საიუბილეოლ“).

შესამშურად („აჟაკის საიუბილეოლ“) ბეჭდვის შეედომოა, იხ. შესამშურად.

შესანდრობარ-ი წეს-ჩვეულებაა: მრავალ ხმადას მიცვალებულის პატრონს ამადლების დღეობაში სამიზნელ დააუე-ნებს. ვინც მას ტყვიას მოარტყამს, პირი-სუფალი რამე საჩუქარს (წინდებს და მისთ.) აძლევს. პირისუფალს მოტანილი აქვს არაუი, რომლითაც მიცვალებულს ეუბნებოან შენდობას. „სამადლებოლ“ შესანდობრისათვის სანდომ ჰრელი წინ-დება დაქსოვა („ფშაველი და...“, V).

შესანბვეწენლად მოსახვეწად, ჩასა-ხუტებლად. შესახვეწენლად მაშინდეს, მკლავნი თუ იყენენ დისანი („ფშაველი და...“, XI).

შესაშაბ იხ. § 8.

შესაქარამ იხ. § 88.

შესაწოვდა იხ. § 14.

შესახტება ასცდება, ჩამოსცილ-დება (ცხვარი ფარას). ცხვარმა უკვე შეა-თავა ქალა და.. ამ დროს ერთი დედაცხვა-რი შესხტა ფარას („გაველდა ცხვა-რი“).

შეხანებულ-ი შერკობილი, შეჩრი-ლი, (ციდელშო...), შუბიც საღდაუ ეგულე-

ბოლა, კერში თუ კედელში შეტანებულ
(„მუცელა“, X IV).

შა-ს-ბაძან-ს იგივეა, რაც დასტა-
ცებს (მნიშვნ. 2). ხელი შესტაცა ბერ-
დიამ და დაეშქრა ხატითა („მანდი-
ლი“, IX).

შარორბანდებ-ბ შეყვანდება, შე-
ყოფანდება, ვერ გადაწყვეტს. მონადირე
შეტორტანდა, არ უნდოდა სროლა,
მაგრამ ბოლოს ვეღარ მოითმინა და...
გაუგებრა (ჩიხეს) გული („შეყვარებუ-
ლი“, I).

შაშარბანდებ შეურაცხყოფა. „ხეზე
სხედხარბ, იციო, მანდ ვერ ამოვალ...
დაბლა რომ იყვნეთ, იმედი მაქვს, ამო-
გაშაპებდით ჩემს შეურაცხებას“ („ტრე-
ლები“).

შაშაშარბ-ს შესაფერისად, ღირსეუ-
ლად მოეპყრობა. ჩვენც შეუფერებთ ყი-
ვინით ყოვლგნეი ბუნების ღებნასა („მუ-
ლო, რას დაქლონებულხარ“).

შაშაშარბ-ი უზომო, ბევრი. გაგვი-
ბატონდა, მგოსანო, სირეგვე შეუწონა-
რი („ოღია ჰავეჯაძის სახსოვრად“).

შაშაშარბ-ს, შაშაშარბ-ს: (ძაღ-
ლო ნებს) შეუწონის (შეუწონ-
ებს) გაუტოლდება, გაუთანაბრდება,
შეტოქიებას გაუწევს. ისა სჯობია, როს
(კაც) მტრის ძალს თვის ძალას შეუწონ-
ნებსა („პასუხად ბაბილინას“); ათასჯერ
დაჯერეს, დაჯუწეს, ათასჯერ დააღონესა,
მით, რომ მტერს თავის ძალ-ღონე ჩემს
ძმით ვერ შეუწონესა („პასუხად ბაბილი-
ნას“).

შაშაშარბ-ს შეუყვირებს, დასჯივ-
ლებს. ერთხელ თურმე... თორმეტთავიანი
მღვეი შემოხვდა ქრისტემატხოვარსა და
შეუქყვირა: „ეინ ხარ, რა სულიერი ხარ,
რომ... დაიარები ჩემს საბძანებელშიო?“
(„ჩემი მოგზაურობა...“ I).

შაშარბულ-ი შესაფერისი, საკად-
რისი. ვანა არ იქნება, კაცს კაცთან ბირა-
დობა ჰქონდეს და სწორედ ამ აღძრულის
ბირადობის წყალობით, შეფერებულად,
ღრისეულად ჰიცხავდეს მას, ვისთანაც
წყალი ამღვრევია („თიან. ფელეტ“, —
ვინც).

შეშანანბა-ს შესანსლავს, შეთქე-
ლფს. რაც რამე... უხვედრს ადგილას
ამოვა..., ყველაფერი დათვმა უნდა შეფ-
ლანგოს უფასოდ, უშრომლად (ვარ.)
(„დათვი“ — ღვთისაგან).

შა-შ-მონინებ-ს თვალების ვუუუნით
და ნღმით შესცქერის (შდრ. ლიტ. შე-
ფრფინავს). შეჭოფინებდა სამყაროს
გაშტერებულის თვალთა („უნუგეშო
ყოფნა“); თავი სხვის კალთაში გიძევს,
სხვას შეჭოფინებთ თვალებით („ნეტავი,
რისთვის ვიცოცხლე“).

შეშანანბა-ს შეხება, შეიკუნ-
ტრუშებს. (დათვი) რამდენს შეიკუნტრუ-
შებს, რამდენს „შეფუნდრულება“ (ვარ.)
(„დათვი“ — ღვთისაგან).

შეშანანბ-ს შედაღდება, სთხოვს,
ემუღარება. „ჩამბერეთ სული მალა-
ლი!“ — შეეღაღანებდი ქალებსა („მე ჩონ-
გურს აღარ ვაქდებებ“).

შეშარბულ-ი(?) მთას იჭდა ბერი
არწივი, შეღერებულ იქითა („არწივი
და ყვავი“).

შა-შ-შაშარბ-ს ყაყაყით ეხმიანე-
ბა, — შეყვიფს, შეჭიკვის (არწივი, ორ-
ბი...). არწივი... შეყაყაყებდა კლდესა
(„შეყვარებულ“ I, IV).

შაშარბ-ი შეხვედრილი. „ეინც ამას
იქით ბახასთან ან გაიაროს მკვდარზე ან
ცოცხალზე..., გზაში შეყრილს გამარჯვე-
ბა უთხრას, ესე დაიქცეს იმისი ყოფა-
ცხოვრება“ („მოკვეთ.“, თავი IV, გა-
მოსე. VII).

შა-შ-შაშარბ-ს შეყყუის. ძაღლები... ხან
შეყუოდენ ლეგროსა ბიჭს, მგელს რომ
ვეძახით („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმ-
რები).

შაშანბდება შესკუპდება. ხელიც
სიცხისგან გარინდებული ერთს კლდის
ნაგლეჯზედ შეყუნტებულა („დაჩაგრ.
მესტერი“).

შაშარბ-ი დაბნეული, შეშინებული.
გადარეულივით; ვინც ხშირად გრძობას
კარგავს, არეულად დაპარაკობს. ფშე-
შე დღესაც კიდევ გაიგონებთ, რომ ამდღა-
ამ დღედაკაცს... დევი ჰყვარობსო. ამისთ-
ვის საქირაო მხოლოდ, რომ დღედაკაცო

იბნიდებოდეს, ან შეშმიშად იყოს („ფშა-
ველი დელაკაის მდგომარეობა...“).

შეშობა(დ) შეშის მოსატანად. „შენ
ნადირობა დახვალ, მე შეშობა ვარ წამო-
სული“ („მოკვეთა“, „როკე. III, გამოსვ-
1); მანამ სატირლად ან „შეშობად“ წაი-
ლოდა, (პაპას) თამარი დაუშვალდება (საქ-
მელს) და დაუწყობდა გვერდით („შთა-
ბექლ.“ I).

შეიხუნუნებ-ბ ოღნავ შეინძრევა,
შეირხევა. აი მივედივარ ნელა, წყნარ-
წყნარა და გული ტანჯვით სულ მთლად
დამდნარა. ჭერ ეს ვიფიქრე: „მე ვინ რას
მკითხავს?“ და შეჩუნუნდა უკელმა ჭა-
რა! („დაჩავრ. მესტიერე“).

შეხანხლავ-ს „ხელდახელ მოიგო-
ნებს, გამოაცხობს“ (ვაჟა). ფიცხელა
ფხაჟა-ფხუჭით გარბოდა... ახლა რას ეტ-
ყოდა თავის ამხანაგებს, რამდენს ტყუილს
შეხანხლავდა („სათაგური“, IV).

შეხლმობ ასვლა, შესვლა. არ ექაშ-
ნიკათ ლაპურებს იქ ახლის სტუმრის შეხ-
ლომა („სული ობლის“, II).

შე-ჰ-ხმდამ-ს შესცქერის, შეკუყრებს,
მისჩერებია. მოხუცებულს პაპუა... მაშინ-
ვე ჭაერობას დამიწყებს, სულ... ბუზღუ-
ნებს: „ეშმაჟ-ქაჭთ შეხედავ, ცხვარს ვერ
უმარჯვებ ბალახიანს ადგილებსაო“ („პა-
ტარა მწყემსის ფიქრები“).

შე-ჰ-ხრამ-ს გამოხრავს, შექამს. ერთი
გახლება სამგლდა, მეორეს შეხხერენ
ტურანი („ქებათა-ქება“, — ჩანდმა).

შეჰსამბახმობი-ან წაიხხუბებიან, წა-
ლაპარაკდებიან. რალა ბევრი გაუგარძლო,
შეკვაჯახდით, შეკვაშადით („ერემ-სე-
რემ-სურემიანი“).

შეჰქდებ-ბ: ალი ალზე შეჭდებ-
ბა სხვადასხვაგან ავარდნილი ალი გა-
ერთიანდება, დიდი ხანძარი გაჩნდება.
იწყება ჩვენი ქალაქი, ალი შემჭდარა ალ-
ზედა („1795 წლის სახსოვრად“). კვამ-
ლი კვამლზე შაჭდებ-ბა ბევრი
თოფის კვამლი გაერთიანდება, დიდი
სროლა ატყდება. საცაა თოფი იქექებს,
კვამლი შაჭდება კვამლზედა („ხმა სა-
მარილამ“).

შეჰქარბულ-ი შეწუხებული, თავმო-
ბერებული. ტარიელი დაეძებს ნესტან-

დარეჯანს, შეჭერებულია მისგან ყოველი
კუთხე ქვეყნისა („სად არის პოეზია?“).

შვილილამ დაფიცვა: ასე მიმარ-
თავს დედა შვილს ან უფროსი ქალი
ბავშვს. „წაგიყვანენ, შვილილამ, ასე მა-
ლე, რო მზე მალა იღვას“ („შთაბექლ.“,
II).

შვილონიავ შვილოსან. „შენ, ეი,
მევირალავ, ღვინოს კი არ სვამ, შვილო-
ნია, და რა იქნება? ღვინო დალიე
და!“ — შეუძახეს კოდალას ერთხმად ფრ-
ნველთა („ჩხიკეთა ქორწილი“).

შვინდაწლ (Thelucrania australis)
შვინდაწლა. მე და ჩემი ამხანაგები
შვინდაწლის ისრებს ვაწყებდით („სა-
შობაო მოთხრ.“ — სტუმრები).

შთანივ იხ. § 42.

შთანილო იხ. § 42.

შიბ-ი სამკაულასხმული ვერცხლის
ძეწვეო. თინას ყელზე ვერცხლის შიბი
ელვა, მთელს გულ-მკერდს უფარავდა
(„ბერლიმა“, III).

შიბიან-ი წვრილი თანმით დაწუ-
ლი, — დაშობული. ფშავლის მამაკაცის
ტანსაცმელს შეადგენს: მოკლე, შავი შა-
ლის ჩოხა... მხარ-ილივე გადადებული
შიბიანი და საღტეებ-შემოკრული ტა-
რიელის მათრახი („ფშავლები“ — ძველს).

შიბა-შიბ იხ. § 44.

შიბით(ბ) შივ. შივანთ. „კარს გაგ-
ვლდებენ ციხისას, მარჯველ მოვხვდებით
შივითა“ („ბახტრიონი“, IX).

შიბი-შიბ ერთმანეთში. მიწა და წყა-
ლი შივი-შივ მოხელა, კლდენი მიგორვენ,
შიაქვს ჩხრილი („ღაჩავრული მესტ-
ვირე“).

შილინდ-ი „თოფების ერთად სრო-
ლა“ (ი. კუ). კარვია ფშაველთ ხატობა,
გაიშართება შილინდი, შილინდზე, „გაუ-
მარჯობე“ ზედ გადაებმის ჭირითი
(„მწყემსის სიმღერა“).

შიმალ ნორჩი ხე (ვაჟა). ირემი
ქორბულიანი შიმელაებს ჰგრებს რქები-
თა („შთაში“, I); (ირემს) ტანი არ უჩნდა
ოხერსა, შიმელაები ჰვარავდენ („მონა-
დირე“, III).

შინა სახლი, ოჯახი. სადა გაქვს ბინა?
გაქვს თუ არა გაქვს შენ თავის „შინა“?

„არწივი“, — არწივი). შინადა) შინ ნებათ ჩინგურის ჟღერა არ გამეგონა შინადა (ვარ.) „პასუხი ბაჩანას“). შინა (ი)თ შინიდან. „იტირეთ, შეილო, იტირეთ, მკვლარს შინათ უნდა მოტირალი“ („ფშაველი და...“, III); „ნუ დალონდები, ლამაზო!“—შინათ ვეძახი მენაო („ჩემი ახალი მეკვლე“).

შინათმე: („თან. ფელეტ.“—მართალია) ბექვდის შეცდომაა, იხ: შინათკე (შდრ. შინა).

შინათმა იხ. § 28.

შინა-პართ შინ და ეზო-მიდამო-ში, სახლის ახლო-მახლო. „(ქურსიკას) კაცის ცნობა აქვის, ჭოხით დავალის შინა-კართა“ („ფშაველები“, — შენამე).

შინამბა შინა, თავისი ოჯახი. („...თუ არ ესმის თავის შინაობის ავი და კარგი, ის სხვისას როგორ გაიგონებს და, მამასაღამე, ან რას არკებს) („სასაბაწლო ფიქრები“).

შინი-შინ შინ, თავთავის სახლებში. „გირჩევთ, შინი-შინ წახვიდეთ, გაქვეთ არაგვის ქალასა“ („ხატმა გვიძმანა“).

შინშ-ი დეიდაშვილი. „(ალუდას) შატალს ცოლ-შვილი უტირეთ, გულანს—შინშნი და ქალები“ („ალუდა“, IV).

შინჯამ-ს უყურებს, ათვლიერებს. „მას აქეთი ას ცოგალა გველეთ და დღემულამ მყინვართ ჰმინჯავს“ („რამე-რუმე მთისა“).

შინშაბ-ს აშინებს, შიშს უნერავს გულში. „ბავშვებს მშობლები დღესაც ჰშიშვენს“ (ვარ.) (თარგმ.) („ჰაქი“).

შინშბალ („შთაბექვილებანი“, I) ბექვდის შეცდომაა, იხ. შინშიბელა.

შინშიბალ მშიშარა, გულდელაღი, მხლალი. კაცის დასაფასებლად იმას ერთი ზომა ჰქონდა: გულადი, ან „შინშიბელა“ — მხლალი („შთაბექვ.“, I).

შინშტოდარ-ი უშიშარი, მამაცი. შინშტოდარმა გავიგე დღეს, შინში რაცა ყოფილა („ქებათა-ქება“, — დროება).

შინშმამამ-ს სლუესლუეებს. ლექსო კერის პირს იქდა, ცრემლიან თვალებს იფშენებდა და თანაც შმიშმიკებდა, ჭერ

კილევ ვერ მოეოხებინა გული ტირილით („ლექსოს სამწყემსო“).

შინშმაბ შინ, უნარი. „კაცს მაგის მეტად ვერ იცნობთ, მაგის მეტ არ გაქვთ შნობა?“ („ბახტრიონი“, XIII); ლმერთო, დაზარდე ისინი და მეტი მიეც შნობა („ქებათა-ქება“, — დაუკარ).

შინში-ი ფიჭა. როცა თაფლის ამოღება დასჭირდებოდათ, ...წაიღებდნენ ღამე მდინარეზე ფუტკრით საესე ხოკერს, ჩასდგამდნენ წყალში... და ისე აცლიდნენ შოთებს („ფშაველი და...“, III).

შინშიმარინტა („სოცნებო“) ბექვდის შეცდომაა, იხ. შინსერენტს.

შინშ-ს შოულაობს. (ბლარტები) თითონ ვერც საქმელს შოობენ, არცა ჩვეულებრივ ფრენასა („ობოლი ბლარტები“).

შინშითა იხ. § 27.

შინშინობა: ჩვენი ცხოვრება რომ სხვათა შორისაა („სხვათა შორის“) ბექვდის შეცდომაა, უნდა: შორისია.

შინშბაღ-ი ქალის საღამაღადი სიტყვაა. „ახი კი იქნება, ის შრატაღლი რო გავბას (ხუფანგში“) („სცენები“, ფშაველ. ცხოვრ., I).

შინშ-ს დროს დაკარგვით ძალიან დიდ ზარალს აყენებს, ავსებს, ღუპავს. „რაში გარგია, კაცმა იყოდეს, რაც საქმეს არ გაცდენს და არ გშრეტს, რო მისტირი იმ ოხერს ყალიონს?“ („გასამართლ. ჩიბუხი“, I).

შინშბაღ(ბ) 1. შტერულად, სულელურად. „აქყეფდი ქოფაკივითა, აბლაუბდაობ შტერადა“ („სტ.-მასპ.“, V). 2. გაშტერებით, უძრავად, შტერად დამდგარან მთის წვერნი, ისმის ხვივილი ქარისა („ალუდა...“, VI).

შინშ („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა...“) ბექვდის შეცდომაა, იხ. მუა.

შინშინწ(მ)რად შუბის წვერივით, წვეტიანად. გორი რამ ჩასდგამს შუბის-წვერად, მუზა-იფნებით ფარული („ბახტრიონი“, II).

შინშინს იხ. § 25.

შინშგომკუშული-ი შუბლშტერული, შუბლმოღუშული. მთის ძირში სძინავს შავს ნისლსა, სჩანს უზარმაზარ გველ-

და. დაბლიდამ მთებსა შეკუურებს უბლ-
მოქუულეო, ცერადა („ხის ბეკი“, IV).

შუნ-ი „დედალი ჭიხვი“ (ა. შანიძე).
არჩეთა, შენთა და ხარჯიხეთა რქა გა-
დუღეთით რქაზედა („მთათ მითხრეს“).

შუპაშ (Heracleum asperum) ბალა-
ხოვანი მცენარეა, მსხვილი, ღრუიანი
ღერო და დიდი ფოთლები აქვს; ქერქ-
გაცლილი ღერო იჭმევა. გარშემო მწეა-
ნობს ბუერა, შუპა, კენკეშა, დიყია
(„ხის ბეკი“, IV); ტუესავით იღვა მის
გარსა დიყი და შუპა მწეანია (აეთე-
რი“, I).

შურთხ-ი (Tetraogallus) „მოზრდი-
ლი ფრინველი ქათმისებრთა ოქაბი-
სა; ბინადრობს კავკასიისა და შუა აზიის
ალპურ ველებზე“ (გლ.); გარეგნობით
ინდურს ჰგავს; სტენა იცის, იჭმევა.
გათენებისას კიუხში შურთხმა დარეკა ზა-
რიო („ალუდა...“, I); ქალი ეამსგავსე ამ
ღროსა ნამს, ვარდზე მბრწყინავს დილი-
თა, თუ შურთხი არი ლამაზი, მსტენიანი
მალა მთაზედა? („სისხლის ძიება“, IV);
თვალბი? ერთი შევარდნისა მთელს დე-
დამიწის ზურგზე და მეორე — შურთხი-
სა („ჩემი შევარდენი“, I). შურთ-
ხის თვალისანი თვალუფუნა, კრელ-
თვალბა (შდრ. თვალშურთხი). (გადატ.).
ადგილო კურუმ-კურუმო, ველიან-ქალია-
ნაო..., რადა ხარ სულ მუდამ დინჯი, შე
შურთხის თვალისანო? („ადგილო კუ-
რუმ-კურუმო“).

შურთხ-ის ეჯავრება, სძულს. და არც
რო მოჰკლის, როს მტერი გევიარდებო-
და ხელადა, გულში კი მაინც კშურობ-
და, ეკიდებოდა ხმელადა (ივ. კოტორ.
ამბავი“, VI).

ჩაბგდებ-ს: კვეთილში ჩააგ-
დებს სხვა ქმარზე გათხოვებას აუკრ-
ძალავს (შდრ. კვეთილიანი). „...ანაღ'
კვეთილში ჩაბგდე, ველარ გამოვჩნდე
კარშია“ (ივ. კოტორ. ამბავი“, VI).

ჩაბგდებინებ-ს: გულის წადილს
ჩააგებინებს გადაწყვეტილებაზე
უარს ათქმევინებს, წადილს არ შეუსრუ-

შუშპარ-ი ციყვა. „ქუდი მრუდია ცი-
ბალით, შუშპარი შენიერიო, — რაცა
აქე, ტანზე აყრია, შინ სახლი ცარიელიო“
(„პაპის მსოფლიო ფიქრებო“).

შუშხ-ი: შუშხს მისცემს ხს.
მისცემს.

შუშან ქუშენის ხმაზე მუქარით სისი-
ნი (გველისა და მისო). „გაუხედე, მინდვ-
რად მოცურავს შაეი ვეშაი შქენითა“
(„ბაბტრიონი“, VII).

შურანეთი ქუშენით. სიხარულითა
წერილი ბავშვები მობრბოდენ შქრენით,
გარს მეხვეოდენ („დაჩავრ. მესტერიე“).

შხამა (Veratrum lobelianum) „მთის
შხამიანი ბალახი, გავრცელებული სათი-
ბებსა და სამოვრებზე, მალაია, მსხვილ-
ფოთლოდა, მომწვანო ყვავილიანი; მრავ-
ალწლოვანია“ (გლ.) (სინონ. აპუტარა-
კი). ვარჩე და ვარკევე ცალ-ცალკე, ვით
პურს მრკევეელი პურისა; ბეერს ვპოვებ
ღეარძლს და შხამასა, მსხვერპლიც ვყო-
ფილვარ შურისა (გაუხედავ გამოვლის
გზასა“).

შხამ-ს შხამუნა წვიმა მოდის. და-
მეა, კშხეკდა. მთებზედა ნისლები იწვევ
ფარადა („ქართ. ქორწ.“ IV).

შხამა შხამუნა (იხ. კიდეუ წვიმა-შხე-
პა). მიგორავს ლეკის თავები, სისხლს გა-
აქვს დაბლა შხეპანი („გიგლია“, V).

შხივი-ს შხუის, შიშინებს. (დევებს)
სამპირად ცეცხლი დაენთოთ, ზედ სამი
ქვაბი შხიოდა (იდევების ქორწილი“);
ღლეს ენახე მილი წყაროსი, ნახშირის
სუნი სდიოდა, ნახშირის ორმოდ ქეუულა
და ცეცხლში შეშა შხიოდა (ერთი და
მეორე“).

ჩ

ლებს. „ჩემს მშობლებს გულის წადილი
უკანვე ჩაუგებინე“ (აეთერი“, VII).

ჩაბგდებლს ხს. § 81.

ჩაბსტამ-ს დაართავს, ტარზე ჩაბგვებს
(მატულს). არც ხარი მყავ, არც ფური
მყავ, არც ცოლი მყავ ფარსავია; ვერც
ჩაასთნო ფარტენანი, ვერც მოქსოვა
ფარდავია („ფშაველი დედაკაცის მღგო-
მარეობა...“).

ჩაბბირება-ს ვინმეს ღატირებისას ხვდა
შიცვალბუღლსაც ვაიხსენებს და მასზეც
იტყობს. ჩვილი შვილებს და მკარგველმა
ღედებმა (გამახარეს) „ჩაატირეს“ თავი-
ანთი შვილები („ფშაველი და...“, II).

ჩაბამბამბ-ს ჩაქოლავს. „განა მავას
კი უნდოდა მოუხდა ფათერაკი საქმე,
მოუხდა ახლა ხო არ დავარჩობთ, ან არ
ჩავაქვავებთ?“ („გასამართლ. ჩიბუხი“,
II).

ჩაბაქენბ-ს: ს ა ა რ ა ყ ე ს ჩ ა ა ყ ე-
ნ ე ბ ს საარაყუ მასალას საფუარს მის-
ცემს, რომ იგი გამოსახდელად მომზად-
დეს. (ხომას) ოთხის „ქობისა“ მაინც უნ-
და საარაყუ გაეკეთა, გამოტეხო, ჩაყენა,
გამოხებადა („ფშაველი და...“, IX).

ჩაბჩინ-ს ისე ჩაუფოს, ჩაიყვანს, რომ
ქვემოდან გამოჩნდეს, — ჩაახედებს. ნი-
ნიკა უშენდა ახლა უფრო გაბედულად
ტულს და ჩააჩინა კიდევ ფულუროში და
უფრო ცხადად შემოესმა ფხაკუნის („დი-
დებ. საჩქე.“).

ჩაბცმამ-ს: წყევის სუღარას
ჩააცვამს ძალიან დაწყველის, შვა-
ჩენებს. „მოტყუებულა“ შექამოს თითონ
ეს ტყვიამ მწარემა, ჩააცვას წყევის სუ-
ღარა მთელმა ჩერქეზთა მხარემა“ („სისხ-
ლის ძიება“, VI).

ჩაბცხრ („საშობაო მოთხრ.“ —
სტუმრები) ბეკღვის შეცდომაა, იხ. ჩას-
ცხოხბს.

ჩაბძმობ-ს დაამარილებს. (ხევესურ-
მა) საზამთროდ ერთი-ორი ლიტრა
„ცხვარ-ვერძით“, ან ძროხის ხორცი „ჩა-
აძმოს“ („რამე-რუმე შთისა“).

ჩაბწმამბ იხ. § 16.

ჩაბწმამბინბ-ს ჩააბერტყინებს, ძირს
დააცემინებს. არხობის კალას გაუღვენ,
გააწყვეს თოფის ქარიო. წინ უღდა ხო-
გაის მინდი, ჩააწყებინა ნამიო („ხევესუ-
რები“).

ჩაბხუხუნბ-ს (საუბრ.) ჩაულაპავს.
„ოთხი ხინჯალი ჩავახუხუნე-ყე და ესეც
მეხუთე“ („სცენები“, III).

ჩაბბარკონბ: („ფშაველები“, — შე-
ნამე) ბეკღვის შეცდომაა, უნდა: ჩაბარ-
კონი [იხ. ჩაბარკონი(ი)].

ჩაბბარკონი(ი) „ღაბალი ტანისა“
(ვაჟა), „წვეკოთა ჰფშლეკდის თავემწონა-
რა, ჩაბარკონი“ („ფშაველები“, — შენამე).

ჩაბბენდით ჩაბნელებით. ზოგი დრო
მოვა, ნისლითა სულ-გული შამებურე-
ბა, არსად ელეა, არც მეხი, ჩაბნეღით
ჩაიხურება („ზოგი დრო მოვა“).

ჩაბბანდებ-ბ ჩავა (ჭზე, მთვარე, ვარ-
სკვლავები). ცახე ცისკარი კაშკაშებს,
ჩაბბანებულა მრავალი („საახალწლო სიმ-
ღერა“); მრავალან ჩაბბანებულან, მთან
ივარცხენ თავებსა („მონადირე“).

ჩაბბღლბლბს იხ. § 8.

ჩაბბიგღამთ იხ. § 84.

ჩაბბისხმენა-ღ? იხ. § 1.

ჩაბბინბღამბ-ს: (ჩაღად) არ ჩა-
გიხეღავს არას დაგიღვეს, არაფრად
თვლის. ზურაბი რაღდა უყვარს სო-
ფელს? იმიტომ, რომ კაცია. კნიაზობას არ
ჩაგიხეღავს, მუშაობს ისე, როგორც თავ-
გამოდებული მუშაკი („სოფლის სურა-
თები“, I); (ივანე) არ დაგიღვედა ქალთ
ტრფობას, ჩაღად არ ჩაგიხეღავდა („ივ-
კოტორ. ამბავი“, VI).

ჩა-ს-ღმამ-ს ზემოდან ჩაუყვება და
წყდება, თავდება; ჩაბჩენილია (გორი,
ხეო...), გორი რამ ჩასღვამს შუბისწე-
რად, მუხა-იფენებით ფარული („ბახტრი-
ონი“, II).

ჩაღმამ-ბ ჩაგორდება და გაჩერდება.
„რამდენი ჩიხვი ჩიხვისგან ნაცემი ჩაღვა
ხევაღა, გადაგდებული კლდეზეღა, გულს
დამსობია ეკლაღა“ („მთათა ერთობა“).

ჩაღმბ-ს მიწაში ჩაფლავს და შეინა-
ხავს (დათვი ნაღავლს). „რა იცი, რომ შენ
არ დაგბეგვს დათვი?!.. იქნება შენ დაგ-
ბეგვოს და ჩაგღოს კიდევ?“ („დათვი“, —
ყველამ).

ჩა-ჰს-ღმბ-ს: ჩამღინარეწყალს
ჩასღვეს უოველგვარ ზომას ხმა-
რობს, რომ თავის საწადელს მიადწიოს.
წყლულის წამლისა მძებნელი წყალს
ჩაჰსღვეს ჩამღინარესა („ნახევარ-წიწი-
ლა“, VII).

ჩაღინ-ბ ქვევითკენ მიღიან, თავქვე
მიუყვებიან. ყური არ მიგდეს, ჩაღიან,
ჩაღიან, ჩაიმღერაინ („სიზმარი სასოწარ-
კვეთილისა“).

ჩაღუნა (Dryopteris) „გვიშრის ერთ-ერთი სახეობა“ (ჯლ). ვაზაფხულზედ, როდესაც ზევეები დადნება, ნახოვრებში კენკეშა და ჩაღუნა ამოჩნდება, მოვერეფნორჩ ჩაღუნას, მოეიტან ბინაში, მოვხარშავ რძეში, იმაზე გემრიელი განა კიდეე რამ იქნება? („პატარა მწყემსის ფიქრები“). ჩაღუნაიანი: შეუდგა თვალტრემლიანი ერთს ჩაღუნაიანს ფერლოსა („მეჭლისი ლომისა“, V).

ჩაღუნანობა ჩაღუნის საკრეფად, ჩაღუნის მოსატანად. „ჩაღუნაობა მივიდლოდი; ამათ კარისას ვაგვიარე, ვაგიგონე ბაღლების ტირილი და წიოკი“ („დარეჯანი“, III).

ჩაიბაზნება („ახალი წელი ფშავში“) ბექღვის შეცდომაა, იხ. ჩაეუბნება.

ჩაიღებბ: წნელი ჩაეღება წნელით დაიბმება, დაბმა მოხერხდება. (ახალი წელი, შობა) არ დაიჭირვის მახითა, არც ჩაეღება წნელია („საღღესასწ. სიმღერა“).

ჩაიბანება კვემით მყოფს ჩაუხტება, მიუვარდება. (არწივი) უფსკრულს ჩაეტანება, ჩაეა და მსხვერპლსა მგრა ჩაბლუჯავს („დაჩაგრული მესტიერე“).

ჩაიბოღება ჩაეკონება, ჩაეკრება. მალე ვაგოწყვეტ საკინძსა, ჩაგეტოლები ძნელადა („მწყემსის მუქარა“).

ჩაიბუნება ჩაელაპარება, ჩასძახება. აქ წვერთეთრა მოხუცებული დასტირის თავის შვილის საფლავს და ჩაეუბნება თავის დასაპირს, წვა-დაგვას („ხმა მთოდამ“).

ჩაიფარება ზემოდას კვემით მიმავალი თვალს მიეფარება. (ხოხბები) წამოიშალნენ და... შორს ჩაეფარნენ, უფრო უდაბურს ადგილას („დიდებ. საჩუქ.“); (არწივმა) მოიკლმშა მხრები და დაეშვა იქით, საცა შვარდენი და მისი მსხვერპლი ჩაეფარნენ („არწივი“ — დაფიქრებული).

ჩაიბეცება: ხმა მუცელს ჩაეეცება ხმა ჩაუწყდება. (მონადირეს) არწივის ომის უნახავს, შიშით ხმა მუცელს ჩაექცა („არწივი და ყვავი“).

ჩაიღირება ჩასვლას დაპირება. (ფშავისკენ) ჩავეღირე და ვერ ჩავეღ.

ხატი ჰყოლიო ძრიალი („ფშავლები,“ — ძველ).

ჩამცმინ: ჭუბა ჩაეცმის შერცხება, თავი მოეკრება. რა ქნანი რო შარცხვენ, ძნელია, ტნზე ჩაეცმით ჭუბები („გველის-მკამელი“, XII).

ჩამა: ბალახი ჩაეა ბალახი გახმება, ფოთოლი დასცივია. ნაოხარს დაემსავსება ბუნება, ბალახი ჩაეა, ტყე გაშიშვლდება („სოფლ. სურ.“ I).

ჩამპლის იხ. § 17.

ჩამპრდება: ხორცში ჩაეარდება ვახუტდება, მონონიერდება, ფეხზე დადგება. „რაკი ერთხელ, საქონლისა არ იყვეს, ოჯახი ხორცში ჩაეარდება, აღვილად აღარ გამქლედედა“ („მუცელი“, I). გონში ჩაეარდება კუთაზე მოვა, დაფიქრდება. „თავისფე ფიქრი იწამლე, კაცო, ჩაეარდი გონშია“ („ძაღლია ხიმიკური“, IV). ერთი სიტყვაე არ ჩაეარდება ერთი სიტყვაე არ უარიყოფო, არ დაიწუნება, არ გამოაკლებდა. „რაე ძველებს უთქვამო, ერთი სიტყვაე არ ჩაეარდება, სულ მართალიო, ამბობს იგი“ („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

ჩამპრდნილი: საგონს ჩაეარდნილი დამწუხრებული, დადარდიანებული. „ძაღლიას გული მკედარია, ჩაეარდნილია საგონსა“ („ძაღლია ხიმიკური“, IV).

ჩამპრდნილი იხ. § 8.

ჩამპრდი იხ. § 84.

ჩაწიერი: („დათვი“, — ყველამ) ბექღვის შეცდომაა, იხ. ჭაწიერი.

ჩამტანა შთანთქმავს, ჩაეაააავს. ბარემ მეე ჩამტით ნისლებო, დამნაცრეთ, დამაფერფლეთო („ხევედ მოდიან ნისლებო“); ამათ (მთებს) ჩაეუთქამ ქვეყანა, ბუნების სისლით ძღებოდენ („ბახტრიონი“, XII).

ჩამტანა: გულს ბუღეში ჩაიგებს (ფიგურ.) დაწყნარდება, დამშვიდება. გამოეუთქამ თოფიო, რა წინ საფერი აეიგე, შემოეაყენე ჩახმახი, გულს ბუღეში ჩაეიგე („ხის ბეკი“, VII).

ჩამღება: კაი გულს ჩაიღებს კარგად, კითხლასურფელად იქნება გან-

წყობილი. „ამ თავითვე მოვიმადრიელო (პატარძალი), ჩემზე კი გული ჩაიდევას...“ („ფშაველი და...“, VI). წილს ჩაიდებს წილს დაიდებს, მონაწილე გახდება. ნანადირეში სრულიად უცხო კაცსაც შეუძლიან „წილი ჩაიდევას“, მოითხოვოს ნაწილი („ფშაველ. ძველი სამართალი...“).

ჩაიდენ-მოიდენ-ს ჩაიდენს, იზამს. „ვინ იცის, ვინ გილანძღავ, ვისთვის გიცავის, რა ჩაგიდენ-მოგიდენავ!“ („ფშაველები“ — შენამც).

ჩაიდვრან-ს ჩაიდულუნებს. ღუპ, ღუპ, ღუპ, ღუპ! — პირველმა ჩაიდვრანა (მტრედმა) (ვარ.) („ოპ, რა კარგი ხარ...“).

ჩაიპასპასნა-ს ჩაიკისკისებს. კიდევ ჩაიკისკისა, სული ყელში ამოუჭდა („სუსრთო ფშაველის ცხოვრებდამ“); ჩემი სატრფო... დასცინოდა ჩემს მისდამი სიყვარულს, ჩაიკისკისებდა, აბუჩად იგდებდა ჩემს გულუბრველობას („დღეს სულ ვიციინი“).

ჩაიძვირდა-ს გულს ჩაიძვირდავს (გულში მუშტის ცემით) დაემუქრება, დაემუქნება. (ქეთევანი) რამდენჯერაც მოიგონებს მოტაცებულს დაბუა ვარაიას, იმდენჯერ გულს ჩაიძვირდავს („სურათები“).

ჩაიძობხავ-ს ცხიმეულს შეჰამს. (ორბი) როცა ძვალს ნისკარტით ვერ გატეხს, რომ ტვინით ჩაიძობს ყელი, რიყეზე ჩამოაგდებს მალღით ძვალს, დამსხვრევს და მერე ტვინს ისე შეეპქეცევა („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

ჩაიძობხება-ს ყელი ჩაიძობხება ცხიმეულის ჰამის შესაძლებლობა იქნება, ცხიმეული შეიქმება. „დღეს წითელი პარასკევი, ხვალ შაბათი შევდებო, ხვალზევით რომ კვირა მოვა, ყელი ჩაიძობხებო“ („საადღგომოდ“).

ჩაიძურხება-ს დაიდმუვლებს, დაიბუხუხუვებს. (დათვი) რაღაცნაირად ჩაიძურხუხებს, თითქოს გაიციინაო (ვარ.) („დათვი“—ღვთისაგან).

ჩაიძვან-ს (ფიგურ.) ძალიან, მიტისმეტად გამდიდრდება. „ჩაიქცა ეგ ოჯახ-

ქორის“ მნახველნი ამას ამბობენ („ნახე-ვარ-წილი“, II).

ჩაიძვან-ს ჩაცვივდება, ჩავლენ. გაუმორდეთ აქაურობას, სჯობს ჩაიციყარნეთ ბარადა („ახრი და გრძობა“, 3).

ჩაიძვან-ს ჩაიხილება, გაიხილება. ხმელს წიფელს წასვლია სიციცხლის ნიშანწყალი: სამი ტოტილა შერჩენია შუა წელს ქვევით, ზედა ტანი მოტეხილა და ხევში ჩაჩახტულა, გახიდულა („ხმელი წიფელი“).

ჩაიძვან-ს ჩაიყეცება, ჩაიჩოქებს, ჩაწევა. საწყალი დედაჩემი ცდილობდა აღგობას, წამოიწევა ხოლმე, მაგრამ ისევე ჩაიხვევოდა მუხლებში, დაეცემოდა და გაგორდებოდა („შელის ნუკრის ნაამბობი“, V); უბად მუხლი მოეკეცეთა, ჩაიხვიო, თვალბეზე ხელი მიიფარა (ვარ.) („შეყვარებული“, I).

ჩაიძვან-ს ჩაიყუწავს. (თაგეებს) მარცვლები სულ ერთიანად დაეხრათ, ჩაეკმსათ თიკვიცა („ცრუპენტ. აღმზრდ.“ ნაწ. II, თ. III).

ჩაიძვან-ს დაეკილი, ჩაიფული. ხმლის ან ხანჯრისაგან ჩაეფული (ვარ.) („ხვესურის თავი“).

ჩაიძვან-ს იგივეა, რაც დაეკნის. „არ გაუტევთ მაგას ცოცხალ, ხვესურეთში ქვე ფეხს აღარ დავადგმევიანებთ... ჩაეკნის“ („სტენები“, სენა ხვესურეთში).

ჩაიძვან-ს ჩაიყუწავს, ჩაქრის, ჩაეპავს. აქ: დაწვენს, მიწასთან გაასწორებს. წვიმდა, ელავდა, ღვარები მთის ფერღოებზე დიოდენ, ჩავლით ჩაიყუწავს ბალახი, დაბლა, ხეებში ხვიოდენ („ხის ბეჭი“).

ჩაიძვან-ს ჩაილი ზვინი. მთაში ქერის ძნაც გალენა, „ჩაილი“ (ჩალის ძირები) ააგო („ფშაველი და...“, III). 2. ჩაილიხვარი, ყვითელი. „შენს კი ბიჭობას ჩალად არ ვიყიდი, აი, ჩალად, მაგ ჩალა ცხენზევითაც მალე ჩამოგახდენ“ („ფშაველები“, — შენამც).

ჩაიძვან-ს იგივეა, რაც ჩალა-ბუჩი. მზეთუნახავის ნახეცა უშენოდ ჩალა-ბზე არი. უშენოდ დღე მიბნელებდა, შენგნით კი ღამე დღე არი („* * * ხლდა...“).

ჩალა-ბუჩი (ფიგურ.) უმნიშვნელო, უვარგისი, არარა. „შენი ამაგი ამაგობს, სხვისა კი ჩალა-ბუჩია?“ („ნადირთა პატრონი“).

ჩალა-პალა იგივეა, რაც ჩალა-ბუჩი. (ვარ.) („ცოლი ანუ...“).

ჩალაღამ-ს ჩარეკავს; ჩადენის. (ზვიადურმა) ბევრს ქისტს მოაქრა მარჯვენა, უდროდ საფლავში ჩალალა („სტრასა“, I).

ჩალასა: ტყვეები დაბუზვილები წყნან წყლის პირას, ჩალასა („ივ. კოტორ. ამბავი“, V) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ქალასა.

ჩალა-ჩადუნა ჩალა და ჩადუნა. (წყარონი) ჩალა-ჩადუნას პირს კბანენ ტურფანი, გასახარონი („ხის ბექი“).

ჩალთო „თასმა მოწელილი“ (ვუა). მოქნილი, დამუშავებული ტყავის თასმა. რაიბული ამზადებდა საპალნის ასაკიდებელს წნელებს... ჩალთობებს კპობდა დუმით („ფშაველი და...“, IX).

ჩამბაღმავს („სკენები“, — ფშავლ. ცხოვრ.) ბექდვის შეცდომაა, იხ. ჩამაილევს.

ჩამბაღმავმა-ბ იხ. ჩამოეტევაბა. აღარ დადგება, ვით წყალი, თუ თათრებს ჩამეტია (ვარ.) („გოგოთურ და აფშინა“); „ის ქორი იქნება, დაო, აქაც დავალის ისი, — ინდოურებს ჩამასტევებიყო ძოლანის სამა, კინაღართ ინდოური გამტაცა“ („სამობოა მოთხრ.“, — სტუმრები).

ჩამბაშრმა-ბ: საგონი ჩამაეყრება ბა საფიქრალი გაუნდება, ფიქრი შეიპყრობს. ჩამამეყარა საგონი, გულ რაიმ დამჩა სხვაზედა („ჩანაწერები“).

ჩამბიგღმა-ს: ამბავს ჩამაიგდებს რაიმე ამბავს მოჰყვება. „ამბ-ჩემმა... ჩამაიგდის ძველი ლაშქრობის ამბავი“ (ვარ.) („პაასი და...“).

ჩამბიღმა-ს: დღე-ერთ ჩამაიღლევს დაიგვიანებს, ბევრ დროს დაკარგავს. „არა, ბევრს კი იწველებს, ბევრს ეცდება და იმობაში ჩამაიღლევს დღე-ერთა“ („სკენები“, — ფშავლ. ცხოვრ., I); „თქვენ ერთმანეთის ქელვაში და ცემა-ტყევაში ჩამოგიღევათ დღე-ერთი“ („სკენა მთაში“).

ჩამბილი იხ. § 18.

ჩამბიძენა-ს: მუხლში ქარს ჩამაიყენებს ძალიან სწრაფად ფელის. (ლურჯავ) მუხლში ქარს ჩამაიყენებ, დაემსგავსები ნიავსა („ლურჯას“).

ჩამბიძენა-ს: მუცელს თავზე ჩამაიცივამს სმა-ჭამას გადაყვება. „კაცმა იქამდი როგორ უნდა გაიმეტოს თავისი თავი, რო მუცელი თავზე ჩამაიცივას და ისითა დავიდოდეს?“ („ფშაველები“, — შენამც).

ჩამბიძენა-ს ზემოდან ქვემოთ ჩამოსახებს. (სერგაიულმა) აფხუშოს ჩამაიძახა: „ლუხუმენ ვინა ხართ შინაო?“ („ჩანაწერები“).

ჩამბიწმება იხ. § 21.

ჩამბიძენა-ს ჩამოიწმება, გრძელ და მსხვილ ნაწნავებს დაიწმება. ფანდურო, ცოლი მითხრევე ყელილიანი ქალი; ჩამოჭდეს კერას პირსა, ჩამაიჭმენოს თმანიო („ფშაველი დედაკაცის მღვობარება...“).

ჩამბიხრი-ს: მუხლთ არ ჩამაიხრის იხ. ჩამოიხრის. „მთელი დღე თუნდა მუხლთ არ ჩამაიხრის, მავსად არაფერია“ („ფშაველები“, — შენამც).

ჩამბიძენა-ს იხ. ჩამაეტევაბა.

ჩამბიღმა-ბ ენაცვლება, მოუკვდება (იტყვიან მოფერებისას). „ქურსიკა როგორ არი? ჩამაუღნი ი ბეჩავსა, ძალიან დაბერდაა?“ („ფშაველები“ — შენამც); (თამარი) უბრალო საუბრის დროს სიტყვის თავზედ ატანდა: „ვაჰმე, გენაცულე“, „ვაჰმე ჩამოვიღნი“, „შენამც დასუღრავე თამარსა...“ („შობაბექდილებანი“, III).

ჩამბაღლმით იხ. § 24.

ჩამბაღლმით: მტრისად კვალში ჩამდგარი მტრისათვის ხამაგიეროს მიზღვისათვის მზად მყოფი. ფშაველნიც ამას სჩადიან, მტრისად ჩამდგარი კვალშია. „დროა ქისტების დარბევის“, — ხმა გავარდება ხალხშია („გალაშქრება...“). ალღოში ჩამდგარი ვითარებაში ვარკვეული. ჩვენ იმით ვართ ბედნიერი, რომ ჩვენს ბატონებს ალღოში ჩამდგრები ვყვევივართ („რამე-რუმე მთისა“).

ჩამწერი ჩამოიარე, ჩამოდი. „რალას მეძახი შორითა, აჟ, ჩემთან ჩამეყრეთ“ („ეთერი“, IX).

ჩამოალ იხ. § 18.

ჩამოახლან-ს ჩამოიყვანს, ჩამოსვამს. „რალაზე მღონებ, ბიქო?“—უთხრა ჩალხოს დედამ, როცა ჩალხო ჩამოახლანს ცხენიდან („უძმოს-ძმა“, II); „შენს კაი ბაქობას ჩალად არ ვიყიდი, აი, ჩალად, მაგ ჩალა ცხენზეითაც მალე ჩამოგახდენ“ („ფშავლები“, — შენამც).

ჩამომბლარულ-ი ნამტირალევი, ცრემლის კვალდაჩნეული. აღარ მწადიან ტანჭულ სიმართლის ჩამომბლარული სახელად ვიციან („ვიწყები, გარსა ცეცხლი მარტყინა“).

ჩამომბლარულ-ჩამოკაწრულ-ი ჩამომბლარული და ჩამოკაწრული. აჟ: ზვავის კვალდაჩნეული. სხვად ხევსურეთი ისევე ისეა, როგორც უწინ გინახავთ: უფრო ჩამომბლარულ-ჩამოკაწრული და ჩამოსაცოდავებულია ამ ყინვა-თოვლისაგან („ხევსურეთი“).

ჩამომბლამიდი-ი ჩამოფხრეწილი. (ფიგურ.) გენაცვალოსთ ჩემი ჩამომბლამიდი თაე-პირი („თ. რაზიკაშვილისადმი“).

ჩამომწყვებინა-: დედლებზე ჩამომოგწყვებინა დედლებში ამოგჩივებია. „ეჰ, შენც ერთი, დედლებზე ჩამომოგწყვებინა. სულ სამილა დედალია და რალა ვაკრუხო, კაცო!“ — სთქვა სალომემ (*** „ოლაი...“).

ჩამომღაპრისშება (საუბრ.) (დავრის-შვით) ჩამოვლა. მე და თორღვას სიმამაცე მხოლოდ ორწყალს ზევითა მრისხანებს, ხოლო ქვემოზე მისსა ჩამოდავრისშება ცოტა „იავაშ-იავაშით“ ვიცით ხოლმე („რამე-რუმე მისისა“).

ჩამომ-ს-ღბამ-ს ზემოდან მოუყვება და წუდება, თავდება (ხევი, გორი...). (შდრ. ჩასდგამს, მისდგამს, გამოსდგამს, მოსდგამს). სახლის უკან ჩამოსდგამს გვერდა, იმაზედ პატარა რუ მოსდევს („შობაბექდ.“, I); „აგერ, გახხედე პირდაპირ, ძირს რო ჩამოსდგამს გორი“ („სისხლის ძიება“, VI).

ჩამომბამებ-ს შემოუტევს, დაებობება (ზემოთ მყოფი). სთქვენს მტერს, რომ

ქეთევანა წივილ-კივილს ასტებს, თუ ქორი „ჩამოეტი“ და ქათამი ვასტაცა („სურათები“).

ჩამომ-ს: კვირა ჩამოეკვირა გავა, გათავდება. ოქტომბრის ერთი კვირა რო ჩამოედა, კარახელანთ ფაციფუცი შეუდგათ („ფშაველი და... IX“).

ჩამომიშლი-ს: ამინი ჩამოივლის ნატვრა აუსრულდება. „დმერთო, ყოელად შემძლებლო, მაქციე მეც კლდედ“—წარმოსთქვა იოთამმა ხელაყრობით. სწორედ ამ დროს ჩამოიარა „ამინმა“, იოთამი კლდედ იქცა („როგორ გაჩნდენ ბუები...“, IV).

ჩამომიპანტურება-ს (დაცინ.) ჩამოიკიდება, ჩამოიკონწილდება, (შდრ. ჩამოიკანტურება). „შე ხეპრევე შენა... რა ხელსა ჰყრი მაგ მზითვის ლანგარს, რომ ჩამოიკანტურებია კედელზედ?“ („მზითვის ლანგარი“).

ჩამომიპანტურება-ს იგივეა, რაც ჩამოიკანტურება. (შდრ. ჩამოიკანტურებული, აიკანტურება). (კურდღელს) ჩემი იარაღიც უკვე აუღია, თოფი და სასწრაფო მხარზე გადაუკიდია, ჩემი ხანჯალიც წელზე ჩამოუკანტურებია („კურდღელი“, II).

ჩამომილიდი იხ. § 13.

ჩამომიშლება-: ტანით ჩამოიშლება ძალიან შეეშინდება, მუხლი მოეჭრება შიშისაგან. „პატარა ნისლიც რო ენახო, ჩამოეშლები ტანითა, ვაი თუ სეტყვა მოვიდეს, ყელი გამოჭრას დანითა“ („გველის-შეამელი“, III).

ჩამომიძაბვინ-ს ჩამოიჭიმება. (ფიგურ.) მაგრამა ცალი ღრუბელი შავად გაჩნდება ცაზედ, ჩამოიძაბვის მიწაზე, დაეხურება თავზედა (ვარ.) („სტ.-მასპ.“).

ჩამომიხრის-: მუხლთ არ ჩამოიხრის არ დაიხვეწება. ის ეგრე ადვილად არ „ჩამოიხრია მუხლთ“... ყველგან საქმეს აკეთებდა („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმრები).

ჩამომანტურება-ი უშნოდ დაკიდებული, ჩამოიკონწილებული. ოროლი რევილოვერი იქით და აქეთ წელზე, ხმალი და ხანჯალი; ორი რევილოვერიც ცხენის ტახტაზე, ერთი ხმალიც კიდევ იქვე რე-

ვოლერების გვერდით მოსჩანდა ჩამო-
კანქურებული („სოფლის სურათე-
ბი“, VI).

ჩამო-3-ლალბავ-ს ჩამორეკავს. (კარგი
ყმა) მზედ იდგეს ხევსურეთისა, უხვად
შუქს ჩამოკლალედეს („კაი ყმა“).

ჩამომწაზრულ-ი იგივეა, რაც და-
წყაზრული. მაჩვენეთ, თქვენი კირიბე,
ქართველთა მიწა-წყალია, ჩამომწყაზ-
რულსა მთა-ბარსა რომ ვერ ჰშორდება
თვალთა („სიზმარი სასოწარკვეთილისა“).
ჩამომწყაზრულობა: ქალისაგან
ფშველი, გარდა ამ „თვალდახატულო-
ბისა“, „ჩამომწყაზრულობისა“... და სხვ.,
თხოულობს სხვაგვარ ღირსებათა („ფშ-
ველი დედაკაცის მდგომარეობა...“).

ჩამომკონილ-ი ცხიმჩამოცხებული,
ცხიმჩამოსმული, აქ: ჩამოსველებული-
(ალი) გადაივარცხნის ქოჩორსა, ჩამომო-
ხილსა ნამისა („დაუსრ. კენესა“).

ჩამომრეშულ-ი ჩამოვარდნილი, ჩამო-
ტყორცნილი, ჩამოსროლილი. თვალები—
მთვარი მომწყდარი, წყვილიდში გამო-
რეული, წელია დილის მზის სხივი ვარ-
ლებში ჩამორეული („ნატრია“).

ჩამოსადნობ-ი წყველთა: სასიკვდი-
ლი, ვასაქრობი. „ვიფიქრე: ე ჩამოსად-
ნობი, რას უწევარ ამაში?“ („ღარეჯა-
ნი“, I).

ჩამოსატრალ-ი თრევით ძირს ჩა-
მოსატანი, ჩამოსათრევი. (ღვთისოს) კავი
და საბელი ექირა ხელში და გარბოდა
თივის, ძნის ჩამოსათრელად („ფშველი
და...“, V).

ჩამოსულ-ი: სიტყვაში ჩამო-
სული ვინც სხვას სიტყვას უგონებს,
სიტყვის დამთმობი, გამგონე. „სხვასთან
რომ ვემდიდურობთ, ერთმანეთში ძალიან
მშვიდობიანად ვცხოვრობთ მე და ჩემი
მეზობელი. ისიც ვის კაი კაცობთ? რა-
საკვირველია, — იმისა, რადგან მე სიტყ-
ვაში ჩამოსული ვყვიარ“ („რამე-რუმე
მთისა“).

ჩამოსაღბ იხ. § 12.

ჩამოშდგება: ბაღლები ჩამ-
ოშდგება შეენაცვლებიან, შეცვლიან.
სამი წლის ყავლი გაგვივა, ჩამოვიდგე-

ბა ბაღლები („ძე. და ახალი ფშველ.
პოეზია“).

ჩამოშფაზარავ-ს მწყაზარს გაუხ-
დის, ჩამოლამაზებს, ჩამოუკობტავებს.
(წყარობეო, ადამიანებს) ჩამოშფაზ-
რავთ თვალ-პირსა, დაგვეციან კრებადა
(„სისხლის ძიება“, I).

ჩამოშქვეითება-ს ცხინიდან (ჯორი-
დან) ჩამოვა და ფეხით გაივლის. (პაპა)
წამდაუწუმ დუდუნებს: „მოკალ ჭორაი,
მოკალ ამ უღმერთომი“ და ჩამოუქვეით-
ებს („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

ჩამოშქანხანხან-ს ჩამოსძახებს. მოუ-
ლოდნელი ხმა ესმის, კაცის კვილი შო-
რითა, ჩამორბის, ჩამოუძახანებს კაცი
ახადის გორითა („ბახტრიონი“, IX).

ჩამოშქალღება: თვალები
ჩამოშქალღება მზედველობა წა-
ერთმევა. „უღროოდ დამაბერა შვილმა,
შვილებო, უღროოდ. ეს თვალები მაგის
გზის ცქერაში ჩამომიწყალდა“ („მოკ-
ვეთ.“ მოქმ. II, გამოს. II).

ჩამოშქაშო იხ. § 21.

ჩამოშატრულ-ი ჩამოშლილი, ჩა-
შორდებული. რამდენიმე ადგილას კიდევ
შეენიშნენ ნადირის ნავალი, იმ ღამინდე-
ლი კარგად ეტყობოდა შელის ჩლიქისა-
გან ჩამოქათრული მიწა („მონადირის ნა-
ამბობი“).

ჩამოშალულ-ი იხ. § 8.

ჩამო-3-შაშაშაშა-ს ეაშაშით ეხ-
მანება, ჩამოჰყვის (არწივი, ორბი...),
„ხომ არ შეგიყვარდა, ბიჭო?“ — ჩამო-
ეაშაშა მალდიან არწივმა („შეყვარე-
ბული“, III).

ჩამო-3-შრ-ის 1. წამოიღებს შთიდან
დაბლა (ზევი თივას, ძნას...). სამოკამ-
დე თოვა ააგო მთაში..., მაგრამ ისიც „და-
საგულო“, ისეთ ბინაზე დასაყენებელი,
რომ თოვლის ზევის არ „დაეღია“, არ
„ჩამოეყარა“, ე. ი. არ წამოვლო („ფშ-
ველი და...“, III). 2. ჩამოართმევს, აუკრ-
ძალავს. „თუ არ გეიამბობ, კვირიავ, ჩა-
მოგყრიო დროშის ქერასა“ („ბახტრიონი“, VII).

ჩამოშაშაშა-ი: მიწის ჩამო-
შაშაშაშა წყველთა: სასიკვდილი, მი-
წაში დასამარხავი. „ეგებ არა კეთილი ნა-

ხოსიმ შაენის მიწის ჩამოშაშლელმა“ („მოკვეთ“, მოქმ. I, გამოსვ. III).

ჩამოცმულ-ი: მუცელი თავზე აქვს ჩამოცმული სმა-ჰამას გადაუოლილია. „ძალიან ვალოთდა ხალხი, ძალიან, — მუცლები თავზე აქვ ჩამოცმული ეხლანდელს ხალხსა“ („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

ჩამოშაბაპ-ის ჩამოქიშავს, ჩამოიშვერს. (ხობობა) აღმატებულად გადმოჰხედა მელას, თანაც კისერი მოხდენით ჩამოძაბა („მელია-სერუფენია“, IV).

ჩამონაპაპილ-ი ჩამოკობავებული, მოლამაზებული. შაენი მოკვივდენ ღრუბელნი, კუპრითა ჰკუპრენ ხეებსა, ნაკადულთ ჩამოწყებილთა... (ვარ.) („ძალაქა ხამიკაური“).

ჩამონხდა ჩამოხსნა, ჩამოღება (ბარგისა). (პაპა) სულ მას ჰფიქრობს, შეხედეს ვინმე მგზავრი, რომ ბარგის ჩამოხდაში იშველიოს („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

ჩამონაშებბ ჩამოვა. „აბა, ჩამოხედით ცხენებთან, ცოტა ცხენებმაუ შეისვენონ, მოძიონ რაბა“ („ფშაველი და...“, VIII); ლელა ჩამოხდა ცხენიდან, ცხენი მიაბა ხეზედა („ბახტრიონი“, IX); ათასს და ორიათასს სათვალავი მალე აერევა, მალე ჩამოხდება ორზე“ (ვარ.) („პაპასი და...“). მუხლებზეთ ჩამოვხდე და წყველთა: მოკვდე. ემ მუხლებზეთ ჩამოვხდე, თუ ტყუილი გითხრა“ (ვარ.) („ჩახხო“, II).

ჩამონხადით იხ. ჩამოხდება.

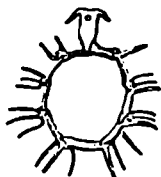
ჩამონაშაპ-ის მთლად ჩამოკრფის, აღარაფერს დატოვებს. „გან არ გიცნობთ, რა შეილებიცა ბძანდებით მინამ პატრონი იგემებს ხილებს, თქვენ ჩამოჰხონავთ და დასტოვებთ კაცს ცარიელს“ („ქუდოენი“).

ჩამუხად იხ. § 10, 18.

ჩამეჯღარ-ი: შალვარში ჩამეჯღარი ვისაც ზედა ტანსაცმელი შარვალში აქვს ჩაყრილი. (ბერიძეს) ჩოხა-ახლოხი დიდსა და განიერ შალვარში ჰქონდა ჩაყრილი, ანუ, როგორც ფშაველები ამბობენ, „შალვარში იყო ჩამეჯღარი“ („ბერიძე გაუტეხელი“).

ჩანახ-ი ჰურკველი ხისა (დაახლოებით რვა კილოგრამი). აღარსად პური გოდორში, აღარც ჩანახი ლობიო („ნახევარ-წიწილა“, I).

ჩანაშალ-ი წვეტიანრკინებიათი საუელე ძალისა (უკეთებენ ყელზე, რომ ძალმა ან მგელმა ვერ დააზიანოს). „ცხვის ძალი უნდა იყოს... ყელზე ჩანაშალი რომ აქვს, მეცხვარებს დაჰრჩებოდათ ნამდვილად“ („ძალმა ციკანი მოიგო“, I).

ჩანჩქარ-ი ჩანჩქერი. (გოდერძის) თვალთან, ვით კლდეზე ჩანჩქარი, ცრემლები ჩამოსდიოდა („თური“, XII).

ჩანჩხ-ი(?) იგივეა, რაც ჩანჩხრები. ისმის საზარო ხმა რამე, ჩანჩხზე ჩქაფუნის მდინარის („ბნელით“).

ჩანაშალი-ი იხ. პირებ-ჩაუღლილი. **ჩარბაშ-ი** „ერთგვარი ქერია, რომელსაც ოთხ-პირად ასხია მარცვლები“ (ა. შან). ყანავ, ქერი ხარ ჩართი, მზე მუა, თავსა დაგიხრის („ფშაველი დედა-კაცის მდგომარეობა...“); ჩართიანი: საქერეს ქერი მითესავ, ქერია ჩართიანი („გლეხის სიმღერა“).

ჩარდახ-ი 1. ციხე-ქვიტკირის ზედა სართული. ბენიამ, ნანაისძემა ჩარდახში ბანდნეს ჭლანნიო („ხეესურები“). 2. მელლოგინე, შშობიარე ქალებისათვის აწენებული ქოხი. საბუჩეს ჩარდახ აუგეთ, გააზღვიენტ ქალიო („ფშაველები“, — შენამე).

ჩა-პარმ-ის ჩააგდებს, ჩაისვრის, ჩატყორცნის. რამდენიც მოკლა, იმდენი ლეში ქალაში ჩაპრია („ივ. კოტორ. ამბავი“, VIII).

ჩარამ-ი მეოთხედი (შდრ. სასწორ-ჩარევი). გავიდა საათისა ჩარევი, რომ ქეჟა მომესმა („ჩემი შავარდენი“, III).

ჩარამაშ თიხის ჰურკველი, მომცრო ღოქი. მიყვარს ღუქანში მოსულის ამ-

ბის და ყოფნის კითხვა, ან ჩარეკით ან სტაქნით ღვინო-არაყის მიწვდაცა („ფშაველი ლოთის სიმღერა“).

ჩარმად ძველებური თოფა ერთგვარი. „თოფი თოფი სჯობს ხირიმი, მემჩ ჩარმა გვარშარული“ („მოკვეთი“ მოქმ. I, გამოსვ. II).

ჩასბამბაბა ბევის (მნიშვნ. 2) მაგიერ სახმარად. „მოკვეთი, სიკვდილი გირჩენავ, რა ხარ სიცრუის მთქმელად; აისხენ გველის-პირული, ღდაცთ გაღუგდე ცხემლად; ფარი — ქსლის ჩასაბეჭადი, ხირიმი—გაუღვან გარადა...“ („ალუღა...“, II).

ჩასბამბანარი-0 დასაფიქრებელი, საგულისხმო. „რამდენი კარგი, ჩასაგონარი ქართული მითხრა“ (ვარ.) („ჩაღხო“, II).

ჩასაფშაბაბა დასაფიქრებელი საფუარის გასაქოთებლად; ლუღის დასაყენებლად. იქვე არის ჩამწკრივებული კოდები ლუღის ჩასაფშებლად („ფშაველი“ — ძეღს).

ჩასმება დართვა, ტარზე ჩახვევა (მატულისა). მამის ძმით შირი არ უნდა, ფარტენათ უნდა ჩასთვარი („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა...“).

ჩასმა: კვეთილში ჩასმა „თუ გათხოვილი ქალი ქმარს დაიწუნებდა, ქმარი მას გაუშვებდა, ოღონდ სხვაზე გათხოვებას „უკვეთდა“, აუკრძალავდა ამ ჩვეულებას ჰქვია „კვეთილში ჩასმა“ (ვაჟა) („ფშაველი. ძე. სამართ.“).

ჩასწოვს იხ. § 14.

ჩაუღებება ჩაუყვება, ქვემოთენ გაუღებება (გზას). „უნდა ჩაუღებ სოფლებსა, ვიარო კარი-კარაო“ („ბახტრიონი“, III). რა წყალს ჩაუღებეს რა იღონოს, რა თაფში ქვა იხალოს. „აღარ ვიცი, საით წავიდე, აღარ ვიცი, რაღა ვქნა? რა წყალს ჩაუღებ?“ („როგორ გაჩნდენ ბუები...“, IV).

ჩაუღება-ს: წნელს ჩაუღებებს წნელს მოაბამს. „ხეს რო გამოსცხვირენ, შიგ წნელს ჩაუღებენ, მუშებენ ქორებს და, სადაც უნდ, იქ წაიტანენ“ („თიან. ფელეტ.“ — უკაცრავად). წილს ჩაუღებებს მოწილდ, მოწიარე გაუხლებდა, თავის წილს მოითხოვს. (მე და ჩემი ძმა)

მთა-ბარშიც წილს ჩავიღებთ, სოფელ გეზამთ ველარასა („ძე. და ახალი ფშაველი. პოეზ.“).

ჩაუშვარება ჩათვლება. კოქლმა მწვეკარმა რომ კურდღელი მოგობრუნოს, დაქვარაში ჩაუქვარდებაო („ფშაველი და...“, XI).

ჩაუშვამ-ს: უქმად ჩაუქვლევს ამაგს (შრომას...) უქმად ჩაუტარებს, არ დაუფანებს. „იმედი მაქვს, არ ჩაუქვლე უქმად შრომას ამ ჩემს კალმს“ („გაუბედავი სიყვარული“).

ჩაუშვამ-მოუშვამება-ს მოელაციება, მოფიქრება. „თქვენ ჩავასაფრებთ, მე გამოვიტყუებ, ვაუთამაშებ, ჩაუქვლემოუქვლემები ქედანას, შემოგაგდებთ ზედ და მაშინ თქვენ იცით, როგორ გაირჩებიო!“ („ამოღის ნათლება!“).

ჩაუშვამება-ს მოძრაობის უნარს დაკარავს სისუსტისაგან (ბევრი), დაუქვრდება (საქონელი). სუ ჩავიეყურდა საქონი, კუღით ვაყენებ ღთისასა, წაბლიც ეგრე გახდება, ისეთსა ვხედავ ღმინასა („ფშაველი და...“, XI).

ჩაუშვამება-ს: ყელს ჩაუშვამავს (ყელის ჩაშვამა) ცხიმთან საქმელს აქმევს. ერთი ძროხა გვეყავს, ნიშან ვეძახით, ...მას ვენაცეაღე: ტანთ და ფეხთ გვეცემეს და ჩავვიშვამავს ხანდახან ყელსა („მწუქმის სიმღერა“, — ერთი); ჭერ გუშინწინვე გაიგონებდით ბაღების სიმხიარულეს ბობოლას ჩამობძანებაზე და ყელის ჩაშვამაზე („სააღდგომოდ“).

ჩაუშვამები-ს ჩაუშვარდებათ, გზას შეუქვარენ. გინდ უქვენ მამეწიენით, გინდ ჩამისხედელი წინაო („ძე. და ახალი ფშაველი. პოეზია“).

ჩაუშვამ-ს: ხმას ჩაუქვლევს ხმას ჩაუხლებს. „სადა ხართ, კაცნო, აქამდის, ხმა ჩამიქვითა ძახილმა“ (ვარ.) („განგაში“).

ჩაუშვამ-ს: მუხლში ქარს ჩაუშვებებს სწრაფად წავა. (ცხენო), წადი, ტალო, ვის უტდი? მუხლში ჩაუშვი ქარიო! („დანაბარები“).

ჩაუშვამება-ს მჭიდროდ ჩაუყვავს

გოვრას დედამ... ლამაზად ჩაუქუქა საბაის მხრებში და ფეხებში („გოგრა“, V).
ჩაშაღმა-ბ ჩაუა; ჩაუხვენილება. ზედინ ვარსკვლავსაც არ ვგლოვობ, ჩახლდეს, თუ ჩამიხდებო (რას შემომღმეუი, მდინარეუ).

ჩაშაშარა-ბ ჩაუფხვის, ჩაუყრის ბურს (რძეში, ერბოში...), დედამ კი გამომიცხო კვერი, წმინდის ფქვილი მოლოლინანთვან ისესხა, „ჩამიხურა“ ერბოში და მაქაძა („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

ჩაშაღმა-ბ ჩაუხაფრდება. აგერ მოდის მეორე, მესამე, მეოთხე, — ყველანი თოფ-თარღიანები. იმათაც ისე ვეკითხები. კურდღელს უნდა ჩაუქდღო, ძახის თვითეული მათგანი („კურდღელი“, — საწყალი).

ჩაშარსხა-ბ (გადატ.) შეუმჩნევლს გახდის, მიმალავს. „ეხლა ხო პნახეთ, რო აო: ესტყუი“— გვითხრა ნიშნის მოგებით ღვინომ, ამ ერთის სიმართლით უნდოდა ელანდელი სიმტყუენე ჩაუფარცხა („საშობაო მოთხრა“, — სტუმრები).

ჩაშაშაშილ-ი ჩაეცულო, ჩანგრეული. დანგრეულია საყდარი, ჩაუშვილია სახლება („ეითხვა-პასუხი“).

ჩაშაშა-ბ ჩააქსოვებს, — ჩართავს. (ელიამ) მიფანტ-მოფანტა ნისლები, შიგ წვიმა ჩაქსო მტრელია („ბაყაყთა აქანყება“, III).

ჩაშაშალო ჩაქსოვილი, ჩართული. ნუ ექვობ, მაინც შენი ვარ, ვიდრე სულს ვლდავებ ტანჯულსა, მინამღე სამუღამოლა ჩემს შუბს ვერ პნახავ ჩასულსა; მაშინაც ვერ მომიშორებ შენს გულს და გონში ჩაქსულსა („შენდამი“).

ჩაშორღმა-ბ ჩაქოლავს. „თუ მართლა ცოცხალ ას სუმაბატაიე, თითო ვალ ავიტანათავ, გამაქრებხენათავ ეგენიე, ჩაქორღნეთავ!“ („წერილი ხეესურეთი-დამ“).

ჩაშლილ-მოშლილ-ი აშლილი, აუწყობელი; დანგრეული, დარღვიული. თოფი მაქვ ჩაშლილ-მოშლილი, ქაბრაქს უყუთებ ღისასა („ფშაველი და...“, XI); მანდ, დღეს რომ ყოჩაგებს ვხედავთ, — ციხე კოშკების ნანგრევთა, დარბაზთა,

ეკლესიათა ჩაშლილ-მოშლილთა რამდენთა, ძველს დროს ქალაქი ყოფილა („ნანგრევთა შორის“, III).

ჩაჩიპა-ბ ჩაფხვის. ქავთარმა ხელი პურს სტაცა, ჩაჩიქა ნიორ-წყალშია („ღამშეული“).

ჩაჩარჩარ-ი ჩურჩულით ჩალაპარაკება. (ლილას) ემწარვის ანგელოზისგან რქებზე დაკრული სანთელი და ჩაჩურჩური ყურშია: „იყურთხოს შენი გამზრდელი!“ („ლილა და კვირისა“, III).

ჩაჩაბტულა („ხმელი წიფელი“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ჩაჩაბტულა (იხ. ჩაჩაბტება).

ჩაბიშაღმა-ბ ციალით, კამკამით ჩაივლის. წყარომ რა ეს სთქვა, ატირდა, ცრემლი აფრქვია ანკარა; ჩაიცილავედა შამებში თვალცრემლიანი, პატარა („ანა-ბულბული“, III).

ჩა-ბ-ცხობა-ბ ჩააქრავს, ჩადებს ცომს ცეცხლში (კეცში...) გამოსაცხობად. დედამ კეცები გადმოიღო და სახველიოდ ხატში წასაღები ერთში ხშიანი და პატარა კვერები ჩასცხო და ორი „კეცალი“ („საშობაო მოთხრა“, — სტუმრები).

ჩაბხობა ცომის ჩაქვრა, ჩადება ცეცხლში (კეცში...) გამოსაცხობად. შამანდუხი იმ დროს მივიდა სამაქანკლოდ, როცა დარეჯანს კეცი გადმოღებული ჰქონდა და პურის „ჩაქობას“, ჩაქვრას აპირებდა („დარეჯანი“, I).

ჩაბღმა-ბ ჩავა. ზედის ვარსკვლავსაც არ ვგლოვობ, ჩახლდეს, თუ ჩამიხდებო (რას შემომღმეუი, მდინარეუ). ბაღახი ჩახლდება ბალახი გახმება, ფოთოლი დასცივავა. ბალახნი ყვავილებითურა ჩახლენ, მიჰბარდენ მიწასა („აზრი და გრძობა“, 2).

ჩა-ბ-ხეღმა-ბ ჩასცქერის, ჩახჩერება, ჩაჭურვებს. „(ზოგი) ჩაბხედავს დინჯად არაყიანს ყანწს და ციკასავით ენით ტუჩებს ილოკს“ („უძმოს-ძმა“, II).

ჩაბაღმა-ბ ჩაჭრილი, საიდანაც მეორე (ქვედა) მხარე მოჩანს, გახვრებილი. იმას ხელში ეჭირა ოქროთ დაფერილი... ორს ალაგას ხმლით გაჭრილი, „ჩახეღვებული“, ლუდიანი თასი („აფხუ-შობა“).

ჩახტ-ი „დიდი გროვა შეშისა“ (ვაჟ); გროვა, ხროვა. შენთვის დაკლულის ცხვარ-ძროხის დიდი ჩახტები დგებათ („დიდი თამარი“); არაფერია ჩემთვის წელთა სვლა, ქვეყნიურ მონათ გახლავარ ჩახტი (თარგმ.) („ქაჩი“, ნაწ. II).

ჩა-ჰ-ხუი-ს ხულით, ხმაურით ჩადის. მთვარე ცას შემოსწყრობია, წყალი ჩა-ხუის შორადა („მთათ ძილი“).

ჩახჩახ-ი ჩაქჩაქი. რა ხეირი დაეყრებოდა ქვებზე, რიყეზე ჩახჩახით (ვარ.) („ოპ, რა კარგი ხარ...“).

ჩემ-ი: ჩემს გულად ჩემთვის. ჩემი აზრით. „შენც ყვაილი ხარ, გულსუნდავ, ყვაილი გაზაფხულისა, უფლის მადლმა, ჩემს გულად კი, იქნება სხვისთვის ეკლის ბურჭი იყო“ („მოკვეთ“.. მოქმ. V. გამოსვ. II). ჩემს კირს დიდი ამბავი ბევრსაც არ ვინაღვლი „ჩემს კირს, თუ არ შამამისომ (ცხენზე), განა თავისი ცხენი არა მყავს“ („მოკვეთ“, მოქმ. II, გამოსვ. V). ჩემს ძმას უამბო (გომამბო) იხ. უამბობს. ჩემო შაქო იტყვიან ნიშნის მოგებით: ეგრე მოგიხდება ახია შენზე ივაც შენი „აი, ვენაცვალე იმ მაისჩემის სალოცავსა, რო ღვთისოს ერგო ეგ დიდი თევზი; ჩემო შაქო, ეგ არი თქვენზე ახი!“ („საშობაო მოთხარ“, — სტუმრები). ჩემთ ძმათ ცხონებამ დაფიცვა: ჩემი მიცვალებული ძმების ღვნეამი „რად გიყვირო, ფშაველ-ხევსურნო, იქნებ მიწუნებთ ქალობით? ჩემთ ძმათ ცხონებამ, გარგებდით, ჩვენთა სალოცავთ წყალობით!“ („ბახტრიონი“, VIII). ჩემს გონებულა იხ. გონებულა. მე ჩემად ჩამდათვად. ყველა მუხლი განაჩენისა სასარგებლოა ფრიად და, მე ჩემად, ვისურვებ, აღსრულებამი მოეყვანოს მ. კოსტანტინე სემიჩის („ერთი კვირა ხევსურეთში“); თუ ვინმე მშოიერად დიდის, მე რა ვუშველო ჩემად? („ექსპროპრიატორის სიმღერა“).

ჩემად იხ. § 26.

ჩემამ: („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა...“) ბეჭდვის შეცდომა, იხ. ჩემნაო.

ჩემდ იხ. § 26.

ჩემთავმამამდარო მიმართავენ შეზარალებისა და მოფერებისას: შენი ჭირიმე, ვენაცვალე. „სადიურები ხართ, სადიურები. თქვე ჩემთავმამეკდრებო...“ („შობაბეკლ“ IV).

ჩემნაო მოფერებით მიმართავენ ასე: ჩემო კარგო, ჩემო საყვარელო. ნუ წახვალ, შენი ჭირიმე. არ გათენდება ჩე-რაო... რა მწყემს-მუშები არა გყავ. რა გეჩქარება, ჩემნაო?! („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა...“).

ჩემობა ჩემი ახლობლები და შთამომავლობა, ჩემი მოდგმა, თესლი. „ასე ამუარდეს (წუთისოფლიდ:მ) ჩემობა, ჩემი თესლ-ჭილაგი, თუ ამას იქით კიდევ რამ დაეშავო!“ („ფშაველების ძველი სამართალი“...).

ჩემობილ-ი ჩემიანი, ჩემი ნათესავი. „ღმერთმა ჩემობილი ნურავინ გაროს ადამიანის სისხლში“ („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

ჩემშარ-ი ჩემნაირი, ჩემი მსგავსი. „მე რა ვსთქვა? უნდა კაცობა ბაქურმა დაიკვეთოს... ჩემფერების სიცოცხლე სამარებ დაილეკოს“ („ბაქური“).

ჩერჩებო: „ქულაჯაზე ნუ მასხამ ღვი-ნოს, ჩერჩებო!“ („ჩხიკვათა ქორწილი“) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: ჩურჩებო.

ჩეპარნი იხ. § 16.

ჩენ-ი: ჩენის კბილისა ჩენი კბილა, ჩენი ტოლი. „ეინც ჩენის კბილისა აღმონდება, იმას ჩაქვიდებთ ბრჯელებს“ („მუტელა“, VII).

ჩენითა იხ. § 27.

ჩენშარ-ი ჩენნაირი, ჩენი მსგავსი. ლამაზის ერის ლამაზმა ქცევამ ერებს ჩენფერებს მადლი მოჰფინა („არჩილუ-რი“); „ეგ სუყველა მართალია, შენი ჭირიმე, ბატონო, მაგრამ რა უნდა ჰქნას ჩენფერმა გლეხმა და მემრე შთის კაც-მა?“ („ფშავეის ხევიდამ“, — სოფ. ჩარ-გალი).

ჩეშულაბრ იხ. § 28.

ჩვიჩვირ-ი ივავა, რაც ჩორბო (ვარ.) („სახალწლო სიმღერა“).

ჩიეე, ხტრჩიეეეე ცხვრის (თხის) გასარეკი შეძახილი. ციხელმა საღამოზე

ჩვეულებრივად გაუმძღვარა დარბაისელი ვაცი ცხვრებსა, თავადაც თავის წოწლო-კინა ქედით გაჰყვა თავის საწყემსოს და გაურილა: „ჩიეე, ნტრეეე!“ („ცრუ-პენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. III).

ჩიმა „წინდის მსგავსი ფეხსაცმელი, რომელსაც დღესაც იცვამენ თუშები და, ჩითახ ეძახიან“ (ვაუ). („ფიქრები ევე-ფხისტყაოსნის“ შესახებ, — სქოლიო).

ჩიპა (—ბაცბ. ჩაკო „სკამი“) სამფე-ხა სკამი. მკითხავე სამფეხა ჩიკაზე იქდა („მუეულა“, X).

ჩილბ სანთლის, კელაპტრის პატრუქი, ხანთლის გული. არჩალამაც დაუწყო რას-დაც ძებნა ახალუხის მარცხენა უბეში და ამოიღო იმანაც სანთლის ნაქერი, ზედ ჩილა ჰქონდა დახვეული („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმრები).

ჩინჩხალბ ცინცხალი, ნაპერწყალი. „დამენაძლიე, ვადმოვებტე, ზეით—მენა, ძიარს—შენა, ნეგზურს ხელი წამოგიელო, დადგეს ცეცხლის ჩინჩხელა“ („ფშავე-ლი და...“, XI).

ჩინჩხპარ-ი ხის ხმელი და წერილი ტოტები, კიწაწი. გოგრა... ტყის პირებში ჰკრეფდა ჩინჩხვარებს, უწყობდა თავის ორმტკაველა ციგაზე და გამოსწევდა ში-ნისკენ („გოგრა“, IV).

ჩინჩხილბა-ს ჩინჩხალს, ნაპერწყ-ლებს იხვრის. „ერთიან მოვიდა დიდის ბურთის ოდენა რამ, დაეცა დაბლა..., სულ ჩინჩხილებდა, წინწელს ისროდა“ (ვარ.) („პაპასი და...“).

ჩიორბ სამამლე ვარია (საბა). მოვი-კითხე ჩემი მამალი — კუბლირი. მე რომ თავი დავეანებე, მამინ ჩიორა იყო („მო-გონება“).

ჩირმხ-ი (სპარ. ჩირალ) იკვარი“ (ვა-უა). „ჩირებ ან ჩრაქვი არა გაქვისთა, დაო?“ („საშობაო მოთხრ.“, — სტუმ-რები).

ჩირთ-ი ხემცენარის ახლად გამსკდა-რი კვირტი. (შთა) ვახაფხულს ნატრობს ძალიან, როგორც ცხონებას მწირია. ჩირ-თი რომ იქაც მიაღწევს, ვისთვის რა გა-საკვირია?! („პირველი ვახაფხულის სუ-რაათები...“).

ჩირთი-შურთი-ი ფართი-ფურთი, უშ-ნო ფაცა-ფუცი. დღევანდელს ჩირთი-ფურთებსა დაარქვეს ჰეკა და გონება („იე. კოტორ. ამბავი“, I).

ჩირჩილ-ი ჩრჩილი. ეხლანდელი მო-ხელე ჩირჩილივითა ჰხრავს და ჰლრდნის სოფელს („ძვ. და ახალი ფშაველ. პოე-ზია“).

ჩიძილბ აბრეშუმის თავშალი, ლეჩა-ქი. (ალაზამ ზვიადაურს) ააქრა ნიშნად, სახსოვრად სამი ბალანი პირითა, ჩიქი-ლის ტრტში შეხვია ბროლის თითებით თლილთა („სტ.-მასპ.“, VII). ჩიქი-ლი ან-ი შერცხვენილი, სახელგატეხი-ლი. „ფშავეში როგორღა მოალის დიაცა ჩიქილიანი?“ („ბაბტრიონი“, XVI).

ჩიძილამოზღილ-ი სახელგატეხილი, ნამუხახბილი. „მთელი კახეთი ქცეულა ჩიქილამოზღილ ქალადა“ („ბაბტრი-ონი“, III).

ჩიძილ-ხელსხმც-ი ჩიქილა და ხელ-სახოცი. ვაზად მომავალი ფშაველის დე-დაკაცი რო დინახოთ, თავის დღეში ვერ იტყვიოთ, თუ ის მართლა დედაკაცია, მი-

ნამ არ მოვიახლოვდება და იმის „ჩიქილ-ხელსახოს“ (თავ-ჩიჩმაგას ეძახიან დამცირებთათვის) არ დაინახავ, იმის კაბას და „სარტყელ-გულისპირსა“ („ფშაველები“ — გზალ).

ჩიჩმა-ნი ერთი ციციქვა, ერთი ბეწვა (ხორცი). „(ჩიხვი) თუ გინდა ეხლავ გავიყოთ, როგორც ამხანავთ, ორადა, ჩიჩქიც არ მინდა მე მეტი, გავინაწილოთ სწორად“ („სტ.-მასპ.“, II).

ჩიხბაშრ-ნი (— გეზმ. Zeighaus რუს. шайханы-ის მეშვე.) „იარაღის საწყობი“ (ვაჟა). ჩიხაურის კედელი შეიდანს აღმოსავლეთით ჰსაზღვრავდა („დროშა“, IV).

ჩიხბბ უხვირო, უვარგისი საკლავი (ციკანი, ბატკანი...). „სადა ეს ამოღენა ხარჯი გავწიეთ, ერთი ჩიხბატ (ციკანი) ზედ დავადვით შაბათის სანათლად“ („ფშაველი და...“, XI).

ჩინან იხ. § 7.

ჩობანო-ხანიშო („თან. ფელტ.“, — მართალია) ბექლვის შეცდომაა, იხ. ჩაბანო-ხანიშო.

ჩობბხ-ნი ჩობბახი, თავმოკაუჭებული კომბალი. ხელში უპყრია საწყალს ჩობბახი (თარგმ.) („ორლ. ქალი“, პროლოგი).

ჩონჩონრიპ-ნი ჩლიქგაუპობელი, მრგვალჩლიქიანი პირუტყვის (ცხენი, ჭორი, ვირი...) განავალი. საესეა ჩენი ქვეყანა აფიკერ-პომპოლიკითა. იმათ ის გვარგეს, — აგვიესეს კარ-კური ჩონჩონრიკითა („სიმღერა“, — რამდენი).

ჩონჩხმბ-ნი წვეტიანი კლდეები. შორს სამ აუშველდა ნადირი, ხშირის ჩონჩხების ძირშია („მთათ ძილი“).

ჩორბ-ნი ცხვირი, დარუნჩი, ტუჩი. კანდილს ხომ იხარბი ჰქონდა დაშვებული, გაბუტული იყო მძივის გამო, რომელიც ფაელომ ქაში ჩაუგდო (თარგმ.) („მზითვის ლანგარა“).

ჩოშჩმ ცალი მუხლის მიწაზე დაბქენით (ასე დაქდებოდნენ ხოლმე, როცა ვინმეს საპატივცემლოდ თასს მიართმევდნენ). წინ უხის ჩოქზე დასტური, შავს ლულს უმატებს თასშია („წილის ყრა“).

ჩოღღო ოღრო-ჩოღრო, ცული (გზა). (შერეს) ჩოღროს გზას მოუნათებდენ ქაჩნი კბილების ალითა („ეთერი“, XI).

ჩოხისძველა ძველი, დაგლეჯილი ჩოხა. თქვენ ტანთ ქურქები მოისხით, მე ჩოხისძველაც გამხადეთ („მიკვლევა“).

ჩრბმ-ნი „არყის ქერქი, რომელსაც მთის ხალხი სანთლად ხმარობს“ (ვაჟა) (შდრ. ჩირხხი). „ჩირბ ან ჩრბქი არა გაქვისთა, დაო?“ („სამობაო მოთხრ.“, — სტუდენტები).

ჩრდილო 1. „მზეს მოფარებული ადგილი, გრილი, ჩერო“ (გლ.). (სარდიონი) იქვე ისაძილებდა და იქვე წაიძინებდა ჩრდილ ქვეშ („ქუდოვანი“). 2. ტყიანი ფერდობი, მწვარის საპირისპირო მხარე. ყორან-მთის გადასახედში ხარმა დაიწყო ღრიალი; სუ დაძრა ჩრდილი, გორ-გური; დააწყებინა ზრიალი („მონადირე“, III); პირ-მზითები, ანუ მზეარეები მალე შრება, იქ მალე იღებს თოვლს, ხოლო „ჩრდილებში“ ზოგ ადგილას აპრილის ნახევარშიც ძლივს შევა გუთან („ფშაველი და...“, V).

ჩრდილო იგივეა, რაც ჩრდილი (მნიშვნ. I). მთებს ჩრდილოები წამოეყენათ, თითო-ორილას ხის გრილი გრძლად გაწოლილიყო („ტრედები“).

ჩრდილოით იხ. § 27.

ჩულ-ნი ტყავის ბუდე (იარაღისა). ბოწახის ქალაზე მიდიოდნენ მხარზე თოფგადაკიდებულები. თოფები მაჩვის ჩულებში ეხსდათ („ფშაველი და...“, III). ჩულნიანი: შემოეყუდა კარებში ბიძაჩემი და თან ჩულიანი თოფი შე-

მოიყოლა („მოგონება“); ჩუღუშით: თოფი ვიშიშელე ჩუღუშით, ახლო მიუჭე ქშენითა („მონადირე“, III).

ხ-ჩაზბნ-ის ერჩოლება, ბურჩნის, თავით უბიძგებს. (ხბო) სჩურგნიდა თავს ცურში, თან კუდს აცანცარებდა (*** „ოლაყ...“).

ჩაზბნ-ი ჩურჩული. ნისლებმა იწყეს მოღნა, მოღვა მათ კრება სრულია. ჩურჩურით ეუბნებიან: „ნუ გაიტყდება გულია“ („ილაბუზის სიმღერა“).

ჩაზბნ-აშბაშბ-ი ჩურჩული და კურკური. ყვავილთ ასტეხეს, რა იგი ნახეს. ჩურჩურ-კურკური („პირიშე“).

ჩაზბნ-ი ოღნავი მოძრაობა. „დასკეხნებს ღერღერაი-ღ“ (ცხენები) არ იქმენ ჩუჩუნს“ („სენა მთაში“).

ჩაზბნ-ის ოღნავი მოძრაობს. აქ: საქმიანობს. არცრის უსაქმო არა ვარ, მუდამ ეკოწიწობ, ვჩუჩუნებ („სიმღერა“, — არც-რა).

ჩაზბ-ი „ხმაურობა“ (ვაჟა). ხომ არ აყრილან ფშაველნი, ჩქამ რო არ ისმის ხალხისა? („ბაბტრონი“, II).

ჩაზბ-ი-ჩაზბ-ი ჩამი-ჩუმი. არც ასაშენებელი მასალის ჩქამი-ჩქუმი ისმის შენების დროს და არც დარღვევის ჩხრიალგრილი („ფიქრიანი“).

ჩაზბ-ის ხმაურობს, ხმინაობს. გული აღარ სძგერს ძველებრივ აღარც რო ჩქამობს ნალარა („ივ. კოტორ. ამბავი“, I).

ჩაზბ-ი ჩაფუნი, ჩაფა-ჩქუფი. (ყლის ქალი) შეივლის შავსა ქანჩახებს, გალიულს წყალთა ქაფითა, ბენეს ღლეიშეს მოეფარება სიბის კარების ჩქაფითა („ღაუსარ. კვენსა“). ჩქაფ-ჩქაფ-ი და ქვეით კობტა ტალღებიანსა ჩქაფ-ჩქაფი გააქვს იმ ილტოს წყალსა („თეთრო გიორგი...“, II).

ჩაზბ ჩაფუნი, თქრიალი. ხელი და ფეხი შამეკრა, სისხლი ჩამომდის ჩქერითა („სიზმარი სასოწარკვეთილისა“).

ჩაზბ წყალში მოძრაობის ხმა, — ჩაფუნი. სიკვილიმ თქვა: „ზღვიდამ წამოვედ, ზღვა ჩქაფით შამოვიარე“ („ჩანაწერები“).

ჩაზბ-ჩაზბ-ი ჩაფუნი, სითხეში ჩაზარდნის ხმა. ბაყაყებამც, ტრედების

მხრის ლაპლაპზე, სანაოზე გამოსულებ. მა, წყალში ჩქაფა-ჩქლუფი გადიდეს და ხმა გაკმინდეს („ტრედები“).

ჩაზბ-ი იგივეა, რაც ჩქერა. შენს თვალთ ვენაცვლე, დედაო, ცრემლს რო ჩამოაქე ჩქრიალი (ვარ.) („ფშაველი ჭარისკაცის წერილი“).

ჩაზბ ყრუ, გაურკვეველი, ბუნდოვანი ხმა. „ჩქრო რაიმ მამედინა, მითამ აღარც კრუსუნსა ჰგვანდა, აღარც ცნავილს“ („სურათი ფშავლის სიბერები-და“).

ჩაზბ-ბოძირ-ი ჩქროლება (ხმაურობა) და ბოფირი (იხ.). მაგრამ თუ ნახეს ქართელი მართალი, ქართლის ტომისა, აღიძვრის ჩქროლება-ბოფირი ამ ყვავილების შორისა („უიღბლო იღბლიანი“, X).

ჩაზბ-ი ჩხარა-ჩხური. ქვეით გაისმა ლოდებზე მგზავრის ხმლის ბუნის ჩხარაო („ბაბტრონი“, III); ამ დროს გაისმა კლდიდანა წყრომა და ჭაქვის ჩხარანი („მთათა ერთობა“).

ჩაზბ, ჩაზბ-ი ჩხარა-ჩხური, რახარუხი. ყოყმანობს, წინ სელას ვერ ჰბედავს ლეის ბელადი გრძნეული: წინათ ესმა ქვის ჩხერა, ნახა წინწელი სრული („გიგლია“, IV); ღვარები... მოაგორებდენ ლოდებსა, ისმის დგანდგარი, ჩხერანი („ხის ბეჭი“, I).

ჩაზბ-ის, ჩაზბ-ის ურქენს, რქით ერჩოლება; ჩხლეტს, გმერს. ხარს ვგვარა ნიალალარს, რქით მიწასა ეჩხვერ, ებუბუნებ („სიმღერა“, — არც-რა); (ირმებს თივა) ეჩხვერათ, ებულრანავათ, მემრე ნავარდი შეეწნათ („ნადირთა პატრონი“); ხმლები დატეხეს ცემითა, ხანჯრებით სჩხვერავდიანო („ფშაველი და...“, XI); მაშინ კარგია კაი ყმა, რა ბრძოლის ველზედ ჰქროლავდეს; ხმლით ჰცემდეს, თოფით ესროდეს, შუბის წვერითა ჰჩხვერავდეს („რამე-რუმე მთისა“).

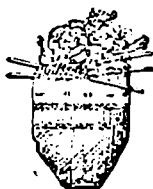
ჩაზბ „ჩქენა“ (ვაჟა); ჩხლეტა. წინათ მტანჯველი ხარისა ეხლა იტანჯვის თავადა... და იქაც ხარის ჩხვერისგან დღევს ჩამოჰლევს შავადა („ხარისთვის უდიერი“).

ს-ჩხვლუპ-ს სჩხვლუტს. ჩვენც გავი-
გონეთ... მაგრამ კი ბალღები სჩხვლუკ-
ლენ ჯოხებსა და აფარებლენ თვალებზე
ზოგი ქულს, ზოგი ჩოხებსა („ივ. კოტორ.
ამბავი“, VI).

ჩხვლუპაბ-ჩუჩხუნ-ი ჩხვლუტა და ჩუჩ-
ხუნი. ბროლიას დაუწყეს ჩხვლუკა-ჩუჩ-
ხუნი და ისე ძლივს ააყენეს ჩემმა ამბა-
ნაგებმა მწავის კვალში დაყუნთებული
(„საშობაო მოთხრ.“ — ნადირობა).

ჩხიპპინებ-ს „ჩხიო, ჩხიო-ს იძა-
ხის (ჩხიკვი)“ (გლ.). ჩხიკვი კი მალა,
ხის ტოტზე დაფარფატებდა და უგემუ-
რად ჩხიკვინებდა („მგელი“).

ჩხირ-წინდა ჩხირები და წინდა, სკ-
სოვი. ხელში ჩხირ-წინდა გეკირა, ზედ
ოქროს შიბი აძეო („ფშაველი დედაკა-
ცის მდგომარეობა...“). ჩ ხ ი რ წ ი ნ დ ი -
ა ნ ი: ბევრის ქალისა გაეწირე კალთა
ჩხირწინდიანი („ფშაველები“ — ძველს).

ჩალაპა-ჩხლუპ-ი ფხაკა-ფხუკი.
(მგლებს) შეეშინდათ და გაფთხნენ. ერთი

მა: ცის ტატანი ცის ტატნობი.
„პორიზონტს ეძახის ხალხი“ (ვაჟა). და-
ვინახე, რომ ცოტა ხნის შემდეგ ცის
ტატანზე იმისი ყურშია, წითელნაგად-
მოგლებული, ედგა პატრონს გვერდით
(„შელის ნუჯის ნაამბობი“, III).

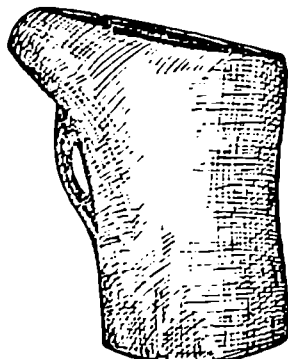
ცაბაურთობა მთავარანგელოზის ხა-
ტობა სოფ. ცაბაურთაში (უკანაფშავში).
(ჩალხომ) ერთხელ, ცაბაურთობას, ფე-
ხიც კი მოიტეხა („უძმოს-ძმა“, II).

ცალ-ი: ცალი გვერდი ნახევა-
რი, ერთი მხარე. სიბერე სიკვდილის ცა-
ლი გვერდია („დღეს ვიცინი“). (ვინ-
მეს) ცალი და ანათალი იხ.
ანათალი.

მეორეს გაურბოდა, ჭაგინებში ჩხლაკა-
ჩხლუკი ისმოდა და თან თოვლის კრია-
ლი („ამოდის, ნათლება!“).

ჩხრამილ-ი (ხევის) წყალში ასვრე-
მილი ხალი (ქუმელი), — ქუმელის ფაფა.
„პურ მაილიდიან, ვლეკიდი, ვლეკიდი, ვერ
გავლეკიდი... ჩვენის ჩხრეკილისთანა არა
იქნების, თავისთავად გაილეკებისო“ („ნა-
კევისები“, II).

ჩხუტ-ი მომცრო კასრი (იყენებენ
ლუღის ჩასახმელად, რძის შესადღვე-
ბად...). ლუღი ცივი იყო, გახურებულს

ქვებსა ჰყრიდენ ლუდიან ჩხუტში, ტაგან-
ში და იმით ათბობდენ („საშობაო
მოთხრ.“, — ხატობა).

8

ცალარქა ცალარქიანი, რქამოტეხილი.
მოუვლელი და ნავდები ზმუის ცალარქა
ხარია („მამას ელიან ბალღები“, I).

ცალარქ ერთი მხრით. გულს ცალ-
კერძა ჰკლავს მტრის ჭაჭრი. მეორით —
სატრფოს ტრფიალი (*** „გულში...“).

ცარგვალ-ი ცა. უნდა დაიქცეს სამ-
ყარო, გაწყდეს ცარგელისა ძალია („გიგ-
ლია“, V).

ცაშიითი იხ. § 20.

ცა-ხმელ-ი ცა და ხმელეთი, სამყა-
რო. ვლოცულობ ნამდვილ ქართველ
ქალს ცა-ხმელთ მფლობელთან ერთად
(„დარო ზურაბიშვილს“); ცა-ხმელთა და-
ქცევას ჰგვანდა, ისეთი ისმის გრიალი
(„გველის-მკამელი“, X).

ცდა ოში, ბრძოლა. თქვენთან ძალ-
ღურად სიციცხლეს სიკვდილი მიჯობს
ცდაშია („ქეიფი“); ბებერი ქეთხავს
უშიშა აღუღას ამბავს ცდისასა („აღუ-
და...“, II).

სმრად აღმაცერად, გვერდზე. ხელი
მიეპყრო შუბლზედა, თავი გადგდო ცე-
რადა („ეთერი“, III). საქმე ცე-
რად წავა იხ. წავა.

ცეცხლ-ი: ცეცხლის ანგელო-
ზი იგივეა, რაც ბაცალიგოს ჭვარი. ვე-
ნაცეცხლ... ბაცალიგოს ჭვარს, ცეცხ-
ლის ანგელოზს, პირქუშს („რამე-რუმე
მთისა“).

ცეცხლ-სმბუბ ელვა-ქუხილი და
ხეტყვა. მუნით ჩამოწვეს ღრუბელი, გა-
ჩნდეს ცეცხლ-სეტყვა ხშირია („ამი-
რანი“).

ცინბ-ი უჭეი, სხივები, ციმციმი. ცია-
გი გადმოსწოლია დაბლა ხეობას მთლად-
მა („ხის ბეჭი“, VII).

ცივ-ი: ცივი გროში ძალიან
მცივრე საზღაური. ესა მშურს შენთვის,
სხვას ყველას ვეისოფენი ცივის გროშითა
„მთავრო, ბევრმა გიმღერა“).

ცივოფლად უქნარს, ზარბაცი. „არა
სცხვენინან ხახას, ი ცივოფლას, რას აე-
თებს და არ უშოვნის პურს, საითაც იქ-
ნება?“ („სურათი ფშავლის ცხოვრები-
დამ“).

ცივ-ცივად ჰაერში აყვანით, ხელით.
მომხევივინ და-ძმები და ცივ-ცივად გა-
მიტაცეს სახლში („მოგონება“).

ციოთ იხ. § 27.

ცილ-მპაღბ ხე, რომელსაც ცილა და
ქერქი შემომალი აქვს, — მერქნის გუ-
ლი. უტურმა სახლი ააგო ცილა-მპა-
ღის მუხისა („ძვ. და ახალი ფშავლ.
პოეზია“).

ცინაღ-ი ცალ ფიხზე ხტუნვა. წინ
მიუძღვება წიწილა ცინკალით, გადაფრე-
ნითა (ვარ.) („ნახევარ-წიწილა“).

ცინბაღბ „ცხვირის ცემინება“ (ვა-
ჟა). „(მამა-შენი) წაიყვანე და მოშორე-
ბით, რო ცინბაღბა არავის გაეგონა, ბოს-
ტანში რო პანტა გიდგათ, იმაზე დაუბი“
„ცრუბენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. IV).

ცირცაღ-ი (Sorbus caucasigena)
აღბიური ზოლის ხე-მცენარეა, აქვს წი-
თელი, მჟავრე ნაყოფი, რომელსაც დამზ-
რანს, ყინვანაკრავს ჰამენ. ჩემ წინ ერთი
ცირცელი იდგა („პატარა მწყემსის ფიქ-
რები“).

ციხბა იხ. § 28.

ციხბხა იხ. § 28.

ციხბნის-ი ციური, ცაში მყოფი. აქ:
მზე. მერმე ილიდოს ზვიადი ციხბნისი
ქვეყანაზედა! („მზე და ვარსკვლავე-
ბი“, I).

ციცა კატა. „(ზოგი) ჩაახედავს ღინ-
ჯად არაყინის ყანწს და ციციასკით ენით
ტუჩებს ილოკს“ („უძმოს-ძმა“, II); (თა-
გვები) ციციის დაქერას ფიქრობენ, მძიმე
შაყარეს ჭარო; ციციას მიუსხდენ კარზე-
და: „ციცავ, გაგვიღე კარიო“ ციციამ კარი
არ გაუღო: „შაბათ-კვირის ძალიო“ („ჩა-
ნაწერები“). ციციის ტერფალი იანი
მაჟარი მჟარი (იხ.) რომელსაც კატის
ტერფი ახატია(?) „კაი ფასიც მიეც, ცი-
ცის ტერფალიანი მჟარი კარგია“ („მო-
კვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ. II).

ციხბგროზბა ხატობა; იმართებოდა
ციხბგორს, უკანაფშავში. „გამძლარი, გა-
ლოთებული ციხბგროზობით მოსიქეს ჩემ-
თან მოიდა ისი და კიდეც სხვა რაიმე ეტა-
ნა“ („დარეჩანი“, IV).

ციხბითა იხ. § 27.

ცილინბურ-ი: ცლინგურს უგ-
დებს იხ. უგდებს.

ცინბა: ცინებას მოიყვანს იხ.
მოიყვანს.

ცინობა 1. გრძნობა, გაგების უნარი,
ცნობიერება. „(ქორი) პირუტყვია, რამ-
დენჯერ შესციოდება ან მოჰმეოდება, მაგ-
რამ ვერას იტყვის, — უენპირია და იმით,
კაცს უნდა ჰქონდეს იმდენი ცნობა, შე-
ატყოს“ („პაპას მსოფლიო ფიქრები“).

2. შენმა და ჩემმა ცნობაა
დაფიცვა: ჩენი ცნობის მაღლმა. „ემ
ჩემს ჰალარას დაენდე, შენმა და ჩემმა
ცნობაა!“ („სისხლის ძიება“, XII).

ცინობა-ნლობა იგივეა, რაც ცნობა-
ძმობა. „თუ გწამ ცნობა-ნლობის გამჩე-
ნი... აგრემც თავს შამოგეულები“ („ფშავ-
ლები“, — შენამც).

ცნობა-ძმობა ნაცნობობა და ძმობა, შეგობრობა. „შაიწყალოს ისინიც, ვისაც ჩვენთან ერთად პური უჭამია, ჩვენთან ცნობა-ძმობა ჰქონია, ყოფილან და დღეს აღარ არიან“ („ფშაველები“, — შენამც).

ცნობილ-ი ცნობიერების მქონე, გონიერი. „მითხარით, ნუ დამიმალავთ, ვინც კი კაცი ხართ ცნობილი“ („ბახტრიონი“, XII).

ცნობულმას ნაცნობია მისთვის, იცნობს. ბევრსა ვსცნობულობ ჯარშია წარსულის დროის გმირებსა („სიზმარი სასოწარკვეთილისა“).

ცოდვა: ცოდვა კეთილის აღლია ცოდვა კეთილის საზოგადოებად. მადლსა მსურს ცოდვა დაჩაგროს, ცოდვა კეთილის აღლია („ქებათა-ქება“, — იუდასავეთ).

ცოდვა-პირით გაპირვებით, წვალებით. ეუამბე ცოდვა-პირითა ნახული, განაგონარი („ნანგრეეთა შორის“, II); (საღირი) ცოდვა-პირით მოვიდოდა, მოჩოყავდა ქალაზედა („ჩანაწერები“).

ცოდვინან ცოდვის ჩამდენი, კაცის მკვლელი. ცოდვიანა, ქრისტიანის მკვლელი, პატრუარული იყო („ფშაველების ძველი სამართალი...“).

ცოდვილ-ი საწყალი, საცოდვო, უერგოლო. „განა ჩხუბით კი-შოემატება მაქულსა, ცოდვილნი?“ („დარეჯანი“, I).

ცოკლი-ცოკლი ნელ-ნელა იარე. „როცა გითხრა: „ახტი-დახტი, ბერო ბიძაო“, მაშინ ჩქარა მომყე, გამოიქეცი, და როცა გითხრა: „ცოკლი-ცოკლი, ბერო ბიძაე“, —ნელ-ნელა გამოაბიჯეო“ („ცრუ-პენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. II).

ცოკვა მოკლ-მოკლე ნაბიჯებით სიარული. „ზოგან ვაკეა, შაიძლება ჩქარა გავლა და ზოგან გვერდალი, კლდინი, თუ არა ცოკვით, არ გაივლებო“ („ცრუ-პენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. II).

ცოლპარბ-ი კარგი ცოლის ქმარი. ნეტამც ცოლყარგის დედასა, ქმრის სწორი ლამაზად დახვდება („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა...“).

ცოლ-შვილიც: „თუ ვის ვინ დასკრიბდა, ცოლ-შვილიც დაკრიბის ყმად

ხლებოლა“ („ხვესურის თავი“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ცოლ-შვილით.

ცობა უმი, შოუხარშავი. „მგელი სუცობას არა სკამსა, მაგრამ ბიჭობით კი ვერავინ სკობია“ („სცენები“ — ფშაველ. ცხოვრ., I).

ცობას იხ. § 24.

ცოფი: ცოფის ბალახი შხაშოანი ბალახი, ლენცოფა. „რა კირი გეცა, რა არი? ბალახ თუ სკამე ცოფისა“ („მონადირე“, II).

ცოცხალთა იხ. § 28.

ცრემლად იხ. § 26.

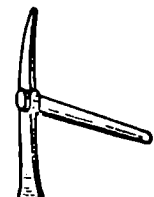
ცრემლ-ი: ბალღა დაიწყო ტირილი, ცრემლი დახეთქა თვალებში („ადამიანი“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ცრემლმა.

ცრინბა „სურღო“ (ვუა). „ცრინბა შეეკარ, შეებაკიქე, შეესა ძალსა გადაეკიღე, შევი ძალე ხიდს გაეარდა, ცრინბა წყალში ჩამიეარდა“ („ფშაველების ამოღ-მორჩმ.“).

ცულე უეარგისი, ბეჩავი, ლაჩარო. კარგის ქმრის ცოლი ტირიდა: „აღარ მაშეა შინაო“ ...იცინის ცუდაის ცოლი: „გამაქეცეა წინაო“ („გმირის იღუპილი...“).

ცულე იხ. § 1.

ცულ-პარჩ-ი წერაყინი, წერაქვი. აჩქამდა ახლა იწეინის ცულ-ქარჩი, რკინიგზის ადგილს ზომა დაუწყევს („ხვესურეთი“).

ცუნერპინან-ი ფუქსავატური. სად ია-ვარდის ოცნება, სად „ჩოთქ-არშინის“ წკრიალი? ... ათასგან ჩაძრომ-გაძრომა, ცხოვრება ტუნერუციანი (*** „ჩემ...“).

ცუნერპინან-ს ცუნდრუკობს, უწონოდ დახტის, ფუქსავატურად იქცევა. „სკუნ-ტრუკო, მხარაყულაობ ავარდნილს საქონეთო“ („ორი გმირი“, II).

ცუნან ციციქით ქვაბ, სუნან. (ეფემიამ) ფეხზე შემოყენებული დადგა გან-

ქინაში (ხაფანგი), როცა ბავშვებს აუხსნა... თუ როგორ შეძერებოდა თავი, როგორ დაუწყებდა ცუცნას ლებანს („სა-თავური“, II).

სუცუნ-ი ცუნცული. ჩვენი ტრედი ბატონის ეზოში მიფრინდა და დაიწყო ცუცუნი, მარცვლების კრეფა („ტრედები“).

საქლემ-ს თქლემს, ხელეპს (კატა ძალი). „ცქლიფეთ ეს ძალის სალაფაი, რადგან თქვენ ამის ღირსები ხართო!“ („კრიტიკა... ვართაგავასი“).

სამუნვა უშნო ღიმილი, ღრეკა. (დათვი) მივიდა, ისევ კერაზე დაუჭდა ქალს პირდაპირ და არშეიობის მსგავს ღიმილით, სახის „სქმუნეთ“ შესკეროდა („სახალწლო სიზმარი“).

სპრანბ-ი წვრილი, გამხდარი, სუსტი აგებულებისა. ტიროდენ ყუვილინი, ცქრანტნი, მილეულ-მიზნედილინი („ბერი-ძე გაუტეხელი“); მოკლა ცქრანტმა კაცმა ერთი დიდის ტანისა და სქელფაშვიანი კაცი („ტრედები“).

სხან-სხრილ-მანი ცხაეები და ცხრი-ლები. ცხაე-ცხრილებსა ქსოვის მართალი, სთლის ნიჩბებს, სჩორკნის კეხებსა („უიღბლო იღბლიანი“, III).

ს-სხან-ს: გულს მურს სცხებს დანადგლიანებს. მაგრამ შეენიშნე ერთი რამ, იმან გულსა მცხო მურია („ქებათა-ქება“, — იუდასავით).

სხამლა საქსოვი დაზგის იარაღია (ცხემლათი ზედა ექსოვება ქსელში). ავი-ლოთ მავალითად ქსლის იარაღი: გარა, სხემლა, საყვანელა ანუ კაჩაუნა, სახე-ჩაეი და სხვა („მცირე შენიშვნა“).

ს-ძაბბ-ს ჰიშავს, სწევს. ჩხიკვი კი-სერს სძაბადა, მაღლიდან დაბლა აკვირ-ლებოდა (ვარ.) („ოჰ, რა კარგი ხარ...“).

ძაბბა ჰიშავა, წევა. მოქუჩიდა წერო-

სხან-ი: ცხენის მარლი ქვა-მარლი. ლიტრა ცხენის მარლს ექვს შურზედ ნაკლებ ვერ იშოვნი („რამე-რუმე მთისა“).

სხანწიმი იხ. § 28.

სხანპარბ-ი კარგი ცხენის პატრონი (ზღრ. ცოლკარგი). ნეტამც ცხენკარგის დედასა, ჭარში წინდაწინ წადგება („ფშა-ველი დედაკაცის მდგომარეობა...“).

სხანს ზიმი: („აფხუშობა“) ბეჭდ-ვის შეცდომაა, იხ. ცხენწით.

სხანწიმი სწრაფი ჰენებით, ჭირი-თით. ერთმა პირქუშმა ვაჟაკმა ცხენ-ხეთქით ჩამაიარა („ჩანაწერები“); „საით მოსდინხართ, ფშაველებო, ცხენხეთქით, რიალითაო?“ („ბახტრიონი“, XVI).

სხპირბაზარილ-ი ცხვირგაშვერილი. (ვირმა) გაწყვიტა საბელი და გვერდზე ცხვირგაჭერილი გაიქცა დათეთან სახე-ლის მოსალოცად („დათვი“, — გამარჯ-ვებული, II).

სხპირბაზარილი („დათვი“ — გამარჯ-ვებული) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ცხვირ-გაჭერილი.

სხპირწინანი ზედ ცხვირწინიდან, ახლოდან. „მამაჩემმა იცოდა, იმ მამიჩე-მის ცხონებამ, ქორი რო ქათამს გაიტა-ტებდა თუნდ იმის ცხვირწინაით, ხელს არ აუქნელა“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ. II).

სხპრეზულა იხ. § 28.

სხორეზა ზიმი („ხეც. ქორწ.“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ცხვირეზაზეით. **სხორეზაზიმი** იხ. § 28.

სხრაპარლვა (*Plantago major*) მრავალძარღვა. (მტრედმა) ნისკარტით ცხრა-ქარღვა ბალახი მოიტანა და დაადო მწყერს თავზე („ტრედები“).

სხრომალე იხ. § 40.

d

საოთი მინდვრის პირთ გუნდად, ძაბვითა („მწვემისის სიმღერა“).

ძაბა-ძაბ-ი ზაგა-ზუგი. რამდენჯერ ცხოველურს ეინს აუვთროთოლებივარ,

ხელ-ფეხს თახთახი დაუწყია, გულს — ძაგა-ძუგი („ეკურღლეო“, — ის).

ძალ-ი ლარი (მშვილდისა), სიმი (ჩონგურისა). იძაბვის ძალი მშვილდისა, ავერ მოგორვენ დევები („კობალა“, III); შენს სადიდებლად მომართა ბევრმა ჩონგურის ძალები („მთვარეო, ბევრმა გიმღერა“).

ძალბამ-ს ხმლევს, ერევა. (კაი ყმა) იქ იდგეს ხმალ-ამოწვილი, საც ძალა აღმართს ჰვეალადეს, გაბეჩავებულს სი-მართლეს უსამართლობა სძალადეს („კაი ყმა“).

ძალღამდნარ-ი ძალაგამოლეული. გული დამილბა, დავდექი, ძალღამდნარს ღონე მელევის („სიზმარი სასოწარკვე-თილისა“).

ძალწინანს იხ. § 24.

ძალს... ძალს ამბობენ, როცა ორი ერთმანეთს შეეხებრებულის დახასიათება უნდათ. ძალს ქორი და ძალს ტრედი, იბრძოლეს, ერთი იქერდა, მეორე გახეყ-წყება სცილობდა („ტრედები“).

ძალუანისამ ასე მიმართავს ძალუა უმცროსს მოფერებით. „შენ არა გინდა, ძალუაისავე, იმ ძალის ჯაერს მე ამოვიყ-რი“, — ანუგეშა დარეჯანმა („დარე-ჯანი“, II).

ძალბ „რკინის გოგირდშევა მარბილი; რკინის აქასპი“ (გლ.); ხმარობენ ხალხბა-ვად. ქეცით გამოხრულის ვიერებით მოი-ტანეს საქონელი და იცით შერე რა სა-ქონელი? ძალა, კევი, ახალფერი, ლილა, ღილი, მძივი და სხვადასხვა („თან. ფელტ.“ — ვინც).

ძალთ იხ. § 8.

ძალთი იხ. § 8.

ძალთოდნენ-ი (—ძალთოდნი) (უპა-ტივც.) ძალიან ბევრი. „ძალთოდნი ბი-ძა-ბიძაშვილები ჰყენან და ერთმა.. ვერ გაიგო, სად არის ის კაცი“ („დარეჯა-ნი“, IV).

ძალლობა არასაკადრისი საქციე-ლი. ღვინო მასმე ბევრჯელა, როცა მწყუ-როდა წყალია, თუ ბოლოს ეამსა ძალლო-ბა შენაც არ მოიხმარია („თ. გიგლო ყა-რალაშვილს“); „ეს სულ შენის ძალლო-ბისა ხლება, შენ მიკლავ შეილს, შე ეშმა-

კის წილევრძო“ („მოკვეთ.“, მოქმ. IV, გამოსვ. VI).

ძახს-ს ძახავს, გრებს ჯარაზე. „ქა-ლი“ შენს საჩონხეს სძახს, სილაღე, და ცხარის ცრემლით იღვრება“ („გიგ-ლია“, I).

ძახნილ-ძახნილ-ი ერთმანეთისთვის გა-ძახება; ხშირი ძახილი. სოფელში ხმაუ-რობაა, ძახილ-ძახილი დიდია („გვე-ლის-შეამელი“, VII); ხეესურთ ვაეუბი აჩქროლდენ, დგას ლიქოკს ძახილ-ძახი-ლი („ძალიკა ხიმიკური“, II).

ძებრბ-ძებრ-ი ხშირი და ძლიერი ძე-რა. ჩემმა გულმა ფეთქა დაიწყო, მისი ძეგარა-ძეგური, ხმაურობა თითონ მევე კარგად მესმოდა („სივამ“, II).

ძეგვლამ: თვალები ს ძეგვლე-მა ქვეშევეშად ყურება, თვალების ცე-ცება. (ჩხიკვი) გაიძევრულად თვალების ძეგვლემით წარმოიდგენდა თავის თავს კრუხად და მოჰყვებოდა კრუშ-კრუშს („საწყალო ჩხიკვი“).

ძებრილ-ი გრიალი (ფიგურ.) გულს გაკვინდლებს შთაობრის დილის ნიავის ძებრიალი („მწყემსის სიმღერა“).

ძეგვლიზ-ი „თოფია“ (ვაჟა), ძველებუ-რი, კეთიანი თოფია. (ალუდამ მუცალს) თავით დაუდვა ხანჯარი, ზედ ეკრა სპი-ლის ძვალით, გულზედ ძეგვლივი დაადვა მკლავზედ ფრანგული ხმალი („ალუ-და...“, I).

ძეგვლიზ იხ. § 41.

ძელ-ი, ძელა ღიდი, სქელი შეშა, რო-მელსაც წვრილებს უმატებენ ხოლმე ცეცხლზე. გარეთ, ეზოში ღიდი ცეცხლი ენთო, გრძლად ძელა იყო გადებული, ზედ ცხრა თუ ათი კეცი მიეყუდებინათ („ფშაველი და...“, II); ცეცხლი ბუტბა-და. ჰქრებოდა, ალი კვდებოდა ძელზედა („ქართ. ქორწ.“, IV).

ძელვანში („სცენა მთაში“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ქელვანში.

ძენრი იხ. § 20.

ძეშლოზს იხ. § 41.

ძირ-ი მოღვაძე, ჩამომავლობა. „მე კვირია ვარ, მიტირე, თუშეთით მოსულ მზირია, თუმცა-ვი თქვენის წყლისა ვარ, ფშაური მიღვა ძირია“ („ბაბტრიონი“,

IX). ძირად ჩამომაჯობით. „მა-
თურელი ვარ ძირადა, სახელად მქვიან
კვირი“ („ბახტრიონი“, III).

ძირ-ბორჯინანად იგივეა, რაც ძირ-
ფოჩ(ვ)იანად. ახ, ნეტავი... თემურ-ლენ-
გის შეძლება მინც მოვეცა, რომ „თბი-
ლი ქალაქი“ კი არა, თვით „პეტრებუ-
ლიც“ ძირ-ბორჯიანად გადმოგვეტრიალე-
ბინა („რამე-რუმე მთისა“).

ძირით-ი ქვემოთა, ქვემოთ მყოფი.
ცხენების ნოქრევა-ბიბინით მტვერი ცას
მისწულა ძირითი („მწყეშის სიმღერა“).

ძირითა I. მამომოდან. იქნე, რამდე-
ნიც ვნებავს, მუშტი და წიხლი ძირითა
(ვარ.) („ქებათა-ქება“). 2. ქვედა „მო-
ბრძანდით, თქვენაც იხილეთ სახლის ძი-
რითა სართული“ („ახუნდი“, IV).

ძირმწარ-ი აქ: ცული, უსიამოვნო რამ.
ნელარ მაჩენოს უფალმა გულის საკლა-
ვი ძირმწარი („სიზმარი“).

ძირ-ფოჩ(ვ)ინანად ძირ-ფესვიანად.
„ამოვეარდი ძირ-ფოჩვიანად. აღარავინ
მრჩება, რომ ჩემი შესანდობარი და-
ლიოს“ („ცრუებერ. აღმზრდ.“, ნაწ. I,
თ. IV); (უფალი) ამომთხრის ძირ-ფოჩი-
ანად, საქმე წამივა ცულადა („ხის ბე-
ქი“, VII).

ძირშითს) იხ. § 29.

ძირხვეან (Arctium) ბალახოვანი მცე-
ნარეა, აღმოცენებამდე მკერივი და
გრძელი ტუბერი აქვს, რომელსაც ჰამენ-
ახლგაზრდა ღეროც იკმევა. აქვს წითე-
ლი უვაილები, რომლებიც გახშობის შემ-
დეგ ბიკეპივით ეკვრება ტანსაცმელს
და მისთ., — ოროვანდი. ბუნება... ხელ
გვაქცევს მიწად, მტერად და ნაცრად, სა-
დაც ღორი დინგით ძირხვენისა და ლუ-
სუნის ძირს დაუწყებს ჩიჩქნას სიმშვილის
დასაკმაყოფილებლად („ენა“).

ძის: ჩვენც ძის საქმეთა და ფიქრთა
განხილვა-დაკვირებას შეუდგეთ (ვარ.)
(„ჩალხო“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა:
მის.

ძლივ: ძლივ სადამე (სადამე)
ჯვიან, ძლივს სადამე, როდისღაც. ძლივ
სადამე აღსდგე მკერდითთა, საბარალოს
თა მქვიანო („ბარაგელი გაზაფხული“);
„(თოთთა) ვინახე... ძლივ სადამ ვიცანთ

მიხერა-მოხერაზედ, ტანშია“ („გველის-
მკამელი“, X).

ძმა: ძმათ მზემა ქალის მიერ
ძმების დაფიცვაა. „განდამც კაცი, ძმათ
მზემა, მე შამრცხებოდა ქვიშისა“ (ვარ.)
(„ორი გმირი“).

ძმა-ბიძაშვილ-მზ-ი ძმები და ბიძა-
შვილები. „არ გეყოფა განა, რაც ჩემი ძმა-
ბიძაშვილები გაქელიტე?“ („ეურდლე-
ლი“, — ის, II).

ძმბილამა დაფიცვაა: ძმობას გეფიცე-
ბი. გზას იკითხავ... გასწავლის, არა და
„და-ძმობამა ან ძმაილამა... არ ვიციო“,
თავიდან მოგიშორებს (ფშაველი ქალი)
(„ფშაველები“, — გზად); მე სუ მარტო
ვარ, ძმაილამა (ვარ.) („პატარა მწყემსი“).

ძმამამადარ-ი: ვინ ძმამეკედა-
რი ძმის დაფიცვაა: ძმა მომიკედეს,
თუ... „ვი-ვი-ვი, რა ყინჩი (ლამახი,
კარგი) რამ იყო, ლამაზად გაზდილი,
დამწყაზრულ თვალ-წარბნი, ფერად იღვ-
რებოდა, ვინ ძმამეკედარი ტყუოდეს“
(„ფშაველები“, — შენამც).

ძმა-მმარა (დაცინ) იგივეა, რაც წა-
წალი. „ნეტავ რად არ გამათხუებ, მამა-
ჩემო, ღვთისაგარო? განა ბატარაიდა ვარ,
ქალი ოცი წლისა ვარო, — თორო ძმა-
ქმარას შვირთავ, ქალ ისითა ჰკვისა ვა-
რო“ („ფშაველი და...“, V).

ძმა, ძმისწულაბი: („ალუდა...“, II)
ბექღვის შეცდომაა, უნდა: ძმა-ძმისწუ-
ლები.

ძმა-ძმისწულ-მზ-ი ძმა და ძმის შვი-
ლები. გაშეგებნენ ალუდას ძმა-ძმისწუ-
ლები სამნია (=ძმა და მისი ორი ვაჟი).
(„ალუდა...“, II).

ძმეულად ძმობილად, მშურად. „მისი
(ლუხუმისა) ველარა ვავიგეთ, იქნებ
თუშთ გაჰყვა წვეულად; ზეზვის დაქრა
ეწყინა, ძმობილს თან ჰყავდეს ძმეულად“
(„ბახტრიონი“, XVI).

ძმისადა იხ. § 26.

ძმისაჰ, ძმისაღ მოფერებითი მი-
მართვა ძმისადმი ან ძმად მისაჩნევი ვა-
ფისაღმი, — ძმაო. ბეჩაობით გაზრდილი
ვარ, ძმისავ („პატარა მწყემსის ფიქრე-
ბი“); ისეთი ვიყავ, ძმისაო, როგორც შა-

ვი კლდე, სალია („ფშაველის სიყვარული“).

ძმობა: ძმობის მადმა იგივეა, რაც ძმობაჲ. „იქითას პირში დაუგე (ხაფანგი), პირველს ვადმოსაჩენში, და ლამაზადაც დაუგე, ძმობის მადმა“ („სცენები“, — ფშ. ცხოვრ., I).

ძმობაჲ დაფიცვა: ძმობას გეფიცებო. „ძმობაჲ, ჭერ წარბი იმისთვის არავის შეურხევიას“ („იმედი რაზიკაული“).

ძმობასუ თუ ძმა ხარ, ძმობას გაფიცებ. სხვა მოსთქვამს: „ხმალი გამიტყდა, მათხოვეთ ვინმე, ძმობასა“ („ნანგრევათა შორის“, I).

ძმობილ-ი აქ: იგივეა, რაც ნაძმობი, წაწლი. იმათაც (ქალებსაც) აქვსთ საკუთარი ქირი და ლხინი, საკუთარი ღობილები და ძმობილები — წაწლები („ძე. და ახალი ფშაველების პოეზია“).

ძმობილბ (ცნინ.) აქ: ძმობილო. ივანეშაც სცა ნუგეში: „ნუ გეშინიან, ძმობილა...“ („იფ. კოტორ. ამბავი“, VI).

ძნა ძნის ძირი (ვუა), ძნის ზეინი. გა-მხარებ, ბარში რაც ძნა და თივა ქქონდა, ყაპირის, ნახსატების წოწლოცინა სარები და მათივე მსგავსი „ძნები“ აავო („ფშაველი და...“, III).

ძნელა (ცნინ.) ძნელი; მწარე. „პური მოგეშვიდა, მამაო“, — სიტყვას მეტყვიან ძნელასა („ლარიბის სიმღერა“).

ძნელად ძალიან, ძლიერ. ვაჰმე, რა ძნელად დაეწუხდი, აღმე ავხედავ გზასო („ფშაველი და...“, XI); აქ-ლა გავიგე, სამშობლო ტკბილი ყოფილა ძნელა-და („მთიელი ბავშვი ქალაქში“).

ძნელად ძალიან, ძლიერ. „ბაღ-ლები ავეგობიერდა, ხელ-ფეხ დავეიზრა ძნელად“ („ალუდა...“, VI); „ბევრს ნუ შეუბნებ, თუ ძმა ხარ, ნუ დამაღონე ძნელად“ („ეთერი“, III).

ძოლან, ძოლანის(ა) ამ ერთი ხნის წინათ. რად გვიწერებოდი ძოლანა, რად გვაწილებდი დათაო („ფშაველი და...“, XI); „ძოლანისაც მანდ ეგლო ი ქალბნელი, მატყლის კეკანი ქქონდეს“ („ფშაველები“, — შენამეც); „ძოლან... ცხვარშით მოსეეს, ხახაის სახთანისას ჩამოვიარე“, („სურათი ფშაველის ცხოვრებიდან“).

ძრბსუ განზრახვა. კვლავ გააბრთხი-ლონ მნახელი: იყოს კეთილის ძრახვი-თა („კაცი მართალი“, V).

ძრილდი იხ. § 4.

ძრინან იხ. § 4.

ძრიანდი იხ. § 4.

ძრიანდი იხ. § 4.

ძრიანდის იხ. § 4.

ძრიანდას იხ. § 4.

ძროხა ძროხის ღირებულების საზღა-ური. უჩივლა თინას ნათელმა სულიებთა-ნა პირადა და ორი ძროხა დაადვა ნა-ცემის გასაპირადა („ორი გმირი“).

ძროხაგშიანდი იხ. § 28.

ძუაგაყვევი-ბული. გზირი იოთამიცი შემოაქროლებს ხოლმე ეზოში თაყის ძუაგაყველი და გაცეული ცხენს (ვარ.) („სოფლის სურათები“).

ძღვრობა-ღღე ძღვენის, მოსაკითხის მიტანის ღღე. ახალწლის დილა გათენ-და, — ძღვრობა-ღღედ არის ცნობილი („მოგონება“, — დარბაზში).

6

წაბარახუნებ-ს (საუბრ.) უაზროდ იტყვის, წამოროშავს. „ლარათერი აბა-ღიათ, ბატონო, და რაღა გამოუართვით, რა გაუუყიდოთ!“ — წაბარახუნა ამ თავხედმა აღამიანმა („სოფლის სურათები“).

წაბივიდი: „რაკი ჩანგალი ქქონდა ხაფანგს, (მგელი) ვეღაროთ სად წაგი-ვიდი“ („სცენები“, ფშ. ცხოვრ., II)

ბექდვის შედრომა, უნდა: წაგივიდოდა. **წაღილზე,** წაღინზე მოწადინებისთა-ნავე, მონღომებისთაანვე. „აი, ემ ქედებ-ში, წაღინზე მოკლავდი ირემს“ („შო-ბის წინა-ღამე ტყეში“); „კაცი ამბობს, წაღინზე ვხოცი ნაღირსო“ (იქვე).

წანსმინ-ს: გულზე მური (ნახ-შირი) წაესმის (ფიგურ.) დადარ-

დიანდება, დანაღვლიანდება. შეჩერდა თუმის ლაშქარი, გულზე წავსო სიურია („ახტრიონი“, XIV); სიურმიდან საიჭიოსთან დამკვებებია კავშირი, მიტომ შდის ცრემლი უშრობი, გულზე წამესო ნახშირი („სიურმიდან საიჭიოსთან“).

წამხირება-ს წაზეტება, წათრევა. „ბუთლიას ბრალიც კია, — რა უნდოდა, წავხირებულეყავ შინა“ („გასამართლ. ჩიბუხი“, II).

წამ-ს: საქმე წორზე წავა საქმე ხასურველად წარიმართება, ხასურველ შედეგს მოიტანს. საქმე მიანიც წორზე არ წავიდა, არ აღმოიფხვრა ბოროტ-მოქმედება („სოფლის სურათები“). (ვ. ს. ი. მ.) საქმე ცერად წავა საქმე ცუდად წაუვა, წაუხდება. „არ იცი, რომ შენი საქმეც დღეიდან წავა ცერად?!“ („სტ.-მასპ.“, V). საქმე კოკლად წავა საქმე ცუდად წავა, გაქირდება. კოკლად წავა საქმე, თუ ცხოვრების წყაროები არ გამოვძებნე („ზ. კიკინაძისადმი“).

წამიძინოდი იხ. § 84.

წამიხურნოდი იხ. § 84.

წამწოდი იხ. § 34.

წამწამებამიხამი (აწმუ: წაწყდება) წაწყდომოდით, გადაყაროდით. იქნება ნაღირობა კიდევ გაგვეგროძო, რომ სახათბლოდ ერტს მწავეს არ წაწყვეტბიყავით („სამობაო მოთხრ.“, — ნაღირობა).

წამხირებულეყავ იხ. წაზეტება.

წამინან-ს წაიღებს. „ხეს რო გამოსცხვირვენ. შივ წნელს ჩაუღებენ. მაუბმენ ჭორებს და, სადაც უნდ, იქ წაიტანენ“ („თიან. ფელეტ.“, — უკაცრავად).

წამიბჰვი-ს I. წამილაპარაკებს, თავისთვის იტყვის. დედაჩემს ძილი არ მოუვიდოდა. უციღლა კერის პირას გარანდებული და წაიტყოდა მალ-მალე: „ნეტა რად დაიგვიანა, წყალში კი არ დაიჩხოს საცოდავი კაცი?!“ („ხოლერამ მიშველა“, I). // დაუფიქრებლად იტყვის. (დელაკაი) წაიტყვის უგავანს სიტყვასა მოუფიქრელი, ცეტიან („გოგოთურ და აფშინა“, II).

წამიბჰნებ-ს წაილაპარაკებს. „ბოლო ვნახთო, რა იქნება...“ — წაიბჰნა თავისთვის მოხუცმა სოსიკამ („სოფლის სურათები“).

წამიბჰვიბჰვებ-ს კაფიას (იხ.) იტყვის, წაიბღერებს. მერცხალამ გაიგონა მამასახლისის ჩივილი და ლექსით უბასუხა, „წაიკაფიავა“, როგორც ფშავლები იტყვიან სოლმე („ფშავლების ცხოვრებ. დამ“).

წამიბჰვებ-ს წაიღებს (ბევრს). „აჰა, წაიბვენ აბჯარნი, ცხენს ნუ დაუყრი თივისა“ („გოგოთურ და აფშინა“, IV).

წამბ „ქილაში ჩაღებული ყველის წვენი“ (ვაჟა), — წათხი. აქაურს მოხრაკულებსა წაქა მირჩვენავ, შრატია („მთიელი ბავშვი ქალაქში“).

წამ-ჰპარბ-ს: ხმას წაჰკრავს ხმას გაქმენდს. „ბაღლებო, ხმა წაჰკარი-თო, თორო მე ვიცი თქვენიო!“ („ბერლიხა“).

წალამ-ს წელავს, შიგანს უღებს. ხარს დაეკარ ქორბუდიანსა... და იმდროს, როცა ეწალავდი, სხვებმა წამართვეს... წაიღეს, ცრემლებს ველარა ვმალავდი („გოდება თანამედროვე წინასწარმეტყველისა“).

წალამ-ს: გზას წალდავს წალდით კაფავს, წალდით გზას მიიკვლევს; დაბრკოლებების გადალახვით წინ მიიწევს. გზას ეწალდავ ნარ-ეკლიანსა საშრომლად აბირებული („მარტო გამზარდა დედამა“).

წალიბ-ი: წალიკს გააბმენ იხ. გააბმენ.

წამიბინან-ს წამიიღებს. „ხუთის თუმნისავ ქამარ-ხანჯაროვ, უსულ თოფივ, უსულ წულანივ ჩემ ამხანივთ წამიბიტანესავ“ („წერილი ზევსურელიდამ“).

წამიბიტან მსაზ „წერილი ზევსურეთილდამ“ ბებღვის შეცდომაა, იხ. წამიბიტან.

წამამიღირა იხ. § 11.

წამბსბბანდ წამოსაღებად. „ათენგენობის სწორზე კი ჩამულთ სვის წამასატანად, გიგო!“ („სცენები“, — სცენა ზევსურეთში).

წამიერ „ერთ წამს“ (ა. შან.). დღე მიიწურა, მზე ჩაღის, დავიღამდება წამიერ („ცოლი ანუ...“ 1V).

წამოაპანბებულობა-ს იგივეა, რაც წა-არახუნებს. რომელმა გენერალმა რომელ კორესპონდენტს რა უთხრა, რომელმა უნტეროფიცერმა როდის რა წამოაპყანტურა („პოლიტიკური მსჯელობა“).

წამოთვი წამოთვი ძაღლის მოსახ-მობი შეძახილი. (დარეჯანმა) შეუტია ძაღ-ლებს: „წამოთე, წამოთეო, თქვე სამგლე-ებო!“ („დარეჯანი“, II); „წამოთეო! სად მეეხიარები, შე მუდრეგო!“ („სცენები“, სცენა I).

წამოიბაჰნი-ს წამოიბაჰებს, მოუფიქ-რებლად იტყვის; წამოილაპარაკებს. ხან-დახან გაკავრებული წამოიტიყვი რაღა-ცას და ბოლოს კი ენანობ („კლდე სალი“).

წამოლალაჰ-ს (ხევს.) გამოგზავნის. „მე ჩემებ სოფელებმ წამამლალეს შენ-თან“ („თიან. ფელტ.“ — უკაცრავად).

წამოიღოლი იხ. § 34.

წამო-ჰ-რემ-ს გამოურევს (საუბარ-ში). ისეთს რასმე წამოჰრევს, რომ, ქვის გულიც რო გედვას, უნდა იტირო, მეტი ღონე არ არის! („ფშაველი და...“, II).

წამოუნსომ-ს შემოსტყორცნის, ესვ-რის. ტრედი ენანში შეფრინდა. გლახმა კიგო წამოუსო, მაგრამ ააციღინა („ტრე-ლები“).

წამოფრინდება-ს წამოხტება, სწრა-ფად ადგება. „ერთიან წამოფრინდა ეს ძაღლი. დაუწყო რასმე ლაქუცი“ („ერთ-გული მეგობარი“, II).

წამოუბანბანდება-ს აყაყანდება. ამ კი-თხეაზე... წამოყატყატდა რამდენიმე ფშა-ველი: „ეგ სუყველა მართალია, შენი კირიმე. ბატონო“ („ფშავის ხეიღამ“).

წამოუბანბან-ს ასწევს, წამოსწევს, წა-მოყოფს (თავს). ბაღლებმა წამოყაყვეს თავები ლოგინიდან (*** „ოლატ...“).

წამოუბნებრამ-ს (საუბარ.) ყინებარეს (ყელს) გამოსჭრის, დაკლავს. „კუბლირა

უნდა წამოყენებროთ, ვერაფერი მამა-ლაო“ („მოგონება“).

წამოუბნებულობა-ს იგივეა, რაც წა-მოყუნებულობა. (ფიგურა.) ქვეა სულ ერთს ადგილს არის წამოყუნებულობა კალმიკების დემონთივთ („ფიქრები, მო-გონება და ოცნება“).

წამოუბნებულობა-ს წამოსკუპდება, წა-მოჭდება. დედაკაცებს მოეტანათ ტაბლე-ბი და წამოყუნებულობა-ს სასაფლაო-ზედ („ხმა მთიღამ“).

წამოუბნებულობა-ს წამოსკუპებული, დაცუცქებული. მელი ამ დროს ერთს სერზე იყო წამოყუნებულობა („ტრე-ლები“).

წამოშოლტაჰ-ს შოლტივით გადაიქ-ნევს, გადაწევს, დაწვენს (ხევს ქარს). ამოჯარდა საშინელი ქარი, წამოშოლტა ხეები და მიწას გააკრა („ოცნება“).

წამოშაჰ-ს წამოჰიშვა, წამოწევა. ზოგიერთი ყვავი კაკლის კენწეროდან თავის ქნევით და ქისრის წამოშაჰ-ით ისეთ „ყვავი-ყვავის“ დააყრიდა, მტერსა და მეზანათს მიწასთან გაასწორებდა („კა-კალი“).

წამოშაჰ-ს აქ: წამოჰიშვას. კაცებს კი თავის ლაბირინტიანი სახლ-კარები წამოშაჰ-ით! („ხევსურეთი“).

წამშა იხ. § 10, 13.

წამშელ იხ. § 10, 13.

წამ-უწე-ს წამლაუწე, ხშირად. სქედა, ეღაღდა წამ-უწე, წყალი თავს დამღის ღარითა („მონადირე“, II).

წამ-უწე-ს მომხმობი, ამომგდები. თავის წამწემელის წამწემდა მისი წესი და რქულია („ხის ბეჭი“, VI).

წამ-უწე-ს გახდილი, გაძრობილი. გველის წამწეარი ტყავი („ჩხიკეთა ქორწ.“).

წამ-უწე-ს რაც წახლა ან წახლდი-ნეს, წახლენილი, გაფუჭებული. წამ-უწე-ს ზღვევა თანა სღვეს და სესსს გაღახლა ვალისა („ერთი სიყვარულის ამბავი“).

წამ-უწე-ს „წარა-მარად“ (ვა-უა); უაზროდ. მოუფიქრებლად. იმის ხმა-მალა ქვითინმა კლდეც აატირა სალია, აბიჭებს წარა-უგონთა, მკედრისაკე ჰრე-

ბა თელავი („გიგოლა“, X); „წამოდი, გამეგრე, შე ბეჩაო, რად იცი წარა-უგონთ საუბარი?“ („შობაქელ“, I).

წარაშ-ი ზვეული კლდე. თავქვე მო-
რბინალთ ხევსურთა წინ კლდე დაუხე-
დათ წარაფი („სტ.-მასპ.“, XII); დასძი-
ნებოდა დეკებსაც, კლდის წარაფებში
ყურბოდენ („მთათა ერთობა“).

წარბაღალურბლვილ-ი ზავწარბებიანი
და მოღუშული. „არ ვიგოლებდი იმიერ
ჩემს ჭულურას და საბასა; ჩემს წარბ-
დალურბლვილს ივანეს, კარგა ხმარობდა
დანასა“ („ბაბტრიონი“, III).

წარბუღა „დინჯად“ (ვუა); წუნარად,
წესიერად. შამახედა თხისტაყიანი...; ამ-
ბავი ჰქითხა წარხედა („გმირის იდეა-
ლი...“).

წარტაშ-ი იგივეა, რაც ღართული.
მოსტეხა ცეცხლზე წართულს ფიჩხს ტო-
ტი და დააკეთა თვითონ წილები ხისა
 („საშობაო მოთხრ.“, — სტუმრები).

წარნიანნა იხ. § 40.

წარნიმამვ-ს: წინ წარნიმამვს
(ძვ.) გააქცევს და გამოევიდება. მტერს
წინ წარნიმამვს დიაცებრ, უკან იხედ-
დენ ველარა („ჩანაწერები“).

წარნიმამვანე: (სილამაზეს) ქალის
სახით წარმოადგენენ („ნიკიერი მწერა-
ლი“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: წარ-
მოადგენენ.

წარნიმამვანი-ს (ძვ.) დაატყვევებს.
დიო-ყმაწვილი წარნიმამვენეს, ნამკალი
დარჩა ტიალი („განგაში“).

წარნიმამვანად წასადებად. „(გიგომ) სვე
რამ შავგაბირ, იმის წასატანად წამავე-
ლი“ („სიენები“, — სიენა ბარში).

წარნიმამვანე ხელით წაუკა დეიკარ-
გება, წარნიმამვენე. „თუ მტერსაც პასუხს
არ გავსეგმთ, ასე თვით მეფეს ებარა,
სუყველას ხელით წაგვივა წყალ-მიწა
ჩვენი მკვებარა“ („პაოს და ქართლოს“).

წარნიმამვანე-მამამვანე-ი უწამაწური (სი-
ტყვა); ახდა-უბდა (საუბარი). „ქსომს და
ამბობს, ამბობს და ქსომს, ვინ იცის, რას
ამბობს: სუ წაუველ-მაუველთა“ („ფშავე-
ლები“ — შენამც).

წარნიმამვანი: თქერანი წაუკლენ
წულის ხეთქების ხმას გამოსცემს (კლდე).

წარა ლამაზია. წყულო, შენთ ზვირთთა
ლალნი ჩქერანი, გააფრთხელსა ტალ-
ლასა კლდეს რო წაუკლენ თქერანი“
 („არაგვს“).

წარნიმამვანე ხარბად ჰამას (ძოვას) და-
იწყებს. „მეც არ დავიწყებ ამ მწვანე
ხავსს, უთუოდ გემრიელი იქნება“, —
სთქვა ვირმა და წაუსო იმასაც („უძლე-
რი ვირი“, II).

წარნიმამვანი იხ. § 40.

წარნიმამვანი-ი „ქორწილი“ (ვუა). ვი-
რო, აღმართი, დაღმართი შანთვის არ
არი წარნიმამვანი („ფშაველი და...“, XI).

წარნიმამვანი მოყვითალო. დაღმარ-
ბულხარ, დღაო, რას-რარა ჰტიქრობ
შვილზედა, ერემლ რო ჩამოგდის მჩქე-
ფარე მაგ ხმელს, წაყვითლო პირზედა?
 („ამცენე“).

წარნიმამვანი: პირისა ცეცხლს წა-
ყრის ძალიან გაბრაზდება, ძალიან გა-
უწყდება ვინმეს. ხარი მამიკედა კვირი-
სა, — ცეცხლი წაყვარე პირისა („ფშავე-
ლების ცხოვრებიდა“).

წარნიმამვანი-ს „წაუჩუფნავს“, წა-
უჩუჩულებს. „ეხლა დრო არ არის. ხვალ,
გზაში“ — წარნიმამვანი ბოქაულს მამა თეო-
ლოგემ („ღროშა“, III).

წარნიმამვანი-ს ურქენს, რქას წაყვარეს,
ურჩველეს. ხარმა ხარი წარნიმამვანი, თივაზე
მიავლო („ფშაველი და...“, XI).

წარნიმამვანი-ს საყვარელი; სულიერი მე-
გობარი. (სანდოს) ყველა ამებს უმზა-
დება ნამამოზი ელიზბარი, ანუ წაწალი
 („ფშაველი და...“, V); (ფიგურ.) ტყუი-
ლად ამფოთლებიან ჩემნი წაწალინი იანი
 („ერთხელე იქნება, მოკვლები“).

წარნიმამვანი-ს „ქალ-ვთის ტრფიალი, რო-
მელიც ქორწინებით ვერ დასრულდება“
(გლ.). ფშაველს, ვიდრე კარგად არ მოხ-
ნიანდება ქალი ოჯახში, იმის გათხოვება,
„გასტუმრება“ ძალიან ეძნელება და ქა-
ლის წაწლობასაც, ვგონებ, ადვილად ამის
გამო ურიგდება“ („ფშაველი და...“, VI).

წარნიმამვანი-ს დაიღუპება, მოისპობა.
ხომ წაწმელა მთელი სამეფო, ქორ-
შავარდნების ბრბოები („არწივი და
კაპაბი“); სულით წაწმელდება „სა-
იქიო ცხოვრებას“ წაიხდენს, სიკვდილის

შემდეგ სალანძღავი იქნება. ისიმე წაწყდება სულითა, გვართ წყუღიმე არია („ქებათა-ქება“,—ჯანღმა).

წაწმედა დაღუპვა, მოხობა. თავის წამწყემდის წაწყმედა მისი წესი და რკულია („ხის ბეკი“, VI).

წახინანებულ-ი იგოვია, რაც მოხინანებული. როცა დღეობაა და ახალგაზრდა ბიჭები ფერხულს დააბმენ, ზურაბიე შიგ ჩაერევა, თუმცა თითონ წახინანებული კაცია („სოფლის სურათებები“).

წბილ (Festuca gigantea) ერთგვარი წვრილი და უფოთლო, მაღალი ბალახი. იმ წბილასავე წვრილამა გულში დამინთო ალიო („ფშავლის სიყვარული“).

წამოსი: „ახლა ნახოს გემო წვგოსი“ („სცენები“) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: წიკოსი (შღრ. წიკვა).

წამაწმედა: მუხლებს წეკეკეთება მუხლებში ჩაიკეცება, ჩაიჩოქება. გააელებს გუთანს (გუთნისდედაც თვითონ არის და მეხრეც), წეკეკეთება მუხლებს და დაეცემა („ფშავის ხევიდამ“).

ს-წამს: ყურს სწევს ყურს მოჰკრავს. „ხელ ლაშარს თემნი იყრებიან და აქა-იქ ყურსა ვწევი, შენ უნდა მოგიკეთონ“ („მოკვეთ.“, მოქმ. III, გამოსვ. I).

წამა: ყელის წევა ყელზე თითების მოკიდებით ხეწნა, მუღარა. ჩვენ მიანც ყელის წევით მუხლმოდრეკილი გამოესახოვდით ხოლმე საზარდოს ჩვენის საყვარელის შეილისათვის („ფესვები“).

წამაში იხ. § 21.

წამა თამბაქოს (წყოს) ფოთლების შეკრა (იწონის 300—500 გრამს). მერე სათამბაქოდან ამოიღო წეკის ნაგლეჯი და დაუწყო ხელისგულზე სრესა („გასამართლ. ჩიბუხი“, I).

წალადა იხ. § 20.

წალ-გულ-ი წილი და გული; სხეუ-

ლი. „...თუ თავზე მცოვია, წელ-გულით ბედნიერი ვარ ბეერადა“ („მთათა ვართობა“).

წალაში იხ. § 20.

წალთაობა მიცვალებულის წლისთავი. მიცვალებული „დამარხულად“ ჯერ კიდევ ჩასათელელი არ იყო, რადგან აკლდა ჯერ კიდევ ბეერი „რიგები“: „შვილის რიგი“, „ორმოცისა“, „წელთობა“, „სულთა კრეფა“ („ფშაველი და...“, II).

წალთით კარის შუაწელზე კეტის გაყრით. (ივანური) შუარდა სალუღეშია... წელთით დაკეცტავს კარსაო („ფშაველი და...“, XI).

წარა¹ ბელი, ხველრი. შენთან წოლითამ გამაძლო, შენთანამც მამეა წერაო („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა...“). წერა ს მოხდის იხ. მოხდის. წერა აიგდებს იხ. აიგდებს.

წარა² „8-8 მნა ერთმანეთზე მიყულებული“ (ვაჟა) (შღრ. ააწერავენს). („ფშაველი და...“, III).

წარა-მწარალ-ი ცრურწმენით: აღამიანის ბელ-იღბლის იმთავითვე განმსაზღვრელი. მაგრამ გაჩნდება ჯანლი რამე კურუმალ, შვეის ფერითა, დაეფარება სანახავს წერა-მწერელის წერითა („სტ. მასა“, XV).

წარა-სამოთი წერო და საოთი (იხ. საოთი).

წალანის ამ ცოტა ხნის წინ, წელან. „წელანის ხალი შავსქამე, გულაშიე მიქე მრავალი“ („ბახტრიონი“, XII).

წამ-ღებვა გაქირება, სიღუბნით დარეჯანმა ცხოვრებაში დიდი წადაგვა გამოიარა და წადაგვითა დაასრულა თავისი სიცოცხლე („დარეჯანი“, I).

ს-წამაბა: ყურში სწედება ყურს მოჰკრავს, გაიგონებს. რაც იმათ ენება მოელის, წინ-წინ მე მწედება ყურშია („ნადირთა პატრონი“).

წველ(აბ)-ს: თვლები თვალებს წველავდეს თვლები მრის-

ხანელ უუურებდეს ერთმანეთს, (მეომარებს) ერთმანეთისთვის თვალი თვალში ჰქონდეს გაყრილი. ფარების დაღვეს ჭრდებები, თვალები თვალებს სწველავდეს („კაი ყმა“). ფურტკარს წველავს ფურტკარს სკიდან თაფლს აცლის. ვინც გეჭვებით ინახავს ფშაეში ფურტკარს, ისინი „წველენ“, ე. ი. ამოართმევენ რამდენსამე შოთს („ფშაეელი და...“, III).

წვერ-ი უღვაში. თვალები დასწითლებოდა. ეცინებოდა წვერშია („ქართ. ქორწ.“, I).

წვერამაზ-ი წვერს ახვედრებს(?). მოციქულობდენ ტყვიანი, შუბები შუბებს სწვერავდეს („კაი ყმა“).

წვერდაწამებულ-ი ვისაც ახლად ამოუვიდა წვერ-უღვაში. ახლაგაზრდა კაცია, ახლად „წვერდაწამებული“, ხათრიანობს („სოფლის სურათები“).

წვერამაზამარცხილ-ი წვერებშეკეცილი, წვერებწაყრილი. მისი თავი ეღვაშებისგან დაჩაგრულს ტიტველს კლდეს ჰგავს, რომელსაც მხოლოდ თმის რაგიერად ბრძამი ყვითელი, წვერებშეკეცილი კვავი ჭავთვ-ჭავთვად აქა-იქ მიჰკოსებია („მთიელის უბედურება“).

წვერამაზ-ი წვერწამაზული, წვერთიანი. ხელთ ეყურა შუბი წვერამაზვი, შამისთვის მონაპარია („მახტარიანი“, VIII).

წვერმოტეხილი: წვერმოტეხილის ენით გაურკვეველად. „რა ექნა“— ამოთქვა აფშინამ წვერმოტეხილის ენითა („გოგოთურ და აფშინა“, III).

წვერ-პირ-ი წვერ-უღვაში, პირისახე. მოდი, მოხშირდი, ჰალარავ, წვერ-პირი მორთე თეთრად („მოდი, მოხშირდი, ჰალარავ“).

წვერშამამაზალ-ი იგივეა, რაც წვერდაწამებული. „შვილმა რაღა სთქვა მახარებ, ეაქაცემ წვერშამამაველმა?“ („გიგი“).

წვერშამომდინარ-ი იგივეა, რაც წვერდაწამებული. მე ვიქნებოდი ოცი წლის, ახლად წვერშემომდინარი („ერთი სიყვარულის ამბავი“, II).

წვერწალმა წვერით, წვერის მხრიდან.

„მაშინვე წვერწალმა დაუცა, რკინას ევლარ დაუქერავ და მათკლავ“ („აფხუ-შოთა“).

წვერწმინდა წვერწამაზული, წვერთიანი. ...და გულზე დაურიდლად წვერწმინდას შუბებს უშვერენ (ვარ.) („სტ. მასპ.“).

წვერწმინდა ვისაც ტაგანახავით, კახრივით მსხვილი წვერები აქვს, მსხვილწვერებიანი. „აბა, დამკვიცი. ძმობილო, რარიგ წვერტაგანაი ვარო“ („უძმოს-ძმა“, I).

წვერწმინდა თავსხმა, კოკისპირული წვერია. „ნეტავ, ტირილით შამქლოს შეცულა ამ შავის ბედისა,— დღე-ღამე ფეხზე ყუდილი, გადაყრა წვიმ-შხებისა“ („ეთერი“, II).

წვერწმინდა იწრთობა. არიქათ, ხევსურთ შვილებო, ხმალი სისხლშია წვერწმინდაო („ხევსურები“).

წვერწმინდა ვინც იწვნია, იგემა, ვინც (გასაჭირი) გამოცადა. უმადლო კაცმა რა იცის, ჰკითხეთ, ვინც არის წვერწმინდა („ათასნაირი ნაღველი“).

წვერწმინდა ჭავვის ეპითეტია. აღზღავ, ვაქაცო, ზე აღზღავ, შთაიცი წვერწმინდა რკინისა („ჩანაწერები“).

წვერწმინდა წვერწმინდა, ხშირი, ახალნერგი ხეების ტყე. სხვა იმახის: „მე ავაგდე წვერწმინდაში ნაწოლიო“. მესამემ თქვა: „მე გასწავლეთ, კაცნო, დათვის საწოლიო“ („სადღესო სიმღერა“).

წვერწმინდა წვერწმინდა წვერწმინდა საქონელი და ქათმები. „მეხი კი დაეყარა შავ ხორეშანასა! შეუბობლებში თურმე დადის და იმახის: ჯალო, ქეთევანზე მეტი წვერწმინდა მყავსო. ისე იმან იხაროს!“ („სურათები“).

წვერწმინდა (ძვ.) დედათწმინდის მქონე, თვიურია. უნდა ვერიდნეთ, როგორც წვერწმინდას ფშაელის და ხევსურის დედაცაცები ერიდებიან წმინდა ადგილებს („თიან. ფელეტ.“ — მართალია). წვერწმინდა: წვერწმინდის დროს დედაცაცი გაჰყავთ სახლს გარეთ, ცალკე აგებულს სახლში (ქიხში), ან გომურში („ფშაელები“, — ძველს).

წითელ-ი აქ: სისხლი. ვერას მოკვი-
და. წითელი ვერ გავდინე ერთსაც
(„ისი ბეჭი“, V).

წითელწვერად წითლად წვერებდები-
ლი (თათრის ეპითეტია). ერთს წითელ-
წვერას დატუტლოშე, დავაგლეჩინენ ყბა-
ნია („მწყემსის სიმღერა“).

წიპინა გამწვიანი ხმა. (ფშაველ
ქალს) ხმაჲ კი მამაკაცისა აქეს: ბოხი.
ძლიერი და ვერაერთარ მსგავსებას ვერ
იპოვნით, ბარელი, ქალაქელის ნახ, წი-
კვინა, მიყნავებულ ხმასთან რომ შეაღ-
როთ მისი ხმა („ფშაველები“, — გზად).

წიპო წიოკი, წივილ-კივილი. ატირ-
დებიან ერთადა, გამააღუნენ წიოკისა
(„პაოს და ქართლოსა“, IV).

წილ: მთაბარშიაც წილ ჩავიდებო,
სოფელ გვიხამთ ვედარასა („ძვ. და ახა-
ლი ფშაველ. პოეზია“) ბეჭდვის შეცდომაა,
უნდა: წილს.

წილ-ი 1. ნაწილი, ხვედრი. გაიყუეს,
თუ რამ ებადათ. სამად გაიყუეს ფეტურა:
წილების უსწორობაზე არეის რა ღე-
ყბედია („უიღბლო იღბლიანი“, II). 2. მ-
ტარა წიირი, წიირის გადანაპერი, რომელ-
საც კენჭის ყრის თითოეული მონაწილე
თავის ნიშანს ადებს (წილებს, ჩვეულებ-
რივ, ქულში ჩაყრიან და იქიდან ამო-
აქვთ). „წილი დაყარეთ, შვილო წი-
ლი.“ — სთქვა ბერიძემ და მისტება
ცეცხლზე წართულს ფიჩხს ტრტი და
დააკეთა თვითონ წილები ხისა („სამო-
ბაო მოთხრ.“, — სტუმრები). წილის
ყრა წილით რისამე განაწილება, —
კენჭის ყრა. წილის ყრა არი, ცილობა
ათას ცხვარს, ორას ხარშია („წილის
ყრა“). წილის მყრელები კენ-
ჭის მყრელები. წილის მყრელები შა-
ვარდნენ ბაბურაულთან ხატშია („წილის
ყრა“). წილს ჩაუდებს იხ. ჩაუ-
დებს.

წილგედლაწილი ვისაც შთამომავ-
ლობა არა მყავს; უძეო; უპატრონო.
„რა ლანძღვა მინდა, რა კრულვა და-
ლახვრულს შაეის დღისაგან, წილგედლა-
წილს სოფელში, თავდანებებულს
ღეთისაგან“ („ეთერი“, II).

წილ-ბოლო შთამომავლობა. „ღმერთ-
მა ეგებე კარგი არა აჩვენოს, ეგებ დაუ-
ლიოს წილბოლო იმ ჩვენმა მთავარ-
ანგელოზმა... ბახსა, ის მაუძღვა წინ
ქისტებს“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ.
III).

წილნაპარი: ღმერთთან წილ-
ნაყარი დიდებით ღმერთთან მღვამი,
ღმერთის ტოლი. აღიდეს დიდი თამარი—
ის ღმერთთან წილნაყარია („ბახტრიო-
ნი“, VI).

წილმბ 1. სახატო ნამცხვრებისა
(ხშიად, ქადა...) ან ხორცის ნაჭერი,
რომელიც ყველა მლოცავს ეძლეოდა ხა-
ტობაში. ხალხს „მრიგეები“ (მოთავდა-
რივე) ურიგებდნენ ლაუშებს, ხშიანდისა
და ქადის ნაჭრებს, ხორცის „წილობებს“
(„ფშაველი და...“, II). 2. იგივეა, რაც
წილ-ბოლო. „შენდაც მშვიდობა, გაოცბ-
ლის თავის ქმრითა და წილობით!“
(„სტ.-მასპ.“, III).

წილ-ხვედრი შვილი; შთამომავლო-
ბა. ეინაც იქმს წილ-ხვედრს უმტერა... მე
გაეცემ იმას პასუხსა („ხმა სულეთიდან“);
გვერდით აღარ ჰყავ წილ-ხვედრი, დედამ
რომ თავი აიღო („სული ობლისა“, VI).

წიმარო სუფთა, ანკარა, შუერეველი
(წყალი, თოვლი, ნისლი...). დაბანილს
პირსა იწმენდა თეთრის წიმარო ნის-
ლითა („მთათა ერთობა“).

წინაჲვ იხ. § 1.

წინაჲვ პირველად, აღრე. „წინაზე
ტკბილი შქაირი ეხლა გემწარე რისადა?“
(„გველის-მკამელი“, VII).

წინათ სხვაზე უწინ. „მზე, მთვარე
ვერ მოიქირეებს, შუქი არ დაგვკრან
ფხაზედა. წინათ ჩვენ გვეამბორებენ —
მთებს არ გასცელიან სხვაზედა“ („მთათ
მითხრეს“).

წინათ იხ. § 27.

წინაპაპ-ნ-წი წინაპრები. (თორღვა)
მიამბობს და მამამბობს, თუ იმის „წინა-
კაცთ“ მითხოვამ ცხვარს ფარები როგორ
გამოურეკათ („რამერუმე მთისა“).

წინამღვამი იხ. § 44.

წინანაუკომხელ: („სცენა მთა-
ში“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. წიწანაუ-
პოხელი.

წინასწარმობით იმთავითვე, აღრევე-
ნადრევედ, უდროოდ. ბალებზე თავი-
დამვე, წინასწარობით თამაშებიან („ხე-
სურები“); „ტყვია ოხერი ბევრს კაი ყმას
აფუქებს წინასწარობით“ („მოკვეთ.“,
მოქმ. I, გამოსვლა II).

წინდაწინ სხვებზე წინ, სულ წინ.
ნეტამე ცხენკარგის დედასა, ჯარში წინ-
დაწინ წადგება („ფშაველი დედაკაცის
მდგომარეობა...“).

წინწინაპარ-ი არაყის ხლისას პირვე-
ლად გამოხული, მაგარი არაყი. „სამი წი-
წინი არაყი გადაეკარ წინწინაქარი“
 („ტრუპენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. I).

წინწელი-ი „ნაპერწალი“ (ვაჟა). წი-
წით ესმა ქვის ჩხერა, ნახა წინწელი
სრული („გიგლია“, V); უნდა დავადნო
შენს ბედსა თვალი და გული ფხიზელი,
რადგან სხვა საშუალება გამიქრა, რო-
გორც წინწელი („შენდამი“).

წინ-წინ ყველაზე წინ. წინ-წინ ის
გადაუფრინდა ჩვენის გაწყვეტის მოლა-
მეთ („მაცნე“); „აბა, ესროლე, ძმობილო,
შენი ჭერია წინ-წინა“ („ხის ბეკი“, VII).

წინწალბას: (ვარ.) „ნაპასის და ნე-
როზას...“ ბექდვის შეცდომაა, უნდა წინ-
წელს (იხ. წინწელი).

წინბრანა (*Carduelis spinus*) პატარა
ჩიტია, კიკეავი. მოფრინდა „წინბრანა“ და
„წრიბ, წრიბ“ შესძახა („შელის ნუკრის
ნაამბობი“).

წინბრია იგივეა, რაც წინბრანა. წინბრია
იკლებს სტეენით იმათ არემარეს და მოუ-
სეერად გადახტ-გადმოხტის („ხმელი წი-
ფელი“).

ს-წინბრ-ს 1. ტოვებს. ნუ მწირავთ
შუატრონოდა, მიშველეთ, თქვენი კირი-
მე! („დედის ტირილი“); პირველად ომის
დამწყები ბრძოლის ველს ბოლოს სწი-
რავდეს („კაი ყმა“). 2. შესაწირის შეს-
წირავს (ხატს); მიუძღვნის, აჩუქებს. „მი-
თხარ სახელთ, ვის სწირავ, იმასამე შე-
წირება“ („ალუდა...“, V); „მიძღვნილსა
საუფროსოსა ამხანაგებსვე სწირავდეს“
 („კაი ყმა“).

წინპვილინა იხ. § 28.

წიფლისჩინბა პატარა ყელწითელი

მგალობელი ჩიტი. დილას ერთმა
„წიფლისჩინბამ“ ჩემს ახლოს იგალობა,
ლამაზი რამ იყო. — ყელწითელი, ღა-
ბუა („იია“).

წინადას ტბაში („კოპალა და იახსა-
რი...“) ბექდვის შეცდომაა, იხ. წაწადის
ტბა.

წინაბ-ი „ფრინველის ავადმყოფობა—
ხრტილოვანი წანაზარდი ენის წერხე“
(გლ). „ჩენიმე ცოდეა გაქვე, მამა-
ლო, წიწაკიმე აგაჩნდებო“ („ფშაველი
და...“, XI).

წინან-ი პატარა ჯამი. „სამი წიწა-
ნი არაყი გადაეკარ წინწინაქარი“ („ტრუ-
პენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. I, თ. I).

წინანბაშუმხელ-ი ხასყვედურო სი-
ტყვია: პურადჭერის, ხარბს ან ღარიბ-
ლატაკს ეძახიან [წინანში (იხ.) ერბოსაც
დებენ ხოლმე]. „შე ტილიანო. აბიკას
შენ უნდა ეუბნებოდია მაგას, მეკანტე-
ლეო, წიწანგაუბოხელი“ („სცენა მთა-
ში“).

წინანა გამწივანი, წვრილი ხმით მო-
ლაპარაკე. ღამაში ცოლი შეერთო, კეკ-
ლუცი, რაღაც წიწინა („გოდება თანა-
მედროვე წინასწარმეტყველისა“).

წინაბარ-ი ხმელი, წვრილი ტოტი ხი-
სა. (მინდია) თუ სად ხმელს წიწკრებს
იპოვნის, არც დაიწუნებს იმასა („გვე-
ლის-მკამელი“, II); (გოგოთური) ვეება
ქანდარს აიღებს, წიწკრად გაიღებს მხარ-
ზედა („გოგოთური და აშშინა“, I).

წაბაბ-ნ-ი წვრილი ხმა, ფოლადის ფო-
ლადზე მოხვედრის ხმა. ჯარს ხმას აძლევ-
და მრისხანდ ზრიალი კლდეთა კარისა,
ხმალთა წკაპანი, ფართ ჩხერა, ზედაც
წვრილი რვალისა („სიზმარი სასოწარ-
კვეთილისა“).

წაბა-წაბა-ი წკაპა-წყუბი, წვეთების
დაცემის ხმა. გიკქერ, მატყლსა სიწერ და

ცრემლის მესმის წყაპ-წყაბი, ჩქრიალი (ვარ.) („ფშაველი ქარისკაცის წერილი“).

წაპწაპაპა-ს წყაპა-წყუბი გააქვს. კრამიტებიდან ჩამონადენი წვიმის ცე-რი ფანქრების წინ წყაპწყაბებდა („ოც-ნება“).

წაპაპა-ნ-ი იგივეა, რაც წყაპანი. „ორ-წყალში ფშაველები დაგზედენ, წყებან ამოდის ხმლისანი!“ („სოფ. ხახმატი“).

წაინტოლ-ი წვეთი (ფაფისა, ტლა-ხისა...). ნაქამი ფაფის წკინტოლი ყველას აკრია ჩოხებზე („ჩიტთა ფაფობა“).

წანება გაწყვეტისა ან გატეხის წვრილი ხმა. ჩაპქმაქ ვაილო გამგმირი წყნება („ღაჩაგარ. მესტიერე“).

წარბიალ-ი „წრიალი, წიოკობა“ (გლ). (ვია-ბუქუებმა) წკრტიალით ტყესა მიპმართეს, საღაც ხარობენ იანი („კო-პალა“, V); (შერეს) უნდოდა ქარში გა-რევა, გული უშლიდა ტიალი, იმ გაყი-დულის სულისა გამოთხოვების წკრტია-ლი („ეთერი“, XI).

წლიკვა-ნ-ი, წლიკვა-ნ-ი (ენი. დამცრ.) „კანკები“ (ვაჟა); ღაციწვიო იტყვიან წვრილ კანკებზე. „რა საეღლო რამ არი მაგის თაე-ცხვირი, მაგის კბილ-ნი, მაგის წლიკენი“ („ფშაველები“, —შე-ნამცი); „ვაპქე, ჩემო ძმაო, რა სუ გარ-მიანელსა ჰგევხარ, გარმიანელსაეით წლიკენან დაგქონ“ („ფშაველები“, — ძველს).

წლოკან-ი ხნიერი. კარგი გეყავ მო-ხელები, შიგ ამორჩეულ კაცები: წლო-კანი მამასახლისი, მოღროენებულე ნაცე-ლები („ძე. და ახალი ფშაველების პოე-ზია“).

წლოკ-ი აწოწილი, წოწლოკინა. (შურთხს) არ ჰყოფნის სასაცილოდა სთველ-ზაფხულ გაღმომავალი გუნდები წეროებისა შიშზარიანი, მყივანი, მომთა-ბაროე ბუნება, ტანი წლოკი და მცივანი („მთათა ერთობა“).

წმინდა, წმინდა-ნ-ი ხორბალი, იფქ-ლი. ღმერთმა მაშოროს სხვაგან ხენა: წმინდას სთეს — მოდის ღვარძლაა („გუთნისღელის სიმღერა“); „წუხელის ე წისქვილათ ვედგე, წმინდან რანიმა მქონ-

დენ გამოსაფქვენი“ („საშობაო მოთხრ.“, — ნადირობა).

წოლა-ღმრთა „წაწლის ყოლა“ (ვა-ჟა). წაწლის ყოლა, „წოლა-ღმრთა“ მის-სიყვეთ არაფერს უშლიდა ხალხის წარ-მოღვენით („ფშაველი და...“, VI).

წორ-ი: წორზე წავე ახ. წავე. წოლან („სურ. ფშაველ. ცხოვრ.“) ბეკღვის შეცდომა, იხ. ძოლან.

წრემა მღვდმარეობაში, ვითარებაში. „არც მოქცედებო, ისიც დაატანა, ვიდ-რე საქართველოს იმ წრეზე არა კნახავ, როგორც ოღესმე გინახავთ“ („ცრუ-პენტ. აღმზრდ.“, ნაწ. II, თ. III).

წრემა-ბ აწრობა. „ბევრ ყმას ამოე-წვი გულ-ღვიძლსა. ნისკარტი სისხლში-წრთებო“ („გიგლია“, VII).

წრიბა-ი იხ. წრიოკი.

წრიბა-ი „რკინისა, ფეხის გულზე ამოსაღები, რომ ფეხი დაიმაროს გვერ-დობზე კაცმა“ (ვაჟა). (მონადირეს) წრია-პიე გვერდზე მოქცა, სტანჯადა წვიე-ზე ხეხითა („ღაქვილი ეფხვი“).

წრინტა-ს აწიტებს, აწრტუებს. ე-რის პირას დამქლარი მძიმე-მძიმედ ჩი-ბუხს აბოლებს, წრინტავს და ცოლსა სტუქსავს („ხევესურეთი“).

წრიოკ-ი მწირი, ხრიოკი. უდაბნოს მხოლოდ აბრაზებს, მნათობთ სხივი რომ-ვერ აღამაზებს წრიოკს ბუნებას ოხერ-ტიალსა და სიცოცხლისს ვერ ტოვებს. ევლსა („რა ეუთხრა ამ მთებს“). წრ ი ა-კი (წრიოკი) სული ცარიელი, უშინაარსო, გამოფიტული ხული. დილის მადლმა და პირველმა მზის სხივებმა სი-მოვნებით გამსქეალეს მუცელას წრიოკი სული („მუცელა“, XII); მის (ქაქის) ეანგანმა, წრიოკმა სულმა იგრძნო საამო რამ ნეტარება (თარგმ.) („ქაქი“).

წრო („როგორ გაჩნდენ ბუები“, III) ბეკღვის შეცდომა, იხ. ზრო.

„წრო“-ხ: (ვარ.) („როგორ გაჩნდენ ბუები“) ბეკღვის შეცდომა, უნდა: „ზრო“-ხ (იხ. ზრო).

წული ვაფშვილი. „წული ვინმე გთხოვოსთა, წული ღმერთსაც გამაუთხო-ვეთ, კვირასაცა, და თქვენი წყალობა(ე მიეკით“ („საშობაო მოთხრ.“, — ატობა).

წუნკალი წუწი. ღორბლი. იყო ჩემი წამალი ირმის ხეთო, ირმის წუნკლიო. პარის სარბობიო. ფსიტის კუდიო (-ფშველებერ ამოდ-მორქა.-).

წუნკო („მეჭლისი ღომისა“, V) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: წუნკო.

წუნკა: არაყის წურვა არყის ზღა. წაამე „აქციზნი“ არის, გვიშლის არყის წურვასა („ქებათა-ქება“, — დაუ-კარ).

წუნკვილი „ერბო“ (ვაჟა). გამოვლეს დათვისის ქალა, გამოვლეს ორწყლის ბი-ლია, „წურვილს“ ორფხას მთარმენ, იმისი ვალი ჰკილია („პროვინციელის ქე-ბათა-ქება“). წურვილია: უნდა მშვიერი გაძღოს წურვილიანმა ქაღამა („მამილის დანაბარები“).

წურთნა იხ. § 5.

წურწუტი წოწლოყინა, აწვეტილი. (ბერიძეს) თავზე წურწუტი, სკუფისა-ვით, სველი ნაბდის ქუდი ეხურა („საშო-ბაო მოთბრ.“ — სტუმრები).

წუბი წუნკალი, ბინძური. „ღიაცი ნითხარ შენ, წუტი ღიაცი, იმისი გული-სად აუგი ათქმევიწის თავის თავზე ვაყ-კაცმა“ („მოკვეთ“, მოქმ. I, გამოცე. I); ათასი ვაქონ, ის დაქრნი, ისეც ის წუ-ტი მელარ („მეჭლისი ღომისა“, V).

წულა: წულის ძირი ვინც ყველას ფეხებზე ეგება, — მონა-მორჩი-ლი. მლიქნელი. „მე ვინ რა სამარ-თაღს მომცემს, ყველა მის წულის ძი-რია“ („ნახევარ-წიწლა“, IV).

წუნა-მლაშე ძალიან მლაშე. მწარე ფიჭვი იყო ეს ფიჭვი მისთვის, მწარე და წუნა-მლაშე („მამაცი“).

წუნხ საღამოზე. წუნხ დასციინან ერთმანეთს, თუნდ დაიხოცნენ დილითა („მთას ვუტკერ...“).

წუნავეზა: წყავეზზე ფეხი უსხლტე-ბოდა (*** „ოლაცი...“) ბეჭდვის შეც-დომაა, უნდა: ზღავეზზე.

წუნალი იგივეა, რაც წუნალ-ქალა (მნიშვნ. 2). „ყმა ვარ მეც გულანის ჭერი-სა. ხეუსური თქვენის წუნლისაო (აღუ-

და...“, V). ჩამდი ნარე წყალს ჩაქსდეც იხ. ჩაქსდეც.

წუნალი იხ. § 20.

წუნალდაუწრომელ-ნი ცრემლშეუშ-რობელნი (?). გთხოვთ შემავედროთ მე-უფეს წუნალდაუწრომელთ ქალია („უიღბ-ლო იღბლიანი“).

წუნალ-მალა 1. წყალი და ქალა (მდი-ნარე და ხეობა). მარადის საქებარნი ვართ წუნალ-ქალა, მინდორ-მთებითა („პროვინციის ქებათა-ქება“). 2. ქვეყანა, ადგილი. „ვის რა წუნალ-ქალა გვისტუმ-რებს, სად რა-რა დავიღვეით?“ („აღუ-და...“, VI).

წუნანწუნარ ბოლოქანქარა (გლ). დე-და ტრედმა მოიშველია წყანწყარა ჩი-ტებიც („ტრედები“).

ს-წუნღება: მუხლები სწყდე-ბა მუხლი ეკვეთება, ღონეს კარგავს. როს გხვდავ, მწყდება მუხლები, ღამობს დაღნობს გულიო („ნეტავი გამაგებინა“).

წუნა „წილი, ნაწილი (წუვაში)“ (გლ). ორი წყე ორი საწყაო, ორი გასრო-ლისთვის საყმარისი (წამალი). იმას „ორი წყე“ ჩაეყრა თოფში, რომ უფრო ძა-ლა მისცემოდა ტყვისი („აფხუშრობა“).

წუნაბით „რიგ-რიგად“ (ა. შან.). „ხმალს ვისზე ჰლესავ, ბიძია, მაგრე გულ-მოდგინებითა? შენ უნდა ცელსა ჰლესავ-დე, ან ცულსა!“ — ჰკითხეს წყებითა („ბერიკაული“).

წუნაბითა იხ. § 11.

წუნაგუარ იხ. § 28.

წუნაეთი წუნლები, ზღვები, მდინა-რები, ტბები (საპირისა. ხმელეთი). თქვენს მერე არვინ გვიამბობს ხმელე-თის, წყლეთის ამბავსა („მთათ ძილი“).

წუნაულ-ნი სითხე. რაკი ერთხელ გა-მოსცადა თეთრი წყლულელი, იფიჭრებს: ბევრის სმა არ ევარგებაო („საუბარი ბავშვებზედ“).

წუნლიანი წყლიანი სიტყვა კარგი, სასიამოვნო სიტყვა. მსმენლის გულსა ჰკარ მაღამოდ სიტყვა მართალი, წუნლიანი („მგოსანს“).

შაპურა ჭაკი ცხენი. მეორე დღეს შეკახმა თავის „ჭაკურა“ (ცხენი)... და წავიდა ძაუგს (კავკას) („ფშაველების ცხოვრებიდამ“).

შალა მდინარის ნაპირები (ხეობაში). ცხვარი და ძროხა აასხმია ქალას და ქალის პირებსა („შემოდგომა შთაში“).

შალაბ-ი კოროში (ქალაში). დიდი ქალაქი გაკეთდა ქანდრის ნაღვამზე ფიჩხისა („ქანდარი“).

შალა-შალაბ-ი-ი ქალა და ქალა-ეები (იხ.). ეუცხოვა ტყე, ეუცხოვა მთები, ეუცხოვა ქალა-ქალაეები, პატარა სერები („ზაფხულის სიზმრები“).

შამბლა იხ. § 20.

შამხ-: მტრის ჯაერს ქამს მტერს სამაგიეროს ვერ უზღავს, მტერს ეჯანხნება. მაგრამ რას იზამ, თუ გუემენ, როგორ სქამ მტრისა ჯაერსაო? („მოხუცის ნათქვამი“, V). ფიც-ვერცხლს ქამს მძალ გაეფიცება (ფიც-ვერცხლის ჭაჩხას სასმელში ვერცხლს ჩაფხევენ და ამ სასმელს ორივი დაღვეს). „ფიც-ვერცხლი ექამოუ. გოგოთურ, ჩემნ იარაღიც მამცენა“ („გოგოთურ და აფშინა“, III). ხალიზს ქამს გათამამდება, გათავ-ხედდება. „აქაოლა მეუბნებიანო, ხალიზი უქამაე“ (ვარ.) („პაპასი და...“).

შამა: ცოდვების ქამა ცოდვის ჩაღვა. „ვინაც კი ამოშხამებს თათარს ცოდვების ქამას, ჩემ ცხენი იმასა ჰყვანდეს, ხელ იმან უსვას გავასა“ („სიკვდილი გმირისა“).

შანშახინანი-: ნამიანი-ქანქახიანი ნამიანი, სველი. ყანა მშრალი სჯობ სამკალად ნამიანი-ქანქახიანსა („ფშაველი დედაკაცის მღვთაობა...“).

შარ-ი კანი (გველისა). კოდალამ გამათორია კარგა მოგროძო ქია, გველის ქარის მსგავსი („ჩიხეთა ქორწილი“).

შალარი იხ. § 44.

შალარაშვართული იხ. § 44.

შალარაშხალი იხ. § 44.

შამან-ი ერთი ბეწო, იოტის ოდენა რამ; ჭკანება. სულ ტყუილია... კაცისა

არსად მინახავს ჭკანი („სტ.-მასპ.“ VIII). ჭკნაღ: თუმცა კი კაცი ჭკნაღა არ მინახია სწორედ, — არც სულიერი სხვა რამა... ნანგრევები და ყორღა („ნანგრევთა შორის“, I).

შამანაშარი-ი ღვინის ეპითეთა. შესაკრებაა საუნჯე... ღვინო „ჭკანაური“, ბრძენთან რომ ბრძენია და უჭკუოსთან კი ამოყვირდება ხოლმე („სახაფხულლო“); კახური ჭკანაური სარწმუნოებისაგან აწნებულს ციხეში დაპატიმრებულს გონებას დაიხსნის ხოლმე („ლაშა-რობა“).

შლა: ჭდეს ამოაგდებს (ჭდის ამოგდება) იხ. ამოაგდებს.

შირ-ი მოკრილი, დაუმუშავებელი მრგვალი ხე. აქ: კეტი, კარის ურდული. იმის სახლის კარს ღუშმანი ჭერებსაც უმტვრევს ხისასა („ფშაველი და...“, XI).

შირსო ხევისურული სახლის მეორე სართული. (აფშინამ) ჭერხინამ აქაო უნჯითა, როგორც სალარო ხანისა („გოგოთურ და აფშინა“, I). ჭერხოთით ჭერხოდან. თავ-თავის სახლებს მიჰმართეს ჭერხოთით კარიანითა („ალუდა...“, II). ჭერხოთურ ჭერხოიანად. „წყალმა სახლი წაიღო ჭერხოთურ, გაგვიყოლია ჩვენცა“ („გველის-ჭკამელი“, X).

შიხასა იხ. § 9.

შიახოლოლა იხ. § 9.

შიამცხლა „ციციანთელა“ (ფშა). „დაუმეხე იძის თავ-ლაშნი, დევივით ხელნი, გაფშლეკილი წვერნი, ქიაეცხლასა-ეით თვალნი“ („ბერღისა“, III).

შიღრო ვიწრო. მყვარებ უდაბურს ადგილს, კიდროსა, ნადირ-მგლიანსა („ლურჯას“).

შიმაღ მთლად. სრულად. „ოუ გახსონს, ერთს ლეკს ხმლითა ვეც, კიმაღ მოვწყვიტე თავია!“ („ბაბტრონი“, XIV).

შიმირ-ს მოხვედრებული აქვს, დაჭრილია. „არც ახლა გვირსა, რჯულ-ძალლო?“ — შამაუქვიელებს ჭისტასა. „გულში მვირს, გულში, რჯულ-ძალლო, ვამცდასა მუცალისასა!“ („ალუდა...“, I). ხანიათაღ სჭირს (ასეთი) ხანიათა

აქვს. გადმომეწევა, მაკოცებს: „არაფერი გვაქვს საღაო; ხასიათად მჭირს, ნანავ-ჯან, იქნება ჰყვაროდ სხვასაო“ („საბრალლო ნანა ტირადა“). **ჭ ა ვ რ ი ს კ ი რ ს** (ვიხიშე) მტრობა უღევს გულში, ემტერება. „რა ჭავრ სჭირებოვ ისითაი, რო გაუმეტებოვ?“ („ხმა მთიდამ—სურათი).

მირი-: კირით ამოაგებს იხ. ამოაგებს. კირი მოგვამე იხ. მოსკამს. კირით გაჭირვებით, ძლივს-ძლივობით. „ბალიც ნადავლით აივსო, კირით მზიდველი ფარისა“ (ვარ.) („გოგოთურ და აფშინა“).

მიტა: კიტა ვარსკვლავი „მოკიაფე ვარსკვლავის ეპითეტია“ (გლ). ვსტქეი, თუ: დაქსაქსო გულისთქმა იქით და აქეთ მხარესა: ერთი ნაწილი მზესა ჰხვდეს, მეორე ერგოს მთვარესა, მესამე — კიტა ვარსკვლავსა, ქურდულად მოელვარესა („მოტყუებული“).

მიუხ-ი „წვეტიანი კლდე“ (ვაჟა), კლდოვანი მთა. გათენებისას კიუხში შერთხმა დარეკა ზარიო („ალუდა...“, I). **კ ი უ ხ ი ა ნ ი:** დამტკერდეს დიუელის გორი, ინოს მთა კიუხიანი („მწყემსის ანდერძი“).

მიშახ-ი: კიქახის ჭვარი ხევსურთა ერთერთი ხალოცავი (სოფ. ხორნაულთაში). „დაგწყიოს გულანის ჭვარმავ, ხახმატის ჭვარმავ, კიქახის ჭვარმავ“ („სცენა მთაში“).

მამა: ბეკვად მოსატანი მოსაფიქრებელი. „რა მოსაფიქრი საქმეა, ბეკვად მოსატანი ესაო?“ („მოგონება“, — დარბაზში).

მამათხელო იხ. § 7.

მამამორმომი გონიერად, ბკუის მოშველიებით. (მთები) ტოლები ორიც არ არი, რომ მაინც ერთის გოჯითა არა სკარბობდეს ერთი სხვას, ამიტომ ბეკუა-მორკმითა... ამიერიდან იალბუზს უტკერენ კაის გრძნობითა („იალბუზი“).

მლამუნ-ი წკლაპუნი. და-ქმას... ლაშების კლაპუნით თავს წაადგებოდით (მხეცი) (ვარ.) („როგორ გაჩნდენ ბუბები...“).

მლია-ი (დაცინ.) ფეხი. „წისქვილი-

სად აღარ მასდგა ჩვენს კლიკი, თორო, ჩემ მკვლართ ცხონებამა, ერთს საკანთი-ელო (საკვირველ) საქმეს ვიზამ“ („ფშავლები“, — შენამე).

მლიაბ (დაცინ., კინი.) იხ. კლიკი. **კლიკაზე** შამდგარი იხ. შამდგარი.

მმხხვან ჰმუხვანა, ჭლანვა. „(მუცელას) თითონაც კმახენა დაუწყია, მაგრამ, აბა, მაგას არ დაუშლია“ (ვარ.) („მუცელა“, VII).

მონ-ი „ბეწვეულის მკერვალი საზოგადოდ და, კერძოდ, ჩვენებური მიქული“ (ა. შან.). გამრაველა ჩვენს ქვეყანაში მიკიტანი და კონია („ქებათა-ქება“, — მოქუღდენ).

მორაპულამოზ ჰორიკანაობა. რით გავერთენეთ, რით შევაქციოთ ერთმანერთი, თუ არ ჰორაკულაობით? („თიან. ფელეტ“, — მართალია).

მორიკა ენატანია, ჰორიკანა. „პაი, დიდი ფლიდი ხარ, ვინც არ გიცნობს, დიდი ჰორიკა“ („ლიდებ. საჩქა“).

მორტიკა ჰორიკანა. ჰორტიკაც არის, ყბედიცა, ხანდახან კიდევ—ტეტია („ქებათა-ქება“, — ჭანლმა).

მრი-ს დავრის, დაკოდავს. „გზაზე მამეწვიენენ ქალის ძმა-ნიძაშვილები, ვხოცეთ ერთერთი, ევერით, იმათ მე მკრეს, მე ისინი ვკრენ“ („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ., I).

ს-მრი-ს: დედას ძუძუს სკრის სამარცხვინო საქმეს ჩადის. ზოგი ძუძუს სკრის დედასა, არ ჰკრთება, არა სცხვენიან („ქებათა-ქება“, — მეგაზეთენი).

მრიმალ კაქკაქის ეპითეტია. „რაო? რა ამბავია კრიალავ?“ — ჰკითხა ბოლოს არწივმა (კაქკაქს) („ქულოვანი“).

მრიანტალ-ი „ტემლის წვენი“ (ვაჟა). ზაფხულობით კრიანტლით დაგვეკრა კბილები და ზამთრობით მახოხით („მოგონება“).

მრიანტლისშარი მომწვანო-მორუხო. ის მაქლაჯუნა სოფოს ექდა პირდაპირ და კატასავით სუნავის, კრიანტლისფერ თვალებით შეაკტერდებოდა ხოლმე („ხოლერამ მიშველა“, III).

მრო მოკლე თოკი (ჩვეულებრივ ბალნისაგან დაწნული), რომლითაც თივის ტვირთის ქვეშ დადებული ტოტიანი ხის (სათარი) წინა მხარეს მიბმულია კავი. კრო და კავი წინიდან გადახვევა თივას. უწინიდან სათარზე მობმულ თოკს გაღმობარებენ თივის ტვირთზე, გამოსდებენ კავში და მოკიმავენ, რომ თრევის დროს თივა არ დაიფანტოს. (ფიგურ.) თქვენ მოგიგონებთ, გულიდამ ეკლის კრო მომეფონება (*** „თუ ვინმე...“, II).

მროლა „ლევა“ (ვაჟა), ნაცრისფერი. შორიხსლო, ბარდის ძირას დაგოგავენ რაღაც კროლა, ნაცარა ფრინველები (ილიდებ. საჩუქ.).

მრულა იხ. კროლა. „დიდ ქორ რაიმ დავლის, კრულა, დიდი“ (საშობაო მოთხრა. — სტუმრები).

მურჰელ-ი „ნიტრა“ (ვაჟა), დოქი. როცა სუფრას გამზადდებდა... თუნგით, ან კურკლით წყალი მაინც უნდა მღვარაყო („ფშაველი და...“, II); „ღვინო, მე ვიცი, კურკლებში, ქვევრებში აღარ ეტევა“ (ვარ.) („ჩემი მოგზაურობა...“).

ს-მუშპაპ-ს I. მჭიდროდ, ნაპირები

შემოყევით ახურავს, ახვევს. გეგენა იხდის ფარაქას, ბეკებზე ახვევს სტუმარს, სტუქკავს და თავზე ევლება თავდაკიდებულს, მღუმარსა (საშობაო ამბავი“, II). 2. ავიწროებხ, ვაშლის ხაშუალებას არ აძლევს. დულის ძირს სალი კლდეები არაგვს მუქაში სწურავენ, არ უნდათ ქვეით ვაუშვან, გზას უღობავენ, სტუქკავენ („მანდილი“, I).

მუხმუხმ-ს ყრულ ხმანობს (მაჰარი ფულის დროს). „ბერეაჟ, რა კარგია დლოცილი ღვინო, რომ ქუხუხუხებს ქვევრებში“ („სოფლის სურათები“).

მუხანბ-ი, მუხანბ-ი კანკრობი. ქვანტში ბაყაყი მღეროდა გულიდად. რიხიანადა („ბაყაყის სიმღერა“); ბაყაყთ კი იღვესასწავლეს იქვე, ქვანტობის პირასა („ბაყაყთა აჯანყება“).

მუხმანბ-ს ქეჟავს, გულდასმით ეძებს, ხინჯავს. „ე დილი (ბავშვი) კი დავიდოდა დახელითივითა და სჭყვენავდა ყურე-მარეებსა“ („დარეჯანი“, III).

მუხმუხმ-ი კიჟინებს, დაობს. „რამდენს ლაპარაკობდენ, რამდენს ქვინქვილობდენ“ („სცენები“, — სცენა ბარში).

მურიალ-ი I. კრაჟა-კრუმი. ჯაგნარებში ჩხლაკა-ჩხლუკი ისმოდა და თან თოვლის ქყრილი („ამოდის, ნათლება!“).

2. ზოგიერთი ფრინველის ხმანობა, ჰახხახი. (ნეტავი) ამოაფრინა ჩემს წინა ქყრილით როჟო ნაცარა („მთიელი ბავშვი ქალაქში“).

მურბიალ-ი უსიამოვნო ხმაზე კვიილი, კვიილი. მოკლულს ქართველ კაცს ვიდგენდი, მესმოდა თათრის „ქყრტიალი“ (ვარ.) („მოხუცის ნათქვამი“).

მუშმუნ-ი ჰიჟუანი. ისმოდა გარშონის ქყურენი და სტვირის ბუბენი („ფშაველი და...“, IX).

ბ

ბაბიძინა (ოსური ხაბიჯენ) „ხაჟა-პური“ (ვაჟა), ხაბიჯინა. მომეტებულ ნაწილს მოსაკითხი მოქქონდა: ზოგს წმინდა პურის ხშიდი და ბოთლით არაყი, სხვას — ქაღ და ხაბიძინები („ფშაველი და...“, I).

ბაღ(ი)-ს თვლის, მიიჩნევს. არც რო-

დის მადლობა გითქვამ თივის მკეებელის ხისადა, მიტომ, რომ ყველას ვალად ჰხად, ჰსახავ მსახურად თივისადა („შაშუო, მასვე კმღერა“); განა მარტო ჯარისკაცთა გაუნათლებლობის მიზეზად გვხადიან? („ბიურკრატის ჩივილი“).

ხადლი-ი წვეულება, დროსტარება.
„ნუ მოგვიშალის უფალმა ძმობა და ერთად ხადლი!“ (გოგოთურ და აფშინა“, III).

ხადუშის წაღწევა: („ჩანაწ.“) ბექდვის შეცდომა, იხ. კადუშის წყალი.

ხაპიწ-ი „ერბოში მოდუღებული ფქვილი“ (ვაჟა); ხმარობენ მისატანებლად ან ქადის გულად. (ხევისტური) სტუმარს ფაფით ან ხაფით გაუმასპინძლებდა („ხევისტურები“).

ხაპიწას: სქამს ერბოიანს საკმელს, ხეუ-ერბოს, ხაფიწს და ხორცის ქადას („ფშაველი“, — ძველს) ბექდვის შეცდომა. უნდა: ხაფიწს (იხ.).

ხალ-ი „ქუმელი“ (ვაჟა); მოხალული მარცვლეულის (ქერის, ქვავის...) ფქვილი. ამ ფქვილს წყალში ან ერბოში აზეულენ და ისე ჰამენ. შვილს ორი ბურკვა ხალისა დედამ უსაგძლა ძალადა („სისხლის ძიება“, VI).

ხალბარჯობა სულის მოსახსენებელი ერთერთი დღე (სულიწმინდის მოფენა). შაბათს, ხალარჯობის (სულიწმინდის მოფენა) წინა დღეს ნამცხვარი თუ სასმელი კარახელანთ უკვე მზადა ჰქონდათ რიგისთვის („ფშაველი და...“, V); ხალარჯობაც ახლოდებოდა და, მამა-სადამე, წირვის გადახდის დრო მალე დადებოდა („ფშაველი და...“, V).

ხალბატი-ი ხალვათი, თავისუფალი. ივანეც თავის მეფესთან იყო თამაში, ხალბატი („ივ. კოტორ. ამბავი“, II).

ხალბატიობა-ს ხალვათობს, თავისუფლად, მხიარულად იქცევა. (მოყურიადე) ხალბათობს, ამბობს ამბებსა. ენას აკეესებს კეესითა („სტ.-მასპ.“, IV).

ხალბობისა: (ვარ.) („ფშაველების ძველი სამართალი...“) ბექდვის შეცდომა, უნდა: ნადირობისა.

ხამ-ი ახალი, ღორთქო, „ხელუხლებელი, მოუძოვნელი“ (ვაჟა). ხამ ბალახს ხარბად ღაცა საქონელი („ბუნების წილზე“). ხამად 1. იშვიათად. ხამად არ ჰხედვენ ამ სურათს იგი კლდე-ნი და რიყენი (ვარ.) („ფშაველი ქარისკაცი წერილი“). 2. პირველად, გამოუცდე-

ლად. მთას მონადირე ეძიოდა, ხამად ბანდული ჩაეცა („არწივი და ყვავი“, III).

ხამ-ი 2 ქაში, ბიბლიური ნოეს მეორე შვილი. სემი რას შერება, რას იფქრობს ხამი, რასა ოსტატობს თვით ფაფტი (ვარ.) („ნოე და ლენო“).

ხამაზღ-ი „ხურდო“ (ვაჟა). სურდოს (ხამაზდის) ლოცვა („ფშაველების ამოღმორწმ.“).

ხამანდის („ფშაველების ამოღმორწმ.“) ბექდვის შეცდომა, იხ. ხამაზღი.

ხანიერ ხანგრძლივად, დიდხანს. მას დააიფყდა მგზავრობა, ნადიმს ავარძელებს ხანიერ („სოლი ანუ...“, IV).

ხანხალით იგივეა, რაც ლახლახით. ამ დროს ხანხალით, ფრატუნით, თანაც „ყვარო-ყვოს“ ძახილით ყვავი მოფრინდა („ყორანი“, — მთებს).

ხანხალა-ს ნაჩქარევად, სახელდახელოდ, სანახევროდ წვავს. ზოგნი ცეცხლში ჰხანხალენდენ ღვიძლსა და ფირტეს („საშობაო მოთხარ.“ — ხატობა).

ხანჯარბი იხ. § 12.

ხარ-ი 1. ხარირემი. ყორანმთის გადასახედში ხარმა დაიწყო ღრიალი („მონადირე“, III). 2. კარგი ვაჟაკის ეპითეტია. ქალს არეის წააყვანიებს ზაზულით ხარით! („ფშაველის სიყვარული“). ხარის ფერცხალი ხმალია ერთგვარი. იარაღის სახელები — ხმალი: ფრანგული, გორდა, აქარა, ხარის ფერცხალი და სხვ. („ფშაველები“, — ძველს); ქორა ხარის თეთრი ან თეთრნარევით ჰრელი ხარი. მაკალეთ, ლაღნო ფშაველნო, მალოკეთ თქვენი ჭვარიო, სამხევეროდ მამიყვანავის თეთრი ქორაი ხარით („ლაშარობა“).

ხარბა: ხარათოფი ერთგვარი კეთიანი თოფი. ხმალი რა იქნა აქითა, ან ჩემი თოფი ხარაო? („გიგლია“, I): თედორას ზემოთ, თელასთან ატუხულიყო სოსიკა-ბიჭი, იმასაც მოემარჯვებინა გაშავებული და ვანგისაგან შექმველი ხართოფი („ღდათი“, — ყველამ, V). ხარა ხირიმი ერთგვარი ხირიმი. იარაღის სახელები. თოფი: ხირიმი (საუკეთე-

სო თოფი). შამხანა, სიათა... მაყარი, ხარა ხირიმი („ფშაელები“, — ძველს).

ხარადან: სისხლი კლდეს ზოლ-ზოლზედ ეტობოდა ხარადან თხემამდე („შეყვარებული“, IV) ბეჭდვის შეცდომაა, უნდა: ძირიდან.

ხარაპულაშ-ს კუნტრუშობს, უშნოდ დარბის. „ქსტურერუკობ, ქხარაყულაობ ავარდნილს საქონიეთა“ („ორი გმირი“, II).

ხარეპულადა იხ. § 28.

ხარეპ იხ. § 40.

ხარ-ზაძ-მბ-ი ხარები და ზაქები. ხარ-ზაქებს ჰგვანან მხედარნი, ხმლები არტყით წყალა („ბუნების ვალოვა“).

ხარნიპარია „ცოხკრის ვარსკვლავი“ (გლ). მამალმა მიიხედ-მოიხედა, შეჰხედა ცას და ჭერ ხარიპარიაც არსად სჩანდა („ლიდებ. საჩუქ.“).

ხარლა „დასაბმელი ან სატარებელი (და არა სამართავი) ცალფა აღვირი“ (გლ). (გოგამ) ცხენი იქვე მოაჩირზე გამოაბა აღვირის ხარლით („ოპ, რა კარგი ხარ...“, I).

ხარლაღ-ი ხარის ეპითეტია. ისმის ხმა დედამიწისა, როგორც ხარლალის ბუბუნი („მთათა ერთობა“).

ხარ-მანამშ-ნ-ი ხარები (ხატის ენაზე). არ გამიზიდებინეთ ხარ-მანეეთა ჩემს წოდაბუქურჩიოთ („ფშაელ. ამოდ-მორჩმ.“).

ხარობა ვაყაცობა, კაყაცობა (შდრ. ხარი მნიშვნ. 2). „შარცხვა შენი მასპინძლობა, შენი ოჯახიშვილობა, შენი ვაყაცობა და შენი ხარობა!“ („სასობაო მოთხო.“ — სტუმრები).

ხარობან-ი ხარების ქოგი. მოგვიცლეს მეხაროვნეთა, ხაროვან გაირეყესა („გან-გაში“).

ხატ-ი იგივეა, რაც ჭვარი. ღიდყურა-ანი ერთხელ არ გამგზავნიან ქორწილში, არც ხატში, შენი ქორწილი ცხვარიათა, — მეტყვიან („პატარა მწყემსის ფიქრები“). ხატის მკითხავი ვინც ხატის სახელით მკითხაობს, ვინც ვითოდ ხატის ნება-სურვილს აცნობებს მლოცველს (შდრ. სულის მკითხავი). (ფშაეულს) სწამს ორნაირი მკითხავი: ერთი სულისა და მე-

ორე ხატისა („ფშაელები“.—ძველს); რომელ მკითხავს უნდა მიჰმართოს მან ხომშიამ? რა თქმა უნდა, „სულის მკითხავს“, რადგან ხატის მკითხავი სულისას ევართურს იგებს („ფშაელო და...“, II). ხატის ქალი ხატის მსახური ქალი, მონაზონი. თამარ მეფე ერთადერთი ხატია ფშაე-ხევესურეთში, რომელსაც ჰყავს მოლოხნები, „ხატის ქალებად“ წოდებულნი („თამარის ცხვარი ფშაეში“).

ხატ-თემ-ი ხატი და თემი. კარგს უმათ საკარგუმოს ასმევენ, მოიხსენიეს მკედარია... ხატ-თემის ნამუსისადა ვინც არ დაზოგა თავია („გვლაშქრება...“).

ხატობა იგივეა, რაც ჭვარობა. ხატობა ქონდათ სვესურთა, ლღის სმა არი, ღრეობა („გველის-მკამელი“, IV); მახსონდა, ამ ღღეს ხომარელთ აქ გვექნებოდათ ხატობა („ბახტრიონი“, III).

ხაწირ-ი „ერთად შეგროვილი თივა“ (ვათა). დაგროვდა ფრინველის თავები, ვითა ლღები უორისა, იმათ ბუბულებიც ისეა, როგორც ხაწირი მოლისა (ვარ.) („ნახევარი-წიწილ“).

ხაწი იხ. დამბალი ხაწი.

ხაწი-მარბი ერთობი ვაცხელებული ხაწი. როცა „ჭერისთავს“ (კარგი საქმელი: ხინჯალი. ხაწი... ხაწი-ერბო) გააკეთებდა, უეჭველად უნდა „სახელი შაედე“ მკედარებისათვის („ფშაელები და...“, II).

ხახმატ-ი: ხახმატის ჭვარი ხევესურთა ერთერთი მთავარი სალოცავი (სოფ. ხახმატში). იმ უფრის რქა, რომელშიაც ერთი კოდი ჰური ჩადის, ეხლაც ხახმატის ჭვარის შენობაშია შენახული („რამე-რუმე მთისა“); ფშაეული უფრო პატევს სცემს ხევესურების სალოცავის, ხახმატის ჭვარის (წმინდა გიორგის) დებს, დობილებს („ფშაელ. ამოდ-მორჩმ.“).

ხახმატობა ხახმატის ჭვარის (იხ.) ღღეობა. ბუერი მლოცავი უფრო ხახმატობას (ათენგენას) სოფ. ხახმატში მიდის („ხევესურები“).

ხაშამადა იხ. § 10.

ხაღლი იხ. § 2.

ხაღმა: გონი ხდება გონებას კარგავს, გული მისდის. „მე ღო ხეირია-

ნად ველარა ვხედავ, გონიერა მხედვა ხან-
დახან“ (ვარ.) („ჩაღზო“, II). ჟ ა ვ რ ი ს
ვ ი რ ა დ ხ დ ე ბ ა დ ა რ დ ს, ჭ ა ვ რ ს ტ რ ა გ ვ
რ ი ნ ე ბ ა, ხ ა წ უ ლ დ ე ბ ა. რ ა კ ა ტ ი ჰ ჰ ე ა ნ ი მ ა ს ა,
ვ ი ნ ე ჭ ა ვ რ ი ს ხ დ ე ბ ა ვ ი რ ა დ ა („რა გინდა
ბედმა მიმტყუენოს“).

ჰ-ხლმპ-ბ, ჰ-ხლმპი-ნ „უხდება“ (ვა-
ჟა), შვენიხ. (ხევსურებმა) დაისაბლუჯეს
ფარბი, თავზედ ჩაჩქნები ჰხდებო
(„ხევსურები“); (ალაზანი) ძირს უთხრის
სალსა კლდეებს, თავზე ჩაჩქანი ჰხდე-
ბისა! („ბახტრიონი“, XII).

ხლი-ნ: ქ უ ლ ს ა ხ დ ი ს ს ი რ-
ც ხ ი ლ ს ა ჰ მ ე ვ ს, ჰ ე ე ნ ი ს ს ა ს ა ც ი ლ ო ლ
ხ დ ი ს. „მებრალემა შალეა, კაი ვაეკაცია,
კოდეა, რო ეგ უნამუსო იმას ქულსა
ხლიდეს“ („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ.,
სცენა I).

ხმღამ-ს: ლ ი შ ა ნ ს ხ ე ლ ა ე ს წ ი-
ნ ა წ წ ა რ ე ნ ი შ ნ ე ბ ა. „თოფი გეჩქნება შაქრუ-
ლი, ლიშანსა ვხედავ სწორადა“ („ხის
ბეკი“, V); სუ ჩაგვიკუტდა საქონი, კუ-
ლით ვაყენებ ღთისასა, წაბლიაც ეგრე
გახდება, ისეთსა ვხედავ ლიშანსა („ფშა-
ველი და...“, XI).

ხმღამ-ხმღამით ხედვა-ხედვით,
ყურებით. (ალაზა) წამოდგა, იხედებოდა,
როგორც დამფრთხალი ნადირი, ხედნებ-
ხედნებით ამოვლო ხევის კლდიანი ნაპი-
რი („სტ.-მასპ.“, VII).

ხმ-მპ-ი სახლის ბანის გასაკეთებლად
ქედლებზე დაწყობილი მრგვალი, მსხვი-
ლი ლატნები. (სახლის) ყორხეზედ არის
დაწყობილი დაუთლელი მსხვილი შოლ-
ტები (ხეები) („ფშაველები“, — ძველს).

ხმპით: ხევით, კლდეებში არწივ-
ყორნები ქვებზედ ნალშარს ნისკარტებს
ლესენ („ყარსის ბოლოს“) ბექდვის შეც-
დომაა, უნდა: ზევით.

ხმპითა იხ. § 27.

ხმპისმარ-ი მთავარი ღვთისმსახური
ხატში. ეს ვინდა მოდგა ნისლივით, თით-
ბრით ნაზიკის ხმალითა? ხევისბერს
აძლევს მოხვერსა, დადგა დახრილის თა-
ვითა („აღლდა...“, V).

ხმპისბროზ-ს ხევისბერობას ეწევა,
უფროსობა; საღვთისმსახურო წესს ას-
რულებს, ლოცვას ამბობს. ხევისბროზს

ბერი ლუხუმი, ხმატკილად მოუბარია
(„ბახტრიონი“, VI).

ხმპი-ხმპ ხევის გაყოლებით, ხევ-ხევ,
ხედვაზე. ჩადის, ჩატირის ხევი-ხევ ტალ-
და ნაკადის ცივისა („კობალა“, II).

ხმპსურამთის, ანი: „შენ ხარა მემრ
უფროსი ხევსურეთის, ანი“ („სცენე-
ბი“, — სცენა ბარში) ბექდვის შეცდომაა,
უნდა: ხევსურეთისაი.

ხმპსურამთში-ი ხევსურები (შდრ.
ფშავლისშვილები, თათრისშვილები, ლეკი-
შვილები...). „დაძელით, ხევსურთშვილე-
ბო, ლაშქრობით, ხმლების ქნევითა“
(„აღლდა...“, III).

ხმწამ: ბოლო ეღება კოდალას ჩა-
მოკიდებულს ხეზედა („წიფელი და კო-
დალა“) ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ხავს-
ზედა.

ხმწალი („ფშაველი“) ბექდვის
შეცდომაა, იხ. ხვიცილი.

ხმლ-ი: ხ ე ლ მ ო გ ი მ ა რ თ ო ს
იხ. მოუმართავს.

ხმლად იხ. § 20.

ხმლამ-ს ხელს ახლებს. ცოლსა ნუ
ჰხელავ, რეგვენო, თავს უყეთესის ყმისა-
სა („ფშაველი და...“, VIII).

ხმლბახსნი: ხ ე ლ გ ა ხ ს ნ ი თ ა რ ი
ხელი მოემართება, ადვილად ხოცავს ნა-
დირს. „გამახარე ძალიან მონადირე გა-
მოგვადგა, საგავი გაავლო ნადირსა, ხელ-
გახსნითაც არი“ („ფშაველი და...“, IV).

ხმლდადგუღამთ გამიხარდისა („უძ-
მოს-ძმა“, III) ბექდვის შეცდომაა, იხ
ხელდადგმულათ გამიხარდი.

ხმლდადგუღამ-ი დანიშნული (საცო-
ლე). „უთქვათ, ჭვარდაწერილი არ იყო,
მაგრამ ხელდადებული იყო ბახისა და
ჩონთამ კი გაიტაცა“ („მოკვეთი“, მოქმ.
I, გამოსვ. I).

ხმლმართინანად მთლიანად, განურ-
ჩევლად. ხელერთიანად გპატივობთ ყვე-
ლას — ღარიბს და მდიდარსა („ერთი
სიყვარულის ამბავი“, VII).

ხმლწამით („ნადირთა პატრონი“)
ბექდვის შეცდომაა, იხ. ხელწეით.

ხმლწამით ნიდაყვის დაუყრდნობლად
(სროლა). „ხელწეით სროლას ეცადე,
რაც შეიძლო, დადებით მსროლელი მო-

ნადირე მონადირედ არ მიმანია“ („ნადირთა პატრონი“).

ხელთაშ-ს აფიფებს. ძველს დროში, ამბობს ლეგენდა, ფშავის ხევი სკერია ღევებს; იმათ ხალხი „უხელთა“ (უგეეებია) („ფშაველები“, — ძველს).

ხელისუფალ-ი მოხელე, ხელისუფლების წარმომადგენელი. „გამაძიანეს ბოლნი და ხელისუფლის ღვიძლ-ფირტვის ნაგლეჯები აიქ სამ გამაძინია ტყვიამ“ („ათხუშობა“).

ხელაშ-ი ერქვის ტოტი, სახელური. ხელაშედი გამომეხინა, ღვარამ დამტაცა ხარები („გუთნისღედის ჩივილი“).

ხელმოსახმარ-ი ხელსაყრელი. ივანე ახლოს მიუქდა იმ ხელმოსახმარს ხანასა („ივ. კოტორ. ამბავი“, V).

ხელმომწევიბილი: ასე ხელმოწევეტილი და თავდახრილი არ ეიქნებოდი, თავს მაღლა აწევედი („კლდე სალი“) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: წელმოწევეტილი.

ხელ-მხარ-ი ხელები და მხრები; ჩანლონი. „ჩვენის შეელისადა ღმერთმა გიშეელოს, ხელ-მხარი მშვიდობაში მოგახმაროს“ („ფშაველები“, — შენამე). ხელმხარი გაინათლება იხ. განათლება. ხელმხარის გაენათლება იხ. განათლება. ხელმხარის სანათლაეი იხ. განათლაეი. ხელმხარის განათელა იხ. განათელა. ხელმხარის ნათელაეი იხ. ნათელა. ხელმხარის ინათელაეი იხ. ინათელა.

ხელნაცვლივ სესხად (მუშაობა). (გამახარემ) ერთ შაბათ დილისათვის მუშობელი მეცხვარე დაიპირა, ეშუელა თვის დაგულეა „ხელნაცვლივ“ („ფშაველი და...“, III).

ხელობ-ს მხიარულობს. მწერი და არსი ყოველი გაღაღებული ხელობდა („აზრი და გრძნობა“).

ხელმწიფარ-ი ხელოვნებისადმი განკუთვნილი, ხელოვნების ნიშუში. ხალხის თქმულება, რაც უნდა იგი მდიდარი შინაარსისა იყოს. აზრიანი და ხელოვნური, თუ პოეტმა იგი არ გარდაქმნა... არა

ფერი გამოვა („კრიტიკა... ვართავაესი“).

ხელშეუღმე უყულმა, უზრგისკენ, ხელის უკან გაქნეთ. (მონადირემ ბევი) „ხელუეღმე“ წყალი გადაღო, ღლესაც წყალს მიაქეს, მიღისა („ხის ბევი“, IV).

ხელშეხრალ-ი რასაც ხელი ვერ მოხყარეს, ვერ გამოიყენეს, — გამოუყენებელი, უსარგებლო, უფარგისი. ჭაერი ტანს ნაბლად გეხევეა, ცრემლი მიგყვება საცქლად და ტრფობა შენის ქვეყნისა უქმს და ხელუყრელს აბჭარადა („ალ. ყაზბეგს“); (ვარდი) სხვაფრივ კი ხელუყრელია და არასა ჰრგებს არვისა („ასსუხი არყისა“).

ხელშეხრალ-ი ვისაც ხელში ფარტენა უჭირავს. აქ: ქალის ეპითეტია. „ვის მოგილოცოთ სახელი, ვინა ხართ სახელიანი?“ „პირველ ობოლი კვირია, სახე აქვ ნათელიანი, მეორე — ღელა ბარელი, ქალი ხელფარტენიანი“ („მახტარიანი“, XVI).

ხელშეხრალ-ი ვინაც ხელი ვერ შეუქცია, შეუბრუნა, ხელმეუბრუნებელი. „ხელშეუქცევარდ კი არც თითონ მომეკლარა, ორი თათარი ბერიძესაც გაუშმდეარებია წინ“ („ერთგული მეგობარი“, I).

ხელშეკონილი-ი ხელმეუბრული. მოკყავდა ზეიადური ხელშეკონილი გროვასა („სტ.-მანა“, VI); „ხელშეკონილი კი არ უნდა გაყოლიყაი თან“ („მოყვეთ“, მოქმ. III, გამოსვ. I).

ხელშეკრული-ი მონადირე რომ დაიცარება „ხელი გაქვს შეკრული, ხელი შეგაკრა“-ო, ეტყვიან, ე. ი. განგება ხელს არ გამოართავსო (ღმრ. შავეკრის, შაკრული). „იქნება ხელშეკრული ხარ, ან იქნებ თოფი შავეკრა“ („ხის ბევი“, V).

ხელშეხრალ-ი ვიზედაც ხელი მიუწვდებათ, ვინც ხელმეუვალი არ არის. თუ დამნაშავე სოფლის წინაშე ხელშესავალია, მამინ სოფელი ცოხს ეძებს დამნაშავის გასაუწრთნაეად („ჩვენის სოფელი“).

ხელშეხრალ-ი ხელმეუბრუნებელი. ხელის შექცევის ვერ ჰბეღვენ ხელმეუქციეის მტრისადა („კოპალა“, I).

ხელშეხრალ-ი ხელის შეუბრუ-

ნებლობა. ერას ხელშეუქცევლობამ იმ-
ნად დაუხშო გონება: გასატყავებლად
გამზადულს ეზმანის კირთა ფონება
(„დათვი“).

ხალჩაზხა პატარა ჩაფი. (მუცელას)
გვერდით ხელჩაფა ედგა სველ-სველი
(ვარ.) („მუცელა“, I).

ხლწმინდა წმინდა, ხატის მსახური.
„ჩვენი ამორჩეულია, როგორც ხელწმინ-
და კაცი, მღვდელი ხომ არ დაგვიკლავს
(საკლავს), ბატონო, მამ, არ გვინდა ერ-
თი კაცი გვეყვანდეს?“ („ღროშა“, II).

ხმრბ-ი წაქცეული ხეების გროვა.
(გამხარდის) ხერგიდან გადმოუხტა, მოუ-
ლოდნელად დაეცა თაზე... ვეფხვი
(„ლმობიერი მონადირე...“).

ხეულ-ი შესობილი, შერტობილი.
„ვეირიას ლალატ არ უნდა, სხვა რამ ფიქ-
რი აქვ წყეულსა, თვალცრემლიანსა,
ობოლსა, გულზე ეკლებით ხეულსა“
(„ბახტრიონი“, XII).

ხეშურ-ი მოხეური. ...და შემოსძახეს
ერთის ზმით ქართლ-კახეთური, ხეური
(„ჩიტთა ფაფობა“, IV).

ხეჩ-ხე: წისქვილის ხეჩს წის-
ქვილს ბორბალზე მიკრულ ყინულს აც-
ლის (ცულით, წალბით...). „ქეწობამდე
სუ ეგე (წისქვილი) ცხენე, მძლევ გამოვ-
ხენე, ბორბალს აღარა ჰქონდა სძარობა,
ისრე მაჰკიდებიყო ყინული“ („საშობაო
მოთხრ.“ — ნადირობა).

ხეხილი: ხეხილის ყვავილებმაც მი-
ბატყეეს („ბუნების წიაღზე“) ბეჭდვის
შეცდომაა, უნდა: ხილების.

ხვამ-ი (ხევს.) ცხენის ებითეცია.
ჰნახეთ, რომ ისინი, ჭაქვ-ჩაქვინანები...
ნურკალის „ხვამდებით“ ნიავექარივით
უვლიან გარს თავის საყმოსთ („რამე-რუ-
შე მთისა“).

ჰ-ხვამ-ბა: ეგ ნალი მთელს სა-
გვარეულოს ჰხვდება მთილს

საგვარიულოს შეეხება, ყვილაზე ვრცელ-
დება. „მაგრამ ჩვენ ერთობლივ საგვარე-
ულომ ხვალ ფხა უნდა გამოვიჩინოთ, ეგ
ნალი მთელს საგვარეულოსა ჰხვდება,
მთელი თემის და გვარის ქუქყია“ („მო-
კვეთ.“ მოქმ. III, გამოსვ. I).

ხვამა „ხის ურო“ (გლ.). (იოთამა)
აღარ აცალა ნადირს თავისთავად მომკე-
დარიყო... თავში ლურსმნებით მოქე-
დილს ხვედას უშენდა („როგორ გაჩნდენ
ბუები...“).

ხვამ-ს ქურდავს (გვაჟ). ზოგებს წის-
ქვილზე უხვეტავ, ზოგებს უტეხავ სახ-
ლები („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“).

**ხვამულ-ი ცერზე წამოხაცემელი რკა-
ნის იარაღი ჩხუბში სახმარი.** (ჩალხოს)
თითონაც ბევრი საცერული და ხვეული
ჰხვდებოდა თავში (ვარ.) („ჩალხო“, II).

**ხვამ-ს ხვეწით და სხვა ხელსაწყოე-
ბით თლის, ამზადებს.** ვხეწფდი თაბახებს,
ხის ჭამებს: თეფშებს, ბაკნებს („ახალი
წელი ფშავში“).

ხვამწან-თირება ხვეწნა და დაყვავება.
ვერასა ვხდები, ამაოდ მიმიდის ხვეწნა-
თირება („ლილა და კვირისა“, IV).

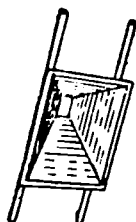
ხვამწან-ლი: („ფხუშრობა“) ბეჭდვის
შეცდომაა. იხ. ხვივილი.

**ხვამწი-ს ხუის, ხმიანობს (ქარი, მდი-
ნარე...).** კიდევაც ვნახავ, ცა სქექდეს,
თოვლის წილ წვიმა ცვიოდეს, ანოყივ-
რებდეს მიწასა, მდინარეები ხვიოდეს
(„კიდევაც ვნახავ გაზაფხულს“).

**ხვამწილ-ი ქარის, (მდინარის...) ხმი-
ანობა, — ხუილი.** შტერად დამდგარან
მთის წვერნი, ისმის ხვივილი ქარისა
(„ალუდა...“, VI); დადგა, როგორც ფშა-
ველი ამბობს, „ხვივილი“, „გუბუნი“
(„ფხუშრობა“).

ხვამწურ-ი ხვიმირა; საფქვავის ჩასაყ-
რელი წისქვილში. ზოგი საღორეში

(=საღვარე) ძვრებოდა და ბორბალს სინ-
ჯაედა, სხვა — სარეკელას, ხვიმურს,
ალატს და წისქვილის ქვებს („წისქვი-
ლი“).

ხვლანჯავ-ს ხლართავს, კრავს,
ბორკავს. „ხან გველივითა მეხვევა,
მხვლანჯავს“ (თარგმ.). („ქაჩი“, 10).

ხვლანშვამ გრეხა, გრავა. (ფიგურ.)
შერე, ნატარი უცხოეთს ღიღხანს, მრავა-
ლის ტანჯვითა... მიაღვა გაშლის მინ-
დორსა ბილწის ფიქრების ხვლანჯვითა
(„გეთერი“, XI).

ხვან ღვთის ლოცვა. „ღმერთო!
შენია გაჩენილი ხენა, ხვეწნა და ღალადე-
ბა, თორო ხმელეთზეთ ხორციელნი ხმას
ვერ შემოგუდებდენ“ („საშობაო მოთხრ.“,
— ხატობა).

ხვრემამ ხრამა-ხრუმით ჭამა. (დათემა)
დაუწყო ტარუებს „ხერემა“ — ტარო
ტაროზე წააქეკყა (ეარ.) („დათეი“, —
ღვთისაგანი).

ხვრემ-ს ხვრებს. „რძე ბევრი გექნე-
ბათ და ხვრიტეთ, რამდენიც გინდათ,
შვილებო“, — სიქვა ღეღამ („გუგული“).

ხიბაბი იხ. § 45.

ხიბლიხვანჯარა „თამაშობა ერთგ-
ვარი: ბოლოებგაღამულ ძაღს შულოხა-
ვით ღიქერენ, თითოქერ ხელზე შემოი-
ხვევენ და შემდეგ, თითების გამოდებით,
სხვადასხვა სახე გამოხევათ (როგორიცაა:
„აკვანი“, „ხილი“, „წყალი“, „ხერხი“...).
თამაშობს ორი ბავშვი“ (გლ.) აქ: დახ-
ლართული, გაბმულ-გამობმული. „პიბო-
ლი რა თოფია, ეშმაკის ხიბლიხვანჯარას
კვავ“ („აფხუშობა“); ბოლოს არ გაუ-
წყრა ღმერთი და ერთმა ო.ოპინტრე ჩა-
ფარმა არ გამოხსნა კვანძი ამ ეშმაკის

ხიბლიხვანჯარისა („სოფლის სურა-
თები“, 9).

ხივილი-ი იფივეა, რაც ხვილი. კიდეც
გაისმა ხვილი... ცა გატყერა... ნიაქ-
პარია („არწივი და ყვავი“, II).

ხიზანიშვილი („ბიბლიოგრაფიული
შენიშვნა“, „ლაშარობა“) ბექლვის შვი-
ლომაა, უნდა: ხიზანშვილი.

ჰ-ხირამ-ს აბჯენს, აწვება. „ერთი სა-
სახლე გამოჩნდა თეთრი, დიდი, ცამდი
ჰხირებდა წვერსა“ („შობაბექლილებანი“,
II). ფეხებს სირებს ფეხებს იბიჯ-
გებს, ცდილობს, რომ არ წაიღებს.
„ფეხებს ნუ ხირებ, წამოდი აქ შენა!“
(„მოკვეთ“, მოქმ. II, გამოსვ. V).

ჰ-ხირი-ბ აყუღია, გახირულია. ჩემ-
ფერა უკეთურები ყუნქებიც ბევრი ჰხი-
რია („ბახტრიონი“, III).

ხირი-ი ყველაზე კარგი კაუიანი თო-
ფი (ოდესღაც ყირიმიდან შემოტანლი).
„ხმლი ხომ აქვის ისევა, ღარებზედ და-
წარბულია? ლეკისეული ხირიმი ღამაზად
გამართულია?“ („ჯამრული“).

ხირჩას-ს „შავჩრეს ენა-პირი ხირჩ-
ლას“ („სოფ. ხანმატი“ — ავეისტო)
ბექლვის შვილომაა, უნდა: ხირჩალი
(იხ. ხირჩალი).

**ხმა: ხმით და სტირის იხ. დახ-
ტირის.**

ხმალ-ღელამფარი-ი ხმალი და ღე-
ღამფარი (იხ.). თუ ჩვენებური „ტალა-
ვარი“ არ აცეია, ჩვენებურად შაზიკულ,
ძუგამონასკულ ცხენს არ ზის და კონ-
ტად ხმალ-ღელამფრით გამოკანკული
არ არის, ის, ბატონებო, ჩვენი არ იქნება
(„რაპე-რუმე მთისა“).

ხმალმონადირი ხმალმოდებით. რა
ენახთ მტერი, მივეცივდით ხმალმონა-
დით, გამალულები („მოხუცის ნათქვა-
მი“, VII).

ხმალშეუპვალ-ი რახაც ხმალი ვერ
ჭრის. მკერდზე დაწყვეს იმისი თოფი,
ფარი და ხმალია. თავით დაუდევს ხან-
ჯარი, ხმალშეუვალი რვალია („სიკვდილი
გმირისა“).

ხმალხანჯარა მხლებითა და ხან-
ჯლებით ბრძოლა. ეინ იცის, რაჟი ხმალ-

ზანქარობა გახდებოდა, ვინ ვის აკუწავდა („სოფლის სურათები“, VIII).

ხმალხანჯრანობა: („სოფლის სურათები“, VIII) ბექღვის შეცდომაა, იხ. ხმალხანჯარობა.

ხმა-ჰამა ხმა, ხმაური, ჩქამი. „მინც ვერაეის ენახადი, თუნდაც რო მევლო მთვარეში, ხმა-ჰქვა გარკვევით მესმოდა, გაბნეულიყო ჰაერში“ („ნანგრევთა შორის“, I).

ხმა ჰამა-მარკჰამით: („ნანგრევთა შორის“, I) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: ხმა-ჰქვა გარკვევით (იხ. ხმა-ჰქვა).

ხმელ-ი ხმელეთი, ქვეყანა. (გოგოთურ-რი) დედაკაცს დაათათბირებს: „უნდა მიმოველო ხმელი“ („გოგოთურ და აფშინა“, II).

ხმელადა 1. ცივად, უკმეხად. გულში კი მინც კშურობდა, ეციდებოდა ხმელადა („იჟ. კოტორ. ამბავი“, VI). 2. ხმელეთზე. მრწამს, ფერფლის კარგის გულისა ქარმ რო გაფანტოს ხმელადა, თვითოში მინც ენთება ტიალსურვილი ცხელადა („მრწამს, მარად მიწამებია“).

ხმელანო იხ. § 20.

ხმელეთ ზეით („საშობაო მოთხრ.“ — ხატობა) ბექღვის შეცდომაა, იხ. ხმელეთზეით.

ხმელეთზეით იხ. § 20.

ხმოსან-ი „ქალაქის თვითმართველოზის ან ერობის ხაბჯოს დეპუტატი“ (რეკოლუციამდელ რუსეთში) (გლ.). (თაგეები) საბრძოლოდ ხმოსნებს იწვევენ: „გაალეთ ციხის კარია“ („თაგეთა ამბონება“).

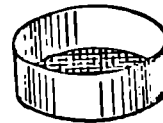
ხმუწამა-გრამხა პრუწვა-გრეხა, მანჭვა. „უთხროდი ემა კაცსა და მძლივ დავიყოლიოდი“, — იტყოდა თინა ტუჩების ხმეწვა-გრეხით („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმრები).

ხმღაბუჰურ-ნი „ხატის მამულეები“ (ჯუჟა) (ხატის ენაზე). „ღარ უგდებთ ჯურს ჩემს ბუეიერთა (ცხვარი)... ჩემს ხოლაბუჰურთა, არ გამიზიდებინეთ ხარმანეთა ჩემს ხოლაბუჰურჩიოა“ („ფშაველების ამოღ-მორწმ.“).

ხმღაბუჰურჩინას („ფშაველების ამა-

ოღ-მორწმ.“). ბექღვის შეცდომაა, უნდა: ხოლაბუჰურჩიოა (იხ. ხოლაბუჰურჩი).

ხმამარ-ი 1. ხის (ცაცხვის, თელის...) ქერქისაგან გაკეთებული, კასრის ფორმის დაბალი, ტყერით ძირგამოწნული ჭურჭელი. იუენებენ მატყლისა და მისთ. შესანახად. დარეჯანს წინ უდგია ხოკერი („დარეჯანი“, V); დედაჩემი ეძებდა რაღაცას ხოკრებში („საშობაო მოთხრ.“ — სტუმრები). 2. სკა. როცა თაფლის ამოღება დასჭირდებოდათ... წაიღებდენ ღამე მდინარეზე ფუთკრით საესე ხოკრს, ჩასდგამდენ წყალში... და ისე აცლიდენ შოთებს („ფშაველი და...“, III).

ხოლოდ იხ. § 2.

ხომ თაჰადა: ცოტა არ არის, ხომ თაჰადა ფახაჩი გქონია („ალ. რაზიკაშვილისადმი“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: რომ თაჰადაც.

ხომურაული: (ვარ.) („ფშაველი და...“ XI) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: ხომურაული.

ხონა „ბაკანი“, „თახახი“ (ჯუჟა), ქობში ორს მხარეზე წიფლის... ფიცრები იყო გადებული; ერთზე რძიანი და ნაღბიანი ხონები იდგა („შალვას ნახახი ხატი“, I); მოამზადეს ღიღი ხონა, ჩაასხეს შიგ წყალი („სტენა“).

ხორჩინა ხოლერა. ამიტომაც „ხოჩიელაა“, შავი ქირია, ხუნაგია... თუ სხვა რამეა, უწინ თქვენ შემოგვიკვლევსთ და მუსრს გადენთ („რამე-რუმე მთისა“).

ხორჩინისხა: ხმალი ხორჩინისა, ხანჯალი — ბაზალა (ვარ.) („ოპ, რა კარგი ხარ...“) ბექღვის შეცდომაა, უნდა: ხორჩინისა.

ხორჩინ-ი „ცრემლი“ (ჯუჟა); ხშირი და მსხვილი ცრემლი. გვერდით დედამან მისხედან, მაყრიან ხორჩინებსაო („ძღ. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).

ხორც-ი ხორცის შაბათი მი-

ცვალებულის ხარჯი (მოსდევს ორმოცს). ორმოცში დაიკვლის ორი ცხვარი... ამას მოჰყვება ხორცის შაბათი. მაშინაც უნდა დაიკვას ერთი საკლავი („ხალარჯობა და რიგები“).

ხორციელ-ნ-ი აღმთიანები (ხატის ენაზე). „წუხელის, დაო, შარაზედ სულთ ჩამთიარეს და შამძღეროდენო: „არას ყურს გვივდებთ, ხორციელნი“ („ხმა მთილამ“).

ხორხოშა, ხორხოშელა ხშირი სეტყვა ან თოვლი, — ხოშყაკაო. (ყმას) ქალისა, რძლისა ქეთინი ეგონოს სიცილ-ხარხარი, დენა ცრემლისა — ხორხოშა ღრუბელთა ვადმონაყარი („კაი ყმა“); ომურჩვეელსა ვაყვასა ომი ქორწილი ეგონა... ჭარად მოდენა ისრისა ცით ხორხოშელა ეგონა („სულა და კურდღელა“).

ხომანან ქვეყანა, მთელი ხალხი. „ხოყანა ღნახავს, ბეჩავ კაცი ყოფილაო, იტყვიან, შენთ ნამხრევთ რო ჰღნახვენ“ („სცენა მთაში“); „მაშინ გაეხვენეს ძალნი ცათანი, ხოყანა შესარწმუნდებოდა“ („ხეკს. ქორწ.“).

ხომაშაპ ხახმატის ჭვარის (წმინდა გიორგის) ერთერთი ღობილთაჲანი. ეს ღები ჭვარისა უნდა იყენენ მოლოზნები. მათი სახელებია: სამძიმარი, თამარქალი, ხოშაქა, მზექალა და აშექა („ფშველ. ამაოდ-მორწმ.“).

ხომი იხ. § 14.

ხომ-ი შავარი (ჩვეულებრივ, რივის) ქვა. მობრუნდეს, ჩადგეს სამანი ბეგენგორს ხოხის ქვისანი („სოფ. ხახმატი“).

ხომანა-კორბანი ნელ-ნელა და ძირიანად ძოვით. გასწევის ზევით, სანიარსკენ შეგობრებმა ბალახის ხომანა-კორბანით („გაველდა ცხვარი“, III).

ხომანი-ს ძირიანად ძოვს. გაფაციცებით ხომნიდენ ძროხები ბალახთან ერთად ყვავილებს („ბუნების წიაღზე“); მინდვრებზე აღარაფერი ჩანს; მარტო... კულა ცხენებია თუ დახეტიალობენ და ხომნიან ხმელს დედამიწას („ჩენი სოფელი“).

ხრანბალ-პრანბალ-ი უელში ხრიალი, ხმამალა და ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ხერინვა. გღია და ხერინავს; ააქვს მალა

ქერი, ჩააქვს დაბლა დედამიწა იმის ხრანბალ-პრანბალს („ფიქრიაინი“).

ხრამ-ხრამ-ი ხერეაის ხმა. ხინკლიანი ხონჩები სტუმრების წინ ელაგა და ხინკლის წენისა ხრამ-ხრამი შორს გაისმოდა („ფშველი და...“, VIII).

ხრამა ხეხვა, ქლემა. დამესხენ, დატანჯული ვარ კისერზე უღლის ხრეშითა („ლილა და კვირისა“, II).

ხრინამ-ს სულშეხუთულად ხერინავს. „შენაც არ გეძინ მასევენებითა, ბრუნეჯ, დი რასამ, ხარს რო დაკვლენ, განა, ისრ პხრინედე“ („სცენა მთაში“).

ხრინაულ-ი „სარამ“ (ყუა). აცა, დამაცა, ბებერო, თუ ვერ გიგდო ცლინგურია, შეე ქალ ზურგზე ვერ შევაგდო ვერ გადაედვა ხრინეულია („ძე. და ახალი ფშველ. პოეზია“).

ხრო ჭგუფი, გუნდი, ხროვა. ხრო და ხრო მოდგა ირმისა, ერთმანეთზედა ღგებოდა („ნახევარ-წილია“, VIII); აბასტად ბალღების ხრომა კარისე დაიგრიბლა („ღამშველი“).

ხრუბუნ-ი ხმამალაო კრუტუნი. (კატა თებროს) ლოყებზედა კუდს უსვამდა, მარჯვნივ-მარცხნივ. ხრუტუნითა (*** „მასწავლებელს...“).

ხრუბუნებ-ს ხმამალაო კრუტუნებზე უელიდან ხრიალის ხმას გამოსცემს. (პაპას ჭორა) კენესის და რაღაც ერთნაჩრად, საუცხოვოდ ფრუტუნებს და ხრუტუნებს („პაპას მათელი ფიქრები“).

ხრუხუნ-ი ხერელი, სორო „გირჩევენათ, დედაშვილობამ, გაიკეთეთ ხრუხუნები და ჩაწევით შიგო ლამაზ თბილად“ — დამოწმა სალიამ... გვიკეთეთ ბურღოში „ხრუხუნი“ — სორო თავ-თავისთვის და ჩაწეკით შიგ თბილად („სამობაო მოთბრ.“ — სტუმრები).

ხსნილ-ი დრო, როდესაც ხორციელის (რძის) პროდუქტების... კამა ხარწმუნოებით ნებადართულია. რით გაიხსნილოს ოქანმა, მეტი არა აქვს იოლა ხსნილ და მარხვაში — ლობიო და ზედ სასმელად იორი („მამას ელიან ბალღები“).

ხსნილობა: ხსნილობას მიხედვით ხსნილობის მიხედვით.

ხსნილობა ხს. § 26.

ხსნილობა (—ხსნილობა) ზღვარული. „ხსნილობა, როგორც ამაღამ, ხსნილობის ფუნქციით უნდა ამოვიყაროთ მუცლები“ („შობის წინა-დაშენების“).

ხსნილობა ქარისა, მდინარისა და სხვ. ხსნილობა. მოსქდება წვიმა ხსნილობა, დაბლა მიიღებს შხუილსა; ზედ დაეხვევა ელვაცა შვიის ღრუბლების ხუილსა („გულს, რას დაძლიანებულხარ“).

ხსნილობა: ხსნილობა და იმეორის ხსნილობა.

ხსნილობა „მტრედის ბარტყი“ (გლ.)-საბარლოს (მტრედს) დოლობა მოუცდა და ორი ხსნილობა ძლივს გამოიყვანა („გველი“).

ხსნილობა (Ribes) მოცხარი (ვაჟა). ეს სიტყვა გახლავთ „სმაროდინა“, რომელსაც ფშაველები „მოცხარს“ ანუ „ხსნილობს“ ეძახიან („მცირე შენიშვნა“).

ხსნილობა ახურავს. მაშ, ხსნილობა რად ვირტყამ წელზედა, თავზედ რად მხურავ ქელით? („ფშაველის სიყვარული“).

ხსნილობა ხსნილობა ხს. § 29.

ხსნილობა (—ქისტ. ხსნილობა) „ხსნილობა ანუ ქანები — ჩხსტიების მსგავსია, ძირს სა-

ხსნილობა გამოქსოვილია“ (ვაჟა). წრიობებს ეძებს ბერიძე, ხსნილობა წნავს გაჩქარებული („ხსნილობა მთაში“); (ბერიძეს) ფეხებზედ ხსნილობა (ხსნილობა) ეცვა, რომ ფეხს კარგად მოეკიდებინა ყინულზე და არ დასხლეტოდა („ბერიძე გაუტეხელი“, II).

ხსნილობა იგივეა, რაც ხსნილობა. „ვის ამწყალობნებ, ალუდავ, ამა კურატით შვიითა?“ — კეითხავს ალუდას ხსნილობის გადაწევის მკლავითა („ალუდა...“, V).

ხსნილობა ხსნილობა (ნაკვერჩხალზე). ცეცხლის გაბრუნო სადღეობოდ მორთული ბალოები ისხდნენ და ხსნილობა ღვიძლით იკმლებს („აფხუზობა“).

ხსნილობა-ხსნილობა(ბ) ხსნილობა-ხსნილობა. ძალიან ყველა მოესმა, ჰყვებოდა ხსნილობა ხსნილობა („ეთერი“, III).

ხსნილობა-ხსნილობა კარგად დახსნილობა, გვიანი საღამო. ხსნილობა იყო. ყველა რიცხვი დაეზრუნდა სახსნილობა („ტყის სურათები“).

ხსნილობა-ხსნილობა: ქალღმერთი ქვარით ერთერთი სალოცავი პირაქეთა ხსნილობით, სოფ. ქალღმერთი. „მოკეთილი“ მხოლოდ აქალღმერთი ქვარია“ ჰყავს ქვართა („რამე-რამე მთისა“).

ჰ

ჰაბრი ჰაბრი. ჰაბრს ჰაბრი მოჰყვა („ფშაველების ამოღ-მორწმ.“); „მტრედის მოუცდა, კიდეც არ მოუცხარი მარჯვენას მაგათ ჰაბრითა“ (ალუდა...“, IV).

ჰაბრი-ხსნილობა-ხსნილობა ჰაბრში უდგას. ხსნილობა გვესმის სოფლადა, ხსნილობა ერთობლივ სტირისა, სჰაბრობენ ერთი-მეორეს, როგორ აქობონ ვინ ვისა („აზრი და გრძობა“).

ჰაბრი-ხსნილობა-ხსნილობა ჰაბრში, ჰაბრში. აქ ღიქი არი, ჰაბრ-ჰაბრი, უხვად ჩადუნის ძირია („მწყემსის სიმღერა“).

ჰაბრი-ხსნილობა წილას დაფქული არ ჰქონდა, წიქელილისათვის იარა, დაღამა ჰაბრში, მაშინ-ღა ბუღალა ჩაიზიარა („ღამეული“).

ჰაბრი-ხსნილობა-ხსნილობა თოფია ერთ-

გვარი. მონადირეებს როდი სწყინთ, გაჩხარებიათ კიდეცა; გამართეს ჰაბრებში, მხარზედაც გადივიდესა („მთაში“).

ჰაბრი-ხსნილობა 1. ოჯახის წევრები. ლოს მეძახიან ჰაბრნი, ლოსვე მეძახის ჰაბრნი („ფშაველ ლოსის სიმღერა“). 2. ცოლი, მეუღლე. „ჰაბრნი არ მტყუიან: „ჰაბრი, შე ტყუალად მტრისაო?“ („გოგოთურ და აფშინა“, III).

ჰაბრი-ხსნილობა „მთელი ოჯახი ღიქ-პატარიადა“ (ვაჟა). ღვთისო დაეკითხა ამ საგანზე ჰაბრობას („ფშაველი და...“, IV).

ჰაბრი-ხსნილობა: ჩემის ჰაბრად მამა ჩემი მახტას იხდის (ვარ.) („პატარა მწყემსი“) ბეჭდვის შეცდომა, უნდა: ჰაბრად.

ჰანბარბ: ქ ა ნ გ ა რ ა შ ი ა ტ რ ა ე ბ ს
იხ. ატარებს.

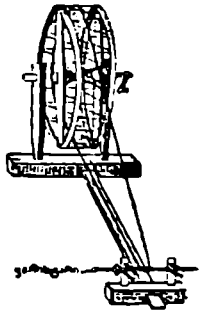
ჰანდღაზი გამხდარი, მკლე, ლუბო
საქონელი. „ძეოთ გამახარე და რძალო
ანუკო, მართალია, ცხვარი დამელია,
ეზნარალო, მაგრამ იმდენი კიდევ დამრ-
ჩაო, რო ერთი ჰანდღაგი გამეყიდა და არ
გამოვრჩეულიყავ... სწორ-ამხანაგებშიო“
(„ფშაველი და...“, VI).

ჰანით ან თვით: იმას უღვა შინ
რამდენიმე ლაქანი (წნული ჭინა) ჰანით
ან თვით დაგებული („ხევისურები“).
ბექდვის შეცდომაა, უნდა: ჩაღით ან
თივით.

ჰანჯალ-ი ნელი რბენა. „ირემი წა-
ვიდა ჰანჯალით და ლაშქარენილი მგე-
ლიც გამოჩნდა“ („ცრუბენტ. აღმზრდ.“
ნაწ. II, თ. I).

ჰარი-ი საქეფოდ დამხდარი ხალხი
(ქორწილში, ქილესში...). ნეფე-ღედოფა-
ლი მზესა და მთვარესავით ისხდენ ჰა-
რის თავში („წისქვილი“); დამშალეთ, ნუ
გამომაჩენთ, არ შესცდეთ, დამსვთ ჰარ-
ზედა („მარტობა“). ჰარზეით ჰა-
რიდან. დარეჰანი გამახარეს ხშირად ქორ-
წილშიაც მიუხტებოდა, „ჰარზეით“ აყე-
ნებდა და გააგდებდა სახლში („დარეჰა-
ნი“, I). დედათ ჰარზეით ამღ-
გარი იხ. ამღვარი.

ჰარიტარ-ი ჰარაზე მორგებული
დიდი ტარი, ჰარის ტარი. დედაკაცის სა-
ხელსაქმო იარაღები: ტარები, ჰარა-ჰარი-
ტარი, კალათა, საგრეხელა („ფშაველი
და...“, V).

ჰარი-ჰარბს ჯარ-ჯარად, მჭკრეად.
დამასტესა ემკი ყანასა, ძნა მოღის ჯარი-
ქარასა („ფშაველი“ — ძველს).
ჰაღაღა შეუხედავი, უხაური.
„(თვარე) ჭაღაღა, თვალდ უბირი
იყო, მაგრამ შიში, როგორც ხემ და ქვამ,
ისე იმან არ იყოღაო“ (ჯარ.) („ბაბასი
და...“).

ჰღეზა: ეშმაკის ცხენზე
ჭღება ცული განზრახვა აქვს. „(ქალი)
ერთს გამჩვენებოდა იყო, სწუხდებოდა,
ემშაკის ცხენზე ჭღებოდა, ეტუბოღა“
(ისტენებ“ — ფშაველ. ცხოვრ., სენა I).
ჰღღეზ-ი „შინაგანი დიდი მუწუი“
(საბა). რამდენს გაუსკდა მუცელი, დე-
მართა ჭღოში, მაგრამ შინც მჭობნი მისი
არა ჩნდებოდა („მუცელა“, X).

ჰაილი, ჰაილები: ყმაწვილკაცო
ვარ, ჭეილი („ძვ. და ახალი ფშაველ.
პოეზია“); „ამთ გაიხარონ, ჭეილები
არანი“ („სათაგურა“, II) ბექდვის შეც-
დომებია, უნდა: ჭეილო, ჩეილები.

ჰამრი ყოველდღიური საქეები, საზრ-
დო, საქმელ-სასმელი. „ეს ერთი თვეც
არი, რაც თქვენ ჭეი გავითავდათ და
მთელი სოფელი შესძარიტ თხოვნით და
ხეყნითა“ („ტყის კომედია“, მოქმ. II).

ჰამრან-ი 1. ჭეირანი. ერეკლეს მარ-
ჯენა ხელი, თავის გვერდთ ვღვა ლევა-
ნი, მამაზედ უფრო გულტკბილი, თვალ-
მარდი, როგორც ჭერანი („გობუსის
ნათქვამი“, V). 2. კარგი ცხენის ებითეტი-
ბერი ნაუძღვა ლუხუმი, ლურჯამ შიღო
თქერანი, პატრონის გულის მცოდნეა
თვალმოელვარე ჭერანი („ბაბტრიო-
ნი“, IV).

ხ-ჰამრი-ბ უჭერებს, ეთანხმება. ჩემს
უარყოფელს ვატყავებ, პურს ვაქმევე,
ვინცა მჭერია („ეინ არის მართალი?“).

ჰამრე თითო მოწველაზე. ერთი
ძროხა გუყავს, ნიშას ვეძახით, ჭერზე იწ-
ველის თითო თუნგს რძესა („მწვემის
სიმღერა“).

ჰამრისთაზ-ი „კარგი საქმელი: ხინ-
კალი, ხავიწი, ფაფა, ქაღა“ (ვაჟა).
როცა ოჯახში ჭერისთავი გაკეთდებოდა,
ხოშიას მკვდრებისთვის უნდა „სახელი
შაღელა“ („ფშაველი და...“, VIII).

ჰერმარილ-ი ჭერი (მწვემების ულუფა და ძაღლების საყვები) და მარილი (ცხვრისთვის). ჭერ-მარილზე არავენ გაიყოლა მოჭერმარილზე (იხ.) არ აყვანა. გამახარემ ჭერმარილზე არავენ გაიყოლა თან, რადგან მოსაყველი ბევრი არა ჰყვანდა რა („ფშაველი და...“, III).

ჰერმარილ ჭერ, ჭერჭერობით. უკვირს იალბუხს მთათ მოსვლა, სდუმს, ვერა უთქვამს ჭერობით („მთათა ერთობა“).

ჰერხანაღ ჭერჭერობით. ჭერხანაღა სწუხს ჩობანი, ვიდრე გასცდება არაგვსა („შემოდგომა მთაში“).

ჰეპილ-ი ჩეილი. ბარელმა სოფელელმა ჩეილმა ბიჭებმაც ხომ ქალაქის „ძმბიბუებს“ და „ჩეპილებს“ დაუწყეს ბაძვა („წერილი ფშავის ხევიდან“).

ჰეპრ-ი მთიელთა სალოცავი, — ხატი. „არა სკირს, არა, რჯულძაღლო, ყმასა გუდანის ჭვრისასა, გამმარჯვედ ჭვარი დაჰყვების, ძალს შაახვეწებს ღვთისასა“ („აულდა...“, I).

ჰეპროზა დღეობა (ვაჟა); ხატის დღესასწაული, — ხატობა. ქალს ნუ ჰკვლევ ჭვარობაშია, ტანთ ნათხოვარი აცვია („ფშაველები“, — გზად).

ჰეილ-ი (არაბ.) ჩეილი, ახალგაზრდა. ცოლსა და დედას უტირებ, ყმაწვილკაცო ვარ ჩეილი („ძვ. და ახალი ფშაველების პოეზია“).

ჰეილავ-ი აღვირი, აღვირის ტარი. მის მამას, დემეტრეს, ქედმოხდილს, წინდების ამარას, კარაბეტას ცხენის ჭილავი ეპირა („ლექსოს სამწყემსო“).

ჰეილად იგივეა, რაც ღაბახი. სული „ჩილდას“, „ღაბახს“ ვისთვისაც გაიმეტებს, იმას აალებინებს, იმას მოუმართავს ხელსა („ფშაველი და...“, II).

ჰეინ-ი, **ჰეინა** წნელებისგან დაწნული საწოლი. ჯაბანა დარდისაგან ლოგინად ჩავარდა, იგი იწვა ჩალადაგებულ წნელის ჭინში („დარეჯანი“, II); „მე კარჩი ვეღარ გამოვალ, მძად უნდა ვყვანდე ჭინასა“ („გოგოთურ და აფშინა“, IV).

ჰეირავი: ყურს უგდებს ჭირავი ჰეირავი ჰეირავი („პირველი გაზაფხული“) ჰეირავის შეცდომაა, უნდა: ჭირავი, ჰეირავი.

ჰეირავ-შეინ-ი ჩიხვები და შუნები (იხ.) აქ ხომ სულდგმულსა ვერ ნახავთ: ჩიხვ-შუნთ, მგელ-კვერნას მელებით („დაუსრ. კენესა“).

ჰეირავი „ხორცი (ბავშვის ენაზე). ჩიჩია“ (გლ.). ბალებს ალალებს მარტო ჩიჩია, თავზე დაძხარის გოგოს, ბიჭია („დედა-შვილები“).

ჰეირავ-ი ბლაგვი, ფხადაბლაგვებულის. მეც მოვაგზადე ნიჩაფი და ერთი ჭლაგვი ხანჯარი („სამობაო მოთხრ.“ — ნადირობა).

ჰელუთათ („ჩანაწ.“) ჰეირავის შეცდომაა, იხ. ჭლუთანი.

ჰეირავი, **ჰეირავი** „მეტი სახელია ირმისა, აღერსის გამომხატველი“ (ვაჟა). ერთი რქამნათი ჭონქაი განგებ იყრუებს სმენასა („მონადირე“, II); //(გადატ.) კარგი ვაჟკაცის ეპითეტია. „აფსუს, რა ჭონგა წაიქცა“—ყველა ამასა ჩივისა („სიყველილი გმირისა“).

ჰეირავი-ჰეირავი დიდ-დიდი. „ტახე-ბი... მერე რა ჭონგა-ჭონგა ტახებია უჰ, დმერთო, შამიწყალე“ („დათვი“, — გამარჯვებული).

ჰეირავი ღვევა, ლოღნა. მუცელამ ყორეებს დაუწყო ლოკა და წნელებს ჰბილით ღვევა, ჭონჯლევა („მუცელა“, VIII).

ჰეირავი, **ჰეირავი** ჭორი. ზედ თვით ხეცსური შემჯდარა, ეს ფარხმლიანი რაინდი, და ზაყზაყით მიადქნძღლებს საბაროდ თავის „ჭორიკასა“ (ვარ.) („ხეცსურეთი“); მთიდან დაიძრენ ხეცსურნი დაბარგულ ჭორუკებითა („პროვინციის ქებათა-ქება“).

ჰეირავი იხ. ჭვარობა ქალს ნუ ჰკვლევ ჭვარობაშია, ტანთ ნათხოვარი აცვია („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა...“).

ჯორ-ულან-ი (ხევს.) ჭორები და სხვა საბარგე პირუტყვი. „გიგოსთან მედიკარტ. სვე რაიმ შაგვაპირი, იმის წასატანად წამავედით. ჭორ-ულანყინი იმისად წამავსხით“ („სცენები“, — სცენა ბარში).

ჯოშარ-ი მცენარის გამხმარი ღერო; „კლერტი“ (ვაჟა). „არ შაგარჩენ ტანზე ტყავსაო. იდგე გამხმარ-გამშეშებული ტრიალ მინდორზე ნარის ჭოყარითაო“ („დროშა“, I); „ნუ მოსკრით ხესა, დავჯრდეთ ჭოყრებს, ხმელს წიწკრებს ცოტასა“ („გველის-მკამელი“, II).

ჯუ, ჯუ, ჯუ, ჯუპარ ქათმების მოხაზმობი შეძახილი. (ქეთევანი) დაუყრის ქათმებს საკენეს, ევლება თავს, ეძახის: „ჯუ, ჯუ, ჯუ, ჯუკრი“ („სურათები“).

ჯუშა „შინაური შალის კაბა“ (ვაჟა). ქალს საშინაოდ აცვია ჭუბა („ფშაღეზი“, — ძველს); გნებავთ ჩაიცვით ჭუბები, დიაცებს დაეგვანენით („მანდილი“, VII), ჭუბა ჩაეცმის იხ. ჩაეცმის.

ჯუშა-ფაშანაზ-ი ჭუბა და ფაშანაგი (იხ.). ცოტახანს მერე ლელაც გამოჩნდა ნაცარში ამოსვრილ ჭუბა-ფაშანაგით („სურათი ფშაღელს ცხოვრებდამ“).

ჯუშინან „ქალის ეპითეტია“ (ა. შან.). „ვეკაცის წესი სცოდნით, არა ჰგავ ჭუბინასა“ („ბახტრიონი“, III).

ჯურა „ჭურისა, მოდგმისა, ჭიშისა“ (გლ.) ჭერ ისევ დილაა, ათასი ჭურა ფრინველი და ნადირი ირევა („დიდებ. საჩუქ.“). სხვა ჭურა სხვაგვარი, სხვანაირი. მხოლოდ ახალგაზრდებს მოსწყენოდათ ლეინო-არაყით ქეიფი და სხვა ჭურა ქეიფისთვის მიეყოთ ხელი („ფშაღელი და...“, X); „ამასთან შენი მთავარი ვერ მოვა, ძმისო, ეს სხვა ჭურაა“ („მოკვეთ.“, მოქმ. I, გამოსვ. II).

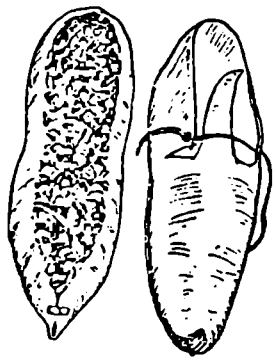
ჯურა-ჯურა ნაირნაირი. ლექსები ეცი ტკბილები, ზღაპრები ჭურა-ჭურაო („პირველი გაზაფხული“); ჩემი ფიქრები, იცოდეთ, სულ ჭურა-ჭურა, კრელია (მელიას სიმღერა“).

ჯუშა-შაშანაძე: („წერილი ფშაღელს ხეივანს“) ბეჭდვის შეცდომაა, იხ. ჭუბა-ფაშანაგი.

ჯუშობა „გამოსული“ (ვაჟა), ბოლში გამოყვანილი. ყველას, მდიდარს თუ ღარიბს ჭუფთად შენახული ჭქონდა ორაგულის ხორცი („ორაგულის ცხოვრება“, II).

ჯუჯულა წიწილა. ეზოში ჭუქულუბითურთ მწვანეს ჭქორტიან ბატებს („პირველი გაზაფხულის სურათები“).

ჯღან-ი 1. გაცეთილი ფეხსაცმელი. ეგლო შიგ ერთი გალული ნამგალი, ერთი ხარის რქა და ერთი წყვილი თუ სამი ცალი ქალმის ქლანი („ერტუპენტ-ალმზრდ.“ ნაწ. I, თ. III). 2. „ბანდული, ხუჩა“ (ვაჟა). გახვედეთ, სერებს გავიდეს ჩიხენი რქა-ჩანგებინან, თან მონადირე მისდევდა, ქლანზე ფეხწრაპიან („ფშაღელი და...“, XI).

ჯღანბაშუპინა-ი სასაყვედურო ხიტყვა: ღარიბს ეტყვიან (სახლში იმდენ ცხიმო არა გაქვს, რომ ქლანს წაუსვაო). „მიგიკლავ ჭორ-ულაყთ აი მიმკვდართა. ქლან-გაუბოხლო, მექარბლყო!“ („სცენა მთაში“).

ჯღრამ აჩხორილი, ერთმანეთში არეული, მიხერავილი. „რამდენ სხვა მაქალ, შენს ქაზეხ ხელზე ჭღრდესავით კვიდა“ („აღლდა...“, V); ფარების დადგეს ჭღრდებები, თვალები თვალებს სწველავდეს („კაი ყმა“).

ჰაბზინამ ქების შეძახილია: აფერუმი ჰა ბენე, სანდროს ცენესამე. თეალე-ბას. უღვამისაო! (* * * „ჰა ბეჩავ...“).

ჰადური: „ჰადური“ ჭვარი კი „უღუმ-ლიე“ მოსულა („რამე-რუმე მთისა“) ბეჰ-ღვის შეცდომაა, იხ. ჯადუური.

ჰადუური ჳზბარი („რამე-რუმე მთისა“) ბეჰღვის შეცდომაა, იხ. ჯადუური ჭვარი.

ჰაი დამუქრების შორისდებულაია. ჰაი. ეგ რჯულძაღლები, ეგებეიი!“ („დარეჟა-ნი“, II).

ჰალა-ალა: გა ნ ა ჰ ა ლ ა - ა ლ ა ა
გ ა ნ ა ი ო ლ ი ხ ა ქ მ ე ა , გ ა ნ ა უ პ ა ტ რ ო ნ ო ბ ა ა .
„ეა, განა ჰალა-ალა, ეს ამოტონა დოვლა-
თის პატრონი ხალხი, ამტელი მოვაპრე
ასე უცბად გააფუქონ?“ („თნიან.
ფელეტ“, — ვინც).

ჰარუნანო სიმღერის მისამღერი.
გვერდს გისხდებიან სწორები, ვისმენ
თქვენს სუფრულ მღერასა. იძახებთ „ჰა-
რუნანოსა“, ზედ დართულს „დელი-დე-
ლასა“ („ბავსი“).

ჰა, ჰაბა შეძახილი შორს ვინმესთვის
დაძახებისას. „წინწინ რო ჩამეძინ, განაე,
ჭერ ერთხან მამედინ ხევიით ძახილი:
„მამაწვეერაე, ჰა, მამასწვეერაო“ („სცე-
ნა მთაში“); ის იყო ცხვარი გადავფინე
თხილიანთ ვაკეზე; ზევიდამ ხმა მომესმა:

„თილო, ჰააა, თილო!“ („პატარა მწყემსის
ფიქრები“).

ჰბამ იხ. § 81, 82.

ჰბავის იხ. § 17.

ჰვონის იხ. § 17.

ჰვამვი იხ. § 41.

ჰსტოლია იხ. სტოლია.

ჰუნი (ძვ.) ცხენი. ესთხოვე მე იგი
ჰუნე მამიჩემისა („გოდება დიაკნისა“).

ჰვამავდა: („ნახევარ-წიწილა“, I)
ბეჰღვის შეცდომაა, იხ. ჭაქავს.

ჰჰონ იხ. § 87.

ჰჰონდამ: დიდი ზემოქმედებაც ჰჰო-
ნდამ ქალებს კაცებზე („ფშავლები“, —
ძველს) ბეჰღვის შეცდომაა, უნდა: ჰჰონ-
დამ.

ჰლოდნის: „ცარიელ ქერის პურსა
ჰლოდნის“ („ცრუბენტ. აღმზრდ.“ ნაწ. II.
თ. I) ბეჰღვის შეცდომაა, უნდა: ჰლოდ-
ნის.

ჰჰამვი იხ. § 17.

ჰჰვამვის იხ. § 17.

ჰხვამბამო („ხევსურები“) ბეჰღვის
შეცდომაა, იხ. ჰხდება.

ჰხლამოლა: ქვეყნის ავ-კარგის გა-
ნობას თან თურმე ცრემლი ჰხლებოდა
(„გული გავგზავნე ქვეყნადა“) ბეჰღვის
შეცდომაა, უნდა: ჰხდებოდა (იხ. ჰხდება).

საკუთარი სახელები

ა) კავიბო

აბა ბიტურაისი („ხეესურები“).

აბიკა („სცენები“, — სცენა ხეესურეთში, „ხეესურები“, „სცენა მთაში“).

აბიკურა („სცენა მთაში“).

აბულეთ-ი („თიან. ფელეტ“.—უკაცრავად).

ავ-ბერდიხა („ბერდიხა“).

ალაჩა („ხეესურები“).

ალლუდ-ი („მამიდის დანაბარები“).

ალლუდა ქეთელაურ-ი („ალლუდა ქეთელაური“, „მე ჩონგურს აღარ ვაქლერებ“).

ალხასტა („ს-სხლის ძიება“).

ალხასტაისძე იხ. ჭოყოლა ალხასტაისძე.

ამაიშვილ-ი („თიან. ფელეტ“. — უკაცრავად).

ანდარეზა („რაინდის ჩივილი“).

აპარეკა („სტ.-მასპ.“).

არაბულ-ი იხ. თათარა არაბული.

არჩალა („საშობაო მოთხრ.“, „ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“).

ასკაისძე („რამე-რუმე მთისა“).

აფშინა („ფიქრები „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“, „გოგოთურ და აფშინა“).

აღალო („ცრუებენტი. აღმზრდ.“).

ბაბურაულ-ი („მალსკა ხიმკაური“, „სტ.-მასპ.“, „წილის ყრა“) იხ. კიდეე ხირჩლა ბაბურაული.

ბაბურაული ხინჩლა (ხირჩლა) („ძველეთური ომი...“, „ჩანაწერები“).

ბათაკ-ი, ბათაკა („ხეესურები“, „ხევისბრის განცხადება“).

ბათაკა შინდისძე [(ვარ.) „გოგოთურ და აფშინა“)].

ბათაკისძე-ი („ბახტრიონი“).

ბათირა („ხეესურის თავი“).

ბათურ-ი („ბათურის ხმალი“, „ფშავლების ძველი სამართალი...“).

ბაია („ფშაველი და...“, „ფშავლები“ — ძველს).

ბაია-ნ-ი („ბერდიხა“).

ბაინდურ-ი („ფშავლები“ — შენაძე).

ბაინდურაშვილ-ი იხ. ჭოჯა ბაინდურაშვილი.

ბალა, ბალია („ხის ბევი“).

ბალღათ თინიბეგი („ფშაველი და...“).

ბანჭრა გოგოპურ-ი („თიან. ფელეტ“. — უკაცრავად).

ბარდანა („ფშავლები“ — ძველს).

ბასალა („ფშაველი დედაკაცის მღვთმარება...“).

ბატარაშვილ-ი იხ. ლევა ბატარაშვილი

ბატარკაც-ი („შობის წინა-ღამე ტყეში“).

ბაჩიანთ გეჭურა („ცრუებენტი. აღმზრდ.“).

ბახა („მოკეეთ.“).

ბახტარიშვილ-ი („წერილი ხეესურეთიდან“). იხ. კიდეე გიორგი ბახტარიშვილი.

ბგვ-ი („დროშა“).

ბგვურ-ი (ბაჩიანთი) („ოჯახისადმი“).

ბგვურ-ი, ბგვურა („შობის წინა-ღამე ტყეში“).

ბერი იხ. მლოლინანთ ბერი; ლუხუმთ ბერი.

ბერა იხ. შავერდანთ ბერა.

ბერან-ი („დარეჯანი“).

ბერღა („გვრინეა“, „ხეესური ბერღა“, „მამა და შვილი“, (ვარ.) „ქებათა-ქება“ — რედაქტორებთან, „ხეესურის“

თავი, „ალუღა“, „მანდილი“, „ძაღ-
ლია ხიმიკაური“, „გველის-შქაშელი“.
ბერიკა ბაბურაულის შვილი-ი (ძაღლია
ხიმიკაური“).

ბერდისა (ბერდისა“).

ბერიკა („ხის ბეკი“).

ბერიკაულ-ი („ბერიკაული“).

ბერიკიანთ ბერო („პირველი გაზაფ-
ხულის სურათები“).

ბერიძე (სახელია, „სიკვილი გმირისა“,
„ბახტრიონი“, „ერთგული მეგობარი“,
„ხის ბეკი“, „პაპას მსოფლიო ფიქრე-
ბი“, „ცრუპენტ. აღმზრდ.“ „ბერდის-
ბა“, „ფშაველი და...“, „ბერიძე გაუტე-
ხელი“, „აფხურობა“, „ზამთარი
მთაში“).

ბერო იხ. ბერიკიანთ ბერო.

ბერო („აფხურობა“, „მთიელის უბედუ-
რება“).

ბერუანთ ხეხელა („სურათები“).

ბესა („მელია-კუდიცქელია“).

ბესოს კუკა (ვარ.) („მთაში“).

ბეწინა („ორაგულის ცხოვრება“, „მოკ-
ვეთ.“ „ხევესურები“).

ბეწინია („ფშაველი და...“, „ფშაველე-
ბი“ — შენამც).

ბეწინტური-ი („ფშაველი და...“).

ბეწინტურიან-ნი („ფშაველი და...“).

ბიბო („ძაღლია ხიმიკაური“).

ბიტურა იხ. აბა ბიტურაისი.

ბოიგარი-ი („ფშაველები“ — ძველს).

ბუთლა („შალვას ნანახი ხატი“, „ამირა-
ნის ხმალი“, „ფშაველები“, — შენამც).

ბუთლია („გასამართლ. ჩიბუხი“, „ფშავე-
ლები“ — ძველს, „ჩაპარული“).

ბუთხია („ფშაველები“ — ძველს).

ბულაა („დამშეული“).

ბურნახაშვილი-ი იხ. გლახა ბურნახაშვილი.

ბუჩა (= ბაჩანა, „ალ. რაზიკაშვილისად-
მი“, 1909 წ.).

ბუჩუკური-ი (სახელია, „სურათი ფშაველის
ცხოვრებამ“, „ნაკვესები“, „აეტო-
ბიოგარ. ცნობა“).

ბლავან-ნი („ძვ. და ახალი ფშაველ. პოე-
ზია“).

გამბილოური-ი („ფშაველები“ — ძველს, „ჩე-
მი წუთისოფ“).

გაგა (ვარ.) („განგაში“).

გამახარი („დარეჩანი“, „ცრუპენტ-
აღმზრდ.“, „ნადირთა პატრონი“, „გა-
სამართლ. ჩიბუხი“, „დროშა“).

გამახარდი („საშობაო მოთხრ.“, „ლმო-
ბიერი მონადირე“, „ნაკვესები“,
„ფშაველები“ — ძველს, „აფხურობა“,
„ფშაველ. ამოდ-მორწმუნეობანი“,
„დარეჩანი“); იხ. კიდევ ხელდადგმუ-
ლათ გამახარდი.

გაფრინდაულ-ი იხ. ზეზვა გაფრინ-
დაული.

გეგენა („საშობაო მოთხრ.“).

გენჯელაშვილი იხ. ხობა გენჯელაშვილი.

გეჭა („ცრუპენტ. აღმზრდ.“).

გეჭურა იხ. ბაჩიანთ გეჭურა.

გეჭურა („მოკვეთ.“, „პაპას მსოფლიო
ფიქრები“).

გიგი („გიგი“).

გიგაური-ი (სახელია. „სურათი ფშაველ.
ცხოვრ.“).

გიგია („მანდილი“, „სული ობლისა“);
იხ. კიდევ ხმალმოკლეთ გიგია, მარ-
ტიაშვილი გიგია.

გივით სუმელჯი („ბახტრიონი“).

გიორგი ბახტარიშვილი-ი („ფშაველი დე-
დაკაცის მღვდლმარეობა“, „ფშაველე-
ბი“ — ძველს).

გიორგი გორჩაშაულ-ი („ფშავე-ხევესურე-
თის ავ-კარგი“).

გიორგი ლუხუშიშვილი-ი („ძველებური
ომი...“).

გიუ-ბერიძე („საშობაო მოთხრ.“).

გლახა ბურნახაშვილი-ი („ჩანაწ.“).

გოგოთური-ი („აქა აშბაეი...“, „გოგოთურ
და აფშინა“, „ფშაველები“, — ძველს,
„ფიქრები „ვეფხისტყაოსნის“ შესა-
ხებ“, „კრიტიკა... ვართავავასი“).

გოგოლაური („ბახტრიონი“, „ფშაველე-
ბი“ — ძველს, „ფიქრები „ვეფხის-
ტყაოსნის“ შესახებ“, „კრიტიკა... ვარ-
თავავასი“). იხ. კიდევ ზუზურ გოგო-
ლაური.

გოგოჭური-ი („ფშაველები“ — ძველს). იხ.
კიდევ ბანჭურა გოგოჭური, ყულაყა
გოგოჭური, რაზიკაულ-გოგოჭური.

გოდერძულ-ი („ფშაველების ძვ. სა-
მართალი...“).

გორზამაულ-ი („ჩანაწ.“); იხ. კიდევ გიორგი გორზამაული.
გულბან-ი („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“).
გუტია („იმედი რაზიკაული“).
დათვია („შთაბეჭდ.“, „ფშავლები“ — ძველს); იხ. კიდევ ფხიკლეთ დათვია.
დარლა („სტ.-მასპ.“, „ფიქრები ჰვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“, „სისხლის ძიება“).
დემურ-ი („სისხლის ძიება“).
დიღუელა (* * * „მთელი“).
დოჭურ-ი („ხის ბუკი“).
ეპარ-ი („სტ.-მასპ.“).
ელუმ თულუმშივილ-ი („ფშავლები“ — ძველს).
ვეფხვია („როგორ გაჩნდნა...“).
ვეშაგურ-ი („ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა“).
ზაზულია („ფშავლის სიყვარული“).
ზაქარია ქვეხიაშვილი („ხოლერამ მიშველა“).
ზეზვა („ფიქრები ჰვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“, „ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“, „ზახტრიონი“).
ზეზვა გაფრინდაულ-ი („ძველებური ომი...“, „ფიქრები ჰვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).
ზვიადა (= ზვიადური, „სტ.-მასპ.“).
ზვიადური-ი („სტ.-მასპ.“, „ფიქრები ჰვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“, „მე ჩონგურს აღარ ვაქლერებ“); იხ. კიდევ ნუნუა ზვიადური.
თადაურ-ი („ფშავლები“ — ძველს).
თათარა არაბულ-ი („ფშაველ-ხევსურეთის ავ-კარგი“).
თვარელ-ი („ლაქრილი ვეფხვი“).
თილისძე (სახელია, „ლაშარობა“, „ლაშარის ჭვარის დღეობა“, „ფიქრები ჰვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).
თილის ობოლ-ი („ლაშარობა“).
თილი („პატარა მწყემსის ფიქრები“).
თინიბეგი იხ. ბაღლიათ თინიბეგი.
თინიბეჟ-ი („გიგი“).
თინიბეჟა („წერილი ხევსურეთიდან“, „გიგლია“, „ფშავლის სიყვარული“).
თინიბეჟან-ი („გიგლია“).
თირილა (კაცია, „ფშავლები“ — შენამც).

თირუზან-ი („დარეჯანი“).
თოთელ-ი („ფშაველი და...“).
თოთია („გველის-შქაპელი“, „სცენები“ — სცენა ხევსურეთში, „ვინ არის მართალი?“).
თორღვა („დროშა“, „მონადირე“, „ფშაველების ძველი სამართალი...“, „რამერუმე მთისა“).
თულუმშივილ-ი იხ. ელუმ თულუმშივილი.
იანვარა („მოკვეთ.“, „ფშაველები“ — ძველს, „ჩანაწერები“).
იანვარ ელისბარისძე („გალაშქრება“).
ივანეურ-ი (სახელია, „ფშაველი და...“).
ივანე კოტორაშვილი („ივანე კოტორაშვილი“).
იმეღა („ალუღა...“, „უძმო-ძმა“, „ჩამრული“).
იმეღის შვილ სუშბატა („ხევსურები“).
იმეღა ქიხტაური-ი („წერილი ხევსურეთიდან“).
იმეღი რაზიკაული-ი („იმეღი რაზიკაული“).
კარაბეღ-ი იხ. წიწით კარაბეღი.
კარახელი-ი („ფხუშრობა“, „ფშაველები“, — ძველს, „ფშაველი და...“, „სტრუბენტ. აღმზრდ.“ ივ. კოტორ. ამბავი“).
კარახელან-ი („ფშაველი და...“).
კაცობა („ფშაველების ცხოვრებიდან“).
კვირია („ფიქრები ჰვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“, „ზახტრიონი“, „მე ჩონგურს აღარ ვაქლერებ“).
კოღან-ი („ჩანაწერები“).
კონია („ნაკვესები“).
კოჩკოტა („ოპ, რა კარგი ხარ...“).
კოტორაშვილ-ი იხ. ივანე კოტორაშვილი.
კოტორაშვილ-ი („ხოლერამ მიშველა“); იხ. კიდევ ივანე კოტორაშვილი.
კულურა („დამშველი“).
კურღელა („ფშაველები“ — ძველს, „სულა და კურღელა“).
ლაშქარა („გაზვიადებული საკითხავი“).
ლევა („მწყემსის სიმღერა“, „სიკვდილი გმირისა“, „ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“).
ლევა პატარაშვილ-ი („მწყემსის სიმღერა“).
ლეინა („ივ. კოტორ. ამბავი“).

ლოლო („წერილი ხეცსურეთიდან“).
ლომისა („ფშავლები“ — ძველს).
ლუხუშ-ი („მე ჩონგურს აღარ ვაუღე-
რებ“, „ბახტრიონი“, „ფიქრები რვე-
ფხისტყაოსნის“ შესახებ).
ლუხუშათ ბერ-ი („გიგო“).
ლუხუშიშვილ-ი იხ. გიორგი ლუხუშიშვი-
ლი.
ლუხუშ-ნი („ჩანაწ.“).
მამასწვერა, მამასწვერა („სცენა
მთაში“).
მართაშვილი გიგია („ხის ბეკი“).
მარცვალან-ი („ფშავლები“ — შენამც).
მარცვალანთ ღვთისო („საშობაო
მოთხრ.“).
მაჩურ-ი („ფშაველი და...“).
მაჩურა („ფშავლები“—ძველს).
მახარე („მაცნე“, „ერთგული მეგობარი“.
„ძალდა ციკანი მოიგო“, „ხალარჯობა
და რიგები“, „გიგო“).
მახინცაურ-ი („ბახტრიონი“).
მახინცაური მწარია („გალაშქრება“).
მგელა („ძვ. და ახალი ფშავლ. პოეზია“,
„სურათი ფშავლის ცხოვრებიდამ“).
მგელუნათ ღვთისუნა („მოკვეთ“).
მემეტაურ-ი („ფიქრები რვეფხისტყაოს-
ნის“ შესახებ).
მერცხალი („ძვ. და ახალი ფშავლ.
პოეზია“).
მერცხალა („ფშავლები“—ძველს, „ფშა-
ვლების ცხოვრებიდამ“) იხ. კიდევ
ფოთოლათ მერცხალა.
მეცხვარე („ფშაველი და...“).
მინდი („გოგოთურ და აფშინა“). იხ. კი-
დევ: ხოგაის მინდი.
მინდი(ა) („ალუღა...“, „გველის-შეამე-
ლი“, „ფიქრები რვეფხისტყაოსნის“
შესახებ“, „სცენები“ — სცენა ხეცს.).
მინდოლაურ-ი („გოგოთურ და აფშინა“).
მინდოლა ჩალხურიშვილ-ი („თიან. ფე-
ლეტ“.—უკაცრავად).
მისრია-ნი („სიკვილილი გმირისა“, „ფშავ-
ლები“ — ძველს).
მოკლია („ფშავლები“ — ძველს).
მოკლია ღადოლაშვილ-ი („შთაბეჭდ.“).
მოლოდინა-ნი („პატარა მწყემსის ფიქ-
რები“).

მოლოდინანთ ბერ-ი („ახალი წელი
ფშავეში“).
მოსეა („მამიდის დანაბარები“).
მუცალი-ი („ალუღა...“).
მუვირაღ-ი („გიგოლი“).
მწარია („რამე-რუმე მთისა“, „ერთგული
მეგობარი“, „აქა ამბავი“). იხ. კიდევ
მახინცაური მწარია, ხახათ მწარია.
მკედელა („ხალარჯობა და რიგები“,
„ფშაველი და...“).
ნაჭირულის პეტრე („ძვ. და ახალი
ფშავლ. პოეზია“).
ნადირა („სურათი ფშავლის ცხოვრები-
დამ“, „ნაქეცები“, „ფშავლები“ —
ძველს).
ნაეროზა (ვარ.) („პაპასი და ნაეროზას
მსოფლიო ფიქრები“, „ნადირთა პატ-
რიონი“).
ნათელისძე (სახელია, „სოფ. ხახმატი“).
ნაქეთაურ-ი (სახელია, „ლაშარობა“).
ნაქეთაურთ ელიზბარ-ი („ფშაველი
და...“).
ნანაისძე (სახელია. „ხეცსურები“).
ნაოგური-ი („ერუპენტ. აღმზრდ.“).
ნუნუა ზვიადაურ-ი („სტ.-მასპ.“).
ომაჩანა-ი („უღებლო-დღობლიანი“).
პაპა („შთაბეჭდ.“, „პაპას მსოფლიო ფიქ-
რები“);
პაპი მაღალაშვილ-ი („ფშაველი და...“).
პაპუა („პატარა მწყემსის ფიქრები“,
„ფშავლები“, — ძველს).
პაპუჩგელთ ტიღუნა („პატარა მწყემსის
ფიქრები“).
პარასკევა („ჩემი წუთისოფ.“).
უულაქა გოგოპურ-ი („თიან. ფელეტ“ —
უკაცრავად).
რაჭიკან-ი („აქა ამბავი...“).
რაჭიკაულ-ი იხ. იმელი რაჭიკაული.
რაჭიკაულ-გოგოპურ-ი („თ. და აღ. რა-
ჭიკაშვილებისადმი“, 1896 წ.).
რაიბულ-ი („ფშაველი და...“, „ლილა და
კვირისა“).
სადარა („ხეცსური ბერდია“).
სანათაურ-ი (სახელია, „ლაშარობა“).
სალირი („ჩანაწ.“).
სეთურიაანი („ყანა“).
სერემშაულ-ი (სახელია, „ჩანაწ.“).
სესელა იხ. ბერუაანთ სესელა.

სესელა („ლექსოს სამწყემსო“).
სიარსამული-ი („ფშაველი დედაკაცის
მდგომარეობა...“).
ხომება („თიან. ფელეტ“ — უკაცრავად).
სულა („სულა და კერძულა“).
სუმბატა იხ. იმედაის შვილ სუმბატა.
სუმბატა ქისტაურ-ი („წერილი ხევსუ-
რეთიდან“).
სუმელჯ-ი („ბახტრიონი“, „ფიქრები
„ეფთხისტყაოსნის“ შესახებ“).
სუმელჯაურნ-ი („ბახტრიონი“).
სუმელჯი სუმელჯიშვილ-ი („გალაშქრე-
ბა...“).
სუმელჯიშვილ-ი იხ. სუმელჯი სუმელჯი-
შვილი.
ტიღუნა იხ. პაპუჩელთ ტიღუნა.
ტოკა („ფშაველი და...“).
ტურა-ნი („ფშაველები“ — ძველს).
უგონურ-ი („ფშაველები“ — ძველს).
უნცრუა („სცენები“, — სცენა ხევსურე-
თში, „გველის-მკამელი“).
უტურ-ი („ძვ. და ახალი ფშაველების პოე-
ზია“).
უშიშა („გველის-მკამელი“, „სცენები“ —
I, სცენა ხევსურეთში, „მანდილი“,
„ალუდა...“).
ურჯუა-ი („დარჯანი“).
უძილაურ-ი („ფშაველები“ — ძველს).
ფოთოლათ მერცხალა („ფშაველების
ცხოვრებიდან“).
ფოცხვერა („ჭამრული“, „მწყემსის მუ-
ქარა“).
ფოცხვერა შავერდაშვილ-ი („ფშაველი
და...“).
ფუნჩ-ი („გრი გმირი“).
ფუნჩათ ჭამრული („ჭამრული“).
ფუნჩიშვილ-ი („სიკედელი გმირისა“).
ფუნჩია („ფშაველი და...“).
ფუნჩურაშვილი მამუკა („ფშაველი
და...“).
ფხიკლეთ დათვია („ფშაველი და...“).
ფხიკლეთშვილ-ი („ჩემი წუთისოფ“).
ფხიკლიან-ნი („ჩემი წუთისოფ“).
ქამალაღუღლ-ი („მოგონება“).
ქეხხიაშვილ-ი იხ. ზაქარია ქეხხიაშვილი.
ქერჯელათ ზუმარა („უძმოს-ძმა“).
ქერჯელაშვილ-ი („უძმოს-ძმა“).
ქისტაურ-ი („ფშაველები“ — ძველს); იხ.

კიდე იმედა ქისტაური, სუმბატა ქის-
ტაური, ღერენა ქისტაური, ხევსურა
ქისტაური.
ქისტაურელი („ფშაველი და...“, „ჩა-
ნაწ.“). იხ. კიდე ხევსურა ქისტაუ-
რელი.
ქიჩირბე („სისხლის ძიება“).
ქურსიკა („ფშაველები“ — შენამც. „ბა-
თურის ხმალი“).
ქურსიკა ჩაღხოშვილ-ი („ფშაველი და...“)
ქუჭუა („თიან. ფელეტ.“ — მართალია).
ქუჩგვა („ხატვა გვიბძანა“).
ლაღლა („შობის წინა-ღამე ტყეში“).
ლაღლაშვილ-ი იხ. მოკლია ღაღლაშვი-
ლი, ხუტა ღაღლაშვილი.
ღაჭურა („აფხუშობა“).
ღერენა („სცენები“, — სცენა ხევსუ-
რეთში, „ოპ. რა კარგი ხარ...“).
ღერენა ქისტაურ-ი („ხევს. ქორწ.“).
ღვრათ ჩოქარა („ფშაველი და...“).
ღვთისუნა იხ. მგელუნათ ღვთისუნა.
ღვთისუნელი („გაანაპრთლ. ჩიბუხი“).
ღონიერ წოწყურაულ-ი („ფშავე-ხევსურე-
თის აე-კარგი“).
ყაყი-ი („ფშაველები“ — ძველს).
ყაყიი შავერდაშვილ-ი („ფშაველი და...“).
ყვირილი („ფშაველები“ — ძველს).
ყლარტიაულ-ი („ფშაველი და...“). „უძ-
მოს-ძმა“).
ყოფხელის გერ-ი („ფშაველი და...“).
შავეგორგან-ი („ბერდისა“).
შავერდ-ი („ქირისუფალი“). „ნადირთა
პატრონი“, „ფშაველი და...“, „ფშავე-
ლები“ — შენამც).
შავერდაანთ ბერა („შემოდგომა მთაში“).
შავერდაანთ ხანოკა (ვარ.) („ერუ ცი-
ხელა“).
შავერდაშვილ-ი იხ. ფოცხვერა შავერდაშ-
ვილი. ყაყიი შავერდაშვილი.
შარმაზან-ი („აფხუშობა“).
შეთე („ეოლი“).
შერე („ეთერი“).
შერელაშ-ი („ფშაველი დედაკაცის
მდგომარეობა...“).
შიშა („ნაკვეთები“).
შიშნია („მანდილი“).
ჩაღხ-ი, ჩაღხია („ქირისუფალი“, „გავე-

ლის-მკამელი", "თიან. ფელეტ." — უკაცრავად).

ჩალხო [(ვარ.)] „პატარა მწყემსი“, „უძმოს-ძმა“).

ჩალხოშვილი-იხ. ქურსიკა ჩალხოშვილი, ჩალხურიშვილი-იხ. მინდოდა ჩალხური-შვილი.

ჩაჩურ-ი (სახელია, „ხევესურები“).

ჩონთა („ძველებური ომი...“, „მოკვეთ.“)

ჩონქარა („პაპას ცოლ-შვილის გლოვა“, „ფშაველი და...“). იხ. კიდევ ღვერათ ჩონქარა.

ჩორხაულ-ი („ფშაველი და...“).

ციბაურ გაბილოურ-ნი („ბახტრიონი“).

ციბალა („ფშაველი და...“).

ციბალ-ნი („ფშაველი და...“).

ციხელ-ი, ციხელა („ტრუპენტ. აღმზრდ.,“ „ტრუ ციხელა“).

ცოგალა („რამე-რუმე მთისა“).

ცქიფა-ნი („ფშაველის სიყვარული“).

ძალღიკა („სცენები“ — I, სცენა ხევესურეთში, „ძალღიკა ხიმიკაური“, „ერეკლეს სიზმარი“).

ძალღიკა ხიმიკაური-ი („ძალღიკა ხიმიკაური“, „ორი ამბავი...“).

ძოძია („ფშაველი და...“).

წითელაური-ი („ფშაველები“ — ძველს).

წიქა („გველის-მკამელი“, „ფშაველი და...“, „ხევესურის თავი“).

წიწილა („ხის ბეჭი“, „ფშაველები“ — ძველს).

წიწმატა (თიქუნია, „ბერდიხა“).

წიწოთ კარატიელ-ი („ფშაველი და...“).

წიწოლა („ბახტრიონი“).

წოწკურაულ-ი („ფიქრები „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“, „ლაშარობა“, „ფშაველები“—ძველს). იხ. კიდევ ღონიერ წოწკურაული.

ჰინქარაულ-ი („ბახტრიონი“).

ჰოლიკ-ი („ხის „ბეჭი“).

ჰორიკან-ნი („პირველი გაზაფხულის სურათები ბარად“).

ჰრელა („ერთგული მეგობარი“).

ჰუქა („მოკვეთ.“).

ხათუთისძე („ჩანაწ.“).

ხაბა („სურათი ფშაველის ცხოვრებიდან“).

ხაბათ მწარაა („თიან. ფელეტ.“—უკაცრავად).

ხევესურა ქისტაური-ი („ფშავესურეთის ავ-კარგი“).

ხევესურა ქისტაურელი-ი („ჩანაწ.“, „ფშაველი და...“).

ხელდადგმულათ გამიხარდ-ი („უძმოს-ძმა“).

ხეტე („ოპ, რა კარგი ხარ...“, „ბათურის ხმალი“).

ხეხერა („ფშაველი და...“, „ფშაველები“—ძველს).

ხიზანა („ჩავესები“).

ხიმიკაური-ი („ერეკლეს სიზმარი“, „ძალღიკა ხიმიკაური“, „ორი ამბავი...“).

იხ. კიდევ ძალღიკა ხიმიკაური.

ხინჩლა („ცოტა რამ...“).

ხირჩლა („გოგოთურ და აფშინა“, „წერილი ხევესურეთიდან“).

ხირჩლა ბაბურაული („ხევესურის თავი“).

ხმალმოკლეთ გიგია [(ვარ.) „ქირისუფალი“].

ხოგაის მინდ-ი („ხევესურები“).

ხორძუნა („გოდება ღიკენისა“).

ხოშარეულ-ი („ფიქრები „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“, „ფშაველი და...“, „ბახტრიონი“).

ხოხა („ჩანაწ.“).

ხოხა გენჯელაშვილ-ი („ფშაველი და...“).

ხოხოზ-ი („ფშაველები“ — ძველს).

ხოშურ გოგოლაური-ი („გალაშქრება“).

ხუმარა („ერთგული მეგობარი“, „ბახტრიონი“, „ხარისთვის უდიერი“) იხ. კიდევ ქერჯელათ ხუმარა.

ხუტა ღაღაღაშვილ-ი („ფშაველი და...“).

ხუტია („ფშაველები“—ძველს).

ხუჩია („ფშაველები“ — ძველს).

ჟოქა ბაინდურაშვილი („ჩანაწ.“).

ჯაბან-ი („ფშაველების „ცხოვრებიდან“, „ფშაველები“ — ძველს, „ფშაველი და...“).

ჯაბანა („ღარეჯანი“).

ჯალაბაური-ი („ფშაველი და...“).

ჯამრულ-ი („ჯამრული“); იხ. კიდევ ფუნჩათ ჯამრული.

ჯიგრაულ-ნი („ქებათა-ქება“ — მოდის).

ჯოჟოლა („მოკვეთ.“).

ჯოჟოლა აღხასტაისძე („სტ.-მასპ.“).

ჯურხა („სამობაო მოთხრ.“).

ჯულურა („ბახტრიონი“).

ჯღუთა-ნი („ჩანაწ.“).

ანუკა („დარეჯანი“, „ფშაველები“ — ძველს, „ფშაველი და...“).
 არმინდა („მანდილი“).
 აღაზა („სტ.-მასპ.“).
 ბატარქალ-ი („მწყემსის სიმღერა“, „აფ-ხუშორობა“. „ფშაველები“ — ძველს, „ძე. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).
 ბატარქალა („ფშაველი და...“).
 ბოგუნ-ი („ორი ამბავი“).
 ბრუტინა (თიყუნია, „ძე. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).
 ბუზა [(ვარ.) („მანდილი“)].
 გულსუნდა („მოკვეთ.“).
 გულქან-ი („თ. და აღ. რაზიკაშვილები-სადმე“, 1896 წ., „ფშაველები“ — ძველს, „ჩემი წუთისოფ.“).
 გულქანდი („მოკვეთ.“).
 დედუნა („ფშაველები“ — ძველს, „აფ-ხუშორობა“).
 დევა (თიყუნია, „დარეჯანი“).
 დუთა („ფშაველები“ — გზად, „მთაში“).
 დუმიხურა (თიყუნია, „ძე. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).
 ზეჟუა („მანდილი“, „გველის-შკამელი“).
 თალა-ი („გიგლია“).
 თარუა („ხევსურეთი“).
 თიკან-ი („ჩანაწერები“).
 თიკო („თ. რაზიკაშვილისადმი“, 1890).
 ია („ჩანაწერები“).
 კმარა („ძაღლიკა ხიშიკაური“).
 კოპიტა (თიყუნია, „ფშაველი და...“).
 კოსტანა (თიყუნია, „ძე. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).
 ლელა („ბახტრიონი“, „მე ჩონგურს აღარ ვაეღერებ“, „ფშაველები“ — ძველს, „ღამშული“, „სურათი ფშაველის ცხოვრებიდამ“).
 ლელია („ქართ. ქორწ.“, „ფშაველი დე-დაკაცის მდგომარეობა“...“).
 მარწყვა („ფშაველი დედაკაცის მდგო-მარეობა“, „ფშაველი და...“).
 მენყინა („ფშაველები“ — ძველს).
 მწვეინარ-ი („მოკვეთ.“, „სურათი ფშავე-ლის ცხოვრებიდამ“, „უძმოს-ძმა“, „ფშაველები“ — ძველს).
 მზია („გველის-შკამელი“, „როგორ გან-

დენ ბუები“...“).
 მზექალ-ი (ჩქედოვანი“).
 მზექალა („ბერღისა“, „ფშაველები“ — ძველს, „ფშაველების ამოღ-მორწმ.“, „ძე. და ახალი ფშაველების პოეზია“).
 მოქრის-ი („მოკვეთ.“).
 ნათელი („ფშაველი და...“, „ორი გმი-რი“).
 სალია („ფშაველები“ — ძველს, „დარე-ჯანი“, „სამობაო მოთხრ.“).
 სანათა („ბახტრიონი“, „ლაშარობა“, „ფა-ქრები მეფხისტყაოსნის შესახებ“).
 სანდო („ფშაველი და...“).
 სანდუა („გველის-შკამელი“).
 სეთურ-ი („ბათურის ხმალი“).
 ტილა-ხუზა (თიყუნია, „ძე. და ახალი ფშაველების პოეზია“).
 ულიკო („ცოლი ანუ...“).
 ფარანგოზ-ი („ფშაველები“—გზად, „ფშა-ველები“ — ძველს).
 ფაფონა („მამას ელიან ბაღლები“).
 ქალთათვი-ი („სცენები“, — ფშაველ. ცხოვრ., „ფშაველები“ — ძველს).
 ქალთაშვი („მწყემსის მუქარა“, „მეურმის სიმღერა“, „სიყვლიდი გმირისა“, „მწყერი“, „ფშაველები“ — ძველს).
 ქალიკმა („ფშაველები“ — ძველს).
 ქისტონა („ფშაველი და...“).
 ყამარ-ი („ფშაველი დედაკაცის მდგომარე-ობა“).
 ყრუა („სცენა მთაში“).
 შამანდუხ-ი („დარეჯანი“).
 შენა („გველის-შკამელი“, „გიგლია“).
 ცეროდენა (თიყუნია, „ჩანაწ.“).
 ხატუა („ფშაველი და...“).
 ხვარამზე („გასამართლ. ჩიბუხი“, „შალ-ვას ნანახი ხატი“).
 ხორეშანა („სურათები“).
 ხოშაქა („წერილი ხევსურეთიდან“, „ფშა-ველების ამოღ-მორწმუნეობანი“).
 ხოშია („მამიდის დანაბარები“, „ფშავე-ლი და...“, „სცენები“ — ფშაველ. ცხოვრ., „აფხუშორობა“).
 ჯავარა („გიგო“, „ფშაველები“ — ძველს, „ფშაველი და...“, „დარეჯანი“, „ჩა-ნაწ.“, „მოკვეთ.“).

ცხოველების საკუთარი სახელები

ალაბეშა ძაღლის სახელია („დარეჯანი“, II).

აბდულა ძაღლის სახელია („სცენები“— ფშავლ. ცხოვრ., I).

აფთარა ძაღლის სახელია („საახალწლო სიზმარი“).

ბონთვერა ძაღლის სახელია („ბოლერამ მიშველა“, II).

ბროლა, ბროლია ძაღლის სახელია („მწყემსის სიმღერა“, „ბუნების გლოვა“).

გიშელა ხარის სახელია („მეურმის სიმღერა“).

დიეილნა ძროხის სახელია („უძმოსძმა“, V).

დეილფანა ძროხის სახელია („მოლოდინი“).

დურმიშხან-ი ცხენის სახელია („მოკვეთ.“, მოქმ. II, გამოსვ. V).

ირმა ხარის სახელია („უძმოსძმა“).

კვირისა ხარის სახელია („ლილა და კვირისა“).

კუბლირი-ი მამლის სახელია („მოგონება“).

კულბეკედა მსხვილფეხა პირუტყვის (მოზგრის, ხარის...) სახელია („დარეჯანი“).

მიმინო ცხენის სახელია („მოკვეთ.“, მოქმ. IV, გამოსვ. V).

მირეშა მსხვილფეხა პირუტყვის (მოზგრის, ხარის...) სახელია („დარეჯანი“, II).

ნიშა შუბლთეთრი პირუტყვის (ცხენის, ძროხის...) სახელია.

ოჯახა ძროხის სახელია („საახალწლო სიზმარი“).

სამურა ძაღლის სახელია („სცენები“, — ფშავლ. ცხოვრ., I).

ხადარი-ი შუბლთეთრი ცხენის სახელია („ბახტრიონი“, XIV).

ჭიტოხელა ძროხის სახელია („ბაბას ცოლშვილის გლოვა“).

ღებილა ძროხის სახელია („ფშაველი და...“, XI).

ღთისა ხარის სახელია („ფშაველი და...“).

ღილა ხარის სახელია („ღილა და კვირისა“).

ღურბელა ძაღლის სახელია („სცენები“— ფშავლ. ცხოვრ., I, „ძალმა ციკანი მოიგო“).

ყურშა, ყურშია „ძაღლის სახელია“ (ვაეა) („ტყის სურათები“, „ძაღლი“).

წაბლია ძროხის სახელია („ფშაველი და...“, XI).

წობანა ძაღლის სახელია („დარეჯანი“).

გეოგრაფიული სახელები

- ავისგორ-ი ხატის (იახსარის) ადგილი სოფ. შუაფხოში („კოპალა და იახსარი“).
- ავთანდილის საქანი-ი ვიწრო ხეხია ფშავეში, ს. მალაროსკარს ზემოთ („კოპალა და იახსარი“, „საშობაო მოთხრობა“).
- ალვან-ი სოფელია შიგნიკახეთში, ალაზნის მარცხენა მხარეს („ფიქრები ევფხისტყაოსნის“ შესახებ).
- ამტინისხევ-ი სოფელია თიანეთის რაიონში („ქრელ-ქრელი ამბები“).
- ამლა სოფელია პირიქით ხევსურეთში, არხოტის თემში („ფშაველი და...“, „ბახტრიონი“, „სოფელი ხახმატი“).
- ანანურ-ი სოფელია დღუშეთის რაიონში, მთიულეთის არაგვის მარჯვენა მხარეს („ფშავე-ხევსურეთი“, „ქართული კაცი...“, „ფშაველები“, — ძველს).
- არანის-ი სოფელია დღუშეთის რაიონში, ჟინვალს ქვემოთ, მდ. არაგვის მარჯვენა ნაპირზე („ცოლი ანუ...“).
- არდოტ-ი სოფელია პირიქით ხევსურეთში, შატლის თემში („განგაში“, „ალუდა...“).
- არტან-ი სოფელია თიანეთის რაიონში, ივრის ხეობაში („წერილი ფშავის ხეივდან“, „ფშავის ხეივდამ“).
- არღუნ-ი მდინარეა, პირიქით ხევსურეთში (შატლის თემში) იღებს სათავეს და ჩრდილოეთისაკენ მიემართება („გველის-მჭამელი“).
- არხალ-ი ადგილია თიანეთში, ივრის ხეობაში („ოვ. კოტორ. ამბავი“, „ფშაველების ძველი სამართალი“...).
- არხილოს-კალო სოფელია წითელწყაროს რაიონში („ქართულთა ახალშენი შიარქში“).
- არხლის კარ-ი იხ. არხალი („ფშაველები“ — შენამც).
- არხოტ-ი პირიქით ხევსურეთის ერთი თემია მდ. ასას ხეობაში („ხევსურები“).
- არხოტის-თავ-ი („ალუდა ქეთელური“).
- არხოტის მთა („რამე-რუმე მთისა“).
- არხოტის ჭალა („ხევსურები“).
- ახეალთ გორ-ი ადგილია სოფ. ჩარგალში („მოგონება“).
- ახანძა („ხევსურის თავი“, „ორი ამბავი“).
- ატაბე სოფელია პირაქით ხევსურეთში, ბაქალიგოს თემში („თუ ვინმე მოდის...“).
- აფშო სოფელია ფშავეში, არაგვის მარჯვენა მხარეზე (მძვ. და ახალი ფშაველების პოეზია“).
- აფხუშო სოფელია ჩარგლის ახლოს („აფხუშობა“).
- აფხუშურა პატარა მდინარეა, სოფ. აფხუშოზე ჩამოდის („აფხუშობა“, „შთაბეკლ.“).
- აფხუშოს კუდებ-ი მთის ძირი აფხუშოს ზემოთ („პატარა მწყემსის ფიქრები“).
- აწყვერ-ი („ხევსურები“).
- ახალ-ი სოფელია უკანაფშავეში („ფშაველები“, — ძველს..., „კოპალა და იახსარი...“, „გიგლია“, „გმირის იდეალი“).
- ახალის მთის ყელ-ი უღელტეხილი ახალის მთაზე („გიგლია“).
- ახვა (აქვა) ერთერთი თემია ქისტეთში (ვარ.) („საიღამ წარმოსდგა ლაშარობა?“).
- ახმეტა („ფშაველი და...“, „აფხუშობა“,

„ლამარობა“, „თამარის ცხვარი ფშავე-ში“ და სხვ.).

ახუნ-ი მთა ჩარგალში („ფშაველი და...“, „პატარა მწყემსის ფიქრები“, „მოგონება“). „ფიქრები „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).

ახუნის გორ-ი („ხარისთვის უღიერი“).

ბაბილონ-ი („ქებათა-ქება — მოქურ-დენ...“, „ცოტა რამ ჩვენის...“).

ბაბილონის გოდოლ-ი ბიბლიური გადმო-ცემით გოდოლი, რომელსაც ვითომც წარღვნის შემდეგ ამწუნებდნენ ღმერ-თან ასახვლელად („ერემ-სერემ...“).

ბაზალეთ-ი სოფელია დუშეთის რაიონ-ში; აქ: ბაზალეთის ტბა („რამე-რუმე მთისა“).

ბაისუბნის თავ-ი ბაისუბანი სოფელია ლაგოდეხის რაიონში („ნადირთა პატ-რონი“).

ბაღ-ი-? („სცენა მთაში“).

ბარისახო სოფელია პირაქეთ ხევსურეთ-ში („ხევსურეთი“, „გოდება დიაკვ-ნისა“, „წერილი ფშავის ხეივანს“).

ბაჩალ-ი სოფელია თიანეთის რაიონში (იერის ხეობაში) („ფშაველი და...“, „ფშაველების ძველი სამართალი...“, „ბახტრიონი“).

ბაყალიგო სოფელია პირაქეთ ხევსურეთ-ში („ხევსურები“).

ბახტრიონ-ი ნაციხარი შიგნიკახეთში, ახ-მეტის ახლოს (ალაზნის მარცხენა ნა-პირზე). („ბახტრიონი“, „კახეთს“, „ფშაველი და...“, „ჩამრული“, „კრი-ტიკა. ბ. ივ. ვართაგვიანის“, „ფიქრები „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).

ბეგენგორ-ი იხ. ბეკენგორი („სოფ. ხახ-მატი“).

ბეღამის წყარო? („ხის ბეკი“).

ბეთლემ-ი [„უშმაკი“ (ვარ.), „საშობაო ზღაპარი“, „სოფლ. სურ.“].

ბეგენგორ-ი გორია პირაქეთ ხევსურეთ-ში, სოფ. გუდანის გვერდზე („ცოტა რამ...“).

ბიდარა მთა მთიულეთსა და ხევს შო-რის, — ჭერის უღელტეხილი („ქართ-ველი კაცი“).

ბისო სოფელია პირაქეთ ხევსურეთში („სტ.-მასპ.“).

ბისო-ხახმატ-ი ბისო (იხ.) და ხახმატი (იხ.). („თიან. ფელეტ.“—უკაცრავად).

ბლო სოფელია პირაქეთ ხევსურეთში („აეტობიოგრ. ცნობა“, „ცოტა რამ“).

ბლოს თავ-ი („გოგოთურ და აფშინა“).

ბოდბე სოფელია ქიზიყში, სიღნაღის რა-იონში („კახეთს“).

ბოკონ-ი სოფელია თიანეთის რაიონში, იერის მარჯვენა მხარეს („ივ. კოტორ. ამბავი“).

ბორბალა მთაა კახეთის, თუშეთის, ფშავე-სა და ხევსურეთის საზღვარზე („მთათ ძილი“, „ბახტრიონი“, „გიგლია“, „მთათა ერთობა“).

ბორბლის მთა იხ. ბორბალა („რამე-რუმე მთისა“).

ბოწახ-ი სოფელია ჩარგლის ახლოს („ფშაველები“ — ძველს).

ბოჭორმა სოფელია იერის ხეობაში („ფშაველები“ — ძველს).

ბუქალოს ძირ-ი ნასოფლარი მალაროს-კარის ხეობთ („ცრუპენტ. აღმზრდ...“).

გალიღვა („ფიქრები „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).

გელათ-ი („თამარის საფლავის გამო“).

გერგეტ-ი მყინვარწყვერი („საშობაო მო-თხრობა“, „უიღბლო აღბლიანი“, „კოპალა“, „მთათ ძილი“).

გველის მთა მდებარეობს ყაზბეგის რაი-ონში, ხევსურეთისა და ხევის საზღ-ვარზე („რამე-რუმე მთისა“).

გოდორა კლდე ადგილია ჩარგალში („ცრუპენტ. აღმზრდ.“).

გოდგოთა („მოულოდნელი ნუგეში“, „რისხვა ჭვარისა“).

გომბორ-ი სოფელია გარე-კახეთში, სა-გარეჯოს რაიონში, იერის მარცხენა მხარეზე („ქართველი კაცი“).

გომეწარ-ი სოფელია ფშავეში, მალარონ-კარის თემში („ფშაველები“ — ძველს).

გორიჭვარ-ი სოფელია და ეკლესიაა ქართ-ლში, გორის რაიონში („ქართლს“).

გულდამყარ-ი კუთხეა მთიულეთში, შავი არაგვის ხეობაში („წერილი ფშავეის ხეივანს“).

გულან-ი სოფელია პირაქეთ ხევსურეთ-

ში. ამ სოფელშია ხევსურეთის მთავარი სალოცავი — გუდანის ჭვარი („სცენები“, — სცენა ხევს., „ხევსურის განცხადება“, „წილის ყრა“, „ალ-უღა...“, „მანდილი“).

გუდან-ხახმატი გუდანი (იხ.) და ხახმატი (იხ.) („ეინ არის მართალი?“)

გუდარახ-ი სოფელია ფშავეში, ჩარგლის ახლოს, მდ. არაგვის მარჯვენა მხარეზე („ფშაველები“ — ძველს).

გუდარახის-ძირ-ი („რამე-რუმე მთისა“). გუთნაურთ ახო ადგილია ჩარგალში („მოგონება“).

გუნბ-ი აულა დაღესტანში (ამ აულში დამარცხდა საბოლოოდ შამილი) („ჩვენი დალაჩრება“).

დათვისის ჭალა პატარა ხეობაა პირაქეთ ხევსურეთში. სოფ. ბარისახოს ქვემოთ. ამ ხეობაშია სოფელი დათვისი („პროვინციის ქებათა-ქება“).

დამასტე ნასოფლარი თიანეთის რაიონში, ივრის ხეობაში („ფშაველი და...“, „ფშაველები“ — ძველს, „ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა“).

დარჩელა დარიალის ხეობა („მაცნე“, „ფშაველების ცხოვრებიდამ“).

დიდ-თონეთ-ი სოფელია თეთრი წყაროს რაიონში („წ. კ. გ. ს.“, 1886 წ.).

დიდუბე ქ. თბილისის უბანია მტკვრის მარცხენა ნაპირზე („ძალიცა ხიმი-კაური“, „ფიქრები“).

დიკლო სოფელია თუშეთში, დაღესტნის საზღვარზე (ვეჟას ეს სახელი ჩერქეზეთში გადაუტანია) („სისხლის ძიება“).

დიველ-ი მთაა ჩარგალში („უძმოს-ძმა“).

დორეულეზ-ი სოფელია თიანეთის რაიონში („წერილი ფშავის ხევიდგან“).

ერწო ადგილია თიანეთის რაიონში. ერწოში რამდენიმე სოფელია ძირითადად მთიელებით (ხევსურები, ფშაველები...) დასახლებული („მც. შენი-შენა“—ჩემი..., „წერილი ფშავის ხევიდგან“, „გოდება დიაკვნისა“, „პირე-ლი ამბები“).

ელა ნასოფლარი თუშეთში, პირიქითის ალაზნის სათავეებთან („ბაკური“).

ვანქ-ი ერთერთი უბანი და ეკლესია თბი-

ლისში, ორთაქალაში („პაოს და ქართ-ლოს“).

ვანხევ-ი სოფელია ფშავეში, ჩარგალს ზემოთ, ირაგვის მარცხენა ნაპირზე („აქა ამბავი...“, „ფშაველი და...“).

ვანხურა პატარა მდინარეა, რომელიც სოფ. ვანახევს ჩაშოქდის გვერდზე („ორაგულის ცხოვრება“).

ველკეთილ-ი მთაა პირაქეთისა და პირიქითი ხევსურეთის (მატილის ხეობის) საზღვარზე („თიან. ფელეტ.“ — უკაც-რავად).

ვერანა სოფელია ცივგომბორის ქედის დასავლეთის კალთაზე, გომბორს ზემოთ (ახლა ვერონას ეძახიან) („მონა-ღირე“).

ვერა-ვაგზალ-ი („თავეთა ამბოხება“).

ვერხველი-ი სოფელია თიანეთის რაიონში („კობალა და იახსარი“).

ზარის ჭალა ადგილია უკანა-ფშავის ხეობაში, შუაფხოს (იხ.) ზემოთ, ფშავის არაგვის მარჯვენა მხარეს („ბერ-ღიხა“).

ზემო-ქედ-ი სოფელია შირაქში, წითელ-წყაროს რაიონში („ქართველთა ახალ-შენი შირაქში“, „შირაქის ამბები“).

ზენა-მხარ-ი სოფელია ფშავეში, არაგვის მარცხენა მხარეზე, სოფ. შარახევს ზემოთ („თიან. ფელეტ.“—უკაცრავად).

ზე(ნ)-ბაყალიგო სოფ. ბაყალიგოს ზემო უბანი. მღრ. ჭვენ-ბაყალიგო („წერი-ლი ხევსურეთიდან“).

თავწყაროს მონასტერი-ი? (თამარის საფლავის გამო“).

თეთრი გიორგი-ი ეკლესია სოფ. ხოდანის ზემოთ (ახმეტის რაიონში) („თეთრო გიორგი, შვილი რა მიყავ“).

თელეთ-ი სოფელია თბილისის ახლოს („ფიქრები“ — ფიქრი).

თვალე-ი სოფელია ფშავეში, არაგვის მარცხენა ნაპირზე, ენვალს ზემოთ მეთავე კილომეტრზე („ფშაველები“—ძველს).

თიანეთ-ი დაბა და რაიონის ცენტრია ივრის ხეობაში („სოფელი თიანეთი“, „თიანეთი“, „საბასო“, „თ. გიგლო ყარალაშვილს“).

თრიალეთი-ი ქედია ქართლში („ფშაველები“ — ძველს).

თუქურშიშა წითელწყაროს ძველი სახელწოდებაა („ქართველთა ახალშენი შირაქში“).

იალნო მთაა თბილისის აღმოსავლეთით, ივრის მარჯვენა ნაპირზე („ივ. კოტორ. ამბავი“).

იალუზი-ი მდინარეა აზერბაიჯანში („მახლას!“).

ივრის კულდები-ი მდ. იორის სათავეები („ფშაველები“ — ძველს).

ივრის ჭალა („ფშაველების ძველი სამართალი“...).

ივრის ხეობა („თიან. ფელეტ.“—ვინც).

ილტო მდინარეა ახმეტის რ-ნში, ალაზნის ერთვის („სამობაო მოთხრ.“, „ივ. კოტორ. ამბავა“).

იმედის კაკალი-ი ადგილია ჩარგალში, სადაც ვაჟის წინაპრის იმედი რაზიკაშვილის მიერ დარგული კაკალი მდგარა („ცრუპენტ. აღმზრდ.“ „მოგონება“).

ინოს მთა მთაა სოფ. ინოს ზემოთ (ჩარგალის ახლოს) („მწყემსის ანდერძი“).

იორი-ი მდინარეა გარეკახეთში („ქრელი ამბები“, „მონადირე“, „ადგილო კურუმ-კურუმო“, „ფშაველი და...“, „ქართველი კაცი“).

იორდანე მდინარეა პალესტინაში („გოდება დიაკონისა“, „ფიქრები ევეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).

კახლის ტყე კაბალი ადგილია ლაგოდუხის რაიონში („მოგონება“).

კადაჩალი-ი ადგილია უკანაფშავეში, შუაფხოს ზემოთ, უკანაფშავის არაგვის მარცხენა მხარეზე („უძმოს-ძმა“, „ძვ. და ახალი ფშაველ. პოეზია“).

კაღუმის წყალ-ი? („ჩანაწერები“).

კანა ადგილი ვითომც ქრისტეს საშობლო ნაზარეთის ახლოს („ფიქრები ევეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).

კართანა ადგილია ფშავეში, სოფ. მაღაროსკარსა და ჩარგალს შორის, მდ. არაგვი კლდეს ჭრის ამ ადგილას („კოპალა და იახსარი“, „გზაფხული“—მიწა, „გაზაფხული“ — კლდე).

კაწალხევი-ი სოფელია ფშავეში, არაგვის

მარჯვენა მხარეზე, ჩარგალს ზემოთ („ფშაველები“ — ძველს).

კუხეთი-ი გარეკახეთი („ზოგი რამ“).

კვერნავი-ი მთაა ქართლში („ფიქრები ევეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).

კილდოვანი-ი ადგილია ფშავეში, არაგვის მარჯვენა მხარეს, ჩარგალს ზემოთ. კლდინი ფერდობია („ცრუპენტ. აღმზრდ.“).

კოკლაის გორი-ი გორია თუშეთში, გომეწრის ხეობაში („ძვ. და ახალი ფშაველების პოეზია“, „ფშაველები“ — ძველს, „ფშაველი დედაკაცის მდგომარეობა...“).

კოპალის ქვა ადგილია ფშავეში, მაღაროსკარს ზემოთ, არაგვის მარჯვენა მხარეზე („კოპალა და იახსარი“, „ფშაველები“ — ძველს).

კოლოთო სოფელია შიგნიკახეთში, ახმეტის რაიონში („გოგრა“).

კოშკები-ი სოფელია დუშეთის რაიონში („ფშაველი და...“).

კოჯორი-ი („იქივის ვედრება“).

კრწანისი („1795 წლის სახსოვრად“, „მოხუცის ნათქვამი“, „დანაბარები“).

კუჭეკა სოფელია ფშავეში, მაღაროსკარის პირდაპირ, არაგვის მარცხენა მხარეზე („ფშაველები“ — ძველს).

ლალისყურ-ი სოფელია შიგნიკახეთში, თელავის რაიონში, ალაზნის მარცხენა მხარეზე („ფიქრები ევეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).

ლაშარის გორი-ი გორი, სადაც ლაშარის ჯვარია („მოკვეთ.“, „ლაშარობა“, „ხატმა გვიბძანა“, „კრიტიკა ბ. ი. ვართაგვასი“).

ლაშარ-ღელე იხ. ლაშარის გორი („იენ არის მართალი?“).

ლიქოკ-ი ხეობაა პირაქეთ ხეესურეთში, ბარისახოს თემში; ლიქოკის წყალი ბარისახოსთან ერთვის არაგვს („ძალდიკა ხიმიკაური“).

ლიშო სოფელია თიანეთის რაიონში („ფშაველი და...“, „ჩანაწ.“).

ლიხის მთა აღმოსავლეთი და დასავლეთი საქართველოს გამყოფი მთა („ქება-თაქება“ — იუდასავით).

ლომისის ჯვარი-ი ეკლესია და სალოცავი

მთიულეთში, სოფ. მღეთეს ზემოთ, მთაზე („ხის ბეჭი“).

მათურის-თავ-ი მათურა სოფელია უკანაფშავეში, უკანაფშავეის არაგვის მარჯვენა მხარეზე („ფიგლია“, „გალაშქრება ლაშარის-ჭერის დროში“).

-მარლის-ი სოფელია ახმეტის რაიონში („კირიტიკა ბ. იბ. ვართაგავისი“).

მატან-ი სოფელია ახმეტის რაიონში („ლაშარობა“).

მატან-მარლის-ი მატანი და მარლისი („კირიტიკა ბ. იბ. ვართაგავისი“).

მალა-ახალ-ი მთაა უკანაფშავეში („აფხუშრობა“, „კახეთი“).

მალაროხ. მალაროსკარი („ფშაველები“—ძველს).

მალაროსკარ-ი სოფელია ფშავეში, არაგვის ხეობაში, არაგვის მარჯვენა მხარეზე, ვინეალიდან მეოცე კილომეტრზე („ჩემი წუთისოფ.“).

მანში-ი მთაა ლაგოდეხის რაიონში („ნადირთა პატრონი“).

მიწუ ნასოფლარია ქისტეთში, არღუნის ხეობაში („ხევეურები“).

მითხო ქისტეთის ერთი ხეობაა („მთის ვითარება“, „რამე-რუმე მთისა“).

მუხრიანა :დგილია ჩარგალში („ცრუპენტ. აღმზრდ.“).

მუქუ სოფელია უკანაფშავეში, უკანაფშავეის არაგვის მარჯვენა მხარეზე („ფშაველები“—ძველს).

მუცუ სოფელია პირიქით ხევეურეთში, შატლის თემში, არღოტის ხეობაში („დროშა“).

მწერის საფლავ-ი ადგილია ხევეურეთში, ხახმატის ხატში („წერილი ხევეურეთიდან“).

მჭკარტლის წყალ-ი? („მონადირე“, „ფშაველი და...“, „ნადირთა პატრონი“).

ნადირუჩის მამულ-ი ადგილია ჩარგალში (ვარ.) („პატარა მწყემსი“).

ნაქერალა მთაა მღ. მღ. ალაზნისა და სტორის სათავეებს შორის („ბახტრიონი“).

ნაწვეთა ადგილია ფშავეში, ორწყალს ქვემოთ („ცრუპენტ. აღმზრდ.“, „ლაშარის ჭერის დღეობა“).

ორწყალ-ი ადგილი, სადაც უკანაფშავე-

სა და ხევეურეთის არაგვი ერთდებიან (ბარისახოს აქეთ მუშვიდე კილომეტრზე) („გაზაფხული“, „სოფ. ხახმატი“, „ცოტა რამ...“, „ფშაველები“—ძველს, „ცრუპენტ. აღმზრდ.“).

ორწყლის ხელ-ი („პროვინციის ქებათა-ქება“).

პანკის-ი ხეობაა შიგნიკახეთში, ახმეტის რაიონში, ბახტრიონის ზემოთ („ფიქრები „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“).

პაპუჩელის მამულ-ი ადგილია ჩარგალში („ცრუპენტ. აღმზრდ.“).

პირიქით-ი მთასგადაღმა ხევეურეთი („სოფ. ხახმატი“).

ვინეან-ი სოფელია ფშავე-ხევეურეთისა და მთიულეთის არაგვების შესართავთან, თბილისიდან მესამოცე კილომეტრზე („გაზაფხული“ — მიწა, „მოხუცის ნათქვამი“, „ფშაველები“ — ძველს).

რიყე თბილისის ერთერთი უბანი („ფშაველების ცხოვრებიდან“).

როშკა სოფელია პირაქეთ ხევეურეთში, ბადალიგოს თემში („სოფელი ხახმატი“, „პეტრობიგორ. ცნობა“, „ფშავე-ხევეურეთის ავ-კარგი“, „ცოტა რამ...“, „ბახტრიონი“).

ხაბუის ზოლო საბუე სოფელია ყვარლის რაიონში („ბახტრიონი“).

ხაგულბულ-ი ადგილია სოფ. ჩარგალში („ცრუპენტ. აღმზრდ.“).

ხათობთ ველებ-ი ადგილია ჩარგალში („ფშაველი და...“).

ხაღეოს ყელ-ი გადასასვლელი ჩარგალს მთაზე („ფიგლია“).

ხაღიან-ი სოფელია აზერბაიჯანში, შირვანში („ფშავე-ხევეურეთის ავ-კარგი“, „ორაგულის სეე-ბელი“, „ორაგულის ცხოვრება“).

ხამუხ-ი ადგილია აზერბაიჯანში, შირვანში („ფშაველები“—ძველს).

ხამწევრის გორი მთაა უკანაფშავეში („ნადირთა პატრონი“).

ხაორბე მთაა ჩარგალში („მოკვეთ.“).

ხაპარავის ყელ-ი ადგილია (მთა) ჩარგალში („პატარა მწყემსის ფიქრები“).

ხაარადრის გორ-ი ადგილია (გორია) ჩარგალში („ცრუპენტ. აღმზრდ.“).

ხსენებთ თავ-ი იხ. სასოვეთ თავი („ცრუ-
პენტ. აღმზრდ.“, „აფხუშორობა“).

ხახოვეთ თავი ადგილია ჩარგალში
(„მოგონება“, „მთიულის სიმღე-
რა“).

ხასოვეთ კლდე ადგილია ჩარგალში
(„ცრუპენტ. აღმზრდ.“).

ხაფუტკრის გორ-ი ადგილია (გორია)
ჩარგალში („მოგონება“).

ხაყანურებ-ი ადგილია ჩარგალში („ცრუ-
პენტ. აღმზრდ.“).

ხაყარულხო სოფელია თიანეთის რაიონ-
ში, იერის მარჯვენა მხარეზე („სოფ.
თიანეთი“—დანავსულ“).

ხაყდრონი-ი სოფელია თიანეთის რაიონ-
ში („ქრელი ამბები“).

ხაყორნის ქედ-ი მთაა ჩარგალში („თუ
ვინმე მოდის“).

ხაყორნის ყელ-ი გადასასვლელი საყორ-
ნის ქედზე (იხ.) („გიგლია“).

ხაშვარდნეთ (ხაშვარდნის) თავ-ი ადგი-
ლია ჩარგალში („ცრუპენტ. აღმზრდ.“,
„მოკვეთ“).

ხაშვარდნის კლდე ადგილია ჩარგალში
(„აფხუშორობა“).

ხაშვლია ადგილია ჩარგალში („ძვ. და
ახლი ფშ. პოეზია“).

ხაშუბ-ი უბანია ჩარგლისა („ფშაქლების
აზრით...“).

ხაშუბის ყელეზ-ი („მწყემსის მუქარა“).

ხაძელის გორ-ი მთაა ხევსურეთისა და
ხევის საზღვარზე („ხევსურის თავი“,
„ძველებური ომი“...).

ხაძელის დღე ხევსურთიდან ხევში,
ყაზბეგში გადასასვლელი მთა („ხევ-
სურები“).

ხაძერიან-ი ადგილია ჩარგალში („პატარა
წყემსის ფიქრები“, „მოგონება“).

ხახვე-ი ნასოფლარია იერის ხეობაში,
სოფ. არტნის ახლოს („ძველი და იხ.
ფშავლ. პოეზია“).

ხახვის ვალა („ჩანაწ.“).

ხახოშარო გზან-ი ხოშარისკენ მიმავალი
გზები („ლაშარობა“).

ხვტიცხოველი-ი („რამე-რუმე მთისა“,
„ქართული კაცო“).

ხიმურ-ი მდინარეა დაღესტანში („ნა-
ღირთა პატრონი“).

სიონ-ი თბილისის სიონი („რამე-რუმე
მთისა“).

სოლოლაკ-ი ასე ეწოდებოდა თბილისის
ერთერთ უბანს („თავგთა ამბოხება“).

სპეროზა, სპეროზია მთაა ალაზნის სათა-
ვეებთან („მთათა ერთობა“, „ბახტრი-
ონი“, „ნაღირთა პატრონი“).

სურამ-ი („ხევსურეთი“).

სხალთ-გორ-ი ადგილია ახმეტის რ-ნში,
პანკისში („ნაღირთა პატრონი“).

სხლოვან-ი სოფელია იერის ხეობაში,
თიანეთის რაიონში („მონაღირე“,
„ბახტრიონი“, „ჩემი წუთისოფ.“).

სხლოვანის გორ-ი („ჩემი წუთისოფ.“).

ტარიბანა („მთაში“) იხ. ტარიბანა.

ტარიბანა ადგილია ქიზიყში („მცირე შე-
ნიშვნა“ — მართალია).

ტბათანა ადგილია თუშეთში („ბახტ-
რიონი“).

ტირიფონის მინდორ-ი ადგილი ქართლში,
კასპის რაიონში („ფიქრები „ვეფხის-
ტყაოსნის“ შესახებ“).

ტოლათ-სოფელ-ი სოფელია თიანეთის
რაიონში, ერწოში („მც. შენიშვნა“—
ჩემი).

უკანა-ფშავ-ი ორწყალს-ზემო ფშავი
(შუაფხოს თემი) („ლაშარობა“).

უკვენა-ფშავ-ი („გიგლია“) იხ. უკანა-
ფშავი.

ფარსმანის თავ-ი ადგილია (მთაა) თუშეთ-
ში (ვარ.) („გოგოთურ და აფშინა“).

ფასანაურ-ი სოფელია მთიულეთში, მთი-
ულეთის არაგვის მარჯვენა მხარეზე
(„ფშავ-ხევსურეთი“, „წერილი რე-
დაქციის მიმართ“, „ქართული კა-
ცი...“).

ფიჩის კუნძულებ-ი მდებარეობენ წყნა-
რი ოკეანის სამხრ. ნაწილში („ფშავ-
ლები“ — ძველს).

ფუშნარ-ი სოფელია არაგვის ხეობაში,
დუშეთის რაიონში („ცოტა რამ...“).

ფშავ-ი („ფშავის ხევიდამ“ — ფშავნი,
„ცოტა რამ...“, „თამარის ცხვარი
ფშავში“, „ბახტრიონი“).

ფშავის ხევ-ი („ფშავის ხევიდამ“—თე-
ბერელის, „ხმა მთილამ“, „ფშავის-ხე-
ვი“, „ილიას საღამო“, „მწყემსის სიმ-
ღერა“).

ქამალა სოფელია ქისტეთში, არ-
ლუნის ხეობაში („ხევსურები“).
ქედ-ი სოფელია შირაქში, წითელწყაროს
რაიონში („შირაქის ამბები“).
ქვემო-ქელი იხ. ქელი („ქართველთა
ახალშენი შირაქში“, „შირაქის ამ-
ბები“).
ქვე(ნ)-ბაყალიგო სოფ. ბაყალიგოს ქვემო
უბანი („წერილი ხევსურეთიდან“).
ქისტეთ-ი მდ. არლუნის ხეობა ჩვენეთ-
ინგუშეთის ოლქში („სტ.-მანს.“, „მო-
კვთ“).
ქობთ თავ-ი ადგილია ჩარგალში („მთი-
ელი ბაქსეი ქალაქში“).
ქობთ ხევი-ი ადგილია ჩარგალში („პატ-
რა მწყემსის ფიქრები“).
ქობნ-ი ადგილია ჩარგალში („ცრუბენტ-
აღმზრდ.“).
ღელე იხ. ლაშარ-ლელე („ბახტრიონი“).
ღვრივა პატარა მდინარეა, ჩანის ციე-
გომბორის ქედის აღმოსავლეთის კალ-
თაზე, მდ. თურღოს ერთვის („მონა-
ღირე“).
ღულ-ი სოფელია პირაქეთ ხევსურეთში
 („წერილი ხევსურეთიდან“).
ღულის ძირ-ი („მანდილი“, „სოფ. ხახ-
მატი“).
ყვარა ნასოფლარი და ხატია ივრის ხეო-
ბაში, თიანეთის რაიონში („ლაშარის
ჭვარის დღეობა“, „ლაშარობა“).
ყორან-შთა იხ. საყორანის ქელი („მონა-
ღირე“).
ყოფჩა სოფელია ფშავეში, არაგვის მარ-
ცხენა ნაპირზე, მაღაროსკარს ზემოთ
 („ფიქრები ჟვეფხისტყაოსნის“ შესა-
ხებ“, „გოგოთურ და აფშინა“, „ქრი-
ტიკა ბ. იმ. ვართაგვისი“).
შავი კლდე ადგილია ყვარლის რაიონში
 („ნადირთა პატრონი“).
შამქორ-ი ადგილია აზერბაიჯანში,
მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე („ჩივილი
ხმლისა“, „ომის წინ ჯარის სიმღერა“).
შანაქო სოფელია თუშეთში (შენაქო),
ხალხურ ლექსში ისეა გამოყვანილი
შეცდომით, თითქოს ქისტეთში იყოს
 („ხევსურები“).
შარახევი-ი სოფელია ფშავეში, არაგვის

მარცხენა მხარეს, ეინვალს ზემოთ,
მდ. შარახეულაზე („ფშაველი და...“).
შატილ-ი სოფელია პირაქით ხევსურეთ-
ში, მდ. არლუნის მარცხენა ნაპირზე,
ბარისხოდან 50 კილომეტრზე („გომ-
ბორის იდეალი...“, „მანდილი“, „ალუდა
ქეთელაური“, „ფშაველები“—ქველს).
შაშუბ-ი იხ. სამეზბი („დარეჯანი“).
შილდის თავ-ი სოფ. შილდა შიგნი-
კახეთშია, ყვარლის რაიონში („ფშავე-
ლი და...“).
შუაგორ-ი ადგილია ჩარგალში („ცრუ-
ბენტ. აღმზრდ.“).
შუაფხო უკანაფშავეის მთავარი სოფელი,
ორწყლიდან ხუთ კილომეტრზე
 („ფშაველები“—ქველს, „ფშაველი
და...“, „ცრუბენტ. აღმზრდ.“).
ჩაბალახეთის ახო? („მმინარე კატა“).
ჩაბანო სოფელია თიანეთის რაიონში
 („ივ. კორტ. ამბები“).
ჩაბანო-ხაიშო ჩაბანო და ხაიშო („თიან.
ფელეტ“. — მართალია).
ჩარგალ-ი ვეჟას სოფელი, არაგვის მარ-
ცხენა მხარეს, თბილისიდან 90 კილო-
მეტრზე („ქველი და ახალი ფშაველ.
პოეზია“, „ფშავეის ხევიდან“, „წერი-
ლი ფშავეის ხევიდან“, „გიგლია“,
„სულა და კურდღელა“).
ჩარგლის კარ-ი ადგილი, სადაც მდინა-
რე ჩარგლურა უერთდება არაგვის
 („სულა და კურდღელა“, „ცრუბენტ.
აღმზრდ.“).
ჩარგლულა პატარა მდინარე, რომელიც
ჩარგალზე ჩამოდის („ალ. რაზვიანვი-
ლისადმი“, 1820).
ჩინთ-ი სოფელია ეინვალს ქვემოთ, არაგ-
ვის მარცხენა ნაპირზე („სულა და
კურდღელა“).
ცაბაურთა სოფელია უკანაფშავეში, შუა-
ფხოს ზემოთ, მთის ფერდობზე („უძ-
მოს-მშა“).
ცაკანას ბაქეზ-ი ქველი თბილისის ერ-
თეთი უბანი („ფშაველების ცხოვრები-
დან“).
ციბზინ-ი ციბზირი („რამე-რუმე მთისა“).
ციხე-გორ-ი ადგილია უკანაფშავეში, შუა-
ფხოს ზემოთ („გიგო“, „მწყემსის ან-
ღერძი“, „კოპალა და იახსარი...“).

ცხინვალის ხიდი (ჩანაწ.“).
ძველადებ-ი? („ფშაველი და...“).
წაწადის ტბა პატარა ტბაა უკანაფშავეში,
სოფ. ახალს ზემოთ („კოპალა და
იახსარი“).
წერილთ-გორ-ი ადგილია ჩარგალში
(„მზოგონება“).
წითელ-ი ადგილია ჩარგალში („ცრუ-
პენტ. აღმზრდ.“).
წიფრან-ი (—წიფლნარი) სოფელია ფშავე-
ში, არაგვის მარჯვენა ნაპირზე, მალა-
როსკარს ქვემოთ („ფშაველი და...“).
ჭიაურა სოფელია თიანეთის რაიონში
(„მონადირე“).
ჭიაურის გორ-ი („ჩემი წუთისოფ.“).
ჭიჩო სოფელია უკანაფშავეში, არაგვის
მარცხენა მხარეზე, შუაფხოს ზემოთ
(„სცენები“, I).
ჭიჭახევა პატარა მდინარეა ჩარგალში,
ჩარგალურას ერთის („აფხუშობა“).
ჭორმეშა(ვ)-ი სოფელია პირაქეთ ხევსუ-
რეთში, გუდანს ზემოთ („ხევსურის
თაე“).
ხახაბო სოფელია პირიქით ხევსურეთში,
არდოტის ხეობაში, შატლის თემში
(„ფშაველი დედაკაცის მდგომარეო-
ბა...“).
ხახმატ-ი სოფელია პირაქეთ ხევსურეთში,
გუდანს ზემოთ („წერილი ხევსურე-
თიდგან“, „სოფ. ხახმატ“, „ავტო-
ბიოგრ. ცნობა“, „ლაშარის ჭვარის
დღეობა“, „მანდილი“, „გველის-მკა-
მელი“).
ხევჭელა მდინარე ახმეტის რაიონში
(„თიან. ფელეტ.“—მართალია, „აფხუ-
შობა“).
ხევის მთა ჭვარის უღელტეხილი („ხევსუ-
რები“).

ხევსურეთის არაგვ-ი („ფშაველები“ —
ძველს).
ხელთუბან-ი სოფელია ქართლში, გორის
რაიონში, იქ ცხოვრობდა თ. რაზიკაშ-
ვილი („თ. რაზიკაშვილისადმი“,
1897 წ.).
ხოლ-ი ადგილია ჩარგალში („ცრუპენტ-
აღმზრდ.“).
ხოლბ გორ-ი (ვარ.) („პატარა მწვემსი“,
„მთიელი ბავშვი ქალაქში“).
ხოვას ტყე ხოვა სოფელია თიანეთის
რაიონში („ფშაველი და...“).
ხომ-ი სოფელია ფშავეში, არაგვის მარც-
ხენა ნაპირზე, ზემოთ, მთის თავზე
(„ფშაველები“ — ძველს, „ფშაველი
და...“).
ხომურა პატარა მდინარეა, სოფ. ხომს
ჩამოუღდის გვერდზე და არაგვის ერთ-
ვის („გიგლია“).
ხორხ-ი ხეობაა ეინვალს ზემოთ, ფშავესა
და მთიულეთის საზღვარზე („ფშავე-
ლი და...“).
ხომარა სოფელია უკანაფშავეში, შუაფხოს
ზემოთ („ლაშარის ჭვარის დღეობა“,
„გიგლია“, „ლაშარობა“).
ხომარის გორ-ი („ლაშარობა“, „ფიქრე-
ბი „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ“,
„ბახტრიონი“).
ხუტას მამულ-ი ადგილია ჩარგალში
(„ცრუპენტ. აღმზრდ.“).
ხუშხევი-ი ნასოფლარია თიანეთის რაიონ-
ში („კოპალა და იახსარი...“).
ჭარგვა სოფელია ქისტეთში, არდუნის
მარცხენა მხარეზე, შატლიდან ცხრა
კილომეტრზე („თიან. ფელეტ.“ —
უკაცრავდ, „სტ.-მასპ.“).
ჭვართგორ-ი ადგილია ჩარგალში (ვარ.)
(„ცრუპენტელა აღმზრდელი“).

ლექსიკონში აღნიშნულის გარდა გასწორებას მოითხოვს ბეჭდვის შეცდომანი
ვაჟას თხზულებათა გამოცემულ ტექსტში

ა რ ი ს:

უ ნ დ ა ი ყ ო ს:

არხალოს კალო
აბგვლევე
ახუთისასა
ბაი-ბუიად
ბურბაადურს
გამოჩელაველება
გამწერეხენეთავ
დაეფარცხეთ
დაიყინა
დამახეთქა
დამდურების
დაფარული
დაპკრავს
დროშიანს
ზარაფს
ივლით
იმ დროთავა
კინალამ
ლაშქრობის
მაღედვე
მე მეტაური
მზედ
მოხატე
მყოფე
მძევრებს
მწერლ ჩვილი
მკელეურს
პატრონს
ჟუულაქა
რა მდროთავ
როცა
როსცა
საზიკაული
სათამბაქო

არხილოს კალო
აბგვლენ
ახუნისასა
ბაიბუად
ბერბაადურს
გამოჩიელაველება
გამაერეხენეთავ
დაეფარეთ
დაინიყა
დამხეთქა
დამდურობის
დაფეული
დაპრავს
დროშიონს
წარაფს
ილით
იმდროთავა
კინალართ
ლაშარობის
მოკლედვე
მემეტაური
მწედ
მოტახტე
მოზავე
მძლევრებს
მწერელჩვილი
მაკლეურს
პატრონო
ჟულაქა
რამდროთავ
რორცა
რორცა
რაზიკაული
სათამბაქოე

სამხეწუროს
სუეები
ბელუხით
უსახელო
უსულა
ფერად საქონელი
ყუნჯზე
შემოვივარდეს
ჩალაშემოხვეული
ცხენი-ხეთქით
ცხოვრებაისეული
წამოატყატლა
წიკობდიან

სამხეწუროს
გულ-ღეიძლი
კულუხით
უსახლო
ჟულაქა
ფეხად საქონელი
ყუნჯზე
შემოვივარდეს
ჩილაშემოხვეული
ცხენხეთქით
ცხოვრებაისეული
წამოატყატლა
წიკობდიან

შინაარსი

ვაჟას ლექსიკონისათვის	6
წინასიტყვაობა	9
შემოყლებათა განმარტება	26
ლექსიკონი	27
საკუთარი სახელები	
ა) კაცები	347
ბ) ქალები	353
(ძოველების საკუთარი სახელები	354
გეოგრაფიული სახელები	355

გამომცემლობის რედაქტორი მ. ინასარიძე
მხატვარი გ. ნადირაძე
ტექნოლოგიური ო. ხუციშვილი
კორექტორი მ. ჯანელიძე

ბელორუსია დასაბეჭდად 24/111-69
ჭ. ლალის ფორმატი 60×90/16
ნაბეჭდი თაბახი 23
საარბიტრაჟო-საგამომცემლო თაბახი 28,98
შეკვეთა 1416 უე 10334 ტირაჟი 5000
ფასი 2 მან.

თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა,
თბილისი, ო. ჭავჭავაძის პროსპექტი, 14
Издательство Тбилисского университета,
Тбилиси, пр. И. Чавчавадзе, 14.

თბილისის უნივერსიტეტის სტამბა,
თბილისი, ო. ჭავჭავაძის პროსპექტი, 1
Типография Тбилисского университета.
Тбилиси, пр. И. Чавчавадзе, 1.

КРАТКИЙ СЛОВАРЬ

В А Ж А - П Ш А В Е Л А

Составитель Алекси Чинчараули

(на грузинском языке)

Издательство Тбилисского университета

Тбилиси 1969

